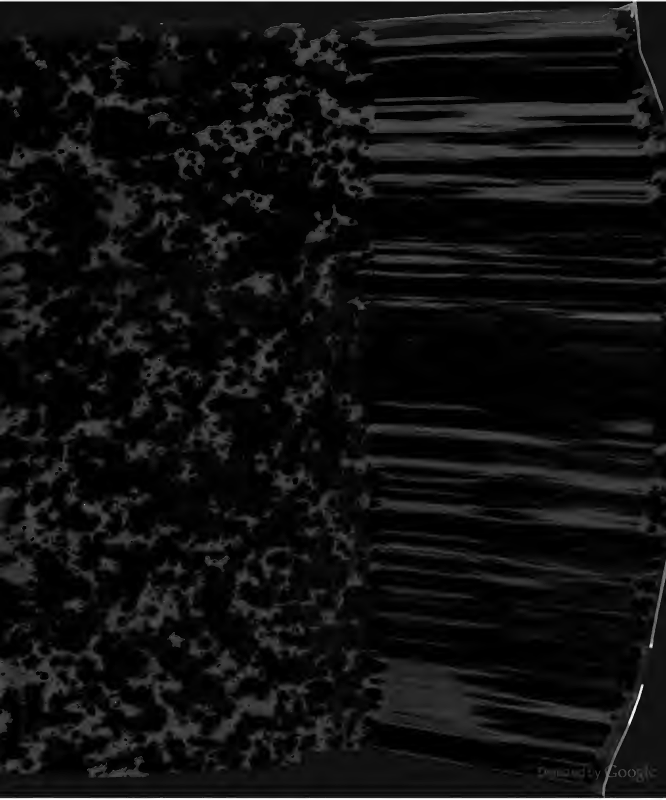

201
56 G
18

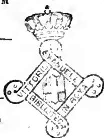

PRAXEOS MEDICAE VNIVERSAE PRAECEPTA

AVCTORE

IOSEPHO FRANK

IOANNIS PETRI FILIO, AVGVSTISSIMO IMPERATORI ET TOTIVS ROSSIAE AVTOCRATORI A CONSILIIS STATVS, EQVITE ORDINIS ST. ANNAE, ST. WLODIMIRI, THERAPIAE SPECIALIS ET CLINICES IN CAESAREA VNIVERSITATE VILNENSI PROFESSORE EMERITO, PLVRIMARVM ACADEMIARVM ET SOCIETATVM MEDICARVM SODALI.

PARTIS SECVNDAE

EDITIO ALTERA EMENDATA ET AVCTA.

VOLVMINIS PRIMI SECTIO PRIMA,

CONTINENS

DOCTRINAM DE MORBIS SYSTEMATIS NERVORVM IN GENERE ET DE IIS ENCEPHALI IN SPECIE.

CVM TABVLA AENEA.

LIPSIAE

SVMPTIBVS BIBLIOPOLII KUEHNIANI

CIƆIƆCCCXXXII.

LECTORI.

Ex praefatione ad editionem denuo elaboratam partis operis primae elucet, nos, ne possessores antiquioris editionis detrimentum, quod evitari potuisset, capiant, statuisse, *operis partem secundam*, etiamsi curam typis divulgandam, utpote jam pridem majori studio conscriptam, plane intactam relinquere et dumtaxat *supplemento* locupletare. Quodsi modo a coepto consilio recedimus, partis quoque secundae editionem, non quidem ex toto

denuo elaboratam, sed valde tamen emendatam et auctam, exhibendo, ratio in desideriis multorum doctorum aeque ac bibliopoli nostri quaerenda est.

Ad ripas Larii.

Auctor.

DE MORBIS SYSTEMATIS NERVORUM.

Caput I.

De morbis systematis nervorum in genere.

§. I.

De argumento generatim.

1. Quemadmodum *Monarcha* populum, ex quo opulentiam suam parat, gubernat; ita *systema nervorum*, reliquas corporis humani partes, illi custodiam, fulcrum et alimentum largientes, regit. Imperat enim pulpa in encephalo et specu vertebrali inclusa, plurimorum nervorum ope, visceribus, quot quot sunt, regitque illorum functiones. Praeterea cerebrum, cerebellum, medulla oblongata et spinalis, nec non nervi eorumque plexus ac ganglia, suas quoque agnoscunt functiones, potissimum *sensum* et *motum* respicientes, quarum functionum perturbationes, *morbos systematis nervorum* proprie dictos, constituunt. Syst. nerv. consideratio.

2. Hippocrates quamvis cerebrum pro viscere unice humorum absorptioni dicatum habuerit [1], et nervos cum tendinibus confuderit [2]; attamen de Doctrinae historia.

1) Aphor. VII. 30.
2) Lib. de arte. Sect. I. Aphor. VI. 19.

de morbis encephali [3]), de consensu nervorum [4]), deque caussis dolorum et spasmorum [5]) profundas possedit notiones. PLATO sensuum imperium atque principia psychologiae stabilivit [6]). STOAE studium temperamentorum debemus [7]). ARISTOTELES doctrinam sensuum [8]) et somni [9]) explicuit. THEOPHRASTUS pulchre de olfactu [10]), vertigine [11]) et virium jactura [12]) disseruit. HEROPHILUS cerebrum sat bene describens [13]), nervos primum pro instrumentis sensationum [14]) declaravit. Quarum partium functiones propius adhuc intellexit ERASISTRATUS [15]). *Empirici*, si excipias praecepta a philosophia EPICURI depromta, nil doctrinae systematis nervorum addiderunt. Nevrologiam plane ignorabat ASCLEPIADES [16]), quod in genere de *Schola methodica*, anatomiam negligente, valet. Restaurator hujus scientiae et inprimis nevrolo-

3) Passim in capitibus sequentibus loca indicabuntur.
4) Aph. V. 50. — Liber de herniis. Sect. VI. p. 37.
5) Aphor. VI. 39. 6) TIMAEUS.
7) SENECA de ira lib. II. c. 18. CICERO de finibus bonor. et malor. c. 22.
8) De anima Lib. II. III. 9) De somno et vigilia.
10) De odoribus, interpret. FURLANO et TURNEBO.
11) De vertigine p. 259.
12) De lassitudine p. 267.
13) GALEN. de usu partium. Lib. VIII.
14) RUFUS de appellat. part. c. h. Lib. II. p. 65.
15) GALEN. et RUFUS l. l. c. c.
16) GALEN. de locis affectis. Lib. II. p. 260. RUFUS l. c. p. 65.

rologiae, MARINUS [17]) est. CELSI in doctrina morborum encephali merita plus vice simplici celebrantur. ARETAEUS docte de chiasmo nervorum disseruit [18]) ac tetanum et phrenitidem morbis nervosis adscripsit [19]). CASSIUS de animi pathematibus, de cerebri inflammatione occulta, et de consensu partium nervoso, praeclare locutus est [20]). GALENUS nervum sympathicum magnum [21]) et recurrentem [22]) exacte descripsit, originemque nervorum sensui inservientium, e cerebro, motui autem dicatorum e medulla spinali derivavit [23]). MARCELLUS ob lycanthropiae, quam exaravit, historiam [24]) nobis memorabilis. Jam vero astrologia et magia ex Oriente Romam petentes [25]), praecipue in medicina ad morbos nervorum spectante, quorum plurimi a daemone repetebantur [26]), caput

17) GALEN. de nervorum dissectionibus. p. 205.

18) Caus. acut. Lib. I. c. 7. p. 34.

19) Ibid. Lib. II. c. 3. p. 15.

20) Naturales et medicinales quaestiones. Ed. GESNERI. Tigur. 1562.

21) De usu partium. Lib. XV. p. 512.

22) De nervorum dissect. p. 205. De usu partium Lib. XVI. p. 540.

23) Ibid. Lib. XV. p. 534. C. FR. HARLES historia neurologiae veterum. Erlang. 1795.

24) EUDOCIA apud VILLOISON. anecd. graec. p. 299.

25) SPRENGEL *Versuch einer pragm. Geschichte der Heilk.* 2. *B.* p. 123.

26) PORPHYR. de abstinentia ab esu animal. Lib. II. p. 192. Edit. Lugd. 1620.

put extulerunt. Amuletorum hinc, exorcismorum, verborum formularumque magicarum [27]), et manipulationum [28]) non dabatur finis. Interea genuinam, de quibus agitur, morborum doctrinam non solum sustinuerunt, sed locupletarunt quoque observationibus pretiosis in curriculo hujusmet libri saepius celebrandis, artis medicae coryphaei Coelius Aurelianus, Oribasius, Aetius, Alexander Trallianus et Paulus Aegineta. Arabes in doctrina morborum systematis nervorum nil praestiterunt, si excipias S. Ebn Serapion, de variis doloris capitis speciebus [29]), et de aliis quibusdam cerebri morbis [30]) nec non de hysteria [31]), — Rhazes, de hypochondriasi [32]), de melancholia [33]), de epilepsia et lethargo ex vitiis primarum viarum [34]) et de dolore faciei [35]), — Ali, de morbis melan-

27) Origo orientalis harum rerum vel ex eo elucet, quod Tartari hodiedum adhuc Lithuaniam inhabitantes iis ad morbos tum Christianorum tum Judaeorum curandos utuntur. De Judaeis id non mirum, cum libri eorum (Jun. quod omnis probus liber sit. p. 456, idemque i da vita contempl. p. 475) germina magiae et astrologiae contineant.

28) Vetulae, quas vulgus in Lithuania adhuc pro sagis (*Czarownice*) agnoscit, recens natos convulsionibus correptos variis manipulationibus, instar magnetismi animalis, subjiciunt, et fertur, aliquando cum successu.

29) Breviar. Tr. I. c. 6. f. 4. a. 30) Ibid. c. 20. f. 8. a.

31) Tr. V. c. 27. f. 55. b. 32) Lib. I. c. 8. f. 6. a.

33) Lib. I. c. 3. f. 6. b. 34) Lib. V. c. 1. f. 96. a.

35) Lib. I. c. 5. f. 10. d.

melancholicis[36]) atque Ebn Sina de cephalalgia[37]), de inflammatione cerebri et mania[38]), de vertigine[39]), de apoplexia[40]) etc. disserentes. Seculo XIV. epidemia choreae St. Viti[41]), attentione nostra digna. Seculo XV. Antonius Guainerius memorabilia circa manias et epilepsias tradidit[42]). Seculo XVI. rhaphania observata est[43]). Hoc ipso seculo et magis adhuc seculis sequentibus, magni viri[44]) anatomiam et physiologiam cerebri, medullae

36) Theor. Lib. IX. c. 7. f. 60. d.
37) Lib. III. c. 3. p. 451. 38) Ibid. Tr. 3. f. 1. Tr. 41. 17.
39) Ibid. c. 24. p. 489. 40) Ibid. c. 12. p. 509.
41) Bzovius ann. 1374. No. 13. p. 1501.
42) Opus praeclarum ad praxin. Lugd. 1534.
43) Schwenckfeld Theriotroph. Siles. Lignic. 1603.
44) Vesalius de corporis humani fabrica. Lib. VII. c. 4. ed. 2. Basil. 1555. Fallopius observation. anatom. Venet. 1561. Varolius de nervis opticis epistola. Patav. 1573. Ejusd. anatomia. Frf. 1593. Laurentius historia anatomica. Francf. 1602. Stephan. de dissect. part. corp. hum. p. 337. Achillinus annot. in Mundin. Casserius tabul. anatom. Frf. 1632. Sylvius in Bartholin. anatom. reform. p. 312. Willisius cerebri anatom. Amstel. 1664. Bidloous anat. hum. corp. Tab. X. f. 2. Amstel. 1685. Leeuwenhoek *philosoph. trans.* Y. 1674. p. 121. Y. 1677. p. 899. Y. 1685. p. 883. Peyerus de rete mirabili cerebri, ejusque descriptione accuratiori et usu. v. Miscell. nat. cur. dec. II. ann. 5. 1686. p. 355. Duverney *de la structure et du sentiment de la moëlle* (*Mém. de l'Ac. de Paris. a.* 1700. *hist.* p. 14. *mém.* p. 196). Pacchionius diss. physiol. anatomic.

dullae spinalis et nervorum excolendo, simul viam, ad pathologiam et therapiam morborum systematis nervorum magis magisque perficiendam aperuerunt. Enim vero PARACELSI tentaminibus, hanc viam per alchimiam, astrologiam, necromantiam, chiromantiam occludendi, feliciter obstitit WYERUS [45]). Porro pretiosas observationes, singulos

de durae meningis fabrica et usu. Rom. 1701. RIDLEYUS anatomia cerebri, mechanicam ejus atque physiologiam comprehendens (Miscell. nat. cur. dec. III, a. 9—10. 1701—1705. opp. p. 76). EUSTACHIUS tabul. anat. tab. 17. 18. c. 4. edit. a LANCIS. Rom. 1714. LITTRE *grains glanduleux dans la dure mère et leur usage* (*Mém. de l'Ac. de Paris a.* 1701. *hist.* p. 82) *observations sur l'eau qui est dans les ventricules du cerveau* (ibid. 1711. *hist.* p. 29). GARENGEOT *observations anatomiques sur les sinus du cerveau* (*Mém. de Paris a.* 1728. *hist.* p. 21). HEINTZEUS diss. de nervis eorumque praestantia in corpore humano. 1725. SANTORINUS obs. anatom. c. 3. Venet. 1724. De structura et motu fibrae in BAGLIVII opp. p. 770. DU PETIT *mémoire dans lequel il est démontré que les nerfs intercostaux fournissent des rameaux, qui portent des esprits dans les yeux* (*Mém. de l'Ac. de Paris a.* 1727 *hist.* p. 7. *mém.* p. 1). RUYSCHIUS epist. anatom. IX. HUNAULD *observation sur un rameau de nerfs assez considérable partant du plexus gangliforme semilunaire* (*Mém. de l'Ac. de Paris a.* 1734. *hist.* p. 34). HENCKELIUS de adipis cervini et cerebri humani perennitate (Act. nat. cur. Vol. III. p. 344). ZINN *de l'enveloppe des nerfs* (*Mém. de Berlin* 1753. p. 130) aliique.

45) Praest. Daemon. Lib. III. c. 5. p. 223. c. 16. p. 276. c. 8. p. 281.

gulos morbos systematis nervorum illustrantes, suppeditarunt: AMATUS LUSITANUS [46]), VICTORIUS TRINCAVELLA [47]), FRANCISCUS VALLERIOLA [48]), DIOMEDES CORNARUS [49]), REMBERTUS DODOENS [50]), FELIX PLATER [51]), PETRUS FORESTUS [52]), SALIUS DIVERSUS [53]) etc. Totam autem morborum systematis nervorum classem, quae scilicet ex hu- moribus

46) Cent. II. cur. 70. p. 192 (De aphonia ex vitio nervi recurrentis). Cent. I. cur. 9. p. 31. (De noxis vigiliarum).

47) Consil. med. Lib. I. cons. 23. col. 63. Lib. III. 67. col. 519. (De consensu nervorum ad morbos explicandos).

48) Obs. med. Lib. I. obs. 7. p. 163. (De cura melancholiae ex amore), ibid. Lib. V. p. 304. (De inflammatione medullae spinalis).

49) Consil. Lips. 1599. Consil. 10. p. 84. (De gravi auditu a nixu sub partu). Obs. 7. p. 13. (De aphonia ex compressione nervi recurrentis a tumore in pectore).

50) Medic. obs. exempl. c. 2. p. 4. (De concussionibus cerebri).

51) Obs. Lib. 1614. Basil. (De animi pathematum imperio), ibid. Lib. I. p. 7. (De medicamentis ad spinam vertebralem dirigendis), ibid. p. 11. 14. (De morbis cerebri). Et Praxis medic. Basil. 1666.

52) Lib. I. 10. (De mania biliosa). Lib. III. 39. (De lethargo periodico). Lib. VI. 7. (De phrenitide a vermibus). ibid. p. 38. (De aphonia a vermibus). Lib. X. 25. (De Lykanthropia), ibid. 41. (De catalepsi).

53) De affect. particular. c. 1. p. 199. (De inflammatione substantiae corticalis cerebri). cap. 2. p. 208. 213. (De cholera sicca antiquitatis, ad hypochondriasin revocanda). c. 18. p. 300. (De somnambulismo).

moribus extravasatis ortum ducit, CAROLUS PISO descripsit [54]). Alteram ejusdem doctrinae partem, morbos videlicet convulsivos, THOMAS WILLIS illustravit [55]). Auctor iste, hypothesibus valde indulgens [56]), litem celebrem cum HIGHMORO [57]) de hypochondriasis et hysteriae sede habuit [58]). Hoc autem malum graphice a SYDENHAMO delineatum est [59]), qui praeterea vel in aliis morbis nervosis, indicationes pro diaeta lactea, equitatione, venae sectione, purgantibus, opio, castoreo, cortice cinchonae, ferro etc., ut a tanto viro expectandum erat, stabilivit. GREGORIUS CHEYNE doctrinam iatro-chemicorum cum iatro-mathematica jungens [60]), hypothesibus praeter modum addictus, utilia nihilominus ad morbos systematis nervorum curandos vulgavit praecepta [61]). Plurima eorum

54) Selectiorum observationum et consiliorum de praetervisis hactenus morbis adfectibusque praeter naturam ab aqua seu serosa colluvie ortis, liber singularis. Ponte ad Monticulum. 1618.

55) Pathologia cerebri et nervosi generis specimen, in quo agitur de morbis convulsivis et de scorbuto. Oxonii 1667.

56) Op. c. ex. gr. p. 6. et 125.

57) De passione hysterica et hypochondriaca. Jen. 1677.

58) WILLISII opp. affectus hysteric. et hypochondriac. pathologia vindicata.

59) *The entire Works. London* 1769. *an epistle treating on the small-pox and hysteric disease.* p. 368.

60) De natura fibrae. Lond. 1725.

61) *English malady, or treatise on nervous disorders of all kind. Lond.* 1733.

eorum et FLEMYNGI opus [62]) continet. Neminem doctorum latet, ERNESTUM STAHL sanguinis imperium in dolores excitandos, affinitatem hypochondriasin inter et haemorrhoides, ac melancholiam inter et calculum patefecisse [63]) et praestantissimas pharmacorum compositiones detexisse [64]). FRIDERICUS HOFFMANN, quamvis propriam doctrinam per hypotheses de fluido nerveo et aethere adumbraverit; attamen, quid in morbis nervosis excitandis valeant sanguis, inprimis venae portarum, obstructiones viscerum abdominalium, acida primarum viarum, venena, animi pathemata, debilitas [65]), quidque ad eos sanandos conferant, nitras potassae, aquae minerales, balsama, vinum, liquor suus anodynus, camphora etc. docuit [66]). A principiis illius ea BOERHAAVII [67]) parum differunt. STAHLIUM potius secutus est SAUVAGES [68]), cui,

62) Neuro-pathologia, seu de morbis hypochondriacis et hystericis. Lib. III. Poema. Eborac. 1740.

63) Diss. de inflammationum vera pathologia. Hal. 1698.

64) *Gründlicher Bericht von den balsamischen-blutreinigenden und confortirenden Pillen, wie auch auf sonderbares Verlangen, von des rothen Fluss-Magen-und Steinpulvers zuverlässiger sonderbaren Wirkung und rechtem Gebrauche. Hall.* 1716. Opp. omn.

65) Diss. de morbis ex atonia cerebri nervorumque nascentibus. Hall. 1708.

66) Opp. omnia.

67) Praelectiones academicae de morbis nervosis, quas edidit VAN-EMS. Lugd. Bat. 1761.

68) Nosologia methodica. Amst. 1768.

cui, praeter nosologiam, multum et physiologia [69]) debet. Commemoratione quoque respectu hujus scientiae digni sunt: UNZER [70]), MÜLLER [71]), GODART [72]), BONNET [73]), CARRÈRE [74]), et ROGER [75]) ac relate ad pathologiam SUCHLAND [76]) et BÜCHNER [77]). — HALLERI de *fibrae muscularis irritabilitate* magnum inventum [78]), illudque stupendum de *electricitate*, atque progressus anatomiae et physiologiae systematis nervorum, viris nun-

69) Motuum vitalium caussa. Montep. 1741. De animae imperio in cor. 1760. De viribus vitalibus. 1769.

70) *Gedanken vom Einfluss der Seele in ihren Körper.* *Hall.* 1751. *Philosophische Betrachtungen des menschlichen Körpers. Hall.* 1750.

71) *Betrachtungen über die Art und Weise der Mitwirkung der Nerven zu den Muskelzusammenziehungen. Frf.* 1753.

72) *La physique de l'âme humaine. Berl.* 1755.

73) *Essai de physiologie. Lond.* 1755. *Essai analytique sur les facultés de l'âme. Copenh.* 1760. *Contemplation de la nature.* 1764.

74) Diss. de vitali corporis et animi foedere. Perpignan. 1758.

75) Specimen physiologicum de perpetua fibrarum muscularium palpitatione. Goett. 1760.

76) D affectione nervorum. Regiom. 1747.

77) Diss. de atonia nervorum morbisque inde oriundis. Hal. 1749.

78) Comment. Soc. R. Goetting. Vol. II. p. 114. *Mémoire sur la nature sensible et irritable des parties du corps animal. Lausanne* 1756.

nunquam satis colendis tribuendi 79), doctrinae, de

79) Vatero de fibris cerebri in hydrocephalo nato evidentius observatis (Miscell. acad. nat. cur. dec. III. ann. 9. 10. 1701. 1705. p. 294). Stuart *experiment to prove the existence of a fluid in the nerves* (*Philos. transact. Y.* 1732. p. 327). Hubero diss. de medulla spinali. Goett. 1741. Morgagnio epistola de iis, quae in academ. Bononiens. ab *A. M.* Valsalva recitata sunt (Comment. Bononiens. T. I. O. p. 377). Morand *observations anatomiques sur quelques parties du cerveau* (*Mém. de Paris a.* 1744. *hist.* p. 5. *mém.* p. 312). Hartley *Betrachtungen über den Menschen, seine Natur, seine Pflicht und Erwartung. A. d. E. Rostock* 1772. Lobsteinio de nervo intercostali, deque nervis octavi et noni paris, deque accessorio 1744. De nervis durae matris. Argentor. 1773. Schmiedelio de controversa nervi intercostalis origine. 1747. Meckelio de quinto pari nervorum cerebri. Goett. 1748. *Observations anatomiques sur la glande pinéale* (*Mém. de Berlin. a.* 1765. p. 91). *Recherches anatomiques* (ibid. *a.* 1753. p. 61). *Diss. anatomiques sur les nerfs de la face* (ibid. 1751. p. 19). *Observation anatomique sur un second noeud du second rameau de la cinquième paire des nerfs* (ibid. 1749. p. 84). Bordeu *recherches anatomiques sur la position des glandes et sur leur action. Paris* 1751. Walsdorfio exper. circa motum cerebri, durae matris et venarum in vivis animalibus institut. Goett. 1753. Roedererо de cerebro. Goett. 1758. Bertin *mém. sur la circulation du fluide nerveux* (*Mém. de Paris* 1759. *hist.* p. 75. *mém.* p. 300). Monroo de cerebri et nervorum administratione. Harling. 1763. *Discoveries respecting the brain and nerves* (*Med. and philos. comment. by a*

de qua agimus adspectum, haud parum immutavere.

soc. in Edinburgh. Vol. 6). *Bemerkungen über Structur und Verrichtungen des Nervensystems. M. Anm. v.* Soemmerring. *Leipz.* 1787. Robinet *doutes sur l'existence des esprits animaux dans les nerfs* (*Rec. I. de la soc. typogr. de Bouillon*, p. 358). Eller *exposition anatomique de l'origine et de la formation du ganglion* (*Mém. de Berlin* 1764, p. 108). Hirschio paris quinti nerv. encephal. disquisit. Vienn. 1765. Haasio de gangliis nervorum. Lips. 1772. De ventriculis cerebri tricornibus. Lips. 1789. De secundo ramo paris quinti nervorum. Lips. 1793. De nervo phrenico dextri lateris duplici parisque vagi per collum decursu. 1790. Le Cat *traité des sensations et des passions. Paris* 1767. *Traité de l'existence et de la nature et des propriétés du fluide des nerfs dans le mouvement musculaire. Berlin* 1765. Isenflammio de vasis nervorum. Erlang. 1768. *Praktische Bemerkungen über die Nerven. Erlang.* 1774. De acervulo cerebri (Nov. act. nat. cur. Vol. 8. p. 162). Johnston *essay on the use of the ganglions of the nerves. Lond.* 1771. *Physiol. und patholog. Untersuchungen über das Nervensystem. A. d. E. mit Anmerk. v.* Michaelis. *Leipz.* 1796. Farr *philosophical inquiry into the nature, origin, and extent of animal motion. Lond.* 1771. Neubauero descriptio anatomica nervorum cardiacorum. Frf. 1773. Sabatier *mémoire sur quelques particularités de la structure du cerveau et de ses enveloppes* (*Mém. mathem. et physique. a.* 1773. p. 593). *Mémoire sur les nerfs de la dixième paire* (ibid. p. 553). Medicus *von der Lebenskraft. Manh.* 1774. Fontana *ricerche filosofiche sopra la fisica animale. Firenze* 1775. Böhmero diss. de nono pare nervor.

vere. Nihilominus antiquo adhuc tramite, egregii caeterum scriptores, R. Whytt [80]) et Lorry [81]), perge-

cerebri. Goett. 1777. Wrisbergio observat. anat.-naurol. de ganglio plexuque semilunari (Comment. Soc. R. Goett. Vol. II. P. I. p. 79). Observ. anat.-naurol. de nervis viscer. abdominalium (ibid. Vol. XV). Observat. anat.-medic. de nervis pharyngis (ibid. Vol. VII. P. I. p. 135). Observat. anatom. de quinto pare nervor. encephal. Goatt. 1777. Klintio comment. anat. de nervis brachii. Goett. 1784. Observat. anat.-physiol. de nervis arteriae venasque comitantibus (Comment. Soc. R. Goatt. Vol. VII. P. I. p. 95). Ludwigio diss. de cinerea cerebri substantia. Lips. 1779. De plexibus nervorum abdominalium. Berolin. 1783. Thouret *mémoire sur la nature de la substance du cerveau* (*hist. et mém. de la Soc.* R. *de méd. a.* 1786). Molinellio de ligatis sectisque narvis octavi paris (Comment. Bonon. T. III. C. p. 67. O. p. 280). Caldani *esperienze ed osservazioni dirette a determinare, qual sia il luogo principale del cervello, in cui più che altrove, le fibre midollari dello stesso viscere s'incrocicchiano* (*Saggi di Padova. T. I.* p. 71). Frotschero descriptio medullae spinalis ejusque nervor. icon. illustrat. Erlang. 1788. Ypey *physiologische Beobacht. über die willkührlichen und unwillkührlichen Bewegungen der Menschen und Thiere. Leipz.* 1789. Jördensio descriptio nervi Ischiatici. Erl. 1788. Styxio descriptio nervi cruralis et obturatorii. Jen. 1789. Bangio descriptio nervorum cervicalium.

80) *On nervous disorders.*

81) De melancholia et morbis malancholicis. Paris. 1765. *Sur le mouvement du cerveau et de la dure mère* (*Mém. de math. et phys. T.* 3. p. 277. 344).

pergebant. Reformatio enim pathologiae et therapiae morborum systematis nervorum incomparabilem TISSOTUM expectabat, auctorem operis classici [82]), quamvis totam doctrinam non comprehendentis, attamen, tum ob selectum literaturae, tum ob thesaurum observationum propriarum tumque ob elegantiam sermonis, omni nostra laude superioris. Quot quot de eodem argumento inde scripserunt, BURSERIUS [83]), BRUCKMANN [84]), MICHEL [85]), BALDINGER [86]), COMPARETTI [87]), MARGRAVE [88]), KÜHN [89]), REUSS [90]), NEAL [91]), VAN DER BELEN [92]), PRICHARD [93]), TISSOTI vestigia legere.

82) *Oeuvres T. IX. Contenant le traité des nerfs. Lausanne.*

83) Institut. med. pract. T. III. Mediol. 1785.

84) Diss. de morbis nervorum obs. cum epicrisi. Goett. 1780.

85) De caussis, indole et therapia morborum nervosorum qui in Belgio observantur. Amstel. 1783.

86) Neurologie physiologico-pathologica. Opusc. p. 187.

87) Occursus medici de vage aegritudine infirmitatis nervorum. Venet. 1780.

88) *Considérations et conjectures sur les fonctions et les maladies des nerfs. Paris* 1785.

89) *Praktische Abhandlung einiger, das Nervensystem betreffenden Krankheiten. Breslau* 1786.

90) *Versuch einer Einleitung in die allgemeine Pathologie der Nerven. Prag und Leipzig* 1788.

91) *Praktische Abhandlungen über die Nervenkrankheit. Berlin* 1790.

92) Diss. de praecipuis affectionibus nervorum. in Collect. diss. Lovan.

legere. Pathologia quam *nerveam*, aut *solidi vivi* vocant, et in qua, praeter allatos auctores [94]), PRESSAVIN [95]) et POMME [96]) excelluerunt, pathologia hujusmodi vim nervorum saepe ultra debitos limites extendendo [97]), et morbos plurimos ex vitio generali systematis nervorum repetendo, qui evidenter ex irritatione speciali vel cerebri, vel medullae spinalis, vel nervi unius alteriusve pullulant, perfectioni doctrinae morborum systematis nervorum ipsius obstitit. Idem effecisse arbitramur nefandam materialismi doctrinam, ab HUME [98]), DE LA METTRIE [99]), PRIESTLEY [100]), REIL [101]), CABANIS, RICHE-

93) *A treatise on diseases of the nervous system. Lond.* 1822.

94) Edit. 2. P. I. Vol. I. §. VIII. 4.

95) *Abhandl. von den Nervenkrankheiten. Nürnb.* 1772.

96) *Traité des affections vaporeuses des deux sexes, ou maladies nerveuses. Paris* 1784. *Supplément. Paris* 1804.

97) e. c. SCHAEFFER *über die Nerven und einen Theil ihrer Krankheiten. Nürnberg* 1782.

98) *Treatise on human nature. Lond.* 1739.

99) *Histoire naturelle de l'ame. A la Haye* 1745. *L'homme machine. Leide* 1748.

100) *Disquisitions relating to matter and spirit. Lond.* 1777.

101) Chr. HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 1816. *Junius* p. 110. *Nicht Anklage, sondern Klage von Candidus.* Errat anonymus in eo, quod REILIUM solum in opere prope ante mortem suam scripto (*Allgemeine Therapie*) materialismum defendisse asserit, cum idem jam a. 1803. in *Rhapsodien über die Anwendung der psychischen Curmethode auf Geisteszerrüttung* fecerit.

Richerand [102]), Burdach [103]) etc. jactatam, ac licet luculenter ab eximio Tralles [104]) et a Sumarez [105]) refutatam; a multis eheu! praesenti aevo admissam; nec non systema Brunonis, genuinae medicinae veluti sepulcrum. Fateri enim adigimur, *universam* morborum systematis nervorum doctrinam tempore, quo scribimus, vix aut ne vix quidem profectum accepisse. Quid enim recentissimi scriptores, Reil [106]) et Hoven [107]), ad morbos systematis nervorum exactius cognoscendos feliciusque curandos contribuerint, incassum quaesivimus. Debuissent tamen Tissotum antecellere, post quem anatomia, physiologia, et pathologia systematis nervorum una cum therapia morborum ad illud spectantium magis magisque locupletata sunt, tum pretiosis operibus [108]) tum

102) *Nouveaux élémens de physiologie. Paris* 1814.

103) *Vom Baue und Leben des Gehirns. Leipz.* 1819 — 26 („*Dass die menschliche Vernunft nur die zur grössten Höhe gesteigerte Naturfähigkeit sey, und dass die menschliche Seele als Einzelheit aus dem organischen Leben erwache*").

104) De machina et anima humana prorsus a se invicem distinctis, commentatio. Lips. 1749.

105) *The London medical and physical Journal* 1813. *July.*

106) *Ueber die Erkenntniss und Kur der Fieber.* 4. *B. Halle* 1802. Ed. nov. 5. *B.* 1824.

107) *Versuch über die Nervenkrankheiten. Nürnb.* 1813.

108) Kirkland *dissertations on the brain and nerves. Lond.* 1774. Barthez *nouveaux éléments de la science de l'hom-*

l'homme. Montp. 1778. Vicq-d'Azyr *recherches sur la structure du cerveau, du cervelet, de la moëlle alongé, de la moëlle épinière et sur l'origine des nerfs de l'homme et des animaux* (*Mém. de Paris* 1781. *Hist.* p. 8. *Mém.* p. 495. 543. 566). *Mémoire sur la description des nerfs de la seconde et troisième paire cervicale* (Ibid. a. 1777. *Hist.* p. 11). *Traité de l'anatomie du cerveau.* 2. *édition. Paris* 1813. Platner de principio vitali. Lips. 1777. Quaestiones physiologicae. Lips. 1794. Prochaska de structura nervorum tract. anatom. Viennae 1779. Disquisitio anatomico-physiologica organismi corporis humani ejusque processus vitalis. Vienn. 1812. Scarpa annotationes anatomicae de nervorum gangliis et plexibus. Mutin. 1779. Tabulae neurologicae ad illustrandam historiam anatomicam cardiacorum nervorum. Paviae 1794. De nervo spinali ad octavum cerebri accessorio commentatio (Act. acad. med. chir. Vind. T. I. p. 337). Metzger animadvers. anat.-physiol. in doctrin. nervor. Regiom. 1783. Pfeffinger de structura nervorum. Argent. 1782. Walter tabulae nervorum thoracis et abdominis. Berolin. 1783. *Anatomisches Museum, beschrieben von desselben Sohne. Berlin* 1796. Museum anatomicum. Berol. 1805. Kwiatkowski theses anat. physiol. de nervor. decussatione et gangliis. Regiom. 1784. Michaelis *über die Regeneration der Nerven. Cassel* 1785. Blumenbach institut. physiologicae. Goett. 1787. Specimen physiologiae comparatae inter animalia calidi et frigidi sanguinis (Vol. 8. Comment. Soc. R. Goetting.). Arnemann *Versuche an lebendigen Thieren. Gött.* 1787. *Versuche über das Gehirn- und Rückenmark. Gött.* 1787. Günther cerebri nervorumque distributionis exposit. 1789. Fischer descriptio anat. nervor. lumbalium, sacralium et extremitat. inferior. Lips. 1791. Stick de quinque prioribus en-

 cephali

cephali nervis. Goett. 1791. BEHRENDS diss. qua demonstratur, cor nervis carere. Mogunt. 1792. PEIPERS diss. sistens tertii et quarti nervor. cervicalium description. Hal. 1793. GAUTIER de irritabilitatis notione, natura et morbis. Hal. 1793. SCHAEFFER *über die Sensibilität als Lebensprincip in der organischen Natur. Frankf.* 1793. CH. F. LUDWIG scriptores neurologici minor. select. Lips. 1793—1795. SCHMIDT comment. de nervis lumbal. eorumque plexu anat. pathol. Vienn. 1794. OSIANDER vera cerebri humani circa basin incisi imago, cum observationibus de cerebro et medulla spinali, novaque nervos aeque ac plantarum vasa hydrargyro implendi methodo (Comment. Soc. Goett. Vol. XVI. Phys. p. 77). HULL *observations on the nervous system of different animals* (*Mem. of the Soc. of Manchester, Vol.* 5. *P.* 2. p. 475). BUTTNER functiones organo animae peculiares. Diss. Hal. 1794. BRANDIS *von der Lebenskraft. Hannov.* 1795. CRUIKSHANK *experiments of the nerves, particularly on their reproduction, and on the spinal marrow of living animals* (*Phil. transact. Y.* 1795. p. 177). HAIGHTON *experimental inquiry, concerning the reproduction of nerves* (*Philos. transact. Y.* 1795. p. 190). *Experiments made on the laryngial and recurrent branches of the eighth pair of nerves etc.* (*Mem. of the medical soc. of London. Vol.* 3. p. 422). RITTER singulares quaedam anatomicae observationes in cerebro, in thorace, in abdomine (Nova acta nat. cur. T. III. p. 533). REIL *Archiv für d. Physiologie.* 8—10. *B.* De nervorum structura. Hal. 1796. RUDOLPH comment. de ventriculis cerebri. Greifswald. 1796. DARWIN *zoonomia or the laws of organic life. Lond.* 1796. HUMBOLD *sur l'influence de l'acide muriatique oxygéné et sur l'irritabilité de la fibre organisée. Versuche über die gereizte Muskelfaser. Berl.* 1797. AN-

DERSCH

DERSCH tract. anatom.-physiol. de nervis corporis humani aliquibus. Regiom. 1797. HOME *experiments and observations upon the structure of nerves (Philos. trans. Y.* 1799. p. 1). *The Croonian lecture: on the irritability of nerves* (Ibid. *Y.* 1801. p. 1). *Observations sur les fonctions du cerveau, lues à la Soc. R. de Londres, le* 28. *Mai* 1814. *Trad. des transactions philosophiques par Mr.* MAGENDIE. *V. Journ. de méd, chir. et pharm. T.* 32. *Mars.* 1815. LARREY *notice physiologique sur les nerfs de la vie animale, avec une planche représentant le télégraphe électrique, de* S. T. SOEMMERRING (TARTRA *Bulletin des sciences médicales. T.* 5. p. 217). BARONIO *ricerche intorno ad alcune reproduzioni, che si operano negl' animali così detti a sangue caldo e nell' uomo (Mem. della Soc. Italiana. T.* 4. p. 480). BICHAT *anatomie médicale.* FABRICIUS neurologia. Bruns. 1806. BURDACH *Beyträge zur nähern Kenntn. d. Gehirns in Hinsicht auf Physiol., Med. und Chirurg. Leipz.* 1806. AUTENRIETH *Handbuch der empirisch-menschlichen Physiologie. Tübing.* 1801. ROSSI *sur la structure du cerveau (Mém. de l'acad. de Turin. a.* 1805—1808. *T.* 9). YELLOLY *a case of a tumor in the brain, with remarks on the propagation of nervous influence (Medico-chirurgical transact. Vol. I.* p. 181). MALACARNE *questioni anatomiche e chirurgiche dilucidate (Mem. della Soc. Italiana. T.* 8. p. 219). BARBA *osservazioni microscopiche sul cervello. Napol.* 1807. PROST *essay physiologique sur la sensibilité. Paris* 1806. CUVIER *sur les différences des cerveaux considérés dans tous les animaux à sang-rouge (Soc. philomat. a.* 3. *T.* 2. p. 17). RICHERAND *mém. sur les mouvements du cerveau (Mém. de la Soc. méd. d'émulation. a.* 3. p. 197). DORIGNY *observations sur les mouvemens du cerveau (Annal. de la soc. de méd. de Mont-*

Montpellier. T. 20. p. 193). PORTAL *mémoire sur un mouvement qu'on peut observer dans la moëlle épinière (Mém. de l'Institut Nation. des sciences et arts. T. 11. sc. math. et physiq. mém. p. 151).* DUMAS *exposé de quelqes expériences propres à déterminer, quelle est l'influence des nerfs de la huitième paire sur la coloration du sang* (SEDILLOT *rec. périod. de la Soc. de méd. de Paris. T. 33. p. 353).* DUCROTAY DE BLAINVILLE *expériences sur l'influence de la huitième paire des nerfs dans la respiration (Nouv. Bulletin de la soc. philomatique. T. I. p. 226).* MARTIN *the experiment of cutting the recurrent nerves, carried on further than has hitherto been done (Med. essays and obs. by a Soc. in Edinb. Vol. 2. p. 114).* KEUFFEL diss. inaugur. de medulla spinali, Hal. 1810. RAMSAY *anatomy of the Heart, Cranium and Brain adapted to the purposes of medical and surgical practitioners; to which is added, in notes, observations on Laws of life and sensation. 2. edit. Edinb.* 1803. ROLANDO *saggio sulla vera struttura del cervello dell' uomo e degli animali, e sopra le funzioni del cervello. Sassari* 1809. GALL *Anatomie und Physiologie des Nervensystems im Allgemeinen und des Gehirns im Besondern. Paris* 1810. ALEXANDER diss. medico-chirurgica de tumoribus nervorum. Lugd. Bat. 1810. *Neue Samml. auserl. Abhandl.* 1815. LUCAE observationes anatomicae circa nervos arterias adeuntes et comitantes. Francf. 1810. — De cerebri in homine vasis et motu, inclitae Heidelbergensi reipublicae literariae valedicens, quaedam verba etc. Heidelb. 1812. NYSTEN *recherches de physiologie et de chimie pathologiques. Paris* 1811. BRODIE *philos. transact. Y.* 1811. SOEMMERRING de basi encephali et originibus nervorum ex cranio egredientibus. Goett. 1778. *Vom Hirn- und Rückenmark. Mainz* 1788. Tabula baseos encephali. Francf.

Francf. 1799. Academ. annotat. de cerebr. administr. anatom. Monac. 1810. *Ueber das Organ der Seele. Königsb.* 1796. Diss. de lapillis, vel prope vel intra glandulam pinealem sitis. Mogunt. 1785. *Ueber den Saft, welcher aus den Nerven wieder eingesaugt wird, im gesunden und kranken Zustande des menschlichen Körpers. Landshut* 1811. Niemeyer de origine paris quinti nervorum cerebri. Hal. 1812. Reil's *Archiv für Physiol.* 11. *B.* 1. *St.* Wenzel de penitiori structura cerebri hominis et brutorum. Tubing. 1812. Sniadecki *teorya jestestw organicznych. w Wilnie.* 1811. Sprengel institutiones medicae. T. I. cap. 8. Le Gallois *recherches expérimentales sur le principe du sentiment et du mouvement* (Sedillot *recueil périodique de la Soc. de méd. de Paris. T.* 35. p. 423). *Mémoire sur la section des nerfs de la huitième paire* (*Nouv. Bulletin de la Soc. philomat. T.* 2. *a.* 13. p. 101). *Experiences sur le principe de la vie, notamment sur celui des mouvemens du coeur et sur le siège de ce principe. Paris* 1812. Carus *Versuch einer Darstellung des Nervensystems und insbesondere des Gehirns. Lpz.* 1814. Cross in *annals of philosophy etc. by* Th. Thomson. *Lond.* 1815. *Februar. art. V.* J. Fr. Meckel *Handbuch der menschlichen Anatomie.* 1. *B. Halle* 1815. *Absch. vom Nervensystem.* Spix cephalogenesis sive capitis ossei structura, formatio et significatio per omnes animalium classes, familias, genera, ac aetates digesta atque tabulis illustrata, legesque simul psychologicae, cranioscopiae ac physiognomiae inde derivatae. Monachii 1815. Smerdon *experiments on functions of the nervous system.* V. *Medical and physical journal by* Fothergill *and* Want. 1815. *Mai.* Tiedemann *Anatomie und Bildungsgeschichte des Gehirns im Foetus des Menschen, nebst einer vergleichenden Darstellung des Hirnbaues in den Thieren. Nürnb.*

Nürnb. 1816. A. K. Bock *Beschreibung des fünften Nervenpaares und seiner Verbindungen mit andern Nerven, vorzüglich mit dem Gangliensysteme. Meissen* 1817. Ejusd. *Nachträge zur Beschreibung des fünften Nervenpaares.* Ibid. 1821. Ejusd. *Die Rückenmarksnerven nach ihrem ganzen Verlaufe, Vertheilungen und Verbindungen. Leipz.* 1827. Ejusd. *Abbildungen der Rückenmarksnerven, nebst Erklärungen der sieben Kupfertafeln.* Ibid. 1827. Ejusd. Accurata nervorum spinalium descriptio. Lips. 1828. J. Brachet *mémoires sur les fonctions du système nerveux ganglionaire. Paris* 1822 et 1830. J. Swan *observations on some points relating to the anatomy, physiology and pathology of the nervous system. London* 1822. Foville et Pinel *recherches sur le siège spécial des différentes fonctions du système nerveux. Paris* 1823. P. Flourens *recherches expérimentales sur les propriétés et les fonctions du système nerveux, dans les animaux vertébrés. Paris* 1824. Versio germanica auctore Becker. Leipzig 1824. F. Vacquié *précis historique et critique des travaux sur le système nerveux de l'homme. In Journ. universel des sciences médicales. T.* 35. p. 5. 129. 256. Ch. Bell's *exposition of the natural system of the nerves of human body. With a republication of the papers delivered to the R. society of the subject of nerves. Lond.* 1824. Ejusdem *Appendix to the papers on the nerves. Lond.* 1827. Bogros *nouvelles découvertes sur la structure des nerfs.* In *Revue médicale. Mai* 1825. Lupi encephali anatomica descriptio. Romae 1826. Ph. Hensler *über die Bestimmung des Nervensystems.* In *neue Lehren im Gebiete der physiologischen Anatomie.* 2. *B. Nürnb.* 1826. Fr. Nasse *Zeitschrift für die Anthropologie.* 1826. Meyraux *considérations anatomiques sur la moëlle allongée.* In *annales des sciences naturelles. Août* 1827. Ejusdem

sur

— tum experimentis de animali electricitate [109]) etc.

— tum

sur le système nerveux d'après les idées de Mr. Blainville. In *Archives générales de médecine. Mai* 1827. Blainville in *Archiv. générales de médecine. Mai* 1827. Marec *anatomie analytique. Tableau représentant l'axe cérébro-spinale chez l'homme, avec l'origine et les premières divisions des nerfs qui en partent. Paris* 1828. C. Girou de Buzareingues *philosophie, physiologie, politique et morale. Paris* 1828. Ejusdem *observations sur l'origine et les circonvolutions du cerveau et du cervelet. Bulletin des sciences médicales. Fevrier* 1829. Rosenthal *Beytrag zur Encephalotomie* et: *über das Gehirn und Nervensystem.* In Froriep's *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B.* 25. *No.* 2. *Juli* 1829.

109) Auctoribus Galvani de viribus electricitatis in motu musculari commentarius. Bonon. 1791. Volta *Schriften über die thierische Electricität. Prag* 1792. Pfaff *über thierische Electricität und Reitzbarkeit. Leipz.* 1795. Treviranus *über den Einfluss des einfachen Galvanismus auf die thierische Reitzbarkeit.* V. Gilbert's *Annalen* 8. *B.* 1. *St.* p. 44. Ritter *Beyträge zur nähern Kenntniss des Galvanismus und der Resultate seiner Untersuchungen. Jena* 1800. Pilger *Versuch durch den Galvanismus die Wirkung verschiedener Gifte und Arzneimittel auf die erhöhte oder verminderte Reitzbarkeit der Nerven zu prüfen. Giessen* 1801. Nysten *nouvelles expériences Galvaniques faites sur les organes musculaires de l'homme et des animaux à sang rouge. Paris a. XI.* Sue *histoire du Galvanisme et analyse des différens ouvrages sur cette découverte. Paris* 1802. Trommsdorff *Geschichte des Galvanismus. Erfurt* 1802. Nauche *Journ. du Galvanisme. Paris* 1803. Augustin *Versuch einer voll-*

— tum invento magnetismi animalis [110]) — tum fragmen-

ständigen systematischen Geschichte der Galvanischen Electricität. Leipz. 1803. Aldini *essai théorique et expérimental sur le Galvanisme. Paris* 1804. Heidmann *vollständige Theorie der Galvanischen Electricität. Wien* 1806.

110) Videantur Mesmer *Abhandlung über die Entdeckung des thierisch. Magnetismus. Carlsr.* 1781. d'Eston *Beobachtungen über den thierischen Magnetismus. Carlsr.* 1781. Boeckmann *Archiv f. Magnetismus. Strasb.* 1787. Gmelin *über den thierischen Magnetismus. Tüb.* 1787. Heinecke *Ideen und Beobachtungen den thierischen Magnetismus und dessen Anwendung betreffend. Brem.* 1800. Pezold in Reil's *Archiv für Physiologie* 11. B. Weinholt *Heilkräfte des thierischen Magnetismus nach eigenen Beobachtungen. Leipz.* 1802. Puysegur *du magnétisme animal considéré dans les rapports avec diverses branches de la physique générale.* 2. edit. 1809. Kluge *Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus als Heilmittel. Berlin* 1811. edit. 2. 1815. Bartels *Grundzüge einer Physiologie und Physik des animalischen Magnetismus. Frankf.* 1812. Deleuze *histoire critique du magnétisme animal. Paris* 1813. Stieglitz *über den thierischen Magnetismus. Hannov.* 1814. Herzog *neuest. Journ. d. Erfindungen.* 2. B. 3. 4. St. 1812. Wolfart *Askläpieion. Berlin* 1812. Montègre *du magnétisme animal et de ses partisans. Paris* 1812. Wolthers et Hendriksz *Bydragen tot den tegenwoordigen Staat van het animalisch Magnetismus in ons Vaderland. Gröning.* 1814. Gederhjelm *Journal für animalisch. Magnetismus. Stockholm* 1815. Cadot *considérations philosophiques et morales sur le magnétisme animal, ses principes et ses rapports avec le fluide nerveux. St. Petersb.* 1816. Lichtenstaedt

mentis [111]) — tumque monographiis inter quas respectu *cerebri* et *cerebelli* eminent, quae (ne de antiquioribus [112]) loquamur) sedulitati debentur C. F.

Untersuchungen über den thierischen Magnetismus. St. Petersburg 1816. Cfr. *Coup d'oeil sur le magnétisme animal.* Ibid. 1816 (Auctore Parrot?) et *Briefe über eine magnetische Kur.* Ibid. 1816. (Auctore Bero?). J. B. Wilbrand *Darstellung des thierischen Magnetismus als einer in dem Gesetze der Natur vollkommen gegründeten Erscheinung. Frankf.* 1824. J. C. L. Ziermann *geschichtliche Darstellung des thierischen Magnetismus als Heilmittel. Berlin* 1824. J. L. Picher-Grandchamp *mémoires de* F. A. Mesmer *sur ses découvertes. Paris* 1826. *Exposé par ordre alphabethique des cures opérées en France par le magnétisme animal depuis Mesmer jusqu'à nos jours* (1774—1826) *suivi d'un catalogue complet des ouvrages françois, qui ont été publiés pour et contre le magnétisme. Paris* 1826. *Esquisse de la nature humaine expliquée par le magnétisme animal. Paris* 1826. A. Bertrand *du magnétisme animal en France. Paris* 1826. L'Hermes *Journ. du magnétisme animal. Paris* 1826. A. Dupan *letters physiological and moral upon animal magnetism. London* 1826. A. W. Volkmann diss. observationes biologicae de magnetismo animali. Lips. 1826.

111) Auctoribus Ploucquet diss. de morbis neuricis. Tub. 1792. Tabor *Abhandl. über die Nervenschwäche. Carlsr.* 1792. Thomson *inquiry into nature, causes and method of cure of nervous disorders. Lond.* 1795. Autenrieth diss. de natura et medela morborum neuricorum generatim spectatis. Tüb. 1806.

112) Jason a Pratis de cerebri morbis. Basil. 1549.

C. F. Burdach [113]), R. Powel [114]), B. A. Serres [115]),

J. Heurnius de morbis, qui in singulis partibus capitis humani insidere consueverunt. Leid. 1594. A. Vega in Galenum de capitis affectionibus. Lugd. 1594. Blacvod ergo maxima pars morborum a cerebro. Paris 1602. Montagnana consilia de aegritudinibus cerebri. Frf. 1604. Fr. Hildesheim spicilegia de cerebri et capitis morbis internis. Frf. 1612. Ph. Montalto Elianus de internis capitis affectibus. Paris 1614. Vic. a Cruce Albarius de morbis capitis frequentioribus. Romae 1617. J. Quercatanus tetras gravissimorum capitis affectuum. Marp. 1617. J. Camagnesi brevis facilisque methodus curandorum capitis affectuum. Cadomi 1618. H. Paschati decas de gravissimis capitis affectibus. Lubec. 1618. Th. Grossi lectiones de morbis capitis et thoracis. Ferrar. 1628. Hilders diss. de nonnullis capitis affectionibus. Leid. 1655. Ursinus diss. de affectibus capitis internis. Lips. 1657. Isbr. Diemerbroeck de morbis capitis et thoracis. Traject. 1664. Th. Willis op. cit. Cuminius diss. de cerebro ejusque pathologia in genere. Leid. 1684. Majus diss. de praecipuis capitis adfectionibus. Rinteln 1691. L. Bellini de morbis capitis. In opp. Venet. 1708. Horatius diss. Problematum medicorum decas, gravissimorum capitis affectuum cognitionem illustrans. Vit. 1708. J. M. Müller de capite ejusque affectibus. App. ad obs. et curat. med. Norimb. 1714. Halleri de Doblhoff tractatus de morbis capitis. Ratisb. 1721. Jos. Jac. Wepfer observationes medico-practicae de affectibus capitis. Scaph. 1727. Büchner diss. de morbis cerebri ex structura ejus anatomica deducendis. Erford. 1741. J. Lazerme de morbis internis capitis. Amst.

RES [115]), F. LALLEMAND [116]), G. F. J. SAHMEN [117]), L. E. BAYLE [118]), R. HOOPER [119]), A. MONRO [120]), J. ABERCROMBY [121]) etc. [122]).

3. Quo

1748. GREYSINGER diss. de diagnosi morborum capitis. Viennae 1764. FR. GENNARI de peculiari structura cerebri nonnullisque ejus morbis. Parm. 1782.

113) *Beyträge zur nähern Kenntniss des Gehirns in Hinsicht auf Physiologie, Medicin u. Chirurgie. Leips.* 1806.

114) *Merkwürdige Fälle zur Aufklärung der Pathologie des Gehirns.* Ex *medical transactions* in HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 1817. *Sept.* p. 93.

115) *Recherches sur les affections organiques du cervelet.* In *Annuaire médico-chirurgical des hôpitaux et hospices civils de Paris. Paris* 1819.

116) *Recherches anatomico-pathologiques sur l'encéphale et ses appendices. Montpellier* (Versio germanica auctore WEBER. Lips. 1825). *Cinquième lettre* 1830.

117) *Die Krankheiten des Gehirns und der Hirnhäute, pathologisch diagnostisch bearbeitet. Dorpat* 1826.

118) *Traité des maladies du cerveau et de ses membranes. Paris* 1826.

119) *The morbid anatomy of the human brain, being illustrations of the most frequent and important organic diseases to which that viscus is subject. London* 1826. *With XV. color. engravings.*

120) *The morbid anatomy of the brain. Edinb.* 1827.

121) *Pathological and practical Researches of the brain and spinal chord. Edinb.* 1828. Versio germanica auctore BUSCH. Bremen 1828 (Legi etiam meretur ABERCROMBY de eodem argumento in *The medical and surgical journal. Vol.* 14 *et* 15).

122) WINKELMANN diss. pathologia cerebri. Gotting. 1803.

Propositum nostrum. 3. Quo ampliores autem fiunt doctrinae limites, quoque major factorum ac opinionum accedit copia; eo difficilior quoque ordinis rerum, praecipue inter compendii confinia, tradendarum, evadit conservatio. Magna praeterea in hoc invenitur difficultas, quod emolumentum ex notionibus, quas scientiae auxiliares (physica, anatomia, physiologia) suppeditant, trahatur, quin in morbis describendis et curandis via experientiae et observationis derelinquatur. Nec satis est, hic ut alibi, instar legum physicarum naturae scrutatorum incedere: constat enimvero, doctrinam morborum systematis nervorum nexum summum cum praeceptis Religionis et disciplinae moralis agnoscere, quo nexu, antiquitati probe noto[123]), sive neglecto sive spreto, medicorum ordo non amplius, ut decet, Altari et Throno fulcrum, sed utrisque flagellum, ideoque societatis veluti subversor evadit. Quae singula dum perpendis, quam grave propositum, morbos systematis nervorum exponendi, esse debeat, facile intelliges. Quin immo plane nobis desperandum foret, nisi spes adhuc in id locari posset, quod ex collectione tot factorum, quot aliorum et nostra circa morbos systematis nervorum experientia suppeditat, tale oriri debeat corpus doctri-

123) Plato de fortuna domestica. Zeno sermone de pudicitia. Pythagoras salubr. praecept. Diogenes Laertius de vita et moribus. Alberti diss. de medicinae et doctrinae moralis nexu. Et: Disputatio de morum et morborum consensu.

doctrinae, quale hucusque desiderabatur. Suffulcit postremo spem nostram, opus, cujus utilitas saltem ex parte labori impenso respondeat, perficiendi, ordo, quo in serie morborum systematis nervorum exponenda usi sumus; incipiendo scilicet a simplicissimo encephali morbo, *dolore capitis*, et progrediendo ad *encephalitidem*, *hydrocephalum*, *apoplexiam*, *cataphoram*, *agrypniam*, *rhonchum*, *jactationem*, *crampum*, *ardorem* et *pavores in somno*, item ad *somnia terrifica*, *incubum*, *somnambulismum*, *somniationem*, *ecstasin*, *catalepsin*, *vertiginem*, *hypochondriasin*, *amnesiam*, *moerorem*, *iram*, *amorem*, *vitae taedium* et *suicidium*, *deliria*, *ebrietatem*, *paraphrosynen a venenis*, *manias* [124], *rhachialgiam* [125], *rhachialgitidem*, *hydrorhachitidem*, *neuralgiam* in genere et *prosopalgiam* in specie, *neuritidem* et *ischias*, *tremores*, *motus spasmodicos vagos*, *choream St. Viti*, *convulsiones*, *epilepsiam*, *paralysin*, *tetanum* et *rhaphaniam*, quorum morborum doctrinia annectuntur *tractatus de morbis oculorum*, *aurium* et *cavitatum nasalium*. De *syncope nervosa* in capite de *animi deliquiis* [126]. De *hydrophobia* loco jam indicato [127]. De *morbis ex affectione nervorum*

124) Clauditur tractatu *maniae* prima ista sectio partis secundae voluminis primi.

125) Orditur sectio secunda ejusdem voluminis a doctrina rhachialgiae.

126) Part. II. Vol. II. sect. II. cap. XXII.

127) Part. IV. Vol. II. sect. I.

rum textui viscerum inhaerentium sparsim in toto opere [128]).

§. II.

Symptomata. Necroscopia. Analysis chemica.

Sympt. generatim.

1. Sicuti in doctrina morborum cutis opportunum credidimus, primum elementaria illorum symptomata explanare; ac *terminos* sic statuere *technicos*; ita et relate ad morbos systematis nervorum agemus.

Dolor.

2. *Dolor* [1]) est perceptio ingrata et molesta, quam vel invitus homo conatur tollere, cujusque idea non relinquit sui memoriam.

Anaesthesia.

3. *Anaesthesia* [2]) est abolitio sensus.

Paralysis, Paresis.

4. *Paralysis* [3]) est musculorum laxa immobilitas, nullo nisu voluntatis superanda. Levior ejusdem mali gradus *paresis* [4]).

5. *Spas-*

128) E. c. ibi de asthmate, cardialgia, hysteria, ubi morbi pulmonis, ventriculi et uteri exponuntur.

1) *Ἀλγήματα*, seu *ὀδύναι* (Swediauer novum nosologiae methodicae systema. Vol. I. p. 366). Germ. *Schmerzen.* Gall. *Douleur.* Angl. *Pain.* Rossic. Боль. Pol. *Ból.*

2) Ab *α* privativo et *αἴσθησις*, sensus.

3) A *παρὰ*, vitiose, et *λύσις*, debilitas. Lat. Resolutio nervorum. Germ. *Lähmung.* Gall. *Paralysie.* Angl. *Palsy.* Ross. Параличь или лишенïе чувствïй и движенïя въ какой либо части тѣла. Polon. *Odjęcie członkow, Paraliż.*

4) A *πάρεσις*, torpor, languor, segnities musculorum ad motum.

5. *Spasmus* est fibrarum muscularium contractio involuntaria. Spasmus.

6. Quas de caussis, sedibus et effectibus morborum systematis nervorum notiones certas possidemus, has maxima ex parte *anatomiae pathologicae* debemus. Thesaurum inde notionum relate ad *encephalum* obtinuimus. — Egentes adhuc quoad *specum vertebralem* sumus, et egentissimi relate ad *nervos* [5]). In excolendâ anatomiâ pathologicâ morborum systematis nervorum, respiciendum est ad vitia modo *ossium* et *membranarum*, pulpae nerveae pro fulcris et involucris inservientium; modo *vasorum sanguiferorum* et *lymphaticorum*, ad hanc pulpam nutriendam et forte quid ex ea absorbendum [6]) dicatorum; modoque ipsius *substantiae cerebri*, *medullae spinalis* et *nervorum*. Necroscopia.

7. *Analysin chemicam* ad morbos systematis nervorum dilucidandos parum contribuere posse, veremur. Interea chemicis debemus experimenta nonnulla de cerebri [7]), vel pulpae nervorum natura, Analysis chemica.

5) Voigtel *Handbuch der pathologischen Anatomie.* 1. B. p. 680. Autenrieth diss. de hactenus praetervisa nervorum lustratione in sectionibus hydrophoborum. Tübing. 1802. Soemmerring op. c. *Ueber den Saft etc.* p. 73.

6) Soemmerring l. c.

7) Fourcroy *mémoire sur l'analise chimique de plusieurs cerveaux* (*Bulletin de la soc. philomatique T. I.* p. 37). Vauquelin *analyse de la matière, qui con-*

tura, de ejusdem in materiam adipo-ceream transitu, de indole calculorum in capite aliisque systematis nervorum partibus inventorum, atque de natura liquidi in ventriculis cerebri, in specu vertebrali et in vaginis nervorum extravasati.

§. III.

C a u s s a e.

Generatim. 1. *Caussae* morborum systematis nervorum vel in ipso corpore humano, vel in rebus illud ambientibus, vel in utrisque simul existunt. Caussae in ipso corpore humano existentes, nunc cerebrum, medullam spinalem et nervos, aut saltem membranas has partes involventes detinent, nunc vero in imperio, quod affectiones morbosae systematis ossium, vasorum tum lymphaticorum tum sanguiferorum, nec non viscerum in cavitatibus pectoris, abdominis ac pelvis reclusorum, in genus nervosum exercent, locatae sunt.

Vitia haereditaria. 2. Systema nervorum prae omni alio, vitiis a parentibus ad proles, vel ab avis ad nepotes, alterutrius vel utriusque sexus propagatis, determinato plerumque vitae tempore, diversa aliquando sub forma [1]), evolvendis, subjicitur [2]).

3. Haud

stitue le cerveau humain (*Nouv. bullet. de la soc. philom.* 1811. p. 368). Cfr. *Annales du Museum d'histoire naturelle. T.* 18. MAGENDIE *journ. de physiologie expérimentale.*

1) E. c. ab epilepticis, maniacis, et vice versa.

2) Inter recentiores de hoc argumento legantur ADAMS

3. Haud pauci systemate nervorum labefactato nascuntur, cui *labefactationi congenitae*, ut monuimus [3]), ansam porrigere videntur res, vel actum conceptionis circumdantes, e. c. ebrietas, terror, aversatio aut effrenis libido conjugum; — vel in evolutionem embryonis agentes, e. gr. animi pathemata, violentiae externae, morbi febriles, chronici matris gravidae; — vel partum circumdantes, forte anni tempus, immaturitas aut maturitas recens nati, nunc solitarii nunc gemelli, nunc levi opera nunc cum difficultate in lucem editi; — vel aliae adhuc ignotae. Aliquando dispositio morbosa congenita systematis nervorum tantummodo in uno latere [4]), vel una in parte [5]) obvenit. Vitia congenita.

4. Quodvis *temperamentum* characteres fortiter exaratos exhibens conditionem systematis nervorum plus minus morbosam [6]) annuntiat. Temperamentum.

C 2 5. Nil

(*a philosophical dissertation on the hereditary peculiarities of human constitution, with Inquiry into the provisions made by nature, to prevent the deterioration of the race, and how far they can be imitated or improved by art. Lond.* 1814) *et* Wollstein (*über das Paaren, Verpaaren der Menschen und der Thiere, nebst einer Abhandlung über die Folgen und Krankheiten, die aus der Verpaarung entstehen. Altona* 1815).

3) Edit. 2. P. I. Vol. I. sect. I. Introd. ad stud. clin. § XV.

4) Vide Sprengel (institut. Vol. II. p. 378) de chiasmo nervorum.

5) Tissot l. c. p. 223.

6) Fr. Hoffmann diss. de temperamento, fundamento

Idiosyncrasia.

5. Nil magis de specifica conditione systematis nervorum variis hominibus propria testatur, quam *idiosyncrasiae*, temperamenti teneri plerumque progenies, quaeque pro re nata sensus visus, auditus, odoratus, gustus, tactus afficiunt, ac praeterea tum a consuetudine, tum ab adsociatione idearum pendent. Portentosum effectum idiosyncrasiae, *antipathiae* sistunt, quae non immerito omnis aevi medicorum attentionem ad se traxerunt 7). Docent illae, systematis nervorum speci-

morum et morborum in gentibus. Opp. T. V. p. 103. Kämpf *Abhandl. von den Temperamenten. Schaffh. und Frankf.* 1760. Ficker comment. de temperamentis hominum, quatenus ex fabrica corporis et structura pendent. Gott. 1796.

7) Praecipui de *antipathia* scriptores sunt: Fracastori, Opp. Vega de art. medend. Lugd. 1564. Lib. II. c. 3. p. 239. Peucerus oratio de sympathia et antipathia rerum in natura. Frf. 1574. Avoli de caussis sympathiae et antipathiae. Venet. 1580. Jessenius a Jessen diss. de sympathiae et antipathiae rerum naturalium caussis. Vratislav. 1599. Zwinger de antipathia humana. v. fasc. diss. select. No. 1. Rattray aditus novus ad occultas sympathias et antipathiae caussas. Glasg. 1658. Letschius diss. de sympathia et antipathia corporum naturalium. Vitenb. 1660. Lipsius diss. antipathiae singulares. Jen. 1678. Eberhard diss. sistens sympathiae et antipathiae historiam. Brem. 1682. Schwelingius diss. sympathiae et antipathiae historia physice explicata. Brem. 1682. Wilzich diss. de sympathia et antipathia. 1697. Rudolph diss. de antipathia humana. Basil. 1700. Voisin diss.

specificam et plus minusve morbosam conditionem corpus humanum imperio multarum rerum subjicere, quae vulgo nullum in illud sensibus obvium effectum producunt [8]), cujus rei in morborum systematis nervorum aetiologiâ semper memores esse juvabit, ne facta, de quibus rationem reddere nequimus, ideo pro falsis declaremus [9]).

6. Ad partem incomprehensibilem aetiologiae nostrae quoque pertinet *nisus imitandi* [10]), quo homi- Nisus imitandi.

de antipathia humana. Basil. 1701. Mentz diss. antipathiae physicae phaenomena ad suas caussas revocata. Lips. 1708. Rebdtorf 'notae in Anatolium et Democritum de sympathia et antipathia. Hamb. 1712. Hermstaedt *wunderbare Kräfte der Natur durch die Sym- und Antipathie. Rothenb.* 1776. Passement *essay sur les antipathies. Paris* 1811. Petroz articulus *antipathie* in *Dictionnaire des sciences médicales* Parisiis edito. *T.* 2. p. 200.

8) Cfr. Appendix ad caput XIV. Diarium diei 18. Maii.

9) Axioma philosophicum antiquum: *ab ignoratione modi non valet consequentia ad negationem existentiae rei*, pulchre a celebro La Place (*théorie analytique des probabilités. Paris* 1812. p. 358) explicatur, ubi ait: „*Nous sommes si éloignés de connoître tous les agens de la nature et leurs modes d'action, qu'il seroit peu philosophique, de nier l'existence des phénomènes, uniquement, parcequ'ils sont inexplicables dans l'état actuel de nos connoissances; seulement nous devons les examiner avec une attention d'autant plus scrupuleuse, qu'il paroît plus difficile de les admettre.*"

10) Interea multum hic *electricitatem* valere, ex factis infra tradendis (Append. ad cap. XIV. Diar. diei 20.

homines praesertim juvenes et excitabiles in morbum nervosum, quem adspiciunt, facile ipsi conjiciuntur [11]). Nervi illorum hic ita nervis aegrorum respondere videntur, uti chorda musica quieta alteri unisonae oscillanti.

Aetas. 7. Quaevis *aetas* ad peculiares systematis nervorum morbos viam sternit [12]). *Infantes* maxime malis encephali et specus vertebralis nec non plexuum nervorum abdominalium subjiciuntur, quod tribuendum est (ne amplius dicamus de violentiis sub partu) cerebro molliori, nervorum crassitiei [13]), sanguinis majori affluxui ad caput, fontanellae diutius apertae, dentitioni, imbecillitati vertebrarum et tardae processuum spinosorum forma-

Maii) concludo. Vellem porro, ut *simiarum* nisus imitandi examini peculiari subjiceretur, scopo observandi, num ille quid commune cum nisu imitandi morboso habeat, nec ne? Interea legi meretur quod Virey (*histoire naturelle du genre humain. Paris ann. IX. T.* 2. p. 243) de *imitationis* in homines imperio eleganter exposuit. Osiander (*über die Entwickelungskrankheiten in den Blüthenjahren des weiblichen Geschlechtes. Gött.* 1820. *I. Th.*) *nisum*, quem *imitationis* vocavi, sub nomine *adfectus mimetici* describit.

11) Baglіv. prax. med. cap. XIV. §. 2. Nicole *naturalisme des convulsions. Soleure* 1733. Kaw Boerhaave impetum faciens. §. 394. 406. Tissot l. c. p. 299. Moreau de la Sarthe in *Mém. de la soc. médic. d'émulation. Vol.* 2. p. 189.

12) B. Loewenthal diss. de neurosibus secundum diversas vitae aetates. Wurceb. 1824.

13) Soemmerring l. c. p. 64.

formationi, morbis hepatis, acidis primarum viarum, vermibus intestinalibus, fasciarum vestiumque arctae nimis applicationi, cunarum agitationi violentae [14]), portandi rationi incongruae, nutrimenti defectui, excessui, depravationi (praecipue si nutrix vino aut alcohol abutatur, animi pathematibus excrucietur, libidinosa fuerit [15])), lapsibus saepe nimis a nutricibus occultatis, aëri corrupto cubiculorum, frigori et pharmacis ad somnum conciliandum exhibitis. Maxime *epocha pubertatis* morbis systematis nervorum favet, quod tum rapido partium ad illud spectantium incremento, tum imperio partium genitalium potissimum in plexus nervorum abdominalium et in medullam spinalem [16]) adscribendum esse existimamus. *Aetas media*, nisi veneris abusus, potus liquorum fermentatorum, opificia insalubria animique pathemata locum inveniant, parum morbis nervorum, exceptis vesaniis, favet. Contra ea *senectus*, nervis corrugatis, exsiccatis, quodammodo consumptis [17]) instructa, multum, inprimis ad morbos cerebri, disposita est.

8. Fe-

14) Platner progr. de somno infantum ex agitatione motuque cunarum. Lips. 1740.

15) Phavorinus apud A. Gellium Noct. Atticar. lib. XII. cap. I.

16) Cfr. cap. de *Chorea St. Viti*, ubi demonstrabitur, pubertatem ita in medullam spinalem, ubi dentitionem in cerebrum, influere.

17) Seiler anatomiae corporis humani senilis specimen. Erlang. 1800. p. 117. Lucas op. c. §. 12.

Sexus. 8. Feminae, cerebro ampliori, nervis (exceptis olfactoriis, opticis, ischiadicis, plexuque hypogastrico et uterino nec non filamentis ex plexibus nonnullis mesaraicis venientibus) subtilioribus, ast copiosioribus instructae [18]), prae maribus et fortius morbis systematis nervorum subjiciuntur. Cujus phaenomeni ratio praeterea quaerenda est in cultu ornatuque, in servitute qua vivunt, in nexu uteri et ovariorum cum universo corpore et in peculiaribus functionibus sexualibus, de quibus infra.

Animi pathemata. 9. Fertilissima caussa morborum systematis nervorum in *animi pathematibus* invenitur, quod abunde demonstrarunt Nichols [19]), Clark [20]), Backer [21]), Gaub [22]), Zückert [23]), Camerarius [24]), de Beauchesme [25]), Falconer [26]), Tissot [27]), Nie-

18) Soemmerring diss. de basi encephali et originibus nervorum. Goett. 1778. Walther Tab. nervor. thoracis et abdominis. Berol. 1788. Fischer descriptio anatomica nervorum lumbalium, sacralium. Lips. 1791.

19) Praelectio de anima medica. Lond. 1750.

20) *Dissertation concerning the effects of the passions on human bodies. Lond.* 1752.

21) De affectibus animi. Cantabr. 1755.

22) De Regimine mentis. Lugd. Bat. 1767.

23) *Von den Leidenschaften. Berl.* 1768.

24) De efficacia animi pathematum.

25) *De l'influence des affections de l'âme dans les maladies nerveuses des femmes. Montp.* 1781.

26) *Diss. on the influence of the passions upon disorders of the body. Lond.* 1788.

27) Op. c.

Niemeyer [28]), Cogan [29]), Mortesan [30]), Debreuze [31]), Charpentier [32]), Bilon [33]), Godefroy [34]) et Maass [35]). Examen animi pathematum speciale docebit, quodvis eorum peculiarem affinitatem quibusdam cum nervis et visceribus habere. Ordimur a *gaudio*.

10. *Gaudium*, debitos inter limites tam salutare, si illos excedat, gravissima nervorum phaenomena produxisse est visum [36]). Idem de gaudii effectu, *risu* [37]), valet; qui praeterea de actione gaudii in nervos diaphragmatis testatur. Gaudium.

11. *Moeror* potissimum nervis pulmonum, cordis, ventriculi et hepatis inimicus, specifice glandulas lacrymales afficiens, opusque nutritionis Moeror.

28) Commentatio de commercio inter animi pathemata, hepar, bilemque. Goett. 1795.

29) *A philosophical treatise on the passions. Bath.* 1800.

30) *Traité sur l'influence des passions sur le tempérament et la santé. Paris* 1805.

31) *Act. de la soc. des sciences physiq. et médic. de Liège. Part. I.* p. 4.

32) Ibid. p. 191. 33) Ibid. p. 291. 34) Ibid. p. 355.

35) *Versuch über die Leidenschaften. Halle.* 1. *Th.* 1805. 2. *Th.* 1807.

36) Ephem. nat. cur. dec. II. ann. 9. obs. 22. Marcellus Donatus L. III. c. 13. *Anecdotes de médecine* p. 117.

37) Camerarius memorab. cent. 14. p. 60. 61. Ephem. nat. cur. dec. II. ann. 8. obs. 176. ann. 9. obs. 22. dec. III. ann. 2. obs. 10.

nis et secretionum laedens, veluti morbus per se considerabitur [38]).

Desperatio. 12. *Desperatio*, praecipue ex angore animi ob occultum crimen, quo delicatior conscientia, eo pejores, iis tristitiae similes, producit effectus [39]).

Amor. 13. *Amor*, si felix, gaudii, aliàs moeroris ludit scenam, uti abunde debito loco [40]) demonstrabitur.

Odium, invidia, zelotypia. 14. *Odii*, *invidiae* et *zelotypiae* actiones, praecipue hepati et cerebro infensae, limites in morbis systematis nervorum gignendis non agnoscunt.

Ira. 15. Idem de *ira* valet, in speciali capite consideranda [41]).

Timor, terror. 16. Sicuti effectus *timoris* cum iis tristitiae, ita effectus *terroris* cum iis irae cohaerent. Innumerabilia in curriculo hujus libri recensenda exempla id confirmabunt.

Pudor. 17. *Pudor*, docente erubescentia [42]), praesertim in nervos cordis et cutis, aliquando cum letali eventu [43]) agit.

Voluptas. 18. Lentius, ast non minus evidenter, universi systematis nervorum vim infringit *voluptas*, saepe nimis repetita.

19. *Do-*

38) Cap. XIX. 39) Tissot l. c. p. 385.

40) Cap. XXI. 41) Cap. XX.

42) Walther de erubescentia. Lips. 1739. Collect. anat. Halleri T. II.

43) Ledel Misc. acad. nat. cur. dec. II. ann. 4. p. 299.

19. *Dolor* [44]) non solum ut symptoma morborum systematis nervorum considerandus est, sed etiam ut caussa. Qualiscunque illius fuerit origo, dum summum attingit gradum, terribiles excitare valet nervorum turbas. Dolor.

20. *Taedium*, communis morborum systematis nervorum caussa, in peculiari capite [45]), ut morbus, ad trutinam vocabitur. Taedium.

21. Quid *studia* nimia et *meditatio* in morbis nervorum excitandis valeant, praesertim ex tractatu de hypochondriasi elucebit [46]). Studia.

22. Illo ipso in tractatu, nec non in eo maniarum, de vitiis imaginationis plus vice simplici quaestio erit. Hic sufficiat meminisse, *imaginationem*, ut caussam morborum systematis nervorum, praesertim *in sensu universali interno* [47]), in praeconce- Imaginatio.

44) Sauvages theoria doloris. Montp. 1757. Petit *discours sur la douleur. Lyon ann.* 7. Bitzius *Versuch einer Theorie der Schmerzen* 1803.

45) Cap. XXII.

46) Legatur interea: Pechlin l. c. lib. III. obs. 6. Viridet l. c. Vol. 2. p. 646. Mead monita cap. 3. p. 45. Demachy nov. act. nat. cur. T. 8. p. 43. Garipuy *mém. de Toulouse. T.* 2. p. 52. Vigo *mém. de Turin. ann.* 10. *et* 11. *Litt. A. B. arts.* cap. 3. p. 45. et inprimis: Corp *essay on the changes produced in the body by operations on the mind. Lond.* 1792.

47) Quin enim hypothesium opprobrium incurramus, praeter organa externa sensuum, homini adhuc *sensum internum* tribuere possumus, quem Reilius *das Gemeingefühl*, Bichat sensibilitatem organicam et

conceptis opinionibus [48]), in poësi et artium liberalium exercitio alimentum invenire [49]).

Somnus et vigiliae. 23. *Somnus* et *vigiliae*, ultra quam par est protractae, aut horis ordini naturae contrariis sibi succedentes, systema nervorum ad morborum seriem disponere, nemo dubitat [50]).

24. Ean-

Hübner coenaesthesin (Ejusd. diss. de coenaesthesi, Hal. 1794. edita) vocant. Sensus iste in universo systemate nervorum, praecipue vero in gangliis nervorum abdominalium residere, et animam de mutationibus in ipso corpore contingentibus certiorem reddere, supponitur.

48) E. c. fides in dies nefastos, spectra, interpretationem somniorum, praedictiones ex chartis lusoriis (*la cabale*), apparitionem avium mali augurii, ululatus nocturnos canum, numerum imparem commensalium, utpote mortem praesagientium, et horologium mortis, sonum videlicet oscillatorium noctibus vernalibus familiarem, atque docente de la Billardier (*Gazette de santé. Août* 1815) ab insecto (anobium tesselatum L.) excitatum.

49) Imaginationis in corpus humanum vim praesertim dilucidarunt: Agripp. opp. T. I. De occultis philosoph. Lib. I. c. 64. p. 131. Edit. Lugd. Del-Rio disquisit. magic. p. 21. Nymman orat. de imaginatione Tand. diss. phys. annex. p. 211. Fienus de viribus imaginat. conclus. 23. Siward de vi imaginationis p. 22. Wolff act. acad. nat. cur. Vol. 6. p. 342. Lanzoni miscell. nat. cur. dec. III. ann. 3. p. 87. Scholz ibid. dec. I. ann. 2. p. 221. De Meza act. soc. med. Havn. Vol. 2. p. 281. Muratori *über d. Einbildungskraft d. Menschen. A. d. Ital. Lpz.* 1785.

50) Notiones praeparatoriae ad capita nostra de cata-

24. Eandem vim *motus* et *quies* normam ex- cedentes exercent, uti permulta probant facta [51]). Motus et quies.

25. De imperio *cranii* in *cerebrum* facta plurima, ex quibus Gallius praepostere systema condidit [52]), nec non *Cretinismus* [53]) et observa- tiones Systema ossium.

phora, agrypnia et somniis inveniuntur apud Platonem (lib. VII. De lege), Lemnium (in exhort. ad vitam optimam instit. c. 26), Cael. Rhodiginum (lib. XXX. cap. 9), Quercetanum (Diaet. Polyhist. s. II. c. 9), Frankenau (satyr. med. 18. p. 359), Tuilierum (Ergo decedit quid sanitati a diuturniori somno. Paris 1678), Pechlinum (lib. III. obs. 41.), Marcellum Palingenium (Zodiacus vitae. Gemini vers. 624), Krügerum (de somno morborum matre et filio. Helmst. 1754.), Erselium (de somno excedente. Erf. 1707.), Albertium (diss. de somno morborum caussa. Hal. 1726.), L'Abbeum (ergo pejor vigiliarum quam somni excessus. Paris. 1692).

51) Willis l. c. cap. V. p. 46. Perry on *nervous diseases.* p. 197. Tissot l. c. p. 67. Struv *von dem Schaden der allzu starken freiwilligen Bewegung des Leibes (Prüfende Gesellschaft in Halle.* 2. B. p. 496).

52) Froriep *Darstellung der ganzen auf Untersuchung der Verrichtungen des Gehirns gegründeten Theorie der Physiognomik des Dr.* Gall's. *Weimar* 1802. Walther's *kritische Darstellung der Gallschen - anat.- physiolog. Untersuchung des Gehirn - und Schädelbaues. Zür.* 1802. Ejusdem: *Neue Darstellung der Gallschen Gehirn - und Schädellehre.* 1804. Leune *Entwicklung der Gallschen Theorie. Leipz.* 1803. Bischoff's *Darstellung der Gallschen Gehirn - und Schädellehre. Berlin* 1805. Willers *Gall's Darstellung des Gehirns. Wien* 1803. Blöde *Gall's Lehre, Dresd.* 1806. Steffens

tiones in capitibus de cephalalgia, hydrocephalo et apople-

drey Vorlesungen über Gall's Organenlehre. Halle 1805. HUBER *Galls Lehre. Basel* 1808. DOUBLE *exposition raisonnée sur le système cranologique du Dr.* GALL (SEDILLOT *recueil périodique de la soc. de médecine de Paris, T.* 27). ACKERMANN *Gall'sche Hirn-Schädel- und Organenlehre widerlegt. Heidelberg* 1806. *Beantwortung der Ackermann'schen Beurtheilung. Halle* 1806. RUDOLPHI dubia contra Jos. Gall. (Nova acta academ. Petropolitanae. T. 14. hist. p. 131). *Vorbereitung zu Galls Vorlesungen über die Cranioscopie von einem seiner Schüler. Leipz.* 1805. G. S. MAKENZIE *illustrations of phrenology with engravings. Edinb.* 1820. G. LYON *the harmony of phrenology with the scripture doctrine of conversion. London* 1823. ROLPH *lectures on phrenology. London* 1824. CADWELL *elements of phrenology. Philadelphia* 1824. DE VILLE *outlines of phrenology. A treatise of naval discipline, with the explanation of the important advantages, which naval and military discipline might derive from phrenology.* 1825. *Travels in Phrenologaste by Don Jose Balscopo translated from the Italian.* G. COMBE *elements of phrenology. Edinburgh* 1824. Ejusdem *system of phrenology. Edinb.* 1825. Et *letter to Francis Jeffrey in answer to his criticism on phrenology. Edinb.* 1826. *An apology for the study of phrenology.* 1826. SPURZHEIM *phrenology in its connexion with the study of physionomy. Lond.* 1826. *Phrenological journal. Edinb.* 1826. R. W. HAMILTON *an essay on Craniology. Lond.* 1826. C. OTTO in *ny Hygaea. Kiöbenhavn.* 1826. *Tidskrift for phreneologien.* 1827. VIMONT in *Revue médicale.* 1828. *Février* p. 290. TH. STONE *observations on the phrenological*

apoplexia exponendae testantur. Magnam partem morborum *medullae spinalis* a *vertebrarum* vitiis originem trahere debito loco demonstrabitur. Nec *ossa*, prope quae *nervi* decurrunt, semper ad normam constituta sunt [54]).

26. *Systema vasorum lymphaticorum* tam arcte cum illo nervorum cohaeret, ut morbi primum detinentes necessario in alterum influere debeant. Meridiana luce clarius id demonstrabimus de morbis cerebri et medullae spinalis in specie disserendo. Praeterea facile intelligitur, quantam injuriam tumores, indurationes, inflammationes, suppurationes, exulcerationes vasorum et inprimis glandularum lymphaticarum, nervis inferre debe- System. vasor. lymphaticor.

developement of Burke, Hare and other atrocious murderers; measurements of the heads of the most notorious thieves in various prisons. Edinb. 1829. G. Combe *answer to observations on phrenological developement etc. Lond.* 1829. Th. Stone *a rejoindre to the answer of G. Combe etc.* J. Wayte *anti-phrenology. Lond.* 1829. W. Wildsmith *an inquiry concerning the relative connexion, which subsists between the mind and the brain, with remarks on phrenology and materialism. Lond.* 1829. M. J. Weber *die Lehre von den Ur- und Racenformen der Schädel und Becken des Menschen. Düsseldorf* 1830.

53) Cap. XXV. §. CVI. 13.

54) Hunauld *sur les causes de la structure singulière, qu'on rencontre quelques fois dans les différentes parties du corps humain (Mém. de l'acad. de Paris. a* 1740. *mém.* p. 273).

debeant, si perpendatur: plexus lumbarum, iliacum et renalem vasorum et glandularum lymphaticarum plane cum nervis ex plexibus ejusdem nominis implicatos esse, — glandulas mesenterii plexum nervorum mesentericum superiorem attingere, — glandulas lymphaticas, quae ambas diaphragmatis superficies retis amplissimi instar obducunt, cum plexu et nervo phrenico intimum nexum experiri. Idem nexus systema lymphaticum inter et illud nervorum in viscerum contextu animadvertitur. Tandem praeter nexum mechanicum aliae adhuc caussae, quae de imperio systematis lymphatici in genus nervorum rationem reddere possent, exstare videntur [55].

Cor et vasa.

27. *Cor et vasa circulo cruoris dicata* magnam vim in systema nervorum habere atque idcirco proprios morbos facile huic systemati communicare [56]), etiamsi Ackermanno, nervorum originem ex corde repetenti [57]), minime assentiri possimus, nemo mirabitur, qui considerabit: *cerebrum* [58]), carotidum et arteriarum vertebralium ope,

55) Soemmerring op. c. *über den Saft u. s. w.*

56) Luzuriaga tentamen medicum de reciproca atque mutua systematis sanguinei et nervosi actione. Edinb. 1786. Homolicki diss. de vasorum sanguiferorum vi in morbis nervosis producendis. Vilnae 1815. De eodem argumento, cadaverum sectionum ope illustrato, lege: James in *medical and physical journal by* Fothergill *and* Want. *Lond.* 1815. *March.*

57) De nervei systematis primordiis. Manh. 1813.

58) J. Carson *on the circulation of the blood in the*

ope, quintam circiter partem sanguinis in corpore contenti accipere, — arterias encepbali teneriores esse et molliores fragilioresque, — substantiam corticalem cerebri structuram plane vasculosam ostendere, — ventriculos laterales, plexus choroideos, ventriculum autem tertium et quartum cerebri membranam vasculosam eos obducentem offerre, — piam matrem amplum ex arteriolis et venis compositum rete exhibere, — inter ipsas durae matris laminas plurimis in locis conspicua sanguinis receptacula (sinus) locum invenire, — et venas tum jugulares internas, tum vertebrales, sanguinem ibi collectum suscipere atque (praeter emissaria Sanctorini) ita e capite educere, ut cruor toties stagnare sive refluere debeat, quoties obstaculum qualecunque depletionem aut jugularis dextrae in cavam descendentem, aut jugularis sinistrae in subclaviam, aut venarum vertebralium in venas subclavias impediat, — pontem Varolii in proprio sulco arteriam basilarem excipere, — *medullam oblongatam* ad axin pariter sulcum, in quo vasculosa membrana decurrit et totum medullae spinalis tractum sequitur, instructam esse, — hanc ipsam medullam spinalem, instar cerebri, a membrana vasculosa, piae matris propagine, nec non ab arteria anteriore et posteriore vertebrali, et a venis vertebralibus, in sinus, qui utrinque columnae

head. In *the Edinburgh medical and surgical journal* 1824. p. 252.

lumnae adstant, dilatatis, circumdari, — *nervos*, in genere, excepto fere unico olfactorio, propria vasa sanguinea, in velamento eorum decurrentia, agnoscere, ac insignem vasorum conglobationem in illis cerebri locis, e quibus priora quatuor nervorum paria egrediuntur [59]), obviam venire, — nervum opticum praeterea arteriam centralem includere; hanc autem circa humorem vitreum in reticulum, cujus areolas semifluida retinae substantia implet, expandi, — nervum oculomotorium prope arteriam cerebri profundam originem trahere, — nervum patheticum super sinum cavernosum ascendere, — ramum nasalem nervi ophthalmici, comite arteria et vena, per foramen ethmoideum cavitatem narium subire; — ramum Vidianum profundum in canali carotico serpere; — ramum maxillarem inferiorem, ex ramo tertio paris quinti ortum, non solum cum vasis sanguineis ejusdem nominis incedere, sed et cum iisdem in dentium radices intrare, — ramum auricularem, ex eadem stirpe ortum, retro ad arteriam temporalem jacere; — nervum abducentem, ad superficiem externam carotidis cerebralis positum, ita in sinum cavernosum intrare, ut a sanguine hic contento irroretur; — arteriam auditivam internam, nervi acustici mollis sociam, uno ramo, per cribrosa meatus foramella, simul cum filamentis nerveis in vestibulum penetrare; — altero, nervum cochleae

59) Wenzel op. c. XXV.

cochleae prosequente, in axeos canaliculum gliscere, atque inde ramulos instar radiorum dispergere, qui ad utramque laminae spiralis faciem chordis nerveis intermiscentur; — portionem duram paris septimi per aquaeductum Fallopii arteriam stylomastoideam continentem, decurrere ejusque ramos faciales rete, vasa sanguifera circumdans, efformare; — nervum glossopharyngeum ope arteriae et venae a nervo vago separari; — hunc nervum cum vago et accessorio Williaii per idem foramen ac vena jugularis, quamvis separatim, exire; — tunc vero glossopharyngei ramum primum ad superficiem externam carotidis descendere; — nervum vagum ad externam superficiem venae jugularis internae locatum esse; — ramum laryngeum superiorem, ex parte cervicali nervi vagi pullulantem, retro ad carotidem, usque ad arteriam laryngeam superiorem, cum qua cellulosae ope nectitur, pervenire; — partem thoracicam vagi, sinistrorsum, super arcum aortae ascendere; — ex hac ipsa stirpe ramos cardiacos, praecipue plexum cardiacum superficialem efformantes, nec non nervum recurrentem nasci, qui nervi dextroraum arteriam subclaviam, et sinistrorsum arcum aortae amplectuntur; — plexum pulmonalem posteriorem retro ad vasa majora et tracheam locum habere; — par nonum prope arterias vertebrales oriri, sub vena jugulari interna descendere; — omnes nervos spinales cum arteria et vena ejusdem nominis e specu vertebrali exire; —

 par

par primum nervorum cervicalium praeterea in viciniis arteriarum vertebralium et nervos dorsales haud procul ab arteriis intercostalibus jacere; — plexus brachiales vasa sanguinea brachii amplecti; — nervum cruralem prope arteriam ejusdem nominis crus attingere et venam saphenam concomitari; — nervum obturatorium cum arteriis et venis obturatoriis societatem inire; — nervum ischiadicum ad poplitem, circa arteriam et venam popliteam, ad tibiam autem, circa arteriam tibialem sedem habere; — nervum phrenicum, inter arteriam et venam subclaviam pectori intromissum, ante vasa pulmonalia, dexterius in latere venae cavae superioris, comite per longitudinem arteriola, descendere, ac utrinque pericardio apponi; — nervum sympathicum magnum, utpote ex nervo Vidiano et ex nervo abducente originem trahentem, cum carotide et sinu cavernoso commercium alere; — praeterea ganglion illius cervicale superius, retro ad carotidem internam locatum esse, atque nervos molles, inferius in conspectum venientes, ad bifurcationem carotidum rete constituere et vasa sanguinea hic locata concomitari; — nervum cardiacum superficialem super arteriam thyreoideam inferiorem ascendere, prope arteriam subclaviam decurrere, et super truncum anonymum versus aortam proficiscendo, inter atria cordis cum socio alterius lateris connubium inire; — ex ganglio cervicali medio ramos cardiacos, arteriam thyreoideam, vertebralem et subcla-

subclaviam circumdantes, oriri; — ganglion cervicale inferius retro ad originem arteriae vertebralis situm esse; — plexum cardiacum sedem inter vasa majora et cor invenire, atque ramos, arterias coronarias concomitantes, largiri; — inter ganglion cervicale inferius et ganglion thoracicum nervum intercostalem laquei instar arteriam subclaviam circumdare; — nervos intercostales utriusque lateris per filamenta nervea, quibus aorta descendens et vena cava ascendens incumbit, conjungi; — nervos hujuscemodi per hiatum aorticum in abdominis cavum intrare; — aortam tunc a reti conspicuo nervorum, sese ad pelvim usque extendente, concomitari; — rete hoc nervorum toties subdividi, quoties aorta novos ramos largitur; — plexum coeliacum ramos largiri, arteriam phrenicam, hepaticam, gastroepiploicam dextram, coronariam ventriculi et lienalem, comitantes; — et plexum renalem eodem pacto se habere relate ad arterias renales, plexum spermaticum internum relate ad arteriam spermaticam internam, ac plexum mesentericum inferiorem relate ad arteriam mesentericam inferiorem. Imperium autem inter cor vasaque majora et systema nervorum reciprocum esse, *nervi arterias adeuntes* [60]), iisque unice dicati, docent.

28. Pa-

60) Lucae quaedam observationes anatomicae circa nervos arterias adeuntes et comitantes. Francf. ad Moen. 1811.

Sanguis. 28. Palam ex istis fit, medicos omnis aevi [61]) minime errasse, cum *plethoram*, vasa sanguinea *nimis distendentem*, et vicinam pulpam nerveam verisimiliter praeter modum comprimentem, forte et nimis nutrientem, inter communes morborum nervorum caussas recenserent. Verum et *sanguinis penuriam*, vasa *non satis distendentem*, ac forte vicinae pulpae nerveae debitum gradum compressionis et nutrimenti recusantem, systemati nervorum non parcere, effectus haemorrhagiarum, et venae sectionum docent. Quoad *indolem sanguinis*, cum Tissoto [62]) quidem credimus, *qualitatem* abnormem posse systemati nervorum infensam fieri, at deficientibus hac in re adhuc factis, nil certi statuere audemus.

Monitum. 29. Priusquam ad examen imperii, quod viscera variis morbis detenta in systema nervorum, aut varias illius partes exercent, accedimus; opus est, ut de *consensu nervorum*, ab egregiis commentationibus illustrato [63]), recta habeatur notio. Obji-

61) Hippocrates aph. 39. lib. VI. Swieten comment. T. IV. p. 489. Tissot l. c. p. 125.

62) l. c. p. 168.

63) Fernelius pathologia. cap. De morbo per consensum. Trincavella l. c. Ballonius ergo partium principum syntimorosis. Par. 1611. Bausnerus de consensu partium corporis humani. Lib. III. Amstel. 1676. Piso l. c. p. 150. Ettmüller diss. corpus humanum sympathicum. Lips. 1701. Fr. Hoffmann diss. de consensu partium, praecipuo pathologiae et

Objicitur quidem doctrinae consensus: corporis humani

praxeos medicae fundamento. Hal. 1717. REGA de sympathia seu consensu partium corporis humani, 1721. STEYDONK de consensu partium in morbis ventriculi, Traj. 1736. CARTHEUSER diss. de necessaria consensus partium attentione practica. Francf. 1741. LANGHANS diss. de consensu partium corporis humani, Goett. 1749 (HALLER coll. diss. pract. Vol. 6. No. 220). RAHN mirum inter caput et viscera abdominalia commercium. Goett. 1771. TISSOT op. cit. T. XII, p. 1. VERGENS diss. de sympathia inter ventriculum et caput, praecipue in statu praeternaturali. Lugd. 1784. SCHLEGEL sylloge opusculorum de mirabili sympathia partium corporis humani. Lips. 1787. MECKEL diss. de consensu partium corporis humani. 1794. SCHMIDT diss. de consensu partium corporis humani inter se. Hal. 1795. CRAWFORD *practical remarks on the sympathy of the parts of the body* (*Med. essays and observations by a soc. in Edinburgh. Vol.* 5. p. 480). VEIT diss. de organorum corporis humani tam energia interna, quam cum organis sociis connexione. Hal. 1797. REIL *Archiv für Physiologie.* 1. B. 1. St. p. 109. *Fieberlehre* 4. B. p. 24. CRUVE *mém. de la soc. méd. d'Emulation an.* 6. p. 386. BICHAT *mém. sur les rapports qui existent entre les organes à forme symmétrique et ceux à forme irrégulière* (Ibid. an. 6. p. 477). ROUSSEL *notes sur les sympathies* (Ibid. an. 6. p. 608). MALACARNE ibid *an.* 5. p. 358. PORTAL op. c. (Vid. edit. 2. P. I. Vol. I. sect. I. §. XI. 9(41)). VOIGT diss. de consensu uterum inter atq. mammas. Lips. 1816. L. HIRZEL diss. sistens nexus nervi sympathici cum nervis cerebralibus. Heidelb. 1824. Ejusdem *Untersuchungen über die Verbindungen des sympathischen Nerven mit den Gehirnnerven.* In *Zeitschrift für Phy-*

humani partes et praeter nervos inter se cohaerere, ac nervos constanter adesse, cum tamen phaenomena consensus haud semper obveniant; ast objectiones hujusmodi disparent, si *consensus ex nexu mechanico* (ob continuationem partium) et *ex adsociatione* (ob similitudinem structurae et consuetudinem simultaneae actionis [64])) a *consensu nervorum*, atque is *sanus* a *morboso* distinguatur.

Pulmones. 30. *Morbi pulmonum*, paris octavi, plexum pulmonalem anteriorem et posteriorem formantis, ope, nec non ob obstacula, quae cruori e capite redeunti opponere possunt, plurimis morbis cerebri et nervorum ansam porrigunt.

Trachea. 31. Idem de morbis *tracheae* valet, quae para vicissim imperio non solum cerebri, sed et viscerum abdominalium, ac praecipue uteri aut testiculorum, subjicitur, quod facile ex magnis nervis, quos trachea e pare vago accipit, quod par nervorum ad plexus abdominales efformandos concurrit, explicatur.

Cavitates nasales. 32. *Cavitatum nasalium* amplitudo, — modus, quo lamina cribrosa nares a cerebro separat, — origo, decursus atque finis nervorum olfactoriorum, — curriculum rami ethmoidalis a ramo primo paris quinti, — illudque nervorum a ramo secundo quinti paria ortum ducentium, ex nervis ptery-

siologie. Herausgegeb. von Tiedemann, Treviranus etc. *B.* 1. *Heft* 2. 1825. p. 198—236.

64) Darwin op. c. Vol. 2. p. 423.

pterygopalatino, dentali posteriori et infraorbitali, praeter nervum nasopalatinum, emergentium, — ac tandem nexus horum nervorum cum sensibus reliquis, praecipue cum gustu, nec non cum nervo sympathico magno, facile de vi organi odoratus in cerebrum et in reliquum systema nervorum rationem reddunt.

33. Nexus reciprocus *oculorum* cum systemate nervorum, ut fons plurimorum malorum, intelligetur, si ratio habeatur: propinquitatis oculorum et cerebri; commercii hujus visceris cum oculis per nervos opticos et retinam, per nervos oculi motorios ex pare tertio et per ramos quinti paris, qui scilicet ad formationem ganglii ophthalmici, nervorum ciliarium, in iridem abeuntium, originis, concurrunt; — et rami primi paris quinti cum ramo ejusdem secundo, Vidiano profundo dicto, qui cum ramo paris sexti nervum sympathicum magnum efformat, qui nervus cum singulis fere visceribus cohaeret. Nervorum tandem imperio evidenter subjicitur *glandula lacrymalis*, nervulos a primo ramo paris quinti, cum subcutaneo malae jugatos, accipiens. Oculi.

34. Via pro *aurium* morborum ad systema nervorum propagatione adaperta est per nervum acusticum, seu portionem mollem paris septimi, vestibulum et cochleam providentem, atque per nervum sympathicum parvum, seu portionem duram paris septimi, chordam tympani suppeditantem, Aures.

tem, ac per ramum superficialem nervi Vidiani ad sympathicum magnum accedentem.

Lingua. 35. Res plurimae, *linguam* afficientes, effectum portentosum in systematis nervorum varias partes exercere, nemo mirabitur, qui perpendit, hoc organon tot nervos diversae originis et decursus habere, quot illi largiuntur nervus glossopharyngeus et hypoglossus ex medulla oblongata orti, nec non ramus lingualis a ramo tertio paris quinti.

Organa salivalia. 36. *Glandulae parotides, submaxillares et sublinguales*, a nervo communicante faciei, a filamentis nonnullis nervorum colli, a ganglio submaxillari et a ramo linguali, ex ramo tertio paris quinti, gubernatae, ob id quod liquidum secernunt, cujus continua excretio [65]), jactura [66]) et specifica indoles [67]) varia et gravia systematis nervorum mala gignere solet, nobis hic memorabiles sunt.

Dentes. 37. *Dentium* difficilis eruptio ac morbi turbae plurimas systematis nervorum excitant, de quibus alias rationem minime reddes, nisi scias, dentes per ramum secundum paris quinti (ramum scilicet dentalem posteriorem et infraorbitalem suppeditantem), utpote sympathici magni radicem, universum corpus proprio imperio subjicere posse.

Oesophagus. 38. *Oesophagus*, quamvis unice alimentorum transi-

65) Burton *on non-naturals* p. 296.

66) Turner *traité des maladies vénériennes*. *T. I.* p. 187. Tissot l. c. p. 71.

67) Cfr. Cap. de *ira*, et de *hydrophobia*.

transitui dicatus, tamen ob plexus nervorum e pari vago, a quibus circumdatur, in aetiologia morborum systematis nervorum memorabilis est.

39. Nullius autem visceris affectiones morbosae, tum in systema nervorum universum, tum in varias ejus partes, tumque in aliorum viscerum nervos, majori cum vi influunt, quam illae *ventriculi*, quatenus hoc organon nervos a pari vago et a ganglio semilunari (hinc et a nervo intercostali) accipit. Quoniam enim nervus intercostalis ex ramo secundo quinti paris, Vidiano profundo dicto, nec non ex pare sexto originem trahit, — et quoniam nervus vagus cum nervo glossopharyngeo par octavum constituit; sequitur, ventriculum necessario consensum agnoscere: cum *cerebro*, utpote communi nervorum illorum origine; — cum *medulla spinali*, propterea quod nervi inde orti intercostali ramos largiuntur; — cum *facie*, eo quod nervus frontalis, ex ramo primo quinti paris, nervus subcutaneus malae et nervus infraorbitalis, ex ramo secundo quinti paris, oriuntur, et communicans faciei, ope rami superficialis nervi Vidiani, cum intercostali affinitatem alit; —, cum *oculis eorumque musculis*, quoniam hae partes nervos ex ramo primo quinti paris, atque ex pare sexto, quod, stabilita nervi intercostalis radice, musculum abducentem oculi adit, obtinent; — cum *auribus*, quia ramus superficialis nervi Vidiani, non solum cum communicante faciei, sed et cum portione molli paris septimi conjungitur; — Ventriculus.

cum

cum *cavitate narium*, quoniam haec antra ramum secundum quinti paris, ex ganglio sphenopalatino, prope nervum Vidianum ortum, accipiunt; — cum *palato*, ob id, quod illi nervus nasopalatinus, ex ramo secundo quinti paris impertitur; — cum *lingua*, utpote quae nervum ex ramo tertio paris quinti ac nervum glossopharyngeum accipiendo, non solum cum intercostali, sed et cum pari vago affinitatem habeat, cui affinitati nervus hypoglossus (ambobus vix memoratis nervis alligatus) sigillum imponit; — cum *pharynge* et *oesophago*, propterea quod organa haec ramum pharyngeum, musculo constrictori medio et inferiori addictum, a vago obtinent; — cum *larynge*, ea caussa, quod nervus ad musculos laryngis spectans (n. laryngeus) et nervus recurrens ex nervo vago oriuntur, atque recurrens praeterea cum intercostali cohaeret; — cum *pulmonibus*, quum nervus vagus plexum pulmonalem anteriorem et posteriorem suppeditet; — cum *corde*, quoniam nervus vagus ramos cardiacos, plexum cardiacum superficialem magna ex parte constituentes, efformat; — cum *collo*, ob progeniem communicantis faciei (ramus subcutaneus colli) et ob nervos cervicales, quorum singuli nervo intercostali ramos concedunt; — cum *reliquis visceribus abdominalibus* et *pelvis*, per plexum coeliacum, mesentericum superiorem, renalem, spermaticum internum, mesentericum inferiorem et hypogastricum; — cum *superficie trunci*, per nervos dorsales, qui pariter nervo interco-

tercostali nupti sunt; — cum *lumbis et extremitatibus inferioribus*; per nervos lumbales, crurales et cutaneos femoris posteriores, quoque intercoatali junctos; — et tandem cum *extremitatibus superioribus*, propterea quod septem nervi, qui eas adeunt, ex plexu brachiali proficiscuntur, hic vero, utpote ex quatuor inferioribus nervis cervicalibus et ex primis nervis dorsalibus compositus, necessario cum intercostali cohaeret.

40. *Functiones ventriculi laesas* hinc undique systemati nervorum infensas fieri posse, mirum non est; ac de effectibus alimentorum, famis, sitis, depravationis succorum gastricorum etc. disserendo, ultro demonstrabitur. Functiones ventriculi.

41. Perductis rebus in ventriculo elaboratis ad *tubum intestinalem*, ut processus adsimilationis, nutritionis faeciumque expulsionis locum obtineant, quo primum hic obstaculum uno alterove in intestino obvenit, mox varii inde laeduntur nervi; in *duodeno* scilicet, plexus pancreaticus, duodenalis a cerebro abdominali proveniens; — in *jejuno* et *ileo*, plexus mesentericus superior, plexui coeliaco supra, infra plexui renali et mesenterico inferiori alligatus; — in *coeco* et *colo*, plexus mesentericus superior et inferior; — ac in *recto*, plexus hypogastricus, ne de nervis sacralibus, sphincteribus et musculis levatoribus prospicientibus, agamus. Intestina.

42. *Faeces* copiosae, induratae, corruptae, praecipue in intestino coeco, in colon descendente Faeces, flatus et vermes.

ad

ad flexum iliacum, et in recto, diu remoram facientes, potissimum in robustis et haemorrhoidariis, et quammaxime in feminis, ubi uterus et ovaria, tum mechanice, tum ob plexum hypogastricum, mox in consensum trahuntur, permultas passiones nervosas gignunt. Interea faeces haud inutile inter debitos limites sistere videntur pondus, saltem iis in debilioribus parumper solito crebrius evacuatis, debilitas, peculiariter systemati nervorum infensa, suboritur. Post choleram, dysenteriam et purgantium abusum, defectus quoque muci, aliàs internam tubi alimentaris superficiem obducentis, nervis infensus est. *Flatus* incarcerati faecum instar nervos irritant. Qui vero passim per intestina (et forte per universam telam cellulosam) vagantur, hi non solum tubi alimentaris, sed et aliorum viscerum nervos afficiunt, unde stupenda symptomatum volubilitas atque diversitas. Nil autem effectibus *vermium intestinalium*, maxime nervis abdominalibus infensorum, aequiparari potest.

Hepar. 43. *Jecur*, ob plexum hepaticum, e plexu coeliaco ortum ducentem, cum nervis totius corporis, et peculiari modo cum cerebro consentiens, fontem uberrimum aegritudinum systematis nervorum includit.

Bilis. 44. Inter has aegritudines, quae *bili*, copia aut qualitate peccanti, saepe actionem suam ad duodenum, ventriculum aut jejunum extendenti, originem debent, eminentem occupant locum.

45. *Cy-*

45. *Cystis fellea*, cum ductibus suis, praesertim a calculis repleta et obstructa, ita in nervos propinquos, ex plexu hepatico venientes, agit, actionemque suam tam vehementer super universum systema nervorum, sensorio communi non excepto, extendit, ut peculiari prorsus digna sit mentione. Vesicula fellea.

46. *Pancreas*, nervis a plexu gastrico et lienali munitum, imperium in universum systema nervorum exercere, ex morbis nonnullis, quibus illa glandula subjicitur, elucet [68]. Pancreas.

47. *Splen*, quamvis nervos neque amplos, neque multos a plexu coeliaco accipiat (plexum scilicet lienalem), attamen, dum morbis corripitur, haud raro systema nervorum gubernat. Lien.

48. Idem de *renibus*, inprimis calculo detentis, dicendum, quod mirum non est, si perpendamus, plexum nervorum renalem cum plexu tum coeliaco, tum mesenterico superiori, tum spermatico interno commercium alere, plexum autem coeliacum diaphragmati, hepati, ventriculo, lieni et omento, — plexum mesentericum superiorem pancreati, mesenterio, mesocolo, intestinis tenuibus et colo dextro ac transverso, — atque plexum spermaticum internum testibus aut ovariis et utero nervos impertire. *Renes succenturiati*, in pathologia non praetervidendi, ramos a plexu coeliaco et renali accipiunt. Renes.

49. Com-

68) Soemmerring *Anmerk.* 2. zu Baillie p. 160.

Urina. 49. Communi consensu stabilitum est, evacuationem *urinae* copiosam nimis systema nervorum debilitare[69]), illius suppressionem nervis pulmonis [70]) et cerebro infensam esse, ac per lotium tandem res, prius nervis infensas, instar criseos, evacuari.

Vesica urinaria. 50. *Vesica urinaria*, conspicuos nervos a plexu hypogastrico et a nervis sacralibus obtinens, focum aliquando sistit, ex quo systema nervorum, inprimis abdominale, perturbatur.

Uterus et ovaria. 51. Tyrannidem *uterus et ovaria* in singulas systematis nervorum partes exercent. Accusandi sunt nervi sympathici, sacrales, et plexus mesentericus inferior, qui scilicet nervi ad plexum hypogastricum efformandum concurrunt, ex quo plexu componitur plexus uterinus, ne de ramis e plexu spermatico inferiori, utero et inprimis ovariis providentibus, quaestio fiat.

Menstruatio. 52. Jam Hippocrates docuit[71]), encephalum et columnam vertebralem *catameniorum* effectum percipere, notando: capitis concussiones et aurium sonitus praecedere menstruorum eruptionem, illaque prodire, si juxta spinam ardor consequatur. Ac, si ita in statu normali, quid a menstruatione retar-

69) Morgagni op. c. Epist. IX. §. 7 et 11. Tissot l. c. p. 75.

70) Tissot l. c. p. 74.

71) Coac. Praenot. No. 541. 518. Charter. T. VIII. p8. 86.

retardata, deficiente, excedente, irregulariter contingente, aut cessante, expectandum erit?

53. Feminae saepe *coitum foecundum*, ob catervam symptomatum nervorum, fere de vi narcoticâ spermatis virilis testantium, ab omni alio distinguunt. Sunt inter eas, quae solum, dum sive marem, sive puellam in utero gerunt, malis illis subjiciuntur. Conceptio.

54. *Graviditas*, praeter incommoda ex uteri in universum systema nervorum imperio ortum ducentia, alia agnoscit, impedito cruoris circulo ac compressioni nervorum ab utero in vicinia gravitante, nec non timori partus, voracitatique gravidarum tribuenda. Graviditas.

55. Dolores et nixus sub partu, summa defatigatio inde emergens, mora diuturna infantis in ima pelvi, jactura sanguinis, timor, et gaudium ex prolis adspectu, systemati nervorum admodum infensa sunt. Partus.

56. Valet idem de repentina *evacuatione uteri gravidi*, de reliquiis placentae aut cruoris congrumati, de lochiorum abnormi conditione, de sudore, quo puerperae saepe diffluunt, de reconditis miliaribus, de adstantium numero, de odoribus, sonis, refrigeratione et animi pathematibus, puerperis maxime infensis. Puerperium.

57. *Mammae*, nervos conspicuos ab intercostali accipientes, et cum utero vel ob similitudinem functionis consentientes, in aetiologia morborum systematis nervorum locum sibi vindicant Mammae et nutritio prolis.

 emi-

eminentem. *Lactis* jactura, et longe magis adhuc, illius intempestiva fuga, id ob rationes necdum satis intellectas confirmant.

Testes. 58. Et *testes* in morbis nervorum producendis vim habent, quod tribuendum est nexui nervorum, quo simul cum funiculis spermaticis instruuntur, qui scilicet nervi, ex plexu renali ortum ducentes, cum nervis reliqui corporis per plexum mesentericum superiorem, quatenus continuationem plexus coeliaci, consentiunt.

Sperma. 59. In sexu utroque *liquoris spermatici* evacuatio praematura aut repetita nimis, potissimum per onaniam aut tribadum negotia, vel illius quoque retentio, praecipue inter feminas coelibes, aut excitatus, sed ob conjugis impotentiam non placatus aestus venereus, interdum et normalis coitus, systema nervorum labefactant.

Cutis. 60. *Cutis* nervos accipit, in *facie*, a pari quinto ramum frontalem, subcutaneum malae, infraorbitalem et auricularem atque a pari septimo portione dura ramum superficialem, — ad *occiput* a nervis cervicalibus nervum occipitalem, — ad *collum* a portione dura paris septimi ramum subcutaneum colli, et a nervis cervicalibus nervum superficialem colli, — ad *dorsum* a nervis dorsalibus ramos posteriores, — ad *lumbos* a nervis lumbalibus et a sacralibus ramos posteriores, — ad *partes genitales* a sacralibus nervum pudendorum communem, — ad *extremitates superiores* ex plexu brachiali nervos cutaneos externos, medios

et

et internos, — ad *extremitates inferiores*, a nervo crurali, obturatorio et ischiadico, nervum glutaeum superiorem, cutaneum femoris posteriorem, inferiorem, a nervo poplitaeo nervum cutaneum posteriorem cruris, a nervo tibiali et a nervo peronaeo ramum superficialem, qui singuli cutis nervi intimum nexum cum cerebro, sensibus, medulla spinali, nervisque intercostali et vago habent, unde non arduum est intelligere, quo pacto tot *res externae*, utpote immediate in cutem agentes, ad communissimas caussas morborum systematis nervorum spectant.

61. Si nempe vel solam actionem chemicam et mechanicam *atmosphaerae* perpendis, jam satis tibi potestas illius sub variis rerum positionibus, morbos systematis nervorum excitandi [72]) palam fiet. Peculiares observationes *ventorum actio* suppeditat. Atmosphaera.

62. Accedit *atmosphaerae temperatura*. Quid enim in morbis systematis nervorum excitandis *calor* et *frigus* valeant, nec remota antiquitas ignorabat [73]), nec quotidiana experientia comprobare cessat. Quammaxime temperaturae effectus *opus* Calor et transpiratio.

 trans-

72) Legatur de hoc argumento Berryat *mémoires présentés* etc. *T. II.* p. 456. Tissot op. c. Vol. 3. p. 28. Zimmermann *von der Erfahrung.* 2. *Th.* p. 148. Reil *Fieberlehre* l. c. p. 70.

73) Hippocrates lib. V. aph. 17. 18. 19. 20. Galenus de morborum differentiis. c. 5. Celsus lib. I. c. 2. Ebn Sina lib. III. fen. 1. tr. 1. c. 6. p. 433.

transpirationis attingunt, quo opere laeso quantum systema nervorum patiatur jam dudum intellexerunt Sanctorius [74]), Willisius [75]), Bonnetus [76]), Tissotus [77]) aliique.

Humiditas.

63. Nec *aqua in atmosphaera soluta*, aut sub forma *nebularum*, *nivis*, *grandinis*, *pluviarum* apparens, in origine morborum systematis nervorum explicanda, praetervidenda est.

Electricitas.

64. Humiditatis in corpus humanum effectus praesertim nexui illius cum calore et *electricitate atmosphaerica* tribuendi videntur; quae electricitas inter omnes res externas evidentissime systema nervorum imperio suo subjicit. Neque id mirum, cum ipsum principium nervosum plures proprietates electricas exhibeat [78]).

65. *Ma-*

74) Med. static. 75) l. c. cap. V. p. 6.

76) Sepulchret. T. I. p. 333. 77) l. c. p. 79.

78) Legatur de phaenomenis electricis in Raja torpedine et in gymnoto electrico Walsh (*Philosoph. transact. T.* 63. p. 461. *T.* 64. p. 465). Volta et Configliacchi (*Annali di chimica. Vol.* 22. p. 223) et Humboldt (Gilbert's *Annalen* 22. *B.* p. 1), — de effectibus electricitatis galvanicae in sensus, Ritter (Gilbert l. c. 7. *B.* p. 450) et Lichtenberg (Gren's *Journal* 6. *B.* p. 414) et in varias corporis humani functiones Reinhold (Reil's *Archiv* 8. *B.* p. 305), Buntzen (*Beyträge zu einer künftigen Physiologie. Kopenh.* 1805), Prochaska (*Versuch einer empirischen Darstellung des polarischen Naturgesetzes und dessen Anwendung auf die Thätigkeiten der organischen und unorganischen Körper. Wien* 1815), C. F. Bel-

65. *Magnetis* in systema nervorum actio minime desideratur [79]. Cum ea autem effectus sic dicti *magnetismi animalis*, utpote magis cum *electricitate galvanica* convenientes, quidquid alii dicant [80], nequaquam confundi debent. Magnetismus.

66. Accessus diurni aut nocturni plurimorum morborum systematis nervorum [81] aliaque phaenomena ad physiologiam potius spectantia [82], de *lucis* in pulpam nerveam vi nullum relinquunt dubium. Imperant praeterea *lux* et *obscuritas imaginationi* seu *phantasiae*. Lux.

67. *Sonus*, forte potius per electricitatem, quam per aëris oscillationes propagatus [83], vires receptivas systematis nervorum dum excedit, plurima illius mala excitat. Sonus.

68. Et quibus atmosphaera pro vehiculo inservit, Odores.

LINOKRI (*sull' elettricità del sangue nelle malattie*), J. J. ROTH (diss. de electricitatis in organismum humanum effectu. Monac. 1829).

79) REIL l. c. p. 77. ad experimenta ANDRY et THOURET provocans (in *Mém. de la soc. roy. de médecine.* 1799. p. 53).

80) NASSE *über die Verhältnisse des thierischen Magnetismus zur Electricität* (REIL's *Archiv* 9. *B.* 2. *Heft*).

81) TESTA *Bemerkungen über die periodischen Veränderungen u. s. w.* p. 7. 312.

82) SCHÜTZ in *Denkschriften der Gesellschaft der Aerzte u. s. w.* 1. *B.* p. 243.

83) Sic cl. ANDREAS SNIADECKI *ex* experimentis infra tradendis (appendix ad cap. XIII. diarium diei 17. Maii) concludit.

vit, *res odoriferae* eminentem sibi in aetiologia morborum systematis nervorum vindicant locum [84]). Inprimis exhalationes hominum et animalium perpendi merentur.

Exhalationes viventium.

69. Dubium enim non est, *ex hominibus et animalibus viventibus*, praesertim *serpentibus* [85]), quid, systemati nervorum aliorum, si multum excitabile, facile infensum, exhalari, quod, praeter antipathias, morbi sic dicti comitiales, multaque phaenomena magnetismi animalis, forteque nonnullae infantum aegritudines [86]) demonstrant. Exhalationes, de quibus agitur, et effectus electricos producere videntur [87]).

Globus terrester.

70. Quodsi systema nervorum praeter modum excitabile a rebus sensus nostros fugientibus tam eviden-

84) Triller opusc. T. I. p. 202. Tissot op. c. T. 3. p. 380. Fodéré apud Reil *Fieberlehre*. l. c. p. 75. et Capellini in *Gesundheitstaschenbuch von einer Gesellschaft Wiener Aerzte*. 1800. Harles opp. minora. Lips. 1815. Vol. I.

85) Alex. Garden *über die bezaubernde Gewalt der Schlangen*. Ex *London medical repository*. *Jan*. 1819. in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk. Julius* 1819. p. 114 (Ex odore *Crotali*, cardialgia, vomitus, lipothymia).

86) Plurima facta propria experientia suppeditat, infantum tenellorum, qui toties aegrotabant, quoties a quibusdam hominibus extraneis visitabantur. Alii nutrici quamvis bonae commissi, non prosperabant, ea mutata vero illico vegeti fieri incipiebant.

87) Cfr. appendix ad cap. XIII. Diar. diei 18. Maii.

evidenter afficiatur, nonne saltem verisimile erit, et *globum terrestrem* ingentes massas corporum omnis generis includentem, vim in illud exercere? Quamvis enim experimentis rhabdomanticis cum virga mirabili [88]) vix aut ne vix quidem subscribere audeamus, attamen legum attractionis universalis et electricitatis galvanicae memores vim metallorum, carbonum fossilium et aquarum subterranearum quosdam in homines eo minus negabimus, cum accessus et recessus maris montesque ignivomi, cumque positio et structura urbium, pagorum, domuum, cubiculorumque in morbos nonnullos nervosos evidenter influat.

71. Effectus *aequinoctii*, *solstitii* [89]), *phasiumque lunae* [90]), forte et *siderum*, nec non *cometarum* in morbos, qui saepe miro modo certis alligantur Sol et Luna.

88) J. W. Ritter *Beyträge zur nähern Kenntniss des Galvanismus. Tübing.* 1805. Amoretti's *Untersuchungen über die Rhabdomantie. Berlin* 1809.

89) Wedel Pr. de morbis solstitialibus. Jen. 1690. Mead op. c. Richter diss. Insolatio, seu potestas solis in corpus humanum. Goett. 1747.

90) Celsus ait: „Cui caput infirmum est, is si bene concoxerit, leniter perfricare id manibus suis debet, nunquam id, si fieri potest, veste velare, aut ad cutim tondere: *utileque lunam vitare, maximeque ante ipsam lunae solisque concursum.* Cfr. Hansen de influxu lunae in corpus humanum, Halae 1724. Mead op. c. Testa op. c. *Observations on the influence of the Moon on climate and the animal oeconomy. Philadelphia* 1800.

gantur annis [91]), mensibus [92]), diebus aut horis, *firmamenti* imperium in systema nervorum patefaciunt.

Defectus et abusus religionis.

72. De coelo disserendo, quid proximius *religione*? Pertinet illius defectus ad caussas morborum systematis nervorum, quatenus homo, religionis fulcro destitutus, ludibrium adversitatum et animi pathematum evadit, quorum potestatem in morbis nervorum gignendis jam recensuimus. Interea sicuti in rebus omnibus extrema se tangere solent, ita et hic, unde *religionis abusum*, seu *phanatismum* quoque ad aetiologiam morborum nervosorum recipimus.

Leges, mores.

73. Populi inculti et barbari, vix aliis morbis nervorum, quam iis, qui ex abusu alcoholis et violentiis externis nascuntur, subjici solent. Evolvuntur nempe reliqui morbi systematis nervorum, ea ipsa ratione quâ societas humana majorem culturae gradum attingit. Explicatur id, tum ex conflictu inter leges ad ordinem socialem sustinendum necessarias, et hominum naturales appetitus illis submittendos; — tum ex effectu turbamentorum politicorum [93]), quibus nationes regimen

91) Plurimos morbos systematis nervorum absoluto exacte anni curriculo redire vidimus.

92) Sanctorius (op. c. sect. I. aph. 65) corpora virorum sana, singulis mensibus ponderosiora fieri, unius nempe duarumve librarum pondere, et redire ad consuetum pondus circa finem mensis.

93) Petit *sur la médecine du coeur. Lyon* 1806. Pinel

men patriarchale derelinquentes praeda fiunt, — tum ex multifariis opificiis et muneribus sanitati adversis, hominibus excultis necessariis redditis, — tum ex mercatura tot angustias procreante, — tum ex scientiis et artibus protracta studia et exaltationem imaginationis postulantia; — tumque ex morum depravatione culturae nationalis male intellectae consueta sequela. Accedunt luxus, lusus chartarum, alea sortium, spectacula theatralia, lectio fabularum milesiarum et similia.

74. Et *esculenta* et *potulenta*, quo magis artis vestigia offerunt, eo magis systema nervorum pessumdant[94]). Sic uno ore medici de potu vini et alcohol[95]), cofeae arabicae[96]) et theae viridis[97]) fatentur. Verum etiam cibi simplices carnei aut farinacei, quorum illi sensibilitatem nervo- Alimenta.

in Hufeland's *Annalen d. auswärt. med. Litter.* 1. B. 228. Alibert *de l'influence des causes politiques sur les maladies. Magazin encyclopédique. ann. IV. T.* 5. p. 298. Joseph Frank *sur l'influence de la révolution française sur des objets rélatifs à la médecine pratique. Vilna* 1814.

94) Piso op. c. p. 163.

95) Piso l. c. p. 164. Robert *traité des principaux objets de médecine* 1766. *T.* 2. p. 65. Swieten aphor. 629.

96) Pomme l. c. T. I. p. 157. Viridet *traité du bon chile. T. I.* p. 48.

97) Andree *cases of the epilepsy, hysteric fits.* p. 248. E. Percevall *some brief notices of the deleterious and medicinal effects on green tea.* In *The Dublin hospital reports and communications. T.* 5. 1827.

nervorum extollere [98]), hi obtundere [99]) dicuntur, aut depravati, aut ob idiosyncrasiam adversi [100]) aut in vasis incongruis parati, nervorum systemati saepe detrimentum afferunt.

Venena et contagia.

75. Pertinent enim *venena*, quocunque demum modo corpori humano applicata, ad efficacissimas morborum nervosorum caussas. Nam si ea excipiamus, quae mechanice aut chemice partium structuram destruunt, reliqua, quot quot sunt, praecipue systemati nervorum infensa cernuntur. Sic docent effectus arsenici, muriatis superoxygenati hydrargyri, antimonii, cupri, plumbi, conii maculati et cicutae virosae, atropae belladonnae, nicotianae tabaci, ranunculi acelerati, hellebori nigri, albi, hyoscyami nigri, albi, daturae stramonii, coriariae myrtifoliae, aeuanthes crocatae, glandis faginae, opii morphinae, pruni laurocerasi, amygdali communis amari, acidi Borussici, veneni Upas antiar, fructus Taguin, lolii temulenti, secalis cornuti, agarici muscarii, boleti elegantis, phalli impudici, piscium venenosorum, morsus serpentum inprimis ex genere crotilli et colubris, puncturae aranearum, phalangii apuliani, fumi carbonum etc. Vis *contagiorum* in systema nervorum ex doctrina febrium exanthematum et impetiginum palam fit.

76. Morbi

98) Reil *Fieberlehre.* l. c. p. 72.
99) Bomare *dictionaire d'histoire naturelle.* artic. *farine.*
100) Tissot l. c. p. 39. 41. Viridet l. c. p. 142. *Journ. de médecine. T.* 23. p. 145.

76. Morbi nervorum nonnunquam ex *aliis morbis*, potissimum per metastasin oriuntur. Solent ita systemati nervorum infensae esse febres intermittentes, continuae, exanthemata, impetigines, diarrhoeae praepostere cohibitae, ulcera antiqua, praecipue scrophulosa, scorbutica, artificialia, phthisis pulmonalis, fluor albus, lues venerea etc. Morbi alii.

77. Ipsa denique *pharmaca* haud paucis ansam porrigunt malis nervorum. Praeter remedia enim, quae ex classe venenorum desumuntur, huc recensere licet emetica, drastica, clysteres, nitratem potassae, vesicatoria, corticem cinchonae, spongiam, salia volatilia, oculos cancrorum et arcana varia. Pharmaca.

78. Postremo res, quae *modo prorsus mechanico* cerebrum, medullam spinalem et nervos laedunt, comprimunt, distendunt vel alio pacto irritant, creberrime morbos systematis nervorum excitant. Ne enim iterum de violentiis sub partu, de dentitione, de concretionibus bilis et urinae, de flatibus et faecibus, de insectis, quaestionem instituamus; sufficiat vermium nulli visceri parcentium, rerum corpori intrusarum, herniarum, anevrysmatum, ossificationum arteriarum, varicum, sanguinis extravasati, collectionis morbosae seri, puris, exostosium, tophorum, cariei, obstructionum viscerum glandularumque, vulnerum, contusionum, praecipue regionis epigastricae concussionum, luxationum et fracturarum meminisse. Nec *acupunctura* silentio praetereunda. Irritamenta mechanica.

§. IV.

§. IV.

Diagnosis.

Generatim.

1. *Diagnoseos* est, *praesentiam* morbi systematis nervorum statuere, eum ad stabiliendas *formas* revocare, illi *nomen* impertire, illius *sedem* determinare, atque *indolem* eruere.

Praesentia morbi.

2. *Praesentia* morbi systematis nervorum ex symptomatibus affectionem cerebri, medullae spinalis aut nervorum indicantibus, statuitur. Cavendum hoc in opere, ne symptomata nervosa *accidentalia* cum essentialibus confundantur. Praesente enim altero eoque *evidente* morbo, fortuito nervosis symptomatibus stipato, ille morbus, non autem haec symptomata, aegritudinem constituunt.

Forma morbi.

3. Morbi systematis nervorum sese exhibent, sub *forma* vel *dolorum*, vel *inflammationum*, vel *haemorrhagiarum*, vel *abnormitatum somni et vigiliarum*, vel *anaesthesiarum*, vel *vesaniarum*, vel *paralysium*, vel *spasmorum*.

Qui morbi ad dolores spectant.

4. Ad *dolores* spectant variae species *cephalalgiae*, *rhachialgiae* et *neuralgiae*.

Qui morbi ad inflammationes spectant.

5. Ad *inflammationes* pertinent *encephalitis*, *rhachialgitis* et *neuritis*. Rationi enim oppositum foret, inflammationem cerebri, medullae spinalis et nervorum a doctrina morborum systematis nervorum excludere velle, cum non solum illae inflammationes, essentiales hujusmet systematis aegritudines constituant, sed et fontem sistant, ex quo

quo cohors malorum nervosorum chronicorum evolvitur.

6. Sicuti haemorrhagiae in genere magnam cum inflammationibus alunt affinitatem; ita in specie relate ad systema nervorum. Encephalitidi, rhachialgitidi, et neuritidi affines revera sunt *apoplexiae* cum cerebrales, tum spinales, tum nerveae, morbi videlicet ex sanguine, vel ex illius saltem sero, in cavitates encephali, specus vertebralis aut in vaginas nervorum extravasato, oborti. Qui m. ad haemorrhagias pertinent.

7. *Abnormitatibus somni et vigiliarum* adnumerantur *cataphora*, *agrypnia*, *rhonchus*, *jactatio*, *crampus*, *ardor et pavores in somno*, item *somnia terrifica*, *incubus*, *somnambulismus* et *somniatio*. Qui m. abnormitatibus somni et vigiliarum adnumerantur.

8. *Anaesthesiae* amplectuntur *ecstasin*, *catalepsin*, *amaurosin*, et abolitionem reliquorum sensuum ex vitio nervorum sensui dicatorum. Quos morbos anaesthesiae amplectuntur.

9. *Vesaniae* continent morbos, erroribus sensuum et perceptionum, nec non vitiis animi pathematum et facultatum insignitos. Quousque haec mala, illaeso rationis usu, occurrunt, ad *hallucinationes*, — aliàs, ad *manias* revocantur, inter quas tamen morborum formas certos limites statuere, arduum foret; quamobrem *vesaniis* in genere adscribimus *vertiginem*, *hypochondriasin*, *amnesiam*, *moerorem profundum*, *iram effrenam*, *amorem insanum*, *vitae taedium ad suicidium ducens*, *deliria*, praesertim ea, quae a liquorum fermenta- Quos m. vesaniae continent.

mentatorum ac venenorum narcoticorum usu nascuntur, et varias *maniarum genuinarum formas.*

Qui m. paralysi et spasmis adscribuntur.

10. Qui morbi systematis nervorum *paralysi* et *spasmis* adscribuntur, sponte intelligitur. Ad alia hinc nos convertimus diagnoseos momenta.

Nomen morbi.

11. Stabilita praesentia et forma morbi systematis nervorum, *nomen* illi impertitur. Desumitur id ex praecipuo symptomate aut ex convolutione plurimorum symptomatum, at non semper absque difficultate. Extant enim haud pauci generis nervosi morbi, quorum symptomata vel adeo volubilia et vaga, vel adeo obscura et indefinita, vel adeo aequivoca et ambigua sunt, ut ad determinatas nequidem formas referri queant. Quoties hinc subtilissima rerum discrimina exactam diagnosin impediunt, nomen morbo per appropinquationem impertitur, aut morbus plurimorum nominum simul sumtorum ope designatur [1]).

Sedes morbi.

12. Impertito nomine morbo, *sedes* illius determinatur. Est autem sedes morborum systematis nervorum, quamvis iisdem aliquando insignitorum nominibus, varia, id est, vel in *toto systemate*, vel in *cerebro*, vel in *medulla spinali*, vel in *nervis eorumque plexibus et gangliis*, vel in *nonnullis harum partium simul.*

Indoles morbi.

13. Perducto huc diagnoseos opere, *indoles* morbi indagatur. Hoc sub respectu morbos systema-

stema-

1) E. c. uti in appendice ad cap. XIII.

stematis nervorum in *primarios* sive *idiopathicos* et in *secundarios* sive *symptomaticos* dividimus. Illos directe ex systematis nervorum sensibilitate sive aucta, sive imminuta, sive perversa (brevitatis caussa *diathesi nervea* dicenda), repetimus; hos ex sequentibus conditionibus morbosis.

14. Nexus cordis vasorumque sanguiferorum cum universo systemate nervorum, atque cruor (principii vitalis verisimiliter fons) pulpae nerveae intime mixtus, *diatheseos inflammatoriae* in systema nervorum imperium explicant. Sic morbi cerebri, *infantiae* addicti, plerumque affluxui sanguinis majori caput versus (inprimis si salutari naturae conamini, sese a nimia humorum copia impetiginum ope sublevandi obstetur) debentur. Mala nervorum, *epocham catameniorum* concomitantia, praesertim ubi uterus proprium recusat officium, saepe a plethora, systematis nervorum parti uni alterive infensa, repeti queunt. Idem de *graviditate*, quâ sanguis alioquin accenditur, ac in circulo suo tot invenire solet impedimenta, valet. In *senectute*, gulae nimis indulgente, parum nutritionis indigente, decrescente lumine vasorum sanguiferorum, saepe ossificationis vestigia offerentium, sanguis facile abundat, ac potissimum in cerebrum et medullam spinalem irruit. Idem omni in aetate accidit, si evacuationes cruoris habituales, sive spontaneae sive artificiales, suppressae fuerint, si potus liquorum fermentatorum, aromaticorum, inprimis calide hausto-

Diathesis inflammatoriis.

haustorum, aut animi pathemata irritantia, studia, calorque atmosphaerae cruorem exagitent, aut si caussa rheumatica, arthritica, vel alia irritans, sanguinem ad *unam* systematis nervorum partem attrahat, aut tandem si vestes arctae, mala corporis positio, sermocinatio diuturna, cantus, tractatio tubarum, obstructio alvi, libertati circuitus cruoris obstaculum ponant. Praeterea pulpae nerveae, praecipue encephali, specus spinalis et gangliorum abdominalium ea *conditio venarum*, quae vulgo *vitium* nuncupatur *haemorrhoidale*, saepe infensa est. Sic et *conditio inflammatoria arteriarum* ac *anevrysmata*. Caveamus autem, ne diathesi inflammatoriae et plethorae effectus tribuamus, qui dumtaxat *auctae irritabilitati et contractioni morbosae vasorum sanguiferorum* adscribendi sunt. Ceterum una alteram non excludit caussam.

Diathesis rheumatica.

15. Si imperium, quod cutis temperatura, inprimis frigus nec non transpiratio suppressa in systema nervorum exercent, perpendas; non miraberis, *rheuma* multis morbis systematis illius ansam porrigere[2]). Aggreditur potissimum involucra cerebri, medullae spinalis et nervorum; hicque non uti aliàs, fugax est, sed partes, quas sibi elegit, constanter detinere solet. Quanto cum cruci–

2) Persuasus sum morbos systematis nervorum, qui in homines robustos e. c. rusticos, milites etc. incidunt, plerumque originem rheumaticam habere.

cruciatu id fiat, ex tractatibus de cephalaea; rhachialgia et neuralgia elucebit. Elucebit porro, inflammationes rheumaticas involucrum pulpae nerveae, maxime in exsudationes seri et lymphae coagulabilis pronas esse. Humores hujusmodi exsudati, atque vel inter membranam externam nervorum et eorum internam (*neurilema* dictam[8]) vel inter hanc et pulpam nerveam collecti, pulpae huic varias molestias inferunt, ex quibus origo haud unius morbi nervosi explicatur.

16. Consensus, quem viscera abdominalia (plexus coeliaci nervorumque paris vagi et intercostalia gratia), cum cerebro, medulla spinali et reliquis nervis habent, de vi *diatheseos gastricae* illas in partes rationem reddit. Maxima sane pars morborum generis nervosi, in hominibus gulae indulgentibus, vitam sedentariam ducentibus, alvi obstructione laborantibus, vel in aetate puerili, ex saburra, acidis, pituita, bile, flatibus et vermibus oritur. Quoniam autem consensus *reciprocus* est, fit etiam, ut morbi systematis nervorum, et praecipue cerebri, vitia abdominalia generent, unde cavendum, ne effectus cum caussis confundamus. Diathesis gastrica.

17. Conspicuum quoque est *diatheseos arthriticae* in systema nervorum imperium. Neque id mirum, si consideramus, et hujus diatheseos officinam praecipue in visceribus abdominalibus haerere, — arthritidem saepe cum plethora venae portarum Diathesis arthritica.

8) Reil *Fieberlehre.* l. c. p. 10.

tarunt incedere, — hanc autem plethoram (ob originem venae portae ex vena mesenterica et ex vena lienali, quibus inter alias vena coronaria dextra superaccedit) praecipue vicinis nervorum plexibus tum mesenterico superiori, tum lineali, tum gastrico infensam esse, — bilis secretionem in arthritide facile perverti, unde inevitabilis nervorum hepatis et duodeni irritatio, — arthritidem concretionibus calculosis urinae favere, quae plexui vel renali irritamentum inferendo, tum plexum coeliacum, tumque nervum intercostalem in consensum ducunt, — materiam, sedimentum in urina arthriticorum saepe constituentem, ad ipsum nervorum systema verisimiliter deponi posse, ac ossificationes arteriarum inde generatas, nervis vicinis injuriam inferre debere. Indolem arthriticam morborum systematis nervorum arguimus: si aeger habitum exhibeat arthriticum, sique ex stirpe arthritica originem ducat, — si aetas aut morbi caussae arthritidi faveant, — si morbus comparente sedimento arthritico in urina, aut sudore, aut formali podagra sublevetur, — si malum periodice redeat et cum repentinis atmosphaerae mutationibus cohaereat, aut vitia cutis arthritica praepostere fugata subsequatur. Ceterum potest morbus nervosus alterius indolis, fortuito in corpore arthritico residere.

Diathesis scorbutica. 18. *Diathesis scorbutica* morbis nervosis haud aliena est. Neque aliter expectandum; cum potiores caussae diatheseos scorbuticae, e. g. animi pathe–

pathemata deprimentia, aërque corruptus, vehementer systema nervorum afficiant, — cum lienis affectio, scorbuticis familiaris, plexus nervorum abdominalium in consensum trahere debeat, — cumque ecchymomata et haemorrhagiae scorbuticorum circa cerebrum et medullam spinalem contingant.

19. *Diathesis scrophulosa* quatenus glandulis lymphaticis, cum systemate nervorum intime cohaerentibus, infensa, ad multorum morborum nervosorum originem explicandam idonea est. Tumores scrophulosi pluries in cerebro [4]), cerebello [5]) et in medulla spinali [6]) detecti sunt. A tuberculis pulmonum, in viciniis plexus nervorum pulmonalis et brachialibus haerentibus, plus vice simplici constrictionem gutturis, oscitationem, singultum, vomitum, torporem, formicationem

Diathesis scrophulosa et rhachitica.

F 2

4) Reil memorab. clinica. Fasc. III. p. 39. Baumes *Journ. de méd.* 1791. *Juin.* Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1814. *Febr.* p. 29. Gendrin *recherches sur les tubercules du cerveau et de la moëlle épinière. In Annales du cercle médical. Janvier* 1823. Nasse *Abhandlung über die Geschwülste des Hirn's, als Anhang zu* Abercrombie's *Krankheiten des Gehirns.* Romberg in Horn's *Archiv für medic. Erfahrung. März, April* 1824. p. 311. *Repertorio medico chir. di Torino. Nov.* 1826. p. 497.

5) Reil l. c. Rust *Magazin für die gesammte Heilk. B.* 17. *Heft* 1. p. 127. *Revue médicale. Juin* 1828. p. 370.

6) Gendrin l. c.

tionem et dolorem extremitatum superiorum observavimus. Tumores glandularum diaphragmatis, ab aliis jam observati [7]), singultum et dolores colli excitasse nobis constat. Nullibi autem affectio scrophulosa glandularum lymphaticarum morbis nervosis frequentius ansam porrigit, quam in *mesenterio*. Cum glandulae hic induratae pruritum narium, pupillam dilatatam, nauseam, vomitum, cruciatusque abdominis socias habere soleant; fit saepe nimis, ut morbi nervosi tunc a vermibus repetantur. Labefactato plexu lumbari vasorum et glandularum lymphaticarum, haud raro dolores et paralysis extremitatum inferiorum obveniunt. Qualicunque in parte nervi a tumoribus bursarum mucosarum, indolis aliquando scrophulosae [8]) comprimantur, symptomata nervosa praesto sunt. In *rhachiticis* peculiaris cranii structura [9]), praesertim conditio ossis frontis et occipitis, necessario in cerebrum, in scrophulosis volumine auctum [10]), ac mollius [11]), influere debent.

7) Bonet sepulc. anat. lib. II. sect. VII. obs. 92.

8) Monro *of all bursae mucosae of the human body. Edinb.* 1788. p. 31. 35. Koch's *Untersuchungen des natürlichen Baues und der Krankheiten der Schleimbeutel. Nürnb.* 1795. p. 128.

9) Veriac *über die Rhachitis oder englische Krankheit. A. d. Holländ.* 1794.

10) Fr. Hoffmann med. rat. syst. Edit. Francf. 1740. p. 58. Zacch. Platner ars medic. singul. morbis accommodat. Lips. 1765. p. 45.

bent. Morbi nervosi ex vitio rhachitico *specus vertebralis* innumerabiles sunt. Et ad *metastases osseas* [12]) e vitio scrophuloso-rhachitico pullulantes, quatenus variis systematis nervorum partibus infensas, hic cogitandum est. Verum praeter vim, quam glandulae et ossa a labe scrophuloso-rhachitica contaminata *mechanice* in cerebrum, medullam spinalem et nervos exercere queunt, diathesis scrophulosa alio adhuc pacto in systema nervorum influere videtur. Sic saltem arguere licet ex generali vasorum lymphaticorum in nervos actione [13]), — ex similitudine, quae nervos eorumque ganglia inter et vasa lymphatica earumque glandulas intercedit, — ex imperio animi pathematum in vitiis scrophulosis excitandis [14]) et spasmorum in glandulas lymphaticas [15]), nec non ex antagonismo vitam sensiferam inter et vitam vegetativam, quarum illa a nervorum, haec a lymphatico systemate sustinetur. Morbum nervosum ex diathesi scrophulosa originem trahere suspicamur, si habitus aegri, si morbi praegressi aut praesentes scrophulas aut rhachitidem indicant, sique remedia

11) Portal *observations sur la nature et le traitement du rachitisme. Paris* 1797.

12) Vater diss. de osteogenia naturali et praeternaturali, in Halleri collect. disp. anat. Vol. III. p. 227.

13) Soemmerring *von dem Saft etc.*

14) Hufeland *über die Natur, Erkenntniss und Heilart der Scrophelkrankheit. Jen.* 1795. p. 47.

15) Soemmerring apud Hufeland l. c. p. 82.

dia morbis nervosis aliàs accommodata, effectu salutari destituuntur. Verum ne in origine morborum nervosorum definienda, *ex solo* glandularum tumore, aliquando eidem plane caussae, quae nervos etiam irritat, e. c. exostosi, tribuendo, ad indolem illorum scrophulosam mox concludamus.

Diathesis carcinomatica. 20. Partes *scirrho* aut *cancro* detentae, instar glandularum labe scrophulosa correptarum, mechanice systema nervorum irritare possunt. Nec rarum est, tumores scirrhosos in cerebro[16]) et in viciniis nervorum latitare. Originem dolorum nonnullorum dirissimorum ex *diathesi carcinomatica* jam FOTHERGILL stabilivit[17]) aliique jure confirmarunt[18]). Concessa affinitate leprae, pellagrae, plicae etc. cum cancro[19]), origo carcinomatica malorum generis nervosi, has impetigines vel annunciantium, vel concomitantium, magis elucet. Iis saltem comparentibus vel evoluto quocunque in viscere scirrbo, permulta symptomata nervosa fugata vidimus. Quamobrem indolem carcinomaticam in morbis nervosis rebellibus toties suspicamur, quoties aetas, familia, sexus aegrotantis, morbi praegressi (praecipue scrophula, arthritidi et syphilidi juncta) carcinomati favent.

21. Tu-

16) VOIGTEL op. c. 1. *B.* p. 610.
17) Cfr. cap. de Neuralgia.
18) SCHAEFFER in HUFELAND's *Journ. der pr. Heilkunde.* 1816. *Novemb.* p. 116.
19) Edit. 2. P. I. Vol. III. sect. II. cap. XX. §. LX. 7. cap. sq.

21. Tumores, inflammationes, exulcerationes glandularum, tophi, exostoses et caries ossium *indolis venereae*, cerebrum, medullam spinalem, nervos lacessentes, haud raro morbos systematis nervorum excitant. In genere venerei systema nervorum valde irritabile exhibere solent, quod forte animi pathematibus ad turpem morbum accessoriis, aut *mercurii in hepar influxui* magis, quam ipsi lui tribuendum est. Morbum nervosum ex lue venerea ortum ducere, concludimus, si aeger, nec prima excepta sua infantia, syphilidem expertus sit, — si sanatio illius omnibus non fuerit absoluta numeris, — si luis adhuc signa praesto sint, aut brevi antea evanuerint, — si morbus nervosus accessiones agnoscat vespertinas sive nocturnas, — si saevis cruciatibus, tunc exacerbatis stipetur, — sique hydrargyrum, scopo, suspecti morbi indolem explorandi, adhibitum, inconsuetum levamen attulerit. Exemplis luculentissimis hanc doctrinae partem in capitibus de cephalalgia et de epilepsia recensendis, dilucidabimus, interea monuisse sufficiat, luem syphiliticam vel fortuito cum morbis nervorum societatem inire posse, quod dum accidit, diagnoseos opus magnis difficultatibus circumdatur. Non minores difficultates, in effectibus nocivis *mercurii* in systema nervorum, ab iis luis distinguendis occurrit, inprimis si copia et modus, quo hydrargyrum adhibitum fuit, ignorentur. Diathesis venerea.

22. Imperium plurimarum diathesium in systema nervorum hucusque recensendo, plus vice sim- Vitia localia.

simplici de *vitiis localibus* ex illis pullulantibus ac nervorum systema lacessentibus, quaestio fuit. Exemplo sunto, distensio vasorum sanguiferorum, concretiones bilis, urinae, ecchymomata scorbutica, tumores glandularum indolis scrophulosae, venereae, vitia ossium rhachitica, syphilitica etc. Quoniam autem irritamenta hujuscemodi ex labe totius corporis originem nanciscuntur et cum hac labe determinatos inter limites cohaerent; plane ea ab *irritamentis mechanicis*, quae scilicet nullo pacto a conditione universi corporis dependent, et per se existunt, distingui debent. Ad haec spectant res peregrinae corpori intrusae, vulnera, contusiones, distensiones, concussiones aliaeque violentiae externae. In iis indagandis omne studium ponendum est. Magna enim morborum systematis nervorum pars, inprimis inter infantes, rusticos, milites etc. inde primam originem derivat. Indagatio mali hic aliquando eo difficilior evadit, cum minimae violentiae externae germen morborum herculeorum constituere, et effectus caussam post annos tantum subsequi possint. Suspicamur in genere, malum nervosum a vitio locali primario oriri, si morbus nullius diatheseos signa exhibeat, sique pharmaca aliàs adversus eum praestantissima, effectu prorsus destituantur. Videri posset morbos nervosos ex vitiis localibus, utpote semper praesentibus, *continuatione et perpetuitate* malorum, sese ab aliis morbis systematis nervorum, a caussis minus stabilibus et perseverantibus productis,

ductis, distinguere debere. Ast nil a veritate magis alienum! Experientia nempe edocti sumus, morbos systematis nervorum, ab irritamentis localibus ortum ducentes, facilius quam reliqui *periodice* decurrere. Quod quidem factum difficulter explicatur, sed ob id non minus verum est.

23. Morborum systematis nervorum originem, consulto hucusque in diathesi inflammatoria, rheumatica, gastrica, arthritica, scorbutica, scrophulosa, carcinomatica, venerea, nec non in vitiis localibus quaesivimus, ne vulgatissimus error, aegritudinum illarum ortum mox in *perversa ipsius systematis nervorum conditione* quaerendi, per nostra quoque suffragia, confirmari videatur. Quum *diathesis nervea* nulla symptomata gentilitia agnoscat arduum de illa evadit judicium. Signa, quidem vulgo pro *nervosis* habita, ut urina multa, inodora, pallida; sensus constrictionis ad guttur; oscitationes, extremitates frigidae, calores fugaces, partiales, et pulsus contractus, affectionem systematis nervorum designant; ast, utrum systema illud propriâ culpâ, an alienâ laboret, minime docent. Aetiologia majorem hîc lucem affert. Quo magis enim constitutio corporis, aetas, sexus et temperamentum systema nervorum labefactatum indicant, quo evidentius aegritudo ab animi pathematibus, ab humorum, praesertim a sanguinis, a seminis aut a similis liquoris jactura, a narcoticis, ab odoribus, ab electricitate ac aliis, ut vocant, *imponderabilibus* noxis originem ducit, quoque Diathesis nervea.

que magis morbi curriculum proteiforme est; eo major de *primitiva* seu *nervea* illius natura habetur certitudo. Immo hoc in casu, etiamsi aegritudo per consueta symptomata nervorum in conspectum haud veniat, attamen de illius *indole nervea* vix dubitandum. Sunt enim nervi saepe instrumenta recondita, quorum ope organa dissita (sicuti machinae theatrales obviae a funibus invisibilibus), moventur. De *essentia* sive *caussa proxima* diatheseos nerveae, nostram sine ambagibus fatemur ignorantiam. Quaerant modo alii rei tam abstrusae originem in liquoris cerebrosi inaequali distributione [20]), — in capacitate nervorum aucta [21]), — in defectu elasticitatis systematis nervorum [22]), — in exsiccatione, tensione, rigore nervorum [23]), — in conditione sive serosa [24]), — sive relaxata [25]) nervorum, — in liquore aut viscido aut seroso nimis cerebrum humectante [26]) — in vitiis spirituum animalium [27]), — in anomala mutatione temperaturae irritabilitatis [28]),

— in

20) Cocchi Bagni di Pisa. cap. 4. p. 202.
21) Lobb *national method of curing fevers.* §. 141.
22) Cheyne de fibra. §. 7.
23) Pomme l. c. 24) Piso l. c. p. 159.
25) Smith *diss. upon de nerves.* p. 110.
26) Hill *the construction of the nerves and causes of nervous disorders. Lond.* 1758. p. 21.
27) Sennert de vitiis spirit. animal. v. Prax. med. P. I. cap. XV. Tissot *oeuvres T.* 10. p. 265.
28) Reil op. c. p. 140.

— in mutatione formae et mixtionis pulpae nerveae [29]) — in processu galvanico [30]), — et in debilitate sive asthenia [31]). Fatebimur interea cum Lorryo [32]), *atoniam* saltem frequentissime morbos ex diathesi nervea concomitari, atque doctrinam *Brunonis* de *debilitate directa* et *indirecta* ad morbos ex diathesi nervea explicandos non plane vilipendendam esse.

Diathesium complicationes. 24. Nullibi *doctrina complicationum* majoris momenti est, quam respectu ad morbos systematis nervorum. Intelligitur id ex nexu reciproco hoc systema inter ac reliquas corporis humani partes. Communissima est *complicatio inflammatoria*. Qualiscunque nempe caussa pulpam nerveam aut involucra illius, sive in encephalo, sive in specu vertebrali, sive in reliquo corpore, lacessens fuerit, ob legem majoris affluxus sanguinis in partem irritatam, illico plethora aut saltem congestio morbo socia fit *). Praeterea, quoties cerebrum patitur,

29) Hoven l. c. p. 5. 30) Pfaff l. c.

31) Fr. Hoffmann de morbis ex atonia cerebri nervorumque nascentibus. Hal. 1708. Büchner diss. de atonia nervorum morbisque inde oriundis. Hal. 1749. Kloeckhof de morbis animi ex infirmato tenore medullae cerebri. Utrecht. 1753. Brown elementa medicinae, et asseclae.

32) Op. c. T. II. p. 160.

*) Cfr. Baumgärtner *über den Einfluss der Nerven auf die Bewegung des Blutes. Med. chir. Zeitung.* 1829. B. 4. No. 88. p. 168.

titur, toties functiones viscerum abdominalium periculum, secretiones morbosas largiendi, incurrunt, unde *complicatio gastrica.* Diathesis scrophulosa morbis nervosis ansam porrigens (cum glandulae lymphaticae non solum partibus systematis nervorum vim inferant, sed et vasa sanguinea comprimant circuloque sanguinis obstacula ponant) plerumque simul et *complicationem inflammatoriam* gignit et sic porro.

§. V.
Prognosis.

Generatim. 1. Dignitas systematis nervorum, momentum et periculum morborum illud detinentium abunde patefacit.

P. dolorum. 2. *Dolores* moderati, quatenus animum illico de injuriis certiorem reddunt, ac vel invitum hominem ad caussam doloris debellandam impellunt, pretiosum naturae beneficium sistunt [1]). Secus dolores immodici et diu protracti, Effectus sunt: inquietudo, desperatio, vitae taedium, vigiliae, laesio facultatum animi, relaxatio sphyncterum, emaciatio, debilitas, paralysis, convulsio, inflammatio, gangraena, lipothymia, asphyxia, mors. Intervalla inter dolores periodicos, passivam quidem, at supremam voluptatem conciliant.

3. *In-*

1) Junker de utilitatibus dolorum. Hal. 1757. Büchner diss. de salutaribus et noxiis dolorum effectibus. Hal. 1768.

3. *Inflammatio* cerebrum, medullam spinalem et nervos, aut eorum involucra acute vel chronice, detinens, in aegro conscio, prae illa aliarum partium, dolorifica. Nisi resolvatur ejus *exitus*, morbo primario longe pejores. P. inflammat.

4. *Haemorrhagiae* systematis nervorum effectus inflammationum instar gignunt. Majori adhuc *recidivae* periculo stipantur. P. haemorrh.

5. Ars, natura et tempus, adversus *abnormitates somni et vigilationis*, valent. P. abnormitat. somn. et vigilationis.

6. *Anaesthesiae* prognosin dubiam admittunt. P. anaesthes.

7. *Vesaniae* et *convulsiones*, propter lucida quibus stipari solent intervalla, saepe sanationis dumtaxat speciem exhibent. Praeterea *recidivae* subjiciuntur periculo. P. vesaniarum et convulsionum.

8. *Paralysis* deterrimam morborum systematis nervorum formam constituit. P. paralys.

9. Nonnunquam una in alteram *transit* morbi *formam*, aliàs morbi nervorum in alienos prorsus morbos (e. c. febres intermittentes, impetigines) convertuntur. Animadversio.

10. Morbi nervosi *acuti*, febrium et inflammationum — *chronici* proprias, ab illis non semper absimiles, agnoscunt *crises*. Qui *periodice* decurrunt, hi saepe quovis in paroxysmo, phaenomenon criticum, viam ad medendum aliquando indicans, exhibent. Hinc inde fortissimus paroxysmus morbi terminum constituit. Crisis.

11. Mor-

P. diath. inflamm. et rheumaticae. 11. Morbi systematis nervorum *inflammatorii* et *rheumatici*, si mature et rite curentur, in corpore alioquin sano, vix unquam sanationem respuunt. Aliàs tales gignere solent reliquias, quales artis auxiliis vix removeri queunt.

P. diath. gastricae. 12. Pro varia caussae, morbum systematis nervorum *gastricum* excitantis, indole, plus minus sanationis spei affulget. Hisce morbis diu perstantibus, partes prius ex solo consensu laesae (e. c. cerebrum), tractu temporis proprium contrahunt morbum. Aliàs nervis abdominalibus stimulo morboso jam adsuetis, cessat per consensum excitatus morbus, perseverante ceterum aegritudine primariâ.

P. diath. arthrit. 13. Nisi podagra, aut impetigo, aut ulcus chronicum, aut urina cum sedimento, aut sudores profusi, morbis nervosis ex *diathesi arthritica* frenum injiciant; quo annosior aeger, quo diuturnior morbus, quo gravior cerebri, medullae spinalis aut nervorum affectio, eo magis improvisam expectabis mortem.

P. diath. scorbut. 14. Minus periculi in morbis systematis nervorum e *diathesi scorbutica* est, casu haemorrhagiae in cavitates encephali et vertebrarum excepto.

P. diath. rhach. et scrophul. 15. Qui morbi *diathesi rhachiticae et scrophulosae* originem debent, pro varia partium affectarum natura, variam quoque agnoscunt prognosin. Labefactato systemate *ossium* (vitiis spinae vertebralis quodammodo exceptis), mutatio in melius solum ab incremento corporis expectanda.

Affectis

Affectis *glandulis* morbus quidem nervosus haud raro profligatur, ast facile vel redit *vel in aliam aegritudinem transit* [2]).

16. Morbi systematis nervorum, ex *diathesi carcinomaticâ* comparente scirrho, cancro, impetigine rodente, magno aegrorum levamine evanescere solent. Quid inde? P. diath. carcinomat.

17. Si *lues venerea*, in corpore ceterum sano, morbo nervoso ansam porrexerit, — sique aeger mercurio necdum abusus sit, felix sperandus est eventus. Immo, miracula hic interdum ab arte producuntur. Interdum vero syphilis vitiis ossium ansam praebet, quae vel sanata lue remanent ac systema nervorum offendunt. P. diath. venereae.

18. Celebratae enim quaestioni: *utrum vitia localia interna sanari queant nec ne?* [3]) respondemus: P. vitior. local.

2) Plures enim observavimus aegros, qui morbos nervosos, praesertim cerebri (quibus tamdiu obnoxii erant, quamdiu tubercula *intacta* in pulmonibus aut in mesenterio latebant), illico amiserunt, dum (tuberculis illis *inflammatis*, *suppuratis* et sputorum sive diarrhoeae ope *evacuatis*) phthisis pulmonalis aut meseraica omnibus numeris absoluta caput extulerat. Jam dudum similes collectae fuere observationes (Cheyne *methode naturelle de guérir.* par. 3. cap. 2. §. 20. Rosa *saggio d'osservazioni.* Obs. 2. Tissot l. c. p. 211) verum alio prorsus modo eas interpretabamur.

3) *Sur la question relative aux maladies organiques, mise au concours pour l'an 1809. par la Société médicale d'Emulation de Paris. Chap. 2. question 2. —: Les maladies organiques sont elles généralement incurables?*

demus: haec vitia dividenda esse in ea, *quae cum labe totius corporis cohaerent*, atque in ea, *quae per se existunt.* Prima, quousque vitio universali alligata sunt, illius participant prognosin; altera, nisi manu chirurgica auferri queant, artis eludunt potestatem. Principia hujusmodi prognosi morborum nervosorum adaptando, sequitur: vitia ex diathesi arthritica, scorbutica, scrophulosa, venerea pullulantia, quamvis systemati nervorum irritamentum *locale* inferentia, sanationem tamen, debitos inter limites, admittere; non ita vero vitia cum nulla corporis generali labe cohaerentia, ac nulla operatione chirurgica tollenda.

P. diathesis nervea. 19. *Diathesis nervea* morbos ceteris paribus, minimo periculo stipatos, producit. Auxilio saepe sunt (praeter pharmaca), epocha pubertatis, matrimonium, puerperium, lactatio, cessatio menstruorum, animi commotiones (praecipue amor, terror, spes), mutatio coeli, aetas provectior et inprimis febres aliique morbi accidentales.

P. diathes. complic. 20. Morbos nervosos ex *complicatione* plurimarum diathesium ortos, longe difficiliores curatu, quam simplices esse, sponte elucet.

§. VI.

C u r a.

Generatim. 1. **Praecepta medica nullibi sublimiora extant**, quam in therapia morborum systematis nervorum. Confluunt nempe cum illis religionis et philosophiae moralis, unde Valesius non immerito ex

ex GALENO profitetur [1]): „medicinam esse partem philosophiae morum." Et juxta BARTHOLUM THURSIANUM [2]) „medicus non solum bonam corporis constitutionem tractat, sed simul animi passiones."

2. *Religio* est, quae hominem parem reddit, cruciatus immanes perferendi, animi pathematibus saevis resistendi, vitae spem, actionem remediorum tam evidenter adjuvantem, conservandi, aut appropinquantem mortem, existentiae felicioris fretum, firmiter intuendi. Religio.

3. *Philosophia moralis* praecepta, non solum morbos, *sed et vitia*, ex quibus morbi pullulant, fugandi sicque simul familiarum felicitati, et morali publicae succurrendi largitur. Philosophia moralis.

4. Aegri ita animo et corpore labefactati, ut religionis et philosophiae moralis lumen (veluti pharmaca nimis activa), admittere recusent; *indulgentiâ*, ad captandam benevolentiam et fiduciam, praeparandi. Indulgentia.

5. Felicis enim connubii indulgentiae, religionis et philosophiae moralis ope, medicus aegroti veluti arbiter evadit. Cum vero ad animum in aliis dirigendum, *persuasio* requiratur; *eloquentiae* inde pro medico elucet necessitas. Ne ea cum *loquacitate* confundatur! Noli enim vulneratas animi chordas praepostere tangere! Regimen animi pathematum.

6. Aegri *attentio* ad nutum dirigenda, ac *imagi-* Regimen mentis.

1) De sacro philosoph. c. 75. 2) Lib. II. Buliatriae.

imaginationi et *memoriae* pabulum, quod desideramus, suppeditandum. Regula esto, *otium*, morborum multorum fomitem, fugare, aegrosque *occupationibus* et *oblectationibus* distrahere.

Sensuum occupatio.

7. *Sensuum* hîc inprimis valet *regimen* per *lucis* varios gradus, *colorum* selectum, *odoramenta* diversa, res *gustum* et *tactum* vellicantes, *colloquia* et *musicam* [3]).

Animadversio.

8. Reliquum *regimen diaeteticum*, regulas generales non admittit. Sic et *pharmaca* atque *auxilia chirurgica*.

C. morb. syst. nerv. ex diathes. inflamm.

9. *Morbi systematis nervorum inflammatorii* sub rerum positionibus in specie definiendis postulant:

a) *Sanguinis detractionem generalem.* — *Arteriotomiam* [4]), praecipue in morbis cerebri commen-

3) Brendel de curatione morborum per carmina et cantus musicos. Witeb. 1706. Van Swieten de musicae in medicinam influxu atque utilitate. Lugd. Bat. 1773. Desbouet *sur l'effet de la musique dans les maladies nerveuses. Petersb.* 1784. Lorry op. o. germ. vers. Vol. II. p. 151. Sprengel de musicae artis cum medicina connubio. Hal. 1800. Reil *Fieberlehre 4. B.* p. 180. Lichtenthal *der musikalische Arzt.*

4) Galenus de cur. rat. per sang. miss. cap. 22. 23. Fortolus in Galenum de arteriarum venarumque dissectione. Beyer diss. problemata circa arteriotomiam. Jen. 1673. Crausius de arteriotomia. Jen. 1705. Butter diss. de arteriotomia. Edinb. 1761. Noettinger diss. de arteriotomia, ejus recto usu et injusto. Argent. 1747. aliique passim citandi.

mendatam [5]), propter *anevrysmatis* periculum [6]), rejicimus. Contra audacter *venae sectionibus* utimur. Persuasi venas instar nervorum inter se consentire, et HARVAEI inventum praepostere medicinae practicae applicitum multum nocuisse, morem potius antiquorum sequimur [7]), pro diversa morbi sede diversas quoque venas tundendi; modo ut revulsio [8]), modo ut simul depletio localis [9]) fiat.

b) *Sanguinis detractionem localem.* — *Hirudines*

5) R. A. VOGEL epist. de sectionis *arteriae temporalis* subitaneo effectu. Goett. 1775. — *An improved method of opening the temporal artery etc. Lond.* 1784.

6) DESRUELLES in *Journ. complémentaire des sciences médicales. Avril* 1826. p. 170. G. BALLINGALL *a clinical lecture delivered to the students of surgery in the R. infirmary of Edinburgh, at the conclusion of the wintercourse for* 1828 — 29. *Edinb. Febr.* 1829.

7) FRANCII elenchus utilitatis sectionis venarum in pedibus. Mediol. 1603. COLLADO adversar. Genev. 1615. POLIS diss. de venae salvatellae sectione. Fr. ad Viadr. 1636. DAVID *recherches sur la manière d'agir de la saignée et sur les effets, qu'elle produit relativement à la partie, où on la fait. Paris* 1763. PLACENTINUS diss. de vena, quae in morbis particularibus partium corporis sit salutarius incidenda. Patavii 1756. STAHL diss. de usu venae sectionis in pede instituendae. Erf. 1744.

8) SEGNER de derivatione et revulsione per venaesectionem. Goett. 1749. HALLER diss. pr. Vol. VII. No. 249. WERLHOF Opp. Vol. III. p. 761.

9) LENTIN diss. de praerogativa venae sectionis in partibus laborantibus. Goett. 1756.

dines applicantur: *cerebro laborante* — ad tempora, ad angulos internos oculorum (et prout evacuatio specialis cruoris e sinu vel longitudinali superiori, vel transverso, vel occipitali desideretur) ad nares, ad foramina parietalia, ad processus mastoideos, ad basin cranii, atque, gravissimo in malo, ad singulas has partes simul; *specu vertebrali affecto* — utrimque ad ejus latera; *ganglio* aut *nervo singulo aegrotante* — quo propius id fieri potest circa partem laesam; et indicatâ haemorrhagiae salutaris restitutione — ad vasa, e quibus cruor quondam fluebat. Quantitas sanguinis extrahendi, non numerus hirudinum applicandarum, determinari debet. *Scarificationes cruentae* admoventur in *morbis capitis* — occipiti [10]); et in illis *nervorum* juxta eorum, ubi licet, decursum.

c) *Sanguinis derivationem*. Obtinetur influxum cruoris in partem affectam aut per arteriarum sive *ligaturam* [11]) sive *compressionem* *) minu-

10) Hannekenius diss. de scarificatione occipitis morborum capitis auxilio. Lips. 1741.

11) Walther's *neue Heilart des Kropfes durch die Unterbindung der obern Schilddrüsen-Schlagadern. Sulzbach* 1817. p. 39.

*) Serapio breviar. Tract. I. cap. 20. fol. 8. Parry *memoirs of the medic. society of London. Vol.* 3. p. 77. Et *Samml. auserless. Abhandlungen zum Gebrauche für pr. Aerzte. B.* 16. *St.* 2. p. 297. Blaud *observations sur l'efficacité de la compression des carotides*

minuendo, aut ab illa per *cucurbitulas siccas, sinapismos* et *balnea partialia calida*, locis oppositis admota, deducendo.

d) *Lenia alvum evacuantia*, ut *pulveres nostros temperantes* [12]), serum *lactis tamarindinatum, decoctum* ex *tamarindis* et *manna*, vel ex *pomis acidis* cum *prunis domesticis dulcibus, electuarium lenitivum* et similia.

e) *Salia neutra*, et prae omnibus incomparabilis *nitras potassae*, maxime ubi cordis arteriarumque tumultus systemati nervorum vim infert.

f) *Acidum carbonicum* et *acida vegetabilia (aceti, tartari, limonum, baccarum oxycoccos, pomi punici granati)*, praecipue ubi *venarum affectiones*

dans les cas d'engorgement sanguin du cerveau, suivies de quelques reflexions sur l'emploi de ce puissant moyen, v. *Bibliothèque médicale*. 1818. *Novembre* („*La compression des carotides peut être pratiquée de deux manières, savoir*: 1° *en les approchant l'une de l'autre et en les appuyant fortement contre la partie inférieure des régions latérales du larynx avec le pouce et l'index chez les enfants, avec le premier de ces doigts et celui du milieu chez les adultes*; 2° *en les comprimant d'avant en arrière avec le pouce et l'index, ou avec le pouce et le doigt du milieu, ou bien encore avec ce dernier et l'index et en prenant le point d'appui sur la colonne vertébrale*").

12) R. supertartratis potassae unciam semis. Nitratis potassae drachmam unam. F. pulvis. Divide in octo partes aequales; cap. ter quaterve de die dosin.

ctiones cerebro, medullae spinali aut nervis injuriam faciunt.

g) *Temperaturam frigidiusculam*, et pro re nata *applicationem momentaneam glaciei*, *affusionis sive lavationis ope aquae frigidae.*

h) *Victum tenuem*, *vegetabilem aquosum.*

i) *Quietem animi* et *corporis.*

C. morb. syst. nerv. ex diath. rheumatica. 10. *Morbi systematis nervorum rheumatici*, acute decurrentes, eâdem methodo antiphlogisticâ, frigôris applicatione solum excepta, curantur. Quo primum autem impetus morbi inflammatorius fractus est, illico operi transpirationis studendum, ad quem scopum consequendum *remedia antimonialia* reliquis palmam eripiunt. Cura morborum, huc spectantium, chronicorum, illi arthritidis similis est.

C. morb. syst. nervor. ex diath. gastrica. 11. *Cura morborum systematis nervorum e diathesi gastrica a resolventibus*, pro varia illorum indole variis, orditur. Aggredimur saburram — *pulveribus resolventibus* [13]); acida — *magnesiâ*, *lapidibus cancrorum*, *pulvere concharum praeparatarum*, *ostrearum*, *saccharo*, *sapone medicinali*, *borace;* pituitam — *muriate ammoniae*, *radice cephaelidis ipecacuanhae;* vermes — *muriate hydrargyri*, *oleo ricini communis;* flatus — *aqua destillata* sive *anethi foeniculi*, sive *menthae*

13) R. pulveris supertartratis potassae unciam semis — tartratis stibii et potassae granum unum. M. divide in sex partes aequales.

thae piperitae, cum infuso *radicis rhei palmati*; bilem — *supertartrate sive acetate potassae liquido*, non neglectis *clysteribus resolventibus*. Saburras, pituitam et bilem, si sursum urgent, *emetico*, si deorsum, *purgante* educimus, quod contra vermes quoque et flatus valet. Morbus capitis, ejusque frequens comes, affectio hepatis, *emetico*, propter nisus sub vomitu, interdum adversantur. Saepe maximae illius doses ad effectum obtinendum requiruntur. Nec raro ad *drastica*, mitiora tamen, ut *aloes succotrina*, *cucumis colocynthis* et *convolvulus jalappa* confugiendum. *Radix rhei*, ad masticandum, ita adhibita, ut succus deglutiatur atque caput mortuum rejiciatur, plerumque optime alvum sollicitat, tubique intestinalis vires firmat. Quo ultimo scopo etiam infusa et extracta, quae ex *summitatibus achilleae millefolii*, et ex *herbis cardui benedicti* praeparantur, inserviunt. Ceterum in morbis nervorum chronicis ex labe imi ventris, nihil *sero lactis*, *saponi*, *extracto graminis liquidi*, *aquis mineralium salia continentibus* [14]), *motui corporis exhilarationi mentis*, *diaetae selectae*, et *climati temperato* aequiparandum.

12. *Morbi systematis nervorum arthritici* acute decurrentes, ut rheumatici curantur. In podagricis morbi vis ad extremitates potissimum inferiores C. morb. syst. nervor. ex diath. arthritica.

14) Edit. 2. P. I. Vol. I. sect. II. cap. VI. §. XXXVIII. 27.

riores deducenda [15]). In malo *chronico*, systema nervorum a vitio arthritico detentum, urgente magna sensibilitate, *solano dulcamara*, *aconito napello*, *conio maculato*, praecipue sub forma extracti; — vigente debilitate, herba *betonicae officinalis*, cortice *pruni padi*, radice *amomi zingiberis*, et in genere *gummi resina guajaci officinalis* atque *antimonialium* usu instauratur. Praeter transpirationem simul ad urinae tum copiam tum indolem respiciendum. Promovetur lotium consuetis diureticis, inprimis ope juniperi *communis*, *solidaginis virgae aureae*, *rubi chamaemori*. Praesente in urina acido urico concreto, *sapo*, *magnesia*, *aqua* sic dicta *alcalina mephitica* adhibendae. Illa salibus phosphoricis concretis abundante, ad *acidum nitricum* et *acida vegetabilia* confugiendum. Maxima autem *herpetis* aliorumque impetiginum latentium ratio habenda, earumque evolutio ad cutem promovenda [16]). Generatim *ulcera artificialia*, et si aeger fuerit robustus, *balnea maris* praecipua morborum arthriticorum generis nervosi sistunt auxilia.

C. morb. syst. nerv. ex diathesi scorbutica.

13. *Morbis nervosis ex diathesi scorbutica* conveniunt *aër liber*, *siccus*, *diaeta selecta*, *vegetabilis*, *subacida*, *aqua gaz acido carbonico saturata*, *acida vegetabilia*, *recreatio animi*, *balnea subfrigida*, *extractum fumariae officinalis*, *infu-*

15) P. IV. Vol. I. sect. I. cap. de arthritide.
16) Edit. 2. P. I. Vol. I. sect. II. cap. VI. §. XXXVIII. 35.

infusum radicis acori calami cum *tinctura sulphurica aromatica Mynsichtii*, lenia *martialia*, ac tempore vernali *succi recentes herbarum veronicae*, *beccabungae*, *nasturtii aquatici*, *hederae terrestris*, *chaerefolii scandicis*, vel earum *conservae* et *juscula*. Latente *ecchymosi* systemati nervorum infensa, et morbo acute decurrente, *evacuatio localis sanguinis;* aliàs *flores arnicae montanae* et *methodus tonica*. Porro primis viis et lieni *rheo* et *extracto chelidonii majoris* prospiciendum, atque urinae excretio *baccis juniperi communis* et *acido nitrico* sollicitanda.

14. In *morbis nervosis scrophulosis* methodus medendi [17]) *placide* adhibenda, et inprimis curandum, ne systema vasorum lymphaticorum per *pharmaca* nimis irritetur, quum pulpa nervea propinqua magnum inde caperet detrimentum. Tutius auxilium *regimen diaeteticum* suppeditat. *Victus*, quo magis nutrit, minusve irritat, eo melior, ut *lac*, *flos farinae*, *gelatinae* praecipue ex regno vegetabili petitae, *decoctum glandum quercus roboris tostarum* cum lacte instar cofeae epotum. Maxime ad bonam *aquarum* conditionem respiciendum est. Raro *vinum*, saepius *cerevisia tenuis* locum obtinent. *Temperatura* esto modica et *atmosphaera* sicca. *Motui* corporis *gradatim* adsuescat aeger. Evitet *studia* nimia et *venerem* praematuram sive immodicam. *Balnea tepida*

C. morb. syst. nerv. ex diath. scrophulosa.

17) P. IV. Vol. I. sect. I. cap. de scrophulis.

tepida illaque *maris*, prae reliquis commendanda. Ex fonte chirurgico *ulcera artificialia*, in viciniis partium, ubi vitium scrophulosum inprimis pulpae nerveae infensum est, eminent. Quodsi morbi vis *pharmaca* absolute exposcat utimur, ubi scrophula systema lymphaticum cerebri, pulmonis, hepatis, uteri occupat — *conio maculato*, *muriate mercurii*, *cinnabari*, *sulphureto antimonii et hydrargyri*, *digitali purpurea*; ubi glandulas colli et bronchiorum — *alcalibus* et praesertim *spongiae* et *scillae marinae ustae iodio*; et ubi glandulas mesenterii, — *pulvere contra physconiam*[18]. Generatim *murias barytis* et longe adhuc magis *murias calcis* inserviunt. In scrophula recenti externa, *hirudines* circa glandulas tumidas, nervis infensas, conducunt. Serius ad frictiones ope *unguenti hydrargyri grisei* confugiendum. Glandula dura, rebellis, nervos irritans, si fieri potest, exstirpanda.

C. morb. syst. nerv. ex diath. carcinomatica. 15. *Morbis systematis nervorum ex diathesi carcinomatica*, et ex *plica*, minimâ spe successus, opponimus: *extractum conii maculati*, *hellebori nigri*, *aconiti napelli*, *daturae stramonii*, *aquam pruni laurocerasi*, *succum herbae galii aparines*,

18) R. rasurae cornu cervi, baccarum lauri, nucis moschatae ââ partes aequales. Obducantur pasta panis, et committantur furno calefacto. Iis calcinatis removeatur pasta et conservetur pulvis, ad cuspidem cultri ter de die infantibus sex, octo annorum exhibendus.

rinas, *calendulae officinalis*, *antimonium*, *mercurium*, *balnea sulphurica*, *ulcera artificialia*, *electricitatem*, *juscula* ex *viperis*, *ranis*, *lacertis*. Audaces *arsenico* utuntur.

16. *Syphilide morbo nervoso ansam porrigente*, *mercurii*, juxta praecepta alibi tradenda adhibendi [19]), vis, *opio* aliisque *narcoticis* et, si debilitas urgeat, *decocto corticis pruni padi* [20]) sustinenda. C. morb. syst. nerv. ex diath. venerea.

17. *Affectiones nervosas ex vitiis localibus*, quae cum conditione morbosa totius corporis cohaerent, auxiliis huic conditioni accommodatis aggredimur. Summa tum aegrorum, tum medicorum patientiâ, adjuvante natura benefica, mala haud pauca, quamvis recondita et rebellia, nisi sanare, saltem lenire, aut ab ulteriori progressu impedire, licet. Sic aneurysmatis aut varicis, systemati nervoso infensi effectus, evacuationibus cruoris repetitis, praecipue localibus, victu parco, quiete summa corporis animique, *elixirio acido* Halleri, *digitali purpurea*, *aquâ laurocerasi*, *plumbo* temperantur; — sic sanguis in cavitate vel cranii, vel specus vertebralis, diatheseos scorbuticae culpa, extravasatus, ac cerebrum vel medullam C. morb. syst. nerv. ex vitiis localibus.

19) P. IV. Vol. II. sect. I. cap. de syphilide.

20) Multorum annorum experientia me certiorem reddidit, *atoniae venereae* nullum efficacius tonicum quam corticem *pruni padi* opponi posse, quod et Bremer, vir cl., testatur. v. Horn's *Archiv für med. Erfahrung.* 1812. *Jan. Febr.* p. 41.

dullam comprimens, sive convulsionibus sive paralysi ansam praebens, sub usu regiminis et pharmacorum antiscorbuticorum, absorbetur; — sic glandulae lymphaticae per vitium sive scrophulosum sive arthriticum turgidae ac pulpam nerveam ad convulsiones sive paralysin usque comprimentes, quamvis in recondito loco sitae, ad debitum tamen aliquando reducuntur volumen, si methodo adversus scrophulas commendatae locus concedatur. Idem de exostosi indolis venereae, debitos inter limites, sub usu mercurii valet. — Dum autem vitium locale cum conditione morbosa universi corporis vel cohaerere cessat, vel nunquam cohaeserit, *omne auxilium a cura locali pendet.* Vulnera, nervis infensa, sanare, aliquando ea, utpote praepostere sanata, aperire, — contusionibus, distensionibus, concussionibus prospicere, — luxationes et fracturas componere, ossium festucas aut res extraneas corpori inclusas extrahere, — partum promovere, — hernias incarceratas reponere, — venena acria involvere, — anevrysmata et varices secundum regulas artis curare, — sanguinem, violentiae externae caussa, extravasatum, pus, serum educere, — hae indicationes sunt, quibus, nisi invincibilia inveniantur obstacula, satisfaciendum est. Interdum perstante vitio locali, nervos irritante, illius, pro tempore saltem, mitigantur effectus, si systematis nervosi obtundatur sentiendi facultas, cui scopo (nisi plethora obstet) *opium*, larga manu adhibitum,

optime

optime inservit. Nonnunquam *sectione nervi*, sive affecti, sive malorum conductoris, aut ipsa *tumoris nervosi*, aut, si liceat, *visceris affecti exstirpatione*, conatans magis obtinetur curationis successus. Patet inde *chirurgiae in morbos nervosos imperium*.

18. Morbi, ex *diathesi nervea*, praepediuntur: matrimonia inter homines morbis istis, saltem gravissimis, laborantes impediendo [21], — alias caelibatui arctissimos limites ponendo [22], — coitum ad praecepta moralia et diaetetica exercendo [23], — praecipue ubera nutricis sanissimae proli diu concedendo [24] — in educatione infantum recensitas noxas [25] evitando, — sub incremento corporis victum nutrientem, cibos gelatinosos, motumque in aëre libero concedendo, — onaniae, praesertim in domibus educationi publicae dicatis, occurrendo, — artium liberalium exercitium restringendo — ecclesias, loca publica, theatra, legibus politiae medicae submittendo, — victum simplicem, remotis liquoribus fermentatis aliisque calidis, eligendo, — aërem purum, debitae temperaturae, inspirando, — somno debitis horis, motui et quieti, ut decet, indulgendo, — animi Prophylaxis diath. nerveae.

21) J. P. Frank *System einer vollständigen med. Polizey.* 1. *B.* 2. *Abth.* 3. *Abschnitt.*

22) Ibid. 1. *Abth.* 2. *Abschnitt.*

23) Gruner diss. de coitu ejusque variis formis quatenus medicorum sunt. Jen. 1794.

24) Tissot l. c. 25) §. III. 7.

animi pathemata moderando, — verbo vitam simplicem, uniformem, inediam et luxuriam inter medium tenentem, ducendo.

C. morb. syst. nerv. ex diathesi nervea.

19. Evolutis jam e *diathesi nervea* morbis, prout universum systema nervorum, aut pars illius laborant, — prout caussae et curriculum morbi peculiares indicationes suggerunt, aut indicationes rationales plane deficiunt; remotis quocunque in casu, si liceat, noxis, physicis et moralibus, habitaque ratione virium vitalium ac sensibilitatis sive auctae, sive deficientis, sive perversae partium affectarum, — *auxilia* prorsus varia, tum *pharmaceutica* (*interna*, *externa*), tum *diaetetica* (*physica*, *psychica*), vel sub paroxysmo, vel tempore libero, scopo curam sive radicalem sive palliativam obtinendi, summa cum patientia, adhibenda, opponuntur. De singulis speciatim.

Mucilagines.

20. Occurrente summa sensibilitate systematis nervorum, praecipue nervorum ventriculi et plexus solaris, ad *res mucilaginosas*, ut *decocta radicis orchidis morionis*, *althaeae officinalis*, *emulsiones seminum frigidorum majorum*, *minorum*, *pyri cydoniae*, *plantaginis psyllii*, *nucleorum amygdali communis dulcium* (cum *amaris* nonnullis), *mucilago gummi mimosae niloticae*, (si aegri dulcedinem perferrent) cum *syrupo adianthi capillorum veneris* aut *emulsivo*, vel *saccharo* confugiendum.

Olea expressa.

21. Sub iisdem rerum positionibus, et inprimis obveniente insigni intestini duodeni aliorumque

rumque tenuium sensibilitate, *olea expressa*, sicuti undas maris, ita turbas nervorum compescunt. Exhibetur hinc cochleatim *oleum recens nucleorum* vel *amygdali communis* vel *oleae europaeae*, aut *seminum lini usitatissimi*, vel paratur inde *mixtura oleosa* [26]). Si alvus simul aperienda sit, *oleum ricini* [27]).

22. *Acida*, quatenus *sensum* nervorum organis circuitus sanguinis, secretionum et nutritionis dicatorum *obtundunt* [28]), sicque vi narcoticorum, contagiorum aliarumque noxarum obstant; pretiosa adversus diathesin nerveam sistunt pharmaca. Spectant praecipue huc *elixirium acidum Halleri*, *acida tartari*, *citri*, *aceti*, *phosphori*, et maxime gaz *carbonicum* [29]), sive in aqua selterana sive in *pulvere aeroforo* [30]) contentum. Acida.

23. *Alca-*

26) R. olei amygdalarum dulcium, mucilaginis gummi arabici, syrupi emulsivi āā unciam unam. M. et affunde aquae libram unam. D.

27) *Castor Oil* Anglorum. Dosis uncia semis quaque vice. Cur ricini communis in provinciis meridionalibus Rossiae cultura non ordinatur?

28) Soemmerring *über den Saft etc.* p. 111.

29) Cfr. Hufeland in *Journal der pr. Heilkunde*. 1816. *Octob.* p. 233.

30) R. Pulveris subcarbonatis sodae drach. duas, acidi tartrici sicci drach. sex, sacchari albi unciam dimidiam. Dosis drachma semis cum aqua sub actu effervescentiae. Vel sic: R. Pulveris subcarbonatis sodae scrupulum unum. D. ad chartam caeruleam. R. Pul-

Alcalia. 23. *Alcalia* vero *sensum* nervorum jamjam semi-extinctum *reficiunt*, ac ad novos stimulos recipiendos idoneum reddunt [31]), quod inprimis respectu *ammoniae* probatum est.

Salia media et neutra. 24. In *salibus mediis et neutris imperfectis*, prout acidum vel alcali praedominatur, actio cum acidis aut alcali convenit. Sic *supersulphas aluminae et potassae* aut *supertartras potassae* egregios effectus temperantes exserunt: sic *subcarbonas* tum *potassae*, tum *sodae*, tum *ammoniae*, nec non *subboras sodae*, virtutem alcalium aemulatur. Salia media et neutra *perfecta* systemati nervoso fere indifferentia cernuntur. Excipias tamen *nitratem potassae*, utpote aestum sanguinis specifice compescentem [32]).

Absorbentia. 25. *Absorbentia*, praeterquam quod acida primarum viarum absorbent, peculiari etiam modo nervos ventriculi, ne dicamus universum systema nervorum, afficiunt. *Magnesia* saltem, *conchis prae-*

veris acidi tartrici, vel citrini sicci, scrupulum unum. D. ad chartam albam. Solvatur dein prius illa in vase aquae frigidae, ac addatur dein pulvis hic, ac hauriatur sub actu effervescentiae.

31) A. Humboldt *Versuch über die gereizte Muskel- und Nervenfaser*. *Berlin* 1797.

32) *Nitro* praecipue virtus celebrati quondam *pulveris praecipitantis* adscribenda est. Sic praeparatur: R. Pulveris nitratis potassae, sulphatis potassae aa unciam semis. Corallorum rubrorum praeparatorum scrupulos duos. Fol. auri No. 1. M. Dosis drachma semis.

praeparatis, *pulvere carbonum*, *fuliginis splendentis*, et inprimis *lapidibus cancrorum*, scopo temperante, cum successu utimur.

26. Cum effectibus absorbentium ii *ossium*, *unguium* aliarumque partium animalium conveniunt. De *rasura dentis hippopotami*, *eboris*, *cornu cervi*, *cranii humani*, *talorum leporis*, *ungulae alcis*, nec non de *pulvere secundinae humanae*, *lumbrici terrestris*, *hirundinum exsiccatarum* etc. loquimur, — de quibus rebus Fr. Hoffmannus fatetur: „eas afficere partes nervosas, earumque effrenos motus compescere" [33]): quod de nonnullis horum pharmacorum ipsi revera experti sumus. Forte ammonia, phosphorus, gelatina in iis agit. Ut ut sit, artis nostrae in morbos nervosos imperium tam angustis limitibus circumscribitur, ut, pharmaca, seculorum auctoritate suffulta, ob id, quod a priori absurda videantur, sine praevio experimentali examine rejicere, pro piaculo habeamus. Ossa, ungues.

27. *Corporum combustibilium* in systema nervorum actio medicatrix necdum propatulo est. *Sulphuris* nexum cum *electricitate* suspicamur. Corpora combustibilia.

28. Experimentis ulterioribus relinquimus, ut determinent: quo pacto varia *metalla* eorumque *oxyda* et *salia* universum corpus humanum afficiant? — an inter ea praesto sint, quae corporis pro electricitate atmosphaerica capacitatem immutent? — an inde electricitatis morboso influxui Metalla.

33) Op. c. T. IV. c. I. §. II.

fluxui obstetur? — an principium nerveum, utpote tot electricitatis phaenomena exhibens, affinitatem cum metallis intus sumtis agnoscat? — au phaenomena magnetismi animalis, prout aeger variis metallis usus sit, varia observentur? etc. — Interea constat *oxydum bismuthi* vim sedantem, sat permauentem, in nervos ventriculi exercere. Haec ipsa vis in plexum coeliacum aliosque in plexus nervorum abdominalium ab *oxydo zinci* animadvertitur. *Acetas plumbi* sive *crystallisatus*, sivi *liquidus* peculiarem affinitatem cum nervis intestinorum, et instrumentorum motus, agnoscit. Idem de nervis pulmonis contenditur [34]. De *graphite*, *plumbagine* et *magnesio* in systema nervorum actione observationes desideramus. Forsan ex eorum vi contra impetigines, ad peculiare in nervos cutis imperium concludere liceret? *Subsulphas cupri* et *ammoniae* [35]) vim suam irritantem, alterantem ultra ventriculum et plexus nervorum abdominales, praecipue ad nervum sympathicum magnum extendit. *Mercurius* in universum systema nervorum, praecipue autem in cerebrum et medullam spinalem, imperium habet. Inter praeparata mercurialia peculiari commendatione *cinnabaris*, quatenus nervis amicissima, digna est [36]). *Argenti fusi* actio cum ea cupri ammonia-

34) Broussais *histoire des phlegmasies, Paris* 1808. p. 392.

35) Cuprum ammoniacale.

36) Debetur ei potissimum virtus, jure celebrati nobis-

moniacalis convenit. De *auri* virtute experientia destituimur[37]. *Mars*, ut decet exhibitus[38], universum systema nervorum corroborat, et in morbis spasmodicis, debilitate stipatis, praesertim in virginibus, laesa simul uteri functione, princeps sistit remedium. Maxime conducunt *aquae ferruginosae*, simul gas acidum carbonicum continentes[39]. Supplentur a *carbonate ferri*, ab *oxydo ferri*[40] et a *tinctura malatis ferri*. Indicatis simul remediis volatilibus, *tinctura aetherea martialis* sive *Klaprothi* sive *Bestuscheffii* excellit.

29. *Cortex cinchonae officinalis* peculiarem in nervum sympathicum actionem exercet[41], et musculorum imperio voluntatis subditorum adauget tonum. Non quaevis vero nervorum conditio corticem fert. Tutissimum ejus praeparatum *infusum frigidum*. Cinchonam aemulantur *cortex pruni padi* et *viscum quercinum*[42]. Cinchona, prunus padus, viscum quercinum.

H 2 30. Sy-

que usitatissimi, *pulveris antispasmodici rubri Stahlii*. R. Nitri purissimi crystallisati, tartari vitriolati aa uncias duas. Cinnabaris purissimae drachmam unam at samis. M. f. pulvis subtilissimus. *Dosis* a scrupulo ad drachmam semis bis, ter de die.

37) Foliis tamen auri cum variis formulis elegantiae gratia utimur.

38) Cautelae sub usu hujus pharmaci observandae pulchre recensitae fuere a MERCATO: de recto praesidiorum usu. L. II. c. 7.

39) Edit. 2. P. I. Vol. I. sect. II. c. VI. §. XXXVIII. No. 33.

40) Aethiops martialis. 41) SOEMMERRING l. c. p. 108.

42) Dosis pulveris scrupulus unus bis terve de die. De-

Amara. 30. Systema nervorum abdominale *amara* optime instaurant, ut *quassia amara* [43]), *centaurea benedicta* [44]), *gentiana lutea* [45]), *gentiana centaurium* [46]), *menyanthes trifoliata* [47]), *achillea millefolium* [48]), *verbena officinalis*, *baccae convallariae majalis* [49]), *fel bovis tauri* [50]), quae tamen pharmaca diu continuata, rite monente CULLEN [51]), nocivam exercent vim.

Amara-aromatica. 31. Ubi aeger a principio aromatico non irritatur, potius *amara-aromatica*, ut *acorus calamus*, *betonica officinalis* [52]), *artemisia* sive *abrotanum*

coctum paratur ex uncia semis visci et aquae s. q. ad colat. unciarum decem.

43) A drachma semis ligni quassiae tota libra aquae, in qua decoquitur, sufficientem contrahit pro usu medico amaritiem.

44) Extractum a drachma ad drachmas duas de die in aqua aromatica.

45) Extractum sub forma pilularum aut tincturae e. c. drachmam ad unciam unam aquae cinamomi. D. s. cochleare coffeanum ad cochleare majus vini.

46) Extractum herbae aut summitatum.

47) Extractum sive infusum herbae.

48) Extractum herbae, florum, eorumque infusum.

49) Pulvis a scrupulo ad drachmam.

50) Sub forma pilularum.

51) Mater. medica. p. 64. „*I am truly of opinion, that somewhat deleterious in the whole of the bitters is to be suspected.*" Cfr. GÜNTHER *über die medizinische Anwendung des Zuckers. Köln* 1816.

52) Herba.

tanum sive *absinthium* [53]), *citrus aurantium* [54]) adhibenda. Egregiae sunt compositiones: *essentia corticis aurantiorum cum vino malvatico* [55]), *elixir stomachicum temperatum Hoffmanni* [56]), *elixir stomachicum Rosensteinii* [57]) et *tinctura stomachica Whyttii* [58]).

32. Turbas aut inertiam systematis nervorum cum atoniae notis *vegetabilia aromatica* lenire solent, quorum varia in varios corporis humani nervos praecipuam actionem habent. Sic potissimum afficiuntur ventriculi nervi — a *radice ari maculati*, ab *herba menthae crispae et piperitidis*; diaphragmatis nervi — a *seminibus anethi graveolentis*; intestinorum nervi — a *seminibus cumini* Vegetabilia aromatica.

53) Extractum herbae ac summitatum sub forma pilularum.

54) Cortex sive flavedo, folia, flores.

55) Ad unciam dimidiam de die: ac si major amarities desideretur, cum drachma semis extracti centaureae benedictae.

56) Ph. W. p. 53.

57) R. Cort. aurant. rec. drach. sex. contus. adde extract. gent. rubr. unc. semis. Digere cum libra vini Portugall. Col. D. cochl. cof. unum alterumve in vino vel aqua cinamomi.

58) R. Cort. peruvian. pulv. unc. quatuor. Rad. Gentian. Cort. Aurant. aa unc. unam et semis. Misc. infund. spirit. vini Gallici libras quatuor in balneo arenae per dies sex et cola. Subinde cuilibet tincturae librae una vel plures unciae spiritus lavendulae compositi admiscentur. Dosis ut supra (57).

cumini cymini, anethi foeniculi, a *radice allii sativi;* uteri nervi — a *floribus matricariae chamomillae*, ab *herbis nepetae catariae, origani vulgaris, ligustici, rutae graveolentis, chenopodii olidi;* testiculorum nervi — a *baccis viticis agni casti;* cerebrum — ab *herba teucrii mari*, a *seminibus coriandri sativi*, a *ligno santali albi*, a radice *doronici bardelianchis;* medulla spinalis — ab *herba chenopodii ambrosioidis;* atque universum tandem systema nervorum, inprimis nervi motibus voluntariis dicati, ab herbis *origani majoranae, santolinae chamaecyparissi, rorismarini officinalis, dracocephali moldaviei, melissae citrinae, thymi vulgaris, hyssopi officinalis, satureiae hortensis, ocimi basilici, teucrii chamaedryos, artemisiae vulgaris*, a *seminibus atriplicis hortensis, pimpinellae anisi*, a *radicibus valerianae officinalis* et *phu, aristolochiae serpentariae, angelicae archangelicae, ireos florentinae, inulae helenii;* a *floribus tiliae Europaeae, citri aurantiaci, lavendulae spicae*, nec non a spicis *lavendulae stoechadis.*

Aromata. 33. Universum quoque systema, atque praecipue nervos olfactus, gustus, ventriculi, partium genitalium et cordis excitant *aromata*, ut *laurus cinamomum, cassia, sassafras, benzoin, wintera aromatica, epidendron vanilla, maranta galanga, amomum zingiber, cardamomum, caryophyllus aromaticus, myrtus pimenta, piper nigrum* et *cubeba, nux moschata, flores macis* eorumque

sive

sive *aquae destillatae*, sive *olea essentialia*, sive *tincturae*, sive *elaeosacchara*. Ita oleum *cajeput*.

34. Accedit *camphora* aurae instar sese super totum nervorum systema expandens, languentes semique extinctas illius vires extollens, motus abnormes ac dolores cum aut ex debilitate obortos compescens, cum nervis cutaneis et partium genitalium affinitatem peculiarem alens, irritationem ab hisce ultimis cerebro illatam saepe compescens, tumultum systematis arteriosi, nervis saepe proficuum, excitans, ac per sudorem probabiliter res subtiles, prius systemati nervorum infensas, eliminans. Camphora.

35. *Moschus*, diathesi nerveae in infantibus et senibus accommodatus, feminis odoris gratia plerumque adversus, praecipue nervos instrumentorum motus, diaphragmatis et arteriarum afficiens, vires universi systematis nervorum recreat. Idem *castoreum*, nervis uterinis, et *ambra grisea*, nervis testiculorum praecipue affinis, praestant. De *succino*, olim in morbis nervosis usitatissimo, forte electricam in nervos actionem habente, propria experientia destituimur. Moschus. Castoreum. Ambra. Succinum.

36. *Succinas ammoniae*, nervis summopere excitabilibus accommodatus, in specie systema uterinum afficit. Idem de *carbonate ammoniae empyreumatico* valet. *Oleo animali Dippelii*, ob intolerabilem foetorem raro uti licet. *Phosphorum* pro usu interno nemini commendamus. Succinas ammon. Carbonas ammon. empyreumat. Oleum animale Dippelii. Phosphor.

37. Quodsi

Aether.

37. Quodsi stimulus diffusivus ad languentem systematis nervorum actionem rapide excitandam quaeratur, *aether* praesto est *sulphuricus*, *nitricus*, *acetosus*. Permanentem magis virtutem *aether sulphuricus alcoholisatus* 59) agnoscit; ac peculiari prorsus pacto *aether nitricus alcoholisatus* 60) nervos viarum urinalium aggreditur, impetum vasorum sanguiferorum simul compescens, flatus expellens, ac nervis summopere sensibilibus optime accommodatus.

Gummi resinae.

38. Amara inter et volatilia *gummi resinae* locum occupant, remedii genus, praecipue nervis abdominalibus et uterinis amicum ac in genere in morbis nervosis debilitate stipatis pretiosum. Potiores desumuntur a *bubone galbano*, *pastinaca opopanace*, *heracleo gummifero*, *ferula persica* et incomparabili *ferula assa foetida.*

Acria.

39. Tentatis incassum pharmacis hucusque allatis, ac obvenientibus signis inertiam nervorum ventriculi indicantibus, ad *acria* interdum recurrere licet, utpote quae stomachi nervos vehementer vellicando, tum cerebrum, tum alias partes in consensum trahunt, et ad graves aliquando morbos auferendos idonea inveniuntur. Hujusmodi sunt: *semina sinapis nigrae*, *radix anthemidis pyrethri*, *scillae marinae*, *flores cardamines pratensis*, *herba anagallidis arvensis*, *sedi acris*, *juniperi sabinae*, *fructus*

59) Liquor anodynus mineralis Hoffmanni.

60) Spiritus nitri dulcis.

fructus capsici annui, *cantharides*. Et actionem irritantem, quam *tartras stibii et potassae*, *radix cephaelidis ipecacuanhae* aut *asari europaei* in ventriculi nervos exercent, silentio non praeteribimus.

40. Jam vero ad *narcotica* nos convertimus, praevio plerumque erethismo, fontem principii vitalis exhaurientia, facultates animi, sensum et motum, secretiones et excretiones caloremque animalem, perturbantia, suspendentia, delentia; quae pharmaca, sive potius, quae venena, prudenter et rite administrata, ad potiora adversus morbos systematis nervorum idiopathicos spectant auxilia. Praeter generalem autem narcoticorum vim, quodvis eorum cum variis systematis nervorum partibus specialem agnoscit affinitatem. Ex effectibus enim sat constantibus hujusmodi remediorum concludere licet, afficere *opium* — nervos arteriarum, sensuum, non exceptis iis sensus universalis interni; *agaricum muscarium* et *atropam mandragoram* — universum sensorium commune; *hyoscyamum nigrum* — nervos opticos et ciliares; *helleborum nigrum* — nervos ventriculi, intestinorum uteri et renum; *daturam stramonium* — nervos oculorum et partium genitalium; *anemonen pratensem* — nervos opticos et ciliares; *digitalem purpuream* — hos ipsos nervos, praecipue autem nervum supraorbitalem, par vagum et sympathicum, potissimum in plexu cardiaco; *atropam belladonnam* — nervos linguae et pharyngis; *conium* Narcotica.

nium maculatum — nervos glandularum et systematis uterini; *aconitum napellum* et *strychnon nucem vomicam* — nervos extremitatum, musculorum, cutis; *nicotianam tabacum* — nervos ventriculi et intestinorum; *lactucam virosam* — plexus nervorum pulmonalium et cardiacorum; ne sermonem instituamus de aliis narcoticis, scilicet de *croco sativo*, *cynoglosso officinali*, *paeonia officinali*, *ledo palustri*, *coccinella septempunctata* ac *acido Borussico*, nec non de corporibus illud continentibus, ut *prunus laurocerasus*, *amygdalus communis*, *amara*, *prunus padus*. Quid de *substantiis alcaliuis* nuper ex maxima allatorum pharmacorum parte extractis, deque illarum variis *cum acidis connubiis*, potissimum de *morphio*, *narcotina* etc. sentiendum sit, tempus docebit. Interea aliorum, *mutilationem pharmacorum* adversantium, opinioni [61]) adstipulamur.

41. *Phar-*

61) Hufeland vir clarus perbelle exclamat. „*Was folgt nun für ein Resultat aus allen diesen chemischen Untersuchungen (des Opium's) für den Arzt? — Weder das Morphium allein ist Opium, noch das Meconum, noch das Narcotin, noch der Extractivstoff, sondern, was selbst der grosse Chemiker* O r f i l a *gestehet*, d i e W i r k u n g d e s O p i u m s g e h t h e r v o r a u s d e r V e r e i n i g u n g a l l e r d i e s e r S t o f f e, *und, ich setze hinzu*, a u s d e r g a n z e i g e n t h ü m l i c h e n A r t d e r V e r b i n d u n g *und des* D a s e y n s, *die aber die chemische Analyse zerstört.* *Und die Lehre für die Praxis ist:* W e r O p i u m b r a u c h e n w i l l, d e r

41. *Pharmaca* non solum per os suppeditanda, sed nervis affectis quo propius id fieri potest, remota aliquando vesicatorii ope epidermide *), admovenda [62]. Phar. externa.

42. Laborantibus itaque nervis abdominis vel uteri, juxta indicationes stabilitas, *clysteres demulcentes* [63], *oleosi* [64], *aromatici* [65], *excitantes* [66], *gummiresinosi* [67], *narcotici* [68] praescribendi sunt. Clysteres, suppositoria.

brauche das Opium selbst." (*Journal der pr. Heilkunde.* 1829. *Julius.* p. 28).

*) *Methodus* sic dicta *endermica*, de qua plurima leguntur in Omodei *annali universali di medicina* 1829. *Marzo*, *Maggio*, *Luglio*, *Agosto*; 1830. *Gennajo*, *Luglio*.

62) Quam medendi rationem maxime inculcavit Fel. Plater (prax. tract.) auctor mihi carissimus.

63) Ex decocto semiuum lini, aut amyli, aut malvae, aut althaeae, adulto ad uncias sex.

64) Ex oleo aut amygdalarum, aut olivarum, aut seminum lini ad uncias quatuor.

65) Ex infuso florum matricariae chamomillae, herbae rutae graveolentis, addito illorum oleo cocto.

66) Pro adultis, ex infuso florum matricariae chamomillae ad uncias quatuor, — spiritu nitri dulcis ad scrupulos duos, oleo cajeput ad guttas quatuor (*Enema anticolicum* Voglerі), aut cum *camphora* subacta ad drachmam semis, — aut cum *tartaro emetico* ad grana decem.

67) R. Gummi resinae ferulae assae foetidae, vitello ovorum subactae, drachmam unam. Infusi chamomillae libram semis. D. vel: R. Herbae rutae, sabinae aa unciam dimidiam coq. cum s. q. aquae ad colat. un-

sunt. Clysteres quoque ex *fumo* et ex *vapore*, nec non *suppositoria* [69]) haud negligenda forent.

Injectio in vaginam.

43. Nisi agatur de virgine, ab *injectionibus*, praesertim *aromaticis* [70]) et *narcoticis* [71]) in *vaginam*, magnum in morbis nervosis ex affectione uteri haud inflammatoria, obtinetur levamen. Item a *vaporibus* infundibuli ope susceptis et in vaginam introductis. Et *pessarium* [72]) orificio uteri introduci potest.

Masticatoria. Gargarismata.

44. In morbis plurimis cerebri *masticatoria* (*apophlegmatismi* [73])) et *gargarismata* [74]), quippe directe

ciarum sex, adde assae foetidae, in olei olivarum uncia una et olei succini drachma dimidia subactae, drachmas duas. D.

68) Infus. flor. chamomillae unc. quatuor. olei hyoscyami cocti drachmas duas, — aut laudani liquidi Sydenhami guttas viginti.

69) R. Assae foetidae drachm. duas. castor. scrupul. unum. f. c. melle ad debitam spissitudinem decocto suppositorium. Aut R. Theriacae venetae. Pulveris florum chamomillae āā drachm. duas. F. c. melle suppositorium. Aut R. Fellis tauri, succi radicis allii, pulver. rad. calam. aromat. āā drachm. duas. F. c. melle suppositorium (Cavendum, ne immissa in intestinum obliviscamur).

70) Inf. ex floribus matricariae chamomillae atque herba dracocephali moldavici sive rutae.

71) Infusum herbae conii maculati sive hyoscyami nigri.

72) R. Pulv. opii puri, castorei aa scrup. unum, rad. ireos florent. drachm. duas. M. f. c. s. q. mellis pessarium.

73) Radix anthemidis pyrethri, — acori calami, — raphani rusticani.

directe in contiguos nervos linguae et palati agentia, conducunt. Et auctus cruoris affluxus ad organa salivalia, et salivae ipsius copiosior secretio emolumentum promittunt. Ubi aeger mentis non compos est, oris tunc cavitas remediis analogis illinitur [75].

45. Per *nares* quoque ad cerebrum patet aditus, ac sane ad languentem illius actionem excitandam, (absente plethora capitis) multum valent *odoramenta* [76], *sternutatoria* [77], *subfumigia* [78], Odoramenta, sternutatoria, subfumigia.

74) R. Seminum sinapis nigrae. Radicis anthemidis pyrethri aa unciam semis. coqu. c. s. q. aquae ad colat. librae unius, add. mellis acetati unciam unam. D. pro gargarismate. Aut R. Infusi rosarum rubrarum libram unam. Subcarbonatis ammoniae (Spiritus salis ammoniaci) drachmam unam. Spiritus lavendulae, mellis rosarum aa unciam unam.

75) Seminum sinapis nigrae, piperis longi, radicis pyrethri aa drachmam unam. Mellis rosarum unc. duas, M. D. S. pro illinitione oris.

76) Acetum radicale, ammonia pura (ast ante, ne nimium naribus attrahatur, uti accidit in casu descripto in *Journal de médecine, chirurgie et pharmacie par Mr.* Leroux 15. *Mai*), *the aromatic spirit of vinegar, eau de luce*, solutio assae foetidae in aceto radicali, acetum hystericum correctum Mynsiehti (Vogel l. c. p. 9), spiritus salis ammoniaci vinosus cum essentia castorei et oleo essentiali rutae, corium (*Juchten-Leder*). Paratur et *globus odoriferus*, vulgo *pomum*. R. Radicis et seminis paeoniae officinalis aa drachm. duas, foliorum rutae graveolentis, hyssopi officinalis, seminum nigallae sativae, coriandri sativi āā drachm. unam,

gia [78]), *vapores* [79]), *pessaria narium* [80]), *res naribus illinitae* [81]), aut ad earum *vellicationem* [82]) adhibitae.

46. Si-

resinae cisti cretici (ladani) unciam semis, styracis officinalis cal. drachm. duas, Gummi resinae heraclei gummiferi in aceto sol. q. s. ut fiat *pomum*.

77) Variae pulverum sternutatoriorum formulae apud Lud. Voigtlium inveniuntur (*Allgemeines medicinisches Formel- oder Recept- Lexicon. Erf.* 1804. 2. *B.* p. 337 sq.). En nostram, si nicotianae hispanicae pulvis non sufficeret. R. Pulveris herbae origani majoranae, ocimi basilici, radicis ireos florentinae, sacchari purissimi aa drachmas duas. D. Licet scrupulum pulveris radicis asari europaei addere. Euphorbium pro periculoso declaro errhino cum Cullenio. Exhibentur errhina mane jejuno ventriculo.

78) Capilli humani aceto prius madefacti et dein usti, pennae accensae, aut R. Gummi galbani, cornu cervi rasi aa drachm. duas. Castorei drachmam semis. Projiciatur portio hujus pulveris super carbones et fumum excipiat aeger. Vulgus in Lithuania summo cum fructu in variis morbis nervosis utitur *subfumigiis* ex *herbis aromaticis* et *narcoticis* elicitis, quam medendi rationem commendo. Adhiberi solent: *anthyllis vulneraria, hypericum perforatum, mentha crispa, thymus serpillum, gnaphalium arenarium, drosera rotundifolia, medicago lupulina* et *falcata, artemisia abrotanum, onopordon acanthium, polygonum aviculare, tormentilla erecta, parnassia palustris.*

79) Ex aqua et aceto rosarum.

80) Ex butyro majoranae, addita, si fortis exposcatur stimulus, radice pyrethri.

81) R. Succi herbarum rutae graveolentis, origani ma-

46. **Sicuti a salivae aucta excretione, ita a rebus *lacrymas elicientibus*, a *caepis* scilicet, detracto cortice, naribus admotis, a foliis *clematis rectae* contritis, ac ab odore *cochleariae armoraceae* emolumentum expectandum.** Lacrymae eliciendae.

47. *Auribus* tandem *pharmaca* prudenter *intrudi possunt*, ut effectum in cerebrum exerceant. Pharmaca auricularia.

48. Postremo *sensus tactus* auxilia, nervorum abnormem conditionem corrigentia, admittit; ut *varia balneorum genera, epithemata, unctiones, frictiones, fasciae, emplastra*, et *auxilia chirurgica validiora*. Nec *amuleta* omnino spernenda. Alia externa.

49. *Balneum aquae tepidae* (a 15 — ad — 29 gr. Th. R.) in morbis nervosis idiopathicis cum erethismo, calore ardente cutis, insomniis aliisque phaenomenis in specie indicandis, omnium consensu [83]) inter potiora auxilia locari meretur. Varia balneorum genera.

Eligi-

joranae, aceti fortissimi aa p. aequales. Penicillo vel penna hisce intinctis, nares intrinsecus inungantur. Vel sic: R. Castorei, assae foetidae aa p. aequ. solv. in aceto fortissimo. D. aidam usui. Etiam sic: R. Succi radicum raphani, caeparum, ireos, aa p. aequ. D. S. ut supra. Aut indatur naribus gutta olei essentialis lavendulae spicae, vel balsamus vitae HOFFMANNI externus gossypio exceptus.

82) Ope spicae frumenti, setae porcinae, straminis, pili crassioris etc.

83) FR. HOFFMANN de balneorum ex aqua dulci praestantissimo in affectibus internis usu. Opp. Vol. V. Edit. genev. 1748. Cfr. TISSOT l. c. MARCARD *über*

Eligitur potissimum aqua fluviatilis, ac prout actio major desideratur sive emolliens, sive tonica, sive irritans, sive narcotica, balneo tepido *lac, oleum* [84]), *sapo, juscula carnea* [85]), *species emollientes* [86]), *globuli martiales* [87]), *vegetabilia aromatica* [88]), *narcotica* [89]) adduntur. Quae ceterum balnea a *thermis*, quas natura suppeditat [90]), longe antecelli, nemo inficiabitur. *Balneum calidum* (a 29 — ad — 34 gr. Th. R.) rarius et nonnisi in morbis nervosis cum sensibilitate deficiente locum obtinet. Indicato enim majori caloris gradu potius ad *balneum siccum* [91]), *vaporis* [92]), *terrae ther-*

die Natur und den Gebrauch der Bäder. Hannover 1793. Reil l. c. p. 176.

84) Marcard l. c. p. 222. Et oleum per se pro balneis adhibebatur in morbis nervosis (Savanarola de balneis omnibus Italiae).

85) *Bains de tripes.*

86) Herba malvae rotundifoliae, radix althaeae officinalis, semina lini usitatissimi, furfures.

87) *Boules martiales.*

88) Herbae dracocephali moldavici, salviae officinalis, origani majoranae, thymi vulgaris, artemisiae vulgaris, juniperi communis, radix acori calami etc.

89) Herba conii maculati, hyoscyami nigri, ledi palustris — et apud divites, veterum Romanorum more, petala croci sativi.

90) P. I. Vol. I. sect. II. cap. VI. §. XXXVIII. No. 21.

91) *Bains d'étuves sèches.*

92) *Bains de vapeurs.* L. c. operis. adde Schilling *über den Gebrauch der Dampfbäder und Douchen.*

thermalis [93]), *stercoris* [94]) aut *arenae* [95]) confugitur. — *Balnea frigida* (sub gr. Th. R. 15), dummodo caute [96]) et brevi temporis spatio adhibita, in morbis ex sensibilitate nimia, perversa vel et deficiente, egregie conducunt. Maxime *balneum maris* [97]) aut *fluminis rapidi*, cum undis scilicet vi corpus allidentibus, praecipue cum *immersione*, *praecipitatione* [98]), *natatione* [99]), praesente custode, commendari merentur. *Balnea sub-calida pedum* [100]) vel *manuum* [101]), *simplicia* aut *composita* [102]), nec non *semicupium*, theoriam *revulsionis* confirmant. Balnea frigida aemulantur, *lotio*, *adsper-*

Leipz. 1829. Chr. Hille *das Dampfbad, seine Einrichtung, Wirkung und Anwendung. Dresd.* 1829.

93) *Bains de boues* ad 30—34 gr. Th. R.

94) *Bains de fumier.*

95) Oribasius de siccatione per arenam ex Herodoti libro de remediis extrinsecus occurrentibus. Cap. VIII. Aetius de insolatione et arenae aggestione, ac aliis vaporatoriis fomentis ex Antyllo. Loebel in Hufeland's *und* Harless's *Journ. der pr. Heilk.* 1815. *Juny* p. 56.

96) De periculo balnei frigidi lege, praeter Marcardum, Lorryum. Op. c. T. 2. p. 366.

97) L. op. citato. 98) *Sturz-Bad.*

99) Gruner de natatione frigida magno sanitatis praesidio. Jenae 1788.

100) Fr. Hoffmann de pediluviorum usu. Opp.

101) Alberti de manuluvii usu medico. Hal. 1746.

102) Cum sale, furfuribus, seminibus sinapis nigrae, radice cochleariae armoraceae.

adspersio cum *aqua frigida*, *balneum irrorans*[103]) et *embrocatio*[104]). Aliquando *balnea localia frigida et calida*, variis corporis humani partibus *simul* cum successu adhibentur. Postremo *balneum aëris*, quod FRANKLINII nomen obtinuit, quo scilicet hominis denudatum corpus atmosphaerae per quoddam tempus exponitur, silentio non est praetereundum. Et *balnea* ope variorum *gasium* commendantur[105]).

Epithemata. 50. *Epithemata humida*, *sicca*, nunc partibus, in quibus systema nervorum praecipue affectum est, nunc locis cum illis maxime consentientibus, *frigida*[106]), *calida*[107]), *emollientia*[108]), *resolventia*[109]), *anodyna*[110]), *aromatica*[111]) applicantur. Spectat huc et *fotus animalis*[112]).

51. *Un-*

103) *Traufbad.* ANGL. *Shower bath.*

104) *Tropfbad.* GALL. *La douche.*

105) HUFELAND's *Journ. der pr. Heilkunde* 1816. *Octob.*

106) Glacies contusa sive nix in vesica porcina, — aqua frigida, — fomentatio frigida *Schmuckerl*, — fotus cephalicus *Vogleri* (ex aqua fontis, muriate ammoniae, et vino, addito, si placeat, nitrate potassae).

107) Urcei aqua fervida repleti, lateres, lintea, furfures, cineres, avena calefacta.

108) Mica panis albi cum lacte, — cataplasma ex herba malvae, althaeae, seminibus lini, spongia lacte aut aqua tepida imbuta.

109) R. Saponis alicantini uncias tres, solve in aquae calcis libris duabus, adde alcohol uncias quinque. — Acetas ammoniae, — vapores, — species sic dictae resolventes siccae.

51. *Unctionem emollientem* [113]), *irritantem* [114]), *anodynam* [115]), praecipue autem *frictionem siccam* [116]), *humidam* [117]), secundum curri- Unctiones, frictiones.

I 2 culum

110) Mica panis albi cum lacte et croco, cum laudano, herba malvae cum herba hyoscyami aut conii maculati (ast caute et solum in locis a cerebro remotis), in cataplasma redacta, — aut sacculi ex iisdem herbis siccis aut aliis aromaticis formati. R. Baccarum et foliorum myrti communis, baccarum lauri, farinae seminum trigonellae foeni graeci, radicis ireos florentinae aa unciam unam. Conc. d. pro sacculo.

111) R. Panis tosti ad magnitudinem palmae, insperge superficiei pulveris cinnamomi, nucis moschatae, florum macis aa scrupulum unum, irroretur vini malacensis fervidi q. s. et applic. inter lintea subtilissima — species aromaticae Pharm. Borussicae.

112) Canis, felis, gallina corporis parti viva applicita, attactus cum vola manuum, forte ob solum calorem, forte magnetismi animalis caussa, effectu in systema nervorum non destituuntur. Idem de pellibus vulpinis, leporinis, aut de plumis anserinis, columbarum, forte ob electricitatem valet. Interdum fotus cum animali recentissime mactato ac dimidiato, vel cum visceribus adhuc calidis conspicuos effectus producit.

113) Cum oleo olivarum, amygdalarum, seminum lini, adipe (adeps variorum animalium domesticorum, ferorum, ipsiusque hominis apud veteres in usu erat).

114) Cum succo euphorbiarum, chelidonii majoris, oleo terebinthinae, solutione phosphori in oleo.

115) Cum oleo hyoscyami, opio in oleo subacto.

116) Cum manu, pannis laneis, simplicibus, vel fumo thuris, mastichis, benzoes, imbutis, — cum pectine setaceo.

culum columnae vertebralis et nervorum affectorum, non negligendam esse, debitis locis palam fiet. Aliquando *fascia* nervorum sensibilitatem imminuit, tonumque auget. Eum languentem excitant *urticatio*, *vellicatio*, *pectinatio*.

Emplastra.

52. Minus incommodi pariunt ac diuturniorem actionem exserunt *emplastra* varia, *emollientia* [118]), *irritantia* [119]), *anodyna* [120]), super caput, ad columnam vertebralem, ad regionem epigastricam, hypogastricam etc.

Auxilia chirurgica validiora.

53. Praeter indicationes jam stabilitas [121]), manus chirurgica exposcitur aliquando in morbis nervo-

117) Praeter frictiones cum vino calido, alcohol camphorato, spiritus et balsami varii mihi familiares sunt, e. c. spiritus lavendulae simplex, compositus, liliorum convallium, roris mariui, melissae, masticbinus, nucis moschatae, saponatus, — balsami rutae, majoranae, lavendulae, caryophyllorum, cinnamomi, opodeldoch, vitae externus Hoffmanni, tinctura cantharidum.

118) R. Spermatis ceti, olei amygdalarum, cerae flavae p. aequ. f. emplastr.

119) Emplastrum cantharidum perpetuum *Janini;* item *Hoffmanni*, *sinapismus*, — epispasticum *Fulleri* — de majorana — *Schiffenhausii*.

120) R. Galbani, in tinctura castorei soluti et colati, drachmas tres, tacamahacae drachmas duas. Misc. f. emplastrum (antihystericum *Sydenhami*). R. Emplastri de minio, uncias duas. Olei liliorum drachmas duas. Terebinthinae venetae, drachmam unam. Opii, camphorae, sacchari saturni aa scrupulum unum (Empl. anodyn. *Fulleri*). — emplastrum aromaticum Ph. Borussicae — de belladonna — camphoratum *Stahlii* — de cicuta cum ammoniaco — foetidum Ph. B. — de galbano crocatum — de nicotiana. — E. saponaceum *Barbettii*. E. *Schiffenhausii*.

121) No. 17.

nervosis idiopathicis, tum ad dolorem excitandum, tum ad aegrorum adtentionem quandam in partem dirigendam, tum ad nervorum torporem removendum, tum derivationis gratia. Loquimur praesertim de *fonticulis*, *setaceis*, *moxâ*, *malleo aestuante* [122]), *ferro candente*, *cucurbitulis siccis* et *crinium evulsione*.

54. Praeter vim quam *amuleta* in imaginationem hominum credulorum exercent, aliam *a natura rerum appensarum* repetendam, inprimis respectu *radicis anthemidis pyrethri* et *succini* (utpote corpora aromatica et electrica) admittimus [123]). Amuleta.

55. *Balneum electricum*, *aura electrica*, *eductio scintillarum* (e parte corporis humani denudata sive panno laneo cooperta), et *ictus electrici*, in morbis cum deleta a praeviis caussis traumaticis sensibilitate, permultum praestant [124]). Electricitas.

56. Idem de *galvanismo*, applicationis facilioris et commodioris, valet *). Praeterea electricitas Galvanismus.

122) Mayoz *neue glückliche Anwendung der örtlichen Hitze*. In Hufeland's *Journ. der pr. Heilkunde* 1829. *Julius*. p. 104.

123) *Coralla* collo appensa, florente sanitate laete rubentia, ingruente morbo (verisimiliter vitiosae transpirationis culpâ) palluisse vidi.

124) Auctoribus de usu medico electricitatis, qui a Ploucqueto recensentur (Repertorium), addi debet Steinbuck: *Neuere Erfahrungen von der Heilkraft der Electricität*. v. Hufeland's *Journ. der pr. Heilkunde*. 1816. *Novemb*. p. 85.

*) Fabré-Salapart *du galvanisme appliqué à la médecine et de son efficacité dans le traitement des maladies nerveuses etc. Paris* 1828.

citas galvanica principio vitali magis homogenea est. Quodsi electricitatis et galvanismi virtutes in morbis curandis hodiedum minoris fieri soleant momenti, id immodicae primum laudi tribuendum.

Magnetismus animalis.

57. Sors eadem *magnetismum animalem* adsecuta est; de quo mirabili phaenomeno respectu therapiae [125]) sufficiat meminisse: *contrectationibus corporis aegroti* (discipulis in arte provectioribus indicandis) systema nervorum ita aliquando affici, ut inde pro cura plurimorum morborum in eo nidulantium haud parum expectari liceat.

Magnetis applicatio, Perkinismus.

58. *Magnetem* [126]) et *Perkinismum* [127]) ad curam morborum systematis nervorum commendatos, nunquam adhibuimus.

Regimen diaeteticum.

59. Singula autem hucusque recensita auxilia parum vel nil proficerent, nisi simul *regiminis diaetetici* summus haberetur respectus. *Cibi, morbis nervorum cum nimia sensibilitate* accommodati, sunt lactei, farinacei, oleracei, porro carnes juniorum animalium, avium, piscium, amphibiorum, fructus horaei, juscula carnea cum avena, hordeo et herbis sive radicibus subamaris. *In morbis cum sensi-*

125) Quatenus ad pathologiam spectat Cap. XII. §. XLVI. 2. agamus.

126) TISSOT l. c. Vol. 4. p. 703. LA ROCHE *analyse des fonctions du système nerveux.* ANDRY et THOURET l. c. BOLTEN *Nachricht von einem mit dem künstlichen Magnete gemachten Versuche in einer Nervenkrankheit. Hamb.* 1775. C. A. BECKER *der mineralische Magnetismus und die Anwendung in der Heilkunst. Mühlhausen* 1829.

127) HERHOLDT *von dem Perkinismus. Kopenh.* 1798.

sensibilitate deficiente victus indicatur minus blandus, succulentus, aromaticus, juscula cum cerevisia, vino, et ovis. *Morbi cum anomaliis systematis nervorum* cibos exposcunt nulla regula generali determinandos. Juvat hic aliquando *jejunium*, aliàs *crapula*. In genere tamen morbi e diathesi nerveâ originem trahentes victum uniformem, facilis digestionis, minime flatulentum, pinguedinis expertem, stricte determinatis horis sumendum, reliquis sensibus, praecipue odoratui, gratum, rite masticatum, exposcunt. Sensibilitati morbosae auctae, aqua pura, aquae gase carbonico saturatae, lac, serum lactis; — oppositae, liquores fermentati, praecipue cerevisia, hydromel, vinum, taphia, accommodata sunt. Anomaliae nervosae et hic regulas generales respuunt, quod inprimis de usu theae viridis, cioccolatae et cofeae, nervis nunc infensis, nunc salutaribus, valet. *Aër*, pro re nata siccus, humidus, montuosus, vallium, maritimus et maxime climatis mutatio, veluti totius curae animam constituunt. Generatim *temperatura* modica et constans, morbis e diathesi nervea pullulantibus optime convenit. Et in *vestium* sive *indumentorum* selectu peculiaris diligentia adhibenda[128]). Addiscant praeterea medici a chirurgis

128) Concesso enim caloris, humiditatis et electricitatis in systema nervorum influxu, aliter fieri haud potest, quam quod vestes, rebus istis pro vehiculo inservientes, vel non inservientes, in morbos hujus systematis influant. Valet id potissimum de lana, serico, pellibus, nec non de ornamentis metallicis: quae metalla,

gis necessitatem, variis in morbis variam *corporis positionem* ordinandi! Nullibi sane praecepta huc apectantia majoris momenti sunt, quam in morbis praesertim cerebri et medullae spinalis, in quibus scilicet a positione corporis sive erecta sive horizontali, sors aegrorum pendet. — Ad specialem doctrinam indicationes, quae *motum* et *quietem* respiciunt, remittimus. Ibi stabilientur quoque tempus et duratio, quae *somno et vigiliis* concedi possunt; eorum ratio, ad cibum, potum, motum, quietem; temperatura dormitorii; conditio lecti, et quid de instinctu, sese sub somniis, per varias suggestiones, manifestante, cogitandum sit. Neque silentio praeteribimus modum *excretiones* corporis ita dirigendi, ut ad labefactatum systema nervorum instaurandum concurrant. *Regimen mentis* saepe primum occupabit locum.

Cura complicationum. 60. Quoties in morbis systematis nervorum *complicationem* arguimus, toties eam primum *methodo praeparatoriâ* abigere studemus. *Complicationes inflammatoriae* et *gastricae* quum omnium communissimae sint, patet curam multorum illorum morborum sanguinis detractionibus, et alvi evacuationibus, SYDENHAMI ad exemplum, ordiendam esse.

DE

vel in aegrorum cubiculis, inprimis ut lectorum fulcra, nequaquam indifferentia sunt.

DE

MORBIS ENCEPHALI.

Caput II.

De dolore capitis.

§. VII.

Definitio. Doctrinae limites. Literatura.

1. Sensatio molesta, variae indolis, e toto capite aut e parte illius emanans, *capitis* dicitur *dolor* [1]. Definitio.

2. De hoc dolore quatenus *symptomate* febrium intermittentium et continuarum, pestis, typhi, exanthematum, ac impetiginum jam egimus, saepiusque adhuc in curriculo hujus operis acturi sumus. Nunc de illo ut *morbo per se*, vel reconditae aegritudinis *unico* vel saltem *praecipuo effectu* quaestio fit. Morbus hic ob frequentiam, ob summos cruciatus, et ob difficultatem sanationis [2], medentium attentione inprimis dignus est. Doctrinae limites.

3. Pro peculiari illius studio, praeter auctores de morbis capitis in genere [3] (illis dissertationum inauguralium [4]) non exceptis), opera proponi- Literatura.

1) Germ. *Kopfweh*, *Kopfschmerz.* Gall. *Douleur de tête.* Angl. *Head-ach.* Ital. *Mal di testa.* Pol. *Ból glowy.* Ross. Головоболѣніе.

2) De doloribus capitis, scandalo medicorum difficulter removendo. Diss. Junkeri, Hal. 1741.

3) Cap. I. §. I. 2.

4) Sachser diss. de dolore capitis. Basil. 1577. Oltermann disp. patholog. I. De cephalalgia. Rostoch. 1607.

ponimus HIPPOCRATIS [5]), CELSI [6]), GALENI [7]), ORIBA-

HELANN disp. de dolore capitis. Fr. ad Viadr. 1612. FABRICIUS diss. de cephalalgia. Rostoch. 1617. SALZMANN diss. de speciali dignotione et curatione morborum. Diss. I. de dolore capitis. Argent. 1617. SCHALLER diss. I. de dolore capitis. Wittenb. 1617. SCHILLING diss. de dolore capitis. Lips. 1619. AMPSING diss. de dolore capitis. Rostoch. 1619. SENNERTUS diss. de cephalalgia. Wittenb. 1630. HORSTIUS diss. de cephalalgia. Tubing. 1636. JAC. FABRICIUS de novantiquo capitis morbo et dolore. Rost. 1640. MASIUS de dolore capitis. Regiomont. 1640. ZIMMERMANN diss. de dolore capitis. Regiomont. 1640. MOEBIUS diss. de dolore capitis. Jen. 1653. et: diss. de cephalalgia. Helmst. 1672. HABBACH diss. de dolore capitis. Altd. 1657. SCHENK diss. de dolore capitis. Jen. 1665. HILBRAND diss. de κεφαλαλγια. Jen. 1668. FRITZ diss. de cephalalgia. Vienn. 1672. KEMPER diss. de capitis dolore. Jen. 1672. MEIBOMIUS diss. de cephalalgia. Lips. 1672. SCHALLER diss. de cephalalgia. Leid. 1672. JOHREN diss. de dolore capitis. Rinteln 1674. ARENDS diss. de cephalalgia. Leid. 1675. SCHELHAMMER diss. de capitis dolore. Jen. 1678. BODOLO diss. de cephalalgia. Leid. 1680. BOHN diss. de cephalalgia. Lips. 1680. BRUNO diss. de cephalalgia. Altd. 1683. GUMBERT diss. de cephalalgia. Leid. 1684. WEDEL diss. de cephalalgia in genere. Jen. 1686. Ejusd. diss. de dolore capitis. Jen. 1707. SCHLITT diss. de cephalalgia particulari. Ultr. 1689. HENNINGER diss. de cephalalgia. Jen. 1691. MAPPUS diss. de cephalalgia. Argentor. 1691. VAUGHAN diss. de cephalalgia. Leid. 1692. LEYDEN diss. de dolore capitis. Ultraj. 1697. PAULI diss. de dolore capitis. Lips. 1697. NUYS

Oribasii [8]), Aetii [9]), Alexandri Trallianì [10]), Pauli Aeginetae [11]), Serapionis [12]), Ebn Sinae [13]), Avicennae [14]), Polidami [15]), Foresti [16]), Portii [17]), Rolfinkii [18]), Mercurialis [19]), Zacuti

diss. de capitis dolore. Harderov. 1898. Hannemann diss. de dolore capitis et epilepsia. Kil. 1706. Helwigius diss. de cephalalgia. Lugd. Bat. 1719. Fr. Hoffmann diss. de dolore cephalico. Hal. 1731. Ejusd. diss. de cephalaea Hal. 1735. Hessler diss. de cephalaea. Erf. 1743. Brendel diss. de dolore capitis. Gotting. 1747. Beyfus diss. de dolore capitis. Gies. 1749. Th. Morgan diss. de dolore capitis. Edinb. 1769. C. Stapleton quid capitis dolor? quae ejus species? quae causae? quae curandi methodus? Lovan. 1777. Van der Belen diss. de dolore capitis. Lovan. 1787. Ploucquet diss. de cephalalgia. Tubing. 1787. Garmann diss. de dolore capitis. Argent. 1788. Von Opdorp diss. de dolore capitis. Lugd. Bat. 1789. Duae praeterea dissertationes de dolore capitis auctoribus Hudelist et Polza exstant in Jos. Eyerel diss. med. in universitat. Vindobon. habit. ad morbos chronicos pertinent. Vindob. Vol. 2. 1789. J. G. Heinen diss. de capitis dolore. Berol. 1830.

5) Liber de flatibus. §. 13. 6) Lib. IV. c. 2.

7) Pr. III. Tr. II. cap. 35.

8) Synops. lib. VIII. c. 18—20.

9) Tetrab. II. serm. 2. c. 40. 41.

10) lib. I. c. 10. 11. 12. 11) De re medica.

12) Breviar. Tr. I. c. 8. f. 4. s. 13) Lib. III. c. 3.

14) Canon. lib. III. Fen I. Tract. 2. cap. I.

15) De capitis doloribus. In libris de re medica. Basil. 1540.

16) Lib. IX. obs. 54. 58. 82. 83.

17) Encomion de capitis dolore. Florent. 1551.

CUTI LUSITANI [20]), NIC. PISONIS [21]), FEL. PLATERI [22]), BALLONII [23]), RIVERII [24]), TISSOTI [25]), BURSERII [26]), ALBRECHTI [27]), PARISETI [28]), J. FARMERI [29]), M. HAASII [30]), W. VAUGHANI [31]), F. H. BITTNERI [32]), ne de auctoribus, *speciales morbi nostri species* [33]) (ab ALEXANDRO TRALLIANO primum stabilitas) perlustrantibus, loquamur.

§. VIII.

18) Methodi cognoscendi et curandi affectus particulares etc. Disp. I. de dolore capitis. Jen. 1640. Diss. de dolore capitis. Jen. 1635. 1668. Ordo et methodus cognoscendi et curandi dolorem capitis. Jen. 1671.

19) Consult. T. I. p. 14. Consult. 107. T. II. c. 38—72. T. III. p. 54. T. IV. p. 187.

20) De med. princ. hist. lib. I. No. 5.

21) De cognoscendis et curandis morbis.

22) Praxis. lib. II.

23) Consil. lib. I. p. 114. III. p. 1. 85. 93. 109.

24) Cent. I. obs. 11. 14. 17. Cent. II. obs. 16. Cent. III. obs. 37. 40.

25) Op. c. 26) Institut. med. pract. Vol. III. cap. 1.

27) *Die Kopfschmerzen, ihre schnelle Linderung und gänzliche Heilung. Hamb.* 1809.

28) *Dictionnaire des sciences méd. T.* 4. *article Cephalalgie.* p. 418—427.

29) *Practical observations on certain affections of the head commonly called head-aches. London* 1822.

30) De capitis dolore disquisitio. Gotting. 1823.

31) *An essay on Head-aches and their cure. Lond.* 1825.

32) Tractatus de cephalalgia. Vindob. 1825.

33) NICOLAI diss. de variis doloris capitis speciebus. Hal. 1763.

§. VIII.

Species. Symptomata. Necroscopia.

Variae species.

1. Est nempe dolor capitis nunc transitorius et tolerabilis (*cephalalgia*), nunc pertinax et saevus (*cephalaea*), nunc dimidium capitis occupans (*hemicrania*), nuncque fixus una tantum in parte (*clavus*).

Cephalalgia.

2. *Cephalalgia* [1]) vel derepente vel lente invadit. Dolor est aut vagus, hac illave in parte magis urgens, aut universum caput aequali vi detinens, cum perceptione gravitatis, punctionis, distensionis, compressionis, pulsationis aut simili. Caput, saltem frons, temperaturam plerumque auctam exhibet. Dolor nonnullarum horarum aut nychthemeri spatio, nunc illico, nunc sensim sensimque, praevio plerumque somno, evanescit, vix unquam vel minima porrecta occasione rediturus, unde *cephalalgiae* divisio in *insolitam* [2]) et *habitualem* [3]).

Cephalaea.

3. *Cephalaea* [4]) praedam, in quam saevit, per hebdomadas, menses et annos [5]), nunc continuo,

1) A κεφαλή, caput et ἄλγος dolor.

2) *Soda Arabum*. Vid. AVICENNAE Canon. L. III. fen I. tract. 2. cap. I.

3) KRONISIUS diss. de cephalalgia habituali cum vertigine. Argentor. 1755.

4) GR. *κεφαλαία*.

5) Diram cephalaeam per quindecim annos, vix vix horula somno concessa, saevientem, in virgine pridem, tunc plurimorum infantum matre, sub oculis habui.

tinuo, nunc periodice certis horis [6]), diebus, septimanis [7]), mensibus [8]), anni temporibus [9]), detinet. Aeger vel statuae instar immobilis jacet [10]), vel prehensum manibus caput undique volutat, vel desperabundus corporis positionem continuo mutat. Nunc caput tanta gravedine afficitur, ut a magno pondere humum premi videatur [11]), — nunc dolor adeo distendens est, ac si caput esset divulsurus, unde aeger partem affectam comprimere aut ligare satagit; — nunc dolor pulsat [12]) et ferit, quo in casu praecipue temporibus infensus esse solet; — nuncque pungit, ac ictus instar

6) Ut febres intermittentes larvatae cephalicae et cephalaea venerea.

7) Burserius op. c. Vol. I. §. LXV.

8) Juvenem judaeum a. 1815. sanitati restitui, qui jam a septem mensibus tolerabili quidem, sed continua cephalaea laborabat, quae autem constanter omni tricesimo sive tricesimo primo die, accedentibus symptomatibus clavi ad verticem ita invalescebat, ut aeger vehementer convelleretur. Paroxysmus nychthemerum perdurabat.

9) Cephalaeas veri, autumno, sive utrisque simul addictas observavi.

10) Lego immo de viro quinquaginta octo annorum qui toties feroci cephalaea corripiebatur, quoties caput erigebat (Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1825. *Sept.* p. 65).

11) *Carebaria* a κάρη, caput, et βάρος, gravitas, pondus. Hecker diss. de carebaria. Lugd. Bat. 1757.

12) Adstantes pulsationem audivisse ferunt. — (Fabr.

star aures inprimis lacessit [13]). Pars capillata capitis aliquando squamulas furfuraceas vel tumores exhibet, crines saepe flaccidi, exsiccati, rigidi [14]), facile canescunt et copiose defluunt, quod et de barba valet [15]). Facies nunc rubra tumidula, sicca, calida, nunc pallida, collapsa, sudore frigido cooperta. Pulsus saepe contractus, creber, — aliàs plenus et lentus, ut observavimus, ad quadraginta ictus in sexagesima horae parte. Oscitationes, suspiria et ejulatus frequentes. Sensuum officium laeditur. Oculi, circulis lividis circumdati, turbidi, splendentes, interdum rubentes, cum cephalaeae augmento moti, inflammati [16]), pupillam vel contractam vel dilatatam exhibentes, lucem aegre ferunt vel plane respuunt, ac ex orbitis protrudi videntur. Aliquando copiosa involuntaria lacrymatio. Saepe auditus acutissimus, cum

Hildanus cent. I. obs. 1. Gallat in *Journ. de médecine. T.* 44. p. 524).

13) Ex una aure ad alteram saepe recurrens. Vid. Baldinger's *neues Magazin XI.* p. 56.

14) „*Die Frau Gräfin Harrach, gebohrne Lichtenstein, in Wien, war den heftigsten Anfällen von Kopfweh unterworfen* (1800). *Ihr Friseur sagte ihr dieses Kopfweh jedesmal vorher, indem er die Kopfhaare gleichsam sträubend fand und sie kaum in liegender Stellung zu erhalten wusste.*" Ex schedis Paternis.

15) Sub terribili cephalaea, qua vir judaeus Vilnensis 1817. excruciabatur, barbam prius nigram, apatio paucorum dierum candidam evasisse vidi.

16) Burserius l. c. §. IX. in nota.

cum susurru, sibilo, tinnitu aurium; quorum cerumen nunc deficit, nunc, declinante inprimis morbo, copiose secernitur. Haud raro serum, lymphs coagulabilis aut pus ex meatu auditorio emanant. Nares plerumque siccae, aëri imperviae, nonnunquam serum acre largientes. Sapor interdum deletus, saepe depravatus, amarus scilicet, acidus, quandoque metallicus [17]. In nonnullis screatio frequens, stridor dentium, tumor parotidis. Loquela nonnunquam interrupta. Sunt, qui torporem brachiorum ac motus convulsivos tum musculorum faciei tum aliorum experiantur. Vigiliae continuae, aliis sopor, non sine continuata doloris perceptione. Nonnulli delirant, vertiginosi fiunt, vel in lipothymiam [18]) incidunt. Fere omnes anorexia et ructibus, plurimi nausea et vomitu seroso, saepe aeruginoso, plerumque levamen, saltem pro tempore, afferente, laborant. Urina saepe copiosa, pallida, aliàs pauca, tincta.

Hemicrania.

4. *Hemicraniam* [19]) nemo scriptorum [20]) Tissoto [21])

17) Aegros novi, qui sub lancinante capitis dolore effectus quasi galvanismi linguae applicititi percipiebant.

18) Sic in nobili femina Vilnensi cephalaeam continuam quidem observavi, quae vero bis terve de mense ita invalescebat, ut aegra prius convulsa lipothymiae experiretur.

19) A Gr. *Ἡμικρανία*, ab ἥμισυ, dimidium. Germ. *Halbseitiges Kopfweh.*

20) Aretaeus de morbis chronicis. L. I. cap. 2. Galenus de hemicrania. Alexander Trallianus l. c.

soto[21]) et Fothergill[22]) pulchrius delineavit. Capitis iste dolor frequenter et exacte[23]) periodis[24]),

c. 18. Avicenna l. c. c. 37. Sennertus diss. de hemicrania. Vitb. 1662. Beyer diss. de hemicrania. Jen. 1674. Kreienberg (Schrader) disput. med. de hemicrania. Helmst. 1690. Brückner diss. de hemicrania. Lugd. Bat. 1693. Wagniz diss. de hemicrania. Altd. 1697. Porty diss. de hemicrania. Hal. 1738. Van der Linden de hemicrania menstrua. Leid. 1760. Fordyce historia febris miliaris et de hemicrania. Lond. 1766. Buersinkh diss. de hemicrania. Duisb. 1774. Schobelt tract. de hemicrania. Berol. 1776. Loeber diss. sistens hemicraniae aetiologiam. Viennae 1786. Nicolai diss. hemicraniae aetiologia. Jen. 1786. Ejusd. Diss. de hemicraniae therapia. Jen. 1788. I. Chr. Avon diss. hemicraniae therapiam sistens. Jen. 1787. Reil de hemicrania sic dicta vera. Hal. 1791. Berends de heterocrania apud Hippocratem. Francf. 1800. Forty's *vom halbseitigen Kopfwehe* in Ackermann's *Magazin für Aerzte. St. 1.* Müller *praktische Bemerkungen über die Kur des halbseitigen Kopfwehes etc. Frankf.* 1813. Pellham Warner in *medical transactions.* 1813. *No.* 18. Devilliers in *Dictionnaire des sciences médicales. T.* 33. art. *migraine*, p. 391 — 400.

21) *Oeuvres. T.* 13. *chap.* 22.

22) *Remarks on that complaint commonly known under the name of the sick Head-Ach.* Vid. *Medical observations and inquiries. Vol.* 6. p. 103. *Works* p. 597.

23) Junker diss. de hemicrania horologica. Hal. 1747. Petrus Salius Diversus exemplum refert (Annot. in lib. Altomari cap. XII. p. 394) viri religiosi, qui per tres annos et menses septem, unoquoque *die lunae*

dis [24]), nunc omni mense circa catameniorum epocham [25]), nunc bis terve de anno aut et longe saepius redeuntibus, alligatur. Immo hemicrania continua, nisi a violentia externa, sat raro obvenit. Quae periodos servat hemicrania, haec a tristitia et digestionis incommodis, aliquando a fame [26]), a surditate [27]), a pulveris nicotianae aversione [28]), a rhoncho sub somno, a tensione musculorum cervicis [29]) annunciari solet. Ingruente paroxysmo aeger solitudinem quaerit, lucis, loquelae, soni et motus impatiens est, atque loqui victumque capessere recusat. Ingruit jam horror, qui per horam unam alteramve continuo crescit, inde per plures horas, immo per diem unum cum dimidio et ultra [30]), stationarius fit, quo tempore aeger,

hemicraniam perpessus erat. Hemicraniam omni *die mercurii* redeuntem, Pater meus in uxore Comitis Emanuel Khewenhüller Mediolani observavit. Illius consilium pro simili casu Constantinopoli obveniente a. 1817. per litteras exposcebatur. Novocomensem puellam omni die dominico *hemicraniae* obnoxiam nosco. Simile exemplum legitur in Hufeland's *Journ. der pr. Heilkunde* 1829. *Februar.* p. 76.

24) De Pré historia hemicraniae periodicae. Erf. 1723.

25) Van der Linden diss. de hemicrania menstrua. Lugd. Batav. 1662.

26) Willis l. c. cap. I. p. 174.

27) Tissot l. c. p. 104. 28) Idem, ibidem.

29) Sic in aegra crudeli hemicraniâ laborante reperi.

30) Paroxysmum ad 76 horas protractum vidit Tissot l. c. p. 98.

aeger, paucis casibus exceptis [31]), lectum petere cogitur, donec praevio vomitu, plerumque, at non semper [32]) cum levamine peracto, aut sudore partiali [33]), aut lacrymatione [34]), aut effluvio seroso e nare [35]), somnus beneficus, aliquando sopor, paroxysmo finem imponit. Dolor plerumque idem latus, frequentius sinistrum [36]), sibi eligens [37]), aut a regione temporali incipit et ad suturam sagittalem ascendit, aut a radice nasi ad occiput protrahitur, aut uno temporis puncto dimidium capitis, cujus suturae findi videntur [38]) aut

31) Wepferi aeger (obs. 47) plus in lecto patiebatur. A vectione in curru vomitum promovente, ast et sine isto, levamen vidit Tissot l. c. p. 197.

32) Jam N. Piso (l. c. p. 70) et Tissot (l. c. p. 98) differentiam inter *vomitum symptomaticum* et *criticum* in hemicrania statuerunt.

33) Tissot l. c. p. 105. Ego autem contrarium in femina *Lugani* degente die 29. Martii 1829. reperi. Haec, modo phthisi pulmonali laborans, in juventute feroci hemicraniae lateris dextri obnoxia fuit; quo in latere nunquam sudavit. Choreis intarveniens, facies, quippe lätus alterum sudore irroratum, alterum siccum exhibens, larvâ munita videbatur.

34) Tissot l. c. p. 106. 35) Wepfer l. c. obs. 76.

36) Juncker conspect. med. Tab. 47.

37) Rarae sunt observationes, quarum Wepfer (l. c. obs. 49) et Tissot (l. c. p. 102) meminerunt, ubi scilicet paroxysmi hemicraniae alternatim dextrum et sinistrum capitis latus datinebant.

38) N. Piso in se ipso.

aut re vera interdum discedunt [39]), cujusque volumen aliquando augetur [40]), occupat. Loca maxime dolentia ac saepe attactum respuentia [41]) sunt frons, oculus et tempora [42]). Arteriae temporales hic chordae instar tensae observantur. Hinc inde ecchymoses palpebrarum, frontis, genarum etc. obveniunt. Et haemorrhagia spontanea e vertice observata est [43]). Praeterea diversae in consensum trahuntur partes, praecipue a pari quinto nervorum originem trahentes: aliquando enim dolent,

39) Suturam frontalem fissam viderunt Stalpart van der Wiel (L. I. obs. 1) et Fabric. Hildan. (Cent. I. obs. 1. cent. II. obs. 7). Dehiscebat sutura lambdoidea in casu in histor. morborum Wratislav. p. 50. descripto. Suturae sagittalis dehiscentiae meminerunt Sennertus (Prax. lib. I. c. 21. cui est titulus de morbis solutae unitatis in capite et cerebro) et Bootius (observationes medicae de affectibus omissis, secundum editae cum praefatione H. Meibomii. Helmst. 1664. cap. 4. De suturarum discessione). Ipse exemplum in uxore medici et professoris Lycei Novocomii florentis coram oculis habeo. Vide similia apud Gabrielem Clauderum in Misc. acad. nat. cur. dec. II. an. 4. 1685 p. 275. Lucam Schroeckium ibid. dec. II. an. 9. 1690. p. 451. et Christophor. de Helwick in Ephem. nat. cur. cent. IX. X. p. 304.

40) *Klinische Bemerkungen über einige chronische Krankheiten von* Neuburg. *Frankf. am M.* 1812.

41) N. Piso l. c. Wepfer obs. 50. 51.

42) Vocatur tunc *Crotaphe* a Caelio Aureliano de morbis chronicis. L. I. cap. I.

43) *Revue médicale* 1829. *Mars.* p. 445.

dolent, strident dentes, gingivae intumescunt [44]), maxilla inferior aegre movetur, saliva depluit [45]), loquela difficilis voxque nunc acuta, nunc profunda evadit, oculus lucem minime fert, diplopia laborat [46]), inflammatur [47]) et auditus acutus fit. Obvenit interdum scapulae aut brachii dolor [48]), aut convulsio [49]), aut sensus formicationis in manu [50]) saepeque pedum frigus *). Pulsus ab initio contractus et frequens.

5. In *clavo* [51]), aeger in parvo admodum capitis, plerumque cervicis spatio, dolorem, ac si *clavus* acutus ibi infixus esset, percipit. Pars dolens — Clavus, ovum.

44) Horst lib. VI. obs. 25.

45) Lindenius in Act. Haffn. Vol. III. obs. 66.

46) Ruricola quinquaginta annorum, εὔσαρκος, cephalalgiae crebrius obnoxius, die 2 Martii dira corripitur hemicrania lateris sinistri, qua vigente omnia objecta dupla comparent (Fr. ab Hildenbrand ann. schol. clinic. med. Ticinensis. Papiae 1826. P. I. p. 207).

47) Forest. lib. IX. obs. 60. et Plater lib. II. obs. p. 356.

48) Wepfer l. c. obs. 57. 58.

49) Collin de febribus intermittentibus. p. 158.

50) Tissot l. c. p. 112.

*) Chomel *considérations sur les céphalalgies chroniques. Revue médicale. Mars* 1830. p. 484.

51) Borelli cent. 1. obs. 38. Camerarius diss. de clavo. Tubing. 1703. Arnold diss. aeger clavo capitis periodico laborans. Erf. 1703. Heisterus progr. de morte *Silii Italici* ex clavo insanabili. Helmst. 1734. Wilke diss. de isto capitis dolore, qui dicitur *clavus*, Jen. 1795.

lens sensum nunc ignis, nunc glaciei exhibet. *Ovum* [52]) dicitur malum, a clavo vix distinguendum, ubi scilicet dolor, in majori spatio, magnitudinis circiter ovi, comprehenditur. Utrumque malum periodicum et hystericis familiare est hicque cum oscitatione, inflatione colli et flatibus obvenit.

Necroscopia.

6. Post graves capitis dolores *in cadaveribus* observata sunt, ne amplius dicamus de suturarum discessu, mala *cranii* conformatio, praecipue illius obliquitas [53]), ossium capitis tenuitas [54]), crassities [55]), mobilitas [56]), caries [57]), tophi [58]), exostoses [59]), abscessus [60]), sanguis [61]), mercurius

52) Korsel diss. de ovo seu passione galeata, cephalaeae specie. Argentor. 1755.

53) Morgagni l. c. epist. LXII. §. 15.

54) Lieutaud hist. anatom. T. II. lib. IV. obs. 6.

55) Cranium magis compactum ac crassum in viro cum terribili cephalaea in nosocomio Vindobonensi defuncto reperi.

56) Os frontis mobile (Eph. nat. cur. dec. I. an. 6. 7. obs. 184. Bonet l. c. sect. I. obs. 105. append. obs. 92).

57) Hippocrates περὶ νούσων. II. v. opp. p. 469. Vieussens *histoire des maladies externes*. Vogel *chirurg. und medicin. Beobacht.* p. 408. Mursinna *Beobachtung. I. Th. No. 6.* Gastellier in *Journal de médecine, chirurgie et pharmacie par Mr.* Leroux. *T.* 33. 1815. *Mai.*

58) Durae matri adhaerentes (Bonet l. c. obs. 83).

59) Lethalis exostosis prope processum falciformem (J. P. Frank interpretationes clinicae. P. I. Tubing. 1812. p. 301).

rius in diploe [62]), tumores superficiei cranii adhaerentes [63]), erosio *galeae aponevroticae* [64]), vitia *pericranii* [65]), conversio musculorum illi adhaerentium in materiam adipo-ceream [66]), eorum suppurationes [67]), *durae matris* in cerebrum depressio [68]), suppuratio [69]), exulceratio [70]), callositas [71]), tumor [72]), fungus [73]), ossificatio [74]), lapillus [75]),

60) Petit *traité des maladies chirurgicales.* *T. I.* p. 159.
61) Lambert *commentaires et oeuvres de chirurgie.* *No.* 1.
62) Mayerne prax. med. L. I. cap. 8. p. 76.
63) Wepfer l. c. p. 35. Fordyce l. c. §. 33.
64) In aegro supra dicto (18).
65) Pediculi sub iis (Bonet l. c. sect. I. obs. 115). Forestus lib. IX. obs. 43. Pus inter pericranium et cranium (Hallerus obs. ad calcem de morbis internis. No. 3).
66) In femina nosocomii Vindobonensis.
67) Attamen magis post rheumatismum auctum capitis, quam post legitimam cephalaeam.
68) Reghelini *osservazioni.* 69) Cap. sequent.
70) In viro in clinico Vilnensi defuncto.
71) Morgagni epist. I. art. 10. 14. Bonet l. c. obs. I. *Samml. auserl. Abh. für pr. Aerzte.* 20. *B.* p. 564.
72) Bonet l. c. sect. III. add. obs. 5. Baldinger diss. de cephalalgia ex tumore durae matris scirrhoso. Jen. 1771. *Tumeur encéphaloïde développée sur la dure mère comprimant les lobes moyen et antérieur du cerveau* (*Journ. complémentaire du dict. des scienc. médicales.* 1826. *Mai.* p. 251).
73) Praeeuntibus Wenzel et Walther, A. G. H. Serio nonnulla de fungi durae matris et diagnosi commentatio. Vratisl. 1825. H. D. Riboliño diss. quae-

pillus [75]), cohaesio morbosa laminae illius exterioris per pseudomembranas cum cranio [76]), tumores glandularum Pacchionii [77]), serum [78]), gelatina [79]), polypi [80]) et cruor [81]), inter laminas durae

dam ad fungi durae matris pathologiam. Berol. 1828. C. H. Ebermaier *über den Schwamm der Schädelknochen und die schwammartigen Auswüchse der harten Hirnhaut. Düsseld.* 1829. R. Schleicher diss. fungi durae matris observatio singularis. Berol. 1829.

74) J. Ch. Pohlius progr. de dura matre passim ossea facta. Lips. 1764. In sinistro latere (*Medical observations and inquiries. Lond.* 1784. *Vol.* 6), ossicula figurae granorum passularum, quorum apices durae matri, bases vero minutis foraminulis cranio insidebant (Conradi *Handbuch der pathologischen Anatomie.* p. 532), os in processu falciformi (Cheselden *philos. transact. No.* 381. Vater progr. de ossificat. Wittemb. 1726. in Halleri collect. disp. pract. T. IV. p. 842. Morgagni epist. XXV. 6. Wepfer l. c. obs. LX. p. 182), ossificatio juxta suturam sagittalem (*Karlsruher Annalen der Heilk.* 1824. *Heft* 1. p. 93. Hooper op. c. Tab. V) etc.

75) Conradi *Handb. d. pathologischen Anatomie.* p. 532.

76) In plurimis cadaveribus.

77) Juvenis scrophulosus, ex phthisi (cui cephalaea socia erat) in nosocomio Vindobonensi demortuus, praeter tubercula pulmonum, tumores quoque glandularum *Pacchionii* exhibuit.

78) Ichorosum et foetidum (de Lamare in *Journal de médecine par* Roux 1770. *T.* 33. p. 508).

79) Saepius hoc phaenomenon inveni.

80) In sinu falciformi (de Haen rat. med. P. I. p. 97).

81) Stahl pr. de cephalalgia iliaco-haematica. Hal. 1698.

durae matris collecti, sinuum turgor [82]), concretio morbosa durae matris cum *pia matre* [83]), hanc membranam inter et illam vermes [84]), concrementa calculosa [85]), inter piam matrem et cerebrum extravasata varia [86]), piae matris excrescentiae [87]), substantiae *cerebri*, *cerebelli* inflammatio [88]), color abnormis [89]), cum membranis adhaesio morbosa [90]), abscessus [91]), ulcera [92]), consum-

82) Tornelli *mémoire sur les maladies du sinus veineux de la dure mère. Paris* 1829.

83) Membranas cerebri inter se et cum cerebro ita concretas vidi, ut sine laesione disjungi non possent.

84) Benivieni exempl. med. cap. 6. Zacut. Lusitani praxis admirab. med. lib. I. obs. 6. Fernelii univ. med. cap. VII. p. 439.

85) Ephem. nat. curios. dec. I. an. 8. obs. 48.

86) Ad basin cerebri materies puriformis (Plenciz sct. et obs. medica. p. 51. Vallisneri opp. III. p. 167), item ad os ethmoides (Bonet l. c. obs. 42—59).

87) Reneaulme in *mémoires de Paris* 1699.

88) Bonet l. c. obs. 2. 3. 6. 11. 16. 73. 79.

89) Monro *three treatises on the brain. Samml. auserl. Abh. für pr. Aerzte*, 17. *B*, p. 303. Ploucquet l. c.

90) Cerebellum cum membranis suis firmiter sinistrorsum cohaerebat (Morgagni l. c. 25).

91) In lobo posteriori cerebri et infundibulo (Borelli obs. med. phys. cent. I. obs. 38), in haemisphaerio dextro (Bang in Act. reg. soc. med. Havn. Vol. I. p. 12).

92) Ulcus omnem partem anteriorem cerebri destruens (Störk an. med. II. p. 250), ulcus cerebelli (Stoll *Heilmethode*. 3 *B*. 1. *Th*. p. 251); in haemisphaerio

sumptio [93]), induratio [94]), mollities [95]), herniae [96]), excrescentiae [97]), ossa [98]), scirrhi [99]), calculi [100]), tumores varii [101]), nempe steatoma [102]), tubercula [103]),

cerebri dextro (PORTAL in *mémoires de l'académie des sciences.* 1780. p. 315).

93) Pars hemisphaerii dextri (ANDERSON in *Sammlung. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte.* 1. *B.* 3. *St.* p. 711), cerebellum in mucum resolutum (MONTEGGIA fasc. pathol. 1790. p. IV).

94) Cerebellum consistentiae cartilagineae cum carie ossis occipitis et sero in ventriculis cerebri, post gravem cephalaeam reperit GASTELLIER l. c.

95) L. ROSTAN *recherches sur l'emollissement du cerveau, ouvrage dans lequel on s'efforce de distinguer les diverses affections de ce viscère par des signes caractéristiques. Paris* 1823. 2. *Edition.*

96) DONALD MONRO in *Med. transactions. Lond.* 1772. *Vol. II.*

97) Tres excrescentiae spongiosae a cerebri corticali substantia ortae (LIEUTAUD l. c. T. II. obs. 208).

98) Ad lineam cum dimidio in lobo anteriori sinistro cerebri (LENTIN's *Beyträge zur ausübenden Arzneywiss.* 2. *Aufl.* 1. *B.* p. 476. *Tab.* 2. *f.* 2. 3).

99) In sinistra cerebelli parte (MORGAGN. l. c.), cerebello (HARDER epiarium obs. anatomicarum. p. 238).

100) Substantiae calcareae involucro nervi optici adcreta (HAEN *Heilmethode.* 3. *B.* 6. *Th.* 6. *Kap.* p. 186), magnitudinis pisi in nervo optico in sua origine (BLEGNY zodiac. gallic. ann. I. April. obs. 24. p. 81. SCHURIO lithologie. p. 100. 250), inter beccae mori J. KENTMANN de calculis in corpore humano. Obs. I. p. 1. SCHENK obs. lib. I. obs. 76. p. 113).

101) Ad nervorum opticorum exitum e cerebro (PLATER

la [101]), tumor cysticus [104]), massa sanguinis con- grumati [105]), turgor vasorum [106]), ossificationes carotidum [107]), anevrysmata [108]), varices [109]), col- lectio

obs. T. I. p. 182), in cerebri anteriore parte (Ibid. p. 102), in centro cerebelli (Brisseau *observ. faites* 1716. Hammer diss. sistens tumorum morbosorum in cerebro observationes novas, Lips. 1818. Fr. Bellmer diss. de cerebelli degenerationibus. Bonnae 1825. H. Calow diss. de tumoribus cerebri. Berol. 1828). Praeter genera tumorum exposita Calow adhuc *tumores albos firmos* (Baillie *Anatomie des krankhaften Baues der wichtigsten Theile des menschl. Körp. A. d. E. Berlin* 1794. p. 254. et Soemmerring *Zusätze zu Baillie. Berlin* 1794. p. 540) et *tumores fungosos* (Lieutaud hist. anat. med. Amstelod. 1798. Vol. 2. p. 372. Baillie l. c. p. 254. Earle *medical transact. Vol.* 5. p. 234) statuit.

102) Rhodius observat. cent. I. obs. 55. Borellus observ. med. physic. cent. II. obs. 78. Abercrombie l. c. Thomann annot. 1800. p. 398. Marino in *Memorie di matematica e fisica. T.* 4. Salter in *The Edinb. med. and surgical journ.* 1815. *Octob.*

103) Mérat in *Journ. de méd. de Mrs.* Corvisart etc. *T. II.* 1808. et *Journ. de méd. chir. et pharm. T.* 30. 1815.

104) Stoll rat. med. P. I. p. 285. Torla obs. dec. I. No. 4. Mérat l. ult. cit. T. 33. 1815. Mai. Hooper op. c. Tab. XIII. Rust *Magazin für die gesammte Heilk. B.* 17. *St.* 1. p. 123.

105) Kelch *Beyträge zur pathologischen Anatomie. Berl.* 1813. *LXVI.*

106) Bonet l. c. sect. 1—12. Morgagni epist. I. art. 17.

107) Bonet l. c. obs. 87. 88. Willisius cerebr. anat. cap. 7. p. 95. Swieten op. c. §. 1010.

lectio morbosa seri [110]), cruoris [111]) in ventriculis cerebri, polypi [112]), aër [113]), vitia plexuum choroideorum [114]), *glandulae pinealis* [115]), *pituitariae* [116]) aliarumque [117]), hydatides [118]), taenia hydati-

108) Morgagni epist. III. No. 8. 109) Cfr. §. X. 13 (34).
110) Riverius obs. cent. I. No. 37.
111) Polypi sanguinei in sinibus (Act. med. Berol. dec. I. Vol. I. p. 48).
112) Pseudomembranae (Burserius l. c.).
113) Lieutaud l. c. lib. III. obs. 55. Meibomius v. Kreizberg l. c. §. 29.
114) Duplo majores observavi. Hooper op. c. Tab. XII.
115) In substantiam caseosam commutata (*Samml. für pr. Aerzte.* 20. *B.* p. 569), concrementa calculosa in ea (Act. erudit. Lips. 1699. p. 306), tumor illius (Blane *transact. of a soc. for improvement of medical and surgical knowledge. Vol. II.* p. 192).
116) Sabulo referta (Lambert *commentaires et oeuvres chirurgicales, No.* 1). P. Rayer *observations sur les maladies de l'appendice sur-sphenoïdal, glande pituitaire du cerveau.* In *Archives générales de médecine.* 1824 (Ex volumine illius glandulae aucto derivat auctor: „*douleur, pesanteur à la partie antérieure de la tête, apathie, diminution de la mémoire, affaissement, assoupissement, avec cécité plus ou moins complète, le plus souvent des deux yeux*").
117) Glandulae scirrhosae in cerebello (Vandermonde in *Journ. de méd T.* 4. p. 137), in cerebro (*Samml. med. Wahrnehm.* 4. *B.* p. 159).
118) Balme *Journ. de méd. T.* 41. p. 504. Borelli hist. et obs. rarior. cent. I. obs. 38. Yelloli in *Med. chir. transact. published by the med. and chir. soc. of Lond.* 2. *Vol.* 1813. Bailey in *London medical repository*

datigena [119]), seu cysticercus cellulosus [120]), insecta eorumque larvae [121]) et nuclei [122]) in sinibus frontalibus, vitia cordis [123]), arteriarum [124]), tubi intestinalis [125]), hepatis [126]), lienis [127]) et renum [128]).

§. IX.

C a u s s a e.

1. **Ad capitis dolorem** ***disponunt:*** **vitium hae-reditarium, saepe ad plura ejusdem familiae individua extensum, violentiae cranio sub partu peculiarem formam imprimentes, corporis constitutio graci-** Praedisponentes.

1826. *Febr.* et Horn's *Archiv für medic. Erfahrung* 1826. *Jan. Febr.* p. 164.

119) Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 5. B. p. 914.

120) Rudolphi Entozoorum synopsis. Berol. 1819. p. 180. Nasse *Zeitschrift für Anthropologie.* 1823. *Heft* 3. p. 197.

121) Voigtel op. c. T. I. p. 293.

122) Meckel *neues Archiv der pr. Heilk.* 1. B. No. 12.

123) *Die Krankheiten des Herzens etc. v.* Kreyssig. *Berl.* 1814. 1. *Th.* p. 357.

124) e. c. anevrysmata aortae (Horn l. c. 1828. *Jan. Febr.* p. 161).

125) Gerson *und* Julius *Magazin der ausl. Literat. der gesammt. Heilk.* 1829. *Mai. Juni.* p. 489.

126) Forest lib. IX. obs. 48. 127) Forest l. c. obs. 49.

128) Forest l. c. obs. 50. Chelton *Untersuchung. No.* 6. Bartholinus et Schrader hemicraniam illius lateris observavit, cujus ren calculo laborabat (Kreizenberg l. c. §. 16).

gracilis, temperamentum sensile [1]), vita sedentaria; capitis scribendo, delineando, acu pungendo, sive ex visus imbecillitate, sive ex prava consuetudine, inclinatio, et intensio mentis. Quaevis aetas illi favet. Ceterum feminae prae maribus, homines ingenio praediti prae stupidis, scrophulosi et rhachitici prae sanis illi subjiciuntur.

Excitantes. 2. Pars caussarum ex cadaverum sectionibus elucens, ut adhaesiones morbosae, pseudomembranae, callositates, extravasata, suppurationes, de frequenti doloris capitis origine vel ex *praeviis*, vel ex *praesentibus inflammationibus encephali* clare testantur. Utroque in casu malo ansam porrigere solent: violentiae externae, ut ictus, contusio, lapsus, concussio, compressio [2]), vulnera capitis, insecta, corpora peregrina in aurium meatu [3]), in cavitatibus nasalibus [4]), vermes huc ex oesophago migrantes [5]), in ipso cerebro nidulen-

1) Sensibilitatem morbosam, ut caussam cephalaeae, jam Ballonius accusavit. Epid. II. p. 162.

2) Plebejae austriacae quondam caput mitris auro contextis ornare solitae, saepius inde cephalaeam patiebantur.

3) Musca in eo (Eph. nat. cur. cent. VIII. obs. 17), globus vitreus (Fabr. Hildanus cent. I. obs. 4).

4) Recens luculentissimumque exemplum cephalaeae ab insectis Dr. Ludovicus Frank (*Salzburg. med. chirurg. Zeitung.* 1815. No. 87) retulit. Aliud exstat in *Nouveau Journ. de médecine* T. 10. *Juillet* 1821. p. 233. *Observations sur deux vers sortis du nez d'une femme (qui avoit dormi aux champs).*

5) Bartholinus epist. medicinal. cent. VI. epist. 74. Burserius l. c. §. VII.

lantes [6]), dentium vitia [7]), vulnera colli [8]), capillitium prolixum [9]), deficiens [10]), resectum [11]), praesertim in plicosis, capillorum denigratio [12]), cosmetica [13]), positio incongrua corporis [14]), inprimis

6) Negata eorum existentia a Morgagnio (epist. I. No. 9) extra omnem dubitationis aleam nunc posita est.

7) Fabric. Hildanus cent. II. obs. 10. Portal *cours d'anatomie médicale. Vol. IV.* p. 197. Cfr. P. III. Vol. I. sect. I. cap. X. §. XXXIX. et J. L. Petit *oeuvres de chirurgie. T. I.* p. 125.

8) Lentilii miscell. II. p. 602.

9) Nuncii cujusdam uxor, Viennae eousque habituali capitis dolori obnoxia erat, quousque prolixum, quo ornabatur, capillitium non rescinderetur. Cfr. Ephem. nat. curios. dec. I. ann. IX et X. obs. 12. Paullini cent. III. obs. 12.

10) Calvi eousque capitis doloribus et malis oculorum obnoxii, quousque capillitio artificiali non uterentur, haud raro obveniunt.

11) Plurimas feminas nosco, quae, antequam sibi elegantiae male intellectae gratia capillitium rescinderent, nunquam capitis dolorem, quem dein saepius, praesertim hyemali tempore, experiebantur, perpessae erant.

12) Portal *cours d'anatomie médicale. T. 4.* p. 388.

13) Anno 1824. Vindobonensem cognovi feminam, quae post usum diuturnum aquae cosmeticae plumbum et bismuthum continentis, primum crines amittere coepisse dein tanta excruciata est cephalaea, ut visus et auditus inde labefactati fuerint. Sequebatur tandem colica, tabem minitans. Detecta remotaque interea caussâ, aegra convaluit.

14) Stoll praelectiones I. p. 314.

primis sub somno [15]), fertilissimo doloris capitis fonte, si diu nimis protrahatur, si deficiat, si ei inconsuetis horis indulgeatur, si quis obdormiens derepente expergefiat, si dormitoria sint humida, recenter dealbata, calida nimis, fumo carbonum [16]), vel odoribus fortioribus inquinata, si lectus afflatu aëris aut radiis solaribus [17]) expositus, — porro insolatio [18]), influxus, ut ferunt, solis [19]) et lunae [20]), aër nocturnus, nebulosus, frigus [21]), electrici-

15) Qui capite, ut decet, elevato obdormire sunt soliti, si profundius decumbere cogantur, in cephalalgiam incidunt.

16) Vix hiems unus alterve decurrebat, quin mihi dirissimae hâc ex caussa cephalaeae, saepe cum vomitu, aliquando cum lipothymiis, ne dicam de asphyxiis, obvenissent. Et hoc quidem ex fornacibus, ut vocantur, *suedicis*, par quos dormientium vita ignaro aut ebrio famulo committitur, pendet: vix enim in Lithuania, uti in Italia, carbones ardentes calefaciendi gratia cubiculis importantur.

17) Ex hac caussa ipse Car. Piso summum hemicraniae paroxysmum expertus est (Obs. 12. p. 74).

18) Communis caussa inter rusticos, viatores, et praecipue milites, galeis metallicis instructos. Cfr. Galenus de rem. eupor. cap. I. Alex. Trallian. lib. I. c. 16. Forestus lib. IX. obs. 12. Riverius obs. cent. II. No. 21. Sumeire in *Journ. de médecine. T.* 5. 6. p. 241. 485. aliique cap. sequent. §. XV[illegible]. citandi.

19) Ephem. nat. cur. dec. I. an. VI et VIII. obs. 8.

20) Ephem. nat. cur. dec. III. an. V. VI. obs. 81.

21) Refrigeratio pedum communis habitualis cephalaeae

ctricitas [22]), galvanismus [23]), lux nimia [24]), soni acuti, fortes, pharmaca, inprimis opium, atropa belladonna [25]), digitalis purpurea [26]), hyoscyamus, nicotiana [27]), arsenicum [28]), potus liquorum fermentatorum, ebrietas [29]), vina praecipue sulphure [30]), plumbo [31]) adulterata, cerevisia plantis nar-

 coticis

caussa excitans. Et a balneis frigidis intempestive adhibitis gravem capitis dolorem excitatum observavi.

22) Appropinquante tempestate cum tonitru, coelo ceterum id necdum indicante, duae matronae, quarum una Viennae, altera Vilnae quondam habitabant, constanter gravi cephalaea afficiebantur, quam brevi post tremor, sudores frigidi et lipothymia subsequebantur.

23) Plurimi, quibus galvanismum ad surditatem tollendam applicui, in cephalalgiam incidebant. Cfr. Grimm *Archiv der pr. Heilkunde für Schlesien* 3. B. 1. *St. No.* 5. Osthoff in Horn's *Archiv* 3. *B.* p. 290. Grapengiesser's *Versuche* p. 100.

24) Radii solares, solum, nive coopertum, allidentes, non tantum oculis, sed et cerebro infensi sunt.

25) Uxor comitis B., cui ob saevam tussim convulsivam, qua ultimis graviditatis mensibus vexabatur, folia atropae belladonnae praescripsi, in terribilem capitis dolorem incidit. Idem symptoma a baccis ejusdem plantae comestis Viennae observavi.

26) Non solum dolor ad regionem supraorbitalem, sed cruciatus ad varia alia capitis loca sub usu digitalis observantur.

27) *Med. Commentarien von Edinb. II. Dec.* 1. *B.* p. 41.

28) Vicat delect. observ. praet. Opp. No. 2.

29) Plater lib. II. obs. p. 356. Forestus lib. IX. obs. 58.

30) Hoffmann de dolore cephalico. obs. I. Opp. p. 252.

coticis mixta, jejunium, inprimis post crapulam, cibi copia vel qualitate peccantes, e. c. esus cancrorum marinorum [32]), dulcia, flatus [33]), vermes [34]), taenia [35]) non excepta, bilis, alvi obstructio, motus corporis vehemens, vectio per strata inaequalia viarum, — vestes collum [36]), pectus, abdomen arctantes, — animi pathemata, potissimum moeror, ira, sed et gaudium, coitus [37]), onania, retentio seminis citra consuetudinem, veneris desiderium, evolutio pubertatis, menstrua nimia, irregularia, deficientia, graviditas, lochia retenta, suppressa, lactatio [38]), lactis depravatio [39]), evacuationes consuetae suppressae, inprimis sudor pedum [40]), fluor albus [41]), haemorrhoides,

31) Ephem. nat. cur. dec. III. an. IV. obs. 30.

32) Bartholinus hist anat. cent. VI. hist. 57.

33) Fienus de flatibus. c. 14.

34) Cephalalgiae crebro in Lithuania (vermibus intestinalibus admodum favente) originem debent Cfr. Bartholinus l. c. hist. 8.

35) *Giornale di medicina pratica di* Brera. Vol. II. c. 3.

36) e. c. collare arctum, consulto applicitum, ut milites exhausti faciem rubram succi plenam exhibeant.

37) Forestus obs. LIX. obs. 29.

38) Tissot l. c. p. 117. Rees in op. infra citando.

39) Nicol. Piso de morbis cognoscendis et curandis. L. I. cap. 8. p. 52.

40) A sudore habituali pedum sponte suppresso dira cephalaea, de qua supra (§. VIII. 2 (18)), originem trahebat. J. F. D. Lobstein *observations sur la nature et l'importance de la sueur habituelle aux pieds* (*Journ.*

des, epistaxis, effluxus puris, seri ex auribus, intermissio venaesectionis, sanatio praepostera tineae, psorae, ulcerum antiquorum, febrium intermittentium, — metastases morbillorum [42]), variolarum, typhi [43]) et contagium venereum.

3. Qui hypotheses de caussa proxima doloris capitis desiderant, in veteribus de calida et frigida intemperie cerebri, de vaporibus ad caput ascendentibus, de quatuor elementis encephalo infensis disserentibus, delectamentum invenient. Proxima.

§. X.

D i a g n o s i s.

1. Doloris capitis, morbi saepe simulati, stabilita, ut mali principalis, praesentia, determinataque forma, in specialem illius sedem inquirendum. Est autem *sedes* doloris capitis aut in *integumentis cranii* et *musculis subjacentibus*, aut in *galea aponevrotica;* in *pericranio*, aut in *cranio ipso*, aut in *membranis* cerebrum involventibus, aut in *cerebri*, *cerebelli* et *medullae oblongatae* sub- Sedes.

complémentaire du dictionnaire des sciences médicales. 1826. *Mai.* p. 212).

41) Medici fluorem album pro debilitatis effectu habentes, aegrasque injectionibus adstringentibus continuo curantes, morbo eo suppresso, aegras aliquando in terribiles capitis dolores conjiciunt.

42) Mursinna *neues Journal für die Chirurgie* 2. B. 1. St. p. 108. Gay in *recueil périodique de la société de Paris* 2. T. No. 9.

43) Edit. secund. P. I. Vol. II. sect. II. cap. I. §. VI. 7.

substantia sive *corticali* sive *medullari*, aut in *arteriis*, *venis*, *glandulis* encephali propriis, aut tandem in *plurimis locis* simul [1]).

Indoles.

2. Ut facilius *sedes* morbi determinari possit, simul *indolis* illius ratio habenda. Est enim dolor capitis effectus aut *constitutionis morbosae universalis*, aut *irritamenti mechanici* prorsus localis.

Dol. capitis inflammatorius.

3. *Dolor capitis inflammatorius* [2]), cui praecipue haemorrhagiae suppressae, vitia cordis et arteriarum (inprimis illius hypertrophia istarumque anevrysmata *)), potus liquorum fermentatorum, animi pathemata, insolatio, occasionem praebent, quique potissimum ex sanguine nimia vi vel in arterias cerebri [3]), cerebelli et medullae oblongatae irruente, vel in sinibus stagnante, vel aegre per venas redeunte [4]), hinc ex processu inflammatorio originem trahit, nullamque formam respuit, dolor, inquam, capitis inflammatorius cogno-

1) Quam morbi analysin ne quis, ut monui, Bichatii principiis tribuat, cum jam illius elementa in operibus citatis Plateri et Fr. Hoffmanni continentur.

2) Rotarius de cephalalgia calida. Leid. 1682.

*) Vidus Vidius opp. omn. lib. VI. Pelletan *clinique chirurgicale. T.* 2. *fig.* 1. F. E. Schilbach diss. sistens casum anevrysmatis in capite virginis sexagenariae rariorem. Jen. 1825.

3) Home in *Transactions of a society for the improvement of medical and surgical knowledge. Vol.* 3. p. 258.

4) In cephalaea a dilatatione venarum orta, malum a positione corporis supina valde augebatur, teste Home l. c. p. 259.

cognoscitur (praeter signa generalis morborum systematis nervorum inflammatoriorum) per cruciatum gravativum, distendentem, pulsantem, a motu auctum, per vibrationem carotidum et temporalium, per oculorum splendorem, per faciem modo rubram, modo pallidam, aestumque frontis, per ponderis sensum in orbitis, per aurium tinnitum nasique siccitatem.

D. cap. rheumaticus.

4. *Dolor capitis rheumaticus* [5]), in regionibus septentrionalibus communissimus etiam homines aliàs cephalaeis non obnoxios eligens, affectiones rheumaticas oculorum, gingivarum [6]), narium, faucium, artuum, sequens, sedem in tegumentis capitis, in galea aponevrotica, in pericranio aut in ipsis membranis et ventriculis cerebri figens [7]), a rheumatismo acuto capitis [8]) (ob febris defectum) et a *neuvralgia faciali* [9]) distinguendus, saevos, acutos, diurnos ac nocturnos cruciatus excitat.

D. c. catarrhalis.

5. *Dolor capitis catarrhalis* [10]), a rheumatico

5) Terwen diss. de cephalalgia ex intemperie frigida. Lugd. Bat. 1676.

6) Gr. Horstius, P. II. obs. 24.

7) Rademacher in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1813. *August* p. 64.

8) Edit. secund. P. I. Vol. III. sect. II. cap. XXX. §. CV. 3.

9) Hemicrania, quam Wepfer *crudelem* appellat, aliaque exempla a Tissoto enarrata (l. c. p. 121) claras notas prosopalgiae exhibent.

10) *Syn. Cephalaea coryza.* Deschamps *traité des ma-*

tico parum diversus, maxime ad regionem sinuum frontalium percipitur, ponderis ingrati ac ardoris molesti sensu, sociis lacrymatione, siccitate narium et sternutatione. Remittit ille horis matutinis, exacerbaturque vespere, saepe tunc intercurrente calore veluti febrili.

D. c. gastricus. 6. *Dolor capitis gastricus* [11]), errorum in diaeta, acidorum, vermium, bilis, animi pathematum effectus, plerumque sub forma hemicraniae periodicae, inter urbium incolas, senstiles, vitae sedentariae addictos, obveniens, a jejunio aeque ac a pastu auctus, si pendeat ex ventriculi aut duodeni affectione [12]), frontem, tempora et oculos, si ex hepate capitis latus dextrum occupans, in genere debilitate, halitu ingrato, facie pallida, ad latera nasi subflava, genis profunde rubentibus [13]), stillicidio sanguinis e nare, plerumque dextra, lingua spurca, noctu sicca, nausea,

ladies des fosses nasales et de leurs sinus. Paris 1804. Schwarz in *Beyträgen zur Kenntniss der Hirnkrankheiten* (*Rheinisch - Westphäl. Jahrbücher für Med. und Chirurg B.* 8. *St.* 3. p. 1).

11) N. G. Balemann de cephalalgia inprimis illa quae consensualis ex abdomine est. Helmst. 1755.

12) Dolorem capitis ex ventriculo ab eo ex intestinis tenuibus necdum duce Warren (*Medical transactions* 1813. *No.* 18) distinguere addidici.

13) *Faciem rubram*, ut commune imbellicitatis ventriculi signum, jure statuit G. Rees: *Practical observations on disorders of the stomach, with remarks on the use of bile in promoting digestion. Lond.* 1810.

sea, vomitu, tussicula, alvo tarda, haemorrhoidibus, urina crassa, sedimentosa, aquosa, instruitur. Sedem doloris capitis gastrici in ipso cerebro, ex consensu [14]) laborante, quaerimus. Quum vero consensus reciprocus sit, cavendum ne primariam cerebri affectionem, turbas ventriculi intestinorum, hepatis pro effectu agnoscentem, pro dolore capitis *gastrico* declares [15]).

7. *Dolor capitis arthriticus* [16]), cum podagra, erysipelate, herpete, zostere [17]), fluore albo, haemorrhoidibus [18]), sudoribus habitualibus, catarrhis chronicis nexum alens, praecipue juxta suturarum decursum saevit, haudque raro symptomata, cerebri ipsius affectionem indicantia, (maxime sensum ponderis ad verticem, somnolentiam, impotentiam, oculos libere movendi etc.) socia agnosit [19]). D. c. arthriticus.

8. *Dolor*

14) *Of those head-aches which arise from morbid sympathies.* In *The Edinburgh med. and surgical journ.* 1825. *Octobr.* p. 240.

15) Pulchre hoc argumentum enucleavit Dr. Paris: *On head-aches arising from indigestion* (*The family oracle of health.* 1826. *No.* 42 p. 206).

16) Musgrave de arthritide anomala. c. 14. 16. Hee in Prod. act. soc. med. Havn. p. 87. Stoll rat. med. Vol. V. p. 435. et Ephem. nat. cur. dec. III, ann. V et VI. obs. 155. ann. VII et VIII. obs. 214.

17) Zosteris cum cephalaea nexum pluries observavi. Cfr. Act. reg. soc. med. Havn. Vol. III. p. 261.

18) E. G. Stahl de cephalea iliaco-haematica. Hal. 1698.

19) Inter graves cephalaeas arthriticas, quae mihi obve-

D. c. scorbuticus.

8. *Dolor capitis scorbuticus* [20]) in aetate senili, sub curriculo aliorum morborum, praecipue in nosocomiis, comparere, carebariae plerumque formam induere, haemorrhagias narium sine conspicuo levamine, ecchymomata aliaque diatheseos scorbuticae signa prae se ferre solet.

D. c. periodicus.

9. *Febris intermittens cephalica larvata* (quatenus morbus acutus probe a chronicis doloribus capitis periodicis distinguenda), reconditis modo encephalitidi [21]) modo saburrae [22]) adscribenda, typo quotidiano addicta, maxime horis matutinis, dolore frontis lateris sinistri, (oculo in consensum deducto) comparet.

D. c. scrophulosus.

10. *Dolor capitis scrophulosus* infantibus et adolescentibus familiaris est. Oritur mox a vitiis systematis vasorum lymphaticorum cerebro ipso vim

nerunt, illa qua comes *Walmoden*, exercitus Austriaci in Insubria supramus Dux, laboravit, aminet. Vir hic, ultra quinquaginta annos natus, haemorrhoidarius, quotannis hyemali tempore catarrho obnoxius erat. Aestate a. 1828, etsi sanus thermas Germaniae scopo prophylactico adivit; sub quarum usu mox capitis dolorem percepit. Dolor iste, redux Mediolanum, maxime incravit ac aegrotum, sociis supra allatis symptomatibus, usque ad proximum var (pactore contra omnino immuni servato) excruciavit.

20) Horstius opp. T. II. p. 337.

21) Cfr. cap. III. §. XVI. — No. 13.

22) Sic ex summa hac in morbo emeticorum utilitate concludo.

vim inferentibus [23]), mox a tumoribus glandularum colli, pulmonum [24]) et hepatis, utpote venas jugulares, subclaviam et cavam descendentem comprimendo encephali plethorae ansam porrigentibus. Dignoscitur ex habitu scrophuloso, ex morbis praegressis, inprimis impetiginibus capitis praepostere fugatis. Cave vero ne tumores glandularum, praeprimis parotidum, qui ex vitiis encephali per *consensum* oriuntur, pro scrophularum indicio habeas [25]). Praeterea notandum, *rhachitidem*,

23) §. VIII. 6 (77. 103. 115. 110). Dr. Brunn (Horn's *Archiv für med. Erfahr.* 1823. *Jan. Febr.* p. 122) cephalaeam chronicam puellae scrophulosae describit, ubi oculi lucem, aures sonum respuebant, animi facultates, inprimis memoria, deprimebantur, et vertigo vitae finem imposuit. Necroscopia *tubercula circa* tentorium exhibuit. Similia enarrantur a Salter (Horn l. c. 1822. p. 375). Yelloly *medical chirurg. transact. T.* 1. p. 181. Krukenberg *Jahrbücher der Klinik zu Halle.* 1823. p. 325. Calow l. c.

24) Cephalaea et inprimis hemicrania, haud raro phthiseos pulmonalis tuberculosae sive nuntii sive socii esse solent. Occurrunt, saepe cum genae rubore ac stillicidio cruoris e narice, in latere pulmoni infarcto respondente, quod compressioni, sinistrorsum, venae subclaviae, jugularem ejusdem lateris excipientis, dextrorsum cavae descendentis, jugularis dextrae propaginis, tribuendum est. Stabilita jam suppuratione in pulmone ac larga succedente expectoratione, capitis dolor evanescit. Et volumen auctum lienis vel hepatis, pulmones sursum pellens, capitis dolori aliquando ansam praebet.

25) Cfr. P. III. Vol. I. sect. I. cap. IV. §. XVIII.

tidem, singulis vertebris infensam, illarum primae, cranio, minime parcere. Immo verisimile est, plurima ejus vitia [26]), et praesertim concrementa calculosa in cerebro, originem rhachiticam habere.

D. c. carcinomaticus. 11. *Dolor capitis carcinomaticus* (ad quem et *plicosum* illum revocamus [27])) homines excruciat aetatis provectae, prius scrophulosos aeriusque arthriticos, quorumque familiis cancer addictus est, aut qui eo ipso facto laborant [28]). Dolor iste, ex vitiis systematis lymphatici encephali [29]) emergens et cum quadam neuralgiae facialis specie [30]) similitudinem alens, ferocitate omnem alium antecellit.

D. c. venereus. 12. *Capitis dolor venereus*, plerumque ut cephalaea, rarius ut hemicrania obveniens, sedem ipso in cranio figit. Gravius malum ejus carie, exostosi, topho, comitatur. Loca sic affecta maxime dolent ac attactum respuunt. Dolor circa horam

26) §. VIII. 6 (53. 54. 55. 57. 100).

27) Cfr. Edit. 2. P. I. Vol. III. sect. II. cap. XXII. §. LXXIII.

28) Summam cephalaeam cum cancro linguae TRINCAVELLA (consil. med. lib. III. obs. III. col. 669) observavit. Pluries cephalaea cum cancro labiorum, mammarum, uteri et praeprimis hepatis mihi obvenit.

29) §. VIII. 6 (99. 117)

30) Cfr. P. II. Vol. I. sect. II. cap. VI. §. XXX. 10. ANDRAL junior observationem de cerebri scirrho in cancrum converso refert (MAGENDIE *Journ. de physiol. expériment. et de pathologie. T.* 2. *No.* 2. 1822).

horam quartam vespertinam ingruit, ac per totam noctem crudeliter saevit. Diagnosis ex syphilidis doctrina [31]) eruenda.

13. *Cephalalgias* et *hemicranias* transitorias, *clavum*, *ovum* menstruationis periodum comitantia [32]), aut ab animi pathematibus, electricitate, imbecillitate [33]) excitata, secure pro *nerveis* sive *spasmodicis* declaramus. Graves vero et habituales cephalaeae, saepe sub larva hysteriae aut hypochondriasis obvenientes, mala longe pejora abscondunt [34]). D. c. nerveus.

14. Si

31) P. IV. Vol. II. sect. I.

32) „Dolores capitis ab utero nati verticem ac occiput cum sensu frigoris occupant.“ Klein interpr. clinic.

33) Atoniam cerebri posse dolori capitis ansam tradere jam Forestus (lib. IX. obs. 38) docuit, ac inediae, haemorrhagiarum aliarumque evacuationum effectus testantur. Cfr. Fr. Hoffmann diss. de cephalaea cum immoderato haemorrhoidum fluxu saepius repetente. Hal. 1735.

34) Uxor chirurgi Vilnensis *Woynicz*, quadragenaria, obesa et florida, ast semper de laesa valetudine querula, ut summe hysterica, lippis et tonsoribus nota, antispasmodicorum seriem, non minus quam medicorum patientiam exhauserat. Conquerebatur de continua capitis gravedine, quae omni secundo sive tertio mense in saevam cephalaeam pulsantem, cum vertigine, anxietate et vomitu transibat. Mala haec nychthemerum unum alterumve perdurabant, ac plerumque erroribus in diaeta (gulae enim indulgebat), animi pathematibus (ad iram proclivis erat), aut aliis caussis accidentalibus tribuebantur. Aestate an. 1814. curam

D. c. ab irritamentis mechanicis.

14. Si violentias, quibus corpus sub partu, lapsu, lusibus et jocis, nec non punitionibus infantum

illius suscipere coactus fui. Audita patienter longa historia morbi, ex perceptione foetoris, ut ajebat, interni, cum deleto ceterum odoratu, suspicionem de latente taenia alui. Displicuit simul *labiorum* aegrae *livor*, quem nunquam impune conspexi. Exhibitis repetitis vicibus drasticis aegra, sine vermium evacuatione, conspicuum percepit levamen; ita ut usque ad mensem Januarii 1815. meliori solita frueretur valetudine. Die 17. hujus mensis aegram fortuito visitando, eam de capitis dolore et vertigine, quae ipsa affectioni catarrhali tribuebat, conquerentem inveni. Die 21. consulto ad miseram vocor, jam delirantem, adstantes quidem cognoscentem, ast quaestionibus incohaerenter respondentem, mox surgentem, ac si res suas quaereret, mox iterum decumbentem, seseque cum summa inquietudine in lecto jactantem. Febris vix ulla. Alvus clausa. Dubius in diagnosi, an scilicet coram haberem inflammationem cerebri, ant paroxysmum hystericum, securitatis caussa copiosas hirudines capiti admoveri jussi, praescripto clystere, pediluvio et refractis tartari emetici dosibus. Die 21. status idem. Febris nulla. Redeunte taeniae suspicione, calomel cum jalappa exhibentur. Die 22. alvus ter cum levamine mota. Quiescit. Die 23. mane. *Apoplexiae* sine paralysi insultus. Secatur vena ad libram, ordinata solutione salis amari nec non epispasticis ad suras. Aliquod levamen et sat placidus somnus. Paulo post novus apoplexiae insultus. Die 24. convulsiones epilepticae per totam fere noctem. Pulsus durus. Respiratio sonora, profunda. Repet. venae sectio. Consilio plurimorum medicorum digitalis cum calomel et

fantum saepe subjicitur, si viam, quam insecta sub

vesicatorio ad nucham proponitur. Die 25. nulla mutatio, decumbit enim aegra ut apoplectica, donec a convulsionibus agitatur. Die 26. moritur. *Sectio cadaveris.* Ablatis integumentis cranii ad os parietale dextrum, prope verticem, macula caerulea, magnitudinis amygdalae obvenit. Videbatur ipsa ab ecchymosi sub pericranio pendere, at eo ablato, macula remanebat. Cranii pars superior crassa, diploë ac suturis orbata, magna cum difficultate more consueto transversim rescindebatur. Levi porro opera a dura matre separabatur. Quum autem in situm maculae lividae respondentem inquisivissem, illius loco cranium hac in parte admodum tenue, pellucidum inveni. Adversus lucem conspecta, credebam, me tympani membranam, ossi petroso inclusam, coram habere. Quo tempore autem superficies externa cranii lavigata erat, interna in parte pellucida *foveam* exhibebat, magnitudinis maculae supra allatae. Suscipiebat haec fovea *convolutum vasorum sanguiferorum* super duram matrem prominentium, a lympha coagulabili et pseudomembrana circumdatum. Utrum haec vasa *anevrysma* rami cujusdam arteriae meningeae mediae, an varicem venae ejusdam nominis, an anevrysma per anastomosin sisterent, non audeo determinare. Anevrysma tamen verisimilius videtur, cum destructio cranii in parte affecta, effectui communi anevrysmatum in vicina ossa respondeat. Tandem super os cribrosum *steatoma magnitudinis castaneae*, nervos olfactorios extenuatos, amplectens inveniebatur. Reliqua secundum normam, si excipias plexus choroideos, inprimis illum ventriculi tertii, dilatatos. Nullum enim aderat signum sive inflammationis sive extravasati. Quam morbi historiam

sub odoramento incauto florum, aut sub somno in cavitates narium et aurium patulam inveniunt, — si evolutionem vermium in ipsa cerebri substantia [35]), — si illius herniam, si consuetudinem generalem infantum singulis aperturis corporis humani res peregrinas intrudendi, sique tandem vim, quam morbi dentium in universum caput exercent, perpendamus, origo *doloris capitis ex irritamentis mechanicis* haud mira videbitur. Praecipue autem notandum, irritamenta hujusmodi saepe inflammationibus ansam praebere, quae imperfecte resolutae, aut chronicae redditae magis, quam levis, quae illis aliquando occasionem dedit caussa, accusandae sunt. Eo facilius tunc caussa prima morbi nos fugit, ubi inter eam et effectus ejus longum temporis curriculum intercedit. Sequitur inde in cephalaeis, praesertim infantum, aut ex infantia originem petentibus, anamnestica a parentibus, nutricibus et institutoribus petita, atque *examen capitis universi*, nunquam negligenda esse, quod ultimum praeceptum ad cunctos capitis dolores chronicos extendendum esse censemus *).

15. Nul-

consulto exposui, ut juvenes medici aliquando capitis dolorem epitheto *spasmodici*, *nervosi*, *hysterici* praepostere salutantes, cautiores essent.

35) Cephalaea ab hydatide, hemisphaerio cerebri dextro infixa, apoplexiae symptomatibus stipata, ab Home (l. c. p. 266) describitur.

*) Cfr. *Journ. der Chirurgie und Augenheilk. von* Graefe *und* Walther. *B.* 13. *Heft* 1. *No.* 7.

15. Nullibi doctrina complicationis majoris momenti est, quam in capitis doloribus dijudicandis. Cerebro ipso laborante viscera ex eo nervos desumentia, potissimum cor, pulmones et ventriculus, mox in propriis functionibus perturbantur. Quod si contingat, en circulum sanguinis, processum respirationis et digestionis a norma deflectentes. Cum viscera illa per eandem viam, qua cerebro obediunt, rursus in illud imperium exerceant, malo additur malum. Nil hinc frequentius *dolore capitis spasmodico - inflammatorio*, toties obveniente, quoties cor spasmo correptum cruorem caput versus nimis pellit [36]. Alias viscera abdominalia obstructa, e. c. hepar, sanguinem ex arteria coeliaca vix admittendo, plethorae capitis, hinc cephalaeae vel hemicraniae *gastrico - inflammatoriae* ansam porrigunt. Generatim, qualiscunque fuerit caussa cerebrum irritans, major sanguinis affluxus ad caput (complicatio inflammatoria) nascitur. *Rheuma* facillime aliis encephali morbis adsociatur [37]. Praeterea violen-

D. c. ex complicatione diathesium.

36) F. M. Marcolini *sopra una strana e complicata malattia* (*Annali universali di medicina. Novembre* 1829).

37) Sic vir conspicuus, urbem *Minsk* inhabitans, ozaena mulctatus, saepe hemicraniam dextri lateris experiebatur, at tolerabilem. Cum vero, aestuante corpore ac denudato capite, refrigerio sese exposuisset, in eundem morbum cum furoris et desperationis notis incidit. Occupabat nunc dolor, antea ad sinum fronta-

violentiae, quondam capiti illatae, saepe efficiunt, ut dein a minima eaque adventitia caussa capitis dolor provocetur[38]).

§. XI.

Prognosis.

Generatim. 1. Cephalaea chronica aut habitualis nunquam flocci pendenda[1]). Sub vulgari enim nomine capitis doloris herculea interdum latent mala[2]). Hemicrania aliquando annorum curriculo sponte evanescit; aliàs facile in vertiginem transit[3]). Effectus generales doloris capitis habitualis, seu potius caussarum eum excitantium, sunt deformitas, capillorum defluvium, hypochondriasis, jactura memoriae, aliarumque facultatum animi, nec non torpor, formicatio[4]), contractura, convulsio, paralysis. Praesagit ille interdum maniam.

2. Nisi

lem circumscriptus, regionem temporalem, ac protrahebatur usque ad verticem. Tanto malo abscessus ad musculum temporalem, ac cura mercurialis felicem finem imposuerunt.

38) Lobber diss. cit. §. 4.

1) Struvius diss. Resolutio aphorismi decimi sectionis sextae Hippocratis, in qua traditur prognosis cephalaeae. Jen. 1676.

2) Portalius levissimum dolorem capitis ex ulcere cerebri, ovum gallinaceum adaequante, descripsit (*Mém. de l'académie des sciences.* 1780. p. 315).

3) Bauhinus diss. de hemicrania in vertiginem transeunte. Basil. 1677.

4) Ex his, si in latere hemicraniae opposito locum obtineant, Rostan (l. c.) ad cerebri mollitiem concludit. Audax sane conclusio!

2. Nisi salutaris haemorrhagia, praecipue epistaxis, haemorrhois *), aut recta medendi methodus, cephalaeae inflammatoriae, quo citius id fieri potest, finem imponat ac, nisi aeger debito regimine morbi regressum impediat, concretiones morbosae, callositates meningum, pseudomembranae, polypi, extravasata serosa, purulenta, cruenta, abscessus cerebri expectanda. Quae singula pro varia malorum sede surditatem, olfactus jacturam, caecitatem, convulsiones, epilepsiam, insaniam, vertiginem, apoplexiam et paralysin producere queunt. P. d. c. inflammatorii.

3. *Rheumatismus* meninges et cerebrum detinens, effectus diatheseos inflammatoriae praesertim quoad extravasatum serosum producit. Extus autem facile in abscessum, saepe sub galea aponevrotica latentem, transit. P. d. c. rheumatici.

4. Minoris momenti *cephalaea gastrica*. Intra octo enim, novem, vel quod longissimum est, intra quatuordecim dies sponte solvitur. Ubi tamen crebro redit, hepar magis magisque laeditur. P. d. c. gastrici.

5. Nisi *dolor capitis arthriticus* per fluxum e naribus [5]), diarrhoeam, asthma, hypochondriasin [6]), P. d. c. arthritici.

M 2

*) Fabr. Hildanus obs. cent. I. obs. 9. Wepfer hist. apoplecticor. edit. Amstelod. p. 608.

5) Lego adeo (*Heidelberger klin. Annalen B.* 3. *Heft* 3. p. 400) hemicraniam evacuatione concrementorum lapideorum e naribus solutam fuisse. In Ephem. acad. nat. cur. dec. III. p. 396. exstat Dr. Cumert observa-

sin [6]), tumores capitis *), dolores artuum [7]), podagram [8]), calculum renalem solvatur, gravia encephali mala ocyus serius timenda sunt, ut callositates, ossificationes meningum, cerebri et arteriarum, cataracta, amaurosis et apoplexia. Cephalalgia habitualis in adolescentibus futurae in senectute podagrae est indicium.

P. d. c. scorbutici. 6. Dolor *capitis scorbuticus* ob ecchymomata in internis capitis partibus, indeque apoplexiam aut paralysin timendus [9]).

P. d. c. periodici. 7. *Cephalaea intermittens*, quamvis febribus *perniciosis* adscripta; attamen, nisi in senibus obveniat, recta adhibita medela, plerumque sanatur.

P. d. c. scrophulosi. 8. Effluxus saniei ex auribus, naso, ulcera cutis, evolutio tineae, phthiseos pulmonalis [10]), abso-

tio de singulari hemicraniae solutione per stillicidium e naribus aquae ad attactum frigidae.

6) Tissot l. c. p. 135.

*) Schenk observ. med. rar. lib. VII. Francf. 1665. fol. 13. Ch. Fr. Baerach diss. de capitis tumoribus tunicatis post cephalalgiam exortis. Lipsiae 1765.

7) Schobell l. c. p. 32.

8) „Hemicrania libenter in arthritidem plenariam transit.“ Klein l. c.

9) Matrona quadraginta annorum, dudum labe scorbutica mulctata, sub quovis insultus cephalaeae (cui crebro subjiciebatur) *ecchymomata* instar seminis milii in facie accepit. Tandem inopinate in apoplexiam de qua infra (cap. V. §. XXV. 2) incidit.

10) §. X. 10.

absolutio pubertatis dolores *capitis scrophulosos* (ob dispositionem ad hydrocephalum et maniam, quam denotant, nunquam vilipendendos) fugare solent.

9. *Dolor capitis carcinomaticus*, evoluto quadam in parte scirrho sive cancro, aut accedente paralysi [11], aliquando evanescit, aliàs perseverat, vel increscit. Idem de *cephalalgia plicosa* respectu ad trichoma valet. P. d. c. carcinomatici.

10. Nulla luis forma difficilius abigitur ea, quae sub *adspectu capitis doloris*, praecipue inveterati, prodit. Ipsa denique hujus morbi ad nutum succedens sanatio peculiare interdum agnoacit periculum, separationi partis cranii cariosae a sana tribuendum [12]). P. d. c. venerei.

11. *Cephalalgia*, *hemicrania* et *clavus* indolis nerveae, mala quidem molesta, difficulter radicitus evellenda, ceterum autem nullo pacto periculosa, P. d. c. nervei.

11) Schallgruber (*Aufsätze und Beobachtungen in dem Gebiethe der Heilkunde. Grätz* 1816) exemplum refert cephalaeae carcinomaticae, socia paralysi.

12) Curam viri Vilnensis, cephalaea syphilitica (cum topho et suspicione cariei cranii) laborantis, mercurii ope suscepi. Res optime incedere videbatur. Ast inopinate convulsiones aliaque inter encephalitidem et apoplexiam medium tenentia symptomata apparuere brevi post a morte excepta. Secto cadavere, caries ossis parietalia sinistri, ac lamina ossea inde separata, nuncque durae matri inflammatae incumbens reperiebantur.

riculosa, ac annorum curriculo saepe sponte evanescentia, constituunt.

P. d. c. ab irritamentis mechanicis. 12. Prognosis *doloris capitis ex irritamentis mechanicis* omnino ab indole caussae specialis pendet.

P. d. c. complicati. 13. Praecepta prognoseos *doloris capitis* complicati ex prognosi morbi simplicis componuntur.

§. XII.

C u r a.

Prophylactica. 1. *Prophylaxis dolorum capitis* [1]) ex praeceptis generalibus morbis nervorum medendi exque sequentibus deduci possunt.

C. d. c. inflammat. 2. Vigente *capitis dolore inflammatorio*, in aegro robusto, pulsum plenum, fortem offerente, *vena* saphaena, aut, si hic difficultates invenirentur, vena brachii cephalica, aut jugularis externa (in hemicraniae e latere dolente [2])) *secanda*. Sunt, qui venam frontis, inprimis si para capitis posterior doleat [3]), sauciare suadeant. A sectione arteriarum temporalium [4]) abhorremus. Praemissa,

1) Mercurialis consult. T. I. p. 14. consult. 107.

2) J. Rhodius (lib. I. obs. 173) exemplum habet, ubi in cephalaea, secta dextri lateris saphaena, sublatus est etiam dextri lateris capitis dolor, eodem deinde effectu secuto, in altero latere cum secaretur.

3) Plater l. c.

4) Galen de cur. per sanguin. miss. c. 22. 23. Aretaeus curat. chron. lib. I. c. 2. Zacutus Lusitanus Prax. admirab. lib. III. obs. 107. Riverius obs. cent.

missa, aut non indicata, phlebotomiâ *hirudines*, variis pro varia doloris sede, capitis partibus admoventur [4]). Medium venae sectionem et hirudines inter *cucurbitulae scarificantes* tenent, occipiti, colli lateribus, scapulis, brachiis, manibus (inter pollicem et indicem [6])), suris, natibus, applicandae. Dolore capitis (testantibus pulsatione cordis et carotidum, rubore faciei) dumtaxat a nimio sanguinis caput versus impetu originem trahente, *truncus carotidis* alterutrius aut utriusque *comprimendus* [7]). Ne vero id fiat ubi vitia cordis aut arteriarum latent [8]). Praeterea *eccoprotica* et *clysteres* inserviunt. Fortior autem alvi purgatio nocet [9]). Magnum porro levamen a *pediluviis tepidis* (quin tamen verbis Fr. Hoffmanni utamur „nunquam non in hoc affectu utilibus" [10])) obtinetur. *Sinapismi acriores*, crurum, sive surarum internae superficiei admoti, ac ad

II. No. 59. 89. Ballonius T. I. p. 70. *Abhandl. der K. Schwedischen Acad. der Wissenschaft.* 13. B. p. 39.

5) Cap. I. §. VI. 9. b. 6) Plater l. c.

7) Cap. I. §. VI. 9. c.

8) Subitanea enim mors timenda foret, cum jam a sola compressione carotidum, corde sano, illius palpitatio cum anxietate et dolore brachiorum oriatur (Parry l. c. p. 312).

9) Hippocrates lib. de rat. vict. in morb. acut.

10) l. c. sect. II. §. V. p. 203. Nosco sane homines, qui a balneis pedum tepidis affluxum majorem sanguinis ad caput, caloris augmentum, inquietudinem, insomnia experiuntur.

ad rubedinem usque relicti, extrahunt (sunt verba aegrorum) dolorem cum calore. *Affusiones*, *fomentationes frigidae* [11]), inprimis *glaciales* [12]), animadvertente jam FR. HOFFMANNO [13]), circumspecte adhibendae. Tutiori virtute refrigerante pollet *lotio vultus cum cremore lactis*, vel cum *aqua rosarum*, *aceto*, addito tantillo *albuminis ovi* (ut mador diutius haereat). Quoad *regimen diaeteticum* [14]), praecipue positio erecta capitis commendanda.

C. d. c. rheumatici.

3. *Doloris capitis rheumatici* curam evacuationibus sanguinis, praesertim localibus, aggredimur. Dein nuchae *vesicatorium*, sive lene *rubefaciens* [15]), apponimus. Interne diapnoica. Dolore integumenta, musculos, aut galeam aponevroticam detinente, ne suppurationem (*cataplasmate*, aut *epithemate* emolliente, promovendam) praetervideas. Alias *cucupha* ex *speciebus* sive *cephalicis* [16]), sive *aromaticis* [17]), sive *pulvere cephalico* [18])

11) E. c. cataplasma ex mica panis, baccis juniperi communis, seminibus cumini et aceto, linteis susceptum.

12) Glacies in vesicam porcinam suscepta, capiti per breve temporis spatium apponitur.

13) l. c. §. VI. 14) Cap. I. §. VI. No. 9.

15) e. c. sic dictum *vesicatorium perpetuum*. R. Emplastri meliloti unciam unam. Pulveris cantharidum a gr. decem ad viginti. Camphorae rasae scrupulum unum. M.

16) R. Herbae origani majoranae, betonicae officinalis, veronicae officinalis, florum lavendulae spicae āā uncias duas. M. f. pulvis grossiusculus.

eo [18]) et prae omnibus *mitra e subtilissima tela cerata* [19]), capiti imponenda. Simul usui interno inserviunt *murias hydrargyri mitis*, inprimis cum *oxydo stibii hydrosulphurato aurantiaco* et *opio* [20]). Quibus incassum adhibitis, parti affectae (praemissa tonsura) aut *cremor lactis* cum *amylo*, *opio* et *croco*, aut *oleum expressum hyoscyami nigri*, aut *laudanum saliva subactum*, illiniri, aut cataplasma ex *amygdalarum amarum contusarum* uncia una, *seminum plantaginis psyllii* uncia semis, *seminis hyoscyami nigri* drachma una, *olei rosati* drachmis tribus, lactis q. s., aut *epithema* ex herbis *verbenae* et *betonicae officinalis* cum vino decoctis, applicari queunt. Quodsi et haec auxilia effectu destituerentur, locus dolens *sapone ammoniacali*, *balsamo opodeldoch*, *tinctura lyttae vesicatoriae*, *spiritu formicarum* perfricari posset. *Unguentum stibiatum*, nisi cautissime adhibitum, cruci-

17) Pharm. Borussicae, Ruthenae castrensis.

18) Pulveris seminum coriandri sativi, seminum anethi foeniculi, ligni santali rubri ââ drachmam unam et semis, nucis moschatae, caryophyllorum ââ drachmam semis. D.

19) *Taffetas de santé*. Mitrâ sic paratâ rebelles cephalaeas debellavi. Id praesertim beneficii obtinetur, quod caput inde non calefiat, et nihilominus perpetuò madore involvatur.

20) R. Calomel. sulphuris aurati antimonii ââ grana sex. Opii puri grana duo. Sacchari drachmas duas. m. f. pulvis, divide in duodecim partes aequ. S. pulverem ad vesperas capiat.

cruciatus, illos a morbo longe excedentes, excitat. Dolore una tantum in plaga urgente, ei aut herba contusa *ranunculi pratensis* [21]), aut *vesicatorium* [22]), aut *sinapismus* [23]) imponatur. Talis plaga etiam utiliter scarificatur [24]), in crucem inciditur [25]), inuritur [26]), aut moxa [27]), aut ferro candente [28]). Utplurimum *fonticulis* [29]) (retro aures vel

21) ChenEAU observationum lib. I. cap. I. obs. 3. 4. Fr. Hoffmann l. c.

22) Riverius obs. cent. I. No. 37. Pouteau *oeuvres posthumes III.* Vid. *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte.* 12. *B.* p. 355. Monro ibid. 5. *B.* p. 207. Bang act. soc. med. Havn. Vol. II. p. 268. *Arzneykundige Beobacht. eines Arztes in Amsterdam. No.* 28.

23) Celsus lib. IV. c. 2. Aretaeus curat. chronic. lib. I. c. 2.

24) Hippocrates περὶ παθῶν. p. 516. lib. 48. Aretaeus l. c. lib. I. c. 2.

25) Labonardière in *Journal de médecine, chirurgie et pharmacie. T. I.* 1814. *Juillet.*

26) Hippocrates, Aretaeus ll. cc. Celsus lib. IV.

27) Wepfer obs. p. 81. Pouteau *oeuvres posthumes. T.* 2. Saissy in *Séance publique de la Société de médecine à Lyon. An.* 8. Bodson in *Journal de médecine* 1814. *Juin.* Plures cephalaeas, non quidem semper rheumaticas, heroico isto auxilio, miraculi instar, debellavi.

28) Aulagnier *recherches sur l'emploi du feu dans les maladies réputées incurables. Paris* 1805. Imbert de Lonnes *considération sur le cautère actuel. Paris* 1812. Morel *mémoire et observations sur l'application du feu au traitement des maladies.* 1813. Valentin *mémoire*

vel ad basin cranii), aut *setaceo* [30]) (ad nucham vel circa locum dolentem) atandum.

4. Pro vario capitis dolori ansam porrigente *visceram abdominalium* vitio, varia adhibetur methodus. Libertas alvi ubique, praesertim latente haemorrhoide, necessaria. Ceterum vermibus — *anthelminthica;* saburris — *eccoprotica;* acidis — *absorbentia;* obstructionibus, potissimum hepatis — *resolventia* opponuntur. Inter haec, praeter *aquas minerales saponaceas* auxilium haud invenies, connubio *salium mediorum* cum *cinnabare* (ut in pulvere antispasmodico rubro *Stahlii*) aequiparandum. Atonià laborante ventriculo, *tartratis stibii et potassae* vel *radicis cephaelidis ipecacuanhae* minimae doses, cum remediis amaris, e. c. *radice ari maculati* [31]), prosunt. Item baccae albae *piperis* integrae stomacho jejuno ingestae [32]), *elixir viscerale Hoffmanni*, ante pastum ad cochlear majus assumtum, *cofea* illico post prandium [33]), et maxime cyathus *aquae frigidae* C. d. c. gastrici.

et observations concernant les bons effets du cautère actuel. Nancy 1815. p. 49. 132. 136. 140. 143.

29) Act. nat. cur. Vol. III. obs. 47. Ephem. nat. cur. dec. I. an. 3. obs. 81.

30) Ruysch obs. 40. Fabr. Hildanus cent. IV. obs. 6. 7. Heister *Wahrnehmungen. No.* 42.

31) Bergii mat. med. p. 723. Exhibetur pulveris scrupulus unus semel aut bis de die.

32) Lange in tent. de remediis Brunsw. domest. No. 118.

33) Baglivi prax. med. de capitis affect. in acutis.

gidae saccharatae horis pomeridianis epotus. Et *thea* hic valde commendata [34]). Dolore capitis orto praevia crapula, — praeter rhabarbarina, infusum herbarum *thymi serpilli* [35]) et *ocymi basilici* [36]), — ac praegressa ebrietate, *herba betonicae officinalis* [37]), et *glecomae hederaceae* [38]) et nostra suffragia collegerunt. Hic praeterea motus in aëre libero, lotio capitis ope aquae frigidae, prandium cum modica vini selecti quantitate, et somnus nocturnus proficiunt. *Hemicraniae periodicae gastricae* appropinquantem paroxysmum aliquando *leni emetico* [39]) debellavimus, aut saltem infregimus. In doloribus capitis alvi inconsueta tardi-

34) Kemper diss. cit. §. 24. Newnham *some observations on the medical and dietetic proprieties of green tea and particularly on the controlling influence it exerts over irritation of the brain. Lond.* 1827. Et: *The London physical and med., journal* 1827. *Jan.* p. 571. Et Froriep *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B.* 18. *August.*

35) Linnaeus flor. suec. No. 535.

36) Fr. Hoffmann in obs. phys. med. p. 19.

37) Scopoli flor. carinth. Edit. I. p. 460.

38) Fel. Plater l. c.

39) Aquae menthae crispae uncias quatuor. Tartari emetici grana tria. Syrupi menthae drachmas duas. Cap. omni quarta horae parte cochleare majus ad vomitum usque. Emeticum hic jam commendabatur a Cael. Aureliano (p. 278). Horstio (opp. T. III. p. 18). Riedlino (millenarius. No. 532).

tarditate stipatis ad *tincturam cucumeris colocynthidis* confugiendum [40]).

5. *Doloris capitis arthritici* curandi ratio quodammodo ex therapia cephalaeae rheumaticae, gastricae et spasmodicae emergit. Inprimis plethorae capitis, alvi obstructioni, imbecillitati ventriculi, secretioni urinae et transpirationis, debitae extremitatum inferiorum temperaturae, restitutioni evacuationum habitualium suppressarum, studendum. Portentosos effectus a *gummi resina guajaci*, *remediis amaris* et *cinnabari* junctis, nec non a *floribus arnicae montanae* [41]) atque *fonticulis* obtinuimus. Sub paroxysmo potissimum *pediluvia acria* vel ex aqua calida cum *acido nitrico et muriatico* conducunt. C. d. c. arthritici.

6. Methodus antiscorbutica cephalaeis ex *vitio scorbutico* pullulantibus opponenda. Summi doloris levamen et hic in usu *opii* invenimus. Profuit et decoctum *ligni guajaci officinalis*. C. d. c. scorbutici.

7. Cura *febris intermittentis larvatae cephalicae* vigente paroxysmo *hirudinibus* ad caput, *pedi-* C. febr. interm. larv. cephalicae.

40) Sic a Dalbergio, Regis Sueciae quondam medico (Murray app. medicam. Vol. I. p. 410), didici.

41) R. Extracti aquosi gummi resinae guajaci unciam semis. Subige l. a. adde fellis tauri drachmas duas. Cinnabaris factitiae scrupulum unum. M. f. pilulae granorum trium. Conspergantur pulvere radicis ireos florentinae. D. a. Ter de die sex. Superbibatur infusum ex floribus arnicae, herba melissae et seminibus coriandri paratum.

pediluviis et maxime *opio*, — ac sub apyrexia, *emetico* si opus sit, *cinchonâ* absolvenda est.

C. d. c. scrophulosi. 8. *Doloris capitis ex vitio scrophuloso* curam, applicitis ut plurimum hirudinibus ad locum affectum, placide inchoamus. Maximum porro levamen a *setaceo* ad nucham, vel a *fonticulis* ad brachia, a remediis leniter alvum et urinae secretionem sollicitantibus, a *pediluviis*, a *semicupiis*, *balneisque maris* expectabis. Respectu curae radicalis, praeter debitum regimen, *sulphuretum antimonii* et *hydrargyri*, *murias calcis* et *iodium* se commendant. Praesente complicatione inflammatoria, praesertim in junioribus, *folia digitalis purpureae* [42]).

C. d. c. carcinomatici. 9. *Capitis dolor carcinomaticus opio* [43]) aliisque *narcoticis* [44]) compescitur. *Arsenicum* [45]) respuentes, potius ad flores *arnicae montanae*, et *clematis rectae* [46]) confugimus. Item ad *ulcera artificialia*.

10. Ad

42) R. Foliorum digitalis purpureae grana sex. Nitri puri, sacchari albi aa drachmam unam. M. f. pulvis dividendus in duodecim partes aequales. S. Bis de die pulverem capiat.

43) Conspicuae ejus requiruntur doses. Sic sensim sensimque usque ad quatuor grana omni tertia hora perveni.

44) Cap. I. §. VI. 40.

45) Royston in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1814. *Febr.* Froriep *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B.* 21. *No.* 7. p. 112.

46) Drachma una ad infusum librae unius. Pulvis ad

10. Ad *cephalaeam veneream* debellandam, methodus antisyphilitica, diu et ad salivationem perfectam usque adhibita[47]), requiritur. Primum *muri-* C. d. c. venerei.

granum dimidium ter de die. Ita extractum (Leber in Störkii libell. de pulsatilla nigricante. Cas. I. II. 17).

47) Quam rebelles hujusmodi capitis dolores sint, praecipue in aegra nosocomii Vindobonensis expertus sum. Exhibita sensim sensimque drachma semis mercurii sublimati corrosivi, illinitaque libra semis unguenti mercurialis fortioris, quin aut dolor terribilis capitis (unicum certissimae luis venereae erat symptoma), vel tantillum remitterat aut salivationis indicia comparuerint, jam in hydrargyro amplius continuare inconsultum credidi. Quamobrem ad acidum nitricum, ad decoctum lignorum, ad clematem rectam, confugi, at incassum. Solo opio aliquando quid solatii obtinebatur. Aegra interea emaciata periculose decumbebat. Ast en post tres menses, qui inter ultimam mercurii dosin intercedebant, enormem salivationem, qua finita aegra plane convaluit. Similem fere casum in famulo Principis L. habui. Verum aeger taedio affectus alium adiit medicum, qui adhibitam mercurii dosin reprobans, eum e corpore elimiuandum esse, contenderat. Praescripto hunc in finem decocto sarsaparillae aegrotus post tres menses in ptyalismum terribilem incidit, ac illico sanus evasit. Et Vilnae pro cephalaea dira venerea in consilium vocatus sum. Aeger morbum abusui hydrargyri tribuit. Contrariam opinionem defendens mercurium sublimatum corrosivum suasi. Eo inscio aegroto praescripto, ac diu continuato, tandem salivatio accessit, et cum ea omnia evanuerunt mala, ita ut vir jam tabi proximus sanitati redditus sit.

muriatem superoxygenatum hydrargyri ac dein *unguentum oxydi mercurii grisei* adhibemus. Reliqua hydrargyri praeparata corpus contaminant, quin tam gravi in malo levamen afferant. Pro tempore ad *opium* conspicua in dosi, ac, ne alvum obstruat, cum extracto aquoso *cucumeris colocynthidis* [48]), confugitur.

C. d. c. nervei. 11. *Dolor capitis nerveus*, cum magna corporis sensibilitate, jam emulsione ex *seminibus papaveris albi* et *amygdalis amaris* [49]) sedari solet. Motu sanguinis simul concitato, ei *aqua laurocerasi* [50]) additur. Hic et *succus pomorum* [51]), *granatorum* [52]), maxime autem *elixir acidum Halleri* [53]), conducunt. Praegresso fortiori animi pathemate *pulvis ruber antispasmodicus Stahlii* [54]). Si facies pallida, pulsus quietus, ac alvus libera, — *extractum*

48) R. Opii puri grana sex. Extracti aquosi colocynthid. scrupulum. M. f. l. art. massa pilularum, quam divide in sex pilulas. Cap. 1—3. ad noctem.

49) R. Seminum papaveris albi. Amygdalarum dulcium decortic. aa unciam semis. Amararum No. octo f. l. a. emulsio ad col. librae unius.

50) Guttae quinque, octo, decem, secunda quaque hora.

51) Plater l. c. Dwight in *Medical repository* 1799. *Vol.* 2. *No.* 1. *Art.* 5.

52) Velachius Episagm.

53) Egregios illius effectus et patris mei confirmat experientia.

54) Drachma ejus una, cum aquae cerasorum nigrorum unciis quatuor. Spiritus nitri dulcis guttis quinque, et syrupo papaveris rhoeados uncia. M.

tractum opii aquosum [55]) aut pulvis *ipecacuanhae et opii.* Labefactato systemate abdominali *aqua menthae*, *cinamomi*, *elixir viscerale Hoffmanni*, et in malo pertinaciori ac chronico infusum *herbarum verbenae et betonicae officinalium*, nec non *seminum coriandri sativi.* Quodsi uteri praesto esset spasmodica affectio, in *castoreo*, *succinate ammoniae empyreumatico*, *aethere sulphurico* [56]), *ferula assa foetida*, *camphora*, *martialibus* auxilium quaerendum. Utrisque in casibus *clysteres antispasmodici.* Alvo obstructa cum menstruorum ex atonia retentione, nobis *extractum myrrhae aquosum* ad drachmas duas, *aloes* ad drachmam semis, *crocus* ad scrupulum unum, pulvis *castorei*, *acidum succinicum* ãã ad scrupulum semis in pilulis granorum trium ter de die quinque conduxit. Laudem quondam sub paroxysmo cephalico *pilulis solaribus Wildegausii* [57]) tributam, connubio *tincturae opii compositae Sydenhami* cum *extracto hellebori nigri* [58]) impertimus.

Prae-

55) Cfr. Historia morbi a WHYTT (l. c. p. 507) et a REIL (l. c. p. 176) relata.

56) R. Tincturae castorei. Spiritus cornu cervi aa drachmam unam. Aetheris sulphurici drachmam semis. M. gutt. quindecim pro dosi.

57) Ex opio, helleboro nigro, croco (FR. HOFFMANN l. c.).

58) Extracti hellebori nigri drachmam semis subige in drachmis duabus tincturae croci. Adde laudani liquidi

Praeterea *externa auxilia* non negligenda. Loquimur de *cucuphis*[59]), de *odoramentis*[60]), de pharmacis naribus attractis[61]), illinitis[62]), appositis[63]), de *auricularis remediis*, praesertim vero de *frictionibus* frontis, verticis, temporum, cum *tinctura opii*, *aethere sulphurico*, *oleo cajeput*[64]), *balsamo vitae externo Hoffmanni*, aut lavatione cum *aqua lavendulae composita*, *aqua* et *aceto rosarum*, *aqua Coloniensi* etc. Summo cum fructu temporibus sequens linimentum inungitur: R. *Olei nucis moschatae expressi unciam semis. Resinae styracis*, *balsami peruviani* ää drachmam semis. Olei Rhodii guttas duodecim. M. — Hic et *unguentum alabastrinum*[65]), temporibus applicitum,

Sydenhami drachmam unam. Agitato vitro guttas viginti pro dosi.

59) E. c. ex speciebus cephalicis.

60) R. Camphorae drachmam semis. Olei styracis drachmam unam et semis. f. c. s. q. ladani *bolus*, ut odoretur.

61) Succum herbae *glecomae hederaceae* naribus attractum cephalalgiam vehementem et inveteratam debellasse, Rajus (Hist. plant. T. I. p. 567) asseruit et Seguier (Plant. Veron. T. I. p. 306) confirmat.

62) R. Olei bergamoti unc. unam. Camphorae, opii aa grana sex. S. pro usu externo.

63) In hemicrania memoria deleta atipata Vega *pessulum aromaticum* naribus admovebat (de arte medend. lib. IV. c. 3. p. 506).

64) Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1825. *Sept.* p. 65.

65) Vogel l. c. p. 218.

citum, laudari debet. *Euphorbium* [66]) nunquam adhibuimus. Si facies ardeat pedesque frigeant, *embrocatio* capitis frigida, et *pediluvium tepidum.* Rebelli in malo *electricitas* [67]), *galvanismus* [68]), *magnetismus mineralis* *), *animalis* [69]), a quo tamen ultimo non nisi pro tempore hic obtinuimus levamen. De *regimine diaetetico* id solum dicamus, aliquando *itinera* [70]), *usum lecticae* [71]), *blanda amicorum colloquia* [72]), *compressionem capitis* ope manuum aut *fasciae* [73]), *pectinationem* [74]),

N 2 *matri-*

66) Tanquam specificum laudatur a Freitag (auror. med. p. 344) et Forbsto (lib. IX. obs. 58).

67) Sigaud de la Fond *de l'électricité médicale* p. 477.

68) Marcus *Magazin für Therapie und Klinik.*

*) Becker in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* Nov. 1828. p. 70.

69) Pezold in Reil's *Archiv für Physiologie* 2. B. p. 3.

70) Uxor comitis de qua supra (§. VIII. 4 (23)) hemicraniam, cui quavis die Mercurii subjiciebatur, evitabat, die Martis ad vesperas rus petendo ac die Jovis mane ad urbem revertendo.

71) Caelius Aurelianus in capitis dolore diuturnam gestationem suadet (lib. I. c. 2).

72) Herz *Versuch über den Schwindel.* Berlin 1791. p. 11. Jam Cael. Aurelianus in dolore capitis *vocis exercitium* approbabat (No. I. lib. II. c. 6).

73) Plinius jam meminit: „invenio et fascia mulieris alligato capite dolores minui (lib. XXVIII).“ Populi Africae eadem medendi ratione uti, itinera le Vaillant docent. Communissima quoque est applicatio fasciarum circa caput aliaque loca dolentia apud vulgum Rossiae. Methodum istam, inprimis *adversus ce-*

matrimonia, *castitatem* et semper *extremitatum infe-*

phalaeas, ubi cranii suturae dehiscunt, commendat Boo-rius, ubi ait (l. c. p. 12. 13): „Frequens est in Hibernia ut capitis ossa a se discedant, ac notabili spatio dehiscant, praecipue in coronali sutura, sed et quandoque in sagittali, idque a coeca ac interna causa, absque ulla externa occasione aut violentia: cui malo promiscue obnoxii sunt viri aeque ac mulieres, nec teneri modo ac delicati sed duri quoque ac robusti, ipsique adeo agrestes, solibus et frigidioribus, et omniganiis aëria injuriis laboribusque in summam corporis firmitatem durati. Comitatur hanc discessionem magnus capitis dolor . . . . . Hunc dolorem non est tollere vel placara ullis aliis remediis, praeterqnam ossium istorum ad naturalem situm reductionem; quae et sponte evenire solet, sed utplurimum non nisi aliquot diebus prius elapsis. Itaque praestat non expectare naturae conatum, sed eum praevertere . . . . *Unicum autem hic est in manibus praesidium*, quibus prehensum utrinque caput, a fronte et summo occipitio, si coronalis suturae compages laxata est, a lateribus vero, si in sagittali est vitium, sensim ac blandius primo adduci, posteaque validius stringi debet, donec in unum ossa coierunt; quo facto, ne statim secedant rursus, mantili aliquo validisque fasciis caput arctissime ligandum, iteratisque saepe in orbem spiris fideliter coercendum est, atque ita in duos tresve dies relinquendum: quo toto temporis spatio quiescere debet aeger, atque ab omni corporis exercitio capitisque motu abstinere. Operatio ista satis facilis est, quam tamen paucissimi chirurgi peragere noverunt, quum multae sint passim mulierculae, quae talem ejus usum sibi comparaverunt, ut prompte admodum ac feliciter eam expediant."

inferiorum curam [75]), fugamque caussarum plus quam singula pharmaca praestare.

12. *Violentiis externis*, capitis dolori ansam porrigentibus, si recentes fuerint, *venaesectionem* in plethoricis, aliàs *hirudines* et *fomentationes frigidas* opponimus. Cum vero affecto capite illico primae viae in consensum trahantur, et alvi libertati quammaxime studendum [76]). *Trepanum* non solum in morbis capitis traumaticis acutis, sed et in chronicis, si dolor fixus fuerit et ex vitio cranii aut extravasato sub eo originem trahat, cum aliis [77]) proponimus. *Insecta* in cavitatibus nasalibus

C. d. c. ab irritamentis localibus.

74) Kempfer (dissert. cit. §. 18) de hemicrania menstruali narrat, per id sanata, quod aegra singula nocte *probe pectinata* in lectum secederet.

75) Vir fide dignus mihi retulit, feminam Viennensem saevae periodicae cephalaeae hystericae subjectam, ope duorum foliorum chartae aureae (*Goldpapier*), calceamentis immissorum, atque ita compositorum, ut superficies metallicae sese invicem, superficies autem papiraceae pedes et calces tangerent, plane sanatam fuisse. In dissertatione *de revulsione* etc. Göhlii (Hal. 1708. p. 5) lego de rebelli cephalaëa, per *pedum inunctionem* sanata.

76) Legatur de hoc argumento egregii Abernethy opus: *Surgical observations on the constitutional origin and treatment of local diseases and anevrisms*. 3. edit. 1814. *London*.

77) Le Prevot ergo cephalaeae terebra. Paris. 1644. J. Caspari diss. de exostosi cranii rariore. Argentorati 1730. Morgagni op. c. epist. I. No. 9. Schmucker *chirurgische Wahrnehm.* 1. *Th.* p. 250.

libus sive in aure nidulantia, errhinis, praecipue *nicotianâ* ejusdemque vel *cinnabaris* aut *antimonii crudi fumo* [78]) aggredimur. Posset quoque narium cavitas *asa foetida* vitello ovi subacta illiniri, aut *pessarium* ex hac gummi resina naribus immitti. *Terebrationem* sinuum frontalium, ob incertitudinem diagnoseos, non auderemus proponere. Quodsi *dens cariosus* cephalaeam induceret, evellendus foret.

C. d. c. complicati. 13. Raro capitis doloris chronici, qualiscunque demum indolis curam suscipimus, quin *modo praeparatorio* indicationibus variis, praesertim iis plethoram encephali imminuendi, primas vias a saburris liberandi, transpirationi ope balneorum tepidorum prospiciendi etc., non satis fecissemus. Quo pacto specialibus complicationibus medendum sit, quivis ex dictis et seria meditatione historiae morbi sponte intelliget.

CAPUT

78) SCHRADER apud KREIENBERG. §. 46.

Caput III.

De encephalitide.

§. XIII.

Definitio. Scriptores.

1. *Encephalitis* [1]) dicitur inflammatio cerebri, cerebelli, medullae oblongatae, meningum, plerumque febre, saepe hypochondrii dextri tensione et vomitu, ac pro re nata capitis dolore, delirio, sopore, convulsionibus, tremoribus, insignita. Definitio.

2. De *encephalitide*, in genere sub nominibus *phrenitidis, cephalitidis, meningitidis, arachnoitidis*, (praeter veteres et Arabes [2]), praeter medi- Scriptores.

1) A Gr. *κεφαλὴ*, caput. *Synon.* Phrenitis a *φρὴν*, mens. Phrenismus. Cephalitis. Sphacelismus. Germ. *Hirnentzündung.* Gall. *Phrénésie.* Angl. *Inflammation of the brain.* Polon. *Zapalenie głowy.* Rossic. воспаленïе мозга.

2) Hippocrates *περὶ νούσων.* lib. III. p. 490. *περὶ πάθων.* v. Opp. p. 518. *ἐπιδημίων.* III. v. Opp. p. 1085. VII. p. 1238. Celsus lib. III. c. 17. Debetur illi distinctio encephalitidis ab aliis morbis non febrilibus et delirio stipatis (l. c. p. 418). Cassius op. c. in cap. nostro I. §. 1. No. 2 (20). Galenus comment. I. in lib I. Prorrheticor. Hippocrat. Charter. T. VIII. p. 694. IX. p. 69. de locis affect. lib. V. cap. 4. Chart. T. VII. p. 489. lib. IV. cap. 2. Chart. T. VII. p. 454. Caelius Aurelianus P. 2. 8. 21. Aetius tetrab. II.

medicinae instauratores [3]), praeterque auctores dissertationum [4]) et compendiorum [5])) scripserunt:

Serm. II. c. 25. 26. ALEXANDER TRALLIANUS, lib. I. c. 13 (Distinxit delirium inflammationi cerebri proprium a deliriis ex consensu (l. c. p. 45)). ASCLEPIADES apud CAELIUM AURELIANUM p. 2. PAULUS AEGINETA lib. III. c. 7. lib. VI. c. 90. AVICENNA canon. lib. III. Fen I. Tract. 3. cap. 1.

3) PROSPER ALPINUS med. Aegypt. lib. I. c. 13. RIVERIUS praxis medica. lib. I. cap. XI. NICOLAUS PISO de morbis cognosc et curand. lib. I. c. X. FERNELIUS patholog. lib. V. c. 2. LOMMIUS med. observ. lib. II. p. 66. PETRUS SALIUS de morbis particul. cap. I. STOLL rat. med. T. III.

4) SCHROEDER diss. de phrenitide. Basil. 1584. HAMBERGER diss. de phrenitide. Tübing. 1588. BAESCHIUS diss. de vera phrenitide. Basil. 1601. BLOSSIUS diss. de phrenitide. Tübing. 1602. LUCHTENIUS diss. de phrenitide. Helmst. 1607. VARUS diss. de phrenitide. Jen. 1607. GILLENIUS diss. de phrenitide. Basil. 1609. SCHMITNER diss. de phrenitide. Basil. 1612. OPSOPAEUS diss. de phrenitide. Heidelb. 1614. SCHALLER diss. de phrenitide. Viteb. 1617. JUNCKER diss. de phrenitide. Basil. 1618. FABRITIUS diss. de deliriis et phrenitide. Rostoch. 1619. et: Diss de phrenitide. Basil. 1620. MEIBOMIUS diss. de phrenitide. Helmst. 1621. ROLFINK diss. de phrenitide. Jen. 1629. 1632. 1635. 1652 1672. ROEDER diss. de phrenitide. Altd. 1644. CONRING diss. de phrenitide. Helmst. 1645. MOEBIUS diss. de phrenitide. Jen. 1647. MICHAELIS diss. de phrenitide. Lips. 1648. DYLMANN diss. de phrenitide. Lugd. Bat. 1654. DE BRUYN VAN BERENDRECHT

DRECHT diss. de phrenitide. Lugd. Bat. 1657. SCHULZE diss. de phrenitide. Basil. 1657. MOLSWYK diss. de phrenitide. Lugd. Bat. 1664. SOHENK diss. de phrenitide. Jen. 1666. SCHNEIDER diss. de phrenitide. Witemb. 1666. JOHREN diss. de dolore capitis, phrenitide, melancholia etc. Rintel. 1674. VISSCHER diss. de phrenitide. Lugd. Bat. 1676. PECHLINUS diss. de phrenitide. Kil. 1681. BENIER diss. de phrenitide. Lugd. Bat. 1682. E. R. CAMERARIUS diss. de phrenitide. Tübing. 1684. OLTERMANN diss. de phrenitide. Rostoch. 1687. CRAUSSIUS diss. de phrenitide. Jen. 1689. VESTI diss. de phrenitide. Erf. 1692. GAMTHIUS diss. de phrenitide. Basil. 1694. PINTO diss. de phrenitide. Lugd. Bat. 1694. ZUINIUS diss. de phrenitide. Basil. 1706. WEDEL diss. de phrenitide ex epitome praxeos clinicae. Jen. 1710. Ejusd. diss. de phrenitide. Jen. 1736. JALOT diss. de phrenitide. Lugd. Bat. 1713. VAN WYNPERSSE diss. de phrenitide. Ultraj. 1713. VATER diss. de delirio febrili phrenitis dicto. Witeb. 1721. STÜVEN diss. de phrenitide et paraphrenitide. Jen. 1724. LUTHER diss. Indoles et cura phrenitidis. Erf. 1733. VAN DIXTER diss. de phrenitide vera. Lugd. Bat. 1737. ALBERTI diss. de phrenitide Pannoniae idiopathica. Hal. 1739. HILCHER diss. de phrenitide. Giess. 1742. JUCH diss. de cognoscenda et curanda phrenitide. Erf. 1742. SCHÄRF diss. de phrenitide. Altd. 1746. HALLER diss. de phrenitide. Götting. 1747. HEUNIUS diss. de phrenitidis theoria et therapia. v. diss. Basil. T. III. DE BERGEN diss. de phrenitide. Fr. ad Viadr. 1756. BRENDEL diss. de phrenitide et paraphrenitide. Goett. 1756. Opp. T. III. p. 189. KALTSCHMID diss. de phrenitide. Jen. 1756. PH. G. SCHROEDER diss. de sede et indole phrenitidis et paraphrenitidis. Gotting. 1766. BEHR (FALKENSOHN?) diss. sistens

sistens animadversiones quasdam ad illustrandam phrenitidis causam. Hal. 1772. Timmermann diss. de phrenitide idiopathica. Rinteln. 1778. J. H. Fischer de cerebri ejusque membranarum inflammatione et suppuratione occulta. Goett. 1781. Berry diss. quaedam de phrenitide vera. Edinb. 1784. Van der Belen diss. de cerebri, ejusque membranarum inflammatione et suppuratione occulta. Lovan. 1784. Goldhagen diss. quatenus phrenitis proprium sibi vindicet locum in systemate aegritudinis. Hal. 1785. Burnside diss. de phrenitide idiopathica. Edinb. 1786. Sidren diss. de phrenitide. Upsal. 1788. Ginetti diss. de phrenitide. Bonn. 1788. Aronssohn diss. de phrenitide symptomatica quaedam observationes. Giess. 1790. Oberkamp diss. de phrenitide. Herdceb. 1790. Salfelder diss. de phrenitide. Altd. 1790. Dubois diss. de phrenitide. Edinb. 1793. Noelken diss. de cephalitide. Erf. 1798. C. F. Constantin diss. de encephalitide. Lips. 1800 (Brera sylloge opusc. Vol. VI. p. 74). Herpin et Laverone Lacombe *diss. essai sur la phrénésie. Paris* 1808. Thom diss. de encephalitide. Giess. 1810. Bauernstein diss. de encephalitide et phrenitide. Erlang. 1812. Ducrot *diss. essai sur la céphalite. Paris* 1812. K. Steffens diss. de encephalitidis pathologia. Heidelb. 1818. L. F. Hellebart diss. de phrenitide. Gent. 1823.

5) Swieten comment. in H. Boerhaave aph. T. II. §. 771. Ch. G. Ludwig institut. med. clinic. P. I. c. 2. sect. I. Burserius institut. med. pract. T. III. c. VII. J. P. Frank epit. de cur. homin. morb. T. II. p. 42. S. G. Vogel *Handb. der pract. Arzneyw. B.* 4. p. 1. Conradi *Grundr. d. Pathol. u. Therap. B.* 1. §. 213. Fr. nob. a Hildenbrand instit. pract. med. T. III. p. 55. Harless *Handb. der ärztl. Klinik. B.* 1. p.

runt: FRINGO [6]), HORNSTEIN [7]), VIEUSSEUX [8]), CHARDEL [9]), MARCUS [10]), WEDEKIND [11]), TH. BIET [12]), ROMBERG [13]), M. J. BOUILLAUD [14]), MONTFALCON [15]), FALLOT [16]), C. F. BELLINGERI [17]),

1. p. 371. RAIMANN *Handb. der speciellen Therapie.* 3. *Aufl. B.* 1. p. 298. MASON GOOD *study of medic. Vol. II Class. III. Gen. VII spec. I.*

6) *A treatise on frenzy. Lond.* 1746.

7) *Bemerkungen über die Hirnwuth. Giessen* 1791.

8) In *Recueil périodique de la société de médecine de Paris* 1805.

9) *Mémoire sur la phrénesie* in *Journ. de méd. chir. et pharmacie par* CORVISART etc. *T.* 11. 1806. *Février* p. 323. *Mars* p. 403.

10) *Ephemeriden der Heilkunde* 4. *B.*

11) *Einige Blicke in die Lehre von den Entzündungen und von den Fiebern überhaupt, wie in die von den Gehirnentzündungen und von dem ansteckenden, faulen Nervenfieber insbesondere. Darmstadt* 1814.

12) *Quelques observations sur la phrenésie idiopathique. Paris* 1814.

13) *Entzündung des Gehirns* in HORN's *Archiv für med. Erfahrung* 1823. *Januar, Febr.* p. 50. *März, April.* p. 229.

14) *Traité clinique et physiologique de l'encéphalite ou inflammation du cerveau et de ses suites, telles que le ramollissement, la suppuration, les abscès, les tubercules, le squirre, le cancer etc. Paris* 1825.

15) *Dictionnaire des sciences médicales. T.* 41. p. 547.

16) *Encéphalite accompagnée de quelques circonstances peu communes.* In *Journ. complémentaire du dict. des scienc. médicales. Cahier* 112. p. 313.

RI [17]), G. B. MUGNA [18]) etc. [19]). — Porro de *infantum encephalitide* in specie egerunt J. SCHENCK A GRAFENBERG [20]), G. W. WEDEL [21]), CH. FR. HARLESS [22]), J. SCHAEFFER [23]), FORMEY [24]), LOEBENSTEIN LOEBEL [25]), GÖLIS [26]), J. F. COINDET [27]), DUCHATELET et MARTINET [28]), BAILLIEU [29]),

17) *Storia delle encefalitidi che furono epidemiche in Torino nell' anno* 1824. *Torino* 1825.

18) *Delle encefalitidi che regnarono nell' estate del* 1828. In OMODEI *annali universali di medicina* 1829. *Maggio*, p. 248.

19) RICCI, CRISTIN, CARMAGNIOLA in *Repertorio medic. chirurg. di Torino No.* 60. p. 555. *No.* 61. p. 6. *No.* 63. p. 107.

20) Observationum medicarum rariorum libri VII. Lib. 1. de inflammatione cerebri. p. 58 — 64.

21) Liber de morbis infantum. Jenae 1717. p. 45 — 56.

22) *Einige praktische Bemerkungen über innere Entzündungen bei Kindern* p. 23 — 34. *Nürnberg* 1810.

23) *Von den Entzündungen der innern Eingeweide bey Kindern und deren Behandlung. Als ein Beytrag zu der Beschreibung und Heilart der gewöhnlichen Kinderkrankheiten* (HORN's *Archiv. Jahr* 1811. *July und August* p. 129 — 172).

24) *Allgemeine Betrachtungen über die Natur und Behandlung der Kinderkrankh. Leipz.* 1811. p. 1. 24.

25) *Die Erkenntniss und Heilung der Gehirnentzündung, des innern Wasserkopfes und der Krampfkrankheiten im kindlichen Alter. Leipz.* 1813.

26) *Praktische Abhandl. über die vorzüglichsten Kinderkrankh. B.* 1.

27) *Mém. sur l'hydrencephale ou céphalite interne hydrocéphalique, Paris et Genèv.* 1817.

LIEU [29]), L. SENN [30]), DAVIES [31]), HUSCHKY [32]), TH. GUIBERT [33]) aliique [34]).

§. XIV.

Symptomata. Variae formae. Necroscopia.

1. Encephalitis annunciari solet [1]): — in *adultis* potissimum a capitis dolore [2]), rigore colli [3]), artuum cruciatibus, faciei oculorumque rubore, vigiliis, somno turbulento, inconsueta animi irritabilitate, oblivione rerum, oris [4]) nariumque sicci- Prodroma.

28) *Recherches sur l'inflammation de l'arachnoide cérébrale et spinale, Paris* 1825.

29) *Mémoire sur le traitement de l'inflammation du cerveau et de ses annexes chez les enfans. Paris* 1825.

30) *Recherches anatomico-pathologiques sur la méningite aigue des enfans et ses principales complications. Paris* 1825.

31) *London med. repository. January* 1825.

32) Diss. de ancephalitida infantum sive (!) de hydrocephalo acuto. Jen. 1825.

33) *Observation d'encéphalite et de ramollissement du cerveau pour servir à l'histoire des maladies cerebrales chez les enfans.* In *Revue médicale, Mars* 1828. p. 341.

34) GAULTIER in *Journal de médecine continué.* 1811. *Dec.* p. 384. HORN's *Archiv für med. Erfahrung* 3. *B. Sept. Decemb.* 1812. p. 332. 8. *B.* 1. *Heft.* p. 186.

1) In epidemia Taurinensi a. 1824. „*il male non era precedato da ben decisi sintomi prodromi, e proprii all' encefalitidi.*" BELLINGERI l. c. p. 14.

2) Cosc. praenot. No. 120. ibid. p. 858. 3) FALLOT l. c.

4) Aridam linguam pro signo phrenitidis habuit HIPPOCRATES in Prognost. sentent. 3. CHART. VIII. p. 698.

siccitate, alvo stricta, urina pauca et ignea, vel multa et decolori, cum suspenso nigro [5]), aliquando ulcerum antiquorum exsiccatione, suppressione sudorum habitualium; — *in recens natis* a vigilia aut somnolentia inconsueta, pavoribus in somno, alvo obstructa, inquietudine, motus rudioris aversione, suspiriis, oris siccitate, superciliorum corrugatione [6]) capitisque ardore, nec non a voracitate [7]).

Invasio. 2. Morbus ipse omni fere in aetate horripilationibus, frigore, subsequente calore continuo, vix remissiones concedente, inprimis ad caput, pulsu frequenti, contracto, duro [8]), carotidum et temporalium pulsatione, siti, lingua rubra, anxietate, inquietudine, musculorum contractione, doloribus surarum [9]), sensu plenitudinis praecipue extremitatum inferiorum [10]), hypochondrii dextri

5) Prognost. Charter. T. VIII. p. 634. Swieten l. c. §. 772.

6) Davies l. c.

7) Generatim infantum voracitas, inprimis effrenum carnes comedendi desiderium, dispositionem ad morbos cerebri ostendit.

8) Galenus (in libello de pulsibus ad tyrones. Cap. 12. Chart. T. VIII. p. 11) pulsum phreneticum vocat durum et nervosum.

9) „Et dolores circa suram, in his mentis emotionem faciunt. Si innatarit quid in urina, dolore circa femur dissipato, mentis emotionem portendit.“ Hippocrates praedict. lib. I.

10) „*Vi fu che accusò un senso di pienezza e di turgore*

dextri attactum respuentis tensione [11]), frequenti nisu urinam deponendi, abdominis doloribus [12]), alvi obstructione [13]), aliquando faecibus albis [14]), ingruit ac, praeviis plerumque nausea, vomitu [15]), in alios affectus, infra declarandos, transit. Porro, pro re nata, summa cephalaea, delirium, sopor, convulsiones, vel tremores *morbo peculiarem formam* impertiunt, cui formarum diversitati divisio nostra, jam longe ante ABERCROMBIE [16]) operis apparitionem stabilita [17]), encephalitidis

universale, e specialmente delle estremità inferiori, che gli ammalati dicevano sembrargli voluminose come il tronco." BALLINGERI l. c. p. 20.

11) Huic phaenomeno, ab HIPPOCRATE jam notato (Epidemic. 3. aegrot. 13), medici serius debitam attentionem non praebuerunt.

12) „*Quasi tutti gli ammalati sino dei primi giorni accusavano dolori al basso ventre, non però molto intensi; questi dolori esacerbavansi alquanto sotto il tatto; la sede di detti dolori era di preferenza verso la regione ombilicale.*" BELLINGERI l. c. p. 18.

13) „*Le evacuazioni alvine erano tarde e difficili.*" Idem l. c. p. 19.

14) Hoc symptoma jam ab HIPPOCRATE animadversum (in prognost. CHART. T. VIII. p. 629) et a SWIETENIO defectui bilis adscriptum (l. c. p. 589), medicos citius ad scenam, quam hepar in encephalitide ludit, attentos reddere debuisset.

15) „*In uno il male principiò repentinamente con vomiti.*" BELLINGERI l. c. p. 14.

16) *Patholog. and practical researches of the brain* etc.

litidis in *cephalalgicam*, *phreneticam*, *lethargicam*, *convulsivam* et *tremefacientem* innititur.

E. cephalalgica. 3. *Encephalitis cephalalgica*[18], praeter symptomata generalia, saevam acutamque cephalaeam, nunc universum caput, nunc tantum partem illius, maxime frontem, verticem, occiput, detinentem, agnoscit. Dolet aliquando et nucha. Aeger desperabundus aurium susurrum, tinnitum, auditum acutissimum, lucis intolerantiam aut illius in iridis colores resolutionem, anxietatem, vertiginem accusat, ac praeterea pupillam contractam, oculos rubros, defixos, prominentes, vel motu convulsivo agitatos, cum deleta aut aucta lacrymarum secretione, praesente aliquando, ut vidimus, palpebrarum contractione, prae se fert. Saeviente morbo per unum alterumve nychthemerum sub continuis vigiliis, plerumque sine delirii indiciis[19]), sub-

17) In prima editione a. 1818. edita. p. 216.

18) Haec est, ni fallor, ea morbi forma, quam antiquitas morbum solstitialem, HIPPOCRATES sphacelismum cerebri, — PLINIUS ardorem capitis, — AVICENNA erysipelas, — RAZE sekakilos, vocaverunt, quique doctissimis inquisitionibus MERCURIALIS (Var. lect. lib. V. cap. III), SAUVAGESII (Nosol. method. class. III. ord. 3. gen. 18), SAGARI (System. morbor. sympt. cl. X. ord. I. gen. 13. recusum vero Viennae 1776. cl. XI. ord. III. gen. 12), CARRERI (*Malad. inflammatoire. P. 3. sect. I. chap.* 3) et BURSERII (l. c. cap. VI. §. 168—170) occasionem praebuit.

19) „*In altri l'affezione del capo consisteva nel solo dolore acuto o gravativo della testa . . . senza essere*

subsultus tendinum apparent, sensuum officium deletur, vox deficit, aut sub copiosissimis plerumque sudoribus anaesthesiae, soporis vel paralyseos alterutrius lateris signa occurrunt. *Recens nati* praeter febrem acutissimam ac vix descriptum oculorum statum, capitis summum ardorem exhibent, diu noctuque vagitus edunt, corpusculum undique volutant, caput sustinere nequeunt, saepe reclinant, continuo sugunt, papillas nutricum male tractant, nares oculosque perfricant, indumenta dilacerant, alvo obstructa, hypochondrio dextro tenso bilem aeruginosam cum impetu vomunt, ac postremo in convulsiones aut soporem incidunt. Infantes loquela vix praediti, repetitis jam vicibus de capitis conqueruntur dolore.

4. *Encephalitis phrenetica* praeviis plerumque symptomatibus encephalitidis cephalalgicae ingruit. Jam ideae rapide sibi invicem succedunt, ac circa objecta brevi ante morbum mentem occupantia versari incipiunt [20]). Aeger, etsi prius mansuetus, interrogationibus cum ferocia respondet, novaque vocabula creat [21]). Facies tumidula, iracundi E. phrenetica.

accompagnata da delirio, o sopore, che anzi erano molestati dalla veglia." Bellingeri l. c. p. 17.

20) Legatur Lucianus (T. I in capitulo: quomodo historia sit conscribenda p. 657), de Abderitarum tragico delirio.

21) Aegra in clinico C. universitatis Vilnensis inflammatione cerebelli peremta, verbum ad nullum notum idioma spectantia proferebat, ut *ceta, teda, bera,*

iracundi hominis, oculi prominentes, truces, scintillantes, frequens et indecora salivae spumosae, saepe in adstantes, exscreatio. Sub brevi licet somno en dentium stridor, floccorum venatio, concussiones, jactationes, donec iterum vigilia vaniloquium inducat. Est autem delirium plerumque continuum, furiosum, ita ut aeger difficulter coërceri queat, ac facile sibimet ipsi vel adstantibus, quos nihilominus saepe agnoscit, vim inferat. Vidimus adspectum coloris rubri vaniloquium auxisse, illudque, ideis obscenis stipatum, priapismum et pollutiones comites habuisse. Quibus omnibus, sub ardentissima febre ac copiosissimis sudoribus, tremores, convulsiones, sopor accedunt, donec crisis aut bona aut mala morbo finem imponat. Nunquam hanc encephalitidis formam sub octavo aetatis anno observavimus. Infantes enim rarissime encephalitidi phreneticae subjiciuntur. Delirant tamen pluries tacite [22].

E. lethargica. 5. *Encephalitis lethargica*, infantibus, *senibus* [23]), et unicuique, post commotiones cerebri [24]),

alla, *ahaa*, *tatataa*, *bababaa* etc. Notanda hic literarum vocalium, linguae Polonicae certe haud familiaris, abundantia.

22) Infans octodecim mensium, summo loco natus, de quo J. P. Frank narrat (l. c. p. 185), quasi res amissas quaerere videbatur, ac nomine incognito, nec unquam antehac pronunciato (*Bóg*) res denominabat.

23) *Dissertatio* majoris momenti *de affectionibus senum soporosis* conscribi posset. Plurimi hic morbi consi-

bri [24]), ac sub certis epidemiis [25]) familiaris, respiratione magna [26]), voce profunda, rauca, et cephalaea annunciari solet. Perstantibus sub acutissima febre hisce symptomatibus, elapsoque uno alterove nychthemero, aeger profundo sopore sepultus jacet, mussitat, masticare videtur [27]). Rhonchos aliquando ducit, floccos capit, stragula coacervat, manus capiti admovet, vel cum una alteram pertractat, et subsultus tendinum exhibet. Oculi plerumque rubri, dentes nigro muco obtecti. *Infantes* praeviis symptomatibus encephalitidis cephalalgicae, in soporem incidunt, ac seriem symptomatum prae se ferunt, quam, ne doctrinam hydrocephali hic subintrantis anticipemus, silentio praeterimus.

6. *Encephalitis convulsiva*, morbus plerum- que E. convulsiva.

derandi forent, ut *encephalitis* (de qua agitur), *febris intermittens lethargica*, *febris continua gastrica* (cujus indolem patefecerunt LE ROY in *Mélange de physique et de médecine. Prem. mémoire sur les fièvres aigues.* p. 171. *second mémoire* p. 232 et 266. et BURSERIUS op. c. Vol. I. §. 442—450) atque *apoplexia*.

24) E. HOME l. c. p. 258.

25) „*Nel maggior numero degli ammalati eravi... stupidità e molta tendenza al sonno.*" BELLINGERI l. c. p. 15.

26) In prognost. text. 24. CHARTER. T. VIII. p. 607.

27) Symptoma hoc in judaeo Polonico, viginti circiter annorum, encephalitide prius phrenatica, dein lethargica laborante, vidi.

que infantilis [28]), saepe vomitu herboraceo, musculorum contractione (ablato videlicet aequilibrio inter extensores et flexores [29])) et interdum ipsis convulsionibus, alterutrius plerumque lateris, ingruit. Nec rara sunt, provectiori praesertim in morbo, symptomata plus minus hemiplegiam designantia [30]). Tandem convulsiones, sub profusis sudoribus, lethargo locum concedunt.

E. tremefaciens. 7. *Encephalitis tremefaciens* [31]) anorexia, taedio, cephalaea, calore febrili, pulsu variabili et inconstanti, aliquando vomitu ingruit. Morbo vigente, sub pulsu plus minus valido, aeger valde agitatus, continuo corporis situm mutat, libentissime sedet, manibusque tremit [32]). Magna occurrit

28) Van Dekéere *observations sur les convulsions des enfans* in *Journal complémentaire du dictionn. des scienc. méd.* 1827. *Avril.*

29) „*Zuweilen in so hohem Grade, dass die Hand gegen die Schulterknochen, die Verse nach den* nates *gezogen wird.*" Romberg l. c. p. 232.

30) Abercrombii (l. c.) forma secunda encephalitidis.

31) Hippocrates jam ait (Coac. No. 68): *tremulae, obscurae desipientiae et ubi aeger continuo quasi attrectando aliquid palpat, valde phreneticae.* — Monstrum nosologicum, aevi nostri progeniem, quod *delirium tremens* vocant, ac de quo cap. XXIV. ex professo quaestio erit, *partim* huc spectat.

32) In epidemia anni 1828, provinciae Vincentinae „*gli ammalati lagnavansi di grave abbattimento, ritti sui piedi bracollavano, ed erano colti dalla vertigine, le loro mani e braccia in preda a continuo*

rit idearum exaltatio, confusio ac incohaerentia. Ceterum aegroti nec sibi ipsis nec aliis vim inferunt. Ad tertium quartumve nychthemerum perducto morbo, subsultus tendinum et tremores, pulsuum explorationem impedientes apparent. Praeterea manus vicissim extrorsum et introrsum trahuntur. Cutis tunc calore febrili interdum spoliatur, quin immo subfriget, ac viscido foetidoque sudore obducitur. Oculi ex rubro flavi. Hypochondrium dextrum valde tensum. Urina pauca, profunde tincta. Sphincterum officium deletum. Aliquando singultus.

8. Praegressae encephalitides in cadaveribus relinquunt: *pericranii* ruborem [33], — *durae matris* cohaesiones morbosas cum cranio [34]) et cum reliquis membranis [35]), vasa sanguinea turgida, arte quasi injecta [36]), cruorem extravasatum [37]), superficiem Necroscopia.

tremore, talchè appena potevano servirsene per mettere in bocca il cibo e la bevanda." Muona l. c. p. 249.

33) Everard Home l. c. (Pericranii inflammationem a phlogosi durae matris derivat).

34) Cohaesionem morbosam durae matris cum cranio, non rarius quam cohaesiones pulmonis cum pleura, et quidem in aegris, ex morbis aliis quam capitis et pectoris defunctis, inveni. Vide Hebenstreit et Springsfeld de partium coalescentia morbosa. Lips. 1738. In Halleri coll. cit. Vol. VI. p. 377.

35) Rariores sunt (Baillie p. 245. et Soemmerring *Anmerk.* 515).

36) Frequenter obveniunt, ac si revera arte injiciantur,

ficiem durae matris lympha coagulabili obductam [38]), atque pseudomembranis [39]), polypis [40]) insignitam, ipsius durae matris crassitiem morbosam [41]), tumores scirrhosos [42]), excrescentias varias [43]), suppurationem [44]), gangraenam [45]), — sinus

microscopii ope, pulcherrimum rete vasculare exhibent (Soemmerring ad Baillie op. c. nota 513 et Hooper op. c. Tab. I).

37) Horns *Archiv* 1815. 2. *Heft* p. 304. Hooper l. c. Tab. X.

38) Lympham hanc coagulabilem nunc lacti coagulato (Soemmerring ad Baillie p. 245. nota 514. Hooper l. c. Tab. II), nunc gelatinae similem, praecipue in iis, qui derepente ex encephalitide moriuntur, reperi. Pertinet ea tamen magis ad arachnoideam.

39) Soemmerring l. c. et Wrisberg in notis ad Halleri *Grundriss der Physiologie, übersetzt von* Soemmerring. p. 164.

40) Polypos durae matri adhaerentes, de quibus mentionem injecit Fr. Hoffmann (Op. c. T. II. P. IV. p. 280), nil aliud nisi pseudomembranas fuisse cum Voigtel (op. c. 2. *Th.* p. 14) existimo.

41) Pluries observationes Morgagni (epist. lib. I. 3. epist. lib. II. 6. 19) confirmatas vidi.

42) Boneti sepulc. l. c. sect. I. obs. 57. Boerhaave de morb. nervor. p. 26. Scheler de epilepsia et dolore capitis et humore durae matris scirrhoso in Advers. med. pract. Vol. II. P. III. p. 493.

43) Baillie p. 246.

44) Lympham coagulabilem, aliquando inter ipsas durae matris lamellas (ad Baillie Soemmerring l. c. not. 516), aut inter duram matrem et reliquas membranas (Morgagni epist. LI. 2) aut, uti vidi, inter duram

sinus falciformis extravasatum puriforme [46]) vel hydatides [47]), — *arachnoideae* ruborem *) et incrassationem [48]), illius veluti exanthema miliare **); — *piae matris* ruborem inflammatorium [49]), venas

matrem et pseudomembranas haerentem, saepissime pro pure ex abscessu habitam fuisse non dubito. Hujus vero praesentiam tunc tantum admittendam esse censeo, ubi ipsa dura mater *erosa* est, sicuti Rumler (Boneti sepulcr. anat. lib. I. sect. XII. obs. IV. T. I. p. 280), Morgagni (l. c. 5) descripserunt, ac ipse bis in nosocomio Vindobonensi universali observavi.

45) Baillie l. c. Non nisi post laesiones externas vidi.

46) Fr. Hoffmann l. c. p. 280. Morgagni ep. VI. 12. Tonnelé *mémoire sur les maladies du sinus veineux de la dure-mère. Paris* 1829.

47) Boerhaave l. c. p. 541.

*) Cruveilhier *anatom. patholog. du corps humain. 6. Livraison.*

48) Romberg l. c. A. B. Hertel diss. de cerebri et meningum tumoribus. Basil. 1814.

**) Pagenstecher *merkwürdige Gehirnkrankheit, mit der Leichenöffnung* in Harless *neue Jahrbüch. der teutschen Medic. and Chirurgie B.* 12. *St.* 3. p. 1. Similia inveniuntur apud Meckel *Handbuch der menschl. Anatomie B.* 3. p. 160. et ejusd. *Handb. der pathol. Anatom. B.* 2. p. 328. item apud Martinet *klinische Beobacht. A. d. Fr. übersetzt* p. 120. 138.

49) Wepfer hist. apoplect. XIV. p. 414. Morgagni epist. VI. 8. epist. VII. No. 13. epist. LI. 42. 59. Hooper l. c. Tab. III. IV. A. L. J. Bayle *revue médicale* 1827. *Juin* p. 357. Ruborem normalem piae matris utpote vascularis probe a statu inflammatorio distinguendum esse, rite monet Baillie (l. c. p. 249).

venas varicosas [50]), pseudomembranas [51]), polypos [52]), pus [53]), crassitiem abnormem [54]), excrescentias [55]), — *cerebelli* saccum, parietibus crassis, serum includentem [56]), et abscessum [57]), — *cerebri* intumescentiam [58]), excrescentiam fungosam [59]),

50) Haec venarum conditio, docente *ophthalmitide varicosa*, non ita a processu inflammatorio aliena est, ut Voigtel (l. c. p. 29) autumat.

51) Rarius hic, quam ad duram matrem locum habere Voigtel (l. c.) observat.

52) Morgagni lib. I epist. VI. §. 15.

53) Nisi cum erosione obveniat, uti apud Morgagni (lib. I. epist. V. §. 11) tale pus pro lympha tantum coagulabili declaro.

54) Morgagni epist. LI. 30. Sandifort exercitat. academ. lib. II. p. 82.

55) Günz prolusio II. de cerebro. Lips. 1744.

56) Nasse *Leichenöffnungen zur Diagnostik und pathologischen Anatomie. Bonn* 1821.

57) G. Bianchi *storia medica d'un apostema nel lobo destro del cerebello. Rimini* 1751. et *Raccolta d'opusculi scientifici. T.* 46. p. 169. Stoll l. c. De Lamarre in *Journ. de médecine par* Roux 1770.

58) Hoc phaenomenon, a Lieutaudio (op. c. lib. III. sect. II. obs. 68. 70. T. II. p. 329) descriptum, mihi aliquoties obvenit. Ablata medietate cranii sectione transversa, cerebrum vasis turgidis instructum, quasi prosiliebat, ac volumine cavitati, in qua prius continebatur, et nunc apposita iterum theca ossea ablata, amplius contineri nequibat, nequaquam respondere videbatur. Atque sic absente omni extravasato. Cfr. Homberg l. c. p. 239.

sam [59]), consistentiam inconsuetam [60]), molliorem [61]), ruborem praecipue substantiae medullaris [62]), suppurationem [63]), saepe pus viridescens largi–

59) Swieten comment. Vol. I. §. 268. Hooper l. c. Tab. VI. VII. Bouillaud l. c. *chap.* 4. *Tissus accidentels.*

60) Quamvis post encephalitides aliquando substantiam cerebri et normalem et molliorem invenerim, plerumque tamen eam firmiorem, nisi in toto, saltem in parte, detexi. In genere consistentia cerebri potius in morbis encephali chronicis a sana conditione aberrare videtur (Voigtel op. c. *I. Th.* p. 590 sq.).

61) De *cerebri mollitie*, quatenus pro *morbo sui generis* venditata, tumultum inanem Abercrombie, Rostan, Lallemand, Bouillaud, Cruveilhier aliique, ciere. Illam pro effectu habeo diversarum caussarum cerebrum non minus quam reliquas corporis humani partes attingentium (C. G. Hasse *über die Erweichung der Gewebe und Organe des menschlichen Körpers. Leipz.* 1827): quas inter colloco peculiarem cadaverum nonnullorum flacciditatem, putredinem ingruentem, inflammationem, tum cerebri, tum arachnoideae (L. Martinet in *Revue médicale* 1829. *Janvier.* p. 62) ad suppurationem tendentem (Bouillaud l. c. *chap.* 2) nec non collectionem morbosam seri (Rust *Magazin der gesammten Heilk. B.* 20. *Heft* 1. p. 160). Nec seri istam collectionem, nec phlogosin constantem cum cerebri mollitie nexum habere jure itaque monent Cruveilhier (in *médecine pratique éclairée par l'anatomie et la physiologie pathologique* 1. *Cahier.* p. 11 — 29) et B. Puchelt (*Heidelberger klinische Annalen B.* 3. *Heft* 4. p. 530).

62) Dum inflammatio, quod rarius est, cerebrum ipsum

largientem, et quidem in lobo dextro [64]), corpore striato

attingit, plerumque superficiem illius *roseo* sive *erysipelaceo rubore* ac infinitis vasculis sanguineis obductam vidi. Conveniunt sic propriae observationes cum iis WILLISII (Ephem. nat. cur. cent. VI. obs. 22), STÖRKII (an. med. I. p. 101), J. P. FRANKII (epitome de cur. hom. morb. Vol. II. p. 49). — Aliam inflammationis cerebri formam in substantia medullari conspexi, quae scilicet transcissa innumerabilia puncta ex rubro obscura exhibebat, quod et BAILLIE (l. c.) testatur. In substantia corticali, etiamsi maxime vasculari, minus frequenter inflammationis indicia conspexi. Conspexerunt SALIUS DIVERSUS (SPRENGEL *Versuch einer pragm. Geschichte der Heilkunde* 3. *Th.* p. 179), HOOPER (l. c. Tab. VIII), BOUILLAUD (l. c. *chap.* 1), ROMBERG (l. c. p. 245).

63) Cavendum, ne *lympham coagulabilem*, inter cerebri gyros collectam, aut universam visceris superficiem obducentem, aut portiunculae cerebri in materiam pultaceam, subduram, griseam conversionem, quam pluries inveni, illico pro *pure* ex abscessu pullulante declaremus. Abscessus enim cerebri necessario jacturam substantiae secum fert. Quae si desit, etiamsi materia in cystide a pseudomembrana efformata contenta sit (PROCHASKA annotationes academicae. Prag. 1784. Fasc. II. sect. 2. cap. 2. HOOPER l. c. Tab. IX. BOUILLAUD l. c. *chap.* 3. *abcès enkysté*), de genuino nihilominus adhuc dubito abscessu. Hic etenim, quocumque in morbo obveniat, semper de praegressa encephalitide testatur. Non ita praesentis lymphae coagulabilis, aliquando *metastaticae originis*, uti aliquoties in phthisi pulmonali, suppressis sputis et illico oborto delirio, spatio trium dierum letali, observavi.

striato perforato [65]), destructo [66]), dilacerato ventriculo quarto [67]), sub osse frontis [68]), sub sutura lambdoidea [69]), aliquando cum consumtione maximae cerebri partis [70]), saepeque cum cranii carie [71]).

64) Bauhin in Boneti sepulcr. anat. lib. I. sect. XV. obs. 18. Portal *mém. de l'acad. des sciences* 1780. p. 315. Jones in *London medical and surgical journal. Januar.* 1828. *Vol. I.* p. 543.

65) Morgagni ep. V. 2.

66) L. Caldani in *Saggi scientific. e litter. dell' acad. di Padova* 1786. *T. I.* p. 1.

67) Mohrenheims *Beobachtungen verschiedener chirurgischer Vorfälle* 2. *B.* p. 73.

68) Morgagni lib. I. epist. LI. 19. Störk ann. med. II. p. 250.

69) Ibid. §. 80.

70) Foresti obs. med. lib. X. obs. 40. Arn. Bootii obs. med. de affect. med. omiss. Helmst. 1664. cap. III. Hildanus l. c. obs. LXXI. Th. Willisii patholog. cerebri et nervor. gener. Oxon. 1677. cap. VI. VII. VIII. Bartholini hist. anat. cent. II. hist. XXXIV. T. I. p. 226. Schneider de catarrho lib. IV. cap. III. p. 57. Boneti sepulcr. anat. lib. I. sect. I. obs. 50. 51. 54. p. 30. obs. 55. p. 33. obs. 68. p. 37. obs. 78. p. 44. obs. 86. p. 51. obs. 102. p. 62. Wepfer histor. apopl. Amst. 1681. p. 393. 433. Morgagni epist. LI. 44. n. 45. Comment. de reb. in scient. natur. et med. gest. Vol. III. p. 651. Vol. XII. p. 615. Vol. XVI. p. 714. Miscell. nat. cur. dec. II. an. V. obs. 62. *Histoir. de l'acad. des scienc. de Paris* 1700. 1741. p. 202. 212. *et* 1784. p. 94. *Journal de médec. Vol. XXVII.* p. 257. *Mémoir. de l'acad. de chirurg. Vol. I.* p. 318. 321. 333. Meckel in *Mémoir. de*

rie [71]). *Gangraenam* cerebri, cum ecchymomate non confundendam, minime vidimus, viderunt alii [72]), praesertim post encephalitidem traumaticam.

l'acad. des scienc. de Berlin. 1761. *T. XVII.* p. 59. P. Ammann praxis vulnerum lethalium. Francf. 1701. dec. IV. obs. 3. J. F. Zittmann medic. forens. Frf. 1706. cent. IV. cas. 24. cent. V. cas. 4. Camerarii diss. de vomica cerebri. Tubing. 1711. M. Alberti jurisprud. medic. T. I. cas. 27. J. G. Hasenest act. phys. med. for. coll. med. Onold. Part. III. cas. 36. Boehmer observ. anat. rar. Fascic. II. praefat. p. 5. obs. III. Kaau Boerhaave in Comment. Petropol. nov. Vol. I. an. 1747 et 1748. p. 353. Lieutaud l. c. lib. III. sect. II. obs. 105—14. T. II. p. 341 sq. Pyl's *Aufsätze und Beobacht. aus der gerichtl. Arzneygel. B.* 2. *No.* 2. Mark in Blumenbach's *medic. Biblioth. II. B. S.* 532. Lentin *ebendas. B. III. S.* 526. Nebel Progr. de abscessibus cerebri a caussa externa. Heidelb. 1790. Fordyce diss. de hemicrania. §. 24. Quibus plurima in xenodochio universali Viennensi observata exempla addere possum.

71) Diuturnas suppurationes cerebri raro sine cranii carie inveni, quae sibi plerumque in durissimo ossium, petroso scilicet, sedem elegerat: unde aliquando communicatio cum aure, inter alios a Stoll (l. c. p. 254), Brodie (*transactions of a society for the improvement of medical and chirurgical knowledge. Vol. III. No.* 11), Itard, Bowall, Parkinson etc. descripta. Cfr. J. H. Slevootius diss. cariem cranii memorabili exemplo. Jenae 1695.

72) Riverius praxis med. lib. I. cap. 12. Petrus Salius de morbis particular. cap. I. Bonetus sepulchr. anatom. lib. I. sect. I. obs. 76. 77. 78. 79. Pringle

cam. Nil autem frequentius observatur extravasato [73]). Saepissime *hepar* vel notas inflammationis, vel saltem inconsuetam plethoram exhibens, invenimus. Alii de crebra gastro-enteritide loquuntur [74]).

§. XV.

Caussae.

1. *Recens nati* progeniei scrophulosae soboles, vel etiam a parentibus sanis sub rerum positionibus necdum satis intellectis orti [1]), sudoribus capitis, tumoribus parotidum et testiculorum [2]), agrypni- Praedisponentes.

diseases of an army. Edit. *VI.* p. 302. Burserius l. c. §. 172. Soemmerring in not. 532. ad Baillie.

73) Cap. IV.

74) Senn l. c. — Tributum mori diei quoque confert vir amicus Bellingeri, ubi, quin cadavera secandi occasionem habuerit, tamen ait (l. c. p. 68): „*nella epidemica costituzione delle encefalitidi da me osservata, considerando la sola descrizione del male, ben si vede, che l'infiammazione cerebrale era associata alla gastroenteritide.*" Sic et Moona sine ambaginibus declarat (l. c. p. 250): „*la sensazione di dolore più o meno grave, che in siffatti casi faceva risentire l'epigastrio sotto alla compressione davano a conoscere l'esservi associata la gastro-enteritide.*"

1) Parentes sanissimos nosco, quorum singuli infantes, nunc mares, nunc puellae, nunc utriusque sexus, ex encephalitide, hydropi cerebri acuto ansam porrigente, obierunt.

2) Henricus Earle in *Medico-chirurgical transactions published by the medical and chirurgical society of London, Vol.* 3. 1812.

agrypniis [3]) obnoxii, dentesque mature aut tarde nimis exhibentes, — *infantes* ingenii praecocis, repentinis animi mutationibus, epistaxi, kyphosi [4]) subjecti, — *juvenes* literis et meditationibus intenti, — *viri* [5]) fortes, potui liquorum fermentatorum dediti, — *menstruantes*, *gravidae* et *puerperae*, tandem *senes* haemorrhoidarii, ad encephalitidem praedispositi sunt. Praeterea pro hoc morbo omne id, quod circulo libero sanguinis obstat, ac igitur capitis, inprimis magni, plethoram gignit, opportunum reddit.

Excitantes. 2. Excitatur encephalitis in *recens natis*, — a violentiis capiti sub partu illatis, ab incauta purificatione partis illius capillatae, a concussione cerebri per cunarum vehementem motum [6]), a pharmacis somni conciliandi aut aliorum morborum [7]) gratia exhibitis, a lapsu, a neglecta meconii evacuatione, a dentitione laboriosa, a tussi con-

3) Vid. cap. VII. §. XXXIV. 3.

4) Puerum septem annorum, a primis vitae temporibus kyphosi ad dorsi vertebras primas laborante, ab encephalitide subsequente hydrocephalo acuto demortuum vidi.

5) „*Fra diciotto encefalitidi da me osservate, quindici furono maschi e tre femine.*" Bellingeri l. c. p. 25.

6) Sic pluries inter judaeos Lithuanos accidit.

7) Gölis (l. c.) et *atropam belladonnam*, contra tussim convulsionum porrectam, huc revocat. Ewerard Home (l. c.) suspicatur, usum continuatum *mercurii* ad inflammationem durae matris partialem disponere posse.

convulsiva; in *infantibus* et *juvenibus*, — a crinium resectione, a morbis cutaneis, tinea praecipue capitis, non solum praepostere sanatis, sed etiam ab illorum impedita evolutione 8), a levi nimis vestiendi ratione 9), a praematura mentis applicatione, a punitionibus et lusibus capiti infensis, ab epistaxi suppressa, a crapula, cibis nimis aromatibus conditis, liquoribus fermentatis; in *adultis* et *senibus*, — a meditationibus protractis, ab animi pathematibus, praecipue ira, spe delusa, terrore 10), zelotypia, a curis domesticis, inprimis si ad eas profligandas vinum aut alcohol

8) Vere Hinz (*welche Ursachen veranlassen die jetzt häufiger als sonst vorkommenden Hirnleiden bei Kindern?* in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1826. *August* p. 106): „*Im selteneren Vorkommen der Kopfausschläge* (achor, favus, tinea capitis) *seit den verflossenen zwanzig bis dreyssig Jahren, finde ich ein hauptsächliches Causalmoment, warum Gehirnkrankheiten bei Kindern häufiger als vormals, zur ärztlichen Behandlung kommen.*"

9) „*Blosser Kopf, frey herabhängendes Haar, entblösster Hals, unbedeckte Füsse, äusserst leichte Bekleidung des Körpers, wobei weder auf das Clima noch auf die Organisation der Kinder Rücksicht genommen wird.*" Hinze l. c. Cfr. J. Clarke *commentaries on some of the most important diseases of children. London* 1815.

10) Judaeam, habituali cephalaeae subjectam, a manisca illi obveniente admodum terrefactam, in lethalem encephalitidem incidisse vidi.

alcohol in usum ducantur, ab ebrietate [11]), a suppressione menstruorum, lochiorum, haemorrhoidum, diarrhoeae (praecipue per narcotica), ac *quacunque in aetate*, — ab accidentalibus contusionibus, vulneribus, concussionibus, commotionibus capitis, a peculiari annua constitutione [12]), a refrigerio, aestuante corpore suscepto, maxime a siccitate atmosphaerae [13]), a calore [14]), ab insolatione [15]), a morbis variis, ut febris intermittens,

11) Cap. XXIV.

12) „*Il numero di diciotto encefalitidi nel decorso di tre mesi è ragguardevole imperciocchè simili malattie primarie fortunatamente sono piuttosto rare.*" Bellingeri l. c. p. 13.

13) „*Il nostro bel Piemonte negli altri anni viene nell' estate frequentemente inaffiato e rinfrescato da molte pioggie temporalesche, che moderano alquanto il calore . . . Nello scorso anno negli indicati mesi (Luglio e Agosto) non cadde per così dire una sola goccia d'acqua, l'atmosfera non presentò variazioni notabili, e per la sua aridità, ed elevata temperatura parmi aver cagionato le descritte encefalitidi ed altre malattie, che di preferenza affettavano il capo.*" Bellingeri l. c. p. 80.

14) „*Ed in tali mesi la temperatura si mantenne eccessivamente elevata, poichè il termometro di Réaumur all' ombra per più giorni oltrepassò il 29° grado.*" Bellingeri l. c. p. 79.

15) Jam in sacris paginis (lib. Judith cap. VIII. v. 2 et 3) legitur: „Et vir ejus fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceae: instabat enim super alligantes manipulos in campo, et venit aestus super

tens, typhodes, rheumatica, erysipelas, scarlatina, morbilli, variolae, arthritis, vermes, saburrae, otitis, coryza, ophthalmitis, caries cranii et ipsa denique apoplexia [16]).

§. XVI.

Diagnosis.

1. Encephalitis pro varia forma ac aegrorum aetate cum variis quoque morbis confundi potest [1]), in adultis nempe cum *febre nervosa*, *typho*, *cephalaea*, *apoplexia*, *delirio tremente apyrectico*, *mania*, in infantibus cum *febre verminosa*, *stadio invasionis variolarum* et *dentitione laboriosa*. Facilis confusio.

2. Quoniam *febris nervosa* et *typhus* saepe summo capitis dolore, delirio et sopore insigniuntur, difficile ab encephalitide cephalalgica, phrenetica et lethargica distinguuntur, et vice versa [2]). Quae E. a febre nervosa et typho distinguitur.

caput ejus, et mortuus est in Bethulia civitate sua." — Meliora de hoc argumento haud invenies ac apud Mitchell in *The Edinburg med and surgic journ. No. XCIV. Jan.* 1828. et *Samml. auserless. Abhandl. zum Gebrauche für pr. Aerzte. B.* 36. p. 546.

16) Cfr. cap. V. §. XXVIII. No. 3.

1) Payva epicrisis de morbis cerebri et mentis, qui extra cerebrum originem ducunt. Romae 1751. Boehmer diss. de morbis quibusdam inflammationes simulantibus aut dissimulantibus. Hal. 1769. p. 5. Hartmann diss. de encephalitidis diagnosi. Abo 1802.

2) J. L. Schroeder diss. de encephalitide typhum torpidum simulante commentatio, observationibus illustrata. 1814. Ad *febres nervosas* (nisi ad verminosas,

Quae difficultas eo major evadit, quod febris nervosa et typhus, sicuti cum aliis inflammationibus, ita cum encephalitide societatem inire possunt [3]). Error inde typhum pro specie encephalitidis

ut casus similis Edit. secundae P. II. Vol. II. sect. II. cap. II. §. V. No. 1. docet) casus sequens difficultasem dignoseos encephalitidis magis magisque patefaciens, spectare videtur. „*Cattarina Bossi d'anni diciotto, gravida di mesi quattro, in seguito all' aborto, cagionato dalla suppressione d'un abituale epistassi e di alcuni violenti patemi d'animo, viene assalita da delirio furioso, febbre gagliarda, dolor di capo intenso, deglutizione impossibile, stridore dei denti, accessi di rabbia, poichè gli astanti doveano ben bene guardarsi per non essere morsicati, quantunque qualcheduno non siasi potuto per due volte liberarsi, essendo dalla medesima stato morsicato in una mano. Un metodo antiflogistico più che mai attivo s' adoperò da valenti medici quale fu da noi pur continuato con un qualche leggiere vantaggio: non esitando di pronunciare essere la suddetta inferma travagliata da grave infiammazione del cervello. Tredici giorni dopo il suo ingresso morì. Aperto il cadavere nissuna traccia ci lasciò scorgere d'infiammazione.*" (V. Cristin *prospetto dei risultamenti ottenuti nella clinica della R. università di Torino, nel corso dell' anno scolastico* 1824—1825 *dal professore* Chiesa. In *Repertorio di med. chir. e farmac. Gennajo* 1826. p. 3.)

3) Mill's *the morbid anatomy of the brain in typhus or brain-fevers. Lond.* 1820. 2. *edit.* Romberg l. c. p. 56. Cfr. Edit. secundae. P. I. Vol. II. sect. II. cap. I. §. V. No. 5.

litidis declarandi originem duxit [4]). Distinguuntur enim hi morbi *separatim obvenientes* sequentibus notis generalibus simul perpensis.

Typhus.	*Encephalitis.*
a. Morbus contagiosus, saepissime epidemicus.	a. Morbus non contagiosus, plerumque sporadicus.
b. Infantibus parcere solet.	b. Infantes praeprimis aggreditur.
c. Exanthematibus stipatur.	c. Exanthemata nulla.
d. Ingruit ac evolvitur segniter.	d. Ingruit et evolvitur rapide.
e. Symptomatum exhibet contradictionem.	e. Symptomata concordia.

4) Marcus *Ephemeriden I. B. I. Heft.* Contagium typhi, utpote systemati nervorum, et praecipue cerebro infensum, hujus visceris inflammationem aliquando gignere, non negaverim. Ast sicuti nemo scarlatinam et morbillos ob id quod inflammatione faucium et pulmonum stipari solent, ad cynanchen vel peripneumoniam revocat; ita typhus nequaquam pro encephalitide habendus erit. Interea ex ipso Marci commisso errore, scientia ob id lucrum accipit, quod major nunc typhi cum encephalitide complicati ratio habetur. Ceterum vel ante Marcum, Whytt hydrocephalum acutum, quatenus encephalitidis effectum, cum febribus nervosis comparavit, atque Macbride pro specie harum febrium habuit. Similia apud Willis, Pringle et Hoppengärtner occurrunt.

f. Summa virium jactura vel a morbi initio.	f. Virium jactura nisi sub fine.
g. Dolor capitis obtusus vix unquam summas querelas excitat.	g. (In *cephalalgica*) dolor capitis acutus et aeger saepe desperabundus.
h. Delirium solum sub decursu morbi, plerumque tacitum, exacerbationibus alligatum.	h. (In *phrenetica*) delirium jam ab initio morbi, saepissime furiosum [5], continuum observatur.
i. Idem de sopore et tremoribus valet.	i. (In *lethargica* et *tremefaciente*) sopor et tremores morbi initium comitantur.
k. Symptomata paralytica non nisi versus agonem.	k. Musculorum contractiones [6] primum, dein mox symptomata paralytica.

E. a cephalaea. 3. Quam arcte *cephalaeae*, praesertim inflammatoriae, rheumaticae et arthriticae, *encephalitidi* alligatae sint, monuimus [7]. Possint immo plurimae earum sat secure pro *inflammatione* sive *habituali*, sive *chronica cerebri* aut *meningum* declarari.

5) Swieten l. c. §. 771.

6) „*Eins der unterscheidendsten Kennzeichen der Cephalitis von andern Krankheiten ist die Contraction der Muskel.*" Romberg l. c. p. 232.

7) Cap. II. §. X. 3.

clarari. Interea ne imperium *encephalitidis occultae* (quatenus a lenta insolatione pendet perbelle descriptae [8])) ultra quam par est extendamus, dolores capitis, febre (etsi infido hic signo [9])) aliisque phlogoseos certioribus indiciis orbatos,

8) *Encephalitis chronica* a lenta insolatione, ait MITCHELL (l. c.), dolore capitis cum sensu distentionis orditur. Facies tumidula, vicissim rubra et pallida evadit. Accedit rubor albugineae oculorum. Pulsus tangitur celer. Lingua in medio muco dense obtecta est; ad latera vero rubra cernitur atque sicca. Alvus clausa, urina pauca et turbida. Aeger loquax, inquietus, diu noctuque occupatus, cibos respuens, aut veluti inconscie absque masticatione deglutiens, suspiciosus et irascibilis, verba joci gratia prolata pro offensis agnoscit, minimamque contradictionem repugnat. Ceterum judicio aliisque facultatibus illaesis gaudet. Vires corporis auctae. Morbus sic per plures protrahitur hebdomadas.

9) „*I progressi fatti dalla fisiologia ci insegnano, che il sistema nervoso e specialmente l'encefalo (e sotto questo nome comprendesi anche la coda del midollo allungato) ha una marcata influenza sulla temperatura animale, nella respirazione, sopra l'ematosi, e sulla circolazione, e principalmente per mezzo del nervo pajo-vago, e dell' intercostale, i quali presiedono alle funzioni del cuore e del pulmone. Se adunque proprio è della pressione fatta sulla sostanza cerebrale, e sui tronchi nervosi di produrre più o meno sintomi di paralisi, e di deficiente azione nervosa, ne avviene necessariamente, che nel progresso delle encefalitidi le forze muscolari si abbattono, si diminuisce la temperatura, la respirazione si fà più lenta, il*

batos, potius nomine *cephalaeae*, quam *encephalitidis*, designabimus.

Desiderium. 4. Quoniam autem febres variae indolis obveniunt, quarum potissimum symptoma in *cephalaea* aut *delirio* consistit, quin reliqua encephalitidis signa praesto sint, quaeque circiter ita ad inflammationem cerebri se habent, uti febres catarrhales ad peripneumoniam; optamus, ut, veterum [10]) ac Fr. Hoffmanni [11]) more, tales *febres* sub nomine *cephalicarum* aut *phreneticarum*, aut *phrenulae* [12]) retineantur. Indolis plerumque sunt inflammatoriae aut rheumaticae, saepe cum symptomatibns catarrhalibus complicantur, ac plerumque alvum obstructam exhibent. Subjiciuntur illis infantes, praecipue autem juvenes haemorrhoidarii et puerperae, vigiliarum, studiorum, crapularum, ebrietatis, suppressionis lochiorum culpa. Medici minus experti tales febres pro nervosis

sangue perfino non presenta la cotenna, ne altre sue qualità fisiche come nelle infiammazioni che hanno la sua sede in altri visceri, rendesi anche più languida l'azione del cuore, onde il polso sentesi tardo, picciolo e debole." Bellingeri l. c. p. 54.

10) Trallianus lib. I. cap. XIII. Caelius Aurelianus lib. I. cap. II.

11) Opp. Vol. I. sect. II. cap. V.

12) Rush *med. Verhandl. des Colleg. der Aerzte in Philadelphia.* 1. *Th.* 1. *St.* Boyle *medical and surgical journal.* 8. *Vol.*

vosis declarant *). Demortuo tunc sub calefaciente regimine aegro, in cadavere nil nisi turgor vasorum sanguiferorum encephali atque, testantibus jam BLANCARDO [13]) et SCHENCKIO [14]), copiosum extravasatum serosum invenitur.

5. *Febris verminosa* non tanta inquietudine et anxietate ingruit, quam *encephalitis*. Caput hic, ibi venter infantum prae ceteris partibus aestuant. Porro in encephalitide vomitus crebrior, aeruginosus [15]) cum peculiari impetu absolvitur, et alvus est pertinaciter clausa. Tandem anamnestica morbi sedem determinandam adjuvant. E. a febre verminosa.

6. Quum *variolae* cum febre, capitis dolore, vomitu et convulsionibus invadere ac quarto solum die efflorescere soleant; medici nostro aevo hoc exanthema, praesertim in adultis, rarius exspectantes, saepe ingruente morbo encephalitidem arguunt. Erroris periculi memores immunes erunt. E. a stadio invasionis variolarum.

7. *Encephalitidem* diviserunt in inflammationem *meningum* et *cerebri;* illi cephalaeam, delirium E. divisio.

*) Laude itaque dignus TONNET (*observation sur la fièvre cérébrale qui a semblé revêtir les formes d'une fièvre typhoide-pernicieuse* etc. In *Bulletin des sciences médicales. Mars* 1830. p. 368) utpote talem errorem evitaverit.

13) Anatom. pract. obs. 3.

14) Lib. I. fol. 64. et N. C. dec. II, an. V. obs. 62.

15) „Vomitus in capitis doloribus aeruginosi, cum surditate et vigiliis, cito insaniam affore denuntiant." HIPPOCRATES praedict. lib. I.

rium et convulsiones, — huic torporem, soporem et paralysin tribuendo [16]. *Meningitidem* subdiviserunt in inflammationem *durae matris*, *arachnoideae* et *piae matris*, juxta aevi hypotheses momentum modo unius, modo alterius membranae extollendo [17]. Inflammatio *cerebri* in *totam* et *partialem* divisa est, e *phlogosi cerebelli* tremorem [18], pollutiones et prispismum [19], temere [20])

16) Lallemand l. c. Parent-du Chatelet et Martinet l. c. p. 105. Tommasini *dell' infiammazione e della febbre continua* p. 132—136.

17) Testantibus Baglivio (de fibra motrice), Mazinio (mechanica morborum) et Rega (de sympathia) quondam *dura mater* primam in explicandis symptomatibus encephalitidis scenam ludebat. Doctrina a Broussais, Parent et Martinet, atque Gendrin (*Annales du cercle medical* 1823. *Juillet*) tradita, docet, ordinem nunc *arachnoideam* tangere. Immo jam praesto est A. L. J. Bayle (*observations d'inflammations aigues des méninges* in *Revue médicale* 1827. *Juin.* p. 361) *piae matris* vindex. De nugis ejusmodi Broussaium pulchre alloquitur Foderé (*Journ. complémentaire du dictionnaire des sciences médicales* 1825. *cahier* 81. p. 8): *„il doit savoir qu'un semblable empire (de l'arachnoide) a été accordé très-longtems à la dure mère, et qu'elle a un droit légitime d'ancienneté."*

18) *„Nell' encefalitide tremefaciente sembra che l'infiammazione occupi principalmente il cervelletto, e le parti inferiori del cervello, cioè i corpi striati, i talami ottici, e le gambe del cervello; poichè queste parti dell' encefalo sembrano principalmente destinate ai movimenti, giusta l'esperienze dei citati* Rolando

re [20]) repetendo, atque unicuique cerebri inflammati loco peculiaria symptomata adsignando [21]). Praeterea statuerunt encephalitidem *phlegmonosam*, *erysipelaceam*, *ecchymomaticam*, *serosam* et *occultam*. Tandem nec *divisioni encephalitidis* juxta ejus *periodos* pepercerunt [22]). Nos, aliorum ad exemplum [23]), persuasi, alia haud dari quam *conjecturalia* plane *signa* ad *sedem* et *gradum* ence-

e FLOURENS *relativamente al cervelletto*, *di* MAGENDIE, *di* FOVILLE, *e* PINEL GRAND-CHAMP *quanto ai corpi striati*, *e talami ottici*." BALLINGRI l. c. p. 36.

19) SERRES *recherches sur les affections organiques du cervelet*.

20) „*Le lobe du cervelet étoit le siège d'une altération pathologique très-profonde, et jamais dans le cours de la maladie on n'a observé d'érections, circonstance sur la quelle la douleur cervicale appelloit particulièrement l'attention.*" FALLOT l. c. p. 318.

21) Juxta BOUILLAUD (l. c.) pendent: a laesione loborum anteriorum cerebri — affectiones organorum loquelae; ab ea corporis striati — illae extremitatum inferiorum; ab ea thalamorum opticorum — illae extremitatum superiorum; ab ea substantiae cerebri cinereae — illae sensus; atque ab ea substantiae albae — illae motus.

22) BOUILLAUD l. c. Partie seconde (Periodus 1. cerebri rubor, tumor et quaedam durities. P. 2. mollities. P. 3. abscessus. P. 4. Productiones accidentales).

23) SAHMEN l. c. *Kap.* 2. CHARDEL l. c. („*les symptômes qui caractérisent l'inflammation des méninges et du cerveau se confondent ensemble*").

encephalitidis determinanda; ejus morbi divisionem potius *ex indole* desumendam esse credidimus. Stabilimus itaque encephalitidem *traumaticam*, *inflammatoriam*, *rheumaticam*, *catarrhalem*, *gastricam*, *arthriticam*, *periodicam*, *nervosam et secundariam*.

E. traumatica.

8. Partus difficilis, instrumentis aut rudiori manu peractus, motus insanus cunarum, saepe *encephalitidem traumaticam* recens natorum gignunt. Idem morbus quacunque in aetate, a violentiis externis, praecipue a capitis vulneribus, a cranii concussionibus, a cerebri compressione (secundum chirurgiae leges [24]) dijudicandis), inducitur.

24) Hippocrates *περὶ τῶν ἐν κεφαλῇ τρωμάτων*. Edit. Genev. 1657. p. 895. P. Julianus de curatione vulnerum capitis libellus. Venet. 1549. A. Paré *méthode curative des playes et fractures de la tête humaine. Paris* 1561. Martinus Gallus in Hippocratem de vulneribus capitis. Paris. 1578. Nic. Vincentius ad dictata Mertini in Hippocratem de vulneribus capitis. Colon. 1578. Fr. Verturianus liber Hippocratis de vulneribus capitis commentariis illustratus. Lutet. 1578. Hardouin de St. Jacques ergo inter capitis *τρώματα βρέγματος* periculosa. Paris. 1581. Andr. Alcasaris liber de vulneribus capitis. Salams. 1582. J. B. Carcanus Leo liber de vulneribus capitis. Mediolani 1583. P. M. Tront de ulceribus et vulneribus capitis. Ticini 1584. Dorrer diss. *περὶ τῶν ἐν κεφαλῇ τρωμάτων*. Basil. 1589. Fallopius comm. in Hippocr. de vulneribus capitis. Opp. T. II. Palmier ergo a capitis *τρώματι* oppositae partis convulsio. Paris. 1597.

ducitur. Forma plerumque *lethargica.* Sedes pro re nata meninges aut cerebrum.

9. Hae-

Plocinius diss. de fracturis cranii. Basil. 1609. J. Brabi liber de vulneribus capitis. Coimbr. 1610. Paschati decas de gravissimis capitis affectibus. Lubec. 1618. Heurnius diss. de vulneribus capitis. Lugd. Bat. 1623. J. Berengarius tractatus de cranii fractura. Lugd. 1629. Cortesius tractatus de vulneribus capitis. Messana 1632. J. C. Arantius commentarius in Hippocratis librum de vulneribus capitis. Lugd. 1641. Scultetus diss. de fractura cranii. Lugd. Bat. 1642. C. V. Schneider de natura ossis frontis et ejus vulneribus ac vitiis. Vitab. 1650. Ejusd. de osse occipitis etc. Viteb. 1653. Ejusd. de vulneribus syncipitis. Viteb. 1653. P. Paaw succenturiatus anatomicus; seu de vulneribus capitis in Hippocratem. Lugd. Bat. 1656. L. Cluayrat tractatus de vulneribus capitis. Tolos. 1667. Fr. Dissaudeau *commentaire sur Hippocrate des plaies de tête.* *Rouen* 1658. B. Faloinelli *commentario al libro delle ferite del capo. Firenze* 1658. Baumgaertner diss. de vulneribus capitis. Basil. 1660. L. Botallus discursus de vulneribus capitis. Lugd. 1665. Le Clerc diss. de fracturis cranii. Lugd. Bat. 1670. Hoffmann diss. de fracturis cranii. Vitab. 1671. Schneider diss. de fracturis cranii. Wittemb. 1673. Meibom diss. de cranii laesionibus a causa externa violenta. Helmst. 1674. Staffart diss. de fractura cranii. Lugd. Bat. 1676. A. Boirel *traité des playes de tête. Alançon* 1677. J. Young *wound of the brain prouved curable. London* 1678. Wedel diss. aeger vulnere capitis laborans. Jen. 1684. Vehr diss. de vulnere capitis illustrissimae personae casus feralis. Francf. 1689. W.

E. inflammatoria.

9. Haemorrhagiae suppressae, potus liquorum fermentatorum, animi pathemata, insolatio, ence-

Schouten *het gewonde Hoofd, of korte Verhandelinge van de Opperhoofds wonden. Amst.* 1694. Zinn diss. de vulneribus capitis. Basil. 1695. W. Schulz *verletzter Kopf. Leipz.* 1695. Nanter diss. de vulneribus capitis. Argent. 1709. J. M. Müller casus medico-chirurgicus de fractura cranii. App. ad observ. et curationes medico-chirurg. decad. II. Norimb. 1714. A. Koelpin de capitis laesionibus meletemata med. chirurgica. Hafn. 1717. Salzmann diss. mira cranii fractura in homine XL annos superstite. Argent. 1718. H. Walther *glücklicher Feldscherer, oder gründlicher Unterricht von den Kopfwunden. Lpz.* 1718. Schacht diss. de vulneribus capitis externis. Giess. 1719. Ejusd. diss. de vulneribus capitis interioribus. Giess. 1721. P. S. Rouhault *traité des playes de tête. Turin* 1720. Kisner, Glasbach *und* Jonas *von einer besondern Hauptwunde. Francf.* 1724. L. F. Manne *observation de chirurgie au sujet d'une playe à la tête. Avignon* 1729. De L'espine quaestio chirurgica: an post gravem capitis contusionem etiam mediocriter suspecta cranii fracturâ vel fissurâ, cutis una cum pericranio ad os usque incidenda? Affirmative. Paris. 1734. Hilchen diss. de vulneribus cranii. Giess. 1748. C. Tacconi de nonnullis cranii ossiumque fracturis etc. Bonon. 1751. Schmid diss. de vulneribus capitis. Harderovici 1752. Heister *med. chir. anat. Wahrnehmungen, Rost.* 1753. No. 641. De Mattos diss. de cranii fractura. Lugd. Bat. 1753. J. F. Cartheuser diss. sistens tractationem compendiariam morborum capitis externi. Fr. ad Viadr. 1756. A. Fize de morbis capitis externis. Genevae 1757. J.

encephalitidem inflammatoriam, cerebro et sinubus

Battino *chirurgical facts relating to wounds and contusions on the head. Oxford* 1761. Busnel diss. de fractura cranii. Paris. 1766. Papillon diss. de fractura cranii. Paris. 1766. J. Williams *some histories of wounds of the head. Lond.* 1766. Percivall Pott *observations on the nature and consequences of those injuries, to which the head is liable from extern violence. Lond.* 1768. Alefeld diss. an contrafissura in cranio infantis aeque ac adulti generari queat? Giess. 1769. Frisac *thèses de chirurgie sur les blessures de la tête. Toulouse* 1769. Rees diss. de laesionibus capitis. Argent. 1770. J. U. Bilguer *medic.-chirurg. Fragen, welche die Verletzung der Hirnschale betreffen. Berlin* 1771. R. de Hautesierck *recueil d'observ. de méd. Paris* 1772. *Vol.* 2. p. 533. Mahée de la Touche *traité des lésions de la tête par contrecoup. Meaux* 1772. Bauer *zwo chirurgische Wahrnehmungen von einer Kopfwunde. Leipz.* 1773. *Traité nouveau des contrecoups à la tête. Paris* 1774. W. Dease *observations on the wounds of the head. Lond.* 1776. Swieten comment. in H. Boerhaave. Cap. de vulneribus capitis. Eggers diss. de laesionibus capitis. Witteb. 1776. Pohl progr. de fractura ossis bregmatis cum fissura per os temporum penetrante. Lips. 1776. Triller diss. de laesionibus capitis. Viteb. 1776. Schmucker *vermischte chirurgische Schriften B.* 1. p. 311. 318. *B.* 2. p. 71. 137. 161. 314. *B.* 3. p. 45. 136. 261. 266. Theden *neue Bemerkungen und Erfahrungen. B.* 1. p. 73. *B.* 3. p. 64. F. Martini *Betrachtungen in der Lehre von den Hauptwunden. Hamb.* 1760. Richter Progr. de fracturis cranii. Goett. 1760. M. G. Brauer *Hippocrates von den Kopfwunden*,

bus maximè infensam, a nulla forma alienam, excitant.

10. *En-*

1785. Desault *auserl. chirurg. Wahrnehm.* passim. Ejusd. *Nachlass. B. 2. Th.* 3. p. 3. Lombard *remarques sur les lésions de la tête. Strasb.* 1796. Askham diss. de capitis injuriis. Edinb. 1801. W. Ploucquet diss. sistens capitis laesionum letalium historias duas. Tub. 1801. P. A. Marin *considérations médico-chirurgicales sur les plaies de tête avec fractures de crane. Strasb.* 1803. Fr. A. Türck diss. commotionis cerebri pathologiam sistens. Lips. 1810. C. Vinall diss. de morbis capite sauciato ortis. Edinb. 1820. Beck animadversiones de capitis vulneribus practicae, annexis aliquot insigniorum laesionum narrationibus. Friburg. 1826. V. Kern *Abhandlung über die Verletzung am Kopfe und die Durchbohrung der Hirnschale. Wien* 1829. Inter opera, quae universam chirurgiam amplectuntur, respectu laesionum capitis excellit C. Bell: *System der operativen Chirurg. A. d. E. Berlin* 1815. Singulas observationes huc spectantes continent: Act. Erudit. Lips. 1683. p. 321. 1686. p. 615. 1693. p. 182. 341. 512. 1712. p. 418. 1715. p. 465. 1723. p. 138. 1725. p. 83. Commerc. liter. Norimb. 1731. p. 166. 1741. p. 94. 1743. p. 55. 1745. p. 126. Ephem. nat. cur. dec. I. ann. 1. obs. 119. ann. 3. obs. 278. dec. II. ann. 1. obs. 29. ann. 3. obs. 52. ann. 5. obs. 206. ann. 8. obs. 139. ann. 9. obs. 161. dec. III. ann. 3. obs. 168. ann. 4. obs. 54. cent. III. obs. 95. cent. X. obs. 2. *Histoire de l'acad. des sciences de Paris.* 1742. p. 126. *Mémoires de l'acad. de chirurgie T. I. No. 3. Journ. de médecine T.* 1. p. 449. *T.* 21. p. 165. *T.* 25. p. 38. 177. 275. 435. *T.* 26. p. 455. *T.* 29. p. 74. 171. *T.* 33. p. 117. *T.* 38.

10. *Encephalitis rheumatica*, utplurimum in meningum, durae praecipue matris, textu locata, ad exsudationes prona [25]), sub forma *cephalalgica* et *phrenetica*, ad *lethargicam* proclivi, obveniens, atque facile cum *otitide* societatem iniens, juxta praecepta, in doctrina febrium rheumaticarum tradita, dijudicanda est. *Encephalitis catarrhalis* ex neglecta coryza ortum ducit, ac interdum convulsiones socias agnoscit [26]). E. rheumatica et catarrhal.

11. Quam-

p. 549. *T.* 39. p. 469. *T.* 41. p. 504. *T.* 48. p. 224. *T.* 50. p. 348. *T.* 55. p. 251. *T.* 59. p. 433. *T.* 61. p. 498. *T.* 65. p. 68. *T.* 76. p. 89. 65. 68. *T.* 77. p. 83. *Journ. de médecine continué T.* 16. p. 470. Ducan's *Annal. Vol.* 2. *Lustr.* 2. *sect.* 2. *No.* 6. *Medical and physical journal, Vol.* 12. p. 15. *Medico-chirurgical transactions Vol.* 14. Loder's *Journal für Chirurg. B.* 1. p. 388. *B.* 2. p. 49. Mursinna *neues Journ. für Chirurg. St.* 3. p. 267. Hufeland's *Journ. der pr. Heilk. B.* 5. p. 425. *B.* 9. Harless *rheinisch-westphälische Jahrbücher für Med. und Chirurg. B.* 11. *St.* 1. p. 64. *Heidelberger klinische Annalen. B.* 3 *Heft* 3. Hahn *über die Kopfverletzungen.* ibid. *B.* 6. *Heft* 3. p. 412. Fricke *Annalen der chirurg. Abtheil. des allgem. Krankenhauses in Hamburg. B.* 1. p. 19. Omodei *annali universali di medicina* 1828. *Novemb. Osservatore medico. Napoli* 1829. *Grave ferite di cervello.* J. P. Gama *traité des plaies de la tête et de l'encéphalite, principalement de celle qui leur est consécutive. Paris* 1830.

25) *Serosa* hinc dicitur a Wedekind (l. c.), qui vero potius *febrem cephalicam rheumaticam* per encephalitidem serosam designat.

26) Puer Vilnensis doctoris *Bernard* filius, inopinate

E. gastrica. 11. Quamvis in febribus gastricis cephalaea, delirium et sopor, quin ideo encephalum phlogosi laboret, obvenire possint; attamen *encephalitidem gastricam* stabilire cogimur [27]), ab erysipelate faciei ejusdem indolis in eo solum diversam, quod ibi encephali interiora, hic exteriora inflammatione superficiali laborant. Cave quidem ne encephalitidis naturam gastricam, ob vomitum, utpote plerumque consensualem, admittas; sed cave etiam ne collectionem bilis, omni fere morbo cerebri addictam, in nostro de quo agitur morbo, inprimis si is, praeviâ ira in strenuis potatoribus ac tempore ubi annua constitutio morbis gastricis favet, obortus fuerit, praetervideas.

E. arthritica. 12. *Encephalitis arthritica* (chronice ut *cephalaea* et *mania* obveniens) senibus, podagra, haemorrhoidibus et vitiis viarum urinalium laborantibus, addicta est. Evolvitur (sub forma praesertim *lethargi*) praevio refrigerio, animi pathemate, crapula, vel post cohibitas per opium diarrhoeas salutares, fugatumque praepostere herpetem.

13. Ob-

convulsionibus corripitur. Accersitus audio aegrotum coryza laborasse, cujus adhuc vigebant symptomata una cum febre. Concludo affectionem membranae Schneiderianae per cavitates narium ad cerebrum pervenisse, ibique *encephalitidem convulsivam catarrhalem* excitasse, ac capiti hirudines ut admoveantur, curo. Quorum effectus diagnosin plane confirmavit.

27) Grotiom diss. de phrenitide vera semper biliosa. Jen. 1794.

13. Observationibus nonnullis innixi [28]), medicos quondam [29]) hortati sumus, ut inquirant, num febres intermittentes, capitis dolore, delirio, sopore, feroci insignitae quaeque vulgo *cephalicae, maniacae, lethargicae* audiuntur, potius *encephaliticae* dicendae forent. Objectioni affectionem encephali istis in febribus quatenus sub paroxysmo tantum obvenientem atque cum apyrexia declinantem, non posse *inflammationis* esse effectum; E. periodica.

28) Cl. Mianowski, historiam febris intermittentis per hydrocephalum in viro aetate provecto, terminatae, coram Caes. societate medica Vilnens. enarrans, attentionem meam ad affectionem capitis in intermittentibus magis magisque traxit. Ad mentem simul revocavi observationes Sydenhami de mania aliorumque de gravibus morbis nervosis post intermittentes. Interea a. 1812. mense Martio, ad mercatorem judaeum, triginta circiter annos numerantem, febre intermittente tertiana, cujus paroxysmi terribili capitis dolore insigniti erant, laborantem, vocatus fui. Praemissis resolventibus et purgante quarto paroxysmo cinchona obviam ire decrevi. Ast incassum: nam paroxysmus majori quam unquam vi reversus est, converso capitis dolore in delirium furiosum cum stridore dentium, oculis trucibus, et motibus convulsivis brachiorum. Febre ex hoc subcontinua reddita, de latente encephalitide minime dubitans, illico ad multitudinem hirudinum ad caput, ad pediluvia aeria, ad calomel, ad vesicatorium confugi, quibus singulis aegrum per triduum in summo discrimine versantem, ab orci faucibus eripui.

29) In prima hujus operis editione. p. 236.

ctum; ad *ophthalmias* et *peripneumonias periodicas* provocando, obviam ivimus. Hodiedum autem ubi existentia *encephalitidis periodicae* jam extra omnem dubitationis aleam posita est [30]); monitum potius, ne quaevis febris intermittens graviori capitis affectu stipata, mox pro inflammationis meningum aut cerebri progenie, auxiliis antiphlogisticis profligandâ, habeatur, inculcandum esse existimamus.

E. maligna. 14. Exstant sane *encephalitides* (inprimis neglectae, male curatae, aut in valetudinariis evolutae), quae, quatenus virium summa dejectione, evacuationibus colliquativis, ecchymomatibus, resolutione sphincterum, decubitu gangraenoso, pulsuque debili diffluente, ingruentes [31]), notionibus nostris de genuina phlogosi, utpote methodum antiphlogisticam poscente, adversantur, quas epitheto *malignarum* designare licebit. Differunt ab affectibus serotinis *compressionis cerebri* in reliquis encephalitidis speciebus, quod cum allatis symptomatibus *ingruunt*.

E. secundaria. 15. Vitia chronica encephali, — erysipelas capitis, phlegmone oculi, otitis, scarlatina, — parotitis, hepatitis, nephritis, epididymitis, — pleuritis, febris puerperalis, cystitis, — peripneumonia,

30) Itard in *Revue médicale* 1823. *T.* 12. p. 121. Puccinotti *storia delle febbri intermittenti di Roma. Urbino* 1824.

31) *Sammlung medicin. Wahrnehmungen B.* 8. p. 203.

monia, phthisis pulmonalis, — typhus, morbilli, variolae, — rheumatismus acutus, — aliquando *encephalitidem* excitant, ut verisimile est, nunc per irritationem localem, nunc per propagationem inflammationis a partibus vicinis ad encephalum, nunc per affinitatem peculiarem glandularum secernentium cum cerebro, nunc per consensum membranarum serosarum pectoris, abdominis cum dura matre, nunc per obstaculum, quod reditus sanguinis per venam cavam descendentem in pulmone experitur, nunc per metastasin.

16. Quemadmodum oculorum vitio chronico obnoxii, ad ophthalmitides acutas contrahendas maxime idonei sunt; ita quoque encephali labe diuturna laborantes, ad encephalitides. Ex tali morbi chronici cum acuto complicatione, haud praevidenda emergit symptomatum caterva; dumtaxat a medico morbos invicem distinguere gnaro, quatenus in homines aut sanos aut valetudinarios incidunt, enucleanda. E. accessoria.

§. XVII.

Prognosis.

1. Encephalitidem inter tertium [1]) et septimum diem saepe letalem esse, ac fugatam licet Periculum.

 gra-

1) „*In tutti gli ammalati constantemente vidi al terzo od al quarto giorno della malattia superati i sintomi più rimarchevoli, cosi che poteva in questo tempo francamente pronunciare sopra un esito felice.*" Bellingeri l. c. p. 21.

gravissimis reliquiis ansam praebere, hinc morbum periculo plenum constituere, non est, cur moneamus. Veruntamen adhaesiones abnormes cranii cum dura matre hujusque callositates, aliquando in cadaveribus hominum ex morbis vix cum capite nexum habentibus demortuorum obviae, et praeterea felix aegritudinis sub recta methodo medendi, dummodo mature adhibita [2]), eventus, prognoseos rigorem quodammodo infringunt. In genere mali ominis habentur: inane sanguinis e naribus stillicidium, sudores copiosi, virium jactura, venatus floccorum volitantium et praecipue signa transitum morbi in hydrocephalum acutum indicantia [3]). Ceterum prognosis ex indole, gradu et sede encephalitidis desumenda.

E. traumatica. 2. *Encephalitis traumatica* a minimis licet injuriis orta aliquando effectus serotinos terribiles agnoscit *). Levis enim atque chronica pericranii phlogosis sensim sensimque cranium aggredi potest. En inde cariem, temporis tractu per diploen ad meninges proserpentem. Iis ab ichore acri jam erosis ac inflammatis, cerebri ipsius affectio inevitabilis. Quod cum accidit, praesertim stabilito

2) „Nisi morbus illico gravissimus sit, sique apta medendi methodus mox in principio ejus adhibetur, tunc curationem admittit, magis tamen praecavetur, quam curatur." Ludwig institut. med. clinic. p. 129.

3) Cap. IV. §. XXII. No. 4.

*) J. Chr. Pohlius Progr. de periculo contusionum capitis. Lips. 1774.

bilito suppurationis processu, cohibitoque aliquando effluxu puris ad exteriora per fistulas [4]), malorum varii generis [5]), vix aliter quam in morte, expectandus est finis [6]).

3. Nisi *encephalitis inflammatoria* epistaxi, haemorrhoidibus, menstruis, lochiis, narium, aurium effluxu, diarrhoea, sudore, urina sedimentosa ac praecipue somno *resolvatur*, — cuncta mala a haemorrhagia interna, ab extravato seroso, puriformi, a partium morbosa adhaesione, callositate [7]), tumore, excrescentiis, abscessu [8]), a deleto influxu nervoso, pullulantia, — apoplexia videlicet, hydrocephalus, fatuitas, amnesia, mania, paralyses, coecitas, surditas, olfactus deletus, convulsiones, phthisis encephalica, decubitus E.inflammatoria.

4) Everard Home in *Transactions of a society for the improvement of medical and surgical knowledge. Vol.* 3. *No.* 10.

5) J. Arnison *Fall einer Kopfverletzung, nach welcher Geruch und Geschmack verlohren gegangen. Medic. chir. Zeitung. Inspr.* 1825. *Octob.* p. 20.

6) Legi meretur casus J. L. Petit, a Lallemand (l. c. lettre 3) enarratus; quo de casu etiam in *Journ. complémentaire du dictionnaire des scienc. médic. T.* 11. p. 256. quaestio est. Item Boyer *traité des maladies chirurgicales. Paris* 1816. *T.* 5. p. 11. Houte *onderzoek aangaande de meest voorkomende oorzaak en de behandling van de ontsteking der hersenvliezen, welke men somwyle, ook na schynbaar geringe Hoofdwonden waarneemt. Utrecht* 1820.

7) Romberg l. c. p. 250. 8) §. sq. 10. De phthisi encephalica.

bitus gangraenosus, stertor, mors denique ipsa expectanda sunt.

E. rheumatica. 4. *Encephalitis rheumatica*, utpote sedem plerumque in meningibus figens, minus periculosa foret, nisi maxime ad extravasata, fertilissimum morborum succedentium fontem, prona esset. Bonum, si cessantibus encephalitidis indiciis vel erysipelas ad caput [9]), vel dolor pectoris occurrant. Ceterum morbi solutio uti in encephalitide inflammatoria.

E. gastrica. 5. Specialem de *encephalitide gastrica* prognosin stabilire non audemus.

E. arthritica. 6. *Encephalitis arthritica* prognosin encephalitidis inflammatoriae et rheumaticae agnoscit. Cum autem morbus ille in aetatem provectiorem incidere, ac alias aegritudines socias habere soleat; periculum adhuc majus. Solutio morbi nonnunquam per apparitionem podagrae ad extremitates inferiores, per diarrhoeam, fluxum haemorrhoidalem, reditum herpetis, contingit.

E periodica. 7. Diagnosis *encephalitidis periodicae* necdum satis firma est, ut illi jam prognosis superstrui possit.

E. maligna. 8. Nulla certe *encephalitis* magis in praecipiti est *malignâ*, unde Hippocrates [10]): „quibus cerebrum sphacelatum est in tribus diebus pereunt; si vero hos evaserint, sani fiunt" [11]).

9. Ac-

9) Edit. secundae P. I. Vol. I. sect. II. §. LXIII. No. 1.
10) l. c.
11) Pulchre Burserius (l. c.): „Verba sane Hippocratis

9. Accedit *encephalitis secundaria*, quae cum originem ex vitiis antiquis encephali e. c. a callositate, tumore, abscessu, carie traxerit, mors inevitabilis. Nullam saltem, quae cephalaeae et vertigini chronicae, vel maniae, et epilepsiae supervenerat, encephalitidem sanatam vidimus. Caveamus igitur, ne tales *morbos acutos* ex *chronicis evolutos* cum iis, quae sanis alioquin in hominibus occurrunt, ac plerumque ab auctoribus uti per se existentes ab omni complicatione alieni describuntur (unde saepe morbi in natura ab eorum descriptione in libris tam diversi), confundamus. Nec melioris saepe ominis encephalitis ex aliis morbis, e. c. ex febre puerperali, peripneumonia, phthisi pulmonali, originem ducens, utpote complicata et corpus jam labefactatum inveniens, observatur. E. secundaria.

§. XVIII.

C u r a.

1. In encephalitide phrenetica securitati aegri ut in febre nervosa cum delirio studendum [1]. Generatim, quae liberum sanguinis circulum impediunt, abigenda, caput denudandum, et in graviori malo, si delirans id concedat, radendum [2]. Generatim.

Cor-

sano modo accipienda sunt, quis autem cerebro corrupto et vere sphacelato sanari possit?"

1) Edit. secunda. P. I. Vol. I. sect. II. §. XXXI. No. 23.

2) Caelius Aurelianus acutor. morbor. lib. I. cap. 10. p. 30. Celsus lib. III. cap. 18. p. 30. Sydenham

Corpus erectum tenendum [3]). Tandem modica obscuritas, summum silentium, paucorum non loquacium adstantium numerus, requiruntur.

C. e. traumaticae. 2. Cura *encephalitidis traumaticae* ex chirurgiae regulis desumitur. Venae sectiones modicae [4]), hirudines, fomentationes frigidae ad caput [5]), lenia alvum evacuantia, diaeta severa, balnea pedis, praeter curam vulneris, praesertim si fractura, aut, quod longe pejus, fissura calvariae adesset, potiora curationis momenta sistunt.

C. e. inflammatoriae. 3. *Encephalitidis inflammatoriae* curam non quidem arteriotomiâ [6]), sed *ampla* saltem *venae sectione* ordimur [7]). *Ampla* inprimis requiritur phle-

in schedula monitoria de novae febris ingressu. p. 660. Swieten op. c. §. 781.

3) Sydenham l. c. p. 659.

4) Omni sane jure Brodie (l. c.) asserit, multa symptomata, quae laesioni capitis adscribi solent, ex sanguinis dumtaxat jactura pendere, cujus jacturae effectus Dr. Marshall Hall perbelle enucleavit (*Medico-chirurgical transactions Vol.* 13).

5) Schmucker l. c. *B.* 1. p. 86. Massalier de usu epithematum frigidorum in capitis laesionibus magno, per novam experientiam probato. Viteb. 1805.

6) Akakia ergo phreniti di arteriotomia. Paris 1630.

7) „*Sino dai primi sviluppi della malattia praticava il salasso dal braccio di libbra abondante; e se i sintomi non si calmavano, che anzi si aumentavano pel proprio andamento del male, faceva ripetere la cacciata di sangue nello stesso giorno alla medesima, od in più picciola dose. Nei casi più intensi ho ripetuto*

phlebotomia in encephalitide phrenetica et tremefaciente, quippe delirium et tremores, quominus haec operatio facile repeti possit, impediunt. Idem impedimentum etiam selectum venae aperiendae adtingere solet. In E. lethargica jugularis externa secanda [8]), praecipue praegressa phlebotomia in pede aut brachio, quae ultima, utpote cruorem majori impetu largiens, optime succedit. In E. cephalalgica tamen sanguinem potius e pede educimus. Peracta venae sectione, concedente id delirio, ad *hirudines* confugiendum, quarum in adultis triginta (minorem numerum infantibus), temporibus, processibus mastoideis, collo, naribus internis [9]) et secundum suturam sagittalem

il salasso nelle prime ventiquattro ore sino alla quarta od alla quinta volta, e così nel detto spazio di tempo ho fatto estrarre tre a quattro libbre di sangue; e fù in questi casi che vidi il più pronto e felice successo, e contenersi, e quasi scioglìersi la malattia al secondo, o terzo giorno con non grave dispendio delle forze degli ammalati, poichè al sesto o settimo giorno discendevano dal letto, ed era pronto il loro ristabilimento." Bellingeri l. c. p. 92.

8) Nauheimer de sectione venarum jugularium in quam plurimis morbis capitis prae ceteris phlebotomiis salutari. Mogunt. 1776.

9) „Hirudines applicabantur internis naribus, et hirudinibus delapsis sanguinem in sufficienti quantitate fluere sinemus; quo remedio plures phreneticos delirio intra horum unam aut alteram liberatos incantamenti instar non semel vidimus." Riverius prax. med. lib. II. cap. 14.

lem admovemus. Sequuntur in illis viginti quatuor *cucurbitulae scarificantes*, vix vertici [10]) aut occipiti [11]), sed potius utrique spinae vertebralis lateri applicandae. Si aeger haemorrhoidarius aut puerpera, hirudines ad anum. Quo tempore undique cruor (corio interdum destitutus [12])) cum moderatione tamen [13]) detrahitur, alvus *clysteribus* antiphlogisticis ac *eccoproticis* vel ipsis denique

10) Aretaeus curat. acut. lib. I. c. 1.

11) Celsus lib. III. c. 18. Ph. L. Hannekenius diss. de scarificatione occipitis plurimorum capitis morborum auxilio. Lips. 1741.

12) „*La mia osservazione mi ha dimostrato costantemente, e nella descritta constituzione epidemica, ed in presso che tutti gli altri casi di encefalitide traumatica, o sporadica, che il sangue estratto non presenta quasi mai la cotenna, come per lo più suole accadere nelle gravi infiammazioni degli altri visceri.*" Bellingeri l. c. p. 49.

13) Audiatis! — „*Der junge und unerfahrene Praktiker glaubt, wenn er eine Entzündung des Gehirn's oder eines andern Eingeweides zu behandeln hat, niemals zu schaden, wenn er so lange Blut weglässt, bis der Schmerz und alle übrige Kennzeichen der Entzündung verschwunden sind. Aber wie viele sind durch ein solches Verfahren ins Grab gestürzt worden! . . . . Denn es ist erstaunend, welcher Schaden eine weggelassene unschickliche Blutmenge, nachdem der hitzige Zustand gehoben worden ist, veranlasst. Bei der Hirnentzündung z. B. bringt sie eine Ergiessung zwischen die Hirnhäute und die Hirnhöhlen.*" Mitchell l. c. p. 566.

que *purgantibus*, ut *radice convolvuli jalappae* cum *muriate hydrargyri miti*, sollicitanda [14]), non neglecto *nitrate potassae*. Prosunt simul *maniluvia*, *pediluvia tepida*. *Affusio* capitis ope *aquae frigidae* cum *aceto* omni secunda, tertia hora per momentulum instituta, infantibus praesertim miraculose prodest [15]). Eam *continuatae* applicationi frigoris, sub forma glaciei aut cataplasmatis, serotinos effectus hujus methodi timentes, anteponimus [16]). Contra ea *largis sinapismis* ad crurum aut surarum superficiem, praecipue horis vespertinis adhibitis, summopere favemus. Nil enim potentius calorem febrilem infringit ac capitis turbas compescit.

4. Cura *encephalitidis rheumaticae* illi inflammatoriae similis, ea cum exceptione, quod frigori — C. e. rheumaticae.

14) Ingrassias utrum in phrenitide exsolvens medicamentum, an leniens dumtaxat congruens sit? Panorm. 1545. Du Port ergo phrenitidi confert purgatio et venae sectio. Paris. 1589.

15) Consentit, sed laude excedit, S. Vogel: *von dem Nutzen der kalten Fomentationen des Kopfes in Gehirnentzündungen durch acht Beobachtungen erläutert u. erwiesen*. In Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1826. *August.* p. 3. Speyer *Bemerkung. üb. die Gehirnentzündung.* ibid. *Suppl.* 1829. p. 188.

16) Al. Bompard *considérations sur quelques maladies de l'encéphale et des ses dépendences, sur le traitement et notamment sur les dangers de l'emploi de la glace. Paris* 1827. Versio Germ. auctore Hermann. Osnabr. 1830.

frigori locum esse non credamus. Porro senescente morbo, exhaustoque regimine antiphlogistico, ast, enixe rogamus, non prius, *vesicatorium*, in gravi malo ac in adultis capitis universi superficiei rasse imponendum. Sic in encephalitide tum phrenetica, tum lethargica ex orci faucibus licuit eripere aegros. Leviori in malo, aut apud infantes, satius est vesicatorium *nuchae* admovere. Interea lenia diaphoretica, ac si vomitus non obstet, parvae *tartratis stibii et potassae doses* vesicatoriorum actionem sustinent.

C. e. gastricae. 5. In *encephalitide gastrica*, praemissis securitatis caussa *evacuationibus cruoris localibus* ad caput, ac dein *cucurbitulis scarificantibus* ad hepar, *resolventia* prius, dein pro re nata sive *emeticum* sive *catharticum* praescribitur. In E. phrenetica, quo minor utilitas aut majus damnum [17]) evacuationis sanguinis praemissae, quoque major hinc probabilitas, delirium ex consensu cerebri cum abdomine originem trahere, eo securius ad *emeticum* confugitur; vidimusque pluries, paucis bilis rejectis unciis, aegrum placidum evasisse. *Tartras stibii et potassae* ad vomitum ciendum maxime hîc idoneus, ad dosin solito duplicem vel tripli-

17) Wollenhaupt diss. de venaesectione intempestiva in phrenitide. Viteb. 1706. Wolf diss. Hippocratis cautela exemplo Halicarnassensis super venaesectione intempestiva in phrenitide et delirio febrili. Hal. 1776.

triplicem porrigendus [18]). Scopo purgante, inprimis si vermium habeatur suspicio et *muriatem hydrargyri mitem*, in adultis ad grana duodecim pro unica vix repetenda dosi, exhibere solemus. Peractis necessariis evacuationibus, inprimis si erysipelatis reconditi auspicio haberetur, regimen diapnoicum uti supra.

6. *Encephalitis arthritica*, praemisso usu *venaesectionis* et *evacuationum localium sanguinis*, pro re nata ad caput, spinam, hypochondrium dextrum, vasa haemorrhoidalia et crurum internam superficiem suscipiendarum, — habitaque summa ratione alvinae excretionis, maximum in *balneis pedum calidis* et *acribus*, nec non in *sinapismis* et *vesicatoriis*, extremitatibus inferioribus adhibendis, invenit auxilium. Praeterea ad libertatem transpirationis et urinae respiciendum, unde nunc *infusa diapnoica*, nunc *decocta diuretica*, ex radice praesertim *ononidis spinosae*, in usum ducuntur. C. e. arthriticae.

7. In cura *febrium intermittentium perniciosarum cephalicarum*, *maniacarum* et *lethargicarum*, suspicionis latentis encephalitidis memores, quo magis haec a constitutione aegri et a symptomatibus morbi confirmari videretur, eo magis vigente paroxysmo sanguis saltem *hirudinum* ope detra- C. e. periodicae.

18) Quid de Lallemand (l. c.) cogitandum emetica hic contra seculorum experientiam vituperante? Broussais ei oculorum aciem praestrinxisse.

detrahendus, atque accedente apyrexia, priusquam ad cinchonam deveniatur, perpendendum, utrum illi alvum evacuantia nisi praemittenda, saltem jungenda sint.

E. maligna. 8. *Encephalitis maligna* antevertitur, inflammationes meningum, cerebri et cerebelli, juxta earum indolem, mature minimoque virium vitalium dispendio, curando. Evoluto jam morbo, quid praeter *vesicatorium* ad caput, *flores arnicae montanae*, et *camphora* [19]) valeant, tentandum.

Monitum. 9. Ne in curanda encephalitide tumultuarie incedamus! Phlogoseos nimirum primo sedato impetu, etiam concedendum ut febris, (dumtaxat in encephalitide traumatica pro secundaria habenda) crisin absolvat. Ipsa denique encephali phlogosis flatu abigi nequit. Erisne interea superfluus spectator? Nunquam! Continuatio enim remediorum sive antiphlogisticorum, sive alvum ducentium, sive diapnoicorum, medicum exposcit, cujus praeterea est, encephali phlogosis quorsum tendit, maxime num ad *exsudationem*, num vero ad *suppurationem*, prope observare. Primo in casu, ut infra docebitur [20]), vasa lymphatica ad absorptionem pellenda, vigente adhuc satis stadio inflammatorio — *sale ammoniaco* [21]) et *digitali*

19) Bang in Actis societ. R. med. Havn. Vol. I. p. 8.

20) Cap. IV. §. XXII. 13.

21) R. Muriatis ammoniae, succi radicis liquiritiae inspissati āā drachmam unam. Solve in s. q. aquae fontis fervidae. Colatura librae unius detur (Pro adulto).

gitali purpureâ [22]), aliàs radice *polygalae senegae* [23]) et *mercurio* [24]). Cujus virtutem *vesicatoria*, vel alii stimuli [25]), circa locum affectum, sustinent.

10. *Suppuratio* meningum cerebri, cerebelli, *phthisin* constituit *cephalicam*, quondam affectibus omissis adscriptam [26]), dein observationibus plurimis dilucidatam [27]) aevoque nostro propius per- Phthisis cephalica.

22) R. Foliorum digitalis purpureae scrupulum unum. Infunde c. s. q. aquae fontis fervidae per quartam horas partem. Colaturae librae unius adde nitri puri drachmam semis. Syrupi simplicis unciam unam (Dimidium pro puero nychthemeri spatio dosis tota, vel duplicata, pro adulto).

23) R. Radicis polygalae senegae drachmas duas. Coque c. s. q. aquae per quadrantem horae. Colat. librae unius adde oxymellis simplicis unciam unam (Pro adulto).

24) Sub forma *calomel* vel *unguenti grisei* ut capite sequenti docebitur.

25) De ictibus, *mallei calidi* ope, capiti inflictis miracula narrat Mayor in Hufeland's *Journal der pr. Heilk.* 1829. *Julius* p. 104: *Neue und glückliche Anwendung der örtlichen Hitze und der Quecksilbersalbe.*

26) Bootius observationes medicae de affectibus omissis, secundum editae cum praefatione H. Meibomii. Helmst. 1664. cap. I. De abscessu hypocranii. cap. II. De vomica hypocranii. et cap. III. De vomica cerebri.

27) Ab auctoribus passim §. XIV. No. 8. citatis et J. H. Fischer de cerebri ejusque membranarum inflammatione et suppuratione occulta. Goetting 1781.

perpensam [28]). *Diagnosis* maxime habitâ ratione curriculi encephalitidis instituitur; denegatâ nimirum ejus plenaria solutione [29]). Quae diagnosis eo certior est quo magis continuatio febriculae, (aliquando hecticarum instar, periodos servantis [30])), perpetua cephalaea, vomitus creber, oedema

28) Al. Denmark in *Medico-chirurgical transactions published by the medical and chirurgical society of Lond. Vol.* 5. 1814. et scriptores recentiores de morbis cerebri in genere.

29) Anno 1821. mense Maio *Carolum* filium decennem praesidis *Zawisza* Vilnae ab encephalitide sociis jam indiciis hydrocephali, sanitati quidem restitui; ast sine evidenti crisi et quin physionomiae pristina rediret forma. Ceterum quadam excepta crurum imbecillitate, sanus videbatur. Vere ann. 1822. ingruente, vomitus hinc inde in conspectum veniebat. Basi cranii utrimque fonticuli admovebantur, idque cum levamine. Adolescens sani instar munera absolvebat. Mense Julio ejusdem anni, vomitus crebrior redditus est. Quod quum perpenderim, habitâ simul ratione peculiaris oculorum verbis haud describendae conditionis, pulsusque solito lentioris matrem periculi quo filius versabatur serio admonui, rogans ut aliorum quoque medicorum consilium audiretur. Interea aeger inopinate mortuus. Sectioni cadaveris locus haud fuit. Vix dubitarem abscessum encephali latitasse.

30) Spectaretque huc: *Observation d'une céphalalgie intermittente survenue à la suite d'une plaie de tête, par Mr.* Etienne de Colleville in *Journal complémentaire du dictionnaire des sciences médicales* 1826. *Cahier* 101. p. 51. ?

ma faciei, sudores caput circa diluculum irrorantes, crinium lapsus, laesionesque sensuum, facultatum animi et motus, observantur. Quoad *prognosin*, casus quidem materiae per nares, oculos et aures felici eventu evacuatae, minime desiderantur [31]); ast ipsos non verum *pus*, sed *serum*, vel *lympham coagulabilem*, respicere putamus. Jam diu enim constat: „omnes qui ex casu per aures saniosam materiam reddiderunt, de medio sublatos fuisse" [32]). Ceterum et hic spes miraculosae sanationis, quam natura aliquando contra omnem expectationem in cranii superficie tam externa [33]) quam interna molitur, nisi regimen, aut ars [34]) obstent, restat. Quae quum ita sint, praescriptis ex *fonte diaetetico* victu blando, nutriente et aqua selterana; ex *fonte chirurgico* fonticulis utrinque ad basin cranii, et ex *fonte pharmaceutico* sero lactis dulci, aegros aliis conaminibus

31) Cfr. cap. IV. §. XXII. No. 11.

32) Pachequus apud Laz. Riverium observat. Paris. 1646. obs. 18.

33) G. Ph. Zwinger diss. historia pericranii sua sponte regenerati. Altdorf. 1756.

34) „Quodsi serius ad aegrotum accesserit medicus aut omnibus rite administratis nihil profecerit, nec suppurationem impedire potuerit, sciat de coetero totum negotium naturae committendum, adhibitâ tantum diligentiâ, ne quidquam ab aegro fiat, unde in opere suo interturbetur; id quod solicite observetur, solet ipsa toto negotio rite defungi, aegrumque tandem in integrum restituere." Bootius l. c. p. 4.

bus therapeuticis minime excruciamus. Excipimus solum phthisin cephalicam ex encephalitide traumatica. Hic etenim quum sedes abscessus propius argui possit, *terebrationem* cranii [35]) vel *puncturam* meningum et cerebri, ut pus efflui queat, in aegro ceterum adhuc sat valido, non proscribimus, etsi parum vel nihil boni inde expectemus [36]).

Sensibilitas morbosa partium, a praevia inflammatione relicta.

11. Magnae autem aegrorum et medicorum consolationi esto, vigilias, cephalaeam, vertiginem, jacturam memoriae aliaque symptomata post encephalitidem relicta, haud admodum raro, non ex vitiis organicis meningum et cerebri, sed ex sola *sensibilitate morbosa et imbecillitate* partium recenter a phlogosi liberatarum proficisci. Hic denique est, ubi praeeuntibus SYDENHAMO, BOERHAAVIO et SWIETENIO ad *narcotica* [37]) deveniendum, dummodo febris et alvus clausa non obstent. *Massam pilularum de cynoglosso* [38]) omni alio tunc anteponimus narcotico.

CAPUT

35) Felix exemplum refert GAY in *Recueil périod. etc.*

36) „*On ne doit pas mettre en doute la nécessité de recourir à ce moyen extrême, mais on doit fort peu compter sur le succès, lors même qu'on atteint le foyer.*" LALLEMAND l. c.

37) BURGEOIS ergo phrenitidi narcotica. Paris. 1651.

38) Adulto a granis tribus ad quinque hora somni porrecta.

Caput IV.

De hydrocephalo.

§. XIX.

Definitio. Divisio.

1. Collectio morbosa seri in cavitate cranii, Definitio.
congenita, chronica, acuta, accessoria, spasmis, anaesthesiis, paralysibus, pedetentim ansam porrigens, *hydrocephalus* *) dicitur.

2. Qua ex definitione *divisio* hydrocephali Divisio.
in *congenitum*, *chronicum*, *acutum* et *accessorium* sponte elucet.

§. XX.

De hydrocephalo congenito.

1. *Hydrocephalus* cum cranii cavitate mon- Definitio.
strose aucta, in foetu per abortum, partum, vivo, demortuo excluso, nuncupatur *congenitus*.

2. Exempla talis hydrocephali, nobis pluries Scriptores.
visa [1]), retulerunt: Pechlinus [2]), Bonetus [3]),

*) Ab Ὕδωϱ, aqua et κεφαλὴ, caput. Germ. *Hirnwassersucht*, *Wasserkopf*. Gall. *Hydropisie du cerveau*. Angl. *Dropsy of the brain*. Rossic. Головная водяная болѣзнь. Polon. *Woda w glowie*.

1) Praecipue in museis pathologicis Italiae, Germaniae, Galliae, Angliae et Rossiae.

2) Observationes phys. medicae. Hamb. 1691. lib. I. obs. 61.

Schenkius [4]), Stalpartus van der Wiel [5]), Fabricius Hildanus [6]), Ruysch [7]), Gaudelius [8]), Haller [9]), Morgagni [10]), Lieutaud [11]), Roederer [12]), Hebenstreit [13]), Klinkosch [14]), Mohrenheim [15]), Büttner [16]), Bordenave [17]), Murray [18]), Wrisberg [19]), Osiander [20]), Voigtel [21]), Me-

3) Sepulchr. anatom. lib. I. sect. XVI. app. 5.

4) Obs. lib. I. obs. XXX. p. 28.

5) Obs. med. chir. rarior. Cent. II. obs. XIV. Tab. 2.

6) Obs. cent. IV. obs. 10. 7) Thesaur. anat. II. obs. 52.

8) Diss. de hydrocephalo. Goett. 1763.

9) Disputat. anatom. T. VI. p. 320.

10) De sed. et caus. morbor. epist. XII.

11) Hist. anat. med. lib. III. sect. V.

12) De monstro foemineo cum hydrocephalo insignis magnitudinis. In Comment. soc. R. Goett. T. IV. p. 136.

13) Diss. de capitonibus. Lips. 1751.

14) Progr. quo hydrocephalum foetus rariorem ejusque caussam proponit. Prag. 1773. In Waiz *N. Auszüg.* 2. *B.*

15) *Beobachtungen verschied. chir. Vorfälle.* 2. *B.* p. 202.

16) *Beschreibung des innern Wasserkopfs und des Beinkörpers einer von ihrer Geburt an bis in das* 31*ste Jahr krank gewesenen Person. Königsb.* 1773.

17) *Mémoires présent. à l'acad. des scienc. T.* 4.

18) Foetus hydroceph. intern. corrept. descript. Upsal. 1797.

19) De hydrocephalis. Vid. *Gött. gelehrt. Anz.* 1804. *No.* 204.

20) *Annalen der Entbindungslehranstalt zu Gött.* 1. *B.* 2. *St.*

21) Fragment. semiolog. obstetr. p. 65.

Meckel [22]), Cruveilhier [23]), Duncan junior [24]), Flamm [25]), Horner [26]), Andry *) aliique [27]).

3. Foetus hydrocephalicus formam capitis irregularem, ampliorem quam par est, interdum obliquam [28]), exhibet. Cranii enormis magnitudo nequaquam reliquo corpori, inprimis faciei, exiguae ac triangulari, respondet [29]). Ita et pondus [30]). Descriptio.

22) Op. c. *I Th.* p. 260.

23) *Médecine pratique éclairée par l'anatomie et la physiologie. 1. cahier. Paris* 1821. p. 11—29. Et *Sammlung auserles. Abhandlungen für pr. Aerzte B.* 30. *St.* 2. p. 274.

24) In *Transactions of the medico-chirurgical society of Edinburgh. Vol.* 1. 1824. *No.* 8. Cfr. Gerson *Magazin der ausländ. Liter. der gesammt. Heilk. B.* 10. p. 288.

25) *Geschichte eines mit enormer Verletzung einzelner Schädelknochen todtgebornen reifen wasserköpfigen Kindes.* Rust *Magazin für die gesammte Heilk. B.* 29. *Heft* 1. p. 184.

26) Ex *American journal of medical sciences* 1829. *May.* In Hecker's *lit. Annalen der gesammten Heilk.* 1829. *August.* p. 506.

*) *Mémoire sur les maladies du fétus et de ses annexes. Journal du progrès des sciences et institutions médicales. T.* 1. 1830.

27) *Breslauer Samml.* 1721. *I. B.* p. 541. Commerc. litter. Norimberg. 1732. p. 195. — 1731. p. 134. — 1736. p. 364.

28) Meckel l. c. p. 283.

29) Wrisberg *Salzb. med. chirurg. Zeitung* 1805. 3. *B.* p. 92. Longitudo foetus erat 23. pollicum, ea capitis

dus [30]). Ossa parietalia, frontis et occipitis, quandoque dimidiata [31]), in centro prominent ac dura sunt. Quo magis autem ad peripheriam perveniunt, eo minor ossificationis invenitur ratio, ita ut haec ossa, valde tenuia [32]), hinc inde membranacea [33]), punctis solum osseis iisque radiatis vel locis cartilagineis [34]) notata, obveniant. Praetereá suturae plane desiderantur. Spatia, nonnullorum aliquando pollicum [35]), inde relicta, membranarum, saepe puncta ossificata referentium, ope, cooperiuntur. Hisce spatiis potissimum amplitudo enormis capitis tribuenda. Eorum maximum ad fontanellam, ut dicunt, anteriorem cernitur. Laminae orbitales, propter nimiam extensionem, angulos, quos aliàs cum osse frontis agnoscere solent, amittunt. Orbitarum hinc cavitatibus deletis, atque ex concavis convexis redditis, oculi foras et deorsum ita propelluntur, ut palpebrae inferiores pupillas ad centrum usque cooperiant. Et meatus auditorii externi complanantur,

10. Eadem fere conspiciebatur latitudo. Meckel l. c. p. 278.

30) Wrisbergii in exemplo universi infantis pondus 19. libras 7. uncias adaequabat. Capitis pondus, eductis jam 7. libris aquae, adhuc libr. 6. unc. 4. erat.

31) Meckel l. c. p. 282.

32) Büttner l. c. p. 17. Wrisberg l. c. p. 92. Meckel l. c. p. 285.

33) Büttner, Bordenave ll. cc.

34) Meckel l. c. p. 286. 35) Meckel l. c. p. 291.

nantur, ac latitudine altitudinem excedunt [36]). Crines saepe praeter modum longi. De copia et sede aquarum infra [37]). Haud raro inter ossa cranii *tumores* conspiciuntur [38]), serum [39]) aliquando et cerebrum [40]) includentes. Spina vertebralis [41]) et cerebrum [42]) interdum fissa. Vidimus hydrocephalum congenitum cum hydrope ascite [43]). Frequentissime vero obveniunt foetus hydrocephalici labio leporino [44]) aliisque deformitatibus stipati, ut oculorum [45]) et renum defectu, renibus succenturiatis maximis [46]), fissura abdominis brevita-

36) Meckel l. c. p. 289. 37) §. XXI. No. 4.

38) E. c. ad radicem nasi (Alex. Monro *sämmtliche prakt. Werke.* Richter *chirurg. Bibliothek* 6. *B.* p. 664), ad frontem (Taxe in Act. acad. Suecicae 1778), ad occiput (Wepfer obs. med. pract. de affect. capit. N. 23. p. 46. Gallmann Ephem. nat. cur. cent. VII. obs. 92), a fontanella magna usque ad occiput (Voigtel op. c. 2. *B.* p. 9).

39) Bonet op. c. obs. 1. Gooch *cases and practical remarks in surgery. Vol.* 2. p. 39. *Hydrocephalus meningo-cysticus.* J. P. Frank epitome. lib. VI. P. I. p. 163.

40) *Hydroencephalocele* J. P. Frank l. c.

41) Lancisius de morte subitan. lib. I. cap. 4. §. 738. Mohrenheim l. c. Greeve in *Samml. auserl. Abh. für pr. Aerzte* 8. *B.* 3. *St.* p. 584. Richelmi in *Nouvelles annales cliniques de Montpellier. Vol.* 3. p. 329.

42) Duncan l. c. 43) In casu infra recensendo.

44) Meckel l. c. p. 261.

45) Nessi *instituzioni di chirurgia T. I.* §. 561.

46) Murray l. c.

vitateque extremitatum inferiorum [47]), ossibus, exceptis vertebris, cartilagineis [48]), renibus in massam deformem commutatis, deficiente ano [49]) etc.

Caussae. 4. Hydrocephali congeniti *caussae*, ab eadem fere caligine, quae ortum monstrorum circumdat, involvuntur. Hoc solum compertum est, vitium, de quo agitur, secundo jam graviditatis mense [50]), nec non quocunque alio posteriori evolvi posse. Forte hic vicissim incusare liceret, aut ipsum, cui vita humana originem debere videtur, processum inflammatorium [51]), si limites excedat, aut inflammationem encephali embryonis, excitatam a venere nimia tempore graviditatis [52]), a violentiis externis, foetu in utero delitescenti minime parcentibus [53]), ab animi pathematibus [54]), aut vitium nisus formativi, scrophulae, rhachitidi parentum, aut caussis adhuc magis reconditis [55]) tribuendum.

Prae-

47) Burchard Eph. nat. cur. dec. I. a. 3. obs. 13. p. 17.

48) Bordenave l. c. p. 545.

49) Deslandes in *Journal de médecine de Mr.* Roux. *T. XXVI.* p. 74—79.

50) Osiander l. c. p. 58.

51) Sprengel institut. physiolog. V. II. §. 530.

52) Klinkosch l. c.

53) Reichard uterus gravidus una cum foetu vulneratus. Lips. 1735. Ploucquet de laesionibus mechanicis simulacrisque laesionum, foetui in utero contento accidentibus ad illustrandas caussas infanticidii. Tubing. 1794. Loder's *Journal* 2. *B.* p. 782.

54) Greeve l. c.

55) e. c. defectus evolutionis partium singularium cerebri (Breichet in *Revue médicale. Octobre* 1822).

Praeterea in caussis hydrocephali indagandis etiam ad hydatides placentae [56]), funiculi umbilicalis [57]), ad alios foetuum hydropes [58]), nec non ad urinae secretionem in matre respiciendum est [59]).

5. Foetu

56) BLANCARD anat. pract. rar. cent. I. obs. 80. BIDLOO exercitationes anat. chirurg. II. p. 18. ELSNER Misc. nat. cur. dec. I. an. 1. obs. 39. HALLER elem. physiol. T. VIII. p. 228. *Beobachtungen der K. K. med. chir. Josephinischen Academie I. B.* p. 89. WRISBERG Nov. comment. soc. Goett. T. IV. p. 73. BURDACH de laesione partium, foetus nutritioni inservientium, abortus caussa. Lips. 1768.

57) RUYSCH opp. Vol. I. obs. 24. p. 15. SANDIFORT museum anatom. Vol. I. sect. 5. No. 65. p. 273. No. 66 — 80.

58) BLANCARD l. c. obs. 93. cent. II. obs. 15. SEGER Misc. nat. curios. dec. I. ann. I. obs. 42. DORSTEN ibid. dec. II. an. III. obs. 153. SOCIN dissert. de foetu hydropico. Basil. 1751. GEHLER diss. de partu difficili ex hydrope foetus. Lips. 1762. J. P. FRANK de partu difficili ob hydropem intestinorum. In Comment. R. societ. scient. T. VII.

59) Matrona judaea propriam ad me duxit filiam, enarrando, eam jam saxies, manse graviditatis septimo infantes monstrosos peperisse, quorum descriptio de hydrocephalo nullum reliquit dubium. Quum tertio nunc iterum manse gravida esset, auxilium ad habituale infortunium praepediendum exposcebat. Instituto examine neque in conjugibus, neque in eorum familiis, neque in curriculo graviditatis caussam tanti mali detegere potui. Solum interrogata gravida circa *urinae copiam*, fassa est, se utero gerendo vix tertiam lotii consueti reddere quantitatem. Venae sectiones sub

Partus. 5. Foetu hydrocephalico maturitatem attingente, capitis volumen partum adeo difficilem reddere solet, ut uterus inde rumpi possit [60]), utque terebratio cranii aut saltem instrumentorum applicatio requiratur. Vitae conservandae tunc quaedam hinc inde spes [61]).

6. Ca-

praegressis graviditatibus nunc institutae, nunc amissae fuere. Praeterea varia ignota sibi pharmaca adhibuerat. Statui aegram, ac si ipsa hydrocephalo laboraret, pertractare. Quare (prohibito simul coitu) *digitalem purpuream* cum *calomel*, nec non *species diureticas* exhibui. Illico inde mirum in modum augebatur urinarum copia, ac gravida se leviorem quam unquam persentire asseruit. Debito tempore (quod et antea contigerat) foetus motum persensit. Cessavit autem, uti pridem, iste motus, septimo graviditatis ingruente mense, ac brevi post, more solito, partum infantis, mortui quidem, ast omnino formosi, enixa est. Tota nunc familia triumphans exclamavit: si *unus* Universitatis Vilnensis professor tantum operari potuit miraculum, quid ab omnibus professoribus medicis simul sumtis expectandum erit! Convocato hinc brevi post solemni consilio decretum fuit, languentem jam jam ac semiexhaustam foeminam martialibus aliisque tonicis refocillandam esse. Qua sub methodo cum iterum concepisset, cumque ulla tum urinae excretionis ratio esset habita, septimo accedente mense non solum infantem cum hydrocephalo, sed et cum ascite in lucem edidit. Desperabunda familia tunc Dei auxilium Jerusalemi implorare decrevit, quo sub itinere, ut fertur, singula ejusdem individua, a peste correpta, interiere.

60) *Fränkische Samml.* 3. B. p. 431. 61) Vid. §. seq. No. 7.

6. **Cavendum est, ne** *monstra acephalica* [62], *acrania* [63], *microcephala* [64], *thlipsencephala* [65], ne Diagnosis.

62) MAFFUS de acephalis. Argent. 1687. GOURAIGNE *Mém. de l'acad. des scienc.* 1741. p. 665. WINSLOW ibid. 1740. p. 811. SUR *physiolog. Untersuchung. über die Vitalität. A. d. Fr. übers. von* HARLESS 1796. p. 9. MECKEL *Beytr. zur menschl. und vergleichend. Anatomie.* 2. *St.* p. 136. 143. 145. et l. c. MONRO *transact. of Edinb. T.* 3. *St.* 1. p. 216. MERY *Mém. de l'acad. des scienc.* 1720. p. 10. 13. GILIBERT advers. med. pract. p. 122. KLEIN specim. inaug. sistens monstr. descript. Stuttg. 1795. ISENFLAMM *Beytr. zur Zergliederungsk.* 2. *B.* 2. *Heft.* p. 281. CLARKE *Philos. trans. Vol.* 65. HENKEL *neue Bemerkungen. I. Samml.* p. 60. SUPERVILLE *Philos. trans. No.* 456. p. 304. LE CAT ibid. *Vol.* 57. *P. I.* p. 5. ODHELIUS *Neue Schwedische Abhandl.* 1785. p. 172—78. ZAGORSKY N. A. Petropol. T. XV. 1806. p. 45. COOPER *Philos. transact. Vol.* 65. p. 3. BÜTTNER *anat. Wahrnehmungen.* p. 190. 195. 196. CURTIUS de monstro humano. Lugd. Bat. 1762. FRIED. TIEDEMANN's *Anatomie der kopflosen Missgeburten. Landshut* 1813. KELCH *Beytr. zur pathol. Anat. Berl.* 1813. BÉCLARD in *Journ. de médecine, chirurg. et pharmac. par* LEROUX. *Paris* 1815. *Dec. et* 1816. *Janv. Mémoires de la société médicale de Paris. Vol. I.* 1817. GEOFFROY-SAINT-HILAIRE *philosophie anatomique des monstruosités humaines. Paris* 1822. J. V. KROMBHOLZ *anatom. Beschreib. e. sehr merkwürd. Anencephalus. Prag* 1830.

63) HALLER de foetu humano septim. sine cerebro edit. in opp. anat. Goett. 1751. p. 281. SANDIFORT anat. infantis cerebro destituti. Lugd. Bat. 1784. SOEMMERRING *Abh. und Beschreib. einiger Missgeburten.*

ne *defectum calvariae* cum *prolapsu meningum* et

Cassel 1791. p. 9. Meckel op. c. 4. *Abschn.* Van Döveren obs. acad. cap. 2. 1791. Linck Act. nat. cur. I. p. 128. Robin de Kyavalle *Journ. de méd.* T. 33. p. 151. Penada *saggio d'osservazioni e memorie sopra alcuni casi memorabili riscontrati nell' esercizio della medicina. Padov.* 1795. *T. I. No.* 4. Bussiere *Philos. trans. No.* 251. Harder Eph. nat. cur. dec. I. ann. 3. p. 324. Rossi *Mém. de Turin. Tom. VI.* 1800. p. 18. Monton *Journ. des savans. Août.* 1722. p. 186. Morgagni op. o. epist. 48. Stalp. v. d. Wiel cent. obs. post. obs. 2. Prochaska ann. acad. f. 3. Caldani *memorie. Padova* 1804. p. 87. Dolionon *Journ. de méd.* 1786. *Janv.* p. 91. Romberg Eph. nat. cur. dec. III. an. 9. p. 197. Rayger ibid. dec. II. an. 8. p. 107. Zwinger ibid. cent. VII. obs. 73. Marrigues *Journ. de méd. T.* 34. p. 57. Penchienati *Mém. de Turin. T.* 4. p. 118. Hull *Mem. of the societ. of Manchester. Vol.* 5. 1802. p. 495. Tyson *Philos. trans. No.* 228. Malacarne *Mem. della società Italiana. T.* 12. p. 164. Feiler *Paediatrik, oder Anleitung zur Erkennung und Heilung der Kinderkrankh. Salzbach* 1814. *Kap. vom angebohrnen Hirnbruch.* Lawrence in *Medico-chirurgical transactions. Vol. V.* 1814. *London.* Historia brevis monstri cerebro destituti, cum adjuncta hujus descriptione anatomica. In Novis actis physico-medicis T. X. Recentiores inter acephalos et acranios, *hemicephaliam*, ut vitium medium quasi tenens, ponunt. Cfr. *Deutsches Archiv für die Physiologie, herausgegeben von* J. F. Meckel. 1. *B.* 1. *Heft.* p. 1—109. *Medical and physical journal, by* S. Fothergill *and* J. Want. *Lond.* 1815. *August. Revue médicale. Mars* 1830. p. 433.

et *cerebri herniis*[66]), nisi forte hydrocephalo junctis[67]), —

64) Hohl in *Zeitschrift für die Geburtshülfe and praktische Medicin von* W. H. Niemeyer *B.* 1. *St.* 1. *Halle* 1828.

65) „*Sous le nom de* **Thlipsencéphale** (*cerveau écrasé*) Geoffroy-Saint-Hilaire *décrit une nouvelle monstruosité, qu'il a observée dans un enfant, dont le développement étoit empêché par une cause mécanique*" (*Mémoires de la société médicale d'émulation. Paris T.* 9).

66) Reselius de cerebello extra cranium sito. In Epham. acad. nat. curios. dec. II. ann. 2. obs. 115. Le Dran *observations de chirurgie avec des réflexions. Paris* 1739. Trew in Commerc. literar. 1738. hebd. 52. No. 3. p. 412. Corvinus de hernia cerebri. Argent. 1749. in Halleri collect. disputat. chir. T. II. diss. 46. Hebenstreit l. c. Penada l. c. *oss. I. Ernia del cervello e cervelletto prodotte in un feto della preternaturale deficienza delle parti ossee posteriori della testa.* Et infra p. 15—33. *Idrocefalo con appendice singolarissima.* Siebold coll. obs. med. chir. Fasc. I. 1769. Art. I. Van der Laar obs. chir. obstetr. anat. med. Lugd. Bat. 1794. No. 3. Coombe in *The London medic. and physic. journ. Vol.* 36. 1816. E. Realey in *Medico-chirurgical transactions. Vol.* 8. *Lond.* 1817. p. 12. W. W. Stewart in *The Philadelphia journal of medical and physical sciences. Vol.* 3. *No.* 6. 1826. Memorabile est, prolapsum meningum herniasque cerebri plerumque ad lineam mediam occipitis atque ad prominentiam hujus ossis contingere, uti elucet ex observationibus Gardneri (*Medical comment. Lond. Vol.* 5. p. 306). Tacheli (*Mém. de Turin. T. V.* p. 187) et Lecheli (Eph. nat. cur. dec. II. an. 2. p. 363). Interea eadem vitia quoque

ctis[67], — et ne *tumores capitis lardaceos* *), *sanguineos*[68]) (ossi bregmatis maxime addictos), saepe

visa sunt ad fontanellam majorem (HELD diss. de hernia cerebri Giessae 1777), inter os temporale dextrum et occipitale (MECKEL l. c. p. 311), ad nasi regionem (SAXTORPH coll. Hafn. T. II. p. 280. Tab. V), deficiente osse bregmatis dextri (SCHAEFFER in HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 1816. *Junius.* p. 32—33). Hernia cerebri ocyus serius praeviis convulsionibus morte terminatur. Casus felices a LE DRAN et TREW descripti, de diagnosi dubium relinquunt.

67) BRESCHET *notice sur deux enfans nés hydrocéphales et manquant de cerveau.* In *Journ. complémentaire du dictionnaire des sciences médicales T.* 13. *cah.* 51. p. 202. H. EARLE *cases of hernia of the dura mater connected with hydrocephalus internus.* In *Medico chirurgical transactions Vol.* 7. *P.* 2. *Lond.* 1816.

*) *The Edinburgh med. and surgic. journ. new series. No.* 26. *April* 1830.

68) NÄGELE *über den angebohrnen Hirnbruch und die Kopfblutgeschwulst Neugebohrner* in HUFELAND's *Journ. für die pr. Heilk.* 1822. *Mai.* G. FR. HÖRE diss. de tumore cranii recens natorum sanguineo et externo et interno. Berol. 1824. A. H. HALLER diss. de tumore capitis sanguineo neonatorum. Dorpat. 1824. J. LIPSCHITZ diss. encephaloceles acquisitae cum abscessu cerebri observatio. Regiomont. 1828. HENSCHEL in SIEBOLD's *Journ. für die Geburtshülfe B.* 5. *St.* 2. *B.* 8. *St.* 1. L. W. SCHWARZ ibid. *B.* 7. *St.* 1. p. 108. *St.* 2. p. 440. HÜTER in *Gemeinsame deutsche Zeitschrift für Geburtskunde B.* 4. *Heft* 2. p. 223. BROUSSAUX-LÉGER in *Revue médicale, Décembre* 1828. p. 463.

saepe a violentiis sub partu excitatos [69]) et a cerebri herniis probe distinguendos [70]), cum hydrocephalo congenito, qui ceterum monstris illis pluries ansam praebere videtur [71]), confundamus.

§. XXI.

De hydrocephalo chronico.

1. *Hydrocephalus* praevia dispositione congenita plus minusve evidente, primis a nativitate temporibus, capite simul volumine aucto, evolutus, nobis est *chronicus*. Definitio.

2. De hoc hydrocephalo egerunt: Celsus [1]), Aetius [2]), Paulus Aegineta [3]), Stalpartus van der Wiel [4]), Tulpius [5]), Riedlinus [6]), Ruy- Scriptores.

69) Swieten comment. Vol. IV. §. 1217.

70) Docente Nägele (l. c.) in cerebri hernia, rarissimo morbo, ad fontanellae suturas obveniente, margo osseus in peripheria basis tumoris percipitur.

71) Jactatam de *origine monstrorum acephalorum* litem, cujus acta egregius Meckel pulcherrime exposuit (l. c. p. 244—260), ita dirimendam esse censeo, ut variae, pro re nata, explicationes admittantur. Quas inter explicatio ex praevio hydrocephalo saepissime locum habere videtur: 1. quoniam ossa cranii utplurimum extrorsum, eaque faciei deorsum, quasi a vi interna sese extus expandente, divertunt; — 2. quoniam idem phaenomenon ad vertebras, saepe serum includentes, observatur, et 3. quoniam medullæ spinalis atque nervi acephalorum, illis hydrocephalicorum similes sunt.

1) De medicina lib. IV. cap. 2. 2) Lib. IV. cap. I. p. 99.

3) De medica materia lib. VI. cap. 3.

4) Observ. rarior. T. II. p. 123.

Ruyschius [7]), Piso [8]), Tylkowski [9]), Littre [10]), Wepfer [11]), Pitschel [12]), Betbeder [13]), Aurivillius [14]), Pohlius [15]), Swagermannus [16]), Klinkosch [17]), Büttner [18]), Camper [19]), Alex. Monro [20]), Morgagni [21]), Wrisberg [22]), Murray [23]),

5) Observ. medic. lib. I.

6) Eph. nat. cur. cent. I. c. 2. obs. 29.

7) Observ. anatom. chirurg. No. 52. 8) Op. c.

9) Disquisitio physica duorum puerorum, quorum alter capite gigantis Vilnae est spectatus. 1674.

10) *Mémoir. de l'acad. des sciences. année* 1705.

11) Histor. apoplect. p. 64—370. Obs. med. pract. de affect. capitis. No. 23.

12) Epistola ad Culmum de hydrocephalo. Lips. 1741. et Haller collect. diss. P. I. No. 12. p. 190.

13) *Sur un hydrocéphale accompagné de la transparence et de l'amollissement des os du crâne. Journ. de méd.* 1755. *T.* 3.

14) Diss. hydrocephalum internum annorum 45 exhib. Upsal. 1763. Rec. in Sandifort thes. dissert. Vol. 2. p. 330.

15) Diss. de effusis in cerebro aquis. Lips. 1768. Diss. de hydrocephalo infantis recens nati. Lips. 1777.

16) Tractatio anatomico-chirurgica de hydrocephalo, spina bifida variisque spinae vitiis, quae Amstelodami a. 1767. Belgice prodiit, cujusque excerpta leguntur in Commentariis de rebus in scient. natur. et medic. gestis. dec. II. Supplement. p. 316 sq.

17) Op. c. 18) Op. c.

19) De hydropum variorum indole, causis et medicina. Opp. T. II.

20) *On the brain, the eye and ear. Edinb.* 1797. Et *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte.* 17. *B.* p. 394.

RAY [23]), BAILLIE [24]), SOEMMERRING [25]), HOPFENGAERTNER [26]), WENZELII [27]), J. P. FRANK [28]), MECKEL [29]), G. COOKE [30]), F. DERSZKOFF [31]), J. J. KIENNS [32]), GOEBEL [33]), MILLER [34]), HIMLY [35 a]) et KRAUSS *).

3. Infantes cum hydrocephalo nati, ac vitam nihilominus protrahentes, symptomata, hydrocephalo chronico communia, exhibent. Qui solum cum dispositione ad hunc morbum in lucem editi fuere, hi caput pro aetate majus et ponderosius, oculos prominentes, arcus superciliarea elevatos, carun- Symptomata.

21) l. c. 22) l. c. 23) l. c.

24) *A series of engravings* etc. *Fasc.* 10. *Tab.* 8.

25) Adnot. ad opus BAILLIE vers. germ.

26) *Untersuchungen über die Natur und Behandlung der verschiedenen Arten der Gehirnwassersucht. Stuttg.* 1802.

27) *Bemerkungen über die Hirnwassersucht. Tübing.* 1806.

28) Epitome l. c. 176. 29) l. c.

30) *Medico-chirurgical transactions Vol.* 2.

31) Diss. de hydrocephalo chronico, binas observationes medico-practicas continens. Vilnae 1819.

32) Diss. de hydrocephalo chronico. Rigae 1824.

33) *Beschreibung nebst Abbildung eines äusserst grossen chronischen Wasserkopfs.* In HARLESS *rheinisch-westphälischen Jahrbüchern für Medic. und Chirurgie B.* 9. *St.* 8. p. 128.

34) *Transactions of the medico-chirurgical society of Edinburgh.* 1821. *Vol.* 2. *No.* 16.

35 a) *Göttingische gelehrten Anzeigen vom Jahr* 1827. Et: *Med. chir. Zeitung* 1828. *B.* 1. p. 148.

*) *Neue Breslauer Samml. aus dem Gebiete der Heilk. B.* 1. p. 143.

carunculas lacrymales reconditas, venas frontis, temporum diametro auctas, fontanellas, ut dicunt, diu apertas, tarditatem ingenii, loquelae et incessus, spinam incurvatam [35 b]), somnolentiam, segnitiem et lassitudinem prae se ferre solent. Etiam aetate provectiores gressus tamen aegre instituunt, facile cadunt, ac crura circulum describendo elevant. Sunt, qui sub erecta corporis positione tussim et respirandi difficultatem experiantur [36]). Crescente sive evoluto morbo, caput, aliquando ex uno tantum latere [37]), volumine enormiter increscit [38]), quod et de spatiis inter ossa illius valet [39]).

In

35 b) Camper l. c. p. 405.

36) Zwinger (Acta Helvet. Vol. 1. p. 1) ad hanc Fallopii observationem provocat, ex observationibus quoque Fr. Michini apud Schenkium obs. XXX. p. 30.

37) *Hydrops encephalodes dimidiatus* Ludwigii et Frankii (l. c. p. 165). Vid. Tulpium l. c. cap. XXV. et Wepfer hist. apopl. p. 68.

38) Apud Dixon (Duncan Med. comm. dec. I. Vol. X. p. 313), Willan (ibid. dec. I. Vol. VIII. p. 322). Freind (*Phil. transact. No.* 256). Malacarne (*Idrocephalo Saluzzese*) et Büttner aegrotantes 3. 20 mensium, 2. 15. 31 annorum, capitis ambitum ad 18 pollices, ad pedem cum dimidio, ad 26. 25 et 30 pollices exhibebant. Similia inveniuntur apud Pitschelium, Camperum et Michaelis (*Medical communicat. Vol.* 1. *No.* 25), qui in viro 29 annorum capitis ambitum ad 32 pollices vidit. Capitis circumferentia erat pollicum 31½ in puero sexenni (Goebel (l. c.) — pollicum 31 in juvene quindecim annorum (Miller l. c.) — pollicum 33½ in viro viginti annos nato (*the lan-*

In rarissimo exemplo cranium pellucidum erat ac percussum fluctuationem exhibebat [40]). Et sinus translucebant [41]). Forma tum cranii, tum vultus, ut supra descripsimus [42]). Paucis concessis exceptionibus [43]), evolutio reliqui corporis, inprimis extremitatum inferiorum [44]), aliquando deformium [45]), laesa cernitur. Et praecox visa est [46]).

S 2 Prae-

cet Vol. 2. p. 19) — et pollicum 35 in puero annos duodecim numerante (HIMLY l. c.). In maximo, quem conspexi (in museo CRUIKSHANKII) hydrocephalo, octavo a nativitate mense evoluto, demortuo infante mense decimo sexto, capitis ambitus 52 erat pollicum (J. FRANK *Reise nach Paris, London etc.* 2. *Th.* p. 73). Memoratu dignam comparationem inter caput hydrocephalicum et sanum infantum sex mensium YEATS tradit. V. et *Salzburger medicinisch - chirurgische Zeitung* 1816. *No.* 90. p. 181.

39) Apud PITSCHEL in infante anni unius cum dimidio, spatium inter frontis et bregmatis ossa relictum trium erat pollicum, spatium vero suturae sagittali intermedium novem adaequabat pollices. Similia exempla a MECKELIO recensentur. l. c. p. 292.

40) BETBEDER l. c.

41) LUDWIG l. c. et in exemplo a me mox enarrando.

42) §. XX. No. 3.

43) CAMPER pueri hydrocephalici proceri meminit. l. c. p. 405. Et infans, cujus sceleton museo pathologico Vilnensi commisi, cum mediocri hydrocephalo, reliquum corpus optime constitutum exhibuit.

44) MICHAELIS l. c. 45) WRISBERG l. c.

46) W. COOKE (l. c.) quadriennis puella jam crines ad pudenda exhibuit.

Praeterea sensus unius alteriusve officium deletur. Enimvero, quamvis hydrocephali chronici exempla, perstantibus visu [47]), auditu [48]), gustu [49]), reliquisque sensibus [50]), nec non loquela [51]) et gressu [52]) obvenerint, plerumque tamen coecitas [53]), surditas [54]), deletio odoratus [55]), gustus, sermonis et motus [56]) praesto sunt. Admirabile autem est, atque a fautoribus materialismi probe considerandum, quod animi facultates [57]), potissimum memoria [58]), judicium [59]), conscientia [60]) et imaginatio [61]), cerebro licet undique ab aquis obruto,

47) Scheider l. c.

48) Michaelis l. c. immo auditus acutior fuit.

49) E. Home l. c. p. 51.

50) Aurivillius l. c. Horner l. c.

51) Duncan enormis hydrocephali meminit, aegro loquaci (*Medical cases and observations*, p. 239).

52) Donaldus Monro de infante fere octenni refert, cujus caput ambitum duorum pedum quatuorque pollicum exhibebat, quique gressus sat firmos facere incipiebat.

53) Constantissimum ea symptoma sistit.

54) Littre l. c. deerat simul gustus.

55) Custet in *Journal de médecine*. *T. IV*. *a*. 1756. *Janvier* p. 89.

56) Büttner l. c. Camper l. c. p. 405.

57) Reed in *The Edinb. medical and surgical journal*. *Octob*. 1815.

58) Michaelis, Monro ll. cc.

59) Gall l. c.

60) Scheider, Pitschel, Camper ll. cc.

61) Poesi delectabatur aeger Homii (l. c. p. 52).

obruto, haud raro perstant [62]). Aliquando solum compresso cranio sopor et convulsiones, cessante compressione iterum evanescentes, obveniunt [63]). Variant etiam symptomata, prout aeger stat, vel decumbit [64]). Ceterum ad constantiora hydrocephali chronici symptomata creber vomitus, pertinax alvi obstructio, convulsiones periodicae, urina pauca spectant. Menstruatio [65]) et veneris desiderium [66]), sub tanto morbo, observata sunt.

4. Necroscopiae hic patefecerunt: musculos faciei extenuatos [67]), ossa cranii cartilaginea [68]), normalia [69]), crassiora [70]), parietalia transversim bipartita [71]), suturas in adultis coalescentes [72]), dele- Necroscopia.

62) Jam Wepfer monuit: aquam inter ventriculos cerebri copiosissime etiam collectam, nullam sensuum abolitionem, nullam paralysin, nullum tremorem, nec epilepsiam, multo minus coma aut apoplexiam produxisse (l. c. p. 57). Addam cum E. Home (l. c. p. 250) conditionem: dum ossificatio cranii necdum absoluta est; aliàs enim paucae seri unciae ad sensibilitatem delendam sufficiunt (ibid. p. 254).

63) Sauvages tract. de morbis puerorum. p. 20.

64) E. Home l. c. p. 51.

65) Büttner, Aurivillius ll. cc.

66) Scheider, Michaelis ll. cc.

67) Wrisberg l. c. 68) Bordenave.

69) Aurivillius l. c. p. 331.

70) Riedlinus l. c. Scheider *Beschreibung eines Wasserkopfs in den Annalen der Wetterauischen Gesellschaft. I. B.* p. 262. J. P. Frank l. c. p. 174.

71) Murray l. c.

deletas [73]), ossa sesamoidea [74]), inprimis ad suturam lambdoideam [75]), ejusque angulum [76]), interdum ad fontanellam [77]), membranam arachnoideam firmam, uti aliàs circa medullam spinalem esse solet [78]), piam matrem cum vasis cruore turgidis [79]), cerebri loco vesicam, libras quinquaginta aquae includentem [80]), — cerebrum parvum [81]), in membranam resolutum [82]), in spatium arctum compressum [83]) (hemisphaeriis ex convexis planis redditis), consistentiae normalis [84]), mollioris [85]), durio-

72) Aurivillius l. c. Hartell *Salzb. med. chir. Zeitung.* 1805. *I. B.*

73) Hildanus obs. chirurg. cent. III. obs. 19. Malacarne, Sandifort, Meckel l. c. p. 293. 332.

74) Haec ossa cum hydrocephalo nexum alere Sandifort (Museum anatom. lib. II. cap. I), Blumenbach (*Geschichte der Knochen.* p. 180) et Meckel (l. c. p. 293) suspicantur.

75) Blumenbach l. c. p. 175. Soemmerring *Knochenlehre.* p. 230.

76) Meckel l. c. p. 318. 77) Sandifort l. c. Tab. 7.

78) Weisberg l. c. 79) Malacarne l. c.

80) Lechel apud Meckel l. c. et Haller ex Spoerlino in opusc. anat. not. 8.

81) Billot Zodiacus gallicus medic. an. I. mens. decem. obs. 3. Büttner l. c.

82) Gall l. c. Neyoenfield *Beobachtung eines innern Wasserkopfs mit deutlicher Entfaltung des Hirns* in Hufeland's *Journ. der pr. Heilkund.* 24. *B.* 1. *St.* p. 152. Rasori *Giornale della Società medica di Parma.* 2. *Vol. No.* 4.

83) Velse diss. de mutuo intestinorum ingressu.

84) Büttner l. c. 85) Monro l. c. p. 37.

durioris [86]), tuberculis refertum [87]), leve [88]), cum membranis ventriculos anteriores obducentibus, tamen crassioribus solito [89]), gyris et sulcis saepe deletis [90]) et parietibus tenuibus [91]), — rarissime tamen ita, ut distinctio inter substantiam corticalem et medullarem deleatur, quo in casu universum cerebrum sub forma massae albae comparuit [92]), corpus callosum ad cranium usque elevatum, deleta fere falce durae matris [93]), corpora striata depressa [94]), thalamos nervorum opticorum fere invisibiles [95]), ventriculos cerebri laterales dilatatos [96]), septum lucidum perforatum [97]), glandulam pinealem et pituitariam volumine auctam duram-

86) Wrisberg l. c.

87) Jadelot et Montoznot teste Laennec (l. in §. sequente citando. p. 206).

88) Wrisberg l. c. p. 90. Monro l. c. cum membranis unciam cum dimidia solum ponderabat.

89) Willan, Malacarne, Meckel l. c. p. 272. et Home (l. c. p. 52). Haec crassities membranae demonstrare videtur, cerebrum ab aquis non solvi.

90) Willan apud Duncan op. cit. Vol. 3. p. 322. Malacarne l. c. Gilg diss. de spina bifida. Continetur in Wassenbergii fascic. T. III. opp. med. §. XVI. Home l. c.

91) Malacarne, — ad lineam solum Aurivillius.

92) Wrisberg l. c. p. 90. 93) Home l. c. p. 253.

94) Aurivillius l. c. p. 330.

95) Büttner l. c. p. 12. 96) Friend l. c.

97) Home ibid. Vingtrinier in *Revue médicale. Juillet* 1822.

duramque [98]), complanatam [99]), cerebellum, paucis concessis exceptionibus [100]), normale, nervos veluti cavos [101]), olfactorios minimos [102]), opticos maximos [103]), pulpa medullari orbatos [104]), vasa sanguinea, exceptis iis piae matris, cruore parum et potius sero repleta [105]), carotides et vertebrales solito tenuiores, debiliores [106]), arterias duplicatas venis simplicibus [107]), vasaque lymphatica ampliora [108]). Ad sedem seri, enormis aliquando ponderis [109]), quod spectat, detectum est inter cranium

98) Wrisberg l. c. p. 91. *Svenska Läkare — Sällskapets Handlingar. Del. I.* 1812—1813.

99) Home ibidem.

100) Dixon l. c. Warner *observat. in surgery. Lond.* 1784 p. 137.

101) Osiander et Meckel l. c. p. 274. Facile hujusmodi nervi injectionem ope mercurii admittunt.

102) Friend l. c. Home l. c. 103) Hartell l. c.

104) Home l. c. p. 253. 105) Wrisberg l. c.

106) Büttner l. c. 107) Friend l. c.

108) Wrisberg l. c.

109) Ad libras 7. Dixon. — Ad libras novem cum unciis duabus et semis, Hartell, ad libras 18. 20. Aurivillius et Büttner. Hydrocephalus musei Cruikshankii, de quo supra (not. 58), circiter 27 libr. seri continebat. Serum in ventriculis solum ortum ducere, ac dum pondus quinque librarum excedit, per fissuras sibi viam alias ad partes parare, opinio est Monroi (l. c. p. 38), ab observationibus Freindii (*Philos. transact. No.* 256), Aurivillii et Büttneri (l. c. p. 10) abunde refutata.

cranium et duram matrem [110]), inter duplicaturam durae matris [111]), inter istam et piam matrem [112]), inter hanc et cerebrum [113]), in ventriculis cerebri [114]), in cavitatibus abnormibus [115]) et in hydatidibus [116]). Et hepatis detectus est abscessus [117]).

5. Caus-

110) Bonet (Sepulchr. T. I. lib. I. sect. 2. c. 45. p. 111) ad libras 5. seri. Trew in Act. phys. med. nat. cur. Vol. IV. obs. 135. Klinkosch l. c. Lieutaud hist. anat. med. T. II. p. 229. Ludwig l. c. — Iure hinc miratur Voigtel (Op. c. 2. B. p. 4), Baillie hanc hydropis speciem pro rarissima habere, ac Soemmerringium (in notis ad Baillie No. 554) eam pro impossibili declarare.

111) Zacutus Lusitanus prax. admirab. lib. I. obs. 5.

112) In foetu septimestri libras duas aquae inter duram et piam matrem, praeter vesicam 30 libras seri continentem extitisse monet Blancardus opp. Vol. II. p. 135. Immerito hinc collectionem seri inter meninges negarunt Morgagni (l. c. §. 13 et 94) et Camper (l. c. opp. p. 403).

113) Kaltschmidt l. c.

114) Librae 9. in puella bienni Vesalius (anat. lib. I. c. 5). Librae 18, cum cerebro in saccum resoluto, Fabr. Hildanus (obs. et curat. chir. cent. obs. 10). Librae circiter 8. in infante sex mensium D. Monro (*on the dropsy*. p. 154). Mensurae 5. Horner (l. c.).

115) Metzger in Morgagni diss. exhibente observationum anatomico pathologicarum bigam cum epicrisi. Regiom. 1792. 4. Squario in *Raccolta d'opuscoli scientifici e filologici. Vol.* 4. p. 1230.

116) In cerebri ipsius substantia Bergius (Haller disputat. anat. Vol. II) ad plexus choroideos (*Medical essays. Vol.* 3. *art.* 23), in substantia corticali Lan-

Caussae. 5. Caussae hydrocephali congeniti, chronico ut praedisponentes inserviunt. Ita ut excitantes, caussae hydrocephali acuti mitius et lentius agentes [118]). Generatim vitium scrophulosum et rha-

cisi (De mort. subitan. lib. I. c. 2) et Zwinger (Act. Helvet. T. I. c. 1). Squario *raccolta d'opuscoli scientifici e filologici. Vol. 4.* Cft. Rendtorff diss. de hydatidibus in corpore humano praesertim in cerebro repertis. Berol. 1822.

117) G. Cooke l. c.

118) Die 26. Aprilis 1818. parentes rustici puerum trium annorum capite praemagno deformem ad clinicum institutum Vilnense apportarunt. Ipsi non solum prospera valetudine gaudebant, sed alios etiam liberos prorsus sanos procrearunt. Mater quinto graviditatis mense tum utero hunc de quo agitur infantem gerebat, hominis irati adspectu vehementer terrefacta et praecipitia fugae labore defatigata, multum sitiit multumque aquae frigidae epotavit, ita ut animi deliquio et summo corporis languore corriperetur, mox tamen instauratis animi corporisque viribus, pristinam valetudinem recuperavit, itaque tempore congruo partum naturalem nec valde difficilem absolvit. Infantis recens nati caput justo haud majus fuisse, sed brachia alieno modo extensa, thoraci apposita et quasi paralytica motu destituta esse ferebantur; crescente autem toto corpusculo, maxime tertio ab ortu mense, volumen capitis augebatur, nulla tamen functionum animalium aberratione. Quinto mense forte infantulus in caput humi impune procubuisse videbatur, donec sexto exacto matris iratae et perterritae lacte rapide exsucto convulsionibus oppressus per aliquot dies admodum aegrotaret. Serius vero paulatim valetudo tentari, alvus-

alvusque saepe segnis fieri coepit; interea caput jam in volumen justo longe majus creverat atque dentes primi spatio tertii decimi et quinti decimi mensis prorupere. Secundo anno eruptio quaedam cutanea, in capillitio visa, haud longo temporis spatio interjecto sponte evanuit; ac tertio ineunte liquidi quid aquae simili ex aure sinistra effluxerat. Quo quidam tempora pariter atque per extremum morbi decursum urinarum parva et perrara dejectio erat, at alvus adeo tarda, ut aliquando vix semel per hebdomadem deponeretur. Hoc igitur statu aegrotulum lectulo affixum accepimus. Caput exhibuit primam dimensionem transversam seu parvam, ab una protubarantia ossis parietalis ad alteram lateris oppositi septem pollicum et dimidii; secundam perpendicularem a vertice capitis ad basin cranii primae aequalem; tertiam magnam seu mediam, a glabella ad fontanellam parvam, novem pollicum; ultimam maximam, a medio mento ad angulum usque superiorem ossis occipitis, undecim pollicum; circumferentiam vero a tuberculo occipitali magno per tubera frontalia traductam ulnae et duorum pollicum: porro frontem magnopere prominentem, arcus ciliares elevatos, carunculas lacrymales invisibiles, occiput prolapsum super nucham pendulum, tegumenta extenuata capillis fulvis, longis, rarisque, venis frontis et temporum turgidis, facile visu persequendis praedita; ossa cranii sat dura, longe a se invicem dissita, omnesque fontanellas apertas, adeoque extensas, ut quisque eas cum naturalibus comparans, minorem illam, id est posteriorem, pro anteriore seu majore, lateralem autem pro minore facile haberi posse existimaverit. Ex tanta magnitudinis capitis delineatione, si insuper incessus et motus vel in cubante aegroto impotentiam memineris, pondus illius facile computari potest. Frontem triangularis exigua facies explebat,

piebat, nasusque pandatus apice sursum attollebatur. Palpebrae superiores extenuatae orbitam supernam ex utroque latere foras propulsam cooperientes, reticulo vasculoso insignitae, sursum cum extensis tegumentis cranii tractae veram imaginem lagophthalmi referebant. Inferiores rugosae pupillam attingebant; ipsi oculi nec sursum elati nec deorsum projecti, ad utrumque angulum ea ratione movebantur, ut oculo uno ad angulum externum spectante alter ad internum vergeret et vicissim. Pupilla a luce et per somnum contrahebatur, in tenebris et erecto aegroti corpore, summopere dilatabatur. Visu autem puerum prorsum privatum fuisse tum multa variis e locis, varioque in corporis situ aegrotanti porrecta, tum admoti oculis magis hoc ipso lacrymantibus, digiti, dubitare nos non sinunt. Aures deorsum mirum in modum detrusae, angulis maxillae inferioris situ pares, meatu auditorio externo nimis angustato praeditae, ad vehementes vociferationes et campanulae sonum prorsus surdae erant; capite autem erecto aliquid percipere videbantur. Odoratus vero praesentiam nihil comprobabat. Contra vero de gustu et tactu statuendum; etenim priorem illum avidus ciborum et potus usus, rarum acrium amararumque, v. o. pulveris radicis amomi zingiberis, infusi radicis rhei palmati, solutionis sulphatis magnesiae ex ore rejectio; posteriorem autem lavatio frigida et levi acu punctio, ajulatum ac gesticulationes irae vel moeroris testes excitantes, abunde confirmabant. Quid autem in aegrotulo loquela orbato de mentis facultatibus existimandum sit, incertus haereo. Corpusculum pro aetate aegroti satis crassum, longitudine duos pedes et sex pollices non superabat. Extremitates tum superiores tum inferiores ad se invicem et ad abdomen adductae ne adhibito quidem conatu facile removebantur; manus et pedes quamvis optime

stragulis

stragulis coopertae, semper frigescebant, digitorum alii erant flexi alii extenti. Spinam vertebralem normalem, pectus bene conformatum, os in triangulum compositum, continuo semiapertum, omnibus dentibus, caninis exceptis instructum, oscitationam frequentem, respirationem tamen illaesam, abdomen semper tensum, sub contractionibus periodice invadentibus in duas tresve partes, nunc recta linea, nunc obliqua corrugatum, alvum tardam vix eum nisu convulsivo grumorum instar dejectam, urinam turbidam, tres quatuorve uncias toto nychthemero adaequantem animadvertimus. Ceterum misellus infans elinguis dolores suos solo ejulatu lacrymisque prodere ac significare poterat. Maxime lugubres ejulatus edebat, quoties genua contracta ventri imponebat, alvum segnam et urinam parcam habere solitus est; tunc leves clysteres, syrupus mannae et radicis ononidis spinosae adhibiti mala haec mitigabant. Dum vero somno perturbato ac pertinaci agrypnia vexabatur, syrupus diacodii prudenter administratus desideratam quietam saltem in tempus conciliabat. Alimenta facilis digestionis propinabantur selecta et maxime munditiei corporis studebatur. Paracentesin cranii, ne aegrum, quem servare haud potuimus, trucidemus, non adhibuimus. Interea volumen capitis indies increvit; jam die 26. Junii illius dimensio transversa seu parva aequabat octo pollices, perpendicularis pollices octo et dimidium, magna seu media pollices novem et dimidium, ultima maxima pollices undecim et dimidium. Circumferentia vero a tuberculo occipitali magno per tubera frontalia traducta duos pedes et tres pollices. Longitudo vero corporis minime aucta. Praeterea *totum caput lumini admotum undique ita pellucebat, ut cerebri omnes sinus temporumque vasa sanguifera subtiliter distingui ac conspici possent.* Superveniente de-

chiti-

chiticum [119]) nec non violentiae externae [120]) accusandae videntur.

mum feriarum aestivarum solemnium tempore clauso clinico, aegrotus hospitio infantum traditus est. Pessimo hoc in instituto blepharoophthalmia, ibi endemica, illum invasit. Ex neglectu munditiei et mutationis situs, et sphacelus tandem in utroque capitis latere ad bregmata superaccessit; sicque praeviis convulsionibus die 4. Augusti e vita decessit. Cadaver dumtaxat quinto post mortem die prosectori redditum est. Quum jam corruptum fuerit, necroscopia minime locum obtinere potuerat, Elaborabatur solum sceletum; quod a vertice usque ad calces novem et viginti aequat pollices. Verum dimensiones cranii par exsiccationem multo minores sunt quam in vivo reperiebantur. Illius cavum liquore mensuratum aquae sedecim libris vix plane expletur. Sutura frontalis haud tota ossea invenitur, ideoque in anteriore illius parte substantia compacta communis deficit. Loco suturae coronalis extenditur membrana, quae residuum fontanellae anterioris seu majoris constituit. In sagittali quoque nonnulla loca membranacea circa sinistrum os parietale supersunt. Lambdoidea et mammillaris utraque evidenter dentata multa ossa triquetra seu Vormiana excipit. Fontanella minor seu parva non omnino concreta. Ossi parietali dextro inest erosio non adeo profunda, ad magnitudinem nummi floreni dicti, a decubito illo gangraenoso illata.

119) Percival in *Medical facts and observations. Vol. I.* p. 646.

120) Violentias externas et in adultis hydrocephalo chronico ansam porrigere posse, casus memorabilis a Thunberg recensitus docet (*Reisen in Afrika und Asien;*

Asien; übersetzt in dem Magazin von merkwürdigen neuen Reisebeschreibungen. Berlin 1792. 4. *B.* p. 250). Vis caussarum traumaticarum et ex sequenti casu prodit. Die 9. Maii 1819. agricolae parentes ex pago Piekieliszki filium octo menses natum et caput multo grandius quam per naturae leges fas est habentem, in institutum clinicum Vilnense attularunt consilium praetereundo expetentes. Ipsi semper prospera valetudine usi erant, neque mater secundum tum gravida, quum infantem hunc in utero gestaret, quidquid morbi passa erat, nec ullum ei malum hoc per tempus acciderat (neque infans natu major defunctus hoc morbo laboraverat) partumque hunc debito tempore naturalem non adeo difficilem absolvit; pusillus vero, de quo agitur, bene conformatus, et capite normali praeditus nullaque functione vel vitali vel naturali destitutus erat, nec caput ejus paulo serius quidpiam augebatur, immo de bona ejus valetudine a partu usque ad mensem quintum parentes gavisi sunt: tum vero nocte ille decumbens prope matrem dormientem, ex altitudine tribus pedibus majore humi in occiput lapsus est, ejulatuque e somno parentes excitavit, qui mox eum prostratum elevarunt, ac investigantes occiput, tumorem magnitudinis ovi anserini rubicundum ac dolentem in suprema ejus parte detexerunt, quique in eodem statu totam per hebdomadem mansit, dein sensim sensimque imminuebatur, ejusque loco primum fontanella anterior protrudi deinde gradatim caput augeri coepit. Sequente die post lapsum multum caluit vomuitque, sub meridiem autem omne corpus convulsionibus correptum fuit, quae sex per hebdomadas die noctuque perpetuo miserum cruciabant. Deinceps vero usque in hunc diem aliquando solae corporis extremitates motu convulsivo feriebantur, vel eo absente superiores thoraci adhaerebant, inferiores vero sibi invicem

adeo

adeo arcte admotae erant, ut vix summa vi adhibita diduci possent. Praeterea dentes primi sexto jam mense prorupere, toto in decursu hujus morbi crebro vomitus urgebat, alvusque semper liquida quater vel plus per nychthemerum rejecta, urina parva quidem copia sed crebro reddita. Hujusmodi in statu aegrotus nobis observantibus haee memoratu digna suppeditavit. Caput subglobosum, mole auctum, mensuratum pelvimetro *Baudelocquii*, diametrum transversum seu parvum septem pollicum et novem linearum, diametrum perpendicularem septem pollicum, diametrum magnum seu medium octo pollicum et trium linearum, diametrum maximum novem pollicum praebuit. Circumferentiam vero a tuberculo occipitali magno per tubera frontalia traductam duo et viginti pollicum, frontem aliquantum prominentem, arcus superciliares elevatos, caruneulas lacrymales reconditas, occiput paulo depressum, tegumenta capitis multum extenuata, capillis fulvis, longis, multisque, venis frontis et temporum nec non totius partis capillatae turgidis, praedita. Ossa cranii duriuscula procul a se invicem dissita, occipitis illud quasi bipartitum, omnesque fontanellae apertae multumque hiantes, nullaeque suturae, inprimis loco sagittalis spatium inter ossa latius pollice transverso aderat, unde caput magis ad latera expansum pondus ejus tam excedens vim musculorum suffulcientium, ut neque his moveri, neque una alterave positione retineri posset, hinc sub quovis positu corporis aliorsum volutaretur. In fronte tubera magna apparebant, facies speciem triangularem referebat, nasus sursum sublatus erat. Palpebrae superiores extenuatae orbitam supernam foras ex utroque latere propulsam cooperientes, et reticulo vasculoso insignitae sursum cum extensis tegumentis cranli tractae lagophthalmum referebant. Inferiores tensae pupillam attingebant.

6. Ca-

6. Cavendum, ne ex sola capitis infantilis magnitudine abnormi [121]), aut ex serotina fontanellae ossificatione ad certam pro hydrocephalo dispositionem concludamus. Utrumque enim phaenome- Diagnosis.

Oculorum motus omnino habitum strabismi exhibebat. Pupilla luci admota et in somno contrahebatur, in tenebris autem et corpore erecto summopere dilatabatur. Ceterum quoad visum, oculorum auriumque situm, auditumque, odoratum, gustum atque tactum prorsus eadem in hoc aegroto animadvertebantur, quae in priore supra exposita sunt; nisi quod vehementi sonitu campanae majoris e somno excitabatur, vigilans vero nil audire videbatur. Corpusculum ejus bene constitutum et pro hac aetate satis crassum longitudine quatuor et viginti pollices non superabat. Extremitates corporis superiores thoraci, inferiores autem sibi invicem et abdomini proxime admotae ne adhibito quidem conatu facile removebantur, digitorum manus alii flexi erant, alii extensi. Praeterea invenimus spinam vertebralem normalem, pectus bene conformatum et satis amplum, os trianguli speciem referens saepe saliva spumante repletum, aliquantum apertum et sex dentibus instructum, porro oscitationem frequentem, respirationem tamen liberam, abdomen molle nec nisi sub ejulatu et convulsionibus extremitatum tensum; denique alvum liquidam normalem, urinam copiosam. Proposuimus fonticulos ad cranii basin, et usum protractum foliorum digitalis purpureae, addito calomel ad lenem salivationem usque, idque magis pro parentum consolatione, quam pro aegri salute.

121) Bird's *Abhandlung über die relativen Maasverhältnisse des menschlichen Körpers.* In Nasse *Zeitschrift für Anthropologie. B.* 1. p. 342.

nomenon nulla subsequente serosa in cranio collectione visum est [122]). Ceterum hydrocephali chronici diagnosis vix ardua. Excipi tamen meretur casus, ubi *cerebrum praegrande* [123]), aut *collectio adipis* in encephalo [124]), aut *fungus medullaris* [125]), illius morbi symptomata exhibebant [126]). Ut caput hydrocephali congeniti aut chronici ab eo *gigantis* distinguere liceat [127]), ad proportionem inter cranium et faciem illis in morbis, ut diximus, deletam respiciendum est [128]). Tamen et in hydrocephalo ossa faciei maxima obvenerunt [129]).

122) Ad octavum annum fontanella aperta mansit apud Swietenium l. c. §. 1217.

123) Boneti sepulchr. anat. lib. I. sect. 8. obs. 2. Willisii anatom. cerebri in opp. Amst. 1732. p. 14. fig. V. Halleri de corporis humani fabrica. T. VIII. p. 15. Dance *cas d'hypertrophie du cerveau. Revue médicale Novembre* 1828. p. 306. Hypertrophiam seu physconiam cerebri, hydrocephalum simulantem jam in prima operis mei editione a. 1818. edita indicatam, ut novam exposuit Hufeland (*Journ. für die pr. Heilk. May* 1824. p. 114)!

124) Chapman in *The London medical, surgical and pharmaceutical journal.* 1814. *November.*

125) Esquirol in *Archives générales de médecine. Décembre* 1823. Walther *Journ. für die Chirurgie und Augenheilk. B.* 1. *Heft* 1. Rust *Magazin für die gesammte Heilk. B.* 19. *H.* 2. p. 222.

126) Nolde apud Meckel l. c. p. 298.

127) Monente Sandifort (exerc. acad. lib. I. c. 4). Molineux (*Phil. trans. No.* 68. p. 880) ossa hydrocephalicorum pro giganteis habuit.

128) Soemmerring *Knochenlehre.* §. 255.

runt[129]). *Divisionem* hydrocephali in *externum* et *internum* [130]) non admittimus. Ille nempe ad capitis *oedema* spectat [131]), aliis *hydrocephalus subcutaneus*, seu *hydrocephalus integumentorum*. Potest interea utrumque malum complicari[132]). Quam ad complicationem tamen, *procidentiam* durae matris sub forma sacci sero repleti per vacuum in cranii ossibus ad verticem relictum [133]), aliquando hydrocephali sociam, minime revocandam esse censemus.

7. Aegri hydrocephali rarissime provectam attingunt aetatem. Viri tamen sunt annorum septemdecim [134]), viginti duo [135]), viginti quatuor [136]), triginta [137]), triginta unius [138]), triginta quinque *), quadraginta trium [139]), quadraginta quin- Prognosis.

129) Hartell l. c. p. 95.

130) Ferarius de arte medica infantum. Lips. 1605.

131) Edit. secundae. P. I. Vol. III. sect. II. cap. XXVI. §. LXXXVIII. No. 2.

132) J. Ch. Pohlius Progr. de hydrocephalo infantis recens nati interno et externo. Lips. 1777. Weisberg Salzb. med. chirurg. Zeitung. 1805. 1. B. p. 89.

133) Lostie *med. observ. and inquir. Vol. II. No.* 13. p. 124.

134) Malacarne. Hartell l. c.

135) Loder in adnot. ad Rosensteinii opus: *Kinderkrankh.* p. 616.

136) Talem aegrum, a Schmidt descriptum (*Salzb. med. chir. Zeit.* 1800. No. 90), Viennae vidi.

137) Michaelis l. c. 138) Büttner l. c.

*) Braun in *Jahrbücher d. philosoph. med. Gesellschaft zu Würzburg. B.* 1. *Heft* 3. p. 165.

quinque [140], quadraginta octo [141] et quinquaginta quatuor [142]). Ex tumorum serum continentium, variaque ad cranii loca obvenientium [143]), sive ruptura, sive apertura, extemplo mors sequi solet. Item a lapsu in caput [144]). Spes sanationis, si hydropis natura vaga sit [145]); si hydrocephalus in hydrorrhachiam transeat [146]) sique anasarca, quod hydrocephalum chronicum praecedebat, eo praesente profligatum, iterum nunc redeat [147]). Et scrophularum externa evolutio aliquando hydrocephalum chronicum profligavit [148]). Mors a sopore, convulsionibus, respiratione difficili, paralysi praecedi solet.

Cura. 8. *Hydrocephalum congenitum* et *chronicum* sanare neminem docebimus. Ad morbum in dispositis praepediendum, aut eo jam evoluto ad vitam protrahendam [149]), studendum est: 1. ut urinam

139) Scheider l. c. 140) Aurivillius l. c.

141) Schombert de hydrope ventriculorum cerebri.

142) Gall *Anat. und Physiolog. des Nervensystems. Paris* 1800.

143) §. XX. 8. 144) Horner l. c.

145) Memorabilis hic legi meretur morbi historia filii Principis D. in Epitom. J. P. Frankii l. c. p. 178 et 179. enarrata.

146) Morgagni l. c. 147) Odier l. c. p. 105. 114.

148) Cheyne in op. citando vers. Germ. p. 29.

149) Camper „ne misellorum sortem pejorem vel vitam breviorem reddamus" curam radicalem perficiendam nequaquam tentat; — sic et ego, subintelligitur in hydrocephalo congenito et chronico.

nam vicissim foliis *digitalis purpureae* [150]), radicibus *scillae marinae* [151]), *ononidis spinosae, asparagi officinalis* et *apii petroselini* promoveamus, 2. ut alvum *radicibus rhei palmati, convolvuli jalappae* et *muriate hydrargyri* apertam teneamus, 3. ut hoc ipso medicamine resorptionem liquoris extravasati obtineamus [152]), salivaeque majorem secretionem eliciamus, 4. ut transpirationis opus et sternutationem [153]) excitemus, 5. ut vires debito regimine diaetetico et *decocto glandum quercus roboris tostarum* [154]), infusione frigida corticis *cinchonae officinalis* [155]), vino [156]), leni-

150) Potissimum in hydrocephalo acuto commendata est, sed et in chronico laudabile evadit diureticum.

151) E. c. Acetum scilliticum q. s. ut saturetur scrupulus subcarbonatis potassae, additis tribus unciis aquae apii petroselini, guttis nonnullis aetheris nitrici alcoholisati ac uncia una syrupi radicis ononidis spinosae. M. cap. cochlear majus quater de die, si infans fuerit trium et ultra annorum.

152) Dobson (*Edinb. med. Comment. Vol.* 6). Percival (ibid. et *Vol.* 5). Al. Monro l. c. Adhibetur calomel interne et unguentum mercuriale forte ad crura ad salivationem usque. Loco mercurii nuper *hepar sulphuris* commendatum est (Senff *über die Wirkung der Schwefelleber u. s. w. Halle* 1816).

153) Heister instit. chirurg. p. 496. Forestus obs. chir. lib. III. ad obs. 6. Malachi-foot in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1809. *Oct.* p. 97.

154) J. P. Frank l. c.

155) Hoffengaertner l. c. p. 98.

156) Odier l. c. p. 194.

lenibusque martialibus sustineamus, 6. ut simul vitio scrophuloso et rhachitico *muriate baryte*[157]), *muriate calcis* et praecipue *radice rubiae tinctorum* occurramus, 7. ut *vesicatoriis*[158]), *setaceis, fonticulis*[159]), *ustione*[160]), secretionem artificialem in superficie cranii producamus, cui scopo et frictiones[161]) et balnea vaporis[162]), adhibita fuere, 8. ut majorem affluxum sanguinis ad caput, ope hirudinum ad collum, pediluviis, erecta corporis positione avertamus, et 9. ut cranium ab injuriis externis tueamur. *Fasciis*[163]), *cucuphis*[164]), *fomentationibus*[165]), *unctionibus*[166]), *empla-*

157) Autenrieth diss. observationes veritatem methodi revulsoriae spectantes. Tubing. 1802.

158) Swieten l. c. 159) Heister instit. chirurg. p. 496.

160) Auctores citati in §. XII. 3. 161) Swieten l. c.

162) Dr. Hunter in *London medical journal* 1781. p. 428.

163) Riverius (observationes communicatae obs. 6. p. m. 571). Hydrocephalum in recenter nato, sola fascia *Guidonis*, in formam cucuphae concinnata, qua totum caput obvolvebatur, viginti dierum spatio sanasse contendit. Fueritne oedema capitis? Caterum et Swieten pileolum ex corio suadet, sic ut firmentur potius partes, quam constringantur: ast in recenti solum malo. Et nostris temporibus *fasciae* ad curam hydrocephali chronici propositae et adhibitae fuere a *Sir* Gilbert Blake (*The London medical and physical journal Octobr.* 1821) aliisque (l. vix citato *March* 1822. et Hufeland's *Journ. für die pr. Heilkunde.* 1822. *Septembr.* p. 113),

164) De Caballis phaenomena medica,

emplastris [167]), vix aut ne vix quidem favemus. An *capitis paracentesis* aut *perforatio* locum obtinere possit nec ne? ardua est quaestio. HIPPOCRATES quidem hanc operationem commendavit [168]), at verisimiliter non in infantibus valetudinariis, sed in *adultis*, *secus sanis*. AETIUS [169]) et CELSUS [170]) quoque dissectioni et scalpello favebant. Item SORBAIT [171]), JUNCKER [172]) et OSTERDYK SCHACHT [173]). Consilio priorum innixi LE CAT [174]), REM-

165) Ex calce viva et sale tosto in sacculis MONDSCHEIN (*von der Wassersucht*. p. 88), ex solutione salina, aqua calcis FABRICIUS *ab Aquapendente* (opera chirurgica. Patav. 1647. p. 179), species cephalicae SWIETEN l. c. §. 1218.

166) Cum oleo hyperici et pulvere myrtilli BURNET (thes. med. pract. II. p. 84), cum oleo rosato myrrhino FALLOPIUS (Vol. II. p. 299).

167) Ex pistis limacibus — HARTMANN (officina sanitatis. p. 944), a labdano, meliloto — SWIETEN (l. c.), ex mercurio — FALK (*vom Quecksilber*. p. 34), ex emplastro adhaesivo — GIRDLESTONE apud BLANE (l. c.) et J. F. BERNARD (in *London medical repository* 1823. *Octobr. No.* 18).

168) De morbis. lib. II. cap. 6: „Deinde posrquam cibis eum refeceris, demum secto juxta synciput capite, ad cerebrum usque perforato, et veluti sectionem per terebram curato."

169) Tetrabibl. II. serm. 4. cap. I.

170) De medicina. lib. IV. cap. 2.

171) Prax. med. Vienn. 1701.

172) Conspect. chirurgiae. Hal. 1731. p. 175.

173) Institut. med. pract. Traject. ad Rhen. 1764. p. 101.

Remmet [175]), Monro [176]) paracentesin tricuspidis vel lanceolae ope instituerunt vel institui curarunt, at infelici cum successu. Idem apud Tulpium [177]), Fabricium Hildanum [178]), de la Motte [179]), Petitum [180]), Wepferum [181]), Ep. Ferdinandum [182]), G. Fabricium [183]), D. Panarolium [184]) accidit. Ac re quidem vera, incertitudo diagnoseos quoad sedem extravasati, periculum accessus aëris, laesionis cerebri et sinuum, subitaneae depletionis et regerminationis seri, tot argumenta contra operationem, semper vitae terminum anticipantem, sistunt. Neque illi indistincte subscripsit

174) *Philosoph. transact. Vol.* 47. p. 267. vid. Leske *auserl. Abh.* 4. *B.* p. 73 (Operatio die 23. Octobris 1749. peracta; mora inter diem 27 et 28. ejusdem mensis).

175) *Medical commentaries. Vol. VI. Pars* 4. *Lond.* 1779 (Quinque paracenteses, quarum ope unciae octoginta seri eductae; mors quarta circiter post ultimam operationem hebdomade ex marasmo).

176) l. c. 177) Lib. I. obs. 25. 178) Cent. III. obs. 17.

179) *Traité complet de chirurgie. T.* 2. p. 131.

180) *Acad. des sciences l'an.* 17.

181) Obs. med. pract. de cap. affect. obs. 49, hydrocephalus in puella 5 annorum infeliciter sectus.

182) Hist. 1611. hydrocephalum infantis incidit funesto eventu.

183) Art. 3. obs. 6. Ab hydrocephalo inciso aperto bregmate mors.

184) Iatrologia. In hydrocephalo a perforatione cerebri mors.

scripsit antiquitas, teste PAULO AEGINETA [185]). Rejicitur etiam a MORGAGNIO [186]), MONROO [187]), CAMPERO [188]) et a potissimis chirurgis [189]). Nil enim eam sustinet, quam analogia ex arte veterinaria [190]) depromta. Nihilominus rursus pluries tentata

185) De medica materia. lib. VI. cap. III. p. m. 235.

186) Op. c. epist. XII. art. 13.

187) l. c. p. 416. 188) l. c. p. 57.

189) HEISTER (institut. chirurg Pars 2. sect. 1. c. 40) ait: „Simulacque enim deaperto ferrumentis capite lympha prolicitur, ipsa statim vita simul effugit, prout quidem diuturnus rerum usus medicorum filios edocuit." RICHTER (*Anfangsgründe der Wundarzneyk.* B. 2. p. 220) monet; „*In jedem Falle, wo die Krankheit schon einen hohen Grad erreicht hat . . . . findet die Heilung nicht statt.*" BOYER (*chirurg. Vol.* 5. p. 216) fatetur: „*On a quelquefois tenté la guérison de l'hydrocéphale en pratiquant la ponction avec un trois-quarts dans un des points membraneux du crâne où l'on n'a point à craindre de piquer un sinus. Cette opération a toujours hâtée la mort . . . C'est donc avec raison qu'on a blamé la ponction comme une opération téméraire.*" DELPECH (*précis élementaire des maladies reputées chirurgicales*) contendit: „*Il est évident que tout procédé chirurgical est inadmissible.*" ZANG (*Darstellung blutiger heilkünstlicher Operationen B.* 2. 3. *Aufl.* p. 68) „*ich stellte*, inquit, *diese Operation nur einmal an, und am sechsten Tag starb das Kind an Convulsionen.*"

190) BLOCH *Beytrag zur Naturgeschichte der Blasenwürmer in den Schriften der Berliner Gesellschaft naturforsch. Freunde. I.* EV. HOME *on muscular motion* in *Philos. transact.* 1795. K. ASM. RUDOLPHI *über die*

tentata est, idque, paucissimis nobisque dubiis casibus exceptis [191]), solito infelici successu [192]).

§. XXII.

Hydatiden thierischer Körper, in *den anatom. physiol. Abhandl. Berlin* 1802. *Ejusdem* Entozoorum s. vermium intestinalium hist. nat. Amstelod. 1808. Sanders *Beobachtungen von den Blasenwürmern des Rindviehes, in* Beckmann's *Beyträgen. T. V.* J. G. Leske *vom Drehen der Schaafe und dem Blasenbandwurm im Gehirn derselben, als Ursache dieser Krankheit, Leipz.* 1780. Riemisch - Reuterische *ausführliche Praktik des Veterinär - Troikarirens irrgehender Drehschaafe. Dresd. und Leipzig* 1791. Moorcroft in *Medical facts and obs. Vol. III.* 1792 (De hydatide trepanationis ope e cranio vaccae educta). Gericke *Anweisung, wie man die schädliche Drehekrankheit oder das Segeln der Schaafe heilen kann. Berlin* 1803. Valois *mémoires et observations sur le tournis des moutons. à Paris* 1809. J. Hogg in *Farmer's Magazin.* Cfr. *Bibl. britan.* 1813. *No.* 422 (De temulentia ovium a taenia hydatigena proveniente ejusque cura). H. Watson in *The London medical repository.* 4. *Vol. Novembr.*

191) J. Vose *medical and surgical transactions published by the medical and chirurgical society of London. Vol.* 9. *P.* 2. p. 354. Vide *Medicinisch - chirurg. Zeitung* 1819. *No.* 96. p. 276. H. Greatwood *the Lancet* 1829. *T.* 2. p. 238. Conquest ibid. 1830. *April.*

192) J. Glover *New - York medical repository. Vol.* 4. 1818. *new series.* p. 405 (Octo punctiones, eductae ultra novem mensurae seri, mors superveniente febre); Frekelton *Edinburgh medical and surgical journal. April* 1821 (Operatio peracta die 19 Septembris 1820, mors die 9. Novembris vigentibus convulsionibus); Lizars ibid. (Punctio die 10. Decembr. 1820. facta,

§. XXII.

De hydrocephalo acuto.

1. *Hydrocephalus*, encephalitidis primariae aut febrium affinium effectus, citissime curriculum suum absolvens, *acutus* dicitur. Definitio.

2. Hunc

mors die 15. Junii 1821. sub spasmis); Hoop ibid. *Octob.* 1821 (Operatio die 9. Aprilis 1821. mors post biduum); Witmor *American recorder July* 1821 (Spatio octo dierum, quindecim punctiones, eductae unciae centum sexdecim seri, mora die nona post operationem comparentibus convulsionibus); Callaway ibid. p. 452 (Mors quinta hebdomada post ultimam operationem); J. Syme *Edinburgh med. and surgical journal. Octob.* 1825. p. 295 (Spatio mensium trium, quinque sectiones, eductae unciae triginta sex seri, mors die decima quarta post ultimam operationem); Money *London medical and physical journal, Decembr.* 1824 (Infans decem mensium, spatio decem hebdomadum undecim punctiones, inde unciae quadraginta seri eductae. In cadavere cerebrum resolutum, remanente veluti bursa vacua ex membranis); R. Brown ibid. 1824. *Vol.* 51. p. 162 (Operatio die 17. Septembris 1823, sex punctiones, eductae unciae triginta quinque seri, mors die 21. Octobr.); R. Gray ibid. 1825. *Vol.* 54. p. 201 (Mors die decima post operationem); J. Halbrooch *London medical repository and review* 1825. *New series Vol.* 1. p. 315 (Punctio 26. Junii 1825, exitus ignotus); F. W. Oppenheim in Rust's *Magazin für die gesammte Heilk. B.* 24. *Heft* 1. p. 88 (Exitus solitus); Ch. A. Lee *The New York med. and physic. journ.* 1828 (Infans trium mensium, operatio die 5. Septembris peracta, mors die 28. Octobris); et ex *Salisbury journal. Se-*

Scriptores. 2. Hunc morbum jam HIPPOCRATES pulchre descripsit [1]). Interea illius notio exacta SCHENKIO A GRAFFENBERG [2]), VESALIO [3]) et MERCURIALI [4]); exactior PETITO [5]) et exactissima PAYSLEY [6]), ROBERTO WHYTT [7]) tribuenda est. Cum laude secuti sunt: LUDWIG [8]), WILMER [9]), SAXTORPH [10]), WARREN [11]), AEREY [12]), MIER [13]), WATSON [14]),

ptembr. 1823. in FRORIEP *Notizen aus dem Gebiethe der Natur- und Heilk. B.* 5. *Octobr.* 1823. No. 102. p. 224 (Spes sanationis!).

1) De morbis lib. VII. sect. V. („Aqua si in cerebro suborta fuerit, dolor acutus sinciput et tempora, interdumque alias capitis partes detinet, subindeque rigor et febris, oculorum regiones dolor occupat, iique caligant: pupilla scinditur et ex uno duo sibi homines cernere videntur, et si quis surrexit, tenebrae ipsum prehendunt neque ventum neque solem sustinent, aures tinniunt, salivam et pituitam vomitione refundit").

2) Observationum medicarum. lib. I. casus 9.

3) Lib. I. de humani corporis fabrica. cap. 5. p. 17.

4) Opp. liber de morbis puerorum.

5) *Mémoires de l'acad. des sciences pour l'an.* 1718. p. 118.

6) *Essays of Edinburgh. Vol. III.*

7) *Observations on the dropsy in the brain. Edinburgh* 1768. Vid. *Works.*

8) De hydrope cerebri puerorum. Lips. 1777. vid. BALDINGER sylloge opusc. Vol. V.

9) Ex *Cases and remarks. Lond.* 1779. p. 52. in *Samml. auserles. Abhandl. für pr. Aerzte. B.* 5. p. 569.

10) Diss. de febre hydrocephalica. Hafn. 1786.

11) *Winke über den innern Wasserkopf*, in *Sammlung*

son [14]), Lettsom [15]), Quin [16]), Zwinger [17]), Odier [18]), Wichmann [19]), Buchholz [20]), de Carro [21]), Bader [22]), Fothergill [23]), Kreysig [24]), Hooper [25]), G. F. Hennig [26]), P. Weaver [27]), Mathey [28]), Laennec [29]), Ducasse [30]), Hoppen-

der neuesten Beobachtungen Engl. Aerzte, für das Jahr 1788 *von* Foart Simmons.

12) *London medical journal* 1781. *June.* p. 421. *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte.* 7. *B.* p. 196.

13) *Lond. medical journal. Vol.* 4. p. 393. *Samml. auserles. Abhandl. für pr. Aerzte.* 10. *B.* p. 224.

14) *London medical observations and inquiries. T.* 4.

15) *Memoirs of the medical society of London. Vol.* 1. p. 173.

16) *Treatise on the dropsy of the brain, Lond.* 1790. Vers. Germ. Leipz. 1792.

17) Act. Helvet. Vol. II.

18) *Mémoir. de la soc. royale de médec. an.* 1779. p. 204.

19) *Ideen zur Diagnostik.* 3. *Th.* p. 48.

20) In Baldinger's *neuem Magazin f. Aerzte.* 1. *B.* 6. *St.*

21) Dissertatio de hydrocephalo. Edinb. 1793.

22) *Geschichte der Wassersucht der Gehirnhöhlen, oder des Schlagflusses der Kinder. Frankf.* 1794.

23) *Medical observations and inquiries. Vol.* 4. p. 40. *Works. edit. Lond.* 1784. p. m. 269. Versio gallica auctore Bidault de Villiers cum notis. Parisiis 1813. edita, habetur.

24) Diss. de hydrocephali inflammatorii pathologia. Vitenb. 1800.

25) *Memoirs of the medical society of London. I. Vol.*

26) Diss. de hydrocephalo interno. Vitenb. 1806.

27) Ex *medical and physical journal Vol.* 15. in *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte. B.* 23. p. 584.

HOPFENGAERTNER [31]), FORMEY [32]), CHEYNE [33]), J. P. FRANK [34]), PORTENSCHLAG [35]), J. C. SMYTH [36]), MILMAN COLEY [37]), YEATS [38]), GÖLIS [39]), RICHETEAU [40]), TRAFVENFELT [41]), HENNE [42]), J. F. COIN-

28) *Journal de médecine de* CORVISART 1806. *Juin.* p. 651. *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte.* 24. *B.* p. 180.

29) Ibid. 30) *Journal général de médecine.* 1809. *Août.*

31) Op. c.

32) *Von der Wassersucht der Gehirnhöhlen. Berlin* 1810.

33) *Essay on the hydrocephalus acutus. Edinb.* 1809. Edit. nova exstat, cujus epitome continetur in HARLESS *Rheinische Jahrbücher für Med. und Chirurgie. B.* 6. *St.* 2. p. 38.

34) l. c. p. 180.

35) *Vom Wasserkopf, ein Beytrag zur Monographie dieser Krankheit. Wien* 1812.

36) *Treatise on Hydrencephalus. Lond.* 1813.

37) *A practical treatise on the remittent fever of infants with remarks on hydrocephalus internus. Lond.* 1814.

38) *On the early symptoms which lead to water in the brain. Lond.* 1815.

39) *Praktische Abhandlungen über die vorzüglichsten Krankheiten des kindlichen Alters. I. B. von der hitzigen Gehirnhölen-Wassersucht. Wien* 1815.

40) *Dissertation sur l'hydropisie aigue des ventricules du cerveau. Paris* 1814.

41) *Svenska Läkare — Sällskapets Handlingar.* 2. *B.* 2. 3. *H. Stockholm* 1815.

42) *Ein Beytrag zur acuten Gehirnwassersucht* in HUFELAND's *und* HARLESS *Journal der pr. Heilkunde.* 1816. *Junius.* p. 64.

Coindet[43]), C. G. F. Winkler[44]), J. S. Brachet[45]), V. Velde[46]), P. A. Piorry[47]), G. Maxwell[48]), C. G. Baumgaertel[49]), Kruckenberg[50]), L. Chr. H. Huschky[51]), H. Hamberg[52]), E. W. Otto[53]), N. Chapman*), F. M. Levrat[54]), J. Bre-

43) *Mémoire sur l'hydrencéphale ou céphalite interne hydrencéphalique. Genève et Paris* 1817.

44) Diss. de hydrocephalo acuto. Lips. 1817.

45) *Essai sur l'hydrocéphalite, ou l'hydropisie aigue des ventricules du cerveau. Paris* 1818.

46) Diss. de hydrocephalo acuto primario. Gand. 1823.

47) *De l'irritation encéphalique chez les enfans, ou considérations sur les causes, les symptômes et le traitement, de la maladie designée successivement sous les noms de convulsion interne, hydrocéphale aigue, d'arachnoite* etc. *Paris* 1823.

48) *Observations on hydrocephalus internus with cases.* In *The Edinburgh medical and surgical journal. July* 1824. p. 11.

49) Diss. de hydrocephalo acuto interno. Lips. 1824.

50) *Jahrbücher der ambulatorischen Klinik zu Halle. B.* 2. 1824.

51) De encephalitide infantum, sive (?) hydrocephalo acuto. Jen. 1825.

52) Diss. de hydrocephalo acuto. Berol. 1826.

53) Diss. de hydrope cerebri acuto. Lips. 1827.

*) *The Philadelphia journ. of medic. and physic. sciences. Vol.* 4. *No.* 8. 1827. *art.* 6.

54) *Aperçu théorique et pratique sur les causes, la nature et le traitement de l'hydrocéphale aigu. Paris* 1828.

J. Brevis 55), Th. Mills 56), Sibergundi *), Albert **).

Doctrinae difficultas.

3. Quum hydrocephalus acutus aliorum morborum sit effectus, eorumque nunc acmen, nunc finem comitetur, temporis punctum, a quo descriptio illius inchoanda est, difficulter determinatur. Hoc solum constat, horum morborum initia ad hydrocephalum nequaquam pertinere. Patet hinc auctores, qui hydrocephalum acutum in *tria* 57), vel *quatuor* 58) *stadia* dividunt, ac sub primo eorum encephalitidem describunt, eundem errorem committere, quem committeremus, si disserendo de hydrothorace acuto, pleuritidem, sub cujus curriculo extravasatum in pectore contingere

55) Diss. de hydrope ventriculorum cerebri acuto. Berol. 1828.

56) *Eine pathologische Untersuchung über die Natur des Hydrocephalus auf genaue Beobachtung der Krankheitserscheinungen und der Erscheinungen, welche die Leichenöffnungen darboten, gegründet.* Ex *Transactions of the association of Fellows and Licentiates of the King and Queen College of physicians in Ireland. Vol.* 5. p. 254. in *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte. B.* 36. *St.* 3. p. 397.

*) *Ueber den* Hydrocephalus acutus *in diagnostischer, aetiologischer und therapeutischer Hinsicht.* Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1829. *Sept.* 40. *Octobr.* p. 61.

**) Hufeland's *Journ.* 1830. *Aug.* p. 35.

57) Whytt. J. P. Frank. Cheyne aliique multi.

58) Gölis l. c.

tingere solet, pro primo hydrothoracis stadio declarare vellemus. Qui de prodromis adeo hydrocephali acuti loquuntur [59]), hi nil nisi symptomata morbos febriles in genere annunciantia afferunt. Haec quum ita sint, sufficiat meminisse: ad summum perducta encephalitide vel aliis morbis acutis (apoplexia non excepta [60])) et quidem non semper evidenter febrilibus [61]), sed encephalo peculiariter infensis, extravasatum serosum, certe, ut constabit [62]), non in solis ventriculis anterioribus cerebri [63]) gigni, quo facto signa generalia hydrocephali [64]), modo mox describendo, evolvi solent.

4. Ingruentem hydrocephalum acutum sub encephalitidis vel febrium cephalicarum curriculo arguimus: si, secundo, quarto, septimo, decimo morbi die, perducto ad acmen malo, aeger, cum facie, Symptomata.

59) Miror Wichmannum asseruisse (l. c. p. 60) hydrocephalum acutum annunciari per id, quod infantes pedes post se trahant, ac facile humum cadant!

60) Cap. V. §. XXVIII. 2.

61) Ex dolore capitis rheumatico vix febrili, hydrocephalus aliquando evolvitur, uti memorabilia morbi historia in Hufelandii diario medico (15. Vol. p. 133) docet.

62) Vid. necroscopiam.

63) Distinctionem a Smyth (l. c.) stabilitam, in hydropem cerebri sive *hydrencephalum* et in hydropem cavitatis cranii sive *hydrocephalum*, ut omni practica utilitate destitutam, rejicio.

64) §. XIX. 1.

facie, inprimis oculis, a statu sano admodum aberrantibus, sub magna licet inquietudine, immo aucta extremitatum jactatione, minus sive querulus, sive delirans evadit, — si tunc sopor accedit, aut praesens augetur, — si praevio vomitu [65]), febris, aut saltem pulsuum frequentia remittit, vel arteriarum ictus creberrimi, inconstantes ac irregulares obveniunt, — si inanis isque roroaus sudor praecipue ad caput [66]) in conspectum venit, — sique brachia torpent vel motu convulsivo agitantur. Hydrocephalo jam omnibus numeris absoluto, plura ex sequentibus signis, citius tardius, sine tanto ordine, ut morbus necessario in stadia dividendus foret, animadvertuntur: pulsus nunc lentus irregularis [67]), nunc innumerabilis, — corpus vel immobile, vel automaticum, vel, uno prae-

65) Vomitum defuisse viderunt Macbride et Ludwig, ego nunquam. Teste Odier aliquando hoc symptoma solum occurrit, dum corpus erigitur, vel contra tunc cessat.

66) Nonne ex simili *interno sudore* hydrocephali acuti origo explicanda?

67) Whytt secundum morbi stadium a pulsu lento irregulari desumit, quod symptoma cum Wichmanno pro certissimo hydrocephali acuti teste habeo. Ad 42 tantum pulsationes in sexagesima horae parte hic numeravi. Interea idem morbus cum pulsu celerrimo mihi obvenit, unde Withering (*an account on foxglove*) jure Whyttio objicit, pulsum lentorem non esse symptoma tam certum hydrocephali acuti, uti iste docuerat.

praecipue in latere [68]), convulsum [69]), vel supine commodissimam positionem inveniens [70]), vertiginosum, — caput rigidum, reclinatum [71]), pendulum, agitatum, ex uno in aliud latus contortum [72]) ac, si fontanella adhuc aperta fuerit, versus finem vergente morbo, aliquando volumine auctum [73]), aliàs cum fontanella collapsa [74]), —

U 2 facies

68) Cheyne monet, convulsiones, quae ex hydrocephalo oriuntur, ob id, quod *unum* tantum latus occupare soleant, ab aliis convulsionibus distingui. Interea plus vice simplici in hydrocephalo universum corpus, et aliis in morbis unum tantum latus convulsum vidi.

69) Excepto ni fallor solo Wichmanno (l. c. p. 63) omnes convulsiones pro symptomata secundi vel tertii hydrocephali acuti stadii declarant. Cum eas vero mature et cum febre ingruentes vidissem, ad ipsa encephalitidis signa revocavi (Cap. III. § XIV. 3).

70) Fothergill l. c. Thompson in *Medical consultations.*

71) Aegroti occiput pulvinari intrudunt, rite animadvertentibus Schlegel (*Materialien zur Staats-Arzney- und pr. Heilk.* 4. *Samml. No.* 3) et Portenschlag (l. c. p. 2).

72) Watson l. c.

73) Parum fidei observationibus de volumine capitis aucto tribui, donec hoc phaenomenon nuper in infante anni unius ipse viderim.

74) Ad infantem circiter unius anni vocatus sum, in agone constitutum. Medicus, qui eum pertractaverat, morbum pro hydrocephalo acuto declaravit. Dubito quodammodo de diagnosi, sed mirum in modum fon-

facies ita composita, ac si aeger placidissimo somno frueretur, aliàs motibus abnormibus risum nonnunquam simulantibus agitata [75]), mox pallescens, inprimis ad latera nasi et circa os, nunc, praesertim ad genas, rubore suffusa [76]), saepe tumidula; — palpebrae nictitantes, spasmodice contractae, semiclausae, paralyticae [77]); — supercilia corrugata [78]); — oculi in orbitam retracti [79]), fixi, oscillantes, strabi [80]), truces, subrubri, collapsi [81]), turgi-

tanella collapsa, ita ut digitorum apices sat profunde in spatium inter ossa cranii relictum introducere potuerim, conspiciebatur. Infans paullulum ante unciam syrupi diacodii acceperat, qui in quibusdam pharmacopoeis cum opii grano uno paratur. Quare forte *cerebri collapsus* solo narcotico tribuendus. Sectionem cadaveris obtinere haud potui.

75) Acta mea clinica. Vol. III. p. 49.

76) Vultus a sanguine suffusio a Vesalio (l. c.) adnotata invenitur.

77) Inde oculus oculo saepe minor.

78) Hoc quidem symptoma tanti non est momenti ac asseritur (*London medical repository. July* 1828), ast interdum tamen obvenit.

79) Gölis l. c.

80) Strabismus aliquando in uno tantum latere observatur. Quocunque in casu oculi frequentius intus, sursum et deorsum, quam extrorsum convertuntur.

81) Cameras anteriores oculi nuper in puella judaea, quae ex lapsu et terrore hydrocephalum acutum acquisivit, ita collapsas vidi, sicuti educta sub cataractae operatione aqua conspici solent.

turgidi [82]), lympha coagulabili conspurcati, crystallini, lacrymis, ac si fletus immineret, innatantes [83]), interdum super genas defluentibus [84]), — pupilla saepissime dilatata [85]), vix contractilis [86]), rarius angustior, aliquando cum motu tremulo iridis [87]); — visus duplex [88]), amaurosis [89]), lucis into-

82) Oculos ita turgidos vidi, ut cornea prominuerit; an ab aucta humoris aquei in cavitatibus oculi copia?

83) Et hoc symptoma a Vesalio animadversum est. Vidi id evidentissime binis vicibus, semel in filia Gubernatoris Vilnensis, semel in clinico nostro. Praecedebat lacrymas rubor faciem suffundens.

84) Acta mea clinica. l. c. p. 47.

85) De inconstantia hujus symptomatis omni jure praeter Armstrong, et Underwood (*traité des maladies des enfants.* p. 240) loquitur.

86) Pupillas, quamvis serum in ventriculis anterioribus cerebri latitaverit, se nihilominus contraxisse cum Mathey vidi. Interea animadvertente et Hooper (l. c. p. 166) plerumque tamen contrarium accidit. Memorabilis Portenschlagii est observatio, utpote ostendens pupillam aliquando se admota candela dilatare (l. c. p. 3).

87) Hoc symptoma, quod in adultis hydrocephalo acuto correptis aliquoties observavi, et inter infantes a cl. Odier exclusive pro morbo, de quo agitur, proprio declaratur.

88) Hippocratis verba ad memoriam revocanda: „et ex uno duo sibi cernere videntur." Et femina Vilnensis ab hydrocephalo acuto necata, referente amico et collega *Sniadecki*, de visu duplici conquerebatur. Pro uxore centurionis militum quadraginta annorum in consilium vocatus sum, quae praevia febre cum

intolerantia [90]); — auditus acutus, rarius surditas; — narium siccitas; — dentium stridor, morsus labiorum, desiderium adstantes mordendi [91]), efflu-

summo capitis dolore, primum de *memoriae imbecillitate*, dein de *visu duplici* conquerebatur, ac tandem cum plurimis hydrocephali acuti signis demortua est, quin cadaver aperire licuisset.

89) Quamvis hoc symptoma versus finem morbi, rite monente Whytt, plerumque observetur, occurrit tamen et citius, teste Ludwig. Immo in infante gemello, octo mensium, morbus primum per amaurosin se exhibuit.

90) Symptoma istud in encephalitide tam commune, in hydrocephalo defuisse, saepius cum Buchholzio vidi.

91) Tale phaenomenon anno 1814, in puero octo annorum, conditoris filio, quem cum auditore quondam meo Dr. *Reykowski* ab hydrocephalo acuto, ex orci faucibus traximus, conspexi. Morbus instar febris verminosae inceperat. Dein peritonitidis formam induit. Octavo morbi die capitis dolor maxime urgebat, ac irritis hirudinibus aliisque auxiliis, secunda morbi hebdomade praecipua hydrocephali symptomata conspiciebantur. Aeger praeviis jactationibus statuae instar reclinato capite jacebat. Elevato trunco caput pendulum observabatur. Suscitatus aeger, ut linguam ostenderet, oculos truces, subluscos aperiebat, adstantes propriasque manus mordens. Dentibus terribiliter stridebat. Pupilla erat dilatata. Manus saepe capiti admovebantur. Urina pauca involuntaria secedebat. Ita et faeces. Pulsus 150. Sudores copiosi ad caput. Vitam calomel, digitali et praecipue amplo vesicatorio, universo capiti deraso apposito, debet. Convalescentia post mensem tantum sequebatur. Adhuc sa-

effluxus liquidi diaphani ex ore [92]), screatio valida [93]); — trismus aut maxilla depressa; — lingua immobilis, obliqua, normalis, rubedine aphthosa notata [94]); — vox acuta, profunda, rauca, deficiens; — ejulatus frequentes [95]), mens vix compos, ac suscitatus aeger [96]), aut nil aut verba intersecta, incongrua, defectum aliquando memoriae indicantia profert; — deglutitio saepe impedita, impossibilis, respiratio placida, lenta [97]) interrupta, difficilis, anhelans [98]), cum suspiriis, oscitatione [99]) et halitu, ut ferunt [100]), specifice foetente, nonnunquam tussicula; — hypochondrium dextrum tensum, cum doloris, sub attactu ...diori,

nam ducebat vitam puer anno 1818. Quid serius accidit, ignoro.

92) Ringois in Horn's *Archiv für med. Erfahr.* 1815. 2. *Heft.* p. 331. Exanthema proprium in oris angulis aliisque corporis partibus, quod teste Formey (l. c. p. 9) in hydrocephali periodo tertia prodit, non vidi.

93) Acta mea clinica. Vol. III. p. 46.

94) Whytt l. c.

95) Aegri, praesertim adulti, sub ejulatu vocem A in longum trahunt.

96) Optimus aegrum suscitandi ac illius attentionem capessendi modus, jam animadvertente Fothergill, est, si corporis positio mutetur.

97) Ad viginti in sexagesima horae parte numeravi.

98) Ad 28. 36. Vide acta mea clinica l. c.

99) Hoc symptoma continuo in infante octo mensium, hydrocephalo acuto defuncto, vidi.

100) Gölis l. c. Non recordor me hoc symptoma observasse, nisi apud infantes, quibus ex usu mercurii salivatio imminebat.

rudiori, indiciis; — singultus [101]), meteorismus, alias abdomen collapsum [102]); — faecum viridescentium involuntaria depositio, vel pertinax alvi obstructio; — vesicae urinariae paresis, mox incontinentiam, mox retentionem [103]) lotii; mox connubium horum malorum generans; — urina acris, odoris specifici, cum sedimento albo, innatantibus interdum punctis crystallinis ad superficiem [104]); — crura inverecunde divaricata, saepe retracta, devoluto ad pedes corpore, brachium alterutrum arcte thoraci admotum [105]), alias vi elevatum proprio pondere cadens; — manus in narium, aurium, oculorum perfricatione occupatae, saepe ori intrusae, ut plurimum circa genitalia locatae [106]), tremulae, cum tendinum subsultibus; — paralysis, hemiplegia, opisthotonus, ac tandem, prae-

101) Acta mea clinica l. c.

102) Valde erravit Gölis (l. c. p. 31) abdomen collapsum pro pathognomico hydropis cerebri acuti symptomate venditando.

103) Ad tertium stadium hoc symptoma a Ludwigio revocatur (l. c. p. 141).

104) Observatio Odieri (l. c.), a Vieusseux (*de la saignée. Paris* 1815) et a Coindet (l. c.) confirmata: *„Des particelles micacées ressemblantes à la crystallisation de l'acide boracique."*

105) Sauvagesius istud sat constans symptoma primus, ni fallor, descripsit.

106) Tale symptoma, cunctis fere morbis cerebri commune, vel in infante unius anni observavi.

praevlis sudoribus viscidis, miliaribus[107]), extremitatum livore, frigore, pulsu frequentissimo[108]) et apparente rerum in melius conversione[109]) septimo, decimo quarto, vigesimo primo, a quo signa extravasati comparuere[110]), die, paucis casibus exceptis, mors.

5. *Cadavera* ex hydrocephalo acuto defunctorum exhibere solent: maculas caeruleas, livorea ad caput, dorsum, pectus et brachia[111]), — suturas coloratas[112]), — integumenta capitis incisa plus solito cruore manantia, — copiosum saepe serum mox adaperto cranio prosiliens[113]), — tale extra- Necroscopia.

107) Wichmann l. c. p. 677. Portenschlag l. c. p. 103.

108) Etiamsi pulsus prius lentus fuerit, hue perducto morbo frequentissimus evadit: ad 280 numeravit Whytt.

109) Gölis l. c. Cruveilhier l. c. Interea fateor, me praesenti in morbo rarius quam in aliis multis, tale temporarium ac fallax levemen observasse.

110) Curriculum hydrocephali acuti statuerunt sex hebdomadum Whytt, quatuordecim autem dierum Fothergill et Ludwig. Cum encephalitidem simul calculo includant, terminus medius videtur ad tres hebdomadas statuendus. Inter 18 et 17. numerat Gölis l. c.

111) Ludwig l. c. p. 142. accidenteles videntur.

112) Gölis l. c.

113) Infans comit. *Ch.*, quem ex febre maligna demortuum dicebant medici *P.* . . ., cum pollingi debuisset, adaperto cranio, conspicuam prosilientium aquarum copiam largiebatur, veram morbi indolem medicorumque ignorantiam patefacientem.

extravasatum sub arachnoidea*), circa tentorium et foramen occipitale, quin etiam ad ipsum columnae vertebralis initium, — piam matrem cum vasis sanguiferis ac si arte injecta essent [114]), — nonnunquam meninges crassiores [115]), inter se cohaerentes, cum lympha coagulabili [116]) aliisque praegressae inflammationis notis, alias, praeter vasorum sanguiferorum turgorem, ac extravasatum, nil quod de praevio processu inflammatorio testaretur [117]), — cerebri substantiam mollem [118]), flaviusculam, punctis rubris insignitam, — sinus plerumque vacuos, — ventriculos cerebri anteriores, saepe volumine quammaxime auctos, sero ad plures uncias repletos, — aliquando serum in alterutro solum horum ventriculorum, — rarius in ventriculo tertio et quarto [119]), — plexus choroideos pallidos, granosos, extenuatos, turgidos [120]), saepe cum hydatidibus; — serum columnam vertebra-

*) Serum etiam in sacco e tunica arachnoidea formato repertum est (E. Ehrenberg diss. exhibens hydropis cerebri casum rarissimum. Berol. 1826).

114) Mills l. c. 115) Cruveilhier l. c.

116) In 180 cadaveribus Gölis cerebrum lympha coagulabili obductum vidit (l. c.).

117) Sic et Pitschaft animadvertit in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1823. *April.* p. 18.

118) Cheyne, Cruveilhier, Mills ll. cc.

119) Wenzel. Reperimus tamen Odier (l. c. p. 203) et ego.

120) Mills l. c.

tebralem adtingens[121]); — pulmonem dextrum ab hepate volumine aucto in angustum spatium pulsum[122]), — hocce viscus coloris rosei, tuberculis albidis refertum[123]), intestina aliquando subinflammata, intricata[124]), atque mesenterii glandulas volumine auctas, in massam caseosam degeneratas[125]). Ad humorem in cranio extravasatum quod spectat, eum indole a sero aliis in hydropibus collecto differre, mox asseritur[126]), mox negatur[127]). Exactissimam illius analysin Marceto[128]) et Berzelio[129]) debemus[130]).

6. Caus-

121) Coindet (l. c.) inde plurima symptomata, quae aliàs difficulter ex sero dumtaxat in cranio collecto explicari possent, derivat. Accedit Mills l. c. Vide infra not. 143.

122) Observatio Dr. Herberski, et Mills l. c.

123) Affectio hepatis in hydrocephalo acuto, primum a cl. Cheyne (op. c.) observata est.

124) Cheyne ibid. 125) Cheyne, Mills ll. cc.

126) Haldat in *Bulletin de la Faculté de médecine de Paris*. 1814. *Juin*.

127) Baillie *Anatom. des kranken Baues*. p. 257. — Soemmerring ibid.

128) *Medico-chirurgical transactions*. 2. *Vol*. 1818. Continet: aquae 990, 80, — materiae animalis, 1, 12, — muriatis sodae, 6, 64, — carbonatis sodae, 1, 24, — phosphatis calcis, magnesiae et ferri, 0, 20.

129) Secundum illius experimenta humor ex ventriculis cerebri post hydrocephalum acutum collectus, quasi purum *sanguinis serum* considerari potest, quod maxima albuminis sui parte, nempe a ⅔ ad ⅘ privatum sit, ut vix fortissimo igne massa quaedam coagulata

Caussae. 6. Caussae hydrocephali acuti sunt eae encephalitidis et febrium cephalicarum inprimis indolis rheumaticae [131]). Morbi istiusmodi praeprimis ad extravasatum proclives cernuntur, ob dispositionem haereditariam [132]), congenitam [133]), sine sexus discrimine [134]), — ob scrophulas [135]), — obque pravam

ex illo sensim separetur. Reliquum fluidum evaporando subsidunt crystalli salis culinaris, inter quas colligitur materies brunea extractiva, quae ex soda pura, lactate sodae et peculiari principio animali extractivo, sal istud per omnes humores animales constanter comitante componitur (Schweigger *neues Journ. für Chemie und Physik. Nürnberg* 1814. 10. *B.* 4. *Heft.* p. 503. 12. *B.* 3. *Heft.* p. 337).

130) Cfr. H. Henckenroth diss. anatom. physiol. de liquore cerebrum ac medullam spinalem irrigante. Berol. 1828.

131) Cap. III. §. XV.

132) Familias nosco duas, quarum una sex, altera quatuor infantes, annum vix superantes, ex hydrocephalo acuto amiserunt. Idem confirmant J. C. Smyth l. c. p. 71. Yeats l. c. p 3. not. Th. Rolph in *The London medical repository* et maxime Sachse in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1825. *Mai.* p. 75.

133) Licet quaevis corporis constitutio hydrocephalo acuto subjecta sit (Wichmann l. c. p. 60. Portenschlag l. c. p. 68) et infantes tardi ingenii et debiles in hunc morbum inciderint (Ludwig l. c. p. 134), attamen maxime illi obnoxii sunt, qui ingenio acuto ac corpore forti, colloque brevi instruuntur.

134) Ludwig l. c. Mirum est Regnault (*Journal universel des sciences médicales T.* 29) asserere, se hydrocephalum acutum dumtaxat in pueris observasse.

pravam aut neglectam medendi methodum [136]. Vitae tempus qualecunque supra quartum mensem [137]) hydrocephalo acuto obnoxium, ideoque pubertas [138]), aetas media [139]) et senium [140]).

7. Sym-

135) Inflammationes viscerum semper in scrophulosis ad extravasata magis pronae sunt. Hinc non mirum est, idem relate ad encephalitidem contingere. . „*Bey 22 an Hydrocephalus verstorbenen Kindern, deren Leichen ich untersuchte, fand ich Spuren eines vorhandenen Scrophulleidens.*" Mills l. c.

136) In familia, in qua sex proles aliorum sub cura ex hydrocephalo acuto periere, septimam, omnia signa encephalitidis incipientis jam prae se ferentem salvare potui.

137) Nisi caussae locales praegressae sint, raro infantes sub quinto mense in hydrocephalum acutum incidunt. Sic et Wichmann (l. c. p. 58) contendit. Fothergill se sub tertio anno hunc morbum non vidisse asserit, quod miror.

138) Ludwig l. c. („post decimum annum ingruens, plerumque puellas adflixit").

139) Hydrocephalum acutum etiam adultorum esse morbum, Watsonii, Lettsomii, Fothergillii, Odieri (*Neue Samml. der auserlesensten und neuesten Abhandlungen für Wundärzte St.* 7. p. 188), Wetter (Harless *Rheinische Jahrbücher B.* 10. *St.* 3. p. 65) et meae observationes docent. Interea cavendum est, ne hydrocephalum *accessorium*, de quo mox infra, cum *acuto*, de quo nunc sermo est, confundamus.

140) E. Moulin *traité de l'apoplexie ou hémorrhagie cérébrale; considérations nouvelles sur les hydrocéphales; description d'une hydropisie cérébrale particulière aux vieillards. Paris* 1820.

Diagnosis. 7. Symptomata hydrocephali nil aliud quam irritationem sive compressionem encephali, praeter serum, a quacunque alia caussa, indagationem anatomicam interdum fugiente [141]), productas, indicant; unde, nisi ex anamnesticis et ex urinae imminuta copia lux affulgeat, diagnosis perardua evadit. Accedit multiplicitas horum symptomatum, a diverso encephali affecto loco repetenda. Verum ex altera parte, haec ipsa symptomatum multiplicitas medico facultatem saepe impertit iis in casibus, ubi hydrocephali acuti praesentiam divinare licuerit, et *sedem peculiarem extravasati* in diversis encephali locis sat tuto determinandi [142]). Docent nempe observationes nostrae: quod ubi hydrocephalus profundissimo lethargo et brachiorum

141) Mathey (l. c. p. 193) puellae quinque annorum meminit, quae omnibus hydrocephali acuti symptomatibus affecta erat, cum tamen cadaver encephalon plane normale exhibuerit. Portenschlag (l. c. p. 131) binas similes refert observationes. Jam Ballonius (Opp. Venet. 1734—36. T. 3. consil. 71) edixerat: „Saepe capita hominum morbo capitis defunctorum aperta sunt, in quibus nil memorabile inventum est quod mortem intentasset, et cum alioquin aut abscessum aut simile quid repertum iri pronunciavisset spes augurantium, ipsa inspectio eam fefellit et eorum fiducia et exspectatio in stuporem se vertit ac si cum ipsa anima mortis occasio evolasset."

142) Hertwig diss. Experimenta quaedam de affectibus laesionum in partibus encephali singularibus et de verosimili harum partium functione. Berolini 1826.

rum ad thoracem adductione stipatus est, serum copiosum inter cranii partem superiorem cerebrique superficiem externam invenitur; — quod obvenientibus prius vomitu, singultu, pupillae dilatatione, strabismo, palpebrarum spasmis et paralysi, ventriculi dein anteriores cerebri extravasatum exhibent; — quod ubi haec ipsa palpebrarum et oculorum vitia in uno tantum latere prodeunt, ibi extravasatum oppositum cerebri ventriculum detinet; — quod praegressis stridore dentium, motu convulsivo musculorum faciei et colli, serosa colluvies circa cerebellum sedem figit; — quod observatis aphonia, deglutitione impedita, paralysi brachiorum, liquor extravasatus medullam oblongatam amplectitur; — quodque praeviis convulsionibus universi corporis, hic liquor specum vertebralem attingit [143]). Observat praeterea illustris E. Home [144]), quod circumscripta sede extravasati, e. c. in cellulis, ad cornua anteriora et posteriora ventriculorum lateralium, aeger alvi tarditatem et dolores imi ventris accusat; — quod sero, exclusive ventriculum tertium detinente, intensam cephalaeam et aphoniam, patitur; — quod accumulato seroso latice in ventriculis cerebri et sub

143) Hanc observationem jam Cuştet (l. c.) relate ad hydrocephalum chronicum instituit.

144) *Philosophical transactions*, quae continent Everardi Home: *observations on the functions of brain. Read the* 26. *Mai* 1814. p. 255—257.

sub tuberculo annulari, dolor ventriculi, intestinorum et crurum obvenit; — quod illo locum obtinente inter arachnoideam et piam matrem nec non super tubercula quadrigemina, dolor occipitis et delirium occurrunt; — quod extravasato simul et duram matrem attingente, melancholica imbecillitas, apoplexia et hemiplegia praesto sunt; — quod dum hydrops ventriculorum cerebri, dilatationem systematis vasorum sanguiferorum durae matris sociam habet, proclivitas ad suicidium observatur; — quodque collectio seri inter meninges, melancholiam et amentiam generant. Cum vero serum hydrocephalum constituens, pro varia positione, in qua cadaver manserat, varias sibi eligere et parare possit vias[145]), cumque portio quaedam seri forte ultimia tantum vitae momentis exsudaverit[146]), comparatio symptomatum cum phaenomenis in cadaveribus eo cautior esse oportet, quum plurima illorum cum hoc, sed non propter hoc existere possint.

Continuatio. 8. Cum *hydrocephalo acuto* confundi possunt: *febris*

145) In ipso adeo aegro ex varia corporis positione, varia symptomata oriri videmus, sic ut aliquando varios ita partium motus ad libitum excitare liceat.

146) Serum in cranii cavitate extravasatum, quod copiam excedit, quae a condensatione vaporis cavitates cerebri in vivente homine lubricantis exspectari potest, productum morbi esse ex Marshall experimentis elucere videtur (*The morbid anatomy of the brain in mania et hydrophobia. Lond.* 1815). Cfr. Herckenroth l. c.

febris intermittens lethargica, *febris verminosa*, *apoplexia*, *hydrorhachitis*, *dentitio difficilis*, *peripneumonia* [147]), *inanitio* *) et *convulsiones*.

9. Apyrexiae, quibus *febris intermittens lethargica* insignitur, pulsuumque sub paroxysmo frequentia, eam ab *hydrocephalo acuto*, vix lucida intervalla ac pulsum saepe lentum habente, distinguunt [148]), ne de aliis intermittentium notis dicamus. Distinctio a febre lethargica.

10. Concedimus quidem *vermes intestinales* posse turbas *transitorias* cerebri excitare, attamen nunquam talem seriem symptomatum *constantium*, qualem descripsimus [149]). Nec vermes, fortuito sub ipso hydrocephali acuti curriculo evacuati, diagno- Distinctio a febre verminosa.

147) Ne haec confusio mira videatur, proprio eam confirmabo errore. Pro infante anni unius in consilium a Dr. *Herberski*, postea medico assistente clinici nostri instituti, vocatus, aegrotulum cum febre ardente, tussi, respiratione laboriosa, a decubitu in latus dextrum aucta, absentibus in recenti adhuc morbo signis hydrocephali acuti, inveni, unde aegritudinem pro *peripneumonia* declaravi. Cum autem infans post hebdomadem mortuus esset, pulmo omnino sanus, ast ut dixi (§. XXII. 5) dextro in latere ab hepate mole solummodo aucto in angustum spatium compressus, nec non conspicuum extravasatum in ventriculis anterioribus cerebri detegebatur.

*) Marshall Hall *on a morbid affection of infancy arising from circumstances of exhaustion*, *but resembling hydrocephalus*. *London* 1829.

148) Hoffengaertner l. c. p. VII. et 169. 149) §. IV.

diagnosin subvertunt [150]). Quae singula si comparaveris cum observationibus nostris de encephalitidis et febris verminosae diagnosi [151]), atque cum doctrina, quam hoc de argumento tradiderunt WICHMANN [152]) et HOOPER [153]), vix in praxi difficultates hac in re tibi obvenient.

Prognosis. 11. Nisi transitum encephalitidis aliorumque morborum affinium in hydrocephalum impedire licuerit, eo minor spes sanationis affulget, — quo celerior iste transitus, quo magis praeceps signorum extravasatum indicantium evolutio [154]), quo junior aeger, quo provectior morbus, quo major probabilitas extravasati in ventriculis anterioribus cerebri vel circa medullam oblongatam latitantis, quo evidentius facies et inprimis oculi a statu normali aberrant, quo fortiora signa anaesthesiae et paralysis quoque segniores evacuationes lotii, cum punctis crystallinis super illud natantibus [155]), alvi et

150) Pluries mihi accidit medicos immerito, morbos a vermibus intestinalibus repetentes, triumphasse, dum unus alterve eorum in conspectum venerat, verum breve semper fuit illorum gaudium, confirmataque mea sive de *hydrocephalo*, sive de *mesenteritide* diagnosis.

151) Cap. III. §. XVI. 5.

152) l. c. p. 87. 88.

153) *Memoirs of the medical society of London. Vol. I.* p. 166.

154) Cerebrum compressionem a sero extravasato eo facilius ferre, quo lentius id evolvitur, rite animadvertente DUCASSE (l. c.), hydrocephali chronici historia docet.

155) VIEUSSEUX l. c.

et transpirationis. Interea et hic natura aliquando praeter omnem exspectationem miracula operatur; ad quae potissimum revocamus eliminationem seri per nares [156]), oculos [157]) et aures [158]).

156) Rhodius cent. I. obs. 42. Thoner de admirandis convulsivis motibus, Lib. I. Retulit mihi chirurgiae quondam professor *Niszkowski*, se infantem omnia symptomata hydrocephali exhibentem curasse, cui inopinate enormia copia seri e *naribus* effluxit, quo facto aeger perfectae sanitati restitutus est. Similis effluxus, infausto tamen eum eventu, describitur in *Transactions of the medico-chirurg. society of Edinburgh. Vol.* 2. 1826.

157) Adolescens 17 annorum anno 1815. in clinico meo decubuit, qui postquam grave pondus capiti imposuisset, a summo dolore ad regionem ossis parietalis *sinistri*, cum febre et vomitu correptus est. His cessantibus cruciatus perstabat, ac pulsus in sexagesima horae parte solum 40 ictus exhibebat. Accessit eodem in latere tumor insignis palpebrarum ac albugineae, quae super corneam elevata eam fere omnino cooperiebat. Morbum pro effectu extravasati a praevia encephalitide habens, praeter hirudines, calomel, polygalam, digitalem purpuream et vesicatoria, — *scarificationes conjunctivae affectae* institui jussi, quarum ope *larga seri cruenti copia effluxit*, subsidente partium affectarum tumore, evanescente capitis dolore, pulsu ad normam redeunte, verbo aegro perfectae sanitati restituto. Cfr. casus quodammodo similis a Burserio (l. c. §. IX. in nota) enarratur. Item a F. L. Meissnero in *Gemeinsame deutsche Zeitschrift für Geburtskunde. B.* 4. *Heft* 3. *VII.* 5.

158) Femina viginti duos annos nata, constitutionis cor-

Prophylaxis. 12. *Prophylactica* hydrocephali acuti in eo con-

poris mediocris; postquam, ob mortem alieni licet infantis (quam veluti mater per plures hebdomadas diu noctuque curavit), a gravi moerore detenta fuerat, mense Martio anni 1816, sub continuo fletu, in diram cephalaeam, cum febre, vomitu, dolore hypochondrii dextri, pupillis dilatatis, visus imbecillitate, incidit. Subaequitur delirium, sub quo nunc velociter gressus faciens cantat, nunc moesta sedens, umbram defuncti alloquitur. Fugit hominum consortium, respuit nutrimentum, ac quaestionibus cum ferocia respondet, asserens se plane sanam esse. Medicus advocatus morbum per sex dies neglectum pro encephalitide declarat, ac congruam adhibet medelam. Remittitur inde febris, vomitus, aliaque symptomata, excepto delirio. Die 20. *Aprilis*, in clinicum suscepta aegra, exhibet: lucis intolerantiam, pupillas admodum dilatatas, palpebras semiclausas, faciem alternatim rubentem, pallescentem, linguam aridam, tremulam, labia nigrescentia sanguinem fundentia, halitum foetidissimum, dentes muco atro obductos, nasum acuminatum, deglutitionem impeditam cum sono ac si potus in dolium vacuum caderet, respirationem anhelantem, ad 100. in sexagesima horae parte, tussim sonoram, quin immo latrantem, sive potius singultantem, ad tertium usque cubiculum perceptibilem; extremitates lividas, frigore marmoreo detentas, manus saepe capiti admotas, pulsum inter 120 et 130. filiformem, myurum, irregularem, alvum clausam, pervigilium, jactationem, impotentiam pedibus insistendi, delirium, desperationem et iracundiam exprimens. Aversabatur cubitum, ac vestibus et ornatu sese spoliari haud concedebat. Dilutis dubiis de praesentia typhi, vel febris nervosae

consistit, ut caussae encephalitidis, morborumque affi-

lentaa, morbum pro encephalitide chronica forte socio extravasato encephali aut suppuratione cerebri declaravi. Prognosi fere lethali instituta, quid adhuc praestare possent vesicatorium ad nucham, calomel, assa foetida, arnica, alcali volatile, moschus et similia, sensim sensimque experiri proposui. Hisce remediis alternatim spatio decem dierum exhibitis, saltem aegra inter vivos servabatur. Die 30. *Aprilis* in somnum aliquot horarum, quo absoluto delirare cessavit, si exeipias, quod se bene valere contenderit, cum tamen graves querelas de capitis dolore praecipue ad os parietale sinistrum ageret. Praeterea singultus formalis spatio nychthemeri ter quaterve per horam et ultra saeviens in conspectum venit, cui flores zinci frenum injecerunt. Die 4. *Maii* improviso pneumonorrhagiam patiebatur, respiratione mox abdominali reddita, ac corpore odorem cadaverosum spirante. Aegrotae jam jam in agone constitutae simplex porrigitur emulsio. Die 25. *Maii.* Magna mutatio in melius. Aegra omnino conscia de malis suis, ita, uti homines sub somno magnetico constituti facere solent, rationem reddit. Accusat potissimum susurrum auris sinistrae, expeditque balneum tepidum, quod irrita virium summa jactura conceditur et quidem cum emolumento. Die 28. *Maii*, mane, aegra refert *se percipere sensum fluidi ex latere sinistro cranii ad aurem depluentis,* auditu graviori reddito, capitis autem dolore admodum sublevato. Examinata aure aliquot seri guttas inde amanare conspeximus. Vespera ejusdem diei, praevia obnubilatione, qua vigente objecta flavo colore tincta cernebantur, *integra drachma seri ex eadem aure prorupit.* Maximum subsequitur levamen, enim-

affinium evitentur. Inter has affluxus major sanguinis ad caput, transpiratio suppressa, retropulsio morborum cutaneorum, praepostera sanatio alvi profluvii, ulcerum, pharmaca narcotica, prima occupant loca, unde capitis debita cura, positio illius altior, custodia a violentiis externis, cunarum motus prohibitus, fuga rerum suaveolentium, fumi

vero physiognomia, inprimis oculi, ad statum sanum redeunt, pulsusque normalis evadit simul cum calore cutis. Ipsa respiratio, saltem decumbente aegra, sine difficultate absolvitur. Die 1. *Junii* aegra *sonum aquae ad aurem dextram defluentis percipit*, ac effluxum illius, sicuti in altera aura, praedicit. Eventus confirmat praesagium, *drachmâ unâ et semis seri cruenti illico effluente*, ac supposito vasculo collecta. Est autem serum istud sine odore et sapore. Ab alcohol non coagulatur, et succum vegetabilem caeruleum rubro colore tingit. Die 13. *Junii*. Res quotidie in melius procedit, ac menstrua pro prima vice in morbo apparent. Die 14. *Junii*. Sub narium violenta emunctione aegra derepente summum capitis dolorem experitur: mox bulbi oculorum sursum trahuntur, respiratio anhelans fit, ac terribiles superveniunt totius corporis convulsiones. Praescribitur assa foetida, quo facto convulsiones quidem cessant, ast aegra cadaveri similis per tres dies relinquitur. Die 17. *Junii* nova affulget spes, immo ab ea die omnia sensim sensimque in melius mutantur. Mense Septembri praeter tussim et pectoris dolorem, nec non debilitatem aegra de nihilo conqueritur. Mense Decembri adspectu saltem sana, rus petit, rediitque valetudinaria adhuc mense Maio a. 1817.

fumi carbonum et nicotianae in cubiculis infantum, temperatura eorum modica et constans, lucis ibi moderamen, aversio radiorum solarium, sobrietas nutricia, alvi libertas, pedum custodia, repetita tempore dentitionis sub faciei rubore capitisque calore retro aures sine mora hirudinum applicatio, non neglectis sinapismis ad suras, balnea non nimis calida, cauta morborum cutaneorum aut evacuationum plerumque salubrium medela, abstinentia a pharmacis narcoticis, nisi absolute necessariis, potiora prophylacticae sistunt momenta. Ubi hydrocephalus acutus familiae cujusdam flagellum sistit, infantibus circa tempus suspectum *corticem daphnes mezerei* brachiis ad lenem exulcerationem usque repetitis vicibus apponimus [159]), vel partibus istis aut basi cranii *fonticulos* [160]), vel *unguentum cum tartritide stibii et potassae* illinimus, ac urinam, si parcius solito fluat, infuso herbae et radicum *apii petroselini* vel foliorum *violae tricoloris* promovemus. Plurimi consilium infantes vix natos mox nutricibus ruri degentibus committendi, conduxit.

13. *Methodus medendi* cum spe eventus adversus hydrocephalum acutum commendanda, potius encephalitidem et morbos affines respicit. Interea et sub ingressione, ut videbatur, extravasati, nisi Cura.

159) Sciat Sachse me hoc concilium jam in prima editione a. 1818. edita p. 303. dedisse.

160) C. Smyth, Sachse ll. cc.

nisi a *venaesectione*[161]), saltem ab *hirudinibus* retro ad aures, ad nares[162]), tempora et collum, nec non ab *affusione frigida capitis*, a *sinapismis*[163]) ad crura et a *tartaro emetico*[164]) nec non a *muriate hydrargyri dulci*[165]) tale saltem obtinuimus levamen, ut parentes fateri adacti fuerint, quod methodus ista citius adhibita vitam prolium salvare potuisset. *Folia digitalis purpureae*[166]), in infantibus parum, plus autem in provectioribus aetate praestant. Si, quod raro et vix unquam cum detrimento[167]) contingit, usus internus

161) Ex jugulari MAXWELL l. c.

162) CRUVEILHIER (l. c.) illis maxime favet, et hirudinum defectui instrumento scarificante (*phlébotome de la pituitaire*) supplet.

163) CRUVEILHIER semicupia cum *sinape* laudat. Illis neutiquam faveo, nam si debilia, effectu destituuntur; sin fortia, partes genitales, utpote tenui epidermide instructas, inflammant.

164) Jure commendat MILLS.

165) Nychthemeri spatio haud raro infantibus anni unius alteriusve a scrupulo usque ad drachmam dimidiam exhibui.

166) A drachma una ad colaturam infusionis unciarum sex omni hora cochlear majus pro adultis. Minor in junioribus requiritur dosis. Inservit mihi digitalis infusum pro vehiculo ad pulveres ex calomel porrigendos. Bis jam pulaum lentum, hydrocephalo acuto proprium, sub usu hujus remedii, accedente copioso urinarum effluxu, frequentiorem evasisse conspexi.

167) CHEYNE summo jure monet, fomitem morbi nostri saepe in abdomine latere. Quamobrem, si calo-

ternus mercurii alvum nimis moveret, absente, vix unquam a nobis hic conspecta, fortiori salivatione, et *unguentum hydrargyri griseum* [168]) collo, pectori, cruribus inungi potest. Libenter illi pulverem *foliorum digitalis purpureae* jungimus [169]). Decrescentibus jam jam viribus *infusum florum arnicae* haud spernendum sistit pharmacum [170]). Quibus remediis incassum tentatis, nil superest, quam ut derasis capillis universa cranii superficies, *vesicatorio* cooperiatur. Enormem inde seri copiam mirabili cum effectu depluisse vidimus. Sunt qui *moxam* vertici admovendam esse doceant [171]). Conclamato morbo, *moschus*, *subsuccinas ammoniae empyreumaticae* [172]) et clysteres cum *gummi resina*

mel per se alvum non satis movet, ei libenter aliquot radicis *Jalappae grana* addo.

168) Ad drachmas duas, ad unciam semis spatio nychthemeri. Praesenti enim in morbo neque a natura, nec a modica pharmacorum dosi quidquam exspectandum.

169) E. c. ad drachmas duas unguenti mercurialis drachmam unam pulveris digitalis.

170) Illi quammaxime cura a L. A. Struve peracta (Rust *Magazin für die gesammte Heilk. B.* 20. p. 335) deberi videtur, quam ceterum nemini ut exemplar designarem. Quis enim prudens infantii paucarum hebdomadum (*viertelhalbjährig!*) drachmam unam et semis nitri exhiberet? quisque hirudinibus vesicatoria, vesicatoria fotui glaciali, fotum glacialem castoreo et camphorae jungeret?

171) Truey in *Journal général de médec. chir. et pharmacie. Octobr.* 1814.

172) Spiritus cornu cervi succinatus.

sina assae foetidae vitae extinctionem procrastinant. Contrarium effectum ab *opio* exspectabis [173]. *Balnea tepida* in toto morbi curriculo vix locum inveniunt [174].

§. XXIII.

De hydrocephalo accessorio.

Definitio. 1. *Hydrocephalus*, encephalitidis secundariae aut morborum chronicorum effectus, nunc celeriter, nunc lente decurrens, nobis est *accessorius*.

Scriptores. 2. Apud singulos fere de hydrocephalo scriptores facta ad *accessorium* spectantia obveniunt, maxime autem apud Hopfengaertner [1]), Yeats [2]), Cruveilhier et Mills [3]).

Symptomata. 3. Hydrocephalus, *encephalitidis secundariae* effectus, indicatis in morbis [4]) evolvi potest. Pro varia aegritudinis primariae natura variam induit formam. Generatim sub illius curriculo, praeviis saepe urina pauca cum sedimento lateritio, ac alvo obstructa, capitis dolor accedit, aut praesens augetur, physiognomia aegri derepente in pejus ruit, somnus haud reficiens pro tempore levamen afferre videtur, ast en brevi post vomitum, a sopore secutum, cui profusus sudor, cum symptomatum remis-

173) Sic ex ipsis observationibus a Mills relatis elucet.

174) Mills illis multum favere, haud intelligo.

1) Op. c. p. 135 sq.

2) *A statement of the early symptoms which lead to the disease termed water in the brain* etc. *London* 1814.

3) ll. cc. 4) Cap. III, §. XVI. 15.

remissione, ac si malum intermittentem induere vellet naturam, pro tempore finem imponit, donec lethargus, cum frequenti ejulatu, pulsu lento, irregulari aut frequenti, sphincterumque officium deletum, proximum annuncient interitum. Aliàs hydrocephalus *chronico* magis *modo* ingruit; post graves scilicet haemorrhagias, vel repentem eorum suppressionem, vigente oedemate pedum, vel alio hydrope praesertim cavitatis pectoris, post dysenterias, diarrhoeas diuturnas, Coqueluche[5]), phthisin pulmonalem[6]) etc. Somnolentia, oblivio rerum, imbecillitas sensuum motuumque, cephalaea et vomitus, hostem adventantem annunciant, ac respiratio inaequalis, lenta et suspiriosa, nec non convulsiones, anaesthesiae et paralyses de illius testantur praesentia.

4. Caussae encephalitidis secundariae et de hydrocephalo subsequente rationem reddunt. Qui chronice evolvitur, dispositioni universali ad hydropes, constitutioni potissimum scrophulosae, morbisque praeviis encephali[7]) originem debet. Caussae.

5. Ut doctrina, cujus rudimenta hic exponimus, Necroscopia.

5) Mills l. c. („*Bey scrophulösen zu dem Hydrocephalus Anlage habenden Individuen wird das Blut durch den Husten im Kopfe angehäuft, es entstehet eine Congestion in den Hirngefässen und Ausschwitzungen*").

6) P. III. Vol. II. sect. I. cap. X. §. LII. 7.

7) E. c. tumoris in cerebro. v. Zetterström in *Svenska Läkare-Sällskapets Handlingar. 2. B. 2. 3. H. Stockholm* 1815.

mus, perficiatur, post singulos morbos, qui gravi capitis eaque lethali affectione stipati fuere, cranii sectio instituenda est.

Diagnosis. 6. Absit interea, ut omne extravasatum, saepe mortis magis quam morbi productum, definitionis generalis [8]) immemores, pro *hydrocephalo accessorio* declaremus.

Prognosis et therapia. 7. Hydrocephalus accessorius acute evolutus, nisi per rectam encephalitidis secundariae curam anteverti possit, prognosin adhuc pejorem, quam ille, qui chronice ingruit, et cui interdum *diuretica*, *purgantia*, simul cum *tonicis* et *ulceribus artificialibus* ad caput medentur, agnoscit.

Caput V.

De apoplexia.

§. XXIV.

Definitio. Scriptores.

Definitio. 1. Repentina sensuum, facultatum animi motuumque voluntariorum imminutio, interruptio, abolitio, vigentibus plerumque respiratione et cordis actione, *apoplexia* [1]) dicitur.

2. Do-

8) §. XIX. 1.

1) Ab ἀποπλήσσω, percutio. *Aphonia* Hippocratis, qui sub nomine apoplexiae saepe paralysin designaverat (vide aphor. 40. sect. VII. Charter. T. IX. p. 312.

2. Doctrina apoplexiae jam HIPPOCRATI [2]), CELSO [3]), CAELIO AURELIANO [4]), ARETAEO [5]), GALENO [6]), AETIO [7]), AEGINETAE [8]) nota, magis magisque inclaruit operâ DODONAEI [9]), PISONIS [10]), WEPFERI [11]), SENNERTI [12]), PECHLINI [13]), BAYLEI [14]), BONETI [15]), MITSCHELII [16]), BAGLIVII [17]), Scriptores.

Prorrheticor. lib. II. cap. X. CHARTER. T. VIII. p. 819. Coacar. praenotion. No. 359. ibid. p. 872. et No. 477. ibid. p. 879). *Nervorum resolutio* CELSI. Quem enim iste auctor ut speciem apoplexiae descripserat (Medicin. lib. III. c. XXVI) *morbum attonitum*, hunc ad catalepsin revoco. *Morbus attonitus* LOMMII (obs. med. lib. II. p. 81). *Sideratio*, *percussio* MOLINARII (de apoplexia. sect. I. §. I). GERM. *Schlagfluss.* GALL. *Apoplexie.* ANGL. *Apoplexy.* ITAL. *Accidente*, *colpo*, *gocciola.* POLON. *Apoplexya.* ROSS. Посшрѣлъ.

2) l. citandis. 3) l. citandis.

4) Acut. morb. lib. III. cap. V.

5) De caussis et signis morbor. diuturnorum. lib. I. cap. VII.

6) Definit. medicin. No. 244. CHART. T. II. p. 261. De locis affect. cap. X.

7) Tetrab. II. serm. 2. c. 27. 8) Lib. III. cap. XVIII.

9) Prax. med. Amstel. 1516. lib. II. cap. XV.

10) De morbis e colluvie serosa. sect. II. Part. II. cap. 5.

11) Observat. anatom. ex cadaveribus eorum, quos apoplexia sustulit. Scaphus. 1658.

12) Diss. de apoplexia. Wittemb. 1611. 1654.

13) Diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1667. v. HALLERI disp. med. T. I. No. 1.

14) Tractatus de apoplexia. Tolos. 1677.

15) Sepulchr. anat. lib. I. sect. 2.

VII [17]), LANCISII [18]), FRACASSATI [19]), DE LA MOTTEI [20]), VALLISNERII [21]), FR. HOFFMANNI [22]), WEITBRECHTII [23]), CARDANI [24]), SWIETENII [25]), HEISTERI [26]), BÜCHNERI [27]), MORGAGNII [28]), LIEUTAUDII [29]), MARQUETI [30]), PONSARTI [31]), WALTERI [32]), QUARINI [33]), STOLLII [34]), TISSOTI [35]), BUR-

16) *Trattato dell' apoplessia, Roma* 1709.

17) Prax. medic. cap. IX.

18) De subitaneis mortibus. Opp. Genev. 1718.

19) Historia apoplecticorum. Amstel. 1724.

20) *Traité complet de chirurgie, T. I.*

21) *Dell' uso ed abuso delle bevande, e bagnature calde e fredde. Moden.* 1725.

22) Med. rat. syst. Pars II. cap. VII. De haemorrhagia cerebri. Pars IV. cap. I. De nervorum resolutionibus. — Diss. de apoplexia. Hal. 1728.

23) Commerc. liter. a 1734. Hebd. 9. No. 2.

24) De apoplexia, v. HALLER biblioth. med. P. II. p. 24.

25) Comment. T. III. §. 1007 sq.

26) De apoplexia mag. chirurg. quam medicamentis curanda. Helmst. 1752.

27) Diss. de caussis quibusdam specialibus apoplexiae, observationibus anatomicis rarioribus confirmatis. Hal. 1764.

28) De sed. et caus. morb. epist. II. III. IV et V.

29) *Précis de médecine, L. I. Des maladies de la tête.* p. 181. — Historia anatomica med. T. II. lib. 3.

30) *Traité de l'apoplexie. Paris* 1770.

31) *Traité de l'apoplexie et de ses différentes espèces. Paris* 1782.

32) De morb. peritonaei et apoplexia. *Mémoires de l'ac. R. de Berlin.* 1782. p. 76.

33) Animadversiones pract. in divers. morb.

Burserii[36]), Zuliani[37]), Kirklandi[38]), Gayi[39]), Foderei[40]), G. Blanii[41]), Montaini[42]), Portalii[43]), E. Homii[44]), Richelmei[45]), Cheynii[46]), Rochouxi[47]), Riobei[48]), Abercrombii[49]) aliorumque[50]).

34) Praelectiones. p. 346.

35) Epist. de variolis, apoplexia etc. op. T. VI.

36) Institut. med. pract. Vol. III. cap. 4.

37) De apoplexia praesertim nervea commentarius. Brixiae 1789.

38) *Commentary on apoplectic and paralytic affections. Lond.* 1792.

39) *Vues sur le caractère et le traitement de l'apoplexie. Paris* 1807.

40) De apoplexia disquisitio theoretico-pract. Aven. 1808.

41) *Transactions of a society for the improvement of medical and surgical knowledge. Vol. II.* p. 192. v. *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte.* 20. *B.* p. 572.

42) *Traité de l'apoplexie. Paris* 1811.

43) In *Mémoires de l'académie R. des sciences, Paris* 1771. *Observations sur la nature et le traitement de l'apoplexie et sur les moyens de la prévenir. Paris* 1811. Et: *Mémoire sur la nature et le traitement de plusieurs maladies. Vol.* 2. p. 246.

44) L. c. cap. I.

45) *Essay sur l'apoplexie. Paris* 1812.

46) *Cases of apoplexy and lethargy with observations upon the comatose diseases. Lond.* 1812.

47) *Recherches sur l'apoplexie. Paris.*

48) *Observations propres à resoudre cette question: l'apoplexie, dans la quelle il se fait un épanchement dans le cerveau, est-elle susceptible de guérison. Paris* 1814.

49) Op.

49) Op. c. cap. 4.

50) J. Pechey *treatise on apoplexia and convulsions. Lond.* 1708. D. Misticheli *trattato dell' apoplessia. Roma* 1709. Molinarius specimen apoplexiae. Vienn. 1753. J. B. Campiani *raggionamenti sopra dell' apoplessia. Genova* 1759. *Abhandlung über die Kenntniss und Heilung der Schlagflüsse. Langensalza* 1775. B. Chandler *an inquiry into the varioas theories and methods of cure in apoplexies and palsies. Canterbury* 1785. Versiones duae germanicae exstant, altera cum notis Stendal 1787, altera Lipsiae 1787. C. Chr. Bethke *über Schlagflüsse und Lähmungen. Leipz.* 1797. J. L. Ottensee *von der Erkenntniss und Heilung des Schlagflusses und der Lähmung. Berl.* 1805. K. Fr. Burdach *die Lehre vom Schlagflusse. Leipz.* 1806. Moulin *traité de l'apoplexie, ou hémorrhagie cérébrale* etc. *Paris* 1820. Miquel *Untersuchungen über den Schlagfluss* (Pierer's *allgemeine medic. Annalen* 1823. *März.* p. 290). M. J. G. Vitry *essai sur l'apoplexie. Paris* 1823. J. E. Granier de St. Pont *traité sur l'apoplexie. Paris* 1826. Accedunt *dissertationes inaugurales:* Hambruger diss. de morbo attonito. Tubing. 1580. Meyssonerius (Moder?) diss. de apoplexia. Basil. 1582. Schenk diss. de apoplexia. Jen. 1582. Gitler diss. de apoplexia. Lips. 1584. Bockel diss. de apoplexia. Helmst. 1586. Minder diss. de sideratione seu apoplexia. Basil. 1586. Joel diss. de apoplexia. Basil. 1589. Horst diss. de apoplexia. Helmst. 1592. Hasenband (Muldener?) diss. de apoplexia. Basil. 1593. Moeolin diss. de apoplexia, seu morbo adtonito. Tub. 1594. J. Ph. Lonerus *ἐξέτασις ἰατρικὴ μεθοδικὴ* apoplexiae. Lips. 1596. Brunner diss. de apoplexia. Basil. 1599. Pancovius diss. de apoplexia. Helmst. 1600. Moeller diss. de apoplexia. Fr. ad Viadr. 1602. Esthius diss. de apoplexia.

plexia. Heidelb. 1604. Plater diss. de apoplexia. Basil. 1604. Liddel diss. de apoplexia. Helmst. 1605. Stupanus de morbo subitaneo, quem apoplexiam vocant. Basil. 1606. Hiltebrand diss. de apoplexia. Basil. 1607. Luchtenius diss. de apoplexia. Helmst. 1607. Oltermann diss. de apoplexia. Rost. 1607. Ab Eoo diss. de apoplexiae diagnosi et therapia. Basil. 1609. Varus diss. περὶ ἀποπληξίας. Jen. 1610. Gempp diss. de apoplexia. Basil. 1611. Lucius diss. de apoplexia. Lips. 1611. Sennertus diss. de apoplexia. Witteb. 1611. 1654. Bacmeister diss. de apoplexia. 1612. 1641. Conradi diss. de apoplexia. Basil. 1613. Gryn diss. de apoplexia. Basil. 1614. Brendelius diss. de apoplexia. Jen. 1614. Arnisaeus diss. de apoplexia cognoscenda et curanda. Helmst. 1614. Grubenius diss. de apoplexia. Basil. 1615. Gramannus diss. de apoplexia. Marp. 1616. Opsopoeus diss. de apoplexia. Heidelb. 1616. Schaller diss. de apoplexia. Viteb. 1618. Zeutschner diss. de apoplexia. Basil. 1618. Schilling diss. de apoplexiae essentia. Lips. 1620. Nymann diss. de apoplexia. Witteb. 1629. Omiohius diss. de apoplexia. Fr. ad Viadr. 1629. Noessler diss. de apoplexia. Altd. 1630. Wolf diss. de apoplexia. Helmst. 1630. Zeidler diss. de apoplexia. Lips. 1630. Offermans (Vorstius?) diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1632. Pauli diss. de apoplexia. Rostoch. 1635. Lotich diss. de apoplexia. Rintel. 1635. Scharlachius diss. de apoplexia. Fr. ad Viadr. 1635. Sev. Hoffmann disquisitio de apoplexia. Basil. 1636. Kirchenus diss. de apoplexia. Altd. 1636. Kirchheim diss. de apoplexia. Argent. 1636. Schlanhovius diss. de apoplexia. Marp. 1638. Conringius diss. de apoplexiae natura. Helmst. 1640. Stockmann diss. de apoplexia. Rost. 1641. Masius diss. de apoplexia. Regiom. 1642. Hofer (Hoserus?) diss. de apople-

apoplexia. Basil. 1644. Held diss. de apoplexia. Tub. 1647. Schultetus diss. de apoplexia. Rostoch. 1650. Ram diss. de apoplexia. Argent. 1651. Pallament diss. de apoplexia. Leid. 1654. Holstein apoplexiae histor. Leid. 1657. Marchius diss. de apoplexia. Rostoch. 1658. Verzascha exercitatio de apoplexia et paralysi. Bas. 1658. Tinctorius diss. de apoplexia. Regiom. 1659. Michaelis diss. de apoplexia. Lips. 1660. Hugo diss. de apoplexia. Leid. 1661. Rolfincius diss. de apoplexia. Jen. 1661. Westerveld diss. de apoplexia. Leid. 1661. Schneider diss. de apoplexia. Witteb. 1662. Padbrugge diss. de apoplexia. Leid. 1663. Tappius diss. de apoplexia. Helmst. 1663. Rouff diss. de apoplexia. Argentor. 1664. Strasburg diss. casus apoplexiae laborantis ejusque curatio. Regiom. 1665. Pechlin diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1667. v. Haller disp. med. Vol. I. No. 1. Fabricius diss. de apoplexia. Giess. 1668. Friderici diss. de apoplexia. Jen. 1668. Forberger theses de apoplexia. Prag. 1672. Johrenius diss. de apoplexia. Giess. 1672. Martini diss. casus apoplexia terminatus. Basil. 1672. Ursinus diss. de apoplexia. Francf. 1672. Donner diss. de apoplexia. Argent. 1673. Drelincourt diss. de apoplexia. Lugd. 1673. Parent (Spengler ?) diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1675. Francus de Frankenau diss. de apoplexia. Heidelb. 1676. Craanen diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1677. Chuno diss. de apoplexia. Marb. 1677. Nyenhof diss. de apoplexia. Ultraj. 1677. Preusmann diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1677. Van Beest diss. de apoplexia. Ultraj. 1679. Dow diss. de apoplexia. Leid. 1682. Sala diss. de apoplexia. Oenipont. 1682. Tilino diss. de apoplexia. Rintel. 1682. Sand diss. de apoplexia. Regiom. 1683. Seiler theses de apoplexia. Francf. 1684. Laynor diss. de apoplexia. Leid. 1685.

Van

Van der Spyk diss. de apoplexia. Ultraj. 1685. Helwigius diss. de apoplexia. Gryphsw. 1686. Bronchorst diss. de apoplexia. Leid. 1687. Crausius diss. de apoplexia. Jen. 1689. Albinus diss. de apoplexia. Fr. ad Viadr. 1690. Dyker diss. de apoplexia. Leid. 1690. Leichner diss. de apoplexia. Erf. 1690. Duclaux diss. de apoplexia. Leid. 1693. Brüggе diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1694. Carmichael diss. de apoplexia. Leid. 1694. Helwig diss. de apoplexia. Altd. 1695. Raus diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1698. Vesti diss. de apoplexia. Erf. 1698. Cuyper diss. de apoplexia. Leid. 1699. Emerici diss. de apoplexia. Leid. 1699. Hugonius diss. de apoplexia. Basil. 1704. Ribbius diss. de apoplexia. Harderov. 1706. Wedel diss. de apoplexia. 1707. Winther diss. de apoplexia. Rintel. 1707. Rivinus diss. de apoplexia in collect. Lipsiensi. 1710. Leitersperger diss. de morbo attonito. Argent. 1712. Dahl diss. de apoplexia. Harderov. 1713. Berger diss. de apoplexia. Witemb. 1717. Camerarius diss. de apoplexia cum febre. Tub. 1717. Wucherer diss. de apoplexia. Erf. 1718. Huwe (Schaap?) diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1721. Ludolph diss. de apoplexia. Erf. 1722. Van Borchum diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1723. Meibomius diss. de apoplexia ejusque generosioribus remediis. Helmst. 1723. Feron diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1726. Fr. Hoffmann diss. de apoplexia. Hal. 1728. opp. suppl. II. 2. Teichmeyer diss. de apoplexia. Jen. 1728. Goelicke diss. de apoplexia. Fr. ad Viadr. 1729. J. Stahl diss. de apoplexia. Erf. 1729. Borellus diss. de apoplexia. Marb. 1730. Groen diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1730. Gottsched diss. de apoplexia. Regiom. 1730. Luther diss. de apoplexia. Erf. 1732. Hilscher diss. de apoplexia. Jen. 1739. Sobernheim diss. casus insultus apo-

apoplectici levioris feliciter curati. Hal. 1742. BONGAERTS diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1743. EDZARDI diss. de apoplexia. Harderov. 1745. HAEN diss. de apoplexia. Leid. 1745. SCHREITER diss. de apoplexia. Marb. 1748. JUCH diss. aegrotus apoplexia correptus et sanatus. Erf. 1749. STOCKIUS diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1751. HOHEB diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1753. HAMBERGER diss. de apoplexia. Jen. 1754. KANNEGIESSER diss. de apoplexia. Kilon. 1756. MENN diss. de apoplexia. 1763. ARGYROPULI diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1764. BÜCHNER diss. de causis quibusdam specialibus apoplexiae observationibus anatomicis rarioribus confirmatis. Hal. 1764. MONETA diss. de apoplexia. Regiomont. 1764. NICOLAI diss. de quibusdam ad apoplexiam spectantibus. Jen. 1771. Ejusdem diss. de apoplexia. ibid. 1781. NIEMANN diss. de apoplexiae pathologia et therapia. Hal. 1772. STEVART diss. de apoplexia. Edinb. 1777. LANG diss. de apoplexia. Friburg. 1781. OMEIS diss. de apoplexia. Hafn. 1781. CLARK (FRANKLYN?) diss. de apoplexia sanguinea et serosa. Edinb. 1785. HERMUS diss. de apoplexia in genere 1786. GIESLER diss. de apoplexia. Viennae 1788. LYCHTENVELT diss. de apoplexia in genere. Lugd. Bat. 1789. NÜRNBERGER programmata de apoplexia, causarum morbificarum criteria illustrante et confirmante. Wittenb. 1790. Ejusdem De vulgari aetiologia apoplexiae valde ambigua et fallaci. Wittemb. 1794. ALEXANDER diss. de apoplexia. Lugd. Bat. 1791. ANDREWS *dissertation on the apoplexy. Philadelph.* 1793. INGENHOUSZ diss. de apoplexia ejusque variis speciebus. Leid. 1793. ALSTERS diss. de apoplexia. Duisb. 1794. SCARLETT diss. de apoplexia. Edinb. 1795. ROCHER diss. de apoplexia. Duisb. 1797. HECKER diss. Brownii sententiae de apoplexia examen. Erford. 1800. LACHEL diss. de apoplexia. Francf. 1800.

§. XXV.

§. XXV.

Symptomata. Necroscopiae.

1. Apoplexia variis signis (*molimina apoplectica*), in dispositis hunc ad morbum [1]) haud ambiguis, respectu prophylaxeos admodum memorabilibus [2]), HIPPOCRATI [3]) minime ignotis, annunciari solet. Huc spectant somnus solito major horis inconsuetis, cum respiratione profunda, stertore, stridore dentium, incubo, concussionibus; vigiliae; venae capitis, praecipue frontis, turgidae; nisus ad epistaxin [4]), rubor, livor faciei, a statu sano alienae, pinnis narium collapsis [5]); memo- 8. prodroma.

BRAMMER diss. de apoplexia. Edinb. 1803. KÜHN diss. de apoplexia. Lips. 1803. STALIUS diss. de apoplexia. Gent. 1823. COENEN diss. de causis, sede et natura apoplexiae. Lugd. Bat. 1828. H. P. HAARWOOD diss. de pathologia apoplexiae. Edinb. 1828. H. SCOUTETTEN thesis de apoplexia. Argent. 1829.

1) §. XXVI. No. 1. 2) BURSERIUS l. c. §. 98.

3) Aphor. 31. sect. III. CHARTER. T. IX. p. 128.

4) Homines aetate provecti, nisi epistaxin vitii scorbutici aut morbi cordis culpa patiantur, certissime per illam proclivitatem ad apoplexiam patefaciunt, quod PORTALIUM minime latuit. Vid. *Samml. auserl. Abhandl.* 20. *B.* p. 82.

5) SWIETEN l. c. §. 1020. Physiognomia apoplexiam praesagiens conditioni musculorum faciei, paralysi affini, debetur. Ex hac physiognomia SWIETEN quondam apoplexiam imminentem in homine, ut videbatur, sano, jure praedixit.

memoriae imminutio [6]), animi irritabilitas aut serenitas inconsueta [7]); valetudo optima post longam adversam [8]); dispositio ad fletum [9]); albuginea sanguine suffusa, maculae muscarum instar, aut scintillae, aut splendor subinde noctu ante oculos [10]); aberratio a linea inter legendum, visus duplex [11]), acutior solito [12]), amaurosis [13]), aurium tinnitus, susurrus, bombus, auditus gravis, perceptio foetoris [14]), vel etiam odoris suavis [15]); siccitas

6) Thomer observ. p. 81. et consilior. p. 224. Swieten l. c. §. 1010.

7) Saepe consanguineos eorum, qui ab apoplexia fulminati sunt, exclamare audivi: „et tam bene se habebat! — nunquam serenior, nunquam lepidior erat hodierna die."

8) Morgagni l. c. epist. III. art. 17.

9) Senem aliàs crudelem novi, qui parum ante apoplexiae insultum, minima porrecta occasione, crocodili lacrymas fundebat.

10) Lancisi l. c. p. 69.

11) Ex hoc symptomate apoplexiam, brevi post subsecutam, praedixit quondam collega A. Sniadecki in parocho quodam.

12) Sine conspicilli auxilio, brevi ante apoplexiae levioris accessum, legere potuerat vir nobilis Vilnensis, cui a decem jam annis absque optico illo adminiculo literas discernere non licuerat.

13) Morgagni l. c. epist. III. art. 8. ex Ramazzinio. In magistro aeternum venerando, Scopoli, subitanea amaurosis subsequentem apoplexiam annunciabat.

14) Cap. II. §. X (34).

15) Dr. Sabbia medicus *Varese* praxin cum laude exer-

citas narium, sternutatio effrenis [16]), saltus labiorum [17]), oscitationes crebrae [18]), singultus [19]), lingua balbutiens, responsa implicita, verbum unum pro altero prolatum, deglutiendi difficultas, aut sub deglutitione tussis; salivatio [20]), nausea, vomitus [21]); animi deliquia, manus minus prompta scribendo, torpor, formicatio [22]), crampus digitorum, anaesthesia cutis [23]); motus abnormes

cens, mihi die 17. Octobris 1827. retulit, se ad virum, adspectu sanum vocatum fuisse, qui illi dixerat: „nescio quid hodie mecum agitur; undique odores suavissimos percipio, ac inconsueta fruor beatitudine." Quum hic vir alioquin habitum apoplecticum exhibuerit, laudatus medicus, imminentem apoplexiae insultum suspicatus est, ac ideo venaesectionem instituit. *Sub ipsa hac operatione* morbus una cum hemiplegia prorupit.

16) Ut caussa saepe habita. Vide infra §. XXVI. No. 2.

17) Cael. Aureliani de acut. morb. lib. III. c. 5.

18) Oscitationes, post grave animi pathema quavis nocte redeuntes, apoplexiam cum hemiplegia, in vidua quadragenaria Vilnensi praecedebant, eamque continuo dein comitabantur. A tam terribili morbo omnino liberata, ab oscitationibus nocturnis quoque immunis evasit. Pluries idem symptoma apud recens natos apoplexiam annunciasse vidi.

19) Ipsa, de qua vix locutus sum, vidua praeter oscitationes et frequentem experiebatur singultum.

20) Morgagni l. c. epist. II. art. 19.

21) Rega de sympathia. p. 92.

22) Wepfer observ. med. pract. de affectib. capitis, Obs. 78. obs. 136. Forestus obs. lib. X. c. 71.

23) Legatur memorabilis morbi historia in secund. edit.

normes extremitatum [24]), convulsiones [25]); pruritus totius corporis [26]), speciatim verticis [27]), coloris cutis mutatio [28]), dolores articulorum, brachii [29]), cita defatigatio, incessus vacillans, ac si pedes rependo traherentur et difficultates urinae [30]), saepe sedimentosae [31]).

2. Prae-

Part. I. Vol. III. sect. II. cap. XXIV. §. LXXXII. No. 5. allata.

24) Infantem octo mensium, judaeum, spatio nychthemeri ab apoplexia e medio ablatum vidi, qui, psora excepta, optima gaudere videbatur sanitate, praeterquam quod saepe *modum peculiarem rotatorium* cum brachio dextro perficiebat, a parentibus pro effectu pruriginis ab impetigine, a me pro indicio latentis gravioris morbi, habitum. Judaeus sexaginta annorum inter molimina varia apoplectica, ut vertigine, lingua balbutiente etc., *subsultus pollicis* et *digiti indicis*, qui admodum elevabantur, exhibuit. Prius nicotiana illi aponte e digitis cadebat. Secuta est letalis hemiplegia lateris dextri.

25) Stoll rat. med. T. IV. p. 101. Bang diarium nosoc. Hafn. T. II. p. 21.

26) Pruritum senilem saltem apoplexiam praecessisse observavi.

27) Unzer *der Arzt. B.* 6. p. 285.

28) Manus candidas viri nobilis, paucos ante apoplexiae insultum dies, rusticorum instar, bruneas redditas, vidi.

29) Eph. nat. cur. dec. III. an. III. obs. 157.

30) Nimis eas extollit Brunner in Horn's *Archiv für med. Erfahrung.* 1823. *Jan. Febr.* p. 128.

31) Montanus in nonum librum Rhasis ad Mansor. c. 4.

2. Praeviis istis prodromis, vel etiam extemplo, apoplexia, pro vario gradu [32]) variaque sede, diversis aggreditur symptomatibus. Nunc enim homo derepente cum spuma circa os, facie livida, faecum urinarumque depositione mortuus prosternitur, aut saltem praegressis rhonchis nonnullis, respiratione et pulsu interceptis, facie cadaverica, sudore frigido, extremitatibus lividis, resolutis, gelidis, post pauca momenta vitam cum morte commutat (*apoplexia fulminans*); — nunc aegrotans profundo sopore detentus, oculis clausis, apertis, defixis, ore alterutram in partem retracto, cum respiratione tarda, profunda, sonora, pulsu lento, pleno, duro, aliquando irregulari, paraplegia, hemiplegia, saepissime paralysi vesicae urinariae, pro re nata ischuriam, enuresin, vel eorum complicationem generante, brachiis partibus genitalibus vel thoraci arcte admotis decumbit (*apoplexia exquisita*); — nunc aeger prius vertigine caduca, lipothymia, vigiliis, lethargo [33]), sensu S. constitutiva.

32) A Galeno (comment. in coac. praenot. text. 476) usque ad nos, *varii apoplexiae gradus* stabiliti sunt. Quod non sine controversiis accidisse ex Morgagnio (l. c. epist. II. 13. 14) et Burserio (l. c. §. 97) elucet. Evitari tamen illae potuissent, si magis *loci affecti* ratio habita fuisset. Ab isto enim potius quam a gradu varium morbi adspectum derivandum esse, existimo.

33) Praefectus militum Polonus, a novitatibus politicis, quas bono patriae adversas crediderat, mense Aprili

sensu flammae coram oculis, saepe cum nausea et vomitu prehenditur ac dein, illaesis fere functionibus universi corporis, aut uno tantum sensu, aut facultate quadam animi, aut instrumento aliquo motus orbatur (*apoplexia imperfecta*, *parapoplexia* [34])). — Frequentissime inde laedi solent visus et auditus [35]), memoria, tum rerum [36]), tum

1813. adeo perculsus fuit, ut in *lethargum septem nychthemerorum* incideret, a quo expergefactus, plane imbecillis evasit. Vultu sereno ac lepido, depluente saliva ex ore, pauca eaque incongrua verba proferebat, sese continuo, ac si aliquid amissum quaereret, circumagendo. Solum a conspectu rerum militarium animus quodammodo colligebatur.

34) Huc revocamus et transitoriam aeque ac imperfectam apoplexiam, quae a Gallis *coup de sang* nuncupatur, quamque Rochoux immerito ex genere apoplexiae plane expellit l. c.

35) Patet inde amaurosin et surditatem, improvise contingentes, ut lubet, vel pro moliminibus apoplecticis, vel pro apoplexia imperfecta, haberi posse. Observante E. Home apoplexia aliquando facultatem objecta propinqua videndi delet, concesso visu ad distantiam decem pedum (*The journal of science and the arts. London* 1816).

36) In mercatore judaeo Vilnensi Simson, quinquaginta et ultra annos nato, mense Novembri 1815, per lapsum ab apoplexia correpto, memoriae imbecillitatem relictam observavi, quae non verba, ab aegro cum eloquentia adeo electa, sed ideas, quarum filum sub ipso sermonis curriculo solebat amittere, respiciebat. Uxor mercatoris Vilnensis Florentini post apoplexiam

tum verborum [37]) (quorum aegri saepe unum alteri, aliquando ex idiomate minus noto [38]), substituunt [39]), aut ex interrogatione veluti echo desumunt [40])),

illico precationum oblita est, ceterum autem bona fruebatur memoria.

37) Collega quondam, *Briotet*, senex, praevia cephalalgia et sensu ac si derepente a flamma circumdaretur, memoriam verborum illico ita amisit, ut ceterum mentis sat compos nec proprii quidem nominis recordaretur. Paucis iisque incongruis verbis in infinitivo, e. c. *occasionner*, *faire*, singulas designare solebat res. Aeger de quo (*Nouvelle Bibliothèque médicale. Avril* 1828) narratur, omnia verba vocabulis *sonnez* at *six-cinq* denotabat. Apoplecticam in nosocomio Vindobonensi curavi, quae mente omnino compos, quaestionibus semper *Joseph* respondebat, ac aliud verbum pronunciare haud poterat. Simile exemplum apud Baillie lego (*Medical transact. published by the college of physicians in London. Vol. IV.* 1813. *No.* 2). In *Revue médicale. Avril* 1825. et Froriep *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B.* 10. *No.* 22. legitur de viro quinquaginta quatuor annorum, qui *scribebat* „*je ne souffre pas de la tête*," et *dicebat* autem „*les douleurs ordonnent un avantage*." Scribebat quoque „*tambour*," et legebat „*fromage*."

38) Idem *Briotet* primis morbi mensibus linguam suam gallicam cum idiomate polonico, vix illi noto, commutavit.

39) Ornatissima femina Vilnae degens, *Sokuhka*, praeviis capitis summo dolore ac apoplexia, perstantibus omnibus animi facultatibus, invite sibimet ipsi irridens incongruis saepe utebatur verbis. Sic amicae gra-

munt [40])), nec non vox et deglutitio [41]). Qualiscunque fuerit vis apoplexiae, *convalescens* imbecillitatem functionum mentalium, cum proclivitate ad fletum et aliquando cum inconsueta et effrena propensione ad interrogationes [42]) retinere solet.

3. Ca-

tias agendo edixit: *jaka durna*, (quam stupida), loco *jaka dobra* (quam bona)! Alia occasione loco *bonjour*, obscoenum germanicum verbum H..f..t, erubescens, prodidit. Ceterum germanico sermone horis matutinis, gallico vespertinis et polonico indiscriminatim usa est. Literam *S* ut *T* pronunciavit: e. c. *la toupe* loco *la soupe*. Omnia scribere potuit, excepto famulae addictissimae nomine, cujus plane recordari nequierat.

40) In monacho Vilnensi, imperfecta apoplexia mulctato, sequentem respondendi modum observavi: e. c. quomodo vales? Vales. Quid tibi dolet? dolet etc.

41) Nobilissima femina Gubernii *Minsk*, a. 1812. ab adspectu domus suae combustae, humum inconscia ceciderat. Paulo post surgens, nil nisi quandam difficultatem in verbis articulandis et in deglutitione absolvenda experta est. Sequenti anno, novo accedente animi pathemate, completa accessit dysphagia. Paucae jam aquae guttae ad fauces perductae, suffocationis periculum minabantur. Hoc excepto aegra, instar sanae, vestita et ornata deambulabat. Evacuationibus sanguinis et alvi, calomel, vesicatoriis, antispasmodicis etc. tractata, post triduum obiit. Cadaveris sectionem affines nullo pacto permiserunt. Cfr. Ephemer. nat. cur. dec. I. an. VI. VII. obs. 40. et dec. III. an. VII. VIII. append. p. 129. *Bulletin de la faculté de méd.* in *Journ. de méd. chir. et pharm.* T. 32. 1815. *Février* p. 260. et Home l. c. p. 267.

3. Cadavera hominum apoplexia perempto- rum exhibere solent: *sanguinem* et *serum* aliquando per viginti quatuor et longius horas *e naribus manantia* [43]), *sugillationes* in cellulosa subcutanea capitis [44]), — *cranium* angustum [45]), suturis orbatum [46]), exostosi [47]), carie [48]), vel ad ipsos sinus frontales [49]), detentum, — humorem purulentum sub Necroscopiae.

42) Comitissa W. . . . nobilis alumna coenobii equestris Vindobonensis, apoplexia perpessâ ab interrogandi propensione ita excruciabatur, ut nocturno etsi tempore famulam ad comitissam Dietrichstein, coenobii praefectum, miserit, rogatu respondendi quaestioni: quisno fuerit institutor (Aja) Imperatoris Josephi II.? — Abbas *Bondi*, poeta aulae Archiducis Beatricis addictus, sub curriculo paralyseos perpessae apoplexiae effectus, omnes, ipsa Principe non excepta, quaestionibus defatigabar, quod ante morbum nunquam contigerat.

43) Fr. Hoffmann op. c. P. II. sect. I. c. VII. obs. I.

44) Atque ita non solum in apoplexia traumatica, sed et in aliis apoplexiis ex caussis internis, praecipue, ut pluries vidi, ad locum, cui vesicatorium admotum erat, accidit. Legatur de hoc argumento, in medicina forensi magni momenti, Ploucquet commentatio med. in processus criminal. super homicidio, infanticidio et embryoctonia. p. 22.

45) Stoll rat. med. P. VII. p. 175.

46) Arend diss. de cephalalgia. Lugd. Bat. 1675.

47) Ephem. nat. cur. dec. III. ann. IX. X. obs. 253. Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 18. B. 1. St. p. 116.

48) Act. nat. cur. Vol. VIII. obs. 33. Levêque Lasource in *Journ. de méd. continué.* 1810. *Juin.* p. 419.

49) Richter obs. chirurg. lib. I.

sub cranio [50]), cruentum inter os occipitis et duram matrem [51]) effusum, — dilatationem vasorum sanguiferorum *durae matris* [52]), illius callositatem [53]), cum cranio adhaesionem morbosam [54]), concrementa ossea in ea [55]), in falce magna [56]), — *piae matris*, venas sanguine coccineo refertas [57]), tumorem [58]), inflammationem [59]), crassitiem [60]), — sangui-

50) Wepfer l. c. p. 438.

51) Bang in Act. Reg. soc. med. Hafn. Vol. I. p. 118. 251. Bis ipse vidi.

52) Ut calami scriptorii adaequarent magnitudinem, nunquam vidi, quod referunt Ballonius (consilior. med. lib. III. Paris. 1630), Bonet (l. c. sect. I. obs. I) et Morgagni (l. c. epist. I. 17).

53) Bang l. c. p. 1. 54) Cheyne l. c. Wenzel op. c.

55) Gohl in Act. med. Berolin. dec. I. Vol. IX. p. 56. Conradi *Handb. der pathol. Anatom.* p. 532.

56) Morgagni l. c. epist. III. 20. Bader obs. 26. Die 12. Martii a. 1825. gubernator urbis Tyrolensis *Botzen*, Lib. Bar. *ab Hauer* apoplexia obiit. Inter laminas sinus falciformis reperiebatur os utrimque acuminatum, longitudinis duorum fere pollicum et latitudinis dimidii pollicis, quod os cerebri vestigia ad tres lineas excavata exhibuit. In vicinis tria adhuc ossicula formae lentium reperiebantur. Similia ossicula quoque inter recti intestini, admodum extensi, membranas, magnas plicas efformantes obvenerunt (Ex morbi historia mihi a familia defuncti communicata).

57) Cheyne l. c.

58) Chambon de Montaux obs. clin. cur. morbor. pericul. et rar. aut phaenom. ipsor. in cadav. indagat. referentes, Paris. 1789.

59) Cheyne l. c. Inveni aliquoties.

sanguinem [61]), ulcus [62]) inter meninges, earum degenerationem [63]), opacitatem [64]), saniem [65]), serum [66]), cruorem [67]) in superficie cerebri, — *cerebrum* [68]), normale [69]), molle [70]), induratum [71]), fere callosum [72]), lacerum [73]), corruptum [74]),

60) Pluries mihi obvenit.

61) Morgagni epist. III. 20. Haud rarum phaenomenon.

62) Vieussenx *histoires des maladies internes.*

63) Eph. nat. cur. dec. III. an. IX. X. obs. 253.

64) Cheyne l. c. 65) Morgagni ep. V. 11.

66) Idem. Epist. XIV. 35. Serum in cavitate encephali contentum, caloris ope *non* coagulari, sed nullo relicto residuo evaporari, praeter Hunterum (*A treatise on the blood*), Odier affirm. v. *Bibliothèque univers.* 1816. *Juin.* ex *Medical-chir. transact. Vol.* 7. 1816. Cfr. cap. IV. §. XXII. 5.

67) Plurima cum cruoris, tum seri, tum utriusque humoris simul super cerebrum effusi, numero exempla. Universam cerebri superficiem, praesertim inferiorem, a sanguine, veluti a glutine, circumdatam inveni, in cadavere magistri artis delineatoriae gymnasii Vilnensis, qui apoplexia fulminante, sub actu alvum deponendi, perierat.

68) Notandum est, vitia cerebri apoplectica aequali circiter ratione in hemisphaerio alterutro, longe autem rarius in ambobus simul locum habere, de quo argumento legatur Rochoux l. c.

69) Vallisnieri l. c. p. 57. Vieussens l. c. Cheyne testimonio Tyrre innixus.

70) Lancisius l. c. p. 120. Rochoux l. c. Rostan l. c.

71) *Hist. de la soc. de Montpellier. T. I.* p. 334. Isenflamm *prakt. Anmerk. üb. die Nerven.* p. 536. Cheyne l. c.

ptum [74]), ad latus thalami sinistri permolle, liquatum, humore cruento permixtum [75]), sphacelosum [76]), cum substantia medullari rubra [77]), abscessu [78]), exulceratione [79]), tuberculis in corpore striato [80]), — *cavitates morbosas* in substantia medullari hemisphaeriorum, serum [81]), sanguinem [82]) conti-

72) Rudolphi *Resultat d. Obduction eines, am Schlagfluss verstorb. Epileptischen.* in Horn's *Archiv.*

73) Stoll l. c. p. 202.

74) Bonet l. c. lib. II. sect. II. obs. 30. Reil memorab. clinica. Fasc. IV. No. 4.

75) Morgagni epist. V. 6. L. F. Bravais *sur l'hémorrhagie de la couche corticale du cerveau. Revue médicale, Mars* 1827. p. 402.

76) Lyser de sphacelo cerebri. Lips. 1656.

77) Autenrieth *Physiologie.* §. 1048. Cheyne l. c. Conditio ista inflammatoria cerebri saepe in cadaveribus a me reperta est.

78) Wepfer l. c. p. 398. Laube Eph. nat. cur. cent. II. obs. 39. Nebel program. de apoplexia et abscessu cerebri letali. Heidelberg. 1791. Cavendum, ne cavitates morbosas cerebri (de quibus mox infra), a sanguine in substantiam hujus visceris irruente productas, pro abscessu habeamus.

79) Morgagni epist. XI. 2. Caldani *Saggi scientif. di Padova.* 1786. Bang l. c. et Vol. II. p. 92. Cfr. Kühn und Weigel's *ital. med. chir. Bibl. I. St.* p. 172.

80) Morgagni epist. XI. 2. Rochoux l. c.

81) Baillie *neue Bemerk. über die Anatomie des krankhaften Baues* in *Samml. auserles. Abh. für pr. Aerzte* 20. *B.* p. 470.

82) Morgagni epist. III. 6. 8. epist. IX. 20. Cheyne l. c. Rochoux l. c. Ribes *considérations physiolo-*

continentes, interdum vicinos cerebri ventriculos comprimentes, angustantes [83]), — ipsos *cerebri ventriculos* materia puriformi [84]), lactea [85]), sero [86]), aut cruore [87]) repletos, laceratos [88]), — *plexus choroideos* profunde rubros, veluti inflammatos, sanguine turgescentes, varicosos [89]), erosos [90]), ruptos [91]), cum concretionibus pisiformibus [92]),

giques sur un kyste contenant du sang coagulé et placé entre l'hémisphère gauche du cerveau et la dure mère. Revue médicale. Janvier 1822. p. 34—57.

83) Stoll *Heilungsmethode.* 8. *B.* p. 179.

84) Morgagni epist. V. 4. Kühn et Weigel l. c. 2. *St.* p. 173.

85) Van Royen diss. de apoplexia lactea. Lugd. Bat. 1771. Puzos in *Samml. auserl. Abhandl.* 1. *B.* p. 85. Levret *l'art des accouchements.* §. 874.

86) Morgagni epist. LX. 8. Lieutaud lib. III. obs. 156. Bang l. c. Bell de apoplexia hydrocephalica. Edimb. 1796. Observationes meae quodammodo esa Autenriethi confirmant, *serum* potius in ventriculo cerebri *sinistro*, *cruorem* in dextro reperiri.

87) Act. nat. cur. Vol. III. obs. 7. Lieutaud lib. I. obs. 1242. lib. III. obs. 234. 294. 296. Portal *Mémoires de Paris.* 1781.

88) Wepfer l. c. p. 7. Morgagni epist. III. 2. 4. 6. 9. 11. 16. 18. epist. LX. 2. 4. 6. epist. LXVII. 14. Stoll rat. med. P. VII. p. 202. Cheyne l. c.

89) Morgagni epist. II. 19. epist. III. 14.

90) Ibid. epist. II. 15. 16.

91) Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 18. *B.* 1. *St.* p. 116. Plurima exempla rupturae plexus choroidei mihi obvenerunt.

bus[92]), hydatide[93]), — ad *corpus callosum* praecipue[94]), aliisque cerebri in locis ossa[95]), calculos[96]), pilos[97]), tumores[98]), excrescentias[99]), steatomata[100]), hydatides[101]), — *cerebellum* liquatum[102]),

92) R. Wade in *London medical and physical journal. March.* 1816. p. 190.

93) In viro quadragenario die 17. Novembris an. 1821. in clinico instituto Vilnensi demortuo. Jam adaperto cranio hemisphaeria cerebri oedematosa comparuere. Ventriculi laterales seri pellucidi drachmas dúas continebant. Prope medullam oblongatam illius seri uncia reperiebatur. Hydatis plexui choroideo dextro adhaerens amygdalae magnitudinem adaequabat.

94) *Samml. auserl. Wahrnehmung. aus der Arzneywiss. A. d. Französ. Frankf.* 1757. 1. *B.* 5. *St.* p. 343.

95) Scheid diss. de duob. ossiculis in cerebro mulieris apoplexia extinctae repertis. Argent. 1687. In Halleri coll. disp. pract. Vol. I. No. 14.

96) Meckel vid. Adami l. c. et *Histoire de l'académie des sciences de Berlin.* 1754.

97) J. Veratti obs. pilos in cerebro mulieris apoplexia mortuae in Comment. Bononiens. T. II. P. I. C. p. 184.

98) Blane l. c.

99) Act. med. Berolin. dec. I. Vol. I. p. 40. Sandifort exercitat. academ. lib. II. c. 3.

100) Bonet lib. I. sect. II. obs. 53. Stoll rat. med. P. VII. p. 163. Engel in Schmucker's *vermischten Schriften.* 1. *B.* p. 274. Schaeffer in Hufeland's *und* Himly's *Journ. der pr. Heilk.* 1809. *Decemb.* p. 114. Cap. nostr. II. §. X. 12 (34).

101) Bonet l. c. obs. 51. Lancisi l. c. p. 36. Morgagni epist. III. 18. epist. IV. 2. 11. 19. 24. epist. V.

tum [102]), a cruore in illud effuso [103]), ab abscessu [104]) detentum, — turgorem *arteriae* et *venae*, quae ramos nervorum paris octavi, glossopharyngeum scilicet, a vago separant, vel extravasatum cruentum hoc in loco *medullam oblongatam* circumdans [105]), — *glandulam pinealem* ad magnitudinem nucis juglandis, compactam [106]), purulentam [107]), — *carotidum* obstructionem [108]), ossificationem [109]), aneurysma [110]), vasorum cerebri ina-

Z 2 nitio-

6. epist. XI. 6. epist. LX. 8. Montegoia fasc. patholog.

102) Delamare in *Journ. de médecine. T.* 32. v. *Samml. auserl. Abh. für pr. Aerzte*, 1. *B.* 3. *St.* p. 127.

103) Morgagni epist. II. 20. 22. epist. III. 24.

104) Stoll rat. med. P. I.

105) Saepe hoc phaenomenon in cadaveribus praecipue eorum, qui ab apoplexia fulminante perierunt, inveni, atque me id inventurum fore praedixi. Videtur mors tam repentina a paralysi pulmonum, compresso pari vago, oriri. A compressione hujus nervi et colorem lividum faciei extremitatumque apoplecticorum explicare liceret cum cl. Dupuytren (*Nouveau bulletin des sciences méd. T. L. No.* 2. p. 28).

106) Lieutaud lib. III. sect. II. obs. 177.

107) Ibid. 108) Gaurionius consil. No. 452.

109) Bonet l. c. lib. I. sect. II. add. obs. 8.

110) Quum arteriae cerebri, membrana externa cellulosa reliquis arteriis (excepta aorta ad suam originem) communi, destitutae sint, anevrysmata encephali valdopere ab anevrysmatibus plurimarum aliarum partium differre debent, ac revera differunt. Sistunt enim meras *dilatationes arteriarum*, quarum ad *caroti-*

nitionem [111]), aërem in iis [112]), eorum rupturam [113]), lithiasin [114]), — sinus per congrumatum sanguinem obstructos [115]), — *vertebras* colli modo sex [116]), sanguinem extravasatum in *cavo spinae* [117]), — vitia *aortae* [118]), *venam cavam* a tumoribus in pectore compressam [119]), — *morbos* cordis [120]), pulmo-

des internas descriptionem exposuerunt Blane (*Samml. auserl. Abh. für pr. Aerzte.* 20. *B.* p. 563) et Baillie (ibid. p. 451). Fit inde, ut arteriis istis, dilatatis, ruptis, cruor derepente ita in cerebrum irruat, uti, lacessita aorta ad suam originem, sanguis in pericardium depluit. (Hodgson: *A treatise on the diseases of arter. and veins. Lond.* 1815). Cfr. Fr. Erdmann Schilbach diss. sistens casum anevrysmatis in capite virginis sexagenariae rariorem. Jen. 1825.

111) Pezold diss. de inanitione vasorum cerebri. Goett. 1783.

112) Morgagni epist. V. 17. 19. epist. XIV. p. 35.

113) Lancisi l. c. p. 20. Ferro med. ephemer. p. 126. Miror rupturam vasorum majorum cerebri in dubium vocari ab egregio Cheyne (l. c.). Cfr. Serres *observations sur la rupture des artères du cerveau, Journal de physiologie. T.* 6. *Janv.* 1826. p. 82.

114) Omnes cerebri arteriae in ossa plus minus mutata fuere apud Ducem supremum exercitus austriaci Principem *a Schwarzenberg* (Clarus in Hufeland's *Journal der pr. Heilk.* 1820. *Octobr.* p. 114).

115) Morgagni epist. IV. 23. 116) Swieten l. c. §. 1010.

117) Pechlinus l. c. Morgagni epist. III. 2. 3. epist. LX. 4. Cfr. observationem meam §. seq.

118) Act. nat. cur. Vol. II. obs. 109.

119) De la Motte l. c. p. 186.

120) Bonet l. c. lib. I. sect. II. obs. 37. add. obs. 10.

pulmonum [121]), hepatis [122]) et renum [123]). Interdum vero apoplecticorum cadavera nihil plane morbosi exhibent [124]).

§. XXVI.

Caussae.

C. praedispon.

1. Ad *caussas praedisponentes* apoplexiae spectant: vitium hereditarium [1]), sexus masculinus [2]),

BAADER obs. I. B. M. SCHROEDER diss. de apoplexia ex praecordiorum vitiis origine. Goetting. 1767. Imperium morborum cordis in cerebrum alio loco (P. II. Vol. II) illustratur: interea conferatur opus cl. KREYSSIG (*die Krankh. des Herzens, systemat. bearbeit.* 1. *Th.* p. 348), qui et antecessorum suorum, CORVISARTI scilicet, TESTAE aliorumque observationes sagaciter collegit. Et historia morbi, quo nostro aevo Princeps Augustenburg. periit, memorabilis est. (ROSAS in HORN's *Arch.* 1812. 2. *B.* p. 27). Item casus a Dr. CAYREL in *Journ. de Toulouse. Mai* 1826. relatus (FRORIEP *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B.* 18. *No.* 8. p. 124).

121) BONET l. c. obs. 57. Cfr. cap. II. §. X. 9 (40), ex quo imperium vasorum pulmonis in cerebrum abunde elucet.

122) Cfr. §. XXVI. No. 1 (14).

123) BONET l. c. obs. 61. LITTRE in *Histoire de l'ac. Roy. des sciences à Paris.* 1702. p. 34. MORGAGNI epist. III. 18. Cfr. §. seq.

124) WILLIS de anima brutorum. Part. II. cap. 8. vel WEPFER hist. apoplect. p. 621. KIRKLAND l. c. („*Without any derangement in the evident structure of brain*") et ABERCROMBY *on apoplexia* in *The Edinburgh med. and surgical journ. Novembr.* 1818. *No.* 57.

1) Apoplexiae hereditariae luculentissimum exemplum

nus [2]), cessatio menstruorum antea copiose fluentium [3]), corpus robustum, torosum, plethoricum, obesum, capite praemagno colloque brevi instructum [4]), nec exceptis tamen aliis corporis constitutionibus [5]), aetas infantilis [6]), annis quadraginta

Blane (l. c.) refert. Alia exstant apud R. A. Vogel de cognosc. et cur. morbis. §. 569. Morgagni l. c. epist. IV. art. 2. Et in me ipso exemplum futurum praedico, nisi *Deo* crudele magis morbi genus mihi imponere placeat.

2) Ex Falret *tableau général des apoplexies qui ont eu lieu dans Paris depuis le* 1. *Janvier* 1794. *jusqu'au* 31. *Décembre* 1823 (*Revue médicale Juin* 1829. p. 539) elucet inter 2,297 apoplecticos fuisse 1,670 mares, et 627 feminas.

3) Fr. Hoffmann l. c. obs. II. in epicrisi.

4) Boerhaave (institut. med. §. 774) asserit, hominum apoplecticorum collum saepe ex sex tantum vertebris esse exstructum, quam structuram constantem per plures generationes manere expertus est. Interea capitis et colli vitia congenita, ut apoplexiae causas, potius ex vitio rhachitico, circulo sanguinis alioquin plurima obstacula ponente, quam ex propinqnitate majori capitis cum corde (Swieten l. c. §. 1010) repeterem.

5) Rochaux (l. c.) rite monet, apoplexiam in quavis corporis constitutione nidulari posse, atque adducto calculo aegrorum 63 confirmat. Attamen cl. vir non demonstrat, homines corpore robusto, obeso, capite magno, collo brevi instructos alia morte quam apoplectica perire solitos esse: unde *constitutio* ista *apoplectica* semper admittenda erit.

6) Baader. Gölis ll. cc. in capite nostro praecedente §. XXII. 2. citat. N. L. Hachmann *Bemerkungen*

ginta et sexaginta intermedia [7]), nec non senilis [8]), victus lautus, aulicus, potus liquorum fermentatorum, vita sedentaria, studia [9]), curae, moeror, inprimis spes delusa, infarctus abdominales [10]), haemorrhagiae consuetae, suppressae, ut epistaxis [11]), haemorrhoides [12]), menstrua [13]), venae sectio habitualis omissa, morbi alii capitis, hepatis [14]) et renum [15]), constitutio endemica [16]), annua [17]),

über apoplexia venosa *bei Kindern* (Hecker's *liter. Annalen der gesammt. Heilk.* 1830. *Mai*).

7) Swieten l. c.

8) Hippocrates Aphor. 31. sect. III. Charter. T. IX. p. 128. Inter 63 aegros solum 17 annorum erant 40—60; — 35 autem annorum 60—80. Rochoux l. c.

9) Alberti diss. de majori frequentia apoplexiae in eruditis. Hal. 1755.

10) J. Kämpf de infarctu vasorum ventriculi. Basil. 1751.

11) Commerc. liter. Norimb. Vol. I. 1732. p. 324. Ephem. nat. cur. dec. III. ann. V. VI. obs. 248. Fabr. Hildanus cent. III. obs. 11. Morgagni epist. III. 30.

12) Baglivi opp. p. 339. H. Schulze diss. sistens virum apoplexia extinctum ab haemorrhoidibus suppressis. Altdorf. 1723. Maxima pars apoplecticorum in Lithuania haemorrhoidarii sunt.

13) Fabricius Hildanus cent. III. obs. 12. In vetulis, quibus menstrua valedicunt, apoplexiam aliquoties a temere cohibitis haemorrhagiis uteri tunc temporis solitis observavi. Cfr. §. III. 10.

14) Cfr. §. XXV. 3 (122). Veteres *atram bilem* ut caussam praedisponentem ad apoplexias accusantes (De melancholia liber ex Galeno, Rufo etc. cap. I. Chart. X. p. 496. Westphal de apoplexia atrabiliari. Gryphis-

annua [17]), atmosphaerae pressio imminuta [18]), tempus pluviosum frigidum [19]), aequinoctium [20]), calo-

wald. 1767), imperium hepatis hunc in morbum minime ignorarunt. Plus tamen quam par est illi tribuit BOBILLIER (*observations sur la présence des calcules biliaires dans les canaux biliaires, considérés comme cause de l'apoplexie.* In: *Journal général des sciences méd. Novembr.* 1824).

15) Homines calculo renali et ischuria inde laborantes pluries apoplexia demortuos vidi.

16) PAJOLA mihi retulit, apoplexias Venetiis morbum communissimum sistere.

17) LEPECQUE DE LA CLOTURE *Anleitung die epidemische Krankheiten nach Hippocratischen Grundsätzen zu beobachten. A. d. Fr. Leipz.* 1776. MISTICHELLI l. c. FORMEY *Ephemeriden von Berlin.* 1. *B.* 2. *Heft.* p. 16. SCHAEFFER *Versuche.* 2. *B.* p. 159. TRAUTMANN diss. de apoplexia epidem. Goett. 1791.

18) J. G. KRAMER commerc. lit. Noric. 1732. p. 346. REZIUS *météorologie appliquée à la médecine.* WIDMANN in HUFELAND's *Journ. der pr. Heilkunde.* 1809. Pressionem quidem atmosphaerae *auctam* ut caussam apoplexiae accusant PISO (l. c.) et HORN (*Archiv für med. Erfahr.* 1813. *Decemb.* p. 387), at plane id meis adversatur observationibus. Nec morbos, qui memorabili anno 1812. Berolini contigerunt, ubi tot animi pathemata cives angebant, indiscriminatim a barometri statu repetere consultum est.

19) HIPPOCRATES sect. III. aphor. 23. RAMAZZINI constit. epidem. 1691. sect. 3. p. 97. LANCISIUS l. c. p. 69. 90. MORGAGNI epist. II. 3.

20) Sic uno ore fatentur medici et ego cum illis.

calores aestivi summi [21]), maxime repentinae temperiei mutationes [22]).

2. Caussae excitantes apoplexiae sunt: violentiae externae, ut mora diuturna foetus in ima pelvi, rudis applicatio forcipum, lapsus [23]), contusio [24]), alapae [25]), aliaeque ludimagistrorum punitiones [26]), nisus fortis qualiscunque [27]), praesertim sub coitu [28]), partu [29]), alvi depositione [30]) et vomitu [31]), mala corporis positio, praecipue inclinato capite, vestes arctae, potissimum colli constrictio [32]), C. excitantes.

21) Frequenter apoplexiam in regionibus septentrionalibus summa aestate, qua radii solares horizontem vix derelinquunt, contingere, pater meus Petropoli, et ego Vilnae, observavimus.

22) Fr. Hoffmann l. c. §. 13. Morgagni epist. III. 13.

23) Camerarius memorabilia. Cent. XX. No. 84.

24) Scultetus obs. 11. et quotidiana experientia.

25) Acta med. Berolin. dec. II. Vol. III. 50. Schediasma de alapis auctore G. Franci. Hal. 1743. p. 15.

26) Morgagni epist. III. 30.

27) Darwin Zoonomia. Vol. I. §. 24. p. 433.

28) Forestus lib. XXVI. obs. 20. Fr. Hoffmann de morb. ex nimio vener. usu. §. 17. Vir conspicuus, sexagenarius, quo tempore a. 1812. Viennae degebam, post lautum prandium coitum exercens, sub ipso hoc opere ab apoplexia correptus est.

29) Adulphus Act. nat. cur. T. I. obs. 241. Coquereau in *Histoire de la société R. de médecine. a.* 1776. p. 268. Vide et §. XXVII.

30) Morgagni epist. anat. med. III. 19.

31) Sydenham opusc. p. 65. Morgagni l. c. No. 11. Burserius l. c. §. 84 (**).

ctio [32]), contorsio [33]), struma [34]), sternutatio [35]), tussis [36]), motus nimius [37]), saltatio [38]), decubitus pleno ventriculo [39]), praecipue capite declivi vel fornaci admoto [40]), insolatio [41]), calor balnei [42]), lapsus

32) *Abhandl. der Schwed. Acad. der Wissensch.* 19. *B.* p. 136. Et: *Apoplectischer Tod verursacht durch Druck auf die* Jugularis interna, *den man anwandte um eine Blutung aus derselben zu stillen.* Ex *Edinburgh medic. and surgic. journ.* in HORN's *Archiv für med. Erfahrung.* 1828. *Mai. Jun.* p. 508.

33) FOTHERGILL in *Medical observat. and inquir. Vol. VII. No.* 9.

34) Nov. act. nat. cur. Vol. V. obs. 64.

35) FABR. HILDAN. Cent. IV. obs. 12. MORGAGNI epist. III. 12. Cfr. §. XXV. 1.

36) FR. HOFFMANN l. c. sect. I. cap. VII. §. 11. BANG l. c. Vol. I. p. 96.

37) WEPFER l. c. p. 262. *The London medical repository. Vol. V.* 1816. *Authenticated cases. No.* 1.

38) De apoplexia ex choreis vid. DARWIN l. c. p. 433.

39) MORGAGNI epist. III. 28.

40) PISO l. c. Plebs Polonica et adhuc magis Rossica, repleto ventriculo cibis rudioribus, cubitum *super fornacem calefactum* petit, unde pluries apoplexia animadvertitur. Mense Februario 1816. duo similia mihi obvenerunt exempla, et quidem solum ob cubitum *prope fornacem*, unum scilicet in monacho 55 annorum, alterum in juvene 30 annorum: ille obiit, iste evasit. Ibi cerebrum, notas inflammatorias exhibens, copioso sero inundatum erat.

41) PISO l. c. p. 105. Pluries milites, rustici tempore messis, et itineratores inde apoplectici fiunt. Cfr. THOMAS *practice of physic.*

lapsus in aquam frigidam et natatio [43]), potus aquarum mineralium fortiorum, e. c. Carolinarum, sine debita corporis praeparatione [44]), drastica [45]), transpiratio suppressa [46]), crapula [47]), ebrietas [48]), maxi-

42) Ritter in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 7. B. 3. *St.* p. 66. Ex balneo vaporis apoplexia non rara inter Rossicos; miror non saepius adhuc accidere.

43) Darwin l. c. p. 434.

44) Fr. Hoffmann P. II. sect. II. Enarrationes morborum. Obs. I.

45) Fr. Hoffmann l. c. obs. II. apoplexiam ex spasmo abdominali, per drastica praesertim in feminis inducto, derivat.

46) Homines a liquoribus farmentatis vel a balneo vaporis excalefacti, qui se aurae frigidae dein exponunt, saepius in apoplexiam incidunt. Nec Rossicorum mos, sese post balneum vaporis illico in nivem conjiciendi, semper ab apoplexiae periculo immunis observatur. Cfr. Amatum Lusitanum Cent. I. Curat. 36, et Bethke op. c. p. 99.

47) Schenck lib. III. obs. 24. Schroeder diss. de apoplexia ex praecord. vitiis. Goett. 1768. Opusc. Vol. II. Fothergill l. c. Vol. VI. Muersinna *Journ. für die Chirurgie.* 2. *B.* 1. *St.* p. 26. Saepius Parisiis et Viennae apoplexia hac ex caussa obvenit, uti ex observationibus Portalii et meis apparet. Rarius inter Polonos, respectu ciborum sat sobrios. De apoplexiae ex crapula origine lege praeterea Warren in *The New-England journal of med. and surgery. Boston* 1812. *Vol.* 1. Clarke in *Medical transactions published by the College of physicians in London.* 1825. *Vol.* 5 (Repletio ventriculi ab ostreis in gravidis) et Barry *über das Gaz in den Gedärmen* Ex *Lancet*

maxime ex vino, sulphure imbuto[49]), et ex cerevisia, cum multo lupulo[50]), aut cum narcoticis praeparata[51]), opium[52]), nicotiana[53]), carbonum

No. 188. *April* 1827. in Froriep's *Notizen*. *B.* 17. *No.* 14. 1827. *Juni.*

48) Schenck lib. I. obs. 149. Plater obs. lib. I. p. 17. et quotidiana inter nostrates experientia: „unde merito, ajente Fr. Hoffmanno (l. c.), hinc caussam repetit Henricus ab Heer, quod septentrionalibus populis adeo frequens sit hic morbus."

49) Fr. Hoffmann §. XV.

50) Idem. Potum cerevisiae Anglicanae, vulgo *porter* dictae, ad apoplexiam excitandam conferre, Gaitskell docuit (*The London medical repository. Vol.* 5. 1816. *Febr.*).

51) Collenbusch *Rathgeber f. alle Stände.* 1800. *No.* 8.

52) Plater l. c. p. 16. 17. Lettsom *med. Nachrichten.* Pluries inter infantes Vilnenses apoplexiam ex syrupo diacodii cum opio parato vidi.

53) Eph. nat. cur. dec. II. an. 10. obs. 3. Hist. morb. Wratislaw. p. 203. Didelot *avis aux gens de la campagne. chap.* 17. p. 119. Murray apparat. med. Vol. I. p. 464. De vi *fumi nicotianae* apoplexiam producendi historia duorum fratrum Silesiorum (de qua et Burserius l. c. §. 85. (**) narrat), ac recentior a Dr. Marshall Hall tradita (*The Edinburgh med. and surg. Journ.* 1816. *January*), testantur. Et pater meus quondam ad amicum suum vocatus erat, quem famulus domum revertens apoplecticum invenit. Quum autem primus ille odorem fumi nicotianae in cubiculo percepisset atque scivisset, aegrum tali nunquam uti fumo, exactius inde inquirens, accepit, amicum, doloris dentium caussa, ad nicotianam confugisse. Si-

num vapor [54]); vesicatorium capiti admotum [55]), odores fortes [56]), cubicula calce recenter illita [57]), animi pathemata [58]), ut gaudium [59]), risus [60]), terror [61]), ira [62]), potissimum indignatio [63]), animi

milem casum ex fumo *herbae hyoscyami nigri*, adversus odontalgiam adhibito, ast letalem, in nosocomio Vindobonensi observavi. Ad *pulverem nicotianae naribus attractum* quod spectat, notandum est, quod si homines tali consuetudini praeter modum addicti aliquando apoplexia perierint, hoc minime nicotianae directe adscribi posse, cum desiderium tabaci familiare sit morborum cerebri symptoma, quod non solum in vesaniis, sed et in ipsis apoplexiis vidi.

54) Vide P. II. Vol. II. cap. de Asphyxia. Schenck lib. de apoplexia ex fumo carbon.

55) Scharschmidt annot. med. et chir. T. III. p. 3137.

56) Heister *Wahrnehmungen.* 1. B. p. 792.

57) Ephem. nat. cur. dec. III. ann. II. obs. 162. ann. IX. X. obs. 74.

58) Zimmermann *von der Erfahrung.* 2. B. p. 440.

59) Langius diss. de morb. ex animi contentionib. v. Opp. T. II.

60) Dna. *Rzewuska* Vilnensis, sexaginta annorum, lepida et jocosa, hyeme a. 1821. sub risu effreni apoplectica evasit. Convaluit. Die 12. Aprilis a. 1822. sub eadem rerum positione en alter apoplexiae insultus, vitae finem imponens.

61) Joseph Frank *discours de l'infl. de la revol. franç. sur des objets relatifs à la méd. prat.* p. 23.

62) Wolff obs. med. chir. lib. II. No. 5. G. M. Richter synopsis prax. medico-obstetriciae. Mosq. 1810. cap. 22. apoplexia ex ira subito orta et lethalis in puerpera, quae per 12 dies post partum editum sa-

mi contentio [64]), ac tandem cohibita epistaxis [65]), retrocessio aut metastasis exanthematum [66]), herpetis [67]), podagrae [68]), tineae [69]), sanatio ulcerum antiquiorum [70]) ac resectio plicae [71]).

3. *Caus-*

nissima fuerat. Cfr. cap. nostrum de irae morbo. §. LXXXI. No. 2.

63) Sic avia mea apoplectica humum cecidit, cum iniquus vir, cui debitum quondam contractum jam dudum ea reddidit, coram judice, se id nunquam accepisse, jure jurando affirmasset. Et triste hujus generis exemplum die 6. Novembris 1814. in parturiente caelibe mihi obvenit, quae vix excluso foetu, de perfidia amasii certior reddita, praevio vomitu et delirio (*sub quo infantem sine adstantium cura trucidasset*), nec non convulsionibus in apoplexiam, sex dierum spatio letalem incidit. Secto cadavere vasa meningum cruore turgida et cerebri superficies, inprimis circa gyros, coccinea conspiciebantur. Largum extravasatum cruento-serosum circa medullam oblongatam et ad initium specus vertebralis obveniebat. Reliqua in cerebro et cerebello normalia erant. Potiora morbi symptomata fuere: lethargus, paralysis palpebrae sinistrae, lingua dextrorsum retracta, paraplegia, oscitationes, pulsus ad 127, lochiis suppressa, alvus clausa.

64) Nonnemann diss. observat. apoplexias ex nim. animi contentionibus ortae. Argent. 1771.

65) Acta Londinensis. No. 173. p. 1. c. 68. *Abridgement*, T. 3. p. 29. 30.

66) Gölis l. c.

67) Lanoisius l. c. p. 67. Gilibert adversar. pract. prima p. 26. Monachus, de quo supra §. XXV. 2 (40), ex *herpete* regionis epigastricae a refrigerio fere retropulso apoplecticus evasisse videtur.

3. *Caussa proxima* apoplexiae, sat secure, quid quid dicatur [72]), a compressione morbosa cerebri, cerebelli, medullae oblongatae, a sanguine arterioso, venoso [73]), ab ossibus, a concretionibus, a tumoribus varii generis, a sero, praegressae inflammationis chronicae sive cerebri [74]), sive vasorum sanguiferorum [75]) effectu, derivari potest. C. proxima.

68) Junckin diss. aeger apoplexia ex podagra retrocedente laborans. Giess. 1733. Tode in Collect. soc. med. Havn. Vol. II. No. 10. Conradi in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 6. *B.* p. 468.

69) Act. med. Berolin. dec. I. Vol. II. p. 20. Post illinitionem capitis tinea affecti ope olei olivarum in infantibus anni circiter unius bis apoplexiam observavi.

70) Scharschmidt l. c. T. III. p. 58. Bang l. c. Vol. II. p. 92. Frank epitom. L. IV. p. 59.

71) De la Fontaine *chir. med. Abhandl. Polen betreffend. Breslau* 1792. p. 55. Ipse tamen necdum apoplexiam hac ex caussa vidi.

72) Abercrombie l. c. append. cerebrum comprimi posse negat!

73) Apoplexiam in *arteriosam* et *venosam* dividere conatur Montain.

74) Dan. de Lavantrie *diss. sur l'apoplexie considérée specialement comme l'effet d'une phlegmasie de la substance cérébrale. Paris* 1807.

75) Bouillard *Untersuchungen, die dazu dienen sollen, zu beweisen, dass die chronische Entzündung der Hirngefässe eine wichtige Rolle in Erzeugung der Apoplexie spielt.* Ex *Mémoires de la soc. médicale d'émulation de Paris.* 1826. *T.* 9. p. 147. in *Samml. auserl. Abhandl. f. pr. Aerzte. B.* 34. p. 303. Cfr. Craigue in *The Edinb. med. and surgical journ. No.* 74. *Jan.* 1823.

potest. At, sicuti extrema ubique se tangunt, ita et hic: unde vel cerebri inanitio [76]), forte collapsus et morbosa contractio [77]), vel ablatum aequilibrium inter cerebri arterias et venas, quo arteriae cruore turgent, ubi venae vacuae sunt, vel vicissim [78]), inter caussas proximas apoplexiae recipienda videntur.

§. XXVII.

Diagnosis.

Sympt. prodromor. interpretatio.

1. In dijudicandis *moliminibus apoplecticis* aeque cavendum, ne realia vilipendamus et apparentia extollamus. Ultimo sub respectu errandi occasio praecipue quoad somnum cum respiratione profunda [1]), aut horis inconsuetis ingruentem [2]), oculo–

76) *Je suis tenté de croire qu'un certain degré de pression uniforme est nécessaire à l'exercice concernant les fonctions du cerveau, et que toute augmentation ou diminution de cette pression les suspend* (Everard Home l. c. p. 249).

77) Gati hypothesis.

78) Abercrombie l. c.

1) Eloquentiae quondam professor in R. universitate Ticinensi, nomine *Villa*, aetate jam provecta, valdeque obesus, Mediolani vacationes in domo amici sui transigens, lauto absoluto prandio, Italorum more somno consueto pomeridianis horis indulgebat. Accidit interea, ut in superiori contignatione ejusdem domus aegrotans jacuerit, pro quo sacerdos cum sacris advocabatur. Fortuito processio cubiculum professoris intravit, qui, utpote facie rubra decumbens, ac sub profundo somno cum stertore constitutus, indubitate

oculorum imbecillitatem [3]), aliasque sensuum affectiones, saepe coryzae simplici tribuendas [4]) praesto est.

2. Nisi verbivelitatione ducti mortem in genere a statu apoplectico repetere vellemus [5]), cavendum est, ne casus interitus improvisi, saepe nimis *homicidiis*, *rupturis aneurysmatum* in cavitate pectoris, abdominis et pelvis, nec non *herniis incarceratis* [6]) tribuendos, apoplexiae adscribamus; Morbi ipsius dijudicatio.

pro apoplectico habitus est. Jam exhortationas at cantus incaparunt, quum dormiens axpergefactus ac summo terrore parcussus se omnino valere quiatamque exposcera asseruerit. Delirium soporis locum occupasse existimarunt adstantes, donec propinqui arrorem patafecerint.

2) Plurimos homines novi, qui clandestine noctes choreis ac vita luxuriosa transigentas, ob continuam dein diurnam somnolentiam, propinquis bonis inanem imminentis apoplexiae timorem incutiebant.

3) Vatula elegantissima inter legendum a linea aberrabat. Ad pariculum apoplexiae inde conclusit juvenis medicus. Alter senior in consilium vocatus *ocularia* proposuit, quibus adhibitis visus emendatus est.

4) Cfr. infra No. 5.

5) Ploucquet diss. da unica mort. caussa. Tubing. 1786.

6) Viginti sex circiter abhinc annis bajulus in suburbio quodam Viennensi instar apoplectici humum cecidit. Chirurgus expertus *Rudtorffer* in transitu hunc hominem, quem adstantes pro apoplectico hababant, exactius axaminans, veram mali caussam in *hernia incarcerata* detexit, qua reposita aeger extemplo mentis compos ac sanus evasit. Sic pater meus quondam cum

bamus; quem porro morbum sedulo ab *encephi tide lethargica*, ab *hydrocephalo acuto*, a *catap ra*, ab *ebrietate* et ab *asphyxiis* 7) distingu oportet.

A. ab encephal. lethargica. 3. Febris morbi initium comitans, lethar sensim sensimque ingruens, motuumque volun riorum perseveratio, *encephalitidem lethargic* ab *apoplexia* distinguunt. Ceterum magna in hos morbos, sicuti in genere inter inflammatio et haemorrhagias aliquando exstat affinitas, qu BOERHAAVIUM non latuit 8).

A. hydrocephal. acuta. 4. *Apoplexia* ex sero cerebrum comprimen orta multum cum *hydrocephalo acuto* conven Immo, *apoplexia infantum* 9) ut plurimum ali

Principe Spirensi iter in curru, a sex equis admis riis tracto, instituens, unum ex illis cum territ ejulatu derepente humum prostratum atque mortu vidit. Alii apoplexiam, alii rupturam vasis sangui arguebant, donec sectio cadaveris veram mortis ca sam in hernia incarcerata patefecerit.

7) Huc potissimum spectant *apoplexiae* sic dictae *a ge* de quibus locuti sunt GALENUS de morb. differe c. 5. WEPFER l. c. p. 388. S. T. QUELLMALZ pro de frigoris acrioris in corp. hum. effectibus. Lips. 17 Resus. in HALLERI disp. pract. T. VI. p. 205.

8) Apoplexiam *nexum saepe cum inflammatione hab* asserit summus vir (SWIETEN l. c. §. 1007).

9) Hunc morbum (Germanice *Wasserschlag*) descrip runt QUIN, PORTENSCHLAG et GOELIS. Tria ill exempla Vilnae conspexi, et quidem ex suppre morbis cutaneis, sudoribus et diarrhoeis.

aliud est, quam hydrocephalus acutissimus. Qua de caussa etiam CULLENIUS[10]) hydropem ventriculorum cerebri ad apoplexiam, quam appellat *cephalicam*, revocat. Interea cum in hydrocephalo, quamvis acuto, cerebrum *sensim sensimque* comprimatur, ac mala inde emergentia *pedetentim* evolvantur, in apoplexia autem caussa et effectus *derepente*[11]) aggrediantur, differentia utrumque inter morbum sponte elucet.

5. Jam vero ad apoplexias propius determinandas accedimus. Earum *peculiaris* in encephalo *sedes* primum sese considerationi offert[12]). Dolendum hoc sub respectu dumtaxat conjecturas exstare. Spectant huc locatio apoplexiae in *cerebri lobos anteriores* — ubi memoria et facultas vocabula efformandi delentur[13]); in *cerebellum* — ubi priapismus vel erectio clitoris turgorque nympharum observantur[14]), et circa *medullam oblongatam* — A. varia sedes et indoles.

10) Nosologia. Edit. 4. Ticinensis. p. 136.

11) De affectu compressionis subitaneae cerebri quacunque ex caussa vid. HOME l. c. p. 248.

12) REIL diss. de locis in apoplexia affectis. Hal. 1795.

13) BOUILLAUD *traité de l'encéphalite* etc. *Paris* 1825. Quam infirma sit doctrina a BOUILLAUD respectu sedis apoplexiae tradita demonstrare conatus est PINEL filius: *Quelques recherches sur le siège des altérations cérébrales* (*Journ. de physiologie. T.* 6. *Janvier* 1826. p. 192).

14) SERRES in *Annuaire médico-chirurgical des hôpitaux et hospices civils de Paris.* 1819. MAGENDIE *Journ. de physiologie* etc. T. 2. 1822. No. 2. ROBLEY

gatam — ubi pulmonum cordis, linguae et o phagi functiones laeduntur [15]). Divisionem a plexiae in *superficialem* et *profundam* [16]) et *meningeam* et *cerebralem* [17]) minoris adhuc f mus momenti. In genere apoplexiae peculi sedes prognosin quidem, ast neutiquam therap regit. Haec nimirum ex *indole morbi*, et ind morbi non ex natura fluidi extravasati [18]) (a pathologi olim apoplexiae divisionem imme depromserant), sed ex natura caussarum illi sam porrigentium determinanda est. Stabiliu itaque sequentes apoplexiae species.

A. traumatica. 6. *Apoplexia traumatica*, — quae in rec natis a violentiis sub partu, in adultis ab injr externis generatur. Qua in apoplexia dijudicar lapsus, quatenus morbi effectus, probe a lapsu caussa, distinguendus.

A. accessoria. 7. *Apoplexia accessoria*, — quae nil al est, quam *eruptio subitanea*, vitiorum anteced tium, plerumque chronicorum encephali, e rupturae arteriarum, venarum, jam dudum d tatarum, exulceratarum, abscessuum, tumor varii generis etc. In diagnosi hujus commu si

Dunglison in Froriep's *Notizen aus dem Ge der Natur- und Heilk. B. 4. No. 3.*

15) §. XXV. No. 3 (105). 16) *Annuaire* l. c. *année* 1

17) Flourens in *Analyse des travaux de l'académie sciences. Partie physiologique.* 1828.

18) G. A. Mangold diss. apoplexiae plures praeter guineam et serosam dari species. Erford. 1765.

simae apoplexiae, quammaxime ad stirpem et constitutionem aegrorum, nec non ad morbos praegressos, etiamsi adspectu leves, e. c. obtusum capitis dolorem, vertiginem, vomitum matutinum etc. respiciendum est.

8. *Apoplexia metastatica*, — quae caussis aliorum morborum, praecipue febrium inflammatoriarum et rheumaticarum, inflammationum, suppurationum, exanthematum, impetiginum, lactis cohibitae secretioni [19]), — ob peculiarem sive aegrorum sive annuae constitutionis characterem, cerebro derepente infensis, tribuenda est, atque saepe inter infantes vel ubera adhuc sugentes obvenit. Indoles apoplexiae metastaticae varia est. Ut plurimum processu inflammatorio, extravasatum cruentum aut serosum largienti, adscribi ea debet. A. metastatica.

9. *Apoplexia inflammatoria*, — quae in robustis, plethoricis, vitam sedentariam ducentibus, liquoribus fermentatis deditis, haemorrhagiis habitualibus quondam obnoxiis, post violenta inprimis animi pathemata, insolationem, cum notis inflammatoriis generalibus occurrit. Faciei oculorumque rubor, ac pulsus plenus et fortis hanc apoplexiae speciem plerumque designant: at vidimus et faciem pallidam, cum pulsu debili. Nec convulsiones aliique spasmi, nec vomitus cum reliquis signis gastricis, ex mera encephali inflammatoria A. inflammatoria.

19) Puzos l. c. Levret l. c. Deleurye *traité des accouchemens. Paris* 1770. §. 1059.

matoria irritatione venientes, huic apoplexia tranea sunt. Ejus inde elucet cum encephal affinitas [20]. Ad *extravasati conditionem* spectat, est illud plerumque, at non semper, *eutum*. In apoplexiis enim omnes notas inflar torias prae se ferentibus cadavera nobis pl *extravasatum serosum* exhibuerunt [21]. C apoplexias vidimus certe non inflammatorias, tamen cadaveris sectio *extravasatum sangui* obtulerit [22]. Patet hinc apoplexiam sangui et apoplexiam serosam sibi invicem nequaquan positas esse, quod frequens earum *complicati* jam dudum docere debuisset. Interea non ne mus, dari apoplexiam quasi *accessoriam* di

20) *Dissertation sur l'apoplexie considérée spécial comme l'effet d'une phlegmasie de la substance brale. Paris* 1807.

21) Sic et illustris CHEYNE l. c.

22) FR. HOFFMANNUS (post quem de apoplexia scribere fere pudet) apoplexiam sanguineam co nomine *haemorrhagiae cerebri* designat, hancque morrhagiam non solum ex plethora, sed et ex caussis derivat. Cfr. ROCHOUX l. c. Item ROM in HORN's *Archiv für med. Erfahr.* 1820 *et* 1823. *Juni.*

23) BAGLIVIUS (opp. omn. p. 681) exemplum apop refert, libras duas *sanguinis* nigri in *ventriculo c dextro*, sesqui unciam autem *seri* flavi in *vent sinistro*, relinquentis. Pluries extravasatum *cru* in ventriculis cerebri anterioribus, et *serosum* cerebrum effusum inveni.

dam, quae in *hydropicis* ex sero in encephalo sicuti in aliis cavitatibus exsudato ortum ducit [24]). Utrum apoplexia a sanguine, sive ex arteriis (*a. arteriosa*), sive ex venis (*a. venosa*) pullante, derivanda sit, ad lectum aegrotorum haud determinabimus.

10. *Apoplexia rheumatica* — quae obvenit in hominibus, aliquando ad apoplexiam ne dispositis quidem, sed quorum cerebrum ab aliis morbis labefactatum erat — nunc ut annuae constitutionis, nunc ut refrigerii aestuante corpore suscepti effectus, praeviis saepe coryza [25]) vel doloribus artuum. Cadavera extravasatum aliquando cruentum [26]), saepissime serosum, hinc inde A. rheumatica.

24) Curavi plurimos senes, vitiis cordis aut pulmonum laborantes, in quibus primum hydrothorax et oedema pedum se se manifestabat, dein tumor crurum et ascites in conspectum venerunt, ac postremo, praevia somnolentia, extravasatum encephali, apoplexiam, sensu communiter accepto *serosam* inducens, ingruebat. Nulla hic sectio cadaveris exhibebat signa inflammatoria, ac cerebrum potius flaccidum comparebat. De hac apoplexia, nomine *hydrocephali senum* memorabilia protulit MOULIN l. c.

25) *Coryzam*, ut affectionem inflammatoriam membranae, cavitates nasales, cerebro adeo propinquas, ambientis, non semper insontem esse, debito loco patebit.

26) *Et cerebri haemorrhagiam indolem rheumaticam agnoscere posse*, nemo, qui meas de imperio rheumatis in arterias et sanguinis inde profluvia observationes in P. II. Vol. II. sect. II. cap. XX. perlegat, mirabitur.

inde mixtum, vix unquam sine notis inflammatoriis [27]) exhibent.

A. gastrica. 11. *Apoplexia gastrica* — quae a ventriculo et

27) Magister linguae Rossicae in gymnasio Vilnensi, corpore robusto ad apoplexiam disposito instructus, haemorrhoidarius, Baccho plus quam Minervae indulgens, post insultum apoplecticum, quem a. 1812. perpessus erat, quique venaesectionum ope profligatus fuit, usque ad d. 7. Februarii 1815. sanus vixit. Hoc autem die, postquam pridie frigus aestuante corpore exceperat, iterum ab apoplexia, accedente hemiplegia lateris dextri, correptus est. Aegro lethargico, die sequente in clinicum suscepto, invenimus, *faciem rubram*, tumidiusculam, oculos defixos, pupillas contractas, albugineam coccineam, trismi initium, deglutitionem tamen expeditam, vocis abolitionem, respirationem anhelosam, laboriosam, brachium dextrum arcte thoraci, sinistrum partibus genitalibus admotum, *pulsum plenum*, *durum*, regularem, sano haud frequentiorem, calorem cutis normalem, excepto latere hemiplegico, frigidiusculo, urinam debita copia inscie depositam, alvumque clausam. Irritis omnibus auxiliis aeger accedente paraplegia, die 16. ejusdem mensis obiit. *Sectio cadaveris.* — Remoto cranio superiore *seri limpidi* plurimae unciae mox obviam venerunt. Major etiam illius copia circa cerebellum, medullam oblongatam et ad introitum specus vertebralis comparuit. Vasa sanguinea meningum, ac si arte essent injecta, *cruore turgescebant.* Sic et sinus cavernosi. Cerebri substantia medullaris innumerabilibus punctis rubellis notata. Reliqua tum in cerebro, tum in cerebello normalia.

et intestinis alimentis, saburris, flatibus[28]), forte vermibus[29]) onustis aortam abdominalem comprimentibus[30]); aut pulmones, aliquando inflammatos[31]), in angustum spatium pellentibus oritur. Qua in apoplexia dijudicanda semper fallacitatis signorum gastricorum memores esse juvat.

12. *Apoplexia arthritica*, — quae pulchre a MUSGRAVE[32]) et BARTHEZ[33]) descripta est, atque occurrere solet post cephalalgias et vertigines indolis quoque arthriticae, praeeuntibus susurru aurium, lipothymiis, nausea, vomitu, apud homines aetate provectos, praecipue dum vivendi modum lautum, cui diu adsueti erant, cum regimine egeno derepente commutant, interdum sub ipso podagrae habitualis paroxysmo, accedente forte vel levi licet animi pathemate, vel retrocessu affe- A. arthritica.

28) Observationes de *apoplexia flatuosa* habet MORGAGNI l. c. epist. V. art. 17. 18. 19.

29) Qui exempla, mihi quidem suspecta, de *apoplexia verminosa* legere cupit, illa inveniet in SCHARSCHMIDTII annot. med. chirurg. T. I. p. 314. 324.

30) HELMONTIUS in capite: a sede animae ad morb. p. 236. §. 12. SWIETEN l. c. §. 1017. HENR. RAHN de miro capitis et abdom. consensu. J. G. MOLL diss. de apoplexia biliosa. Goett. 1760. Exstat in J. P. FRANK delect. opusc. med. Vol. IX. p. 187.

31) BANG vers. select. diarr. nosoc. R. Frid. Hafniens. T. II. p. 37 — 47.

32) De arthritide anomala. Amstel. 1710.

33) *Abhandl. von den Gichtkrankh. A. d. Franz. v.* BISCHOFF. *Berlin* 1803. 2. *Th.* p. 353.

affectionis pedis [34]), sociisque haud raro calculis biliosis [35]), urinariis [36]). Apoplexia ista arthritica saepe extravasato stipatur cruento: aliàs vasa solum sanguine distenta, ossificata inveniuntur.

A. periodica. 13. *Apoplexia periodica*, — quae rite docente Barthez [37]), magnam cum apoplexia arthritica alit affinitatem, atque sociis symptomatibus paralyticis, nunc ut *febris intermittens larvata apoplectica* [38]), nunc ut symptoma *accessorium* paroxysmorum febrium intermittentium evidentium, *per se benignarum*, occurrit [39]). Cadavera plerumque nil morbosi in encephalo exhibent [40]).

14. *Apo-*

34) Juncken l. c. Conradi in Hufeland's *Journal der pr. Heilk.* 6. *B.* p. 468.

35) Weitbrecht commerc. liter. ann. 1734. hebd. 9. No. 2. Morgagni epist. anat. med. III. No. 5. IV. 13. V. 6. 19.

36) §. XXV. 3 (123). 37) l. c. p. 363.

38) Brauns diss. qua naturam febris et apoplexiae unam eandemque esse evincere tentatur. Erford. 1791.

39) Mense Augusto a. 1815. ad comitem H. *Stroynowski*, sexagenarium, quondam Rectorem hujus Caesareae Universitatis, dein Episcopum Vilnensem, in aeternum venerandum, a medico ejus ordinario, Dr. *Kossowski* adductus fui. Habitabat tunc temporis Episcopus ruri, in distantia sex milliarium ab urbe. Afficiebatur gracilis vir, ab hebdomade et ultra, febricula, sat evidenter typum tertianae duplicis servante. Jam familiarium desiderio, ut medicum advocaret, pertinaciter obstiterat. Cum vero paroxysmus, qui pridie locum habuit, sopore stipatus esset, inscio aegrotante vocati fuimus. Circa meridiem adventantes Epi-

14. *Apoplexia scorbutica*, — quae non solum in genuino scorbuto, praeviis tremoribus, convulsionibus et paralysi, sed etiam in malis scorbuto affinibus, e. c. in morbo maculoso haemorrhagico WERLHOFII [41]), ingruere solet, praeprimis si haemorrhagiae, et maxime quidem epistaxis, vi cohibeantur, aut ulcera habitualia incaute sanentur. A. scorbutica.

15. *Apoplexia spasmodica*, — dum *sanguinea* est, ex imperio nervorum in vasa cruoris circulo dicata [42]) facile explicatur. Aliàs ea a conditione peculiari systematis nervosi, cultro anatomico A. spasmodica.

scopum aedentem ac prandium sumentem invenimus. Displicuit illi nostra apparitio, ac sine ambagibus, se crastina die Vilnam petiturum fore, hodie autem adhuc rusticana frui velle solitudine et tranquillitate declaravit. De sopore praegressi paroxysmi sciscitatus breviter respondit, se per totum vitae curriculum, accedente vel levi febre, soporosum fieri. Apyrexiae symptomata, excepta faucium ariditate et in deglutiendo quodam obstaculo, nil, ex quo latentem perniciosam apoplexiam arguere liceret exhibuerunt. Aegrum, nos vi remittentem, hortati sumus, ut urbem, quo citius id fieri posset, peteret. Aat hanc necdum nos ipsi reduces attigimus, cum ingruens paroxysmus apoplexiae, cum resolutione linguae musculorumque deglutitionis operi inservientium junctus, aegrum in agonem conjiceret.

40) RAHN l. c. p. 78. C. MEDICUS *Geschichte periodischer Krankheiten. B.* 2. p. 299 (Bilis abundans).

41) Acta mea clinica. Vol. III. p. 40—43.

42) P. II. Vol. II. sect. II. cap. XX.

tomico non semper demonstranda, repetenda. Hic ut effectus inanitionis [43]), dolorum (potissimum a calculis felleis, a partu [44])), animi pathematum, studiorum, odorum etc., maxime in hypochondriacis, hystericis et infantibus, comparet. Apoplexiae species, de qua loquimur, nomine nunc *convulsivae*, nunc *spasticae*, nunc *nervosae* optime descripta est a SYDENHAMO [45]), FR. HOFFMANNO [46 a]), SEELMATTERO [46 b]), LE CATIO [47]), HAENIO [48]), BOUCHERIO [49]), MOLINARIO [50]), TISSOTO [51]), BURSERIO [52]), STOLLIO [53]), KORTUMIO [54]), ZULIANIO [55]), WEIKARDO [56]), SCHELLERO [57]) aliisque [58]). Con–

43) Apoplexiae ex inanitione praecipue meminerunt P. PAAW succentur. anat. Lugd. Bat. 1616. p. 109. BOERHAAVE de morbis nervorum. p. 652. PEZOLD diss. de apoplexia ex inanitione. Goett. 1783. Huc quoque apoplexiae *ex venere nimia* spectant de quibus FR. HOFFMANN diss. de morbis ex intempestiva venere oriundis legi meretur.

44) §. XXIX. 45) In dissert. epist. 46 a) l. c.

46 b) Morbi circa Tobinium familiars. Basil. 1751.

47) Ad calcem libri DONALDI MONROI *von der Wassersucht. A. d. Engl. Leipz.* 1762. p. 361.

48) Ratio medendi. P. IV. p. 36.

49) *Recueil d'observations de médecine*. T. 47. p. 77.

50) l. c. 51) Epist. varii argumenti. p. 88.

52) l. c. §. 103. 53) Rat. med P. VII. p. 205.

54) Diss. de apoplexia nervosa. 1785. Continetur in J. P. FRANK delectu opusculor. med. T. VI. p. 1.

55) l. c. 56) *Vermischte Schriften*, 2. B. p. 24.

57) Diss. de apoplexia nervosa. Goett. 1799.

58) NÜRNBERGER diss. de vulgari aetiologia apoplexiae

Confusio apoplexiae spasmodicae cum *asphyxia nervosa* [59]) evitari debet. Cavendum quoque, ne apoplexiam inflammatoriam, quae ob irritationem magnam, quam cerebro infert, multis symptomatibus nervosis stipatur, ob id pro spasmodica habeamus. Ad quos errores evitandos refert, constitutionis et temperamenti aegrorum, nec non morborum praegressorum memores esse.

16. *Apoplexia complicata*, — quae, quam frequens esse debeat, ex notionibus generalibus [60]) quivis sponte intelliget. A. complicata.

§. XXVIII.

Prognosis.

1. Apoplexia morbum periculo plenum sitit [1]). Major minorve discriminis gradus ab aetate, fabrica aegri, vehementia symptomatum, caussa morbi, ejusque indole, sede et reditu pendet. Generatim.

2. Apoplexia recens natorum et infantum saepe nychthemeri spatio letalis est. Aliàs formam hydrocephali acuti induens circa vigesimum diem protrahitur [2]). Senum apoplexias cum MORGAGNIO, Ab aetate et fabrica corporis.

valde ambigua et fallaci. Wittemb. 1794. PLOUCQUET diss. de vi vitali ejusque mutationibus in apoplexia. Tub. 1796.

59) P. II. Vol. II. sect. II. cap. XXII.

60) Cap. I. §. IV. No. 24.

1) HIPP. aphor. 42. sect. II. T. IX. p. 81. MÜLLER diss. de prognosi apoplexiae, Hal. 1792.

2) De hydrocephalo acuto disserens (§. XII. 3) monui,

GNIO, contra SWIETENIUM [3]), minus cito letales, ast magis quam juvenum in diuturnas resolutiones pronas, declaramus [4]). Obesi, capite magno colloque brevi instructi, periculosissime afficiuntur. Est praeterea nisus sanationis nonnullorum hominum talis, ut cerebri a haemorrhagiis excitatae devastationes, etiamsi magnae, emendari possint [5]).

A symptomatibus. 3. Ex symptomatum vehementia aut levitate dubium apoplexiae desumitur prognosticon, vidimusque plus vice simplici aegros ex apoplexia exquisita convaluisse, aliosque ex parapoplexia interiisse. Pessimi ominis habentur: spuma circa os [6]),

hunc morbum aliquando ex apoplexia oriri. Vidi enim infantes, capite magno et collo brevi instructos, robustos, qui cum decimum mensum aetatis, quin dentes in conspectum prodirent, attigissent, inopinato ab apoplexia correpti fuere. Recta adhibita medela omnia in melius mutabantur: ast vana inde oriebatur sanationis spes; cum morbus postea hydrocephali acuti sub forma ad interitum decurreret.

3) l. c. §. 1015.

4) BEAUCHESNE ergo apoplexiae senex quam juvenis opportunior. Paris. 1609.

5) Vere BRUNNER (BONETI sepulcr. edit. MANGET. 1700. T. I. lib. I. sect. 2. p. 139. De apoplexia post quinquennium recurrente fortissima a sanguine extravasato cum capitis anatome.) „quidquid sit, saltem apparet vulnera et solutiones continui in ipsa quoque substantia medullari cerebri, tum artis, tum naturae beneficio consolidari.“ Cfr. ROMBERG l. c. p. 438. Cfr. No. 3 (18).

os [6]), facies livida, oblonga [7]), manus constanter uni capitis loco admota [8]), deglutitionis difficultas [9]), potulentorum per nares reditus, respiratio stertorosa [10]), praecordiorum prominentia [11]), paraplegia [12]), decubitus [13]), pulsus ex parvo magnus redditus [14]), palpitatio cordis, sudores et aër exspiratus frigidi [15]), evacuationes alvi et urinae involuntariae. Pro bonis declarantur signis: febris mature accedens [16]), valida [17]), ephemera, encephali–

6) Hipp. aphor. 43. sect. II. Charter. T. IX. p. 82. Vidi tamen an. 1815. maniacum apoplexia correptum (de quo §. XXIX. 1 (4)), qui irrita spuma circa os convaluit.

7) Caelius Aurelianus l. c. p. 199. „Pejorante passione atque in exitium aegrorum crescente, vultus adductio, ita ut longior nato videatur."

8) Quarin l. c. 9) Pro pessimo signo habeo.

10) Baglivi l. c. „Quo magis offenditur respiratio, eo fortior morbus."

11) Caelius Aurelianus l. c.

12) Celsus l. c. „qui per omnia membra resoluti sunt, solent celeriter rapi."

13) Nullum apoplecticum cum decubitu sanatum vidi.

14) Baglivius l. c. Caveant hinc tyrones, ne hoc symptoma pro bono signo habeant, ut monet Swieten l. c. §. 1017.

15) Hippocrates Coacar. praenot. No. 479. Charter. T. VIII. p. 880. Caelius Aurelianus l. c.

16) Burserius l. c. §. 120. Nec Rouonon (*considérations patholog. sémiot. Vol.* 2. p. 379) neque Whytt (*praktische Schriften* p. 690) assentio, quatenus contendunt apoplexiam absque febre melius semper cadere et pulsum quo frequentiorem eo propius letum indicare.

phalitis [18]), sudores copiosi, calidi, aequales, , febrem

17) Hippocrates lib. I. de morb. cap. VII. Chart. T. VIII. p. 558. Aretaeus de curat. morb. acut. lib. I. cap. IV. p. 82. Juncker diss. de prognosi Hippocratis, quod febr. solvat apoplexiam. Hal. 1734. Baillie (l. c. p. 470) jam diu docuerat, quod Riobé (l. c.) contendit, naturam, febris ope, cruorem extravasatum per liquidum ex vasis exhalantibus manans, attenuare, atque sic ad absorptionem magis idoneum reddere.

18) Sicuti pneumonorrhagiam aliquando cum fructu peripneumonia sequitur, ita haemorrhagiam cerebri encephalitis. Vir 30 annorum, de quo supra (§. XXVI. 2 (40)) quaestio erat, haemorrhoidarius, ac capite fornaci, ut dixi, admoto dormire solitus, *die* 30. *Januarii* 1816. apoplecticus humum cecidit. Institutis venae sectionibus, liberatur a lethargo, respiratione stertorosa, facie livida et trismo; at *die* 2. *Februarii* sequentis, commisso errore in diaeta, illico a febre corripitur cum delirio. Illa continuante et invalescente die 5. ejusdem mensis ad clinicum deportatur. Facies pallida, summa jactatio, respiratio anhelans, gravem exprimebant morbum. Praesertim crura continuo attrahebat denudabatque. Ceterum quamvis delirans, quaestionibus firmiter institutis sat congrue respondere solebat. Pulsus debilis, inconstans ad 120. Calor cutis normalis. Hypochondrium dextrum tensum, attactum aegre ferens. Alvus clausa, urina copiosa. Interdum subsultus tendinum. Morbum pro *encephalitide cum febre nervosa* declaravimus. Exhibetur calomel ad grana tria omni hora, injicitur clyster cum tartaro emetico et assa foetida et capiti deraso amplum applicatur vesicatorium. *Die* 6. aufugere tentat aeger

febrem aliaque symptomata levantes, urina multa, crassa, haemorrhoidum fluxus [19]), menstruorum restitutio, diarrhoea [20]), levamen a venaesectionibus, et sugillationes extus ad faciem [21]) aut ad brachium [22])

continuo delirans, ac manibus oculos et nares perfricans. Pulsus 104, inconstans, myurus. Facies livida. Calor cutis sanus, sitis inexplabilis. Jam sumsit 36 grana calomel. Alvus semel tantum mota. Habeat adhuc tria grana ejusdem remedii omni secunda hora alternatim cum granis decem salis cornu cervi et grano uno camphorae. *Die* 7. alvus nonies aperta, liquida, biliosa. Per duas horas obdormivit. Nunc coma vigil observatur. Aeger de proprio statu sciscitatus in fletum prorumpit. Pulsus 94, elevatior, extremitates subfrigidae, respiratio liberior, hypochondrium dextrum normale. Seponatur calomel, cujus 72 grana jam sumsit, et continuet in sale cornu cervi, cui assa foetida superadditur. — Per duos dies status circiter idem, — ac alvus ter, quater spatio nychthemeri aperta. *Die* 10. *Febr.* Somnus per totam noctem aegrum refocillabat, nunc mente compotem, cum pulsu ad 74. Praescribitur infusum florum arnicae et seminum coriandri. Sic res de die in diem in melius mutabatur, continuata alvi libertate, urina sedimentosa reddita, ac sudore quaque nocte apparente. De fame continua conquerebatur convalescens, nil aliud nisi carnem vitulinam exposcens. *Die* 17. ejusdem mensis sanus domum remissus.

19) Hippocrat. Coac. praenot. No. 478. Charter. l. c. p. 880. Plurimae mearum observationum de apoplexia per haemorrhoides soluta testantur.

20) Pluries effectus salutares alvi profluvii in affectionibus apoplecticis expertus sum.

21) Honoré in *Gazette de santé*, 1814. *Août.*

chium [22]) comparentes. Convulsiones haud semper letales [23]).

A caussa et indole. 4. Apoplexiae ex vulneribus capitis gravioribus, ex ruptura arteriarum, venarum encephali, vix aut ne vix quidem auxilium admittunt. Patet inde, *apoplexias traumaticas* et *accessorias* quammaxime timendas esse, unde fatales etiam esse solent apoplexiae, quibus capitis dolor [24]), vertigo, epilepsia, mania, praecesserant. Contra ea *apoplexiae inflammatoriae*, *rheumaticae*, *arthriticae* et *periodicae*, sub recta et potissimum matura medela, sanitatis haud raro concedunt spem. Contrarium fere de *apoplexiis scorbuticis* et *spasmodicis* dicendum est.

A sede et reditu. 5. Periculum autem apoplexiae maxime e *sede* morbi pendet. Quo propius illa medullae oblongatae, eo periculosior morbus. Quoties enim extravasatum cruentum ad basin cranii, praecipue circa originem nervorum glossopharyngei, vagi et hypoglossi reperi, toties apoplexia citissime interfecerat. Facile inde intelligitur, cur affectio deglutitionis, respirationis et sermonis, tam mali in apoplexiis sint ominis. Ad *reditum* paroxysmorum apo-

22) *Bulletin de la faculté de méd. de Paris. No. V.* in *Journ. de méd., chir. et pharm. de* Leroux. *Vol.* 36. *Juin.* 1816. Observatio Dr. Hebread.

23) Et Cheyne convulsiones minime pro pessimo signo in apoplexia habet.

24) Cheyne l. c.

apoplexiae quod spectat, singulo casu excepto [25]), neminem, qui a tertio eoque exquisito insultu hujus morbi non fuerit trucidatus, novimus.

6. Apoplexiae, nec morte nec sanitate terminatae, paralysin, amnesiam, amentiam [26]), epilepsiam, gangraenam [27]) relinquere et interdum peripneumoniam judicare [28]) solent. Transitus in alios morbos.

§. XXIX.

C u r a.

1. Quo pacto apoplexiae et illius repetitis insultibus occurrendum sit, tum ex consideratione caussarum praedisponentium [r]), tum ex regulis prophylaxeos intelligitur; quas regulas Celsus, „quietem et abstinentiam" suadendo, duobus ver- Prophylactica.

 bis

25) Superior excubiarum Polonicarum praefectus *Gregorszewski*, vir septuaginta annorum, *apoplexiae septem graves insultus sustinuit*, et ab octavo dumtaxat, mense Martio 1818. Vilnae trucidatus est.

26) Inter *quinquaginta* maniacos, *sex* facti sunt fatui a praevia apoplexia (Neumann in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1824. *Juli.* p. 63).

27) Butschka *geschichtliche Darstellung eines Nervenschlagflusses, welcher eine von der Natur allein bewirkte Abstossung des linken Unterschenkels zur Folge hatte.* In *Annalen für die gesammte Heilkunde unter der Redaction der Mitglieder der Grossh. Badischen Sanitätscommission.* 2. *Jahrg.* 1. *Heft.* p. 110.

28) Krebs diss. de apoplexia peripneumoniam judicante. Helmst. 1780.

r) §. XXVI. 1.

bis designavit. Praedispositis ad apoplexiam *venaesectionem* ex pede, *hirudines* ad caput, et *cucurbitulas scarificantes* ad nucham, circa aequinoctiale potissimum tempus, cum FR. HOFFMANNO [2]) et experientia suademus. Maxime libertati alvi studendum, qui scopus si cum *extracto aloes aquoso* [3]) attingatur, haud raro spontaneus ac salutaris haemorrhoidum fluxus, artificiali illo ab hirudinibus excitato tutior [4]), oboritur. Speciatim

2) l. c. §. VIII. Usus tempore vernali venae sectionem prophylacticam instituendi, in plethoricis saltem et ad apoplexiam dispositis, nuper a Dr. ADAMS defenditur (v. *med. and phys. Journ. by* FOTHERGILL *and* WANT. 1815. *August*), quum, HEBERDENIO monente, mortes repentinae, ab eo tempore, a quo tales venae sectiones in Anglia negligi incipiebant, duplo increverint.

3) R. Extracti aloes aquosi drachmam unam. Pulveris radicis rhei drachmas duas. m. f. c. s. q. syrupi rhei pilulae granorum trium. Obducantur folio aureo. cap. 4. 6. ad noctem. Nunc maxime pilulis ex *extracto radicis jalappae alcalino* utor.

4) In rebus medicis nil celandum. Millies haemorrhoides cum fructu, aut saltem sine damno aperiri jussi — at semel contrarium contigit. Aeger, de quo supra (§. XXVIII. 3 (6)) locutus sum, maniâ chimerâ non sine suspicione latentis vitii haemorrhoidalis laboravit. Suasi igitur applicationem hirudinum ad podicem. Maniacus autem, se nunquam id permissurum fore, declaravit. Interrogatus quare, respondit: nam illico corripiar apoplexiâ. Stulti verbis nil tribuens operationem nihilominus imperavi, cui dein aeger se

tim evitari debent: somnus et motus immediate post pastum, decubitus capite nimis declivi, mora in conclavi calido, vina dulcia, cibi flatulenti, vestes arctae, violenta animi pathemata[5]), sanatio ulcerum, et impetiginum antiquorum.

2. In

ultro submisit. Libra circiter cruoris educebatur. Ast en altera die (aut cum hoc, aut propter hoc) apoplexiam fere fulminantem cum hemiplegia. Restitutus dein aeger non solum ab hisce morbis, sed et a mania, antecedentium sat memor, retulit, se apoplexiam ab applicatione hirudinum timuisse, quum in auriga suo quondam talem rerum successum observaverit. Verisimiliter in utrisque jam dispositio ad apoplexiam aderat, cujus forte evolutio a mutatione per hirudines in sanguinis motu operata, accelerata fuit. Idem relate ad venae sectionem reperi. Quum enim aegroto, de quo supra locutus sum (§. XXV. 1 (24)), ob constitutionem corporis floridam et pulsum plenum, durum phlebotomiam instituerim, illico vera paralysis linguae et brachii affecti secuta est. Reiterata adhuc venae sectione, quae ab omnibus signis exposci videbatur, en et pedis paralysis, et brevi postea mors. Cfr. §. XXV. No. 1 (15).

5) Hic latet difficultas! Sic mercator 50 annorum, quem a binis iisque terribilibus apoplexiae insultibus restitui, anno 1815, me matutinis horis, sanus et vegetus, adivit, ajens: timeo hodiernam diem. Cur? Ex serario publico conspicua pecuniae summa exigenda mihi est, quo in negotio difficultates praevideo, quibus certe succumbam. Pro testimonio medico, tale periculum declarante, ultro me exhibui. Grato id quoque animo accepit; verum male nihilominus peractis negotiis, circa meridiem domum redux, eo ipso

Regulae generales.

2. In quavis apoplexia vestes aegri atque omne id, quod libertati circuli cruoris obstare posset, quin tamen vel pedes refrigerentur, vel corpus ruditer commoveatur 6), sine mora abigendum, caput denudandum, pulvinaria cum plumis rejicienda eorumque loco alia ex pelle et crinibus in usum ducenda, in partes paralysi obnoxias, vesica urinaria non excepta, inquirendum, corpori non quidem plane erecta 7), sed neque declivis positio concilianda, nimius adstantium numerus imminuendus, quies imperanda, radii solares avertendi et alvus saepe repetito clystere ex *decocto furfurum* et *aceto*, nunquam vero *narcotico* 8) sollicitanda. Si clysteres non retinerentur, *suppositorio* locus est. Ligaturam artuum, scopo venas, ut magis superficiales, quam arteriae comprimen-

momento, quo pallium muro appendere conabatur, ab apoplexia fulminante trucidatus est.

6) Haec regula et sub totius morbi decursu essentialis est: vidi nempe pluries aegros post primum apoplexiae insultum jam multum sublevatos in alterum letalem incidisse, dum trullam sine cautela petebant. Nec aliter consilium Riedlini (lin. med. 1696. p. 607), post insultum aegros esse circumducendos, explicare possum, quam ex confusione apoplexiae cum reliquis morbis soporosis, quondam haud rara.

7) Sicuti enim nimius affluxus sanguinis ad caput evitandus est, ita et defluxus liquorum in encephalo collectorum ad spacum vertebralem.

8) E. c. ut radix hellebori nigri, folia nicotianae tabaci etc.

primendi, quondam adhibitam [9]), ob periculum circulum cruoris et in arteriis impediendi, cum SWIETENIO [10]) rejicimus.

3. Curam *apoplexiae traumaticae*, haud multum recedentis ab ea encephalitidis traumaticae [11]), ut chirurgiae objectum, quamvis non libenter [12]), silentio praeterimus. A. traumatica.

4. *Apoplexia accessoria* ita plerumque constituta est, ut nisi methodus apoplexiae inflammatoriae accommodata [13]) conducat, nil plane ab arte expectandum sit. Immo artis interdum conamina rem adhuc in pejus praecipitant, quare cum CELSO [14]) dicimus: „sanguinis detractio vel occidit vel liberat" [15]). Quodsi apoplexia parturienti superaccederet, exclusio foetus promovenda foret [16]). A. accessoris.

5. *Apo-*

9) DE LA MOTTE op. c. T. I. p. 122.

10) l. c. §. 1025. 11) Cap. III. §. XVIII. No. 2.

12) Quantum a magnis auxiliis chirurgicis in cura apoplexiae ex caussa traumatica exspectandum sit, et exemplum recens docet. Vide: *Transact. of a society for the improvement of med. and surg. knowledge*, Vol. III.

13) 6. 14) Lib. III. cap. XXVII. p. 178.

15) Deploranda ob id apoplectici non minus quam medentis conditio fit: nam, ut SWIETENII verbis utar, si venaesectione instituta morietur aeger, pronunciabitur, quod medicus eum interfecerit: si non secatur vena, moriente aegro culpatur medicus, quod non juverit.

16) HERMENT an praegnanti apoplexia correptae partus

A. metastatica.

5. *Apoplexia metastatica* secundum praecepta apoplexiam rheumaticam et praecipue arthriticam tractandi [17]) curatur. Praeterea in infantibus medendi ratio plane cum ea encephalitidis [18]) et hydrocephali acuti [19]) convenit.

A. inflammator.

6. In *apoplexia inflammatoria* neque aetas provecta [20]), neque gracilis aegrorum constitutio, neque caussae debilitantes praegressae, neque pulsuum intermissiones *phlebotomiam magnam* [21]) e vena jugulari [22]), aut brachio contraindicant. Sunt adeo qui arteriam temporalem secandam esse doceant [23]). Elapso a prima venae sectione nonnullarum horarum curriculo, nisi symptomata omnino remittant, altera e pede instituitur. Praesente hemiplegia latus sanum pro hac operatione eligi

manu promovendus. Par. 1732. G. M. Richter synopsis etc. p. 133. cap. 20. apoplexia gravidae septimo mense non lethalis, sed partu praematuro sublata. Et. p. 135. cap. 21. apoplexia gravidae et parturientis lethalis, infante vivo per sectionem extracto.

17) No. 7. 9. 18) Cap. III. §. XVIII.

19) Cap. V. §. XXII. No. 13.

20) Fr. Hoffmann l. c. §. II. J. P. Frank Ticini Marchionem *Botta* senem 82 annorum per venae sectionem ab apoplexia in integrum liberavit.

21) „Si minus detraxeris, quam caussa postulat, nil magni per magnum auxilium auferes." Aretaeus l. c. cap. V. p. 81.

22) Traller de vena jugulari frequentius secanda. Wratisl. 1735. Abercrombie eam reprobat!

23) Wendt in *Bibliothek for Läagar.* 1823. *Häft.* 3.

eligi solet. Sequuntur *hirudines* ad caput [24]), nec non ad latera colli, quibus *cucurbitulae scarificantes* ad utrumque spinae latus [25]), occipite [26]), nucha [27]), lumbis [28]) non exceptis, duodecim succedunt. Simul alvus *clysteribus* et *potione laxante antiphlogistica* [29]), senescente morbo et drasticis [30]) movetur. Ea aperta, aqua rubi idaci, fragariae vescae cum *nitrate potassae* praecipua constituunt pharmaca. Horis vespertinis vicissim brachiis, cruribus et suris *leniora epispastica* applicentur. A *vesicatoriis* abstineatur oportet. Absente complicatione rheumatica aut arthritica, *epithemata frigida* [31]) per aliquot horae momenta [32]),

24) Cap. I. §. VI. 9.

25) Burserius cucurbitulas dorso admotas sine debita ratione reprobat (l. c. §. 127).

26) Aretaeus l. c. lib. I. cap. IV. Aug. Frid. Walterius diss. de scarificatione occipitis, plurium capitis morborum auxilio. Lips. 1741.

27) Thilenius *med. chir. Bemerk.* p. 58.

28) Aetius lib. VI. cap. XXVII. p. 108.

29) Non certe *oleo Crotonis*, ut Abercrombie suadet.

30) Aretaeus (l. c. cap. IV. p. 82) in apoplexiis fortissima alvi purgantia jam commendavit. Interea haec in recenti morbo aestum augent, unde serius ad ea confugiendum, praecipue ad *folia sennae*, *radicem jalappae*, *extractum colocynthidis* etc. Semper vero a subitis evacuationibus cavendum, ne viribus illico collapsis aeger pereat.

31) Dauter diss. de usu aquae frigidae externo topico. Goetting. 1780.

ta [32]), vix unquam autem glacies capiti admoveri potest [33]). Potus esto acidulus et victus tenuis, vegetabilis. Provectiori in morbo levamen ex parvis *tartratis stibii et potassae* dosibus obtinuimus. Si deglutitionis opus deletum fuerit, sub forma clysterum idem exhibetur remedium. *Digitalis purpurea*, quam, ex analogia aliarum haemorrhagiarum cum apoplexia, saltem sanguinea, pluries adbibuimus, nunquam bonos, aliquoties vero malos, produxit effectus. Nec *murias hydrargyri mitis* multum hic praestat. Verbo, quid methodus antiphlogistica, inprimis evacuationes cruentae, toties (saltem praesente medico, ut vena illico claudi possit, si videat vires vitales deficere), repetendae, quoties caput a sanguine obruitur, pulsus plenus est etc., quidque parvae tartratis stibii et potassae doses non efficiunt, id incassum ab aliis expectatur remediis; *elixirio acido Halleri* quodammodo excepto, quod praecipue in feminis, perstante arteriarum irritatione, vel absolutis evacuationibus sanguinis, interdum cum magno fructu adhibetur. Ceterum et *naturae tempus*, ut *salutares suas operationes peragere possit*, *concedendum*. Hujus praecepti potissimum, si febris cum levamine ingruat, memores esse juvabit.

A. rheumatica. 7. *Apoplexiam rheumaticam venae sectionibus*,

32) Cap. I. §. VI. No. 50 (106).

33) Quarin (l. c.) omni jure monet, frigus capiti applicitum in apoplexia paralysin promovere.

bus, hirudinibus, cucurbitulis scarificantibus, epispasticis, *eccoproticis*, et *nitrate potassae* veluti inflammatoriam aggredimur. Virtus *tartratis stibii* et *potassae* ibi adhuc major, quam hîc. Nec apoplexia rheumatica *vesicatorium* in leviori malo nuchae, in graviori capiti, non quidem deraso, sed detonsis prius forfice crinibus, appositum, ac non facile ultra octo horas relinquendum, excludit. Vere hujus medendi rationis effectus WEPFERUS [34]) depinxit. Quocunque in casu morbus viarum urinalium simul praesto esset, *setaceum* loco vesicatorii apponendum foret. Praeterea *murias hydrargyri mitis*, a GHISIO [35]) jam commendatus, praesertim cum *foliis digitalis purpureae*, non spernendus. Etiamsi alvus inde aliquoties moveatur, nil timendum. Absente enim febre, praesertim in corporibus laxis, fortissima purgantia, *hydragoga* dicta, congestiones seri in capite aliquando auferunt. In genere magna similitudo inter curam hujus apoplexiae speciei et eam hydrocephali acuti intercedit.

8. *Apoplexiae gastricae* cura, quoque *venae sectione* e pede, vel saltem *hirudinibus* ad caput inchoatur. Nisi enim prius cerebri plethorae occurratur, *emeticum*, etiamsi indicatum, vel effectum recusat, vel damnum infert [36]). Indicatur autem A. gastrica.

34) Observ. medic. pract. de affectionibus capitis. p. 71. 130. 229. 250. 255.

35) *Lettere mediche. Cremona* 1747.

36) PORTAL l. c. MORGAGNI epist. anat. III. No. 4.

autem emeticum [37]), ubi crapula apoplexiam p xime antecesserat, ubi annua constitutio mor biliosis favet [38]), ubi venenum ingurgitatum e ast ita solum, ut spontanei vomendi conatus fa liores reddantur [39]). Formale enim emeticum p periculosissimo in apoplexiis habemus [40]). F retne tutior usus *antliae stomachicae* ubi ap plexia ex crapula [41]) vel ex veneno deglutito tum traxit? Si alvus segnis, ad fortiora purga tia, e. c. ad *infusum foliorum cassiae senn electuarium lenitivum* cum radice *convolvuli j lappae*, deveniendum est.

A. arthritica. 9. *Apoplexiae arthriticae* primo impetui *rheumaticae* [42]), sanguinis detractionibus, habi pra

luculentissimis factis hanc animadversionem con mavit.

37) Apoplexiae *emeticorum* ope sanatae exempla refert tur in Commerc. liter. Norimb. a. 1739. p. 366. et Nicolai diss. in direct. vasor. in Halleri diss. a tom. T. II.

38) Lancisi l. c. lib. II. cap. V. §. 13. Grant *von d Fiebern. A. d. Engl.* 1776. p. 446. Moll l. c. p. 2

39) Grania duobus *tartari emetici* ad libram aquae d stillatae, exhibendo quarta horae parte unciam una Cfr. C. A. Meyer de eximia ipecacuanhae nec n aliorum quorundam emeticorum refracta dosi exhil torum usu. Goett. 1780.

40) Burserius l. c. §. 131. rationes pulchre enucleavi

41) *Use of the stomach pump, in cases of repletion cau ing symptoms of apoplexy (The family oracle health.* 1827. No. 52. p. 147).

42) v. No. 7.

praesertim respectu ad vitium haemorrhoidale, occurrendum. Simul *pediluvia acria*[43]) repetitis vicibus in usum ducenda. Quo facto alvi libertati ac evacuationi flatuum, si febris desit, cum *infusione radicis rhei palmati* et *aqua destillata seminum* sive *pimpinellae anisi*, sive *anethi foeniculi*, aliàs *sulphate sodae* cum *infuso tenui seminum anisi stellati*, non neglectis *clysteribus*[44]) studendum. Praemissis sic sanguinis et alvi debitis evacuationibus, ac sollicitata, si opus fuerit, ea lotii ope decocti *radicis ononidis spinosae*, impetum cruoris caput versum, ac virium, praesertim in senibus, decrementum impedire, ac simul transpirationis opus restituere solent *nitras potassae* cum exigua *camphorae*[45]), vel si facies nimis accensa camphorae usum impediret, *hydrosulphureti antimonii aurantiaci*[46]) dosi. Fr. Hoffmanno hac circiter sub rerum positione formula[47]),

43) Cum sinapi, cineribus etc.

44) R. Herbarum salviae, majoranae, seminum cumini, salis communis aa unciam semis. Infundatur c. s. q. aquae fontis fervidae ad colaturam unciarum novem. Cui adde olei cocti chamomillae unciam unam D. pro duobus clysteribus.

45) R. Nitratis potassae, sacchari ââ drachmam unam. Camphorae granum unum. Divide in vj. p. ae. cap. bis de die pulverem unum.

46) R. Nitri puri, sacchari aa drachmas duas, sulphuris aurati antimonii grana sex. m. divid. in sex p. aequal. cap. dosin ad noctem.

la [47]), a nobis modificata [48]), pluries cum fructu adhibita, in usu erat. Descrescentibus adhuc viribus, *infusum florum arnicae montanae*, *seminumque coriandri sativi* et *gummi resina quajaci officinalis* praescribuntur. *Victus* simul, praesertim in hominibus laute vivere adsuetis, ratio haberi debet. *Juscula* vicissim ex pedibus *vitulinis*, *gallinis*, *piscibus*, *ranis*, *testudinibus*, *avibus sylvaticis*, inprimis *tetraone bonasia*, cum herba *scandicis chaerefolii*, *rumicis acetosae*, *butyro cancrorum fluviatilium*, *succo boleti esculenti*, *vitello ovorum*, *oryza*, ceterum sine *aromatibus*, nisi in aegro minime plethorico ac viribus digestionis fracto, quo in casu *amomum zingiber* exhiberi potest, maxime commendanda sunt. Hoc ultimo in casu aliquando tenue *cofeae Arabicae* leniter tostae *infusum* concedendum. *Liquoribus fermentatis*, nisi forte vino cuidam tenui, albo, diuretico, nunquam locus est. Quae singula artis adminicula effectu destituerentur, nisi superficiei externae passim varia *irritamenta* admoverentur, *frictio* extremitatum inferiorum cum pannis laneis, epispastica ad suras plantasve pedum, vesicatorium inter scapulas, illinitio tincturae cantharidum ad loca

47) l. c. §. VII.

48) R. Aquae florum tiliae uncias sex, succinatis ammoniae empyreumaticae scrupulos duos, lapidum cancrorum, cinnabaris āā drachmam semis, syrupi corticum aurantiorum drachmas duas. M. D. S. Bis de die unciam, vase prius concusso.

loca impetigine quondam detenta etc. Stupendos interea effectus nonnisi ex *fonticulis amplis* basi cranii admotis obtinuimus. Setacea, a LANCISIO [49]) et DE LA MOTTE [50]) commendata, iis anteponuntur a SWIETENIO [51]).

10. Sub paroxysmo *febris intermittentis apoplecticae* venam tundimus, aut saltem hirudines capiti admovemus. Opium, aliàs in febribus perniciosis lethargicis indicatum, hîc exhibere non audemus. Quo primum autem apyrexia incipit, praemisso *emetico*, ad *corticem cinchonae officinalis* pervenimus [52]). **A. periodica.**

11. In *apoplexia scorbutica* curanda magis effectus morbi, quam morbus ipse, aggrediendus. Agitur nempe ante omnia de auferendo, si dicere liceat, *ecchymomate encephali*. Ad quem scopum consequendum hirudines capiti, ac, si morbus ex epistaxi praepostere cohibita originem duxerit, internae narium superficiei, applicandae. — frons, cervix, in morbo recenti cum solutione *muriatis ammoniae*, *nitratis potassae*, *muriate sodae* et *aceto*, in antiquiore cum herbis aromaticis in vino decoctis, fovendae, — alvus pulpa *amlycae Indicae* et *supertartrate potassae* leniter movenda, — dein infusum *florum arnicae montanae*, aut quod hîc anteponimus, *decoctum seminum sinapis nigrae* [53]) **A. scorbutica,**

49) l. c. p. 116. 50) l. c. obs. 9. 51) l. c. §. 1025.
52) Edit. 2. P. I. Vol. I. sect. I. cap. II. §. XXX. No. 14—20.

grae [53]) porrigendum, — non neglectis sub virium decremento vino albo cum succo citri medicae et saccharo ac reliquo regimine antiscorbutico. Quodsi ulcus incaute sanstum morbo plus minus ansam porrexerit, id sive vesicatorio, sive alio modo aperiendum foret.

A. spasmodica. 12. Nisi *apoplexia spasmodica* evidenter ex inanitione ortum ducat, curatur primum *evacuationibus sanguinis*, saltem *localibus* [54]). Quo facto, ventriculo ope *tartratis stibii et potassae* in aqua aromatica soluti, irritatio, citra tamen vomitum, infertur, eo casu excepto, ubi morbus ex spasmodica tubi alimentaris affectione pullularet: tunc enim *demulcentia* potius et *oleosa* indicata essent. In genere abdomini fomentum tepidum, aromaticum imponitur; irritatis simul extremitatibus, praesertim inferioribus, per frictiones cum pannis laneis calidis, aceto sive vino imbutis. Prae-

53) Uncia semis ad colaturam librae unius.

54) Venae sectionem apud senes, pallidos et graciles, in apoplexiis, non nisi cautissime locum habere, praeeuntibus LE CAT, WEICKARD ll. cc. jure monet VISUMEUX (*de la saignée et de son usage dans la plus part des maladies. Paris* 1815). Similia docent J. A. SCHOMBURG (diss. de venaesectione in apoplexia. Goetting. 1783) et JAC. SCHAEFFER (*die Zeit- und Volkskrankheiten des Jahrs* 1815. in HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 1816. *May.* p. 7), qui praeterea ultimus monet, pulsum magnum et intermittentem, utpote summae debilitatis indicium, sanguinis evacuationem *non* indicare.

Praemisso clystere ordinario, sine temporis jactura, *gummi resina ferulae assae foetidae* non solum ano repetitis vicibus injicitur, sed et ori sub forma emulsionis [55]) exhibetur [56]). Complent illius virtutem *subcarbonas ammoniae empyreumaticus* [57]), *balsa-*

55) R. Assae foetidae drachmam semis, mucilaginis gummi arabici, syrupi simplicis ââ unciam unam, fiat cum libra aquae l. a. *emulsio.*

56) Mense Julio 1815 ad matronam Vilneusem 48 annorum vocatus sum, quae post quatuor lustrorum et ultra sterilitatem nunc iterum sub partus opere constituta erat. Obstetricantis vicibus fungebatur egregius quondam *Niszkowski.* Omnibus ad partum naturalem feliciter dispositis dirae convulsiones, subsequente statu plane apoplectico, prodibant. Laudatus vir illico amplam venae sectionem instituit, at sine levamine. Me interea adventante, cum novae convulsiones in conspectum venirent, infans, illico forcipibus extrahitur, asphycticus, at summo labore vitae activae feliciter restitutus. Puerpera excluso foetu ex sopore in delirium incidit, quod post dimidium horae iterum lethargus cum facie hippocratica, respiratione lenta, sonora, extremitatibus superioribus gelidis, elevatis proprio pondere concidentibus, pulsu frequenti, myuro, irregulari, seqnebatur. Injiciuntur clysterea ex assa foetida, exhibetur ipsa gummi- resina sub forma emulsionis, epispastica acriora suris applicantur, extremitates spiritibus acrioribus perfricantur, atque sic aegra, cum stupore adstantium, spatio nychthemeri ex orci faucibus trahitur.

57) R. Salis cornu cervi grana decem. Aquae chamomillae unciam semis. Syrupi ejusdem drachmas duas. M. cap. talem dosin omni secunda sive tertia hora.

balsamus vitae Hoffmanni [58]), nec non *castoreu* Pallida facie *odoramenta* [59]), *apophlegmatismos* [60] *balsamos temporibus admotos* [61]), *clysteres acres* [62] et *vesicatorium* ad nucham non timemus: con vero sternutatoria [63]). Fortiora irritantia, ut *a ustionem* [64]), hic minus idonea censemus. Quo vitae imminens periculum fugatum sit, in *cau sam spasmi*, apoplexiam producentis, inquire dum, eaque secundum regulas alibi exponen abigenda est.

A. complicata. 13. Regulas *apoplexiae complicatae* medei meditatio circa dicta sponte suggerit. Solum a mo retinendum est, apoplexiam pluries recruc scentem non semper eundem retinere charactere Filum curae apoplexiae in genere, quod hic c sulto rumpimus, in tractatu de *paralysi* iter recipiemus.

CA

58) SCHAEFFER l. c.

59) Cap. I. §. VI. 45. Acetum acerrimum cum castc praecipue in usu est.

60) Cap. I. §. VI. 44.

61) A veteribus *balsami* sic dicti *apoplectici* saepius p scribebantur. En simplicissimam formulam. R. expressi nucis moschatae unciam semis. Oleorum sentialium rorismarini, majoranae, succini ââ g duodecim. M. D. balsamus pro suffitu sub naribu circa tempora affricandus.

62) R. Pulver. colocynthidis drachmam semis. amari uncias duas. In unciis decem aquae decoctis S. pro clysmate.

63) BÜCHNER de cauto usu sternutator. in apoplexia. 1

64) LANCISI l. c. cap. V. §. 12.

Caput VI.

Cataphora.

§. XXX.

Definitio. Literatura. Varii gradus. Divisio.

1. Somnus, vi aut diuturnitate normam excedens, *cataphoram* [1]) constituit. Definitio.

2. Affectus soporosi illustrati fuere: ab Hippocrate [2]), Aristotele [3]), Galeno [4]), Celso [5]), Caelio Aureliano [6]), Paulo Aegineta [7]), Alexandro Tralliano [8]), Oribasio [9]), Avicenna [10]), Amato Lusitano [11]), Zacuto Lusitano [12]), Argenterio [13]), Boneto [14]), Ballonio [15]), Rive- Literatura.

Cc 2 rio [16]),

1) *Καταφορὰ* a *καταφέρω*, deorsum fero. Propensitas ad somnum morbosa. Germ. *Schlafsucht.* Gall. *Assoupissement*, *lethargie.* Angl. *Lethargy.* Polon. *Śpiączka.* Rossic. Сонная немочь.

2) Praenot. Coac. sect. II. lib. II. de morbis sect. V. 63.

3) Lib. de somno et vigiliis.

4) Liber de comate. cap. II. Charter. T. VII. p. 195.

5) Lib. III. cap. 20.

6) De morb. acut. lib. II. c. I.

7) Lib. III. c. 9. 10.

8) Lib. I. c. 20.

9) Synops. lib. VIII. c. 1.

10) Canon. lib. III. Fen I. Tract. 3. cap. 7. Tract. 4. cap. 1.

11) Curat. med. cent. II. hist. 15.

12) Prax. med. admirand. lib. I.

13) De somno et vigil. lib. I. c. 19. p. 178. Florent. 1556.

RIO [16]), PLATERO [17]), FORESTO [18]), ROLFINKIO [19]), WEDELIO [20]), EBERSBACHIO [21]), ETTMÜLLERO [22]), MOORIO [23]), FR. HOFFMANNO [24]), STIEFFIO [25]), VATERO [26]), BRENDELIO [27]), G. G. RICHTERO [28]), H. B. SCHINDLERO *) aliisque [29]).

Varii gradus.

3. Cataphora, pro vario ejus *gradu*, varia obtinuit nomina. Est *coma* [30]) — ubi sopor altus, in quem aeger, etsi quovis modo excitetur et evigilet, tamen mox iterum illabitur: est *coma vigil* [31])

14) Sepulchr. lib. 1.
15) Consult. lib. I. cons. 45. lib. III. cons. 32.
16) Prax. med. lib. I. c. 2. 17) Prax. med. T. I. c. 2.
18) Lib. X. obs. 8. 9. 10. 11. 33. 34. 37. 38. 40.
19) Diss. de apoplexia, sopore ejusque cognato lethargo. Jen. 1630. Diss. de lethargo. J. 1629. 1652.
20) Diss. de affect. soporos. et catalepsi ex epitom. Prax. clin. Diss. de somno praeternaturali. Jen. 1656.
21) Diss. de somno excedente. Erford. 1707.
22) Diss. de vit. circa somnum vigiliasque. Lips. 1720.
23) Pathologia cerebri. cap. VII. de affect. soporos.
24) Opp. Pars quarta. cap. II. de affect. soporosis.
25) De morbis ex somno. Lips. 1743.
26) Diss. de affectibus soporosis.
27) Diss. de affectibus soporosis. Goett. 1747. Opp. Vol. II. p. 103. Idem: de letharg. ibid. Vol. III. p. 23.
28) Prolusio de salutari somni mensura et tempore, in opusc. med. p. 233.
*) *Die idiopathische, chron. Schlafsucht, beschrieb. und durch Krankheitsfälle erläutert. Hirschb.* 1829.
29) Vide §. sequent.
30) Coma simpliciter *somnum* apud poëtas aliosque nonnullos auctores significare constat ex GALENO l. c.

vigil [31]) — ubi aeger oculis clausis cum summa ad somnum propensitate instar dormientis jacet, etsi dormire non possit: est *carus* [32]) — ubi sopor profundus, ne fortiori quidem clamore discutiendus, cum privatione sensus et motus completa: estque *lethargus* [33]) — ubi somnolentia constans, cum febre et delirio oblivioso, ac torpore ad motum.

4. Cataphoram in *symptomaticam* et *primariam* dividimus. Divisio.

§. XXXI.

De cataphora symptomatica.

1. *Cataphora*, aliorum morborum symptoma, *symptomatica* dicitur. Definitio.

2. Observationes de affectibus soporosis perlegentibus nosse juvabit, maximam partem morborum sub nominibus *comatis, cari* et *lethargi* obvenientium, nil aliud, quam *febres* tum *intermittentes*, tum *continuas*, *exanthemata*, *encephalitides*, *hydrocephalos*, *apoplexias* et *urinae difficultates*, quorum potissimum symptoma *cataphora* sistebat, fuisse. Monitum.

3. *Fe–*

31) *Κῶμα ἀγρυπνῶδες* Hippocratis. Typhomania, seu sopor apparens cum agrypnia.

32) *Κάρος*, Carus, Galeno idem morbus est ac aphonia Hippocrati.

33) *Λήθαργος*, a *Lethe* tanquam flumen apud inferos omnium rerum oblivionem inducens. Latinis Veternus.

C. febr. intermitt. symptoma.

3. *Febres intermittentes comatosae*, *caroticae*, *lethargicae*, a FR. HOFFMANNO [1]), FR. TORTIO [2]), HALLERO [3]), SIGWARTO [4]), WERLHOFIO [5]), BÜCHNERO [6]), STRACKIO [7]), C. MEDICO [8]), LAFONDIO [9]), BURSERIO [10]), SEBASTIANO [11]), PUCCINOTTI [12]) etc. [13]) descriptae, typum plerumque tertianae sequuntur, et in locis uliginosis epidemice regnant. Sopor incidit tam in initio, quam in augmento accessionis, atque cum eadem increscit, donec remittente ea, paulatim ipse discutitur. Non evanescit tamen ex toto, cum etiam intermissionis tempore aliqua in somnum propensio remaneat. Febres, de quibus agitur, obveniunt praesertim in infantibus [14]) et senibus. De earum cum

1) l. c. enarrationes morborum. Obs. 1.
2) Therapeutica specialis ad febres periodicas perniciosas.
3) Diss. observat. med. pract. Goett. 1750.
4) Diss. de febre tertiana soporosa utplurimum funesta. Tüb. 1759.
5) Opp. omn.
6) Diss. de febre tert. interm. epidem. soporosa, apoplexiam mentiente, utplur. funesta, justa tamen methodo feliciter curanda. Hal. 1763.
7) Observ. med. de febr. interm.
8) *Geschichte der period. Krankheit.*
9) De febribus interm. soporosis. Nancei 1783.
10) Institut. med. pract. Vol. I. §. 169—190.
11) *Ueber die Sumpfwechselfieber. Karlsruhe* 1815.
12) *Storia delle febbri di Roma.*
13) Cfr. Edit. sec. P. I. Vol. I. sect. I. c. II. §. XXI. No. 3.
14) GERM. *Das Todtenfieber.* v. HOFFENGAERTNER *über die Hirnwassersucht.*

cum encephalitide affinitate jam actum est [15]). A febre intermittente apoplectica [16]), in quam facile transeunt, ob defectum symptomatum paralyticorum distinguuntur. Febris intermittens cum cataphora, saepe complicationem inflammatoriam, gastricam, tum biliosam, tum verminosam, prae se fert. Magno ea stipatur periculo. Sanati licet, facile relabuntur, et a praecipiti apoplexia pereunt, nisi lenta febre consumantur. Sub paroxysmo, si aeger fuerit plethoricus, *hirudines* ad caput, *cucurbitulae scarificantes* ad dorsum, *clysteres* cum *aceto* et *epispastica* ad *suras* adhibenda sunt: alias *vesicatorium* nuchae [17]) applicatur. In summo vitae periculo aliquoties ad *opium*, consilio Wirtensohni [18]) et S. G. Vogelii [19]) utiliter confugimus. Accedente apyrexia, praemisso *emetico*, hic fere semper indicato [20]), quo citius id fieri potest, ad *corticem cinchonae* [21]) pervenitur.

4. Ca-

15) Cap. III. §. XV. 3. 16) Cap. V. §. XXVII. 10.

17) Wolf *Abhandl. v. d. Nutzen d. spanischen Fliegen-Pflaster in soporös. Wechselfiebern. Altona* 1785.

18) Diss. demonstrans opium vires fibrarum cordis debilitare. Monast. 1775.

19) *Handbuch.* 1. *Th.* p. 159.

20) Fr. Hoffmann l. c. Sebastiani l. c. e. c. ex drachma semis radicis ipecacuanhae pro adulto.

21) Secund. edit. P. I. Vol. I. sect. I. cap. II. §. XXX. 14. Kek de egregio cort. peruv. effectu in febribus soporosis. Argentor. 1782. Rahn in *Abhandl. der naturforsch. Gesellsch. in Zürich.* 1. *B.* p. 180.

C. febr. continuar. symptoma.

4. Cataphora in *febribus continuis*, praecipue verminosis [22]), obvenire solet. Mali ea ominis est: in principio morbi, post urinam ante debitum tempus criseos notas exhibentem, cum sensu horroris vel caloris interni, respiratione brevi, vocis jactura pulsuque parvo [23]). Bona est: ad finem morborum, post evacuationes criticas, post vigilias, post sitim, si delirium sopiat, si noctu vel mane [24]), non autem post meridiem incidat, sique pulsu elevato, frequentia decrescente, respiratione profunda, decubitu sano et leni transpiratione stipetur. Morbi post cataphoram recedentis signum est, dum aeger incongruum aliquod atque absurdum sive cibi sive potus genus importune flagitat [25]). Methodus medendi morbo primario accommodanda. Cavendum ne sub cataphorae curriculo *decubitus* [26]) et *ischuria* praetervideantur.

C. in morbis exanth. sympt.

5. De cataphora comite *erysipelatis* [27]), *scarlati-*

22) *Carus verminosus* Sauvagesii. O. c. Vol. III. Class. VI. XXIX. 7.

23) Hipp. coac. §. 2. Epid. III. §. 3. Galen l. c. Klein interpres clin. Pezold progn. c. 4. §. 94. Gruner semiot. P. I. §. 399. Sprengel *Handb. der Semiot.* §. 661—690.

24) Hipp. progn. §. 9. Coac. §. 3.

25) Sydenhamus opp. sect. V. cap. 2. p. 278. Cfr. cap. nostr. V. §. XXVIII. 3.

26) Swieten comment. §. 705.

27) Edit. secund. P. I. Vol. I. sect. II. cap. XI. §. LX. No. 3. Cfr. Fr. Hoffmann l. c. obs. 3. 7.

latinae [28]), *morbillorum* [29]), *variolarum* [30]) et *plicae* [31]), quod de sopore febrium continuarum diximus valet. Pessimum, si cataphora fugam praeposteram efflorescentiae cutaneae subsequatur.

6. Antequam *encephalitis lethargica* rite innotuerat, ea pluries cataphora salutabatur [32]). Invasio, praeviis scilicet febre, cephalaea aut delirio, illam satis a cataphora primaria distinguit. C. encephalit. sympt.

7. Sectiones cadaverum, ut ajebant, ex comate aut lethargo defunctorum, quorum in cranio *collectio serosa* [33]), vel *hydatides* [34]) detectae sunt, de confusione hujusmodi malorum cum *hydroce-* C. hydrocephal. sympt.

28) Edit. secund. P. I. Vol. III. sect. I. cap. I. §. II.

29) Ibid. cap. II. §. VIII. 30) Ibid. cap. IV. §. XVIII.

31) Edit. secund. P. I. Vol. III. sect. II. cap. XXII. §. LXXI. No. 2.

32) Bang Act. S. R. Hafn. Vol. III. p. 127. Swieten l. c. p. 702. Ait nempe: „adeoque patet, diversam omnino esse indolem lethargi ab inflammatoria phrenitide."

33) Bonet lib. I. sect. II. opp. obs. 3. La Motte op. c. lib. I. cap. IV. obs. 10. Schneider de affect. soporos. p. 24. Duverney in *hist. de l'ac. des sciences. A.* 1683. Sedillot in *recueil périod. Vol. I.* Ziegler *Beobachtungen.* p. 43. Faxe in *Läkaren och naturforkaten.* 12. *B.* v. Rudolphi *Schwed. Annal.* 1. *B.* p. 61. Chomel ex *clinique de la charité* in Horn's *Archiv für med. Erfahrung.* 1828. *Sept. Octobr.* p. 899 (Agitur de hydrocephalo accessorio).

34) *Journ. général des hôpit. civils et milit. No.* 66. (Cysticercus cellulosus).

drocephalo abunde testantur. Ad eam evitandam initii et decursus morbi ratio haberi debet.

C. apoplex. sympt. 8. Cadaverum sectiones post morbos, pro cataphora declaratos [35]), *apoplexiam* saepe cum illa confusam fuisse, docent. Apoplexia, non cataphora, proclamabitur, si respiratio stertorosa et paralysis adsint et mentis imbecillitas relinquatur [36]).

C. difficultat. urinae sympt. 9. De cataphora, *difficultatum urinae* symptomate [37]), alio agemus loco [38]). Interea videantur Bonet [39]), Velsch [40]), Tulpius [41]).

§. XXXII.

De cataphora primaria.

Definitio. 1. *Cataphora* morbum per se constituens, aut saltem ut unicus reconditae aegritudinis effectus comparens, *primaria* dicitur.

Exempla. 2. Fasti medici, ne dicamus de aliis [1]), exempla somni dierum viginti quatuor [2]), triginta [3]),

35) Bonet l. c. obs. 18. 23. Bano l. c. Vol. I. Le Dran *observations de chirurgie.*

36) Est enim ipsa haec mentis imbecillitas, rite monente Rochoux, certissimum praegressae apoplexiae indicium.

37) *Carus ischuriosus, Coma ex ischuria* auctorum.

38) P. IV. Vol. I. sect. II. 39) Op. c. obs. 15.

40) Obs. 1 et 64. 41) Lib. II. obs. 45.

1) Sic historia ecclesiastica Nicephori (lib. XIV. c. 45), de somno non minus quam per 337 annos durante narrat.

2) G. Schuster *med. Journ. Chemnitz* 1767. 2. *Th.* p. 182. *Med. Bedenken über zwo miserable Schwestern,*

ta [3]), quadraginta [4]), quadraginta septem [5]), quadraginta novem [6]), mensium duorum [7]), quatuor [8]), sex [9]), duodeviginti [10]), annorum quatuor et

deren eine sich etlichemal im Walde verirrt, u. zu sechs u. vierundzwanzig Tage darinnen ohne Essen u. Trinken geschlafen. Cfr. Froriep *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B.* 26. *No.* 21. p. 335.

3) James Arbot in *Edinburgh medical and surgical journal.* 1818. *Octob.* Aegra, *Margaret Lyae*, vulgo, *the sleeping girl from Montrose* nuncupatur.

4) Plot *natural history of Staffortshire.*

5) Wendelstadt *Wahrnehmungen.* 1. *B.* p. 167. et Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 4. *B.* 3. *St.* p. 52.

6) Bano l. c. Vol. II. No. 17. De cataphora inconsuetae durationis cfr. Riedlin millenarius. No. 871.

7) Michel in *Journal de médecine T. II.* p. 109.

8) *Mémoires de l'ac. des sciences. à Paris* 1713. p. 419.

9) Stoll praelect. in morb. chron. Vol. I. p. 351. Exemplum refert literis ab Homberoio a 1707. Academiae Parisiensi communicatum. In *Journ. de méd., chir. et pharm.* 1754. *Octobre.* epistola Dr. Burette invenitur, quae de viro 50 annorum, sub nomine *le dormeur de la charité* noto, cujus somnus, per dimidium anni durans, neque per immersionem in aquam frigidam fugari potuerat, testatur. Vix minoris durationis erat somnus, de quo legitur in *philos. transact. No.* 304. p. 2177. *Abrid. T.* 5. p. 355. Cfr. Swieten op. c. T. III. §. 1049. „Nec persuaderi sibi passus est (aeger), quod longam adeo noctem dormivisset, nisi postquam vidit messem adesse maturae segetis, probe memor, se sementis tempore obdormivisse."

10) J. R. Bischoff *Darstellung der Heilungsmethode in der med. Klinik an der k. k. Joseph's - Academie in den*

et ultra [11]), aliquando periodici [12]), aliàs continui [13]), continent.

3. Ad

Jahren 1826—27. *Wien* 1829. p. 263. Ipse aegrotum, de quo hic scribitur, Vindobonae die 9. Decembris 1824. vidi. Hominis placide obdormientis exhibebat adspectum. Sublevatis palpebris oculi fixi, cum pupillis normalibus, conspiciebantur. Superiores illae sibi dein ipsis relictae oculos rursus cooperiebant. Continuus observabatur trismus. Aeger dumtaxat juscula, quae per laenuam a dente amisso relictam injiciebantur, haurire poterat. Respiratio erat expedita. Pulsus ad 62 ictus in sexagesima horae parte micabat. Urina aliquoties de die sponte effluebat. Alvus non nisi clysteris ope evacuabatur. Brachia elevata, proprio dein pondere cadebant. Nullo plane modo aeger e somno excitari poterat.

11) Fr. Müller *aktenmässiger Bericht einer höchst merkwürdigen Schlafsucht, welche vier Jahre, drei Monate, sechszehn Tage angehalten hat.* In Hufeland's *Journal f. d. pr. Heilk.* 1829. *Febr.* p. 1. H. Bruno Schindler *die idiopathische chronische Schlafsucht beschrieben und durch Krankheitsfälle erläutert. Hirschberg* 1829.

12) Riedlin cent. I. obs. 40—46. *Samml. med. Wahrnehm.* 2. *B.* 104. J. P. Frank interpret. clin. obs. 69. In *Med. observat. and inquiries by a soc. of phys. in Lond. Vol. I.* casus invenitur feminae, quae per octodecim annorum curriculum, quotidie septemdecim vel octodecim horas in nychthemero dormiebat. Somnus adeo profundus erat, ut aegram excitare plane impossibile esset. Ingruebat iste somnus circa horam 2 aut 3 matutinam, unde misera vix unquam diurna fruebatur luce. Quo tempore febre intermit-

3. Ad causeas tanti phaenomeni, vel minori Caussae.
in

tente ea laborabat, cataphora in agrypniam mutata est. Casus sat similis in *Journal de méd., chir. et pharm.* 1755. *Janvier* continetur, feminae scilicet annorum 50, sub nomine *la Marmotte de la Flandre* notae, quae mane in somnum incidebat usque ad vesperas durantem. Nullo pacto ipsa excitari potuerat. In *Journ. de méd., chir. et pharm.* de Mr. Roux. *T. XXII. Paris* 1766. Mens. Febr. et in Comment. de reb. in sc. nat. et med. gestis. Vol. XVI. P. I. p. 73. De la Plaigne sequentem narrat historiam. Virgo vicenaria in somnum incidere solebat, e quo constanter septimo die sponte evigilabat, vestes induebat, edebat atque a domicilio suo ibat in templum, indeque reversa, rursus somno per septem dies continuante capiebatur. Semel tantum somnus quindecim dies duraverat, a quo nec ustione pedum excitari potuerat. Sudore tantum viscido inter somnum perfundebatur. Reliquae autem excretiones solum, dum expergefacta erat, succedebant. Menstrua omni tempore et sub ipso somno redibant. Scena haec per triennium perseveravit. Formey (*Versuch einer Würdigung des Pulses. Berlin* 1823. p. 95) ait: „*Frau Präsidentin J... schlief fast alle Jahre mehrere Monate hinter einander, erwachte auf wenige Minuten, etwa einen Tag um den andern, erhielt dann Nahrungsmittel und leerte Urin und Darmkoth aus. Wurde dieser Augenblick versäumt, so schlief sie ohne Nahrung und Ausleerung wiederum auf die gewöhnliche Zeit ein. Ihr Puls war langsam und voll. Sie starb in diesem Zustande völlig abgezehrt, aber während des momentanen Wachens, völlig besonnen.*"

13) F. Plater lib. I. obs. de viro admodum obeso lo-

in gradu obvenientis, spectant: frigus et suppressa transpiratio [14]), balnea calida [15]), insolatio [16]), vigiliae et defatigatio [17]), vinum et alcohol [18]), nimius lactis, lacticiniorum ut et fructuum horariorum usus [19]), odores fortes [20]), fumus carbonum [21]),

quitur, *continuo* ad somnum adeo propenso, ut inter loquendum, vel etiam comedendum, cibos vel poculum ori admovens statim obdormiret, in eoque situ, quo tum erat, permaneret. *De somno obesorum* vide etiam Richter l. c. p. 245. Cfr. Jac. Brewster in *transactions of the R. society of Edinburgh. Vol.* 8. 1817.

14) Marechal de Rougeres epist. I. 116. Wendelstadt l. c. p. 56.

15) Sic praecipue apud Turcas Persasque, nec non Ceylonenses. v. Ebersbach l. c. p. 9.

16) Morgagni op. c. epist. V. 13. ex Albertino. Hic encephalitidem non semper latere docet observatio Sauvagesii (l. c. 12) dicentis: „secto capite nil laesi inveni."

17) Juvenem novi, qui cum Bacchanalium Italicarum tempore plurimas noctes inter choreas transegisset, adventante quadragesima, a die Mercurii cinerum ad proximam usque dominicam continuo fere dormivit. Similia post itinera, celeriter et indefessa absoluta, contingere solent. Cfr. Fontanus obs. rar. analect. Salmuth cent. III. obs. 66. Plater obs.

18) Cataphoram ex ebrietate a cremato ad quatuor dies protractam vidi. Lectu dignus hic est casus Heersi (Obs. med. lib. I. obs. 19. p. 178), quem et Swieten (l. c. §. 1045) refert. Ebriâ nutrice infans saepe a sopore corripitur.

19) Timaeus a Guldenklee cas. med. No. IX.

num [21]), ira [22]), terror [23]), moeror [24]), papaver somniferum [25]), nicotiana tabacum [26]), atropa belladonna [27]), crocus [28]), plumbago europaea [29]), nux moschata [30]), nuces juglandes [31]), umbra nucis arboris [32]), inanitio [33]), cruciatus torturae [34]),

20) Pelargus *med. Jahrgänge.* 1. *B.* p. 174 (a liliis). — Fabr. Hildanus cent. V. obs. 85 (a decubitu in foeno recenti).

21) Hac a causa cataphora, apoplexia et asphyxia, sese excipientes, succedere solent.

22) Pelargus l. c. 2. *B.* p. 429. Gallot in *Journal de méd. T. XLIV.* p. 230. Swieten l. c. §. 1049.

23) Fr. Hoffmann l. c. obs. 4. *Berliner Sammlungen.* 1. *B.* p. 473. Bischoff l. c. Müller l. c.

24) Burette l. c. Pluries somnum adeo profundum apud relictos a defunctis vidi, ut obdormientes neque cantu funerali excitarentur.

25) Bonet op. c. lib. I. sect. III. app. 2. Sennert de caro. cap. 31. Et quidem non solum ab opio ore ingesto, sed et per clysteres injecto (Salmuth obs. 97), vel pectori illinito (Bouillet apud Sauvages l. c. 14).

26) Ephem. nat. cur. dec. II. an. X. obs. 131.

27) Joseph Frank *Handbuch der Toxicologie.* 2. *Aufl.*

28) Borellus c. IV. obs. 35.

29) Sauvages l. c. 10. Carus a plumbagine morbus est infectorum, colorem *paleaceum* flavum parantium.

30) Ex Lobelio narrat Lange (Opp. med. P. I. p. 403) de gravida a duodecim nucibus moschatis in soporem conjecta.

31) Sim. Paul. quadripart. botan. p. 97.

32) Plutarch. III. Sympos. Problem. I.

rae [34]), vermes [35]), vulnera [36]), suppressio menstruorum [37]) et ptyalismi [38]), graviditas [39]), podagra retropulsa [40]), angustatio carotidum [41]) et hypertrophia plexus solaris nervique intercostalis [42]). Interdum caussa cataphorae explorari non potest [43]).

Diagnosis. 4. Cataphora primaria distingui debet a *somno simulato* [44]), a *somniatione*, a *lipothymia* et ab *asphy-*

33) Bonet l. c. lib. I. sect. III. obs. 30. Post haemorrhagias, cholcram etc.

34) Hartmann diss. de somno praeternat. Hal. 1686. p. 5.

35) Paullini lanc. satur. obs. select. dec. I. obs. I. Johnston idea universal. prax. med. lib. VIII. T. I. cap. VII. art. 3. J. P. Frank l. c.

36) Ex vulnere forfice supra orbitam in puella facto, quod leve ab initio videbatur, aegra tandem in soporem delapsa est (Gooch *med. and chir. observ. an appendix to a former publicat. Lond.* 1773. p. 266).

37) Michel l. c. *Ephemerid. méd. de Montpellier. T.* 9. p. 7.

38) Macleod *zwey Fälle von Schlafsucht, die nach der plötzlichen Unterdrückung vom Speichelfluss entstanden.* Ex *London medical and physical journal* in Horn's *Archiv* 1826. *Sept. Octobr.* p. 337.

39) Hinze in Stark's *Archiv.* 6. *B.* p. 178. Gravidas spatio nychthemeri octodecim horas dormientes conspexi.

40) Fr. Hoffmann l. c. obs. 6.

41) Portal *cours d'anatomie médicale.* 1. *Vol.* p. 21.

42) Bischoff l. c. p. 292 sq.

43) *Philosoph. transact.* l. c.

44) Plurima exempla refert Swieten l. c. p. 1049. Cfr.

asphyxia *). Primo in casu *ammonia pura* naribus supposita ac *ferrum candens* cuti admotum, secura sistunt criteria. *Indoles* cataphorae per caussarum considerationem conjectura saltem attingitur.

5. Cataphora primaria, excepto recidivae periculo [45]), feliciter terminari solet apparentibus epistaxi [46]), surditate [47]), morbis cutaneis [48]), parotide [49]), metastasi praesertim ad pedes [50]). Evanescit aliquando et sponte [51]), vel relinquit amnesiam [52]), aut praesagit maniam [53]), vel phthisin pulmonalem [54]). Prognosis.

6. In

Krügelstein *Erfahrungen über die Verstellungskunst in Krankheiten. Leipz.* 1828. p. 28.

*) *Carus a frigore*, quem Sauvages (l. c. 15) auctoritate Montalti (synopsis) et Borellii (lethargus ingens. cent. I. obs. 52), nec non exemplum exercitus Gallici saevo hieme, dum Moscua excederat, Imperialibus retro insequentibus, confirmat, confusioni asphyxiae cum cataphora innititur.

45) *Philos. transact.* l. c. 46) Lancisius op. c. p. 100.

47) Zacut. Lusitanus op. c. obs. 15.

48) Act. nat. cur. Vol. V. obs. 87. Pelargus op. c. 5. *B.* p. 77.

49) Le Comte an parotis unice lethargi vindex. Paris. 1696.

50) Commerc. literar. Norimb. 1732. p. 46.

51) Schenck lib. I. obs. 3. ex Valeriola. Müller l. c.

52) Cfr. cap. XVIII. §. LXXIX. No. 1 (10), ubi stupendam plane morbi historiam, huc spectantem, invenies.

53) Cfr. cap. XXV.

Cura. 6. In cataphora ut auxilia (secundum indicationes in tractatu de apoplexia stabilitas usurpanda) commendata fuere: *venae sectio* [55], *cucurbitulae scarificantes* [56], *sinapismi* [57], *vesicatoria* [58], *ustio* [59], *urticatio* [60], *frictiones* [61], *odoramenta* [62], *errhina* [63], *crinium evulsio* [64], *con-*

54) „Qui vero ex lethargicis servantur, plerumque pectore suppurati fiunt." HIPPOCRATES praenot. Coac. l. c. Aphorismus iste omnino a BISCHOFFI aegroto confirmatur.

55) ALEX. TRALLIANUS l. c. HARDOUIN ergo lethargicis phlebotomia. Paris. 1599. FESQUET ergo cataphora venaesectionem expostulat. Monspel. 1659. VOGEL epist. de comate sanguineo, arter. temporal. sectione sanato. Goett. 1775. Cfr. BEHRENDS in HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 2. *B.* 2. *St.* p. 7.

56) ARETAEUS curat. acut. lib. I. cap. 2. PAUL. AEGINETA l. c.

57) CELSUS, ARETAEUS, PAULUS AEGINETA.

58) Si facies rubra sit, ad femora (PAUL. AEGINETA l. c.), aliàs ad nucham (SYDENHAM opusc. p. 281), aut ad caput derasum (BONET l. c. app. 8).

59) Ad cervicem (RHODIUS lib. I. obs. 36), retro aures (ZACUTUS LUSITANUS prax. histor. lib. VII. obs. 4).

60) ARETAEUS l. c. SELTI in BRUGNATELLI *biblioteca fisica. T.* 2.

61) CAEL. AURELIAN. l. c. praesertim secundum longitudinem spinae vertebralis, cui utiliter et emplastrum irritans applicui.

62) ASCLEPIADES apud CAEL. AURELIAN. l. c.

63) ALEX. TRALLIAN. PAUL. AEGINETA.

64) PAUL. AEGINETA l. c.

concussio [65]), *perfusio corporis aqua frigida* [66]), *illius in cavum oris instillatio* [67]), *embrocatio* [68]), *clysteres* [69]), *purgantia* [70]), *emetica* [71]), *acida vegetabilia* [72]), *cofea* [73]), *ammonia* [74]), *castoreum* [75]), *opium* [76]), *galvanismus* [77]), *magnes* [78]),

Dd 2 *debi-*

65) Lepidam curationem ex AVICENNA DIETERICUS *Jatr. Hippocrat.* p. 709 refert, maniaci cum lethargico uno in lecto decumbentis, quorum ille a verberibus huic inflictis defatigatus obdormivit, hic autem vigil evasit. Accedit historia avari lethargici a sono nummorum aureorum, quos haeredes jam inter se dividebant, excitati, ex HORATIO in sermon. lib. I. Satyra 3.

66) CELSUS l. c. 67) FR. HOFFMANN l. c. obs. 6.

68) THEMISON apud CAEL. AURELIANUM. p. 93. BOURBON LAMY in *Journ. de méd.* *T.* 18. p. 64. v. *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte.* 21. *B.* 4. *St.* p. 358.

69) SYDENHAM l. c. FR. HOFFMANN l. c. RIVERIUS obs. cent. IV. No. 28.

70) THEMISON apud CAEL. AURELIANUM l. c. Egregios inde obtinui effectus.

71) Casu veneni ingesti excepto, ubi scilicet solutio sulphatis zinci optimum vomitorium sistit, *tartarus emeticus*, vel in refracta dosi, efficax in affectibus soporosis remedium est.

72) Indicantur potissimum in sopore ex veneno narcotico deglutito, sub stadio excitationis. *Acetum* et *succus citri* reliqua acida antecellunt.

73) Eo ipso in casu, ast subintrante jam stadio debilitatis.

74) In summa virium prostratione, et quidem sub forma salis cornu cervi.

75) Praecipue in cataphora apud hystericas et hypochondriacos. Sub forma *clysterum* adhibuit ARETAEUS l. c.

debitaque corporis positio [79]) aliaque absurda [80]).

CAPUT

76) MEZA in Act. R. soc. Hafn. Vol.III . p. 202.

77) HUFELAND's *Journal der pr. Heilk.* 20. *B.* 4. *St.* p. 5. 60. *B.* 4. *St.* p. 138.

78) *Mémoires de la soc. R. de médecine.* 1779. p. 653.

79) De corporis debita positione non in cataphora solum, sed etiam in somno sano, multnm quondam disceptatum est. Legatnr hoc de argumento: GALENUS lib. de instrumento odorat. cap. 6. PAULUS AEGINETA lib. V. de arte medendi. PROSP. ALPINUS op. c. lib. III. c. 8. p. 244. AVICENNA l. c. ZACUT. LUSITANUS in prax. histor. lib. I. c. 7. LOVERUS de corde, cap. II. p. 158. LOVERUS manuductio ad vitam long. P. I. cap. 10. p. 107. VIDIUS de tuenda valetudine general. lib. V. cap. 10. p. 89. PLATER de laes. funct. p. 439. WUTTGEUS diss. de cubitu dormient. sanor. salubri, Hal. 1745. etc. Omnes communi consensu decubitum supinum vituperant, suadentque juxta versum:

Dormiture latus dextrum preme, deinde sinistrum.

80) Jubetur e. c. ut suspendatur pedibus posticis ad postes lecti, prope caput aegrotantis, sus, et stimulis posthac irritetur, horrenda enim animalis hujus vociferatione omnem torporem subito excuti testatur VILLANOVA (in Breviario. lib. IV. c. 11).

Caput VII.

A g r y p n i a.

§. XXXIII.

Definitio. Literatura. Divisio.

1. Defectus somni morbosus, sive vigilia involuntaria, *agrypniae* [1]) nomine appellatur. Definitio.

2. De hoc malo legantur: Hippocrates [2]), Plinius [3]), Oribasius [4]), Avicenna [5]), Argenterius [6]), Capivaccius [7]), Schenkius [8]), Forestus [9]), Bartholinus [10]), Heurnius [11]), Faventinus [12]), de la Prade [13]), Joerdens [14]) aliique [15]). Literatura.

3. Et

1) Ab α negativo et ὕπνος, somnus. Arab. *Sahara.* Lat. Pervigilinm, vigilia abnormis, vigilium morbosnm, vigiliae immodicae. Germ. *Schlaflosigkeit.* Gall. *Insomnie.* Angl. *Intense watching, want of sleep.* Ital. *Veglia.* Hisp. *Vigilia, desvolo.* Lusit. *Vigia.* Polon. *Bezsenność.* Ross. Безсонница.

2) Locis infra citandis. 3) Hist. natur. lib. VII. c. 51.

4) Synops. lib. VII. cap. 31. 32. lib. VIII. cap. 1.

5) Canon. lib. III. Fen 1. Tract. 4. cap. 4.

6) De somno et vigiliis. Paris. 1556.

7) De capitis affectibus. c. 19.

8) Obs. lib. I. obs. 256. 9) Obs. lib. X. obs. 35. 36.

10) Hist. anat. cent. 1. hist. 64.

11) Opp. omn. Lugd. 1608. De capitis morbis.

12) De vigilis modum excedente.

13) *Samml. auserl. Abh. für pr. Aerzte.* 1. B. 4. St. p. 45.

14) *Ueber die Schlaflosigkeit* in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 18. B. 1. St. p. 112.

Divisio. 3. Et *agrypniam* dividimus in *symptomaticam* et in *primariam.*

§. XXXIV.

De agrypnia symptomatica.

Definitio. 1. *Agrypnia*, aliorum morborum symptoma, *symptomatica* dicitur.

Ubi obvenire solet? 2. Pauci exstant morbi, quorum inter symptomata *vigiliae* non computentur. Maxime iis stipari solent: febres [1]), inflammationes, exanthemata,

15) Praeter auctores §. XXXV. No. 2. citandos: A. Gazius de somno et vigilia. Basil. 1539. Christiani Ripensis disp. de somno et vigilia. Basil. 1583. Fleischmann diss. de somno et vigilia. Argent. 1590. Sennertus diss. de vigiliis nimiis. Witteb. 1626. Rivinus diss. de agrypnia. Lips. 1644. Heimerberg diss. de pervigilio. Leid. 1671. Wedel diss. de pervigilio. Jen. 1680. *Idem* Progr. de morte Attilii Reguli ex perpetuis vigiliis. Jen. 1686. Nimptsch diss. de agrypnia sive vigilia praeternaturali. Altdorf. 1697. Rolfink diss. de pervigilio. Jen. 1699. Ettmüller diss. de vigiliis involuntariis. Lips. 1705. *Idem* diss. de vitiis circa somnum vigiliasque. Lips. 1720. Hebenstreit diss. de morbis ex pervigilio. Lips. 1740. Alberti (Zuberbühler) diss. de noctibus agrypnis. Hal. 1745. Oudenarden diss. de vigilio sano et morboso. Lugd. Bat. 1757. Van Drunen diss. de vigiliis. Lugd. Bat. 1787. Van Leempoel diss. de pervigilio. Lovan. 1788. Dürr de vita, maxime vigiliarum somnique respectu. Goett. 1819.

1) *Agrypnia febrilis* Sennerti. Spec. 1. *Pervigilium febrile* Boerhaavii. aph. 708.

mata, psora, prurigo [2]), cephalaea [3]), panaritium [4]), otalgia, odontalgia, hysteria, hypochondriasis, melancholia [5]), mania, asthma, hydrothorax, podagra et mictus cruentus [6 a]).

3. Pervigilia in febribus acutis, inflammatoriis ardentibus, suppurationem incipientem et abscessum [6 b]), interdiu et noctu consistentia [7]), dolorem, laborem et futurum delirium; assidua in febre ardente et cum convulsionibus juncta [8]), periculum et mortem, nisi breviter abigatur; cum vomitu aeruginoso, dolore capitis et surditate, delirium ferinum ac fatum [9]) ineluctabile; cum sudore continuo et frigido [10]), itemque cum egestionibus imperfectis, pessima quaevis denunciant [11]). Semiotica.

4. Pervigilium symptomaticum morbi primarii Cura.

2) *Demangeaison universelle à la peau avec insomnie guérie par la laitue commune sans apprêt. Mém. de l'acad. R. de Paris a.* 1705. *hist.* 53.

3) Bartholinus l. c.

4) Hildanus cent. I. obs. chirurg. 97.

5) Schenk lib. I. obs. 256 (vigiliae per 14 menses).

6 a) Ch. Roesler de mictione cruenta (in juvene cum somni interruptione plenaria per sex dies). Miscell. acad. nat. curios. dec. I. a. 3. 1672. p. 529.

6 b) Gorter prax. lib. III. Tr. 1. 150. p. 135.

7) Galenus in Progn. comm. II. 12. IV.

8) Hippocrates aph. VII. 9) Praedict. I. 19.

10) Coac. §. 1.

11) G. Gruner semiotice. Hal. 1775. p. 268.

marii agnoscit therapiam; non neglectis pro re nata sic dictis *hypnoticis* infra tradendis.

§. XXXV.

De agrypnia primaria.

Definitio. 1. *Agrypnia* morbum per se constituens, aut saltem ut unicus reconditi cujusdam mali effectus comparens, *primaria dicitur.*

Exempla. 2. Exempla agrypniae primariae in praxi nostra numeramus [1]). Occurrunt illorum plurima apud citatos auctores. Alia etiam a Panarolio [2]), Cumme [3]), Gooch [4]), Saillant [5]) describuntur.

Caussae. 3. *Agrypnia infantum* saepe a latente meconio, ab intertrigine, dentitione, a porrectis rebus dulci-

1) Pusionem vidi, a prima nativitate usque ad sextum aetatis mensem, quo hydrocephalo acuto periit, plane insomnem. Sine nota caussa uxor Jurisconsulti Vilnensis in agrypniam trium hebdomadum incidit. Chirurgus Vilnensis uxorem duxit, prius infantum valetudinariorum curae addictam, quae vigiliis adeo adsueverat, ut deinde nunquam ultra horulam somni nychthemeri spatio capere potuisset.

2) Pentecost. V. obs. 4.

3) De agrypniis diuturnioribus; cum observat. Ros. Lentilii. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 3. 1672. p. 346. dec. III. a. 5 et 6. 1697 et 1698. Append. p. 127.

4) *Appendix to medical and chirurgical observations. Lond.* 1773. p. 218.

5) *Histoire de la société R. de médecine.* 1776. p. 318. (Hispani meminit, qui septuagesimo aetatis anno mortuus erat, quin per omnem vitam, paucis horae momentis, somno gavisus sit).

dulcibus, a lacte nimio aut malae indolis, a pulmento spisso largius pusionibus exhibito [6]), a fasciis stricte nimis alligatis, ab impuritate, calore, frigore cubiculorum infantilium oritur [7]). *Feminae* potissimum retentionis menstruorum et graviditatis [8]) caussa agrypnia laborant. *Senibus* vigiliae frequentiores etiam sunt [9]). Subjiciuntur illis potissimum vigente temperie nebulosa, ventosa, humido-frigida, post cibi durioris esum, nec non flatuum, herniae, vitiorum diureseos et haemorrhoidum reconditarum culpâ. Ad *caussas generales* agrypniae revocamus: tempora aequinoctialia et solstitialia, malam consuetudinem [10]), morbos

6) Riedlinus lin. med. ann. IV. Sept. obs. 30. p. 801.

7) *De infantum vigiliis* cfr. Sennert de regimine recens nator. Primerosius de morb. puer. lib. I. cap. 2. Leonell. Faventini tract. de aegritud. infant. Harvaeus de gener. anim. exerc. de partu. Ettmüllerus in valetud. infant. c. II. §. 1. Blancard collect. med. physic. cent. V. No. 5. ne dicam de recentioribus circa morbos infantiles scriptoribus.

8) Bartholin. cent. IV. hist. 70. Hinz in Stark's *Archiv.* 6. *B.* p. 178.

9) Jam Hippocrates agrypniam morb. senilibus adnumeravit (sect. III. aph. 31). Cfr. Heurnius in comment. sect. III. aph. 91. Henrici ab Heers diss. Langii lib. I. ep. 26. de vigil. sen.

10) Infantes somno diurno nimis adsueti noctes insomnes transigunt. Sic urbium majorum incolae, qui ex nocte diem et ex die noctem facere solent, dum rus petunt, atque ibi vivendi rationem naturae accom-

morbos imminentes [11]), convalescentiam [12]), usum narcoticorum [13]), nicotiana non excepta [14]), sensibilitatem morbosam, morbos cerebri [15]), coecitatem [16]), palpebrarum resectionem [17]), insolationem [18]), studia [19]), praesertim brevi ante horam somni,

modatam resumunt, primis temporibus agrypniam experiuntur. Quam pulchre iterum HIPPOCRATES ait: sanus homo interdiu vigilet, dormiat noctu.

11) AUGENIUS lib. V. epist. 7.

12) Morbi vigiliis stipati saepe agrypniam relinquunt. Occurrit ea fere constanter in convalescentia ebriosorum, post morbos imperfecte judicatos. Quare „ubi vigilia convalescentes non deserit, reversionem mali vel novum morbum timere debemus." HIPPOCRATES lib. de judicationibus. §. 9.

13) Exhibitis per aliquod tempus narcoticis, iisque dein sepositis, pervigilium inevitabile. Cfr. Ephem. nat. cur. dec. I. ann. II. obs. 69.

14) CASP. HOFFMANNUS lib. II. cap. 3. §. 30. et Miscell. nat. cur. dec. I. ann. III. obs. 185.

15) BONET sepulchr. sect. V. obs. 1 (serum). sect. VI. obs. 1 (serum). obs. 4 (vasa distenta, ulcus et serum in ventriculis). obs. 5 (ichor in cranio). obs. 6 (abscessus).

16) Plures coecos aetatis provectae insomniis detentos inveni.

17) Poena, quam Romani et Carthaginenses infligere solebant, de qua lege WEDELIUM l. c. et BAUHINUM lib. III. anat. cap. 35. Et recentiori aevo reos vigiliarum tormentis excruciatos fuisse ex PAULI ZACCHIAE quaest. legal. (lib. VI. T. II. Qu. I. §. 24) apparet.

18) DE LA PRADE l. c. p. 46.

somni, animi pathemata, inprimis moerorem [20]), amorem, imaginationem [21]), malam digestionem [22]), carnes ferinas [23]), alvum obstructam [24]), bilis copiosam secretionem [25]), vitia hepatis [26]), cystidis felleae [29]), pancreatis [30]), vermes [31]), vitam seden-

19) Gilibert adversaria medica pract. p. 261.

20) Willis de anima brutor. p. 2. Sauvages clas. VIII. XXII. 2. *Agrypnia a pathemate.* Sic demortua prole, matri dormiendi desiderio devictae, mox imago objecti amissi coram oculis versatur, omnemque somnum fugat. Juvenem judaeum coram me habui, qui amissis ante duos annos parentibus suis, ab eo tempore vix horula somni spatio nychthemeri fruebatur. Observavit ipse aeger a duobus quoque annis *crines illi non amplius crescere.*

21) Timor futurae noctis insomnis ad agrypniam excitandam sufficit. Narrat Wepferus (obs. 93. p. 355) de femina, quae ob *ipsam somni capiendi mentionem* in cordis palpitationem et animi deliquium incidebat.

22) Coena lautior, vel et in adultis omissa, cibi flatulenti, flatus, acida primarum viarum, saepe vigiliis ansam praebent.

23) Rhodius obs. med. cent. I. obs. 85. Cfr. Galenus de alimentor. facultat. lib. 3. cap. 7.

24) Communis caussa animadvertente jam Rulandio in lib. curat. empir. IV. p. 234.

25) Forestus lib. X. obs. 35. in Schol.

26) Rahn diss. sistens mirum inter caput et viscera abdomin. commercium. Goett. 1771. p. 71. Stieglitz in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1. B. p. 543.

29) Stuart in *Philosophical transact. No.* 414.

30) Bonet l. c. lib. I. sect. 6. obs. 8. Aubertus pro-

sedentariam, abusum veneris, retentionem spermatis, haemorrhoidum [32]), potumque liquorum fermentatorum, theae et cofeae.

Diagnosis. 4. Sunt, qui ad vitam sanam ducendam pauciore somno indigeant [33]). Neque vero horum vigilias, neque eas, quae fortuito a caussis accidentalibus, e. g. a defatigatione, rumore, solitudine [34]) inconsuetis, a luce, fame, temperie calida aut frigida nimis, ab insectis [35]), somno pomeridiano [36]) etc. contingunt, ad agrypniam revocamus. Agrypnia enim *morbus* est, cui potissimum diathesis *inflammatoria*, *gastrica*, *arthritica* et *nervea* ansam praebent.

A. inflammat. 5. *Agrypnia inflammatoria* haemorrhagiis suppres–

gymn. Exercitat. 44. ad librum de abditis caussis Fernelii.

31) Welsch de vigiliis cum ejulatu diurno. in Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 8. 1677. p. 66.

32) Creberrime hac ex caussa insomnia vidi.

33) Italum jurisconsultum, sanissimum Viennae cognovi, qui annum 65 aetatis attigerat, quin unquam spatio nychthemeri ultra duas horas dormiverit.

34) Wepfer (obs. 93. p. 355) de femina narrat, quae nunquam sola obdormiscere potuit. Cfr. Fortis consult. et respons. T. I. cent. I. cons. 27. p. 33.

35) Culices a Plinio aptissime cauponarum aestiva animalia appellantur.

36) Quaestio: an somno pomeridiano indulgend. sit nec ne? in docta dissertatione: *de recte capiendo somno pro tuenda valetudine*, auct. Schlung. Jenae 1728. discutitur.

pressis, spermatis retentioni, insolationi, liquoribus fermentatis, animi intentioni originem debere solet. Comitantur eam saepe sensus caloris universalis, pruritus cutis, urina ignea, cordis arteriarumque vibratio insolita.

6. *Agrypnia gastrica*, infantibus et gravidis familiaris, effectum sistit acidorum primarum viarum, vermium intestinalium, flatuum, voracitatis, nec non vitae sedentariae et moeroris. Comites agnoscit linguae siccitatem, sitim, halitum foetentem et pondus epigastrii. A. gastric.

7. *Agrypnia arthritica* aliquando podagrae insultum sive praecedit sive sequitur. Variis anni temporibus, praesertim aequinoctiis, alligatur. Aggreditur tunc plerumque homines aliàs somno potius profundo gaudere solitos. A. arthritica.

8. *Agrypnia nervosa* a mala consuetudine, a metastasi ad cerebrum, a studiis nimis protractis, ex usu narcoticorum, a venere nimia, ab animi pathematibus oritur, ac symptomata hypochondriaca et hysterica, praesertim necessitatem iteratis vicibus mingendi, pavores, anxietates, calores fugaces, partiales, socia habet. A. nervosa.

9. Agrypnia vix unquam salutaris [37]), semperque intolerabilis [38]), viam plurimis cerebri et ner- Prognosis.

37) Büchner (Schenken) diss. de salutaribus aegrotantium agrypniis. Erford. 1739.

38) Agrypnia laboranti non quadrat Chrysostomi effatum: advenit nox, portus malorum nostrorum, solatium calamitatum nostrarum, vulnerum medicamen-

nervorum morbis munit. Periculum enim minatur: in aetate infantili, — encephalitidis, hydrocephali, convulsionum; in media, — vertiginis, melancholiae, hypochondriasis, phthiseos et maniae; et in senectute, praesertim si derepente ingruat, apoplexiae.

Cura. 10. Pro varia agrypniae *indole*, eliguntur [39]), inter auxilia *externa: venae sectio* praesertim e saphaena, *cucurbitulae scarificantes* ad dorsum, *hirudines* circa caput, aut loca quondam cum emolumento sanguinem fundere solita, *clysteres emollientes, anodyni* [40]), *pediluvia, maniluvia, lotiones, balnea tepida* [41]), *frigida* [42]), *titillatio plantarum pedum* [43]), *pellis leporina* [44]), *remedia narcotica*

tum (Homil. II. ad Philipp.). Nec agrypnia primaria laborans spe fruitur debellato quodam morbo somnum rediturum esse.

39) S. Schultz de euporistis quibusdam somnum conciliantibus, haud vulgaribus. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 6 et 7. 1675 et 1676. p. 234.

40) In vigiliis hystericarum clysteres ex infuso chamomillae et drachmis duabus olei cocti hyoscyami, perbelle conducere solent.

41) Marcard *über die Natur und den Gebrauch der Bäder. Hannov.* 1793.

42) „Ter uncti
Transnanto Tyberim, somno quibus est opus alto.“
Horatius.

43) P. Rommel hypnoticum rarum. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. an. 7 et 8. obs. 43.

44) E. Hagendorn de pellis leporinae in vigiliis usu. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 5. 1686. p. 200.

tica naribus intrusa [45]), *unctio capitis cum oleo croci* [46]), — inter *pharmaca interna: pulvis temperans*, *acidum sulphuricum alcoholisatum* [47]), *supertartras stibii et potassae* [48]), *alvum evacuantia*, potissimum *aloe* [49]), *emulsio amygdalina* [50]), *seminum papaveris albi* [51]), *opium* [52]), *hyoscyamus* [53]),

45) Timaeus cas. 9. lib. II. p. 94. Vix talo consilium dare auderem.

46) Avicenna l. c. S. Ledel crocus externe capiti pro conciliando somno admotus ardorem ventriculi excitat. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 4. 1685. p. 145.

47) Excellit *elixirium acidum Halleri* in vigiliis inflammatorio-nervosis.

48) Parvae et repetitae *tartari emetici* doses non solum in agrypnia gastrica, sed etiam in nervosa, praesertim melancholiae periculum minitante, multum mihi praestiterunt.

49) Fischer (l. c. §. 83) in agrypnia senili praesertim *aloen hepaticam* commendat.

50) Forestus. Heurnius. Amygdalis dulcibus nonnullas amaras addere soleo, praesertim apud infantes, tamen non teneros nimis.

51) Dioscorides. Oribasius. Simplici hoc remedio, Lithuanis usitatissimo hypnotico, agrypniam hystericarum pluries fugavi.

52) Opium vigiliis ex caussa inflammatoria et gastrica minime quadrare, nemo ignorat. Quocunque in casu haud tuto apud infantes et senes adhibetur. Conducit in agrypniis nervosis, convalescentium, et maxime sub forma *extracti aquosi*, et *narcotinae*. Commendatur et *illinitio opii* super palpebras (de la Prade l. c.). *Subfumigia opiata* periculosa sunt (Charpan-

mus [53]), *atropa belladonna* [54]), *massa pilularum de cynoglosso* [55]), *theriaca* [56]), *electuarium sive requies Nicolai* [57]), *crocus* [58]), *camphora* [59]), *moschus* [60]), *ambra grisea* [61]), *aether sulphuricus alcoholisatus* [62]), *tinctura martis solaris* [63]), *pulvis hypnoticus Krielii* [64]), *gummi resina ferulae assae foeti-*

TIER DE CASSIGNY *Reise nach China und Bengalen. Berlin* 1801. p. 288).

53) Rarius effectum desideratum praestat.

54) JAHN *Klinik der chron. Krankh. Erf.* 1815. 4. *Abschn.*

55) Nullum nosco *hypnoticum*, quod huic divinae compositioni anteponi possit. Adulto bolum ex granis quinque exhibeo.

56) Et haec compositio pluries simplici opio palmam praeripit, praesertim si theriaca genuina *Veneta* sit.

57) Aemulatur theriacam. Dosis a drachma una ad duas (Uncia una continet quinque grana opii).

58) STÖRK libellus, quo continentur experimenta etc.

59) FISCHER l. c. §. 86. in melancholico juvene camphoram cum aloe hepatica porrexit.

60) THILENIUS *med. chir. Bemerk.* p. 46. In agrypnia infantum et hystericarum. Hic libenter moschi et cinnabaris grana tria, cum grano uno extracti hyoscyami exhibeo.

61) G. SCHOBER de essentia ambrae vi hypnotica. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. ann. 9 et 10. p. 437.

62) BURSERII inst. med. pract. Vol. III. cap. III. §. 68.

63) J. WOLFF in vigiliis vel inquieto somno usus singularis tincturae martis solaris. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 1688. p. 359.

64) *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte.* 1. *B.* 2. *St. p.* 169. Cfr. cum J. C. JACOBI tract. de viribus hypnot., a minerali regno haud alienis. in Act. nov. acad. nat. cu-

foetidae [65]); inter *auxilia diaetetica*, — debitus regulisque generalibus non praescribendus *ordo in cibis sumendis* [66]), *lac* [67]), *caro leporina*, *pisces*, *cancer fluviatilis* [68]), *oryza cum lacte* [69]), *lactuca* [70]), *brassica acescens cruda* [71]), fuga liquorum fermen-

rios. T. I. p. 165. Remedium, de quo agitur, constat ex mercurio ex acido nitrico per hepar sulphuris praecipitato. Matrona Vilnensis perpessis gravissimis uteri haemorrhagiis in agrypniam rebellem incidit, restaurationi virium adversam. A scrupulo *pulveris hypnotici Krielii* vespere porrecto, somnus beneficus decem horarum secutus est, ac nil amplius convalescentiae obstitit.

65) Burserius l. c. (ad noctem in pilulis).

66) Coena nunc nocet, nunc juvat. Immo agrypniam nonnulli eo percipiunt, quod vacuus ventriculus alimentum exposcit, quod consilio Joerdens (l. c.) et sub noctis curriculo paratum esse curo.

67) Augenius (epist. med. 7. lib. V) *lac caprinum* omnibus ut hypnoticum praetulit.

68) J. A. Limprecht de modo extraordinarium conciliandi somnum fluviatili astraco, qui latinis auctore Gesnero, cancer, perperam, Germanis *Fluss-Krebs*, vocatur. Acta acad. nat. cur. Vol. 2. p. 192.

69) Hercules Saxonia praelect. pract. P. I. c. 10. p. 52.

70) Galen lib. II. de alimentor. facult. c. 40. Cfr. P. II. Vol. II. sect. I. cap. X. §. LII. 15.

71) Lithuani hunc cibum (Germ. *Sauerkraut*) non coctum, cum jusculo acidulo, quod ex illo fermentatione evolvitur, addito oleo olivarum, pro coena sumunt. Vigiliae haemorrhoidales perbelle inde compesci solent. Nec debili etiam ventriculo molestia inde infertur. Vilnae scripsi.

fermentatorum, theae et cofeae, ast non sine exceptionibus [72]), temperatura cubiculi moderata, pulvinaria dura [73]), lectus suspensus et agitatus [74]), usus *lecticarum* [75]), *odoramenta* [76]), *musica* [77]), exercitium corporis in aëre libero, aquae leniter cadentis, transfluentis murmur [78]), dulcis loquentium [79])

72) Vigiliae ex caussa arthritica saepe potu cofeae debellantur. Cfr. BLEGNY de potu cof. p. 64. Ita et potus *punch* in nonnullis rebellem agrypniam in salutarem somnum commutat.

73) SCHENCK obs. 70. 74) OCTAVIUS HORATIANUS.

75) Specifica virtus, quae portatili motui inest, somnifera habetur, quod JUVENALIS testatur, cum Satyr. III. v. 242. canit:

„*Namque facit somnum clausa lectica fenestra.*"

76) *Nodulum* commendat HEURNIUS, cui insint flores violarum, nymphaeae ââ pugillus, corticum mandragorae drachmae binae, seminis anethi drachma et croci scrupulus: fiat pulvis, qui sindone excipiatur.

77) Pythagorici quum vellent diurnas curas mollire, quibusdam cantationibus, musica ratione ad id concinnatis, utebantur. Leg. PETR. FORESTUM (lib. X. de cerebri morb. obs. 36) et HEURNIUM (l. c.). Idem nutrices cantilenis suis efficiunt. Narrante SENECA (lib. de providentia) MAECENAS per symphoniarum cantum ex longinquo lene sonantium, postquam per triennium fere noctes insomnes habuerat, sopitus fuit.

78) „Adhibenda *aquae destillatio* crebra, cujus sonitu saepe aegrotantes inducti somnum capiunt." CAEL. AURELIAN. „Prodest etiam aliquid ad somnum *Silanus* juxta cadens; vel gestatio post cibum, et noctu; maximeque lecti suspensi motus." CELSUS lib. II. c. 18. „Cuique vero usitata somnum accersunt: nautis in

tium [79]) aut legentium susurrus, molendinarum rumor, avium cantus, vel contra summa circumquaque procurata quies, silentium praevio strepitu [80]), et *magnetismus animalis* [81]).

Caput VIII.

De rhoncho, jactatione, crampo, ardore et pavoribus in somno.

§. XXXVI.

De argumento generatim.

1. Quum somnus non tantum excessu et defectu, sed etiam *modo* peccare possit, praeter cataphoram et agrypniam, phaenomena quoque morbosa, sub actu obdormiendi et evigilandi, nec non sub ipso somni curriculo contingere solita, examinanda sunt. Spectant huc, ne dicamus de peculiari specie Momentum.

Ee 2

cymba decubitus, et in mari navigatio, et littorum sonus et undarum murmur, et ventorum bombus et maris navisque odor." Aretaeus de curat. morb. acut. lib. I. c. 1.

79) Senem Principem Polonum cognovi, vix aliter somnum capientem, nisi advocatis circa lectum suum plurimis venatoribus, invicem facta enarrantibus venatoria.

80) Galenus l. c.

81) Uxorem jurisconsulti Vilnensis magnetismi animalis ope ab agrypnia liberavi.

specie *maniae nocturnae* [1]): *rhonchus*, *jactatio*, *crampus*, *ardor pavoresque in somno*, nec non, uti ex sequentibus capitibus palam fiet, *somnia terrifica*, *incubus*, *somnambulismus* et quodammodo *somniatio*.

Limites. 2. Quibus morbis doctrinam generalem *morborum nocturnorum* [2]), ut *pollutionum*, *enuresis*, *asthmatis*, *sudorum*, quatenus noctu contingunt, libenter adderemus, nisi stabilitus rerum tractandarum ordo aliter juberet. De *epinyctide* jam diximus [3]).

§. XXXVII.

De rhoncho dormientium.

Definitio. 1. *Rhonchus* est stertor in inspiratione et exspiratione operosa, cum rauco sonitu in larynge nariumque regione contingens.

Literatura. 2. Sat docta de praesente argumento exstat dissertatio auctore Lust [1]).

Symptomata. 3. Rhonchus non solum adstantibus, sed et ipsi dormienti molestus evadit, si ipse se stertentem obscure audit, aut evigilatus temulentiam, faucium ariditatem, vocem raucam, nares obstructas, saporem ingratum percipit.

4. Rhon-

1) Cfr. cap. XXV.

2) Grass diss. de morb. noctur. Jenae 1709. et Basmann in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 10. *B.* 2. *St.* p. 120. Cfr. Darwin zoon. Vol. I. sect. 18. et Vol. II. art. somnus interruptus.

3) Edit. secund. P. I. Vol. I. sect. II. c. XIII. §. LXXII. 6.

1) De rhoncho dormientium. Halae 1745.

4. Rhonchus sistit effectum malae consuetudinis, colli brevioris, vertebrarum cervicalium intus prominentium [2]), decubitus capite antrorsum super pectus declinato, defatigationis, sermocinationis et clamoris ante somnum, atmosphaerae calidae, a respiratione plurimorum vel a fumo carbonum inquinatae, diaetae crassae, coryzae, salivae copiosius secretae, affectionum morbosarum uvulae, tonsillarum, glandularum colli, plethorae, bilis, muci et polypi narium. Caussae.

5. Rhonchus aliquando futuram cephalaeam [3]) et apoplexiam [4]) indicat. Prognosis.

6. Pro varia caussa varia adhibenda methodus. Generatim commendantur *gargarismata emollientia*, *mel*, *conserva tussilaginis* [5]), *carminativa*, *temperantia*. Cura.

§. XXXVIII.

De jactatione, crampo et ardore in somno.

1. Inquietudo actum obdormiendi comitans, aliquando ad ipsum protrahitur somnum, sese sub Jactatio.

2) Judaeus viginti circiter annorum e longinquo Vilnam a. 1813. petiit, unice ut a rhonchis somnum impedientibus liberaretur. Examinatis faucibus vertebras cervicales intus prominentes conspeximus. Locus respondens ad nucham excavationem exhibebat, certe vitio rhachitico tribuendam.

3) Cfr. cap. II. §. VIII. No. 3.

4) Cfr. cap. V. §. XXV. No. 1.

5) Zorn botanol. med. p. 689.

sub forma *jactationis* continuae, scalptu universae cutis, perceptionem pruritus indicante, suspiriis crebris manifestans. Huic malo calor nimius atmosphaerae, potus liquorum fermentatorum, animi pathemata, denegata venus, vermes (ne dicamus de insectis), haemorrhagiae consuetae suppressae, inprimis autem molimina haemorrhoidalia, ansam praebent. Cura in fuga caussarum, in *clystere emolliente* ante cubitum adhibito, in *pediluviis*, in *electuario lenitivo*, in *venae sectione*, et maxime in *cucurbitulis scarificantibus* consistit. Nonnunquam inquietudo solum *crura* [1]) detinet, quae inde continuo jactantur. Intolerabile hoc incommodum, plerumque ex vitio abdominali flatulento et ex arthritica labe oritur. Praeter vix indicata auxilia, *decubitus super ventrem* [2]) levamen affert.

Crampus. 2. Aliàs *surae* tantum *spasmo* afficiuntur. Refrigeratio cutis, abdominis, flatus, copiosa alvi evacuatio, defatigatio in ascensu vel descensu montium vel scalarum, incommodum istud, frictione, aegroti ipsius manu peracta, leniendum, excitant. Tandem silentio non praeteribimus *jactationes*, si dicere liceat, *internas*, potissimum transitum somni ad vigilias comitantes. Nempe aeger cum anxietate, oppressione [3]) et palpitatione

1) *Inquiétude des jambes.*

2) Observatio patris mei, in se ipso, et a me confirmata.

3) Zecchi consult. 61. p. 627. De cordis molesta oppressione in somno.

tione cordis, pulsu creberrimo, ructibus, concussionibus excitatur, ac per totum sequentis diei curriculum vix prospera fruitur valetudine. Hystericae et hypochondriaci praecipue sic pati solent, maxime si tumultuarie expergefiant. Erecta corporis positio, urinae evacuatio, balneum aëris, mutatio indusii, cyathus aquae frigidae, ac inde cofea epota, — en auxilia hîc commendanda. Inprimis curandum, ut dormiens aut sponte evigilet, aut gradatim et quasi per ambages excitetur.

3. Sunt, quos *ardor universi corporis* aut *plantarum pedum* a somno recreante arceat. Malum istud nobis praesertim in feminis aetate provectioribus obvenit. Adeo id nonnunquam urget, ut affinitatem quandam cum *combustione spontanea*[4]) habere videatur. Caussam ut plurimum in victu, potu, haemorrhoidibus, amenorrhoea, maxime autem in recondita phthisi pulmonali invenimus. Prodesse solent: lectus durus ex crinibus confectus, pelle alcis obductus, *pulveres temperantes*, *emulsiones refrigerantes*, *aqua selterana*, *elixirium acidum Halleri*, *affusio* sive *irroratio* ope aquae frigidae, *clysteres*, *hirudines* ad vasa ani aut vulvae, et aliquando *cucurbitulae scarificantes* ad dorsum. Ardor.

§. XXXIX.

4) Edit. secund. P. I. Vol. III. sect. II. cap. XXVIII.

§. XXXIX.

De pavoribus in somno.

Definitio. 1. Expergefactio subitanea cnm terroris sensu, *pavor* dicitur *in somno* [1]).

Scriptores. 2. De pavore in somno recens natorum et pnerorum pulcherrime SENNERTUS [2]) scripsit.

Symptomata. 3. *Recens nati* pavoribus in somno obnoxii, dum obdormiscunt, faciem risum vel fletum exprimentem exhibent, ac brevi post concussi, oculis trucibns, evigilant. Haud raro somno oppressi febricitant, sudant ant evigilando clamant trementes, perterriti et fere convulsi. Symptomata ista nec *pueris* et *juvenibus*, aliquando lectum deserentibus, et cum desperatione auxilium qnaerentibus, parcunt. Immo et *adulti* haud raro clansis vix oculis, veluti imaginibus terrificis e somno cum concussione quadam excitati, stratis prosiliunt, ac tremore, palpitatione cordis et lipothymia mulctantur.

Caussae. 4. Quorum malorum *caussae* quaerendae sunt apud *recens natos*, — in prava lactis conditione, acidis et flatibus, dentitione, calore aëris circa cnnas

1) Thorybos et phobos HIPPOCRATIS (aph. 24. lib. III). *Ὑπνοφοβία*, terror in somno. Conturbatio, consternatio, panicophobos HERODOTI (lib. VII). Panophobia SAUVAGESII (class. VIII. 12). GERM. *Auffahren, Zusammenfahren, Erschrecken im Schlafe.* GALL. *Terreur panique, frayeur nocturne.* POLON. *Zrywanie się ze snu.* ROSSIC. вздрогиванія во снѣ.

2) De morbis infantum. cap. 8.

cunas undique clausi et non renovati; apud *pueros* et *juvenes* — in vermibus[3]) et reminiscentia fabularum nutricum de larvis et lemuribus noctu vagantibus; apud *adultos* denique — in morsu conscientiae, metu malorum imminentium, curis, sollicitudinibus, stragulis insolitis, coena largiore, potu calefaciente, venere nimia, arthritide et calculo.

5. *Pavores in somno* differunt, — a *terrore*, quatenus terror plerumque caussam agnoscit externam; — ab *epilepsia*, quatenus repetitis vicibus in ea concutitur aeger, et ab *ephialte*, quoniam aeger non a ponderis sensu affligitur; de quibus rebus plurima infra. Diagnosis.

6. Pavores infantum in somno saepe encephalitidem, morbillos et variolas praesagiunt. Prognosis.

7. Therapia pro varia caussa differt. In *recens natis* primum est nutricis curam habere, quam leniter purgare juvat. Acidis et flatibus *absorbentia* et *carminativa*[4]), *clysteres* et *unctio abdominis*[5]), opponuntur. Dentitionis effectus perniciosi in robustis, praesertim genis rubentibus capiteque fervente, *hirudinum* ope retro aures positarum, si alvus clausa foret, lenibus *evacuantibus* Cura.

et

3) *Panophobia verminosa* Benivenii. Vid. Sauvages l. c.

4) ℞. Lapidum cancrorum (sive magnesiae purae) grana sex. Mucilaginis gummi arabici drachmam semis. Aquae foeniculi unciam unam. Syrupi rhei unciam semis. M. D. S. omni hora cochleare cofeanum.

5) Oleum macis expressum maxime hic in usu est.

et *sinapismis* ad suras, tolluntur aut moderantur. Apud infantes graciles et systemate nervoso praeter modum sensili instructos, consilio SENNERTI, semina nigra *paeoniae officinalis*, linteolo involuta, potu immitti curamus. Neque irridemus mulierculis *radicem* ejusdem *paeoniae*, dummodo recentem, collo infantum fili ope appendentibus. Mirum est FORESTUM adhuc *lapides agathi* [6]), aut *corallia* commendasse, dum ait: „a collo pyritem gestantes lemures et larvas non timent." Ubi vero agitur de pueris talibus praeconceptis opinionibus imbutis caute et sensim sensimque effectus pravae educationis corrigendis [7]). . Vermibus vermifuga opponuntur. *Adultos* regimen adversus jactationes supra commendatum juvat. Saepius *pulvis antispasmodicus ruber Stahlii* ante somnum ad scrupulum unum captus, nobis profuit. DARWINUS [8]) in vitiis somni hucusque recensitis *opium* ut sacram anchoram commendat, cui consilio indiscriminatim non subscribimus. *Magnetismus animalis* hìc magis magisque experimento subjiciendus.

CAPUT

6) *Schreck- Steine.*

7) Cfr. cap. de epilepsia et convulsionibus. — Leg. et terribile exemplum infantis a solitudine terrefacti in *Oesterreichischen Beobachter.* 1816.

8) Op. cit.

Caput IX.

De somniis terrificis.

§. XL.

Definitio. Literatura.

1. Imagines molestae, in somno cum angore obversantes, subsequente plerumque sanitatis detrimento, *somnia terrifica* vocantur. Definitio.

2. Mirabile hoc argumentum tractarunt: Hippocrates [1]) ejusdemque interpretes [2]), Galenus [3]), Plinius [4]), Ferrenius [5]), Quercetanus [6]), Arnoldus de Villa Nova [7]), Horstius [8]), Scharff [9]), Wedel [10]), Lischwitz [11]), Janitsch [12]), Hegner [13]), Uden [14]), Schulze [15]), Dar- Literatura.

1) Liber de insomniis.

2) Brentius comment. in Hippocr. de insomn. Venet. 1497. Scaliger comment. in Hippocr. de insomn. Amstelod. 1659. Zwinger tabulae in Hippocr. de insomn. v. Comment. XXII. Hippocr. Basil. 1579.

3) De dignotione ex insomniis. Opp. T. IV.

4) Lib. I. epist. 18. 5) De insomniis liber. Lugd. 1549.

6) Diaeteticon polyhistor. p. 299.

7) Expositiones visionum, quae fiunt in somniis v. Opp.

8) Diss. de somno et somniis. Witeb. 1608.

9) Diss. de somno et somniis. Viteb. 1625.

10) Diss. de somniis. Jen. 1690. Sub nom. Rommelii.

11) De vitiis circa somnum et vigilias. Lips. 1720. Praesid. Ettmüller.

12) Diss. de somniis medicis. Argent. 1720.

Darwin [16]), Schmidt [17]), Davidson [18]), Carmichael [19]), Tittmann [20]), Carus [21]), Winkelmann [22]), Sprengel [23]), Nasse [24]), Schubert [25]) aliique multi [26]).

§. XLI.

13) De divinatione ex insomniis. Basil. 1733.

14) De insomniis. Helmstadt. 1742.

15) Diss. de somniis. Hal. 1759.

16) *Zoonomia or laws of organic life. Lond.* 1796.

17) *Physiologische Fragmente* in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 14. *B.* 4. *St.* p. 53.

18) *Ueber den Schlaf. Berlin* 1796.

19) *An essay on dreaming; including conjectures on the proximate cause of sleep. Transactions of the college of physicians in Ireland. Vol.* 2. p. 48.

20) Diss. de somniis. Lips. 1799. Recusa in Brera syllog. opuscul. T. VI. p. 98.

21) *Physiologie.* 2. *B.* p. 212. *Ueber den Zustand des Träumens.*

22) *Archiv für Gemüths- und Nervenkrankheiten.* p. 43.

23) Institut. med. T. II. p. 264. sect. 2. de somniis.

24) *Untersuch. üb. d. Kunst auf Träume andrer Einfluss zu haben.* v. Reils u. Hoffbauers *Beyträge z. Beförderung einer Kurmethode auf psychischem Wege. Halle* 1812. 2. *B.* p. 519.

25) *Die Symbolik des Traumes. Bamb.* 1814.

26) De somniis legere cupidus, res non injucundas inveniet apud Tertullian. de an. C. 46. Aurel. Vict. de viris illustr. c. 26. Ael. Spartian. in Hadrian. c. 25. Plutarch. in vitis passim. Dionys. Halicarnass. lib. VII. c. 43. Tacit. an. c. 4. Flor. lib. IV. c. 7. Casp. a Reies in camp. Elysio quaest. jucund. v. 456. Synes. de insomn. p. 136. Niceph. in Schol. ad Synes. Aristid. orat. serm. sacr. T. I. Barlet

§. XLI.

Symptomata. Caussae. Diagnosis.

1. Imagines molestas, quot quot in somniis terrificis obvenire possunt, recensere velle, nimis longum foret. Frequentissime somnia ista versantur circa incendia, lapsum ex alto, necem [1]), apparitionem defunctorum, aut vivorum ac si mortui essent et similia. Gestus aegri [2]), pulsuum concitatorum exploratio, suspiria crebra, ejulatus etc. nec non ipsa somni reminiscentia, de gravitate mali abunde testantur. Testantur itidem sensus defatigationis, inertiae, tristitiae, in vigili adhuc homine inde relictus. Symptomata.

2. Somniis terrificis caussae pavorum in somno occasionem praebent. Ebrietatis, ast modicum tantum gradum jam Plinius [3]) huc revocavit. Caussae.

lib. I. de gestis Scanderberg. c. 82. Artemidor. Daldiani oneirocritica. lib. V. Ed. Nic. Rigalt. P. 1603. Mauchart *Phaenomene der menschlichen Seele.* Ejusd. *Allgemeines Repertorium für empirische Psychologie.* Moritz *und* Pockels *Magazin für Erfahrungsseelenkunde.*

1) Memorabilem historiam somnii terrifici Henricus ab Heer refert (lib. I. obs. 2. p. 41. edit. secund. Lips. 1645).

2) Henrici ab Heer aeger, funibus vel linteis multiplici plexu irretitis sciens, volens, imo praesentes hoc obsecrans, vespere vinciebatur, quae nihilominus aliquando diffringebat.

3) Lib. XIV. c. 22.

cavit. Addi debent cibi flatulenti, ut fabae [4], et maxime res libero circuitui sanguinis obstacula ponentes, e. c. obstructiones viscerum, prava decumbendi ratio etc. Feminae prae viris ad somnia dispositae sunt.

Diagnosis. 3. Cum somnia terrifica tam necessarium ad functionum integritatem somnum perturbent, secundaeque valetudini insidias struant, sane ad *morbos* revocanda sunt. Non idem somnia blanda, amoena, corpus potius recreantia, ac cum emolumento contingentia [5]. Quocunque in casu somniis omnis attentio tribuenda. Eorum interpretationem semiotices negotium sistere, jam Hippocrates [6]) docuit. Ex natura enim somnii saepe indolem caussae illud excitantis conjectare licet, de quo argumento inter alios docte disseruit Sprengel [7]). Praeterea, quamvis phantasia maxime in somno tyrannidem suam exerceat, et somnia pro vanis visionibus declaranda sint [8]); atta—

4) Diogenes Laertius in vita Pythagorae. lib. IX. p. 222. et Hipp. lib. II. de diaeta. c. 13.

5) Nasse l. c. p. 527.

6) „Quisquis, inquit, de his, quae in somnis obveniunt, recte conjectat, is magnam habere vim ad omnia ipse reperiet.“ (l. c.). Cfr. J. Fr. Zückert de insomniis ut signo in medicina observationes nonnullae, cum subjunctis de onirocritica medica meditationibus. Nova acta acad. nat. curios. T. III. p. 506. Sprengel *Handbuch der Semiotik.* §. 689.

7) Institut. l. c. §. 389.

8) Cicero lib. academ. quaestion. *Anschuldigung eines*

attamen inter ea aliquando talia obveniunt, quae saltem verisimile reddunt, clausis in somno plus minusve sensibus externis, contra *sensum universalem internum (coenaesthesin)*, simul cum attributo suo *instinctu* magis vigere, ideoque animam de mutationibus in corpore contingentibus, vel proxime imminentibus [9]), nec non appetitibus medicis certiorem quandoque reddere, ad quod somniantium vaticinia [10]) et suggestiones [11]) restringi

am Ehegatten begangenen Dingmordes auf dem Traume eines epileptischen Nachtwandlers beruhend. In Henke *Zeitschrift für Staatsarzneyk, B. 16. Heft 1.* p. 359.

9) Amicus in aeternum venerandus, *Fr. Niszkowski*, chirurgiae quondam in universitate literarum Vilnensi professor, nocte, interitum ex ruptura cordis praecedente, somniavit cor sibi cultro transfigi. Antea nunquam de incommodis circa cor conquerebatur.

10) Legatur de *somnio futuri nephritici* apud Poterium opp. Frf. 1666. lib. V. obs. 87. p. 600. G. Hoyer de somniis futura praesagientibus. Act. acad. nat. curios. Vol. IV. p. 148. Bautzmann *hystericae passionis admirandum exemplum in virgine omnem morbi vicissitudinem ipsamque medendi rationem variis somniorum praedictionibus edocens.* Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 1. 1694. append, p. 35. Cfr. Alberti semiologia. sect. X. ubi varia Hippocratis testimonia (lib. de insomnio §. 3. Text 1—9) et Galeni suffragia (com. 3. in lib. I. epid. Hippocratis) collegit. Andreas Ridigerus physica divina. lib. I. c. VI. sect. 5. §. 89.

11) Janitsch l. c. Büchner miscellanea 1730. Rum-

stringi videntur. Absit enim a nobis, ut rebus absurdis, hoc sub respectu quondam jactatis[12]), fidem habeamus.

§. XLII.

Prognosis. Cura.

Prognosis. 1. Insomnia diurnas actiones offerentia, eo modo, quo actae sunt, bona sunt et sanitatem significant[1]). Contra vero somnia insolita morbos imminentes praesagiunt. Instante crisi per haemorrhagiam objecta rubra, flammea somniari[2]) fertur. Posse autem somnia terrifica gravibus malis, tum per se, tum phantasiam feriendo[3]), ansam porri-

BAUM in *Breslauisch. Samml. vom Jahr* 1718. BERGE et BAUMGAERTNER in *Museum d. Wundervollen.* 2. *B.* 5. *St.* p. 428.

12) J. LANZONI de praesagio (de morte fratris) ex somnio. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 1694. p. 48. E. KÖNIG in somnium apri, ex rasurae dentis apri praescriptione. Miscell. acad. nat. curios. dec. II. a. 3. p. 202. Praeconceptas de insomniis opiniones collegit MEIRICHIUS in disp. de insomniis. Lips. 1667. Cfr. HAGNER et UDEN l. c. Spectat huc quaestio: *an femina in somnio imaginationis beneficio concipere possit?* quam affirmavit ALPHONSUS CARANZA (de part. nativ. et lig. c. XX. qu. 70) ac risui merito se exposuit, P. M. GARN (disp. an ea, quae hominib. in somno et somnio accidant, iisdem possint imputari? Vitemb. 1727).

1) HIPPOCRAT. l. c. §. 3. 2) LISCHWITZ l. c. §. 35.

3) G. HANNAEUS insomnium mortem accelerans. dec. II. an. 10. 1691. p. 240.

porrigere, et fasti medici [4]) et nostra [5]) aliorumque [6])

4) J. J. Waldschmidt de ingenti catharsi ex insomnio. Miscell. acad. nat. curios. dec. I. a. 3. 1672. p. 423. Pr *observation d'une hydropisie ascite tout à coup survenue à un rêve effrayant et sans maladie préexistante, annales de la soc. de médecine prat. de Montpellier. T.* 9. p. 132. Paullini mora ex insomnio. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 9. 1690. p. 356. J. Lanzoni de somnio mortem praedicente. Ibid. dec. III. a. 2. 1694. p. 44. G. Seger de somnio exitioso. Ibid. dec. I. a. 3. 1672. p. 154.

5) Judaei Lithuani more gentis antiquae (exemplo *Abibimelechi*, *Joseph.* in Genes. XXXVII. XL) somniorum interpretationi multum tribuunt, qua infausta praesagiente in graves aliquando ex terrore praecipitantur morbos. Luculentum autem exemplum perniciosi effectus somni terrifici centurio Russicus L. mihi a. 1815, die 18. Maii exhibuit. Pater hujus viri, dum 50 aetatis suae annum egerat, adspersionis aquae frigidae improvise eoque inscio peractae culpa, illico in epilepsiam incidit. Paroxysmi inde tertia quavis hebdomade redire solebant, donec post 17 annos in uno eorum animam exhalavit. Filius, de quo sermo est, tunc decem numerabat annos. Sanus vixit usque ad annum decimum octavum. Eo versus finem vergente, sub somno nocturno, videbatur illi per somninm, ac si pater adhuc viveret, eo paroxysmo epileptico correptus, pectori ejus incumberet. Illico expergefactus sat diu eandem coram oculis servabat imaginem. Paucis inde elapsis diebus ipse in epilepsiam, omni mense, *tempore diurno* redeuntem, incidit, quae, quum miser jam vigesimum quartum annum attigisset, perseverabat. Aeger morbum suum a ter-

que [6]) testatur experientia. Legitur quoque de somniis salutaribus [7]).

2. Qui

rore ex somnio derivat. Ast, fuitne somnium istud fortasse jam effectus *epilepsiae nocturnae?* Aut fuitne species *incubi*, futuram epilepsiam annunciantis? Attamen nunquam inde amplius epilepsia nocturna vexatus est ..... nec subitanea expergefactio incubo propria esse solet.

6) Historiam somnii imaginationem ferientis ac eventu praesagio respondentis, ut exemplum, quid merus aliquando valeat casus, mihi narravit laudatus *Niszkowski*. Nobilis Lithuana, vigesimum annum numerans, habitum scrophulosum exhibens, primis matrimonii noctibus derepente cum clamore expergefacta, toto corpore contremiscens, excitato inde marito, terribile vix habitum somnium retulit. Videbar mihi, ajebat, ecclesiam adivisse, dein in catacombas descendisse ac ibi e longinquo feminam in aperto sepulcro sedentem duosque infantes foventem conspexisse, a cujus adspectu cum terrefacta fuissem, eam dicentem audivisse: „ne timeas, nam imaginem sisto tuam." — Maritus ad gravem a tam crudeli somnio relictam impressionem delendam omnia fecit, at incassum. Uxor enim, praecipue accedentibus paulo post graviditatis indiciis, melancholica evasit, ac sensim sensimque in leucophlegmatiam incidit. Accessit interea partus. Excluso infante, obstetrix matri parturientis retulit, alteram etiam in utero delitescere prolem. Ne id sciat filia mea! exclamavit prudens matrona. Ast illam partum geminum celare minime licuit, unde addidit hoc: „somnium ad complementum progreditur." Revera febris puerperalis paulo post miseram e medio tulit.

7) Ch. F. Paullini febris quartana insomnio curata.

2. Qni somniis terrificis excrnciari solent, lectum ingressuri, omnes cum vestibns deponant graves cnras tristesqne cogitationes. Praeterea praesenti forte plethorae, vel vitio abdominali, vel nervorum sensibilitati nimiae, uti in capite de agrypnia docuimus, et in sequenti de incubo docebimus, occurrendum. Utrnm in homines a molestis somniis excrnciatos, ope musicae, rerum suaveolentinm, frictionnm etc. tale exercere possimns imperium, ut imagines tetrae amoenis locum cedant, aut aliis verbis, utrum potestas concessa sit somnia ad libitum excitandi dncendique, quaestio est [8]), qnam resolvere non audemus. Cura.

Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 6. 1687. p. 21. S. Squire *the case of Henry Axford, who recovered the use of his tongue, after having been four years dumb, by means of a frightful dream. Philos. transact. y.* 1748. p. 148.

8) De imperio, quod res externae in dormientes exerceant, legatur: Weinhold *Kraft d. thierisch. Magnetismus.* 3. *B.* 1. *Abth.* p. 233. Nasse l. c. p. 450. Battie *dissertations crit. and moral.* p. 27 (Hic narrat, amicum vigilem, alteri dormienti totam certaminis singularis historiam auri insusurrasse, huncque eam ad literam somniasse).

Caput X.

De incubo.

§. XLIII.

Definitio. Literatura.

Definitio. 1. Perceptio suffocationis seu ponderis et oppressionis in pectore sub somno, cum desiderio vehementi locum mutandi, quin aeger id efficere queat, *incubum* [1]) constituit.

Literatura. 2. De morbo isto nec poetis [2]) ignoto, multorumque dissertationum inauguralium argumento [3]), scripse–

1) *Synon.* Ephialtes (ab ἐφάλλομαι, insilio). Pnigalion Swediauri (a πνίγειν, suffocare). Ἐπιβολή, oppressio, compressio. Πνιγμὸς ἐνύπνιος Dioscoridis. Oneirodynia gravans Cullenii. Succubus. Asthma nocturnum (falso). Germ. *Nacht-Maare, Alp, Alpdrücken, die Trute, das Nachtmännchen.* Gall. *Incube, ephialte, chauchemar, cochemar.* Angl. *Night-mare.* Ital. *Incubo, pesarolo.* Hisp. *Incubo, pesadilla, mampesado, mampesadilla.* Lusit. *Pesadelo, pezadello.* Polon. *Mara.* Ross. давленïе во снѢ. Dan. *Maren, Mareriden.* Suec. *Mara.* Belg. *Alp, Nagtmerrie.*

2) Virgilius Aeneidos lib. XII.

3) Bordingi diss. de incubo. Jen. 1602. Bachmann diss. de ephialte. Sedan. 1607. Hettenbach diss. de ephialte seu incubo. Wittemb. 1607. Mackowsky diss. de ephialte. Basil. 1618. Schmidt de incubo. Basil. 1618. Ahasverus diss. de incubo. Rostoch.

scripsere: CAELIUS AURELIANUS [4]), PAULUS AEGINETA [5]),

1625. STOCKMANN diss. de somno, ecstasi et ephialte. Rost. 1625. WEBER diss. de incubo. Basil. 1626. FABRICIUS diss. de ephialte s. incubone. Rost. 1627. SENNERT diss. de incubo. Jen. 1630. KEPLER diss. de incubo. Regiomont. 1634. RAETHELIUS diss. de ephialte, s. incubo. Erford. 1634. ZEIDLER diss. de incubo. Lips. 1643. SCHELHAMMER (HASSELT) diss. de incubo. Jen. 1646. BANZER diss. de incubo. Witeb. 1651. ROLFINK method. cognosc. et curand. affect. particul. disp. VIII. de incubo. Jen. 1653. *Ejusdem* (GEORGI?) diss. de incubo seu ephialte. 1658. DREYER diss. de incubo. Ultraj. 1660. FRANKENSTEIN diss. de ephialte. Lips. 1660. TAPPIUS diss. de incubo. Helmst. 1661. BLUM diss. de incubo. Argent. 1662. MENJOT diss. de incubo. v. Diss. patholog. Parisien. 1662. RUTTÖRFER (FRIDERICI?) diss. de incubo. Jen. 1665. GROJEAN diss. de incubo. Basil. 1665. ABSEN diss. de incubo. Argent. 1666. BROTHBECK diss. de incubo. Tub. 1666. HULLEKENS diss. de incubo. Leid. 1675. OHEIM diss. de incubo. Altd. 1678. WEDEL diss. aeger incubo laborans. Jen. 1678. *Ejusd.* de incubo ex epitome praxeos med. Jen. 1708. MEINECKE (CRAUSSIUS?) diss. de incubo. Jen. 1683. PETERMANN (MÜLLER?) diss. de ephialte. Lips. 1688. ALBINUS (WENZLOVIUS) diss. de incubo. Francf. 1691. MAEVIUS diss. de incubo. Lugd. Bat. 1692. PETRI AB HARTENFELS diss. de ephialte. Erf. 1694. CORVENT diss. de ephialte. Leid. 1698. CROLLUS diss. de incubo. Marb. 1707. VARUS diss. de oppressione seu incubo. Jen. 1709. CRÜGER diss. epicrisis de menstrui obstructione et ephialte infantum. 1712. FISCHER diss. de ephialte s. incubo. Erf. 1728. SCHIBOWSKI diss.

NETA [5]), ORIBASIUS [6]), WILLIS [7]), BONET [8]), HENRICUS REGIUS [9]), PARACELSUS [10]), DOLAEUS [11]), HORSTIUS [12]), SCHENKIUS [13]), FORESTUS [14]), STOLL [15]), DARWIN [16]), REIL [17]), WALLER [18]), DONY [19]).

§. XLIV.

Symptomata. Necroscopiae.

Symptomata. 1. Incubus insomniis, pavoribus, concussionibus, crampis, somniisque terrificis annunciari solet.

de incubo. LUTHER diss. de incubo. Kiel. 1730. CHARDULLIET diss. de incubo. Argent. 1734. HUISINGA diss. de incubo. Lugd. Bat. 1734. JUCH (NOELLER?) diss. sistens casum de incubo. Erf. 1736. TEICHMEYER diss. de incubo. Jen. 1740. JOSA diss. de ephialte. Budae 1778. KÜFFNER diss. de incubo. Pragae 1778. VAN DER BELEN diss. de incubo. Lovan. 1782. TOURNAY diss. de incubo. Nanceji 1783. FORBER diss. de incubo. Edinb. 1788. EYSELIUS diss. de incubo. Erf. 1798. WAECHTER diss. de ephialte. Hal. 1800.

4) Morb. chron. lib. I. cap. 3. 5) Lib. III. c. 15.
6) Synopsis. lib. VIII. c. 2. 7) De anima brutorum.
8) Sepulch. T. I. sect. 5. 9) Praxeos lib. I.
10) De morbis amentium. cap. IV. p. 571.
11) Encyclopaedia medica. cap. XIII.
12) Apud SCHENCK obs. med. p. 139.
13) Lib. I. obs. 253. p. 205. 206.
14) Lib. X. obs. 50. 51. 52.
15) Praelect. in morbos chronic. p. 332.
16) Op. c. *Vol.* 2. p. 400. 17) *Fieberlehre.* 4. B. p. 524.
18) *A treatise on the incubus or night-mare, disturbed sleep, terrific dreams, and nocturnal visions.* *Lond.* 1816.
19) Diss. de incubo. Berol. 1829.

solet. Succedit sensatio ingrata, e cruribus, columna vertebrali, praecordiis, capite aut e plurimis locis simul emanans. Sensatio ista in perceptione ponderis, suffocationis, oppressionis consistit, nunc super universum corpus extensa, nunc ad praecordia circumscripta, plerumque sine visibili respirationis difficultate, cum pulsu saepissime regulari [1]). Cui perceptioni phantasia plurimas caussas assignat. Enimvero imaginantur aegri nunc, ac si canis, ursus, leo, gigas, vir niger [2]), faunus, satyrus, spectrum, saga, diabolus [3]) cubiculum intraret, prope lectum sederet, stragula attraheret, pectori insiliret, illudque comprimeret, mammas exsugeret [4]), quandoque ad usum turpissimae libidinis excitaret [5]); — et nunc ac si domum incensam inhabitarent, aut venti prius susurru, dein procella agitarentur. Aeger se somniare utplurimum conscius [6]), sensibus externis plane feriantibus,

1) Darwin l. c. 2) Müller l. c. Thes. 14.

3) S. Ledel de ephialte, singularia quaedam exempla, lusum diaboli frequenter admixtum probantia. Miscell. acad. nat. curios. dec. II. a. 8. 1689 p. 236.

4) Dolaeus (l. c.) de viro narrat, qui singulis noctibus, dum somno indulgebat, sensilem mammarum suctionem experiebatur. Papillae mammarum revera intumuere.

5) Tale symptoma non solum apud feminas, sed contra communem opinionem et apud viros obvenire, docet observatio ab Henrico Regio relata (l. c.).

6) Contraria refert exempla Schenk (l. c.). „Nuperrime, ait, sacrificus quidam me convenit: domine,

tibus, hostem debellare, vel ipse fuga sibi consulere

inquit, nisi anceurras misero afflicto, actum est et prorsus perii, tabes me habet. Vides, quam sim emaciatus, quam exsanguis? vix tenui pelle contegor, succulentus esse soleo, speciosulus et bene habitus, nunc foedum spectrum videor, hominisque inanis imago. Quid, inquam, te eruciat et quam affectua tui caussam opinaris? Dicam, ait, intrepide et valde admiraberis: sub quamlibet fere noctem ad me commeat muliercula mihi non ignota, et pectori meo illabitur, illapsa violenter comprimit, atque coarctat animae meae vias, ut aegre respirare queam. Quin clámitare cupienti vocis iter praecludit, ut quantum prae pavore nitor attollere, minime queam. Nec manus ad propulsandam injuriam, nec pedes ad capessendam fugam expedire valeo. Vinctum me et affixum tenet. Heus, inquam subridens, nihil admirandum praedicas (ex narratione incubonem intelligebam), merum est phantasma, merum ludibrium. Nec plura moratus, phantasma, inquit: ludibrium, inquit: profecto non est, ita me Deus amet, quae hisce oculis conspicatus sum, et quae hisce manibus exercui, denarro. Equidem vigilans mentisque compos eam video coram, et invadentem accipio conorque obluctari, sed prae languore, metu, angustia et impacta vi nihil efficio. Hominem hunc vix quivi ulla ratione ab insania revocare, sed a secundo tertiove congressu hilarior factus, morbum agnoscere coepit, et sanationis spem fiduciamque concipere.“ Idem pergit: „non injucundum est, quod medicus quidam scribit contigisse *Avernos* in coenobio quodam. Cum enim pharmacopola, quem accum habebat, inter dormiendum incubo laborasset, eos, qui in eodem cubiculo erant, accusavit. Se enim ab

lere tentat; at incassum ob impotentiam motus voluntarios excitandi, aut clamorem, excepto interdum gemitu, edendi; donec paroxysmus sensim sensimque increscens et ad acmen tandem perductus, per subitaneam expergefactionem, non sine relictis sensu defatigationis et aliquando sudore capitis pectorisque, tremoribus artuum, palpitatione cordis, susurru aurium, cephalalgia, maculis lividis 7) etc. terminatur. Paroxysmi plerumque sub primo somno, raro mane ingruunt. In recenti adhuc malo solitarii obveniunt, aliàs ita compositi, ut quivis eorum ex plurimis, aliquando decem 8) accessibus conjunctus sit, quin tamen inter unum alterumve accessum expergefactio completa, nisi rarissime, concedatur. Paroxysmus per nonnulla horae momenta durare solet. Eum ad tres horas protractum fuisse legimus 9). Reditus nunc

illis noctu prope jugulatum fuisse, constricto collo. Quod cum socii audacter negarent, totamque in eum culpam rejicerent, qui noctem insomnem furore quodam percitus duxisset, jussus deinde est solus, lauta coena sumpta, exhibitis etiam flatuosis alimentis, dormire, cubiculo undique optime clauso. Rediit paroxysmus: daemonem esse juravit, cujus etiam faciem et gestus mirifice depingebat. Neque unquam illi aliter persuaderi potuit, nisi ubi curationem inito consilio adeptus est."

7) Germ. *Alpenflecken.* Cfr. Schmalz *Versuch einer med. chir. Diagnostik. XXXVII.* 6.

8) Reil l. c. p. 532. 9) Ledel l. c.

nunc semel in anno, nunc omni mense aut hebdomade, nuncque quavis nocte locum habet.

Necroscopiae. 2. Serum in cavitatibus cerebri inventum ac ventriculum quartum attingens [10]). Arabum opinionem, adhuc a SENNERTO [11]) receptam, incubum ex istius ventriculi vitio originem trahere, confirmare videtur. Praeterea incusabantur pancreas [12]), pulmones et diapbragma [13]), nervus intercostalis, phrenicus et recurrens [14]). Nec cordis vitia a morbo nostro aliena sunt [15]).

§. XLV.

Caussae, Diagnosis.

Caussae. 1. Hystericae, hypochondriaci, homines timidi [1]), juvenes decimum tertium aetatis annum excedentes [2]), praesertim incubo subjiciuntur. Pro caussis occasionalibus habentur imaginatio [3]), moeror, curae, vigiliae, intentio animi, vita sedentaria, flatus [4]), vermes [5]), crapula [6]), ebrietas [7]),

10) BONET l. c. p. 180.

11) Lib. I. med. pract. part. II. cap. 29.

12) Exulcerationem detexit HIGHMORUS teste BONETO l. c.

13) ETTMÜLLER. 14) DOLAEUS l. c.

15) MORGAGNI de sed. et caus. morb. epist. XVIII. art. 6.

1) Teste FORESTO (l. c. obs. 51) cordati et animo alacres nunquam vexantur ephialte.

2) PUMINE vid. RICHTERS *chir. Bibl.* 11. *B.* p. 347.

3) RÖPER (diss. de imaginatione morbor. caussa. Hal. 1694. p. 14) de studioso narrat, qui cum praecedente die de ephialte loqui audivisset, ab eo altera nocte prehensus est.

4) HILDESHEIM (de affect. capit. p. 434) ait: qui scire

tas [7]), plethora [8]), retentio menstruorum [9]) et spermatis, aërque occlusus et decubitus supinus [10]).

2. *Incubus* a *somniis* consuetis *terrificis* in eo differt, quod somnians phantasias suas pro realibus habet, aeger autem ephialte laborans se somniare ut plurimum conscius est. Ab *asthmate* nocturno distinguitur *ephialtes*, quod illud in homine vigili cum summa respirandi difficultate contingat; hoc vero in dormiente, plerumque sine evidenti pectoris agitatione. Non ignorandum, veteres ephialten feminarum *incubum*, marium autem *succubum* denominasse [11]), morbumque, de quo agitur, alias aegritudines, epidemicis [12]) et febribus intermittentibus [13]) non exceptis, comitatum fuisse. Diagnosis.

§. XLVI.

cupit, quid sit incubus, is ante somnum comedat castaneas et desuper bibat vinum faeculentum.

5) Paullini cent. IV. obs. 3.

6) Cael. Aurelian. p. 289.

7) Timaeus a Güldenklee lib. I. cap. 17.

8) Junker conspect. med. theor. pract. Tab. I. de incubo. p. 425.

9) Schirowski l. c. p. 11.

10) Abensina lib. I. Fen 3. Tr. 2. c. 5. Bonet l. c.

11) Ruttörfer l. c. cap. I.

12) Lysimachus apud Cael. Aurelianum. Laurent *notice sur une éphialte, qui a attaqué à la fois un bataillon du Régiment de la Tour-d'Auvergne.* Sedillot *rec. périod. de la soc. de méd. de Paris.* *T.* 63. p. 17. Et *Dict. des sciences médicales, T.* 24. p. 309.

13) Sylvius praxis.

§. XLVI.

Prognosis. Cura.

Prognosis. 1. Progrediente aetate incubus saepe sponte evanescit. Aliquando haemorrhagiis, inprimis epistaxi, menstruis, haemorrhoidibus, nec non febribus [1]) solvitur. Aliàs, praesertim si accessus crebro redeant, debilitatem, sudorem capitis et pectoris, maculas lividas, tremores artuum, et palpitationem cordis relinquant [2]), transitus ephialtae in epilepsiam, melancholiam, maniam, catalepsin, et praesertim in apoplexiam, timendus est. Quid quod incubi letalis habetur exemplum [3]).

Cura. 2. Cura incubi in fuga caussarum excitantium, praesertim vitiorum diaetae [4]), ac pro illarum natura aegrorumque constitutione, in evacuatione sanguinis, praesertim locali, temperantibus, alvum subducentibus [5]), clysteribus, frictionibus abdominis, emeticis [6]), amaris, anthelminthicis, antispasmodicis, ut croco [7]), paeonia [8]), et tonicis,

1) RICHTER l. c. 2) BONET anat. pract. lib. I. sect. 5. p. 153.

3) M. FR. LOCHNER incubus in juvene lethalis. Miscell. acad. nat. curios. dec. II. an. 5. 1686. p. 446.

4) Quare cibus commendandus, qui facile concoquitur, plurimum nutrit, bonum alimentum suppeditat, non facile corrumpitur, ac pauca excrementa relinquit.

5) *Aloe* commendatur a ZACUTO LUSITANO in prax. histor. lib. VIII. obs. 10.

6) C. AURELIANUS p. 291. 7) HERTOD crocologia. c. 8.

8) PAULUS AEGINETA l. c. GORRAEUS refert, paeoniam ab antiquis ἐφιάλτιον, eo quod adversus ephialten valeat, vocatam fuisse.

nicis, e. c. ferro [9]) et cinchona [10]), non neglectis consortio amoeno, peregrinationibus, equitatione, decubitu in lecto duro etc. consistit. Redeuntibus crebro insultibus custos prope aegrum cum jussu, apparente inquietudine mox illi aliam corporis positionem conciliandi, constituendus est [11]). Aegrum per odoramenta, errhina, aut sonum campanulae [12]) excitare, periculosum videtur. Quodsi jam sponte evigilaverit, membra perfricanda [13]).

Caput XI.

De somnambulismo.

§. XLVII.

Definitio. Literatura.

1. Munia vigilantis hominis in somno, ceterum sano, exercita, *somnambulismum* [1]) designant. Definitio.

2. Sin-

9) Chirac, an incubo ferrum ruginosum? Montpel. 1612.

10) Darwin l. c. p. 401. 11) Bonet l. c.

12) Darwin l. c. 13) Sennert l. c.

1) Morbus Graec. σελήνη, noctegersia, hypnobatosis et nyctobasis. Latin. Noctambulatio, noctisurgium, ambulatio in somno, nocturna insania Schenkii, mania somnii Paracelsi, sopor vigilans Plateri, oneirodynia Cullen, rhembasmus Swediaur. Germ. *die Mondsucht*, *das Nachtwandeln*. Gall. *Maladie*

Literatura.

2. Singularis et admirabilis hujus passionis mentionem injecerunt [2]): Hippocrates [3]), Aristoteles [4]), Galenus [5]), del Conimbrionses [6]), Laurentius [7]), Scaliger [8]), Langius [9]), Petrus Salius Diversus [10]), Libavius [11]), Fr. Valeriola [12]); Zacutus Lusitanus [13]), Helmontius [14]), Sylvius [15]), Willisius [16]), Coelius Rhodiginus [17]),

des somnambales. Angl. *Sleepwalking.* Belg. *Nagtwandeling.* Polon. *Lunatysm.* Ross. во-снъ хожденіе. *Aegri* lunatici, noctivagi, noctivadentes, ambulones Lemnii, errones. Germ. (quondam) *Mondensüchtige*, *Mondenschichtige.* Ital. *Nottambulo*, *sonnambulo.* Hisp. *Noctambulo*, *somnambulo.* Dan. *Sövngaenger.* Sueo. *Sömngänger.*

2) Praeter auctores mox laudandos, quorum elenchum peculiari studio colligere sategi, plurimi etiam alii a Gregorio Horstio, ut Albertus, Toletus, Tataretus, Mizaldus, Fracastorius, Bodinus, Coelius adducuntur.

3) Epidemicor. p. 252. 4) De generatione animal. c. I.

5) De motu musculari. lib. I. cap. 4. Comment. I. in Lib. III. Hippocr.

6) Lib. de somno et vigiliis.

7) Hist. anatom. lib. IV. Qu. 11. p. 208.

8) Lib. de subtil. ad Hieron. Cardan. Exerc. I. sect. I.

9) Epist. II. epist. 45.

10) Lib. de affect. particular. cap. 18.

11) Part. II. singul. tract. de somnambulis. p. 259.

12) Lib. II. observat. med. obs. 4.

13) Med. pr. historia. lib. I. No. 15.

14) Tract. demens idea. §. 37. p. 269. Tract. pharm. §. 54. p. 136.

15) Prax. med. c. 33. p. 474.

NUS [17]), JACOBUS HORSTIUS [18]), MOEBIUS [19]), TANDLER [20]), FONSECA [21]), MARCELLUS DONATUS [22]), SENNERTUS [23]), PLATER [24]), FABRICIUS HILDANUS [25]), ETTMÜLLER [26]), GREGORIUS HORST [27]), J. LANZONIUS [28]), MAJOLI [29]), DEL - RIO [30]), JONSTON [31]), BLANCARDUS [32]), HAEFFER [33]), AB HEER [34]), POMARIUS [35]), SALZMANN [36]), SCHENKIUS [37]),

16) De anima brutorum. c. 26. p. 141.
17) Lect. antiquar. 1517. lib. XVI. c. 86. recens edit. lib. XXX. c. I.
18) De natura, differentiis et caussis eorum, qui dormientes ambulant. Lips. 1593.
19) Epist. anat. med. lib. II. Part. 2.
20) Diss. de noctisurgio. Witenb. 1602.
21) Consil. med. T. II. Consil. 100. p. 576.
22) Hist. med. mirab. lib. II. c. 1. p. 93.
23) Pr. lib. I. P. II. c. 10.
24) Observat. lib. I. p. 12. Praxis med. c. 4.
25) Op. med. chirur. cent. II. obs. 84. 85.
26) Opp. med. omn. lib. I.
27) Diss. de noctambulis. vid. Opera med. Norimb. 1660. Institut. medicar. disput. III. coron. II. p. 202. Quaest. XI.
28) De noctambulatione periodica. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. ann. 5 et 6. 1697. 1698. p. 246.
29) Dierum canicul. T. I. Colloq. 4. p. 87.
30) Lib. I. disquis. magic. c. III. Qu. 3. p. 22.
31) Thaumatogr. natur. class. 10. c. 6. art. 6. p. 487.
32) Instit. c. XXI.
33) Hercul. med. lib. I. c. 4. de affect. capitis. p. 50.
34) Obs. med. No. 2.
35) Diss. I et II. de noctambulis. Wittenb. 1649.

kius [37]), Lemnius [38]), Moebius [39]), Schottus [40]), Heckler [41]), Caballis [42]), Hermes [43]), Theisnerus [44]), Theodor Craanen [45]), Albinus [46]), Clauder [47]), Reusner [48]), Bonetus [49]), Fr. Hoffmann [50]), Steffanius [51]), Zwinger [52]), Bohn [53]), Bougeant [54]), Knoll [55]), Roeper [56]), Pagani [57]), Soave [58]),

36) Diss. de somnambulismis. Argent. 1651. 1663.

37) Diss. de ambulatione in somno. Jenae 1671. observ. lib. I. p. 127.

38) De occultis naturae miraculis. lib. II. c. 5.

39) Epit. institut. lib. II. P. II. c. 12.

40) Phys. curios. lib. III. c. 22.

41) Diss. de noctambulis. Giessae 1665.

42) Act. erudit. a. 1688.

43) Diss. de somnambulis. Brem. 1669.

44) Diss. de ambulatione in somno. Jenae 1671.

45) In observat. super Henr. Regii prax. med. lib. I. medicat. 10.

46) Diss. de somnambulismo. Fr. 1689.

47) Rara somnambuli historia. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. an. 5. 1686. p. 380.

48) Noctambulatio curata. Ephem. acad. nat. curios. cent. 5 et 6. p. 24.

49) Sepulcbr. anat. lib. I. s. v. p. 152.

50) Diss. de somnambulis. Hal. 1695. Opp. Suppl. II. 2. p. 230. Etiam sub nomine Hofstetter.

51) De somnambulis. Basil. 1701.

52) Diss. in fascic. diss. med. select. Basil. 1710.

53) Casus aegri noctambulat. morbo laborantis resolutus. Lips. 1717. Haller coll. diss. pr. Vol. VII. p. 438.

54) *Observations curieuses*. T. 3. p. 256.

55) *Abhandl. eines kürzl. vorgefall. Nachtwandlens. Halberst.* 1747. *Abh. v. d. Nachtwandlen. Quedlinb.* 1753.

SOAVE [58]), PORATI [59]), RICHTER [60]), MEIER [61]), SAUVAGES [62]), FRICKE [63]), HISSMANN [64]), HENNINGS [65]), PIGATTI [66]), LEVADE [67]), BURSERIUS [68]),

VAN

56) *Von d. Wirkungen der Seele in d. menschl. Körper, nach Anleit. der Geschichte eines Nachtwandlers. Halberst.* 1748.

57) *Aggiunta alla storia del somnambulo. Vicenza* 1751.

58) *Relazione di un nuovo e meraviglioso somnambulo, Gaetano Castelli. Opuscoli scelti sulle scienze e sulle arti T.* 3. p. 204. 265. Et: *Opuscoli metafisici. Milano* 1794. p. 181.

59) *Storia d'un celebre somnambulo, Gaetano Castelli. Opuscoli scelti sulle scienze e sulle arti T.* 16. p. 267.

60) Diss. de statu mixto somni et vigil., quo dormient. multa vigilantium munera obeunt. Goett. 1756. Op. Vol. II.

61) *Versuch e. Erklärung des Nachtwandlens. Halle* 1758.

62) Nosologia method. T. III. P. I (Class. VIII. genus VI. p. m. 306).

63) Commentatio de noctambulismo. Hal. 1773.

64) *Briefe üb. Gegenstände der Philosophie. Gotha* 1778.

65) *Von den Träumern u. Nachtwandlern. Weimar* 1784.

66) *Journ. encyclop. de l'an* 1762. *Sonderbare Geschichte des S. B. Nigretti, eines Nachtwandlers. Nürnb.* 1782. item: *Magaz. z. Erfahrungsseelenkunde v.* MORITZ und POCKELS 7. *B.* 2. *St.* p. 70. *Berl.* 1789.

67) *Détails sur une espèce de somnambulisme causé par des coups reçus à la tête.* in *Mémoires de la société des sciences physiques de Lausanne. Vol.* 3. *hist.* 6. *mém.* 31. Et LEVADE, REYNIER, BERTHOUT VAN BERCHEM *rapport fait à la société des sciences physiques de Lausanne sur un somnambule naturel.* ibid. *Vol.* 3. *hist.* p. 8. *mém.* p. 98. 124.

van der Belen[69]), Darwin[70]), Unzer[71]), Wienholt[72]), Feder[73]), Pezzi[74]), Desessartz[75]), Schloezer[76]), Yeats[77]), Palloni[78]) aliique[79]).

§. XLVIII.

68) Instit. pract. med. T. III. cap. V.

69) Diss. de somnambulatione. Lovan. 1786.

70) Zoonomia *or laws* etc. *Vol. I. sect.* 19.

71) *Der Arzt.* 74. *St.* p. 337.

72) *Sieben psychologische Vorlesungen über d. natürlichen Somnambulismus. Lemgo* 1805.

73) In Moritzen's *Magazin für Erfahrungsseelenkunde* 2. *B.*

74) *Storia di un stranissimo somnambulismo. Giornale della soc. med. chirurgic. di Parma. Vol* 14. p. 41.

75) *Extrait de l'histoire d'un somnambulisme, qui a duré depuis le* 26. *Novembre* 1806. *jusqu'au primtems* 1808. *et dont les phénomenes ont été accompagnés d'une affection nerveuse très-grave, lue à l'acad. de médecine.* Sedillot *rec. périod. de la soc. de médec. de Paris. T.* 40. p. 155.

76) Diss. de somnambulismo. Vilnae 1816.

77) *History of a case of somnambulism. Medical transact. published by the college of physicians in London. Vol.* 5. p. 444.

78) *Istoria di un somnambulismo con alcune riflessioni sopra questo fenomeno e sul sonno. Livorno* 1829.

79) *Mémoires de l'ac. des sciences à Paris.* 1742. p. 409. *Literaturbriefe* 6. *Th. No.* 97. *Opusc. scelti T.* 3. p. 265. *Hamb. Magazin* 7. *B.* p. 489. *Lettera sulla malattia e morte del somnambulo Gaetano Castelli. In Nuova scelta d'opuscoli interessanti sulle scienze e sulle arti T.* 1. p. 361.

§. XLVIII.

Symptomata. Caussae.

1. Homo somnambulismo subjectus velnti sanus cubitum petit, ac somno plerumque normali indulget, donec post horam unam alteramve, praevia aliquando inquietudine, nunc silens, nunc tumultuans, vel clausis vel apertis oculis, immobili pupilla, circumeat, et aut pauca et vilia, aut plura miraculosa et vigilantibus impossibilia moliatur: iterumque cubitum petens tranquille obdormiat. Fertur de somnambulo, qui clausis oculis noctu surgebat et oberrabat, clavem vero secum portabat, januam post se clausam rediens aperiebat, ac hanc clavem consulto ab aliis subter pulvinar absconditam inveniebat [1]), — de duabus monachis, quae fere singulis noctibus apertis oculis totum monasterium perambulabant, per scalas cursim descendebant et ascendebant, lumina accendebant etc. [2]), — de famulo, qui equum constitutis horis ad fores Praefecti deducebat sub somno, quadam nocte ephippium imposuit, fraenum adaptavit, stapedis lorum pro more arripuit, ad facilem domini adscensum, praeivit illi laternam gerens: iis, qui in excubiis erant, cum acclamarent, *qui va là?* respondebat, *sergent major* etc. [3]), — de somnambulo, qui nudus surgebat, Symptomata.

Gg 2 silens

1) Helmontius l. c. p. 136.

2) Wepfer obs. med. pract. Obs. 44. p. 335.

3) Bonet thesaur. med. pr. lib. II. cap. 20. p. 718.

silens ad fenestram pergebat, funem e trochlea pendentem arripiebat et in domus fastigium prorepens in picarum nidum incidit, pullos indusio involvit, eosque ad lectum retulit, bene inde dormiens [4]), — de alio, qui noctu surgens pluteum aperuit, scripsit, saepius alta voce, quod scripserat, relegit, demum cum risu et cachinno sibi ipsi applausit [5]), — de alio, qui somnians se propter negotia sua equitaturum esse, e lecto surgens, indutus vestimentis suis, cothurnisque et calcaribus appositis, super fenestram conscendit et hinc indeque divaricatis cruribus parietem, perinde ac si equus esset, et voce et calcaribus ad cursum incitabat [6]), — de alio, equite Malacensi, qui quasi Mauris obviam iturus, surrexit noctu, arma cepit et ad littus equitavit [7]), — de alia, quae sub somno varias perficit gesticulationes, nonque solum varia colloquia incipit, clare ridet et flet, sed et ceteros animi motus, mimi versati instar, exprimit, mappas in lecto jacentes in literarum speciem complicat, petit lumen, quaerentibus, cuinam illas datura sit, hanc vel illam amicarum suarum nominat recitatque, schedam inscribit sermone gallico, obsignat, ac, veluti famulae illam porrigens, cursui publico tradi jubet [8]), — de alio, qui

4) Jac. Horstius p. 173. 5) Ab Heer l. c. p. 32.

6) Salius Diversus l. c.

7) Reies elys. jucund. quaest. camp. Qu. 37.

8) Acta Vratisl. 1722. Feb. Class. IV. Art. 2. Cfr. Unzer *der Arzt* 3. *Th.* 74. *St.* p. 295.

qui artem gladiatoriam exercuit [9]), — de alio, qui fornacem ad ligna ordinanda intravit [10]); — de alio, qui sub somno filum per acus foramen ducebat [11]); — de alio, qui notas botanicas vegetabilium juxta Linnaeum determinavit, formulas medicinales expedivit, pecuniam pro medicamentis accepit et quod pretium superabat reddidit [12]); — de alio, qui laboribus campestribus incumbebat [*]); — de alio, qui oculis clausis ex chartis musicis ludebat super cymbalum [13]), — de alio, qui orationem sacram concinnavit, cacophonias et errores orthographicos emendabat [14]), — de alio, qui carmina composuit [15]) — alioque, qui ea composita recitabat, ita, ut ad illum audiendum multi in domo ejus pernoctarent et eximios sibi a doctrina ejus profectus promitterent [16]), — de alio, qui acus puncturam non percipiebat [17]), de alio denique, qui famuli officium peragebat, comedebat, bibebat, sine gustu tamen [18]). Quibus exemplis *quatuor observationes* ex nostra experientia desumptas addamus [19]). E somno vel sponte vel vi

exci-

9) Schenck l. c. obs. 137. 10) Libavius l. c. p. 2.
11) Knoll l. c. p. 110. 12) Soave l. c.
*) Palloni l. c. 13) Feder l. c. p. 83.
14) *Dictionnaire universel raisonné des connoissances humaines.* T. 38. et Wienholt l. c. p. 22.
15) Schubert l. c. p. 351.
16) Euseb. Nierenberg philosophia curiosa. lib. II. c. 25.
17) Monboddo *antient metaphysics. Lond.* 1782.
18) Pigatti l. c.
19) *Observatio I.* Vidua viginti sex annorum, e stirpe

excitatus somnambulus, aliquando furiosus evadit [20]),

plicosa descendens, constitutionis scrophulosae, nutricis officio per septem menses exercito, menstruis sine nota caussa privatur. Hinc a bimestri infirmior, morosa, taciturna, irascibilis, sociarumque impatiens, noctes ita turbatas habuit, ut vix lecto recumbens vociferare, surgere, huc illuc vagari, infantem, quem lactabat, manibus vibrare, nullo clamore, nisi nominis compellatione, aut fortioribus a hero alapis inflictis excitari consueverit. Die septima Maii 1815, in clinicum institutum Vilnense recepta, ac per unam et viginti noctes observata, has fere somni turbas exhibuit. Femina decimam inter et primam horam noctis, vix aliquo aut et longiori somno usa, subito jactat porrigitque corpus, brachia oculosque saepius fricat, dyspnoea frequenter angitur, ea remittente crebro gemitu et vociferatione quasi acerrimi doloris sensum gestusque hominis veluti sceleris conscientia agitati prodit. Quas inter corporis volutationes mira quadam loquacitate garrit de rebus domesticis, de infante, cui sibilando veluti somnum conciliat, saepissime autem de morbo, quodque maxime mirum, quaestionibus cuique horum objectorum suo tempore accommodatis apte respondet: spasmos itaque, capitis, lumborum abdominisque dolorem, sitim, famem, nec non pruritum universalem incusat: balnea vero, sanguinis missiones, frictiones camphoratas, prunorum domesticorum nec non foliorum sennae usum certissima morbi remedia fore, indicat; sermocinationis vero filum, seu somno tranquilliori intercurrente, seu alio modo praeruptum, scite colligit. Interea en aegram semel vel bis de nocte festinanter e lecto prosilientem, vestes, more vigilantium, prius examinatas circumcingentem, eas consulto

dit[20]), semper nescit quid peregerat, et quid factum

absconditas arrepta aut quaesita candela, invenientem, sabulum plantae pedis inhaerens, antequam calceamente indueret, abstergentem, accelaratoque et vacillante gressu cubicula permeantem, et, quin oculis apertis candela opposita aut adstantium numero turbaretur, foras petentam, ibique, abjecta omni pudicitia, trullae insidentem. Ast nil unquam excrevit, eademque via lectum repetiit, vestes suo loco deponendas exuit, pulvinaribus opposito in latere consulto stratis nil cunctans rite sese componit. Haud vice simplici in itinera suo horologium aspiciens horam recte indicabat, aedilia opposita arte avitabat, e permultis poculis illud aquam continens eligebat, idque genus alia in obscuro ceterum loco perficiebat. Interea omnes istae turbae crebro, ast perbrevi somno quietiori interrumpi, sed cessantibus ante auroram jactationibus placidus binarum vel trium horarum somnus aegram reficere solebat. Eadem interdiu frustra de noctu actis interrogabatur. — Praesagio aegrae nocturno, quantum fieri licuit, morem gerentes, vanaesectionem, balnea, lenia alvi subducentia, in usum ducebamus, addito, cum morbi longior duratio dispositionem in maniam aliquomodo denotaret, tartaro ametico, dosi ad grana octo sensim prolata. Quorum, uti videbatur, beneficio, expeditis menstruis copiose per triduum fluentibus, morbus ita exstinctus fuit, ut femina anno 1817. adhuc incolumia viveret.

Observatio II. Juvenis rusticus, sedecim annos natus, ingenio, pro aetate et conditione sua, sagaci, pavidus et meticulosus, dum patrem ante aliquot hebdomadas repentina absumptum morte lugebat, ipsam mediam ad noctem duos ignotos horribilesque viros in

ctum ab eo inscio, admiratur, aut per somnia talia

somno sibi vidisse erat visus: tum conclave tardis passibus ingressos lectum ejus accedere, ac, ut ipsos protinus sequeretur, vultu minaci voceque aspera evocare, quod ni faceret, proxima nocte vi correpturos tracturosque secum. Juvenis prae formidine excitatus hoc majori moestitiae sese dedit. Biduo inde exacto, dum placidum carpebat somnum, ecce pallida defuncti parentis umbra, in eorundem virorum comitatu, aegro juvenis animo obversatur, ac sectatores illos, ut filium, quanquam invitum, secum portent manibus, jubet. Fertur per amoenissima et immensa camporum spatia, audit jucundos fidium tibiarumque cantus, loca omnia personantes, videt juvenum per prata laetissima saltantium choros, epulisque opimis in optimatum corona fruitur. At subito rerum omnium pervertitur facies. Nimirum evanescente patris imagine duri illi comites juvenem in aëra sublatum subito in dolium projiciunt. Postridie famulae contubernales, vaccas mulsum euntes, juvenem in stabulo', reipsa dolio vacuo inclusum, levi stragula, quam secum abstulerat, contectum, eumque frigore obrigescentem (hiems enim tum rigida erat) et prope exanimem inveniunt. Frictionibus ac leni calore excitatus praeter enarratum somnium nihil quicquam recordabatur. Exacta hebdomade iterum media nocte e lectulo discessit, sed januam clausam frustra aperire conatus, mox ad cubitum sese contulit. Deinceps morbus omnino cessavit.

Observatio III. Sartor judaeus, pauper, 24 annorum, ex gubernio Witepsk, constitutionis sat gracilis, mense Octobri 1816. servitii quaerendi caussa Vilnam pervenit, atque, quo primum vires ab itinere pedestri amissas recuperaverat, sequentia mihi multis-

talia apparuisse firmiter sibi persuadet. Expergefit autem

que aliis exhibuit. Cubitum petens, somno sano spatio dimidiae horae fruebatur. Dein oculis et ore adapertis, pupilla tamen admota luce immobili, humili voce, at distincte preces suas consuetas hebraicas praecinebat. Ad nonnullas vero earum atrophas perventus, en derepente vocem ad vehementissimos ejulatus usque attollebat, additis simul singulis rabbinorum in templis gesticulationibus. Tunc faciem pallidam, motus convulsivos veluti fletum exprimentes, prae se ferebat. Corporis universa superficies sudore copioso, viscido, frigidoque, cooperiebatur, cum pulsu contracto ad 130. Scena haec stupenda a placidiore orandi modo excipiebatur, subsequente citius tardiusve novo furore, et sic alternatim per horam unam alteramve, donec scilicet preces terminum praescriptum attigerint. Concusso fortiter aegro terrefactus evigilabatur; ast concessa de novo quiete, iterum in somnum incidebat, quo vigente filum precum *ibi, ubi abreptum fuerat*, exacte reassumebat. Vigil se rerum sub somno peractarum haud recordari fassus est. Narrabat tamen de somnio habituali, sub quo illi judaeus senex, barba candida instructus, et librum secum gerens, apparere solet, aiens: surge et lege. — Malum, de quo agitur, ab infantia repetit juvenis; ceterum sanus, asserens et fratrem suum simili pacto laborare. Paroxysmi quotidie exceptis die Martis, et casu defatigationis inconsuetae corporis, recurrere erant soliti.

Observatio IV. Sacerdos Novocomensis hieme 1830. curru, equo singulo vecto, *Varese* petiit. Sex circiter absolutis milliaribus Italicis, propter intensum frigus currum dereliquit atque iter pedibus prosequutus est. Lente sic proficiscenti supervenit nox. Con-

autem saepe per nominis sui acclamationem; alias ne humum quidem cadendo [21]). Fertur de somnambulo, quem uxor nullo pacto in lecto retinere potuerat [22]).

Caussae. 2. Somnambulismus vitium est aliquando haereditarium [23]), adolescentes, juvenes et viros crebrius, quam infantes, pueros et senes aut feminas afficiens, nulli temperamento parcens [24]), crebrius apud hypochondriacos [25]) et homines ultro citroque discursantes mirisque uti gestibus solitos [26]) obveniens; cui in praedispositis ansam dare solent, aër humidus nebulosus [27]), plenilunium [28]), praecipue si radii lunares caput dormientis allidant [29]),

fugit itaque ad cauponam pagi proximi atque, equo stabulo commisso, coenam sibi ordinavit. Haec cum retardaret, defatigatus prope caminum sedens, incidit in somnum, quo vigente surrexit, cauponam dereliquit, ac rursus Novocomium versus passus direxit. Absolutis sic jam quatuor milliaribus, dormiens, vicum, horologio publico horas pulsante, intravit. Terrefactus a tali sono humum cecidit, expergefactus est, atque in propinqua domo auxilium petiit obtinuitque.

20) Soave l. c. p. 265. 21) Theisner l. c. p. 20.

22) Ab Heer l. c. 23) Willis l. c.

24) Libavius l. c. p. 358. Jac. Horstius l. c. p. 135. 226. Tandlerus l. c. p. 171. contra Rhodioinum temperamentum melancholicum inculpantem.

25) Salius Diversus, Heckermann, Rhodioinus, Schenck.

26) Levin. Lemnius l. c. 27) Jac. Horst l. c.

28) Lanzoni l. c.

dant [29]), vinum [30]), cerevisia crassa, lupulata, fortis, semina papaveris, pisa, fabae, lactuca vespere in coena largius sumpta *), vermes, percussio capitis [31]). Ad *caussam proximam* quod attinet, communi consensu [32]) in phantasia per aliquod objectum, quod ipsa sibi vel memoria repraesentat, irritata, ponitur, ita ut homo, sensibus externis quasi ligatis, ratione obscurata, per phantasiam concitatus cogatur e lecto surgere, ambulare et sic ad propositi finem usque agere. Pro varia autem objecti indole variae excitantur actiones. Sic adolescens de servitiis ad mensam in convivio propediem celebrando, parentum repetito monitu sollicitus, vespera tandem convivii diem praecedente, circa mediam noctem surgendo et ambulando triclinium adiit, exinde cochlearia, mappulas, cultros auferre volens [11]); sic juvenis post rixas inter studiosos Hispanos et Gallos Montis pessulani, alto somno oppressus, derepente se attollens, arma capiens, fores aperiens, multa obmurmurans, quasi furio-

29) Macrobius lib. VII. Saturnal. c. 16. Sennertus l. c. cap. 19. p. 121. Moebius l. c. p. 258.

30) Ab Heer l. c. Libavius l. c. p. 266.

*) J. E. Fodéré *essai théorique et pratique de pneumatologie humaine, ou recherches sur la nature, et le traitement des flatuosités et diverses vésanies, telles que l'extase, le somnambulisme* etc. *Strasbourg* 1829.

31) Levade l. c.

32) Sylvius l. c. p. 474. Blancardus l. c. p. 434. Bohn §. 17. Fr. Hoffmann §. 8.

33) Fr. Hoffmann l. c. §. 5.

furiosus prosilire est visus [34]); sic juvencula casta prima matrimonii nocte somnians, virum quendam sibi vim inferre velle, fugam in somno tentavit [35]); sic tandem virgo furore uterino cum frequentibus pollutionibus nocturnis vexata, sub somnambulismo, forficem majorem in uteri vaginam violenter intrusit, seque hac ipsa sauciavit sat periculose [36]). Praeterea quivis actiones temperamento suo respondentes peragere videtur. Bellicosus saltem erat somnambulus gladiator, de quo SCHENCK [37]) refert.

§. XLIX.

Diagnosis.

S. simulatus. 1. Ne noctivagantes illico pro somnambulis declaremus! Illorum enim multos eheu! quaevis urbs, praesertim scientiarum universitatum sedes, continet [1]). Nec *simulati somnambulismi*, inprimis clandestini amoris caussa, desiderantur exempla [2]). De criteriis hîc in usum ducendis alibi [3]) actum est.

2. SA-

34) VALLERIOLA l. c.

35) SALIUS DIVERSUS l. c. THEOD. CRAANEN l. c. p. 95.

36) CABALLIS l. c. et ALBINUS l. c. p. 29. 37) l. c.

1) Legatur, quod Jesuita BELLARMINUS (oper. T. VI. conc. 6) de discipulis suis Lovanii, quodque B. FRANZIUS P. I. hist. animal. c. 25. de helluonibus dixerant, quorum auctorum verba a BOHNIO (l. c. §. 2) referuntur.

2) BOHN l. c. §. 12. 3) Cap. VI. §. XXXII. 4.

2. SALIUS DIVERSUS [4]) et ETTMÜLLERUS [5]) somnambulismum e *morborum* civitate excludunt. Erroneam hanc opinionem GR. HORST [6]), FR. HOFFMANNUS [7]) et THEISNERUS [8]) aliique refutarunt: ac re quidem vera, nisi somni, ad functionum integritatem tam necessarii perturbatio, eaque per phaenomenon tam arduum, ut somnambulismus, effecta, morbosa haberi posset; dimidia morborum pars ex compendiis medicis exulare deberet. Sunt porro, qui indolem quidem morbosam noctambulismi concedentes, hanc passionem tamen nihil aliud, quam aliorum morborum symptoma [9]), cum comate, caro et lethargo [10]), vel cum incubo ac vertigine [11]) affinitatem servans, declarent. S. an morbus?

3. Quum in somno etiam normali homo manus et pedes de loco in locum transferre, nunc de latere in latus sese movere, modo in dorsum modo in ventrem se convolvere, seque erigere possit; *non omnis sane dormientium motus* pro somnambulismo declarandus est. *Somniloquentia* fortasse excipi ac singularis ejusdem morbi forma haberi mereretur. In somnio saltem magis motum minorum musculorum, voci et articulationi verborum inservientium, quam majorum illum, corpus e loco moventium, admiramur. Et homo secreta sua Limites.

4) l. c. 5) l. c. p. 425. 6) l. c. 7) l. c. §. VI.
8) l. c. p. 7. 9) THEISNERUS l. c. p. 7.
10) SENNERT l. c. 11) MOEBIUS l. c.

sua sub somno enuncians certe somnambulo non felicior. Praeterea somniloquentiam somnambulis junctam fuisse constat [12]). Ad somnambulismum autem conditio ea minime pertinet, sub qua *ebrii* aliquando surgunt ad naturae postulatis satisfaciendum, neque id satis vigilanter, ut LIBAVIUS de sartore quodam narrat [13]). Tandem ad somnambulismum quoque non revocamus statum eorum, qui, per plana iter facientes et sub eodem somno capti sensim obdormiscunt, dormientesque aliquo usque progrediuntur, donec ad minimum obstaculum allidentes, iterum expergiscantur, id quod GALENUS de se ipso conscripsit [14]); aut conditionem illius, qui, ut PLATERUS [15]), testudinem a coena pulsans et obdormiens in lusu nihilominus pergebat, quod adstantes asseverarunt; vel casum in typographo observatum, qui graecum exemplar corrigens et obdormiens a lectione tamen non cessavit [16]). Contra vero ad somnambulismum efficiendum id nequaquam requiri nobis videtur, ut homo sub somno absolute *nocturno* vagetur, aut ut necessario *de lecto* surgat: cum in eo theologo,

12) HENR. AB HEER lib. I. obs. 2. p. 34. Vir surgens noctu et ambulans comitanti uxori omnis, quae per diem callide celaverat, sincere exposuit et secretissimos cordis sinus aperuit, post haec multum miratus, unde experta esset, quae a vigili marito nullis blanditiis elicuisset.

13) l. c. p. 266. 14) l. c. cap. 4. 15) Obs. lib. I. p. 12.

16) PLATER l. c. p. 11. BOHN l. c. §. 4.

logo, de quo CASTELLIUS [17]) narrat, in *somno meridiano* desmbulante, singulae somnambulationis notae inveniantur; cumque celeberrimum aegrum *Nigretti* [18]) super sedile noctu sedentem, obdormientem et dein vagantem nemo non somnambulis adnumeraverit.

4. Quibus omnibus collectis in ea versamur opinione, ad somnambulismum constituendum opus esse, ut *somnus*, qui ambulationi ansam praebet, ceterum per se *sanus* et *normalis* sit, et inprimis cum consuetudine cubitum petendi cohaereat, ut munia sub eo exercita non sistant *continuationem* eorum, quae tempore adhuc vigiliae locum obtinuerant, ut *ebrietas*, quatenus peculiarem morbi formam efficiens, excludatur, utque *motus* sub somno aegrum de loco moveant. Conclusio.

5. Posito igitur, somnambulationem legitimam ex somno alioquin sano, normali, habitaque ratione consuetudinis cubitum petendi, evolvi debere, per se patet, phaenomena somnambulismo plus minus similia, quae in somno morboso, abnormi et a consuetudine sana aberrante, ut effectus vel caussae accidentalis, vel operationis magnetismi animalis oriuntur, nullo pacto pro genuino somnambulismo haberi posse. Amplectimur ea vocabulo *somniationis*, ut ex capite sequenti patebit. Quam *somniationem* cum somnambulismo com- S. differt a somniatione.

17) Lex. graec. lat. p. 674. sub voce somnambulo.
18) PIGATTI l. c.

complicari posse putamus [19]). Nec de facili ejus cum *ecstasi* [20]) et *catalepsi* [21]) complicatione dubitamus.

Varii gradus. 6. Somnambulismus quoad gradum ab auctoribus [22]) dividi solet in *ordinarium* seu *consuetum* et in *rarum* seu *extraordinarium*. In *illo* aegri tacite in cubiculis vel domus parte interiori deambulant, iterumque post moram ad lectum redeunt; in *hoc* talia ab iis suscipiuntur, qualia demirari satis nequimus. Admittit porro somnambulismus divisionem in *simplicem* et *complicatum*, in *accidentalem*, *habitualem*, *furentem* et *periodicum* a Lanzonio [23]) descriptum. *Somnambulismum catalepticum* Sauvagesii ad *somniationem* revocamus.

Indoles. 7. *Indolem* somnambulismi variam esse, tum e caussarum, quae illi occasionem praebent, diversitate, tum ex multiplici medendi ratione efficitur.

19) Sic historia morbi pharmacopolae de quo Soave et Porati (ll. cc.) scripserunt, praeter somnambulismi symptomata, alia *somniationi* potius addicta exhibuit.

20) Carmoy *observation sur une espèce d'affection cataleptique, compliquée d'extase et de somnambulisme. Bulletin de l'école de méd. et de la société de Paris* (*Année* 1) *an.* 13. p. 120.

21) Sauvages de la Croix *observation concernant une fille cataleptique et somnambule en même tems. Mém. de l'acad. R. de Paris. Année* 1742. *Mém.* p. 409.

22) Bohn l. c. §. 13. Sauvages l. c. p. 308. Burserius l. c. §. 161. 162.

23) l. c.

citur. Interea extraordinarium morbum inter consuetos diathesium cancellos revocare, non audemus. Id solum secure affirmare licet, saepe plethorici, haud raro gastrici quid latere, ne dicamus de peculiari sensus cerebri exaltatione, ad diathesin nervosam revocanda.

§. L.

Prognosis. Cura.

1. Periculo somnambulismus non caret, cum aegri sibimet ipsis [1]), aut aliis [2]) vim inferre queant. Plerumque tamen minus quam vigiles a lapsu offenduntur [3]). Facilius morbus in pueris et Prognosis.

1) Zacutus Lusitanus (l. c.) de juvene bilioso narrat, qui inter dormiendum repente e lecto surrexit, arma capiens foresque aperiens, furiosus veluti et multa obmurmurans in plateam exiit, et solus rixabatur, hostes impetuose confodere imaginatus: donec in solum irruens parum abfuit, quin contorto gladio, vulnere in pectore sibi inflicto, vitam adimeret. Hoffmann viri exemplum refert, fenestram pro lecto adeuntis, qui in plateam devolutus mortem oppetiit (l. c. §. 5). Recentissimus hujus generis casus enarratur in *Oesterreichischen Beobachter* 1816.

2) Mendoza (viridar. problem. lib. IV. 16) de juvene narrat, qui sub somnambulismo gladium sibi aptavit, foras exivit, urbem peragravit, in magistratum civitatis magno satellitum numero stipatum irruit, punctim caesimque feriit, donec ab uno satellitum ipse vulneratus expergisci coeperit.

3) Fab. Hildanus l. c. obs. 84. p. 161. Gr. Horstii T. III. p. 112. 114.

et feminis [4]), quam in adultis et maribus curatur. Appropinquante senectute aliquando sponte evanescit [5]). Aliàs in melancholiam [6]), epilepsiam [7]) et apoplexiam [8]) transit.

Cura. 2. Cura bifaria, altera *paroxysmi*, altera *temporis liberi*. *Haec* pro varia rerum conditione ex praeceptis generalibus [9]) facile eruenda consistit in *venaesectione* [10]), in *pulveribus temperantibus* aliisque compositionibus *nitratem potassae* et *magnesiam* continentibus, in *emeticis*, e. c. *tartrate stibii* et *potassae* [11]), in *purgantibus*, inter quae *rheum* et *aloes* communia suffragia collegerunt, in *decoctis*, ut dicunt, *purificantibus* [12]), in *tonicis*, praecipue *marte* [13]), in *nervinis* sic dictis *cephalicis*, ut *aethere sulphurico alcoholisato*, *succinate ammoniae empyreumatico* [14]), *radice paeoniae*, *herba beto-*

4) Bohn l. c. §. 31.

5) Jac. Horst p. 232. Tandler. Sennert. l. c.

6) Sylvius l. c.

7) Sennertus l. c.

8) Horstius l. c.

9) Cap. I. §. VI.

10) Regius prax. cas. 10. p. 97. et obs. mea No. I.

11) Meretur praecipue tentari, utpote in aliis cerebri morbis tam utilis. Cfr. diss. Schloezer l. c. p. 92.

12) R. Radicis asparagi, chinae nodosae, bardanae aa unciam semis, seminum foeniculi drachmas duas. S. pro nodulo in sero lactis coquendo.

13) Bohn §. 32. Somnambuli curam medicamentis martialibus, essentia castorei volatili et sale volatili oleoso succini peractam lege in Miscell. nat. cur. dec. II. obs. 189. p. 380.

14) Fr. Hoffmann (l. c.) testatur, praeceptorem suum

betonicae [15]), *castoreo*, *ambra*, *camphora*, in narcoticis, ut *opio* [16]), in *helleboro nigro* [17]), in *electricitate* [18]), in *balneis* [19]), in *pediluviis* cum floribus *tiliae*, *papaveris erratici*, *malvae*, *rosarum*, *sambuci* [20]), in vesicatorio [21]) et in lavatione ac unctione capitis ope infusionis herbarum cephalicarum et balsamorum [22]). *Regimen diaeteticum* consistit in aëre puro, fuga radiorum lunae, animi quiete, adsuefaciendo phantasiam, ne uni actioni diutius inhaereat [23]), venere et exercitio corporis moderatis, quandoque ad defatigationem usque [24]), coena parca, in qua parum bibendum,

Hh 2 usu

Petermannum somnambulum, omnibus fere septimanis nocturnam aliquam excursionem celebrantem, per usum liquoris cornu cervi succinati cum essentia opii Langelotti et essentia castorei (tartarisata praeprimis) combinati ita restituisse, ut postmodum ab hoc malo liber fuerit.

15) Ex Antonio Musa et Tiraquello commendat Majolus l. c.

16) Darwin magnam opii dosin ante somnum commendat (l. c.).

17) Consilio Fr. Hoffmanni (l. c. p. 236). R. Fibrarum hellebori nigri unciam unam, limaturae martis drachmas tres, tartari tartarisati unciam semis, cubebarum, cardamomi, schoenanthi aa drachmas duas: infunde mensuram unam vini Rhenani, de quo bibat aeger omni die ad minimum uncias sex.

18) Pogani l. c. 19) Zacutus Lusitanus l. c. p. 188.

20) Fr. Hoffmann l. c. 21) Bohn l. c.

22) Theisner l. c. 23) Sylvius l. c. §. 39. p. 477.

24) Usus *sphaeromachiae* noctambulis suadetur a Nen-

usu cerevisiae tenuis, abstinentia a castaneis, fabis, lentibus etc. Positio in tergum vitanda est et capite elevato decumbendum. Praeterea aeger in cubiculo fenestris clatheratis instructo custodiri vel fasciae ope lecto alligari [25]) debet. *Lamina plumbea*, quo scopo nescimus, ad lumbos commendatur [26]). Accedit consilium, quo vas, aqua frigida repletum, ante lectum ponitur, ut aeger exiens pedibus illi immersis de errore admoneatur: ast apoplexiam exinde observavit Jac. Horst [27]). Afflatus aëris [28]) et titillatio labiorum ope plumae [29]) nisum somno vagandi reprimere fertur. In pueris juvat aliquando blanda increpatio [30]), vel etiam lenis fustigatio [31]), de quo auxilio certe rejiciendo multum Greg. Horst [32]) et Felix Plater [33]) disseruerunt. Acclamatio et violenta excitatio aliquando periculosa est et nunquam suadenda. Quid hic a magnetismo animali expectandum sit, experientia docebit.

Caput

tero (fund. med. P. II. p. 807) ut exercitium vehemens et laboriosum.

25) Bohn l. c. §. 32. 26) Caballis l. c. 27) l. c.

28) Davidson *über den Schlaf*, p. 201. 209.

29) *Encycloped. méthod.* art. *Somnambulisme.*

30) J. Horst p. 251. Blancard p. 213. Craanen l. c. Tandler p. 251.

31) Sennert l. c. Fr. Hoffmann l. c. §. 24.

32) In problem. med. dec. II. qu. 6. p. 44.

33) Praxis p. 152.

Caput XII.

De somniatione.

§. LI.

Definitio. Literatura et divisio.

1. Morbus vigilantes, saepe periodice, adoriens, somni fere imaginem exhibens, aegro simul gesticulatore, ambulatore, scriptore, loquaci, poëta, cantatore, saltatore, quasi vaticinatore reddito, sine ulla, post paroxysmum, rerum peractarum memoria, nobis est *Somniatio* [1]. Definitio.

2. Exempla morbi, de quo agimus, sub nominibus vel somnambulismi, vel catalepseos, vel magnetismi animalis spontanei, inveniuntur (ne ad Strabonem [2]), Aristidem [3]) et Aristophanem [4]) ascendamus, qui de hominibus in templis incubantibus, quidquid in contrarium sentiant Kinderling [5]), Wolf [6]), Nasse [7]), Bouys [8]), Klu- Literatura et divisio.

1) Somnambulismus catalepticus Sauvagesii l. c. Species morbi a Darwinio *reverie* sive *studium inane* dicti, l. citando, sub *rhembasmo* Swediauri l. c. comprehensa.

2) Geogr. lib. XIV. p. 649. 3) Serm. sacr. IV. opp. T. I.

4) Plutus act. III. sc. 2. v. 31. 32. 41. 94.

5) *Der Somnambulismus unsrer Zeit mit der Incubation oder d. Tempelschlaf u. d. Weissagungsträumen der Alten in Vergleichung gebracht.* Dresd. u. Leipz. 1787.

KLUGE [9]), alii, fabulas enarrarunt [10])), apud SAUVAGES DE LA CROIX [11]), HAEN [12]), ELLERT [13]), DARWIN [14]), TOMMASINI [15]), DESSESART [16]), STROMBECK [17]), SWEDIAUR [18]), A. G. RICHTER [19]), alios [20]), nostra ipsorum et viri, nobis amici [21]), expe-

6) In *Berliner Monatsschr* 1784. 2. *B.* p. 235. 237. 238.

7) L. c. in REIL's *und* HOFFBAUER's *Beyträgen zur Beförderung einer Curmethode auf psychischem Wege* p. 251.

8) *Nouv. considérations puisées dans la clairvoyance instinctive de l'homme sur les oracles, les sibilles et les prophètes, et particulièrement sur Nostradamus. Paris* 1806.

9) *Versuch einer Darstellung des thierisch. Magnetismus.*

10) ANTONII VAN DALE, Poliatri Harlemensis, de oraculis veterum ethnicorum dissertationes duae, edit. secunda, Amstelod. 1700. FONTANELLE *oeuvres T.* 2. *Sur les oracles,* STIEGLITZ op. c. p. 652.

11) In Act. acad. Upsal. a. 1741. p. 41. et *Mémoire de l'ac. R. de Paris* 1742. Ed. in 4. p. 409. Ed. in 8. p. 557.

12) Rat. med. P. IV. c. V. §. 3. p. 185.

13) WIENHOLT l. c. p. 52.

14) Zoonomia *or laws* etc. *Vol.* 1. *sect.* 19. *Of reverie.* 2. *case of a young Lady.*

15) *Giornale di medicina pratica del Professore* BRERA. *Vol.* 4.

16) *Journal général de médecine T.* 40. 1811.

17) *Geschichte eines, allein durch die Natur hervorgebracht. animal. Magnetismus. Mit Vorrede v.* MARCARD. *Braunschw.* 1813.

18) Novum nosologiae methodicae systema. Vol. I. p. 475.

19) *Neue medicinisch - chirurg. Bemerkungen.* 1814. p. 123.

20) Acta Vratislav. 1725. Decemb. Class. IV. art. 7.

experientia suffragante. Quibus singulis observationes de *somnambulis*, ut dicunt, *magneticis*, addi possunt, ad quas tamen, ut decet, a reliquis separandas, somniationem in *spontaneam* et *artificialem* dividimus.

§. LII.

Symptomata.

Somniationis spontaneae.

1. *Somniatio spontanea* sub vigilia vel derepente, vel praeviis nonnullis prodromis, tristitia, saltem suspirio, capitis dolore, lipothymia, motibus convulsivis variis, inprimis e genere catalepseos aut choreae St. Viti, ingruit. Jam vero aegrotans hominis somno correpti imaginem plus minusve refert.

Hannövr. Magaz. 1787. 64. *St.* *London med. and phys. journ. Sept.* 1808. *A case of a very singular nervous affection, supposed to have been occasioned by the bite of a Tarantula. By Dr.* J. Comstock *of South-Kingston, America.* Vid. Stieglitz *über den thierischen Magnetismus.* p. 255. Larrey in *Journ. de méd., chir. et pharm.* 1816. *Mars. Obs. sur certaines plaies d'armes à feu, accompagnées de circonstances particulières. Beobachtung eines von selbst entstandenen schlafwachenden Zustandes.* In *Jahrbücher für d. Lebensmagnetismus. Herausgegeb. v.* Wolfart. *B.* 5. *Heft* 1. p. 68. Delpit *Gazette de santé. Septembr.* 1817. Müller *von selbst entstandener Magnetismus.* In *Zeitschrift für die Anthropologie. Zweites Vierteljahr für* 1826. Pfähler historia morbi nervosi somnambulismi et ecstaseos symptomatibus stipati, feliciter persanati. In Comment. soc. phys.-med. Mosquiensis. Mosq. 1827.

21) Dr. *Friedlaender*, medici egregii Volhyniae.

refert. Oculos enim habet, nisi semper clausos, certe insensiles. Pulsus saepe sanus aut sano et lentior est, corporisque calor normalis. Respiratio vix perceptibilis. Praeterea, hac sub rerum positione aegri vel ciliis nictitant [1]), vel gestibus scenam ludunt ac factum aliquod repraesentant [2]). Dis-

1) Sauvages l. c. 17. sub nomine *cari nystagmi*, casum aegrae describit, quae tranquille sedens, per horae quadrantem eclipsin omnium sensuum patiebatur, pulsu, calore et colore, totiusque corporis flexilitate integris. Sub hoc paroxysmo cilia (non palpebrae) velocissime movebantur.

2) Aegra, de qua in *Nouv. mémoires de l'ac. R. des sciences et belles lettres de Berlin* 1774. p. 10, nec non in Commentar. de rebus in scient. natur. et in med. gestis. Tert. Decad. Suppl. II. p. 204. legitur, a vicesimo quarto aetatis anno usque ad quadragesimum quintum per intervalla somno sepulta jacebat, eoque tam vehementi, ut membra subito rigida fierent. Duos tales paroxysmos quotidie experiebatur, alterum matutinum, pomeridianum alterum. Maxilla inferior, *ac si cibos manderet*, clausis labiis convulsive agitatis, movebatur. Majoris vero momenti casus est sequens. Die 13. Septembris 1813. an. nobilis virgo, quindecim annorum, urbem ex rure advecta, rite menstruata, habitum quidem gracilem, at sanum illum et formosum exhibens, oculis coeruleis crinibusque fulvis instructa, curae meae tradita est. Haec 1812. anno a militibus gallicanis, qui patri illius mortem minitantes, concessis petitis enumeratisque conditionibus, a nefando demum proposito destitere, vehementer perterrefacta fuit. Postridie eadem ipsa hora morbo correpta est, cujus singuli paroxysmi quotidie, sub solis occa-

Discusso accessu, veluti e somno ad se redeunt, aut,

sum, ad praesens usque tempus, paucis concessis intervallis, sequenti ratione, ut ipse vidi, redibant. Indicata enim die aegram hora quinta pomeridiana invisens, sedentem eam, jam tristem et taciturnam, inveni. Interrogationes meae monosyllaba obtinebant responsa. Elapsis nonnullis horae momentis, en suspirium sonorum, quasi ejulans, quo facto aegra, veluti somno correpta, concidit. Itaque supra lectum turcicum, vulgo *sopha*, deportata, et conciliata corporis positione erecta, oculis clausis somno tranquillo frui videbatur. Paulum vero post, praeviis risus vestigiis, vultus quasi hominis numine afflati cernebatur. Tunc brachium dextrum sursum, sinistrum deorsum extendebat, atque hanc positionem plane catalepticam, per sexagesimam horae partem retinuit. Huc perducta inopinate et velociter pugnum dextrum sinistro allidebat, quasi, praevia haesitatione quadam, propositum aliquod firmiter exsequi vellet. Ac revera signum sic dabat *exercitio militari*, scenam terroris quondam perpessi accurate designatura. Manu enim dextra chartaceum farturae modulum e theca bombardaria prope dorsum magna cum vi et proprias fere dilacerando vestes, arripere, ac ori ad demordendum admovere videbatur. Quo facto eadem manu pulverem pyrium super pugnum sinistrum, veluti foco sclopetario, inspergere simulabat. Succedebant actus quasi sclopetum virgae stipatoriae ope pulvere tormentario et glande plumbea farciendi, tum feriendi. Interea aegra, etsi ceteroquin sermonis gallicani imperita, per intervalla secum murmurabat: *marche! Où est le baron* (sic milites Galli possessores praediorum Lithuanos appellare solebant), *sacré nom de Dieu!* Absoluto feriendi

aut, somnambulorum instar, sed diurno tempore, deambulant [3]), immo itinera faciunt [4]), aut scribunt [5]),

actu, digitis conditiones quasdam compntare videbatur. Sic eodem prorsus ordine eadem circiter scena ter repetebatur, donec post quartae horae partis spatium, pugnis iterum invicem percussis, comparente sudore frigido universi corporis, retrorsum, lipothymia affecta, concidit. Illico autem sponte evigilans, apertisque oculis quasi quidquam amissum quaerens, strophiolum suum enixe exposcebat, eoque sudorem abstergebat. Rebus hoc perductis plane sui conscia, alacris et serena fiebat, non solum peractarum, sed etiam adventus mei, immemor. Recessi cum proposito aegram postridie iterum visendi et variis experimentis subjiciendi, relicta, ut mos fert, formula, pulveris antispasmodici rubri Stahlii et aquae melissae usum praescribente. At vero aegra postridie, praeter debilitatem, hora prius paroxysmo dicata ingruentem, nil accusabat, ac continuato ejusdem pharmaci usu omnino convaluit. Vere 1814. anni solum febrem catarrhalem, fortuitis symptomatibus spasmodicis stipatam, perpessa est. Simulationis suspicio nullo erat. Similis historia morbi in *Journ. de méd. chir. pharm.* T. 17. 1762. p. 432. invenitur: *sur une abstinence de* 33 *jours avec des circonstances singulières, par* M. Alliet. Virgo, a milite in horto terrefacta, circa mediam noctem paroxysmum experiebatur, sub quo deleta audiendi et videndi facultate, oculis semiclausis, quasi terrefacta et furibunda ejulabat, ac varias actiones, terroris causam respicientes, perficiebat.

3) Swieten (comment. Vol. III. §. 1086) casum Sauvagesii de la Croix ita refert: „viginti annorum virgo catalepsi vera et antiquissima per aliquot men-

bunt [5]), aut sermocinantur [6]), idque peregrinis

ses laboraverat, deinde in *aliam faciem* mutabatur morbus, fere quotidie recrudescens. Sic autem incipiebat paroxysmus: corripiebatur primum catalepsi, post quinque vel sex temporis minuta oscitabat, erigebat corpus, dein loquebatur magna cum vivacitate et feliciori ingenio, quam solebat extra paroxysmum: videbatur alloqui plures, qui lectulum circumdabant, mores adstantium fictis sub nominibus perstringebat acriter, gestibus et motu oculorum comitabatur hos sermones, et tamen omni sensu carebat. Deinde incipiebat cantare, ridere; exsiliebat de lecto, ambulabat per conclave nosocomii, omnia obstacula evitabat, ad lectum suum redibat, stragulis corpus tegebat, et paulo post denuo catalepsi corripiebatur: elapso quadrante horae evigilabat quasi de profundo somno, penitus immemor omnium, quae paroxysmi tempore contigerant."

4) Funarius viginti trium annorum, de quo acta Vratislav. narrant, plerumque interdiu in somni speciem, oculis plane clausis, incidebat, sub quo nunc res parum antea gestas repetebat, nunc in occupationibus inceptis pergebat. Dum a somno sub deambulatione corripiebatur, gressus eadem ratione, immo celerius etiam perficiebat, impedimenta omnis generis evitando. Sic pluries in ipso paroxysmo Vinaria Naumburgum iter per pedes fecit. Aliàs equitando flumen *Ilme* tranavit, equum potionabat, erura, ne aquam attingerent, retrahebat etc. Terminato paroxysmo, rerum eo vigente peractarum immemor erat.

5) Aeger Richteri sub somniatione, morbi nervosi symptomate, litteras sermone graeco, latino et anglico, correctius, quam aliàs potuerat, scripsit (l. c.). Delineabat et problemata mathematica solvebat aegra Dessessarti (l. c.).

nis interdum linguis [7]), aut carmina recitant [8]), aut

6) Juvenis, de quo cl. *Friedlaender* me certiorem reddidit, vigesimum primum annum agens, temperamento cholerico, sanguineo praeditus, puellae cujusdam immodico, eoque minime mutuo, amore captus fuit. Itaque infelix in chartarum lusu solatium quaesivit, ac omnia, quae possidebat, sic amisit. Adversus tot tantasque aerumnas, quum auxilium apud avunculum opulentum quaerere in animum induxisset, nuncium de illius morte accepit. Ab omnibus sic derelictus, perseverante amore insano et zelotypia, in gravem melancholiam, socio capitis dolore, incidit. Accesserunt convulsiones, quas postridie, praevio formicationis in facie sensu et stupore, singularis adfectus excipiebat. Aeger nempe impos sui atque immobilis, oculis apertis, defixis, vultu accenso, severo et indignationem exprimente, decumbebat. Tota corporis superficies viscido sudore cooperiebatur. Pulsus a naturali haud recedebat. Respiratio vix perceptibilis. Qua sub rerum positione risus blandus oriebatur, post quem voce prius humili, dein alta, colloquium cum amasia sua inire videbatur. Manum illius exposcebat, eam comprimere et osculari prae se ferebat, uti ex brachiorum aegri labiorumque motu clare apparebat. Multa ex ea quaerere conabatur, scilicet, cur tam crudelis sit, cur alium sibi anteponat etc. Interea lacrymae genas inundabant. Paroxysmus sic per horas 4. 6. 8. durabat, ac plerumque motibus convulsivis terminabatur. Tum aeger, totius scenae ignarus, nil nisi debilitatem, capitisque, oculorum et articulorum dolores querebatur. Hinc inde morbus una accessione de die, praesertim mane post somnum ingruente, contentus erat: aliàs nychthemeri spatio bini et amplius

aut cantant [9]), aut saltant [10]), aut vaticinia [11]) pro–

paroxysmi miserum excrcebant, attamen non semper sermocinatione stipati. Quibus vigentibus sensus omnes plane feriati erant, excepto tactu morbose aucto, ac ne stragulorum quidem attactum perferente. Hoc enim, tanquam ictu electrico, concutiebatur. Attactus partis denudatae corporis tetani varias formas excitabat, illico evanescentes. Continuato morbo per plures menses musicâ inprimis sanatus est: quae sola aegrum sub paroxysmo excitare valuit, interrogantem, cur campanae tam vehementer pulsent? Ad firmandam plane valetudinem bona fratris aegri officia accesserunt. Cfr. Larrey l. c.

7) Lemnius de occult. natur. mirab. lib. II. cap. 2. Alberti disp. de mensium anomaliis convulsivis.

8) Darwinii elegantissima virgo, septemdecim annorum, absoluta solita menstruatione, morbo mirabili (*wonderful*) correpta est, cujus paroxysmi convulsionibus, inani vomendi nisu et vehementi singultu ingruebant. Sequebatur post horae dimidium spasmus, sub quo manus capiti admovebat. Post simile temporis spatium spasmus iste cessabat, incidente aegra in somniationem (*reverie*), sub qua vultus attentionem exprimebat. Oculis apertis cum hominibus imaginariis colloquebatur. Ex verbis ejus responsa ficta facile intelligebantur. Aliquando vel cantabat, ac *paginas poëtarum anglicorum recitabat*. Aegra post horam sui conscia facta timorem patefaciebat, ac nonnunquam convulsionibus corripiebatur. Wielschmann (diss. an et quatenus somnia hominibus imputentur? Lips. 1703. §. 51) de pannifice narrat, qui tempestate autumnali, singulis ferme diebus, circa horam ut plurimum quartam vespertinam, fixativo ligatus somno conciones sive homilias e lecto recitabat.

proferunt, quin rerum in paroxysmo actarum vel mini-

9) Puella, de qua HAEN scripsit (l. c.), prius genuina catalepsi laborans, dein sub paroxysmo garrula evadebat. „In plurimis paroxysmis praesens audivi eam *Psalmos Davidicos* cantantem .... Cantus autem ille notas musicas exacte observabat .... Tum audivi recitantem catechismum, quem tenuerat memoriter, una cum pluribus textibus ex sacris Bibliis. In vitia hominum acriter invehebatur, praeprimis autem in hominem viduum, in vicinia habitantem, quod pellicem domi aleret; qui tamen ipse, paroxysmum visurus advolaverat, itaque praesens praesentem audiebat, has diras imprecationes in sese proferentem, quanquam ipse nullatenus puellae sub conspectum caderet ......" Sensuum officium plane feriatum erat.

10) COMSTOCKII aegra, ab araneo ignota specie puncta, praeviis et persistentibus quodammodo symptomatibus choreae St. Viti vel potius tarantismi, in somniationem incidit, sub qua oculis spasmodice clausis, colores per tactum, praesentiam patris in cubiculo quamvis obscuro, cognoscebat, ac tandem in usum deducta musica *choreas ducebat.*

11) De melancholicorum ad divinandum proclivitate jam ARISTOTELES testatus est (quaest. nat. sect. 30). Vid. et ZACCHIAS de divinatione quaest. med. leg. lib. IV. tit. 1. Qu. 5. Generatim de vaticiniis aegrorum egerunt. CASPARUS REYES camp. elys. juc. quaest. 27. FRANKENAU satyr. med. 9. GARMANNUS de mirac. mort. diss. praelimin. de cadav. §. 29, ubi de *ecstasi naturali* agit. ANDR. MOLLERUS in Annal. Freibergens. WELLERUS et JOH. FINCELIUS de puella, vaticinia sub statu alicujus ecstaseos proferente, testantur. Addit LASSET (diss. de vaticiniis aegror. Hal. 1724.

minimam conservent memoriam. Paroxysmi nunc cum ordine, nunc inordinate recurrunt, relicta saepe debilitate.

2. Per severum examen experimentale, scopo potissimum physiologico-pathologico peractum, cujus eventus ex quatuor huic capiti annexis observationibus elucebit, certo comperimus, *magnetismi* sic dicti *animalis* ope, in plurimis hominibus [13]), praesertim juvenibus aut puellis rapido corporis incremento insignibus, talem statum produci, qualis requiritur, ut, praeviis, pro re nata, horripilatione [14]), calore vago, sudore [15]), oscitatione, nictitatione, palpebrarum quasi constrictione [16]), cum ponderis sensu, risu aut fletu convulsivo [17]), aurium tinnitu, salivae frequenti degluti- Somniationis artificialis.

Praeside Alberti): „quidam aegrotantes sub praecedente *insolito somno* experiuntur internam illam revelationem, ex qua deinde aliquod praesagium proferunt" .... „ita dantur *epileptici*, qui praenunciant, *quando* paroxysmus ingruet et *quoties* quolibet die repetet, quo *gradu* insistet" (l. c. p. 25). Cfr. dein casum Strombeckii, qui virginem nobilem respicit, spasmis, lipothymiis, et catalepsi prius subjectam, dein in statum somno similem incidentem, sub quo proximae somniationis tempus *praedicebat* et auxilia ad hoc indicabat.

13) Inter triginta homines, quos magnetismo animali subjeci, quatuor in somniationem inciderunt, quorum historiae ad calcem hujus capitis inveniuntur.

14) Obs. I. consessus 5. 15) Obs. I. consessus 2.

16) Obs. II. 17) Obs. IV.

glutitione, dentium stridore, singultu, concussione, crampo somnique desiderio, homo, dormienti similis, oculis clausis, saepe sursum retractis, pupilla immobili, possit, interrogationibus ab artifice factis, voce quodammodo aliena, verbis plerumque selectis, respondere, de valetudinis suae statu accuratissime rationem reddere, futuras in eo mutationes praesagire, atque remedia scopo sanitatis sive tuendae sive amissae restituendae, indicare; quin posthac excitatus, ac capitis gravedinem, temulentiam, motus febriles experturus [18]), dictorum vel minimam conservet memoriam. Eventus quidem saepius verbis, allata sub rerum positione edictis, respondet, at certe non semper [19]). Mirabilem hanc conditionem, sub qua sensibus externis sopitis, sensus internus universalis, una cum instinctu et phantasia, exaltatus cernitur; quaeque vulgo *somnus magneticus* appellatur, et quidem in gradu dicto *clairvoyance*, *somniationem artificialem* vocamus [20]).

§. LIII.

18) Obs. II.

19) Obs. I. Cfr. Consessus 1 et 2. cum eventu.

20) Giuseppe Frank *sul magnetismo animale* (*Articolo tratto dal Giornale di medicina*, *chirurgia e farmacia*, *che si pubblicava dalla società Imperiale di medicina di Wilna. Traduzione dal Polacco.* In Omodei *annali universali di medicina. Milano.* 1826. *Ottobre e Novembre.* p. 208).

§. LIII.

C a u s s a e.

1. *Caussa* ad somniationem sive spontaneam sive artificialem *praedisponens* in morbosa systematis nervosi sensibilitate quaeritur. Forte huc quoque conditio specifica exaltata partium genitalium, praesertim ovariorum [1]) et testium [2]), pertinet [3]); inprimis qualis ea circa pubertatis tempus obvenit [4]). Praedisponentes.

2. Somniationem *spontaneam* excitant: gravia animi pathemata, terror, amor infelix, zelotypia, forte ictus insectorum et serpentum [5]) quorundam, et vulnera plexum solarem attingentia [6]) — *artificialem* vero operandi methodus peculiaris. Effectus productus certe neque ab imaginatione, neque a libidine repetendus est. Excitantes.

3. *Caus-*

1) Feminae vulgares aliaeque crebro coitum celebrantes vix aut ne vix quidem magnetismi animalis percipiunt effectus.

2) Spadonem sine omni effectu iteratis magnetismi animalis tentaminibus subjeci. Potuit tamen ipse somniationem magneticam in femina producere.

3) Infantes quidem vim magnetismi animalis experiri possunt, sed, ni fallor, nunquam usque ad somniationem.

4) Osiander *üb. d. Entwicklungskrankheiten. Goett.* 1817.

5) Cfr. quid Dioscorides (lib. VI. c. 54), Aetius (tetrab. III. serm. I. c. 20) de morsu aspidis referunt.

6) Aeger Larreyi in loquacitatem et speciem somniationis incidebat, quoties specillum ulcus fistulosum, regionem ventriculi attingens, irritabat (l. c.).

Proxima. 3. *Caussam proximam* somniationis nec conjectura attingere audemus. Generatim imaginationem et aestum venereum, quae ex caussis somniationis exclusimus, ut *effectus* scenam in ea ludere posse, persuasi sumus. Multum quoque electricitatis hic subesse, quamvis contrarium contendatur [7]), suspicamur [8]).

§. LIV.

Diagnosis.

Generatim. 1. *Somniatio* a *cataphora*, *somnambulismo*, *ecstasi*, *catalepsi*, *delirio* (utpote si clausis oculis contingat imaginem somniantis exhibente [1])) et *hysteria* [2]) distinguenda est.

2. *Ca-*

7) Nasse in Reil's *Archiv B.* 9. *Heft* 2.

8) Cfr. historiam ad calcem capitis XIV.

1) Anno 1825 ineunte quidam *Meyer* multum rumoris Vindobonae excitaverat. Adolescens erat quatuordecim annorum, habitum scrophulosum exhibens, necdum vocis mutationem expertus, litterisque modice incumbens. Hic die 17. Januarii, sine nota causa, profundo sopore sepultus inveniebatur. Accersitus medicus capiti hirudines adplicare et clysterem injicere jussit. Praescripsit quoque calomel, et aeger quatenus veluti trismo laborans, illud deglutire haud potuit. Postridie sponte expergefactus, aeger se bene dormivisse retulit, cibos sumsit et deinde in pristinum soporem incidit, sicque vicissim per nonnullas hebdomadas. Tandem soporis loco *delirium* apparuit, sub cujus curriculo, *palpebris clausis*, rheda vehi, equitare, saltare optabat, haecque munia, veniâ concessa, levi opera absolvebat. Qua sub rerum positione interrogatus,

2. *Cataphora*, ut somnus vi aut diuturni- A cataphora.
Ii 2 tate

quaestionibus respondebat, praeterea quin palpebras manifeste invicem deduceret, legebat, scribebat, chartis ludebat (idque libentissime), futuros paroxysmos praesagiebat, et de pharmacorum illi exhibitorum effectu disserebat. Paroxysmi ejusmodi quavis hebdomade bis terve redibant. Eorum singulum die 20. Martii observavi. Durabat a hora octava matutina usque ad meridiem. Intercurrebant motus convulsivi vagi omnis generis modo opisthotonum, modo catalepsin simulantes. Pulsus remanebat normalis. Aeger me (quem nunquam viderat) cum medico ejus ordinario Drc. *Kaufmann* advenam, illico nomine proprio compellavit. Terminato paroxysmo *Meyer* nec morbi memoriam habebat nec ejus indicium prae se ferabat. Simulationis suspicionem parentum conditio omnino excludebat. Interrogatus quomodo morbum definirem? respondi quaestione alterâ: quomodo morbus definiretur, si oculis adapertis contingeret? Pro *delirio periodico* sane. Bene, addidi; retineat et modo tale nomen, palpebrarum oculorumque enim spasmus rem non immutat. Nec ille tantus erat ut aeger per palpebrarum rimam deorsum plus minus videre non potuisset. Ac re quidem vera dum quid legendum ei porrigebatur, librum seu chartam myopis instar oculis adpropinquabat. Vectio in curru, utpote instituta equis senibus et domesticis (qui et per se viam invenissent) alioquin nihil miri habuit. — Cum allata morbi historia similitudinem alit casus a J. Crichton enarratus (*Edinburgh medical and surgical journal. April* 1829) cui etiam nomen *mentis periodicae alienationis* impositum est. Conferatur alter consimilis casus, ubi aures oculorum vices peragere videban-

tate peccans, per se a *somniatione*, ut vigilantium morbo, differt.[1] Cataphora porro longe diutius protrahitur, quam somniatio, ac praeter somnum nullum memorabile phaenomenon patefacit.

A somnambulismo.

3. *Somnambulismus.*	*Somniatio.*
1. Somnambulismus sub somno contingit.	1. Somniatio sub vigilia locum habet.
2. Somnus, ex quo somnambulismus proficiscitur, legitimus est, per se sanus et naturalis.	2. Phaenomenon somniationem sub somni adspectu comitans, morbosum, abnorme est, et a genuino somno plane differt.
3. Somnambulus se res gestas saltem somniasse haud raro commemorat.	3. Post somniationem rerum gestarum nulla prorsus memoria.

Continuatio.

4. Phaenomenon, quod et somniationem magneticam sub somni adspectu comitatur, morbosum et abnorme esse, atque plane a somno sano et normali

tur (Cazaintre in *Ephemerides de la soc. de méd. de Montpellier. Vol.* 3. p. 286).

2) Si hystericarum motus et positiones abnormes, sique earum vaniloquia, mox pro epilepsia, catalepsi, vel mania declarari vellent, multum foret laboris magisque adhuc erroris. Absit eodem jure ut somniationis symptomata in hystericis obvia, mox pro legitima somniatione declarentur, ut apud Klein (Hufeland's *Journ. der pr. Heilkunde* 1828. *Januar.* p. 99) accidisse arbitror.

mali differre, ut jam DARWIN [3]) et STIEGLITZ [4]) omni jure docuerunt, ex sequenti comparatione elucet.

Somnus.	*Somniatio artificialis.*
1. Palpebras laxas exhibet.	1. Palpebras contractas prae se fert.
2. Musculos oculum moventes absolute quietos relinquit.	2. Musculos rectos superiores contractos habet.
3. Pupillam ad dilatationem disponit.	3. Pupilla contractiori instruitur.
4. Sensus externos quot quot sunt clausos habet.	4. Auditus, saltem pro artifice, apertus est.
5. Recreat plerumque.	5. Ut plurimum molestias relinquit.

§. LV.

Prognosis. Cura.

1. Periculum, quo somniatio stipatur, phaenomeni abnormitati haud respondet. Interea semper Prognosis.

3) „*It appears from hence, that* reverie... *is totally different from sleep; because the essential character of sleep consists in the total suspension of volition, which in reverie is not affected; and that the essential character of reverie consists not in the absence of those irritative motions of our senses ... but in their never being productive of sensation.*" l. c. p. 230.

4) „*Unter der Gestalt von Schlaf ist das Gehirn auf eine eigene, von dem gewöhnlichen Schlafe ganz abweichende Art afficirt.*" l. c. p. 138.

per transitus in graviora mala generis nervosi, ut catalepsin, aut epilepsiam, timendus, quod imperiti, cum magnetismo animali (ut morborum auxilio a nobis nondum debitis experimentis confirmato), quasi ludentes, probe retinere debeant.

Cura. 2. DARWIN [1]) et SWEDIAUR [2]), largam *opii* dosin ante paroxysmum somniationis spontaneae ut specificum accipiunt. Effectus *pulveris antispasmodici rubri Stahlii* et *musicae* ex allatis historiis [3]) elucent. Et *oxydum zinci* laudem obtinuit [4]). Ceterum praecepta generalia [5]) sequamur, necesse est. Iis incassum tentatis *magnetismo animali* locus foret. In somniatione ex eo orta, quid praeter tractus, iis, qui prius adhibiti fuerunt, oppositos, adhibendum sit, ignoramus.

Appendix ad caput XII.

Somniationis artificialis quatuor exempla continens.

Observatio I. Virgo duorum et viginti annorum, cute candida, crinibus fulvis, oculis coeruleis instructa, valde excitabilis, capitis universi dolori saepe obnoxia, hieme 1814. anni, e trahis forte ejecta, vehementem ad os parietale dextrum accepit contusionem. Venae sectione, hirudinibus, fotu frigido, malum quidem sanatum fuit, relicto tamen in parte affecta doloris gravativi sensu, sub temperiei mutationibus, corporis reclinatione, animi pathema-

1) l. c. p. 227. 2) l. c. p. 476. 3) §. XLVI. No. 1.

4) MUHRBECK *über die Wirkung des* Zincum oxydatum *im Somnambulismus.* HUFELAND'S *Journal der pr. Heilk.* 1829. *Decembr.* p. 119.

5) Cap. I. §. VI.

themate, in graves cruciatus, ab habituali quondam cephalaea plane diversos, transeunte. Subjiciebatur operationi, ut dicunt, magneticae (de qua certissime nunquam quid audiverat), die 8. Aprilis 1814, hora octava vespertina, praesente familia aegrae aliisque. Post sexagesimam jam horae partem somniatio obrepsit. *Interrogatio.* Dormisne? *Responsio.* Dormio vero. *I.* Num quid habes morbi? *R.* Capitis dolore exerceor. *I.* An malum hoc cito evanescet? *R.* Minime, sed mortem mihi injiciet. *I.* Quid ad levandam te facturus sim? *R.* Acetum adhibeto mihi. Quo mox apportato cum frontem humectassem, naribusque vaporem admisissem, aegra in fortes, horam fere dimidiam durantes, convulsiones incidit. Experge facta nihil quidquam memorabat, nisi se ad operationis initium irrisisse. Capitis dolor, per unam fere hebdomadem, maximam partem depulsus videbatur. Quo temporis spatio exacto cum multo majore vi rediisset, altera operatio die 30. Aprilis 1814. perfecta erat. Praevio copioso sudore post quinque temporis minuta ineessit somniatio. *I.* Quid dormis? *R.* Omnino. *I.* Num quo dolore angeris? *R.* Capitis, illo. *I.* Ubinam loci? *R.* Ubi aliquando contusa fui. *I.* Quem in finem durabit isthuc mali? *R.* In annum integrum. *I.* Quid, ut te sanem, fieri expediat? *R.* Balneis frigidis me uti jubeto. *I.* Num in flumine? *R.* Omnino. *I.* Mane, an vesperi? *R.* Mane. *I.* Num qua etiam indiges medicina? *R.* Maxime. *I.* Quanam illa? *R.* Nescio. *I.* At indica saltem, utrum excitantia remedia, an vero refrigerantia tibi sint magis profutura? *R.* Refrigerantia sane. *I.* Num te operationi magneticae subjicere debeam? *R.* Sic, omni secunda hebdomade, sed necessario horâ sexta vespertina. *I.* Quid ita? *R.* Quia hac eadem hora caput contusa sum. *I.* Quamdiu adhuc dormies? R. Unum temporis minutum. — Hic ego, cum exprom ptum horologium invitus nimis prope virgini

virgini admovissem, nonnulli motus corporis convulsivi, brachii sinistri rigiditate stipati, oriebantur. Tum aegram palmis manuum molliuscule tractavi, quo mox mentis vires recuperavit. Nec plura moratus ita *vigilem* illam alloquor: *I.* Utrum semper eadem hac hora artificium magneticum subire vis, an aliam quandam deligemus? *R.* Ut id per tua negotia optime licebit; equidem semper sum otiosa. *I.* An saepius balneis frigidis utere? *R.* Satis raro. *I.* Multumne tibi placent? *R.* Non admodum. — Aegra eodem illo vespere forti capitis dolore atque spasmis vexabatur. Tertium experimentum die 3. Maii ad horam quintam et dimidiam vespertinam susceptum erat. Post tractationem, sex temporis minuta durantem, consecuta est somniatio. *I.* An somno oppressa es? *R.* Utique. *I.* Potesne palpebras reserare? *R.* Impossibile id sane. *I.* Ubinam haeret dolor? *R.* In capite. *I.* Unde putas contractum hoc mali? *R.* A lapsu. *I.* In quanam re doloris caussa consistit? *R.* Isthuc me penitus latet. *I.* Quid, prosint balnea frigida? *R.* Et maxime quidem. *I.* Quandone eorum usum instituemus? *R.* Ad mensis Maii exitum. *I.* Utrum in *Wilia* an *Wilenka* (fluvius parvus ad *Wiliam* influens) lavare se praestat? *R.* In *Wilenka*. *I.* Num etiam medicamentorum usus usque in Maji finem rejiciendus? *R.* Minime, sed in unam hebdomadem solum. Uberiores interrogationes convulsivis motibus impeditae fuere. Qui postquam cessaverant, aegra magnum aestum querebatur. — Tum brevi incidens menstrua purgatio, atque meae diversae occupationes quartum experimentum solum die 2. Junii, ad sextam horam vespertinam, suscipere siverunt. Postquam interrogationes, prioribus similes, factae erant, eaedemque responsiones obtentae, quaesivi quoque ex aegra, num semper eadem hac hora vespertina operationi submittere se velit. *R.* Omnino (at enim vigil sibi tali pacto vespertinam deambulationem impediri, quere-

querebatur). Propter spasmos brevi post consecutos proximum experimentum ad aliquot dies dilatum erat. Quintus consessus hora sexta vespertina. Primae manipulationes frigoris sensum induxerunt: post sex autem temporis minuta orta est somniatio. *I.* Num nocet operationem tam diu dilatam fuisse? *R.* Haud quaquam: verum postridie ipsa eadem hora iterari debet. *I.* Quam ob rem semper hora sexta? *R.* Quia circa illam capiti offensio erat illata. *I.* Quando balneorum frigidorum usum instituemus? *R.* Post quatuordecim dies. *I.* Ergone tum tepidam amoenamque habebimus tempestatem? *R.* Omnino. *I.* Utrum in *Wilia* an in *Wilenka* lavare se praestat? *R.* Nil intereat, in utravis. Brevi fortea et ad horam dimidiam protractae incesserunt convulsiones, quibus profligatis aegra plorans capitis dolorem querebatur. Consessus sextus die 22. Junii hora sexta vespertina. Post sextam horae partem obrepsit somniatio. *I.* Somniasne? *R.* Minime. *I.* Dormiane? *R.* Sic, dormio. *I.* Quamdiu es dormitura? *R.* Horam dimidiam. *I.* An quotidie iterari conveniat operationem? *R.* Non, sed ter in hebdomade solum. *I.* Quibusnam diebus? *R.* Nil interest, quoquo. *I.* Quanam hora? *R.* Sexta vespertina. *I.* An non eadem hora exspatiari soles? Nulla responsio. *I.* Quando balnea frigida adhibebimus? *R.* Ad finem mensis. *I.* Ubinam loci es? *R.* Nescio. *I.* An me agnoscis? *R.* Minime. *I.* Nostine Doctorem *Frank*? *R.* Novi sane. *I.* Illine faves? *R.* Omnino. *I.* Qui sic? *R.* Quia me morbo liberabit. *I.* Utrum te ulterius interrogem, an quietam relinquam? *R.* Posterius malim. *I.* Num hodie spasmis vexabere? *R.* Paucis illis quidem. Post horam dimidiam aegra evigilavit atque belle se habuit. Deinceps duodecim balnea frigida adhibuit, et omnino ex cephalaea, quae lapsu inducta erat, recreata est.

Observatio II. Famulam viginti annos natam, erysipelati

pelati crurum habituali obnoxiam, quae vix urbem advenerat, neque quidquam ant de magnetismo animali, aut de electricitate unquam audiverat, die 16. Maii 1814. anni, operationi magnetismi animalis, in societate hominum eruditorum, experimenti causaa, aubjeci. Operatione vix incepta palpebrarum constrictionem percepit. Iia jam clausis adhuc vigil ad interrogata respondebat. Somniatio enim elapsa tantum hora dimidia obrepsit. *I.* Num somnus te cepit? *R.* Sic belle dormio. *I.* Quem in finem dormies? *R.* Multas in horas. *I.* Quando erysipelas tuum in pede erupturum est? *R.* Deo soli id notum est. *I.* Num quid ad praepediendum hoc mali possim facere? *R.* Sic, decoctum aliquod mihi praescribito. *I.* Quale? *R.* Ex herbis nonnullis, quae ad fluminum ripas erescere solent. *I.* An hirudines profuturae sint? *R.* Et maxime quidem. *I.* Ubinam loci applicandae sint? *R.* Nimirum pedibus: isthuc quidem in promptu est. *I.* Quantum earum adhibendae sint? *R.* Decem. *I.* An utrique pedi? *R.* Omnino. *I.* Quando hoc fieri oportet? *R.* Duas post hebdomadas. *I.* Quanam hora? *R.* Post meridiem. *I.* Num sanguis diu debeat fluere? *R.* Usque dum sol occidet. *I.* Num profutura sit deambulatio? *R.* Equidem sine hac multum cursitare debeo. *I.* An choreae noceant? *R.* Minime, si moderatae sint. Tum adstantes quaedam ex famula quaerebant, quae quanquam sermone polono cultiori, quam ipse possem, enunciata fuissent, nihilominus aegra multo malignius ad ea respondebat. *I.* Ubinam es? *R.* Nescio. *I.* Viden', qui adstent? *R.* Sic, video quidem, sed minime internosco. *I.* Favesne herae tuae? *R.* Maxime faveo. *I.* Num etiam sorori tuae? *R.* Etiam. *I.* An diu adhuc dormies? *R.* Equidem libenter evigilare velim, nam herae meae ministrare debeo. Tum ego, inceptum sermonis filum pertexens, quin ergo evigilas? inquam. *R.* Nequeo sane. *I.* Quid, ut exciteris, fieri expediat?

pediat? *R.* Nimirum, ut me concutias. Quod cum continuo fecissem, surrexit vacillans, oculosque perfricans, multumque, quid sibi acciderit, demirata: dormivisse vero se, cum interrogaretur, fassa est. Facies tum erat rubra, oculi scintillantes, manus autem frigidae. Ac ita quidem consternatam se et fatigatam sensit, ut, levi etiam febricula tentata, mox cubitum se conferret, ac, postquam luculento somno quievisset, altera die omnino recte valuit.

Observatio III. Quarta et vicesima Aprilis die (lunae), 1815. anni, cum Marchionem Vilnensem L...., leviter aegrotum visitarem, ab uxore ejus invitabar, ut degentis in illorum domo nobilis puellae G.... ancillam, eamque pectoris incommodis oppressam, operationi magneticae subjicerem. Quod consilium cum probassem, cumque ancilla, cujus ex habitu obstructiones viscerum imi ventris facile conjiceres, post sex tractationis minuta somniatione capta fuisset, haec fere ex ea quaesivi. *I.* Num sopita es? *R.* Omnino. *I.* Estne conditio haec tibi jucunda? *R.* Minime, pectoris enim oppressionem sentio. *I.* Quid mali hujus caussam esse putes? *R.* Vitium haemorrhoidale, siquidem sanguinem versus caput ascendentem percipio. *I.* An te pluries artificio magnetico tractare debeam? *R.* Omnino bis adhuc, die nempe Veneris et Jovis, quarum illa hujus hebdomadis, haec vero sequentis. *I.* Ad quam horam? *R.* Ad horam decimam matutinam. *I.* Qualia remedia morbo tuo maxime sint accommodata? *R.* Cichoreum cum sero lactis decoctum. *I.* Quando cura haec institui debet? *R.* Primis mensis Maii diebus. — Tum ortis nonnullis motibus convulsivis ancilla evigilavit, nimium conditionem suam admirata, ac praeteritorum penitus inscia. Proxima die Veneris, nona vidalicet Aprilis, aegram quidem conveni, sed jam versus meridiem. Viginti temporis minuta interfluxerant, priusquam in statum quendam somno similem incideret. Palpebris quippe

clausis,

clausis, quae nullomodo reseraro potuit, se necdum somno captam esse, et, ut pulvinar commodius poneretur, rogabat. Quadraginta minutis praeterlapsis in somniationem incidit. *I.* Quid hodie tam aegre somnus te complexus est? *R.* Quoniam non ad decimam horam venisti. *I.* Quandone iterum operationi magneticae subjiciare necesse sit? *R.* Proxima Jovis die, sed omnino aut hora decima matutina, aut etiam quinta pomeridiana. *I.* Num serum lactis cum cichoreo decoctum proderit? *R.* Maxime sane, dummodo diligenter erit clarificatum. *I.* An balnea etiam tepida usurpanda sint? *R.* Omnino, idque cum artemisia vulgari. *I.* Quomodo iis balneis usura es? *R.* Bis de hebdomade, post singulos quatuordecim dies: cum autem e balneo exitura fuerim, cyathus vini optimi hungarici, mihi roborandi gratia, ministretur. *I.* Num itaque nervi tui labefactati sint? *R.* Minime, sed sanguis meus est depravatus. *I.* Numquid pectoris oppressio imminuta est? *R.* Vero. Tum Marchionis uxor interrogationem quandam interposuit, unde mox somnians evigilavit, gestorum omnino inscia, convulsivis quibusdam motibus consecutis. Sequenti Jovis die, 15. Aprilis, ipsa hora decima ad aegram me contuli. Manipulationes vix ad quinque temporis minuta productae jam somniationem induxerunt. *I.* Num consessuum priorum recordaris? *R.* Bene recordor. *I.* Qui laesa valetudo tua restituatur? *R.* Primis Maii diebus serum lactis cum cichoreo adhibeam, in ejusque usu binas septimanas persistam, necesse est: tum quatuor balneis tepidis utar. — *I.* Quam cito menstrua purgatio reditura sit? *R.* Postridie. *I.* Num hepar tuum omnino incolume est? *R.* Immo vero pustulis (*pryszcze*) nonnullis occupatum. *I.* An istae discutientur? *R.* Omnino. Tum odoratus sensum explorare conatus moschum naribus admovi, sic interrogans: Qualis est iste odor? Responsi loco convulsiones sat vehementes ortae fuere: quibus, cum aegram

volis

volls manuum deorsum aliquoties tractavissem, sedstis, brevi experrecta est. Ad interrogationem, ubinam hepar situm sit, nescire se, et ad alteram illam, quando menstrua purgatio eruptura sit, his fere diebus eam instare, retulit. Reipsa altera die, ipsa hora decima, menstrua apparuerunt. — Aegra autem, sub usu remediorum indicatorum unius mensis spatio convalnit.

Observatio IV. Nobilis puella D... ruri habitans, viginti annos nata, recte semper menstruata, ab annis amplius octo, dolorem pedis sinistri, in quo tophus visebatur, ad vesperas auctum somnumque fugantem perferebat. Praeterea guttae roseae et spasmodicis adfectibus obnoxia erat. Plura interna remedia, ipsumque cauterium pedi affecto, sine emolumento applicata fuere. Qnum itaque de magnetismo animali fama ad eam pervenisset, ultro ad me, ut illi subjiceretur, se contulit. Quamvis autem, malum esse syphiliticum intelligens, nihil auxilii a magnetismo animali exspectarem, ac alterius generis curam, proximo adventante vere, proponerem; tamen ab aegra vehementer rogatus, periculum hujus rei die 17. Decembris 1815. anni, hora sexta vespertina, praesente sorore et adfini quodam aegrae, perfeci. Ad quartam horae partem protracta operatio somniationem injecit. At quum protinus aegra a sorore sua, quae e sedili subito levaverat se, excitata fuisset, risu spasmodico, ploratu mixto, correpta est. Qui postquam sedatus erat et operatio in alterum horae quadrantem continuata, ecce profunda incessit somniatio. Ad primas meas interrogationes, num dormiret? an morbo quodam teneretur? nihil retulit: ad tertiam vero illam: unde suspicaris malum tuum esse collectum? respondit: anno fere aetatis tertio ancilla nostra, morbo syphilitico infecta, mecum eundem hunc communicavit. *I.* An medicamenta quaedam sumpsisti? *R.* Sic, mercurio cum lacte sumpto multum levamenti percepi: brevi post medicus quidam militaris

litaris majorem etiam hujus remedii copiam exhibuit, quod mihi insigniter nocuit. *I.* Quam ob rem? *R.* Quia mercurius in me remansit. *I.* Ubinam? *R.* In pollice (excidit tum e memoria interrogatio, utrum in pollice manus aut pedis, dextri aut sinistri lateris). *I.* Num te sanabo? *R.* Omnino. *I.* Quis sum? *R.* *Frank.* Soror mea me a te sanatum iri asserit, meque in coenobio trans fluvium (*Wilenka*) posito habitare debere. Neque vero me cito posse sanari puta: nam curatio quinque ipsos menses exigit. Inprimis faciei ruborem evanescentem videbis, pustulis quibusdam ad dorsum formatis: deinde morbo oculi dextri tentabor, minime horrenti illo aut pernicioso. Ruborem faciei magnam etiam partem ploratu contractum esse, scito: cum et irritabilis sim, et multis curis angar. *I.* Quid tibi ministrem? *R.* Decocta. *I.* Quaenam? *R.* E plantis exoticis parata. *I.* Nihilne praeterea? *R.* Pilulas etiam. *I.* Quasnam illas? *R.* Nescio. *I.* Quid si cum mercurio? *R.* Avertant superi. *I.* An balnea conducent? *R.* Sic, ter hebdomade adhibita. *I.* Qualia? *R.* Ex artemisia vulgari decocta. *I.* Num cura ad vernum tempus remittenda sit? *R.* Minime. *I.* An adhuc artificio magnetico tracteris, necesse sit? *R.* Sic, semel adhuc. *I.* Quandone? *R.* Duas post dies. *I.* Itaque die solis? *R.* Non, lunae illa. *I.* Quanam hora? *R.* Undecima. *I.* An aliam horam indicare possis? illa enim mihi est admodum incommoda. *R.* Ergo die lunae, hora sexta matutina. *I.* Num forte eadem vespertina? *R.* Minime. *I.* Itaque, si videtur, horam undecimam retineamus. *R.* Haudquaquam, sed sextam matutinam. *I.* Quid si nolim? *R.* Tum differamus operationem ad tertiam aut quartam diem Maii. *I.* Quid tam horam matutinam urges? *R.* Quia jejuno ventriculo plura tibi enunciare possim. *I.* Num operationem in tua aut mea habitatione suscipiam? *R.* In tua vero. *I.* Qui sic? *R.* Quia tum minorem pectoris oppressio-

pressionem patiar. At nunc jam fessa sum loquendo et pecten me incommodat (re ipsa e latere dextro, cui incumbebat, crines pectine colligati fuere). Die lunae plura tibi denunciabo. *I.* An proxima nocte placide dormies? *R.* Utiqua. *I.* Num aquam magneticam bibere libeat? *R.* Minime. *I.* Quam ob rem? *R.* Quia male inde habeam. *I.* Viden' omnes, qui tibi adstent? *R.* Haudquaquam. — Cum aegrae quietem dedissam, post aliquot temporis minuta evigilavit, risu spasmodico exagitsta, oculos confricans, omnes cum admiratione circumspiciens, atque, quid rei evenisset? exclamans. Tum lecto eam commendantes, pectinem illum e dextro capitis latere deteximus. — Die 18. Decembris aegram invisi, quae belle dormivisse se retulit, at cordis quandam palpitationem solum incusabat. *I.* Recordarisne nostri consessus hesterni, et quid tum sentires? *R.* Recordor usque ad id temporis, quum soror mea tumultuarie consurgens me excitavit. Principio aestum totius corporis percepi, cum sensu rei cujusdam me opprimantis, ac leviter super corpus ponderantis. *I.* Undenam malum tuum contractum sit? *R.* Prorsus nescio. *I.* Num ab ancilla infecta fueris? *R.* Isthuc affirmare nequeo. *I.* Etiamne nunquam id dictum audisti? *R.* Nunquam, ita me deus amet: mater solum retulit mihi, me inde a teneria valetudinariam fuisse. *I.* Exhibitumne fuit aliquod medicamentum cum lacta? *R.* Minime recordor. *I.* Nescis itaque te malo syphilitico fuisse infectam? *R.* Prorsus ignoro. *I.* Nunquamne mercurium sumpsisti? *R.* Qui noscerem medicamenta, quae mihi praebebantur? *I.* Age, subjiciam te magnetismo die lunae, idque multo mane. *R.* Hoc etiam mihi relatum erat; sed, si molestum est, aliam deligas horam. Tum admonita aegra, praedictis sub somniationa parendum esse, eandem illam horam retinuimus. Die igitur 20. Decembris, hora sexta matutina aegra cum adfiuibus suis, praesente etiam Dr. *Herberski,*

berski, me convenit. Expectavimus Dr. *Niszkowski* (nam etiam adventurum se promisit), usque ad horam sextam cum 25 minutis: cum autem non compareret, operationem institui. — Advenit ille paulo tardius, quin id aegrae, quae necdum somniatione capta erat, molestum videretur. Decem minuta post somniatio consecuta est, praevio risu fletuque spasmodico: facies aegrae tristitiam prodebat. *I.* Dormisne? Nulla responsio. *I.* Recordarisne superioris consessus? *R.* Omnino. *I.* Ubinam loci insidet malum tuum? *R.* In pede. *I.* Num quae medicamenta adhibuisti? *R.* Sic, lacte sum usa. *I.* Minime mercurio? *R.* Etiam. *I.* Num te adhuc magnetismo animali subjicere debeam? *R.* Sic, ad finem curationis. *I.* Quandone id? *R.* Post quatuor aut quinque menses. *I.* Quid nuper facturus sim? *R.* Balneis pedum cum camphora me uti jubeto. *I.* Num hora praesens accommodata est operationi magneticae? *R.* Minime. *I.* Atqui hanc ipsa delegisti? *R.* Atqui cunctatus es aliquantum. *I.* Diune dormies? *R.* Nequaquam. Tum apparente risu fletuque spasmodico evigilavit. Interrogata vicissim a D. *Niszkowski*, *Herberski* et me, se nihil praeteritorum recordari, asseverabat, nisi quenquam adstantium cum anhelitu spirasse (Professor quippe *Niszkowski* festinanter advenit), atque aërem ab ipso exspiratum sibi pectoris oppressionem induxisse, etsi quatuor amplius pedes ab illa remotus esset. Ac omnino quidem praesentem magnetisationem minus jucundam sibi fuisse, quam anteriorem, fatebatur. Interrogata, num camphoram nosset, se illa in odontalgia aliquando usam esse, perhibuit. Proposui alterum consessum hora sexta vespertina proximae diei apud aegram ipsam. Memorandum quoque est, aegram postridie superioris consessus hora sexta vespertina sponte obdormivisse, quod nunquam antea contigerat. Die 21. Aprilis mane, dum aegram conveneram, hesterna die multis spasmodicis passionibus, pe-

ctoris

ctoris oppressione, cephalalgia, et cordis palpitatione vexatam se fuisse, querebatur. Cum itaque diem hanc operationi haud accommodatam esse cernerem, eam in proximam diem, idque sexta hora vespertina apud me ipsum, distuli, quod aegra probans, ut etiam interrogationes quaedam a sanitate alienae fierent, rogavit, quodque promisi. Die 22. Aprilis, hora quinta et dimidia vespertina, aegra ad me omnino hilaris advenit, adfini suo et quadam matrona familiari comitata. Post tractationem per quartam horae partem durantem, nullis praecurrentibus symptomatibus spasmodicis, somniatio obrepsit. *I.* Num dormis? Nulla responsio. *I.* An confert, te hodie magnetismo esse subjectam? *R.* Omnino. *I.* Cur anteriore consessu multum turbata esse videbare? *R.* Quia horam stricte non servasti. *I.* Num praeterea molestum quid tibi erat? *R.* Sic, anhelitus hominis illius mihi pectoris oppressionem effecit. *I.* Quid ad tollendam illam facturus sim? *R.* Syrupum coloris rosei mihi praescribito. *I.* An oculi dextri morbum quem habebis? *R.* Omnino, dum faciei rubor evanescet, nisi mihi venae sectionem ordines. Nam etsi inde quidquam debilitabor, cito id praeteribit: — tum relinques me unum mensem sine medicina, et recte posthac valebo. *I.* Num cura continuo instituenda est? *R.* Omnino. *I.* Quid tibi praescribere debeam? *R.* Omnia, quae quidem de me cogitasti, admodum idonea et accommodata sunt. *I.* Nostine, me de curatione tua cogitare? *R.* Sic sane aliquoties cogitasti (consanguineus aegrae tum retulit, eam simul de mutando pedum balneo quidquam susurrasse, quod ego non audivi). *I.* An possis altiori voce loqui? *R.* Possum sane. *I.* Sumpsistine aliquando mercurium? *R.* Vero. *I.* Illiusne quid in corpore remansit? *R.* Utique. *I.* Ubinam? *R.* (Cum indignatione) jam dixi, in crure dextro. *I.* Illumne vides? *R.* Video sane. *I.* Sub quanam forma? *R.* Sub pulveris albi illa. *I.* Ergone

gonc tibi trium mentium spatio remedia ministrare debeo, dein unum per mensem quietam relinquere? *R.* Omnino. *I.* Num te adhuc magnetismo subjici expediat? *R.* Sic, semel adhuc ad finem curationis. *I.* Quando igitur? *R.* Mense Maio (tum promissi mei hesterni recordatus sum). *I.* An proficiscar Viennam? *R.* Habebis impedimenta. *I.* Quot personae hic sumus? *R.* Tres. *I.* Viden' nos? *R.* Video. *I.* (Hic sumpto strophiolo) Quid manibus teneam? *R.* (Cum indignatione) Nescio. Tunc aliquot motus convulsivi somnistioni finem posuerunt. — Aegra sat hilaris et serena respondebat ad factas sibi interrogationes: se nec unquam sumpsisse, neque vidisse etiam syrupum coloris rosei, — nunquam de meo proposito, Viennam proficiscendi, audivisse, neque unquam alium mercurium vidisse se, nisi fracti barometri illum. — Curam aegra venaesectione, leni eccoprotico, balneis, et decocto lignorum instituì. Brevi rus profecta, cum pedis dolore cruciaretur, medicum quendam adhibuit, qui eam mercurio tractavit, usque dum salivatio comparuit. Qua territa aegra Vilnam advenit. Remedis evacuantia et emollientia salivationem cito stiterunt. Tum resumpto usu decocti lignorum et balneorum, exhibitisque dein magnis Guajaçi dosibus, aegra convaluit, solumque inter rapidas temperiei mutationes dolorem pedis persentiscere solet. Gutta quoque rosea multum imminuta est.

CAPUT

Caput XIII.

D e   e c s t a s i.

§. LVI.

Definitio. Literatura.

1. Contemplatio profunda, aegro sese e loco haud movente, sensibus externis, citra somni imaginem, feriantibus, cum gestu, sermone cantuque veluti visiones divinas, consortium angelorum, aut daemonum indicante, *ecstasin*[1]) constituit. Definitio.

2. De ecstasi, non semper sine confusione somniationis et catalepseos, egerunt: Cobold[2]), Gerdesius[3]), Panecius[4]), Wedel[5]), Eber[6]), Zornius[7]), Handtwig[8]), Behrends[9]) aliique[10]). Literatura.

1) Ab ἐξίστημι, privatio sensuum Hippocr. — Gall. *Extase.* Germ. *Begeisterung.* Polon. *Zachwycenie.* Rossic. Изступленїе.

2) Narrationes aliquot epistolicae de puero ecstatico Altenburgensi. App. ad Lentuli hist. de inedia Schreierae. Bern. 1604.

3) Diss. idea errans in ecstasi seu enthusiasmo. Gryphiae 1692.

4) Diss. de ecstasi. Witeb. 1695.

5) Pr. de ecstasi putata Christi. Jenae 1704.

6) De puella ecstatica. v. Haller bibl. med. P. II. p. 131.

7) Diss. de philtris enthusiasticis Anglico - Batavis. Witeb. 1745.

§. LVII.

Symptomata. Caussae.

Symptomata. 1. Aeger ineunte paroxysmo derepente contemplabundus, phantasia absorptus, physiognomia corporisque positu imaginem, animum suum possidentem, exprimens, oculis apertis, fixis, auditu consueto [1]), tactu orbatus, jacet, sedet, stat, emphaticas voces [2]) profert, cum angelis sermocinari videtur [3]), idiomate extraneo loquitur [4]), cantat [5]),

8) Diss. de ecstasi. Rostoch. 1755.

9) *Briefe über die wahre Beschaffenheit des neu-inspirirten Teuerbacher Mädchens. Frf.* 1768.

10) Act. nat. cur. Vol. I. obs. 250. obs. 105. VII. obs. 40. Ephem. nat. cur. dec. I. an. IV. V. obs. 81. dec. II. an. I. obs. 76. dec. III. an. I. obs. 17. cent. IX. obs. 23.

1) Cfr. Appendix ad cap. XIV.

2) Puella, de qua Sauvages narrat (Vol. III. p. 422), sedebat, nulli interrogationi aut signo aut verbo ullo respondens, parum cibi sumens, brachiis in crucis formam compositis, prolatis his verbis vernacula lingua: *Joannes, Joannes, paradisum peto!*

3) Puella, de qua alibi locutus sum (Edit. 2. P. I. Vol. III. sect. II. cap. XIV. §. XXXVI. No. 3 (8)), praevio ejulatu, uti ex adspectu improviso objecti desiderati, physiognomiam aliàs vulgarem in angelicam prorsus commutabat, oculis apertis, fixis, ad coelum conversis, quem in locum et brachia, sedens in lecto, extendebat, ajens: *O sancte Aloysi! venustissime juvenum, accede et accipe me.* Porro voce argentea psalmos cantavit. Aphonia paroxysmum praecedere et sequi solebat.

cantat [5]), quae singula nunc periodice redeunt, nunc per longum temporis spatium protrahuntur, ac pro re nata convulsionibus, catalepsi, somno terminari solent.

2. Caussae ecstaseos in iis catalepseos inveniuntur [6]). Ad illas tamen praecipue meditatio protracta circa unum idemque objectum, inprimis suam cujusque labefactatam salutem, spectare videtur. Nec effectus *gaz oxydi nitrosi*, ut specificae ecstasis caussae [7]), hic silentio praetereundi sunt. Caussae.

§. LVIII.

4) Borelli cent. II. obs. 54. Cfr. Krüger's *Versuch einer Experimental-Seelenlehre. Halle* 1756. in *Anhang* p. 11. Narratur de femina Aquitaniae, quae in paroxysmo ecstaseos lingua hispanica, quam aliàs ignorare se credebat, locuta est. Procul dubio varia hujus idiomatis verba quondam per accidens ac inscie quasi impressa fuere.

5) Cfr. Append. ad caput XIV. 6) Cap. XIV. §. LXI.

7) Humphry Davy *researches chem. and philosoph. chiefly concern. nitrous oxyde or dephlogisticated nitrous air, and its respiration. Lond.* 1800. De inspiratione hujus gaz rationem reddens, ait vir egregius p. 488. „*By degrees as the pleasurable sensations increased, I lost all connection with external things; trains of vivid visible images rapidly passed through my mind and were connected with words in such a manner, as to produce perceptions perfectly novel. I existed in a world of newly modified ideas. I theorised: I imagined, that I made discoveries. When I was awakened from this semi-delirious trance by Dr. Kinglake, who took the bag from my mouth, indignation and*

§. LVIII.

Diagnosis. Prognosis. Cura.

Diagnosis. 1. *Ecstasis* a *somniatione* (quacum magnam ceterum alit affinitatem) in eo differt quod in ista aeger saepissime somni imaginem exhibet, somnambuli instar se gerit, e loco movetur, ad vaticinium inclinat, ac non semper omni destituitur sensuum officio. Differentia *ecstasin* inter et *catalepsin* infra tradetur. Ad ecstasin conditionem quoque poëtarum italicorum, qui extemplo versus faciunt (*Improvisatori*), accedere existimamus. Wepferus hominis etiam meminit, qui tum mathesi vel poësi incumbebat, in ecstaseos speciem incidere erat solitus [1].

Prognosis. 2. Ecstasis potius ob morbos, quibuscum socie-

pride were the first feelings produced by the sight of the persons about me. My emotions were enthusiastic and sublime: and for a minute I walked round the room perfectly regardless of what was said to me. As I recovered my former state of mind, I felt an inclination to communicate the discoveries I made during the experiment, I endeavoured to recall the ideas, they were feeble and indistinct: one collection of terms, however, presented itself; and with the most intense belief and prophetic manner, I exclamed to Dr. Kinglake: Nothing exists but thoughts! — the universe is composed of impressions, ideas, pleasures and pains!" Cfr. Silliman ex *American journal of sciences and arts Vol. 5. p. 194.* in Froriep's *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B. 4. No. 11. 1823.*

1) De morb. capit, obs. 66. p. 208.

societatem inire solet, timenda videtur. Seculis barbaris ad rogum aliquando viam sternebat [2]).

3. Cura ab ea catalepseos mox tradenda non differt. Cura.

Caput XIV.

De catalepsi.

§. LIX.

Definitio. Literatura.

1. Feriatio subita sensuum motuumque voluntariorum, aegro in eadem positione, in qua sub morbi ingressu versabatur, consistente et ad omnes inflexiones recipiendas servandasque paratissimo, pulsu et respiratione perstantibus, genuinam constituit *catalepsin* [1]). Definitio.

2. Morbum istum rarissimum [2]), plurimi quidem Literatura.

2) Legi hic meretur Sauvages nosolog. method. lib. IV. p. 397. Cfr. capita de *daemonia vera* in auct. de medicina forensi, inter quos Plenkii elementa a. 1781. edita p. 126, citare juvabit.

1) *Synonym.* Catoche, catochus Galeni, morbus attonitus Celsi, prehensio, congelatio, aphonia Dioclis, anaudia Antigenis, Cleophantini, congelatio Arabum. Germ. *Starrsucht.* Gall. *Catalepsie.* Angl. *Catalepsy, trance.* Polon. *Katalepzya.* Ross. Одеревенѣлость членовъ.

2) Catalepseos, mihi quater conspectae (semel in nosoco-

quidem describere sategerunt: ast, uti docte demonstrarunt HERCULES SAXONIA [3]), VOGEL [4]), LUDWIG [5]) et TISSOT [6]), pauci revera descripserunt. Dubium est, utrum HIPPOCRATES [7]) de legitima catalepsi locutus sit. Casus GALENI [8]) minoris morbi gradum exhibet. Contra de genuina catalepsi disseritur apud COELIUM AURELIANUM [9]), N. PISONEM [10]), DODONAEUM [11]), FERNELIUM [12]), FORE-

mio Mediolanensi a. 1791. bis in clinico Viennensi, in puero scilicet a. 1799. et in juris studioso postea, ac Vilnae 1816), exempla tam rara sunt, ut fatente TISSOTO (l. citando) inter mille medicos vix unus obveniat, qui morbum hunc observaverit; ac ipse in tot annorum praxi non vidit. Cum an. 1802 et 1803. magnam Europae partem peragrassem, inter millenos tamen aegros, quos in magnis nosocomiis Germaniae, Galliae, Britanniae inviseram, nullum catalepticum inveni.

3) Praelectiones practicae. Pulchre FERNELII observationes criterio submittit.

4) In notis ad §. 572. de morb. cognosc. et curand. cap. de catalepsi. p. 473.

5) Institut. med. clinicae. Vol. I. §. 3. p. 114.

6) *Oeuvres T. 13. Traité des nerfs et de leurs maladies. chap. 21.*

7) Lib. V. epid. c. 12.

8) Prorrhet. comm. T. II. 56. lib. IV. de locis affectis. 2. Cfr. BROTBEQUIUS diss. de catalepsi a Galeno descripta. Tub. 1660.

9) In acut. morb. lib. II. cap. X.

10) De morb. cognoscend. et curand. lib. I. cap. 13.

11) Obs. cap. IV—VI. 12) Pathol. lib. V. c. 2.

Forestum [13]), Buchananum [14]), Tulpium [15]), Bonetum [16]), Wepferum [17a]), Albinum [17b]), Camerarium [18]), Henr. ab Heer [19]), Marcellum Donatum [20]), Rondeletum [21]), Reynell [22]), Fr. Hoffmann [23]), Wedelium [24]), Brendelium [25]), Dionis [26]), Röder [27]), Sauvages [28]), Hirschel [29]), Delium [30]), Cosnier [31]), Baumer [32]), Lamberger [33]),

13) Lib. X. obs. 41. 42. 14) De rebus scoticis. lib. VI.
15) Diss. de catalepsi. Helmst. 1660.
16) Medicin. septentrionalis. lib. I. sect. XVI. cap. 6.
17 a) Observat. de affection. capitis. obs. 124. 125.
17 b) Diss. de catalepsi. Frcf. 1690.
18) Diss. de catalepsi epileptica. Tub. 1690.
19) Lib. I. obs. 3. 20) Lib. II. c. 7.
21) Meth. curand. omn. morbor. Ed. Lugd. lib. I. c. 20.
22) *Phil. trans. No.* 437. p. 49. et *Auserl. Abhandl. prakt. und chirurg. Inhalts. v.* Leske. 2. *Th.* p. 307.
23) De affectu cataleptico rarissimo. Frf. 1692. Med. rat. syst. lib. IV. P. III.
24) Diss. (sub nomine Schomburg.) de catalepsi, rarissimo affectu. Jen. 1690. Diss. de affectibus soporis et catalepsi. Jen. 1708.
25) Diss. de catalepsi. Witteb. 1700.
26) *Sur la mort subite et la catalepsie, Paris* 1718.
27) Diss. de raro affectu cataleptico praesid. de Prè. Erford. 1721.
28) *Mémoir. de l'acad. R. des sciences.* 1742. p. 409 (De ipsa aegra, de qua antea cap. XII. de somniatione §. LII. No. 1 (2) quaestio.
29) *Gedanken von der Starrsucht. Berlin* 1769.
30) De catalepsi diatrib. medic. Berg. 1752. sec. edit.
31) *Rapport sur les avantages de l'électricité dans la catalepsie. Paris* 1773.

GER [33]), LATOUR [34]), SCHILLING [35]), FRANK A FRANKENAU [36]), TARGIONI [37]), VANDERMONDE [38]), WEBER [39]), GRUNDAMM [40]), SCHRAFF [41]), BURSERIUS [42]), FABRI [43]), DREYSSIG [44]), LA LAN [45]), GERSON [46]), OSIUS [47]), ILLGNER [48]), BEHRENDS [49]), HENRY [50]), PETETIN [51]), BAUDE [52]), LAURENT [53]), SAR-

32) De ecstaseos et catalepseos differentia et de vera catalepseos notione etc. Giessae 1776.

33) Diss. puellae catalepticae historia et sanatio. Lugd. Bat. 1776.

34) *Journal de médecine. T.* 52. p. 349.

35) Diss. aegrum ex amore catalepticum factum exhibens. Giess. 1776.

36) In additamentis ad quaestiones medico-legales PAULI ZACCHIAE. lib. II. tit. I. quaest. 15. p. 187.

37) *Raccolta prima d'osservazioni mediche.* p. 97.

38) *Recueil périod. d'observat. méd. T.* 5. 6. p. 41.

39) Observat. med. Fasc. I. an. 1764.

40) Diss. de catalepsi. Helmstad. 1776.

41) Diss. de vera catalepseos notione et rationali curatione. Giessae 1776.

42) Institut. med. pract. T. III. cap. V.

43) Tract. patholog. de catalepsi. Hal. 1780.

44) *Handwörterb. der med. Klinik.* 2. *B.* 1. *Th.* p. 55.

45) Diss. de morbo cataleptico. Lugd. Bat. 1781.

46) De catalepsi. Goett. 1797.

47) De catalepsi. Marburg. 1799.

48) Diss. de catalepsi. Frcf. 1800.

49) In BALDINGER'S *n. Magazin.* 9. *B.* p. 193.

50) *Recherches sur la catalepsie. Paris* 1803.

51) *L'électricité animale. Lyon* 1805.

52) Diss. medica de catalepsi. Paris. 1806.

53) Diss. med. pract. de catalepsi. Paris. 1808.

Sarlandière [54]), Stearns [55]), Merkel [56]), Renard [57]) et Mattersdorf [58]).

§. LX.

Symptomata. Necroscopiae.

1. Si catalepsis, quod admodum rarum est, symptomatibus prodromis annunciatur, ad ea spectant: anxietas [1]), aurium tinnitus, somnia turbulenta, vertigo [2]), dolor capitis [3]), oscitatio [4]), rubor faciei [5]), rigor colli [6]), stupiditas [7]), aura a praecordiis ad caput ascendens [8]), abdominis cruciatus [9]), et lipothymia. Paroxysmo ingruente aeger in ea corporis positione plane retinetur, sub qua invasio locum obtinuit. Sic Fernelii aegrorum unus, in opere legendi et scribendi prehensus, calamum scriptorium retinuit ac legere videbatur: alter autem in lecto jam decumbens adeo immobilis mansit, ut mortuus videretur. Iste e lecto tractus, pedibusque innixus statuae instar stabat. Tales Symptomata.

54) Le Roox etc. *Journal de médecine. T.* 36.
55) *American medical register. Vol. I. art.* 8.
56) Diss. de catalepsi ejusque speciebus et modis. sect. I. Erlang. 1814.
57) Hofeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1815. *Juni.*
58) Diss. de catalepsi. Berol. 1823.
1) Appendix ad praesens caput. 2) La Mettrie.
3) Forestus lib. X. obs. 42.
4) Dolaeus encyclop. med. dogm. lib. I. c. 6. p. 107.
5) Dolaeus l. c. 6) Heers obs. 3. p. 46.
7) In juris studioso Vindobonensi. 8) Dolaeus l. c.
9) Helvicii obs. phys. med. obs. 64.

les aegros per impulsum gressus facere [10]), cum TISSOTO [11]) dubitamus, quin potius reptare videntur [12]). Apud HEER [13]) capucinus statuae marmoreae similis uno genu terrae innitebatur, alterum ceu flexurus curvabat. Brachium sinistrum pendebat ad genu, dextrum in aërem elevatum erat, diductis digitis. In catalepsi positionem corporis, in qua prehensi fuerant, retinuere; — comoediarum histrio, coronam praemii gratia impertitam e capite suo in aliud transferendo [14]), — aegrorum secundus, chartis ludendo [15]), tertius sub scalarum ascensu [16]), quartus saccum ad murum appendendo [17]), quintus comedendo [18]), sextus in castaneis torrendis [19]), et septimus abituro medico valedicendo [20]). Idea ultima verbis expressa ante paroxysmum est prima, quam paroxysmo elapso homo enunciat. Quodsi in media verbi cujusdam parte paroxysmus ingruat, altera pars eo terminato consequitur. Artus mira et cerea flexibilitate praediti, quemvis situm, qui iis intra gravitatis centrum impertitur [21]), ad finem paro-

10) FR. HOFFMANN l. c. DIDIER in Act. nat. C.
11) l. c. p. 11. 12) SAUVAGES l. c. 13) l. c.
14) PLINIUS hist. nat. lib. VII. c. 53.
15) GOUNIN apud TISSOT l. c.
16) BUCHANANUS. SAUVAGES l. c. 17) DE LA TOUR l. c.
18) JACOT in Coacas. p. 68. 19) SWIETEN l. c.
20) BOERHAAVE prax. med. ad aphor. 1043. T. IV. p. 324.
21) Catalepticus in clinico Vindobonensi theatrales adeo corporis positiones, aliàs nonnisi arte addiscendas, retinebat.

paroxysmi usque retinent. Pulsus aliquando lentus [22]), pluries parvus et frequentia normalis. Respiratio vix perceptibilis, aliquando a sana non recedens [23]). Alvus interdum pertinaciter clausa [24]). Musculi abdominales [25]) et aliquando maxilla inferior [26]) in statu convulsivo. Temperatura corporis frigida [27]), cum facie, saltem ab initio paroxysmi [28]), rubra. Oculi fere semper aperti, cum pupilla ad lucem minime contractili. Visi tamen sunt cataleptici cum oculis clausis [29]), atque hic palpebrae remotae sponte cadebant. Quocunque in casu oculi immobiles, fixi sunt, ac videndi facultate orbati. Pupillam contractilem observavimus [30]). Acclamatio ipsas in aures, rumor summus, adustio [31]), aegrum minime excitant. Res ori immissae, quamvis lente [32]), deglutiuntur [33]), aliquando vero rejiciuntur [34]). Odoratus aliquando exqui-

22) Sauvages l. c. ad 50 ictus in sexagesima horae parte numeravit.

23) Appendix ad praesens caput. 24) Heers l. c.

25) Forestus, Dolaeus aliique. 26) Tissot l. c. p. 25.

27) Frigoris marmorei meminerunt Eph. nat. cur. dec. II. ann. I. obs. I.

28) Wedel l. c. No. 1.

29) Piso l. c. p. 150. Swieten lib. III. §. 1036. p. 312.

30) Appendix.

31) In *Histoire de l'acad. des sciences de Paris a.* 1738. legitur casus mulieris catalepticae, quae ne igne quidem pedibus supposito a paroxysmo excitari potuerat.

32) Appendix. 33) Forestus. Puer nosocom. Vindobon.

34) Nova acta med. physica. T. I. obs. 99.

exquisitus[35]. Cute fortiter irritata, acu lacessita, perceptionis nullum consequitur indicium[36]. Contra vero lenes impressiones, praecipue si in regione epigastrica, ad apices digitorum manuum et pedum, aut ad verticem contingant, ab aegrotantibus perceptas fuisse, fertur[37]. Duratio paroxysmi a nonnullis horae momentis[38] usque ad octodecim horas[39] observata est. Plerumque inter tres et quindecim sexagesimas horae partes absolvitur. Terminatur accessus plerumque suspirio, oscitatione, brachiorum extensione, loquacitate in delirium desinente[40]. Nulla rerum sub paroxysmo cum aegro aut circa eum peractarum relinquitur memoria, ac aeger tunc aliquando sanus videtur. Paroxysmi nunc determinatis sive diebus[41], sive horis[42], redeunt, nunc porrecta vel levi occasione, e. c. odore ingrato, gestu peculiari[43], clystere irritante[44], excitantur. Decem paro-

35) La Mettrie. 36) Appendix.

37) Petetin - Renard l. c. Cfr. Appendix.

38) Momentaneae catalepseos meminit Gounin apud Tissot l. c. p. 63.

39) Swieten l. c.

40) Aegra Attalinii apud Tissot (l. c. p. 16), de lite, quam cum alia experiebatur, loqui non desinebat. Cfr. Appendix.

41) Sic omni die veneria aut sabbati apud Swieten l. c.

42) Cfr. Appendix.

43) Puella, quam in nosocomio Mediolanensi a. 1791. vidi, toties in paroxysmum incidebat, quoties sanctae crucis signo muniret se, aut signum hoc in aliis ad-

paroxysmi visi sunt de die. Tempore a paroxysmo libero evacuationes vix a norma recedunt [45]), ciborum desiderium nunc languet, nunc normale est [46]), nunc in voracitatem degenerat [47]).

2. Catalepticorum cadavera obtulerunt sanguinem atrum cerebri et cerebelli vasa distendentem et cruorem extravasatum [48]), concretiones polyposas in sinu longitudinali, laesis simul pulmone et hepate [49]), ulcera cerebri [50]), hoc viscus anterius durius, posterius mollius, nervos ad eorum origines siccos, tenues [51]). Necroscopiae.

§. LXI.

Caussae. Diagnosis.

1. Catalepsis feminis communior, mediae aetati maxime infensa, interdum et inter infantes obveniens [1]), nulli anni tempori [2]), nulli genti [3]) addi- Caussae.

spiceret, unde constanter cataleptica evasit, adportata in cubiculum sacra eucharistia, reliquis quippe aegrotantibus crucis signum facientibus.

44) Kuehn in *Schriften der berlinischen Gesellschaft naturforschender Freunde* 1. *B.* p. 367.

45) Hoffmann l. c.

46) Vogel praelect. de cognoscend. et curand. morb. §. 569.

47) Eph. nat. cur. dec. V. p. 195.

48) Holier de morbis internis. Cap. I. c. 9. in Schol.

49) Lieutaud *précis de médecine, maladies internes de la tête. lib. I.* p. 212. Cfr. Ab Heers l. c.

50) Hoven *Handbuch der pr. Heilk.* 2. *B.* §. 43. p. 49.

51) Schenk de caussis catalepseos. lib. I. obs. 1. 2. 3.

1) Vide de puella quinque annorum cataleptica Act. nat.

addicta, excitari solet protracta circa unum idemque objectum, praecipue religiosum [4]), meditatione, — mentis applicatione [5]), morbis diu noctuque excruciantibus [6]) — exspectatione eventus rei dubiae [7]), moerore diuturno, e. c. ob gravem

cur. dec. II. an. I. et virgine tredecim annorum eodem morbo detecta DE LA TOUR l. c.

2) Communi consensu opinio FR. HOFFMANNI, catalepsin morbum hiemalem declarantis, falsa habetur.

3) Judaeos catalepsi praecipue obnoxios esse, cl. DREYSSIG (l. c. p. 67) contendit, ac suspicatur cum SPRENGELIO (*Handb. d. Pathol.* 3. *Th.* §. 507. p. 303), onaniam, cui dediti dicuntur, potissimum accusandam esse. Ad me quod spectat, nunquam catalepsin in judaeis observavi, ac onaniae vitium longe rarius inter eos, quam alibi apud gentes inveni.

4) Catalepsin *morbum claustralem* esse docent observationes AB HEER, CAPO DA VACCA apud FORESTUM (obs. T. I. obs. 42. in scholio), ac celeberrima historia *monacharum* Lugduni (in Vol. XX. *du Mercure de France*), quippe quibus imago sacerdotis nomine *Urbain Grandier* in paroxysmo catalepseos ecstaticae sub forma quadam horribili comparuit: quod pro maleficio, ab eodem illo sacerdote operato, quum habitum fuisset, miser die 18. Augusti 1634. vivus flammis consecratus fuit. Cum a. 1815. Minskii degerem, pro juvene monacha cataleptica in consilium ductus sum, quam tamen in ipso paroxysmo non vidi. Cfr. ZIMMERMANN *von der Erfahr.* 11. *B.* 12. *C.* et LIEUTAUD synops. P. I. p. 153.

5) GALENI casus. PLATER obs. lib. I. p. 27.

6) Appendix.

7) Aegra ATTALINII apud TISSOT l. c. p. 11.

vem mariti morbum [8]), ob carceris timorem [9]), ob matrimonii futuri spem delusam [10]), ob iter a fratre dilecto suscipiendum [11]), ob nuncium tristem et repentinum [12]), a terrore incendii caussa [13]), ab ira [14]), ab antipathia [15]), ab amore [16]), ab imaginatione [17]), a liquorum fermentatorum potu [18]), a vermibus [19]), a menstruorum defectu aut irregulari

8) WEDEL l. c.

9) Idem, ibid. BONET l. c. (signorum desertor Polonus captus).

10) TULPIUS obs. med. lib. I.

11) MARX de spasmis. Halae 1765. §. 61.

12) In Actis academiae Parisiensis de fabro lignario narratur, qui audiens alterum, quem verberaverat, periisse, in catalepsin incidit.

13) MARX l. c.

14) DODONÉE encyclop. med. lib. I. c. 8. Act. nat. cur. dec. II. an. I.

15) RONDELET (lib. I. cap. 20. p. 98) de femina narrat, quae cataleptica fiebat, dum mariti nomen coram ea pronunciabatur, et ob illius adventum, *etiam priusquam eum audiret aut videret.*

16) SCHILLING l. c.

17) Sacerdos, dum in passionis historia ad verba: *consummatum est*, perveniebat, semper catalepticus reddebatur. Puella nosocomii Mediolanensis, de qua supra (43), catalepseos paroxysmum experiebatur, nomen JESU audiendo.

18) SCHRAFF l. c.

19) ALEX. BENEDICTUS VERONENSIS lib. I. cap. 26. SWIETEN l. c. §. 1040. WEAVER in *The London medical repository*. 1817. *No.* 4.

gulari decursu [20]), ab ovariorum vitiis [21]), ab onania [22]) et externa demum capitis laesione [23]). Hypotheses, proximam catalepseos caussam spectantes, invenire licet apud PLATERUM [24]), RIVERIUM [25]), FORESTUM [26]), THONERUM [27]), DE LA TOUR [28]), HOME [29]) et PETETIN [30]).

Diagnosis. 2. Catalepsis, aliquando *simulata* [31]), aut *voluntaria* [32]), ab *apoplexia* [33]), *congelatione* [34]), *side-*

20) FONSECA lib. II. Consultat. LA METTRIE et REYNELL l. c.

21) RENARD l. c.

22) Juris studiosus clinici Vindobonensis.

23) STARK *Handb. zur Kenntniss und Heilung innerer Krankh.* 2. *Th.* p. 150.

24) Prax. T. I. c. 2. 25) Prax. c. 4.

26) De cerebri morbis. lib. X. obs. 50. in Schol.

27) Lib. II. obs. de catalepsi.

28) *Recueil périodique d'observations de médecine, par* VANDERMONDE. *T.* 5. p. 45.

29) Principia medicinae. P. II. 30) l. c.

31) MARX l. c. §. 19. de femina Londinensi loquitur, cujus fraus eo detecta erat, quod brachium extensum, cui pondus appensum fuit, retinebat, quod in catalepsi non accidisset.

32) Presbyter quidam nomine *Restitutus*, quando ei placebat, ita auferebat se a sensibus et jacebat mortuo simillimus, ut non solum vellicantes et pungentes minime sentiret, sed aliquando etiam igne ureretur admoto, sine ullo doloris sensu, nisi postmodum ex vulnere (AUGUSTINUS lib. XIV. de civitate Dei. c. 24. p. 158).

33) Aegra ATTALINII, de qua TISSOT refert (l. c. p. 12), pro apoplectica habebatur.

sideratione [35]), *lipothymia* [36]), *asphyxia* [37]) et *anaesthesia*, facile distinguitur. Non ita a *somniatione* et *ecstasi*.

Somniatio.	*Catalepsis.*
1. Somni imaginem refert.	1. Oculos plerumque apertos exhibet.
2. Motus concessi.	2. Corpus statuae simile.
3. Aeger loquax.	3. Aeger sermone orbatus.
4. Membra situm iis impertitum non retinent.	4. Membra situm impertitum retinent.

34) In exercitus *Napoleonis* reditu per Vilnam a. 1812, ardeliones judaei joci gratia in plateis congelatis militibus varias positiones militares impertiebant, quas eorum cadavera diu retinebaut. Rigorem ex frigore generis plane alius esse, quam catalepsis, jam Sennertus (l. c. p. 721) animadverterat.

35) Cardanus de octo messoribus, sub quercu decumbentibus atque coenantibus narrat, qui fulmine tacti in ea forma, qua fuerant prehensi, manserunt. Unus videbatur comedere, alter poculum ori admovere (lib. de fulgur. c. 7. T. II. opp. p. 726).

36) Cfr. Reynell l. c.

37) Pineau *sur les dangers des inhumations précipitées. Paris* 1776. Bruhier *von der Ungewissheit der Kennzeichen des Todes. A. d. Fr. von* Janke p. 126. 135. Merkel l. c. p. 120. Mason Good *the study of medecine Vol.* 3. p. 582.

Ecstasis.	*Catalepsis.*
1. Aeger valde animatus.	1. Aeger statuae similis.
2. Sermo sublimis vel cantus.	2. Os mutum.
3. Gestus contemplationis objectum exhibent.	3. Motus voluntarii nulli.

Praeter genuinam a nobis definitam catalepsin (catalepsis perfecta), varii etiam ejusdem morbi existunt gradus minores (catalepsis imperfecta), quos ducibus ROLFINKIO [38]) et praesertim HERCULE SAXONIA [39]) nomine *affectionum catalepticarum* insignimus. Hujusmodi affectiones in hysteria [40]), in *febribus* tum *continuis* [41]), tum *intermittentibus* [42]) et ab *ovariorum vitiis* [43]) visae fuere, quibus

38) Epit. de cognoscendis et curandis particular. corp. affect. lib. c. 8.

39) Praelect. practicae.

40) PETETIN l. c. et BURSERIUS l. c. p. 107. in nota. Casus hic narratus, ut auctor ipse existimat, vix ad catalepsin pertinet. Idem de passione hysterica valet, quae in HORNII diario (*Archiv für med. Erfahrung.* 1829. *März*, *April*. p. 248) pro catalepsi proclamatur.

41) BOERHAAVE l. c. ad aph. 1040.

42) *Febris intermittens perniciosa cataleptica.* Cfr. C. MEDICUS *Gesch. der period. Krankheiten.* 1. *B.* 2. *Aufl.* 1792. p. 16. Ephem. nat. cur. dec. II. an. I. obs. I. De catalepsi periodica in cane vid. ibid. ann. V. obs. I. Act. med. et philos. Hafniens. T. III. obs. 52. BOERHAAVE aphor. §. 1140. BALDINO. *Mag.* l. c. p.

bus tamen in morbis non quivis motus automaticus, fortasse sub sopore, uti in hydrocephalo [44], aut ex vermibus [45]) contingens, mox generis cataleptici habendus est. Quodsi symptomata cataleptica in uno tantum latere [46]), aut una in parte [47]), ast cum reliquis morbi, de quo agitur, indiciis obvenirent, ea a genuina catalepsi non excludenda forent. Postremo haud ignorandum, catalepsin societatem cum *cataphora* [48]), cum *somniatione* ac *ecstasi* [49]), et, quod mirum videtur, cum ipsa *chorea Sti. Viti* [50]), inire, quibus in casibus *composita* dici solet.

§. LXII.

207. Thyssen *Geschiedkundige Beschouwing der ziekten in de Nederlanden. Amsterd.* 1824.

43) Renard l. c. 44) Cap. IV.

45) Benedictus de curat. morb. lib. I. c. 26. Tissot l. c. p. 54.

46) De la Mettrie p. 273. Weber obs. med. fasc. I. an. 1764. Cfr. Fabri l. c. p. 69. et Osius l. c. p. 21. partialem catalepsin minime admittentes.

47) Tissot l. c.

48) *The gazette of health.* No. 158. p. 458. *Febr.* 1829. (Casus *Sarah Carter* puellae prope *Cambridge* habitantia).

49) Cf. Appendix. Quidam cataleptici, ait R. A. Vogel (praelect. de cognos. et curand. praecip. corp. human. affect. Lausan. 1781. Ed. Tissoti P. II. §. 570. p. 157) simul ecstatici fiunt durante paroxysmo, atque mira phantasmata, visiones divinas, angelorum consortium enarrant, linguas, quas non didicerint, loquuntur, si fabula vera, quin etiam futura pronunciare videntur.

50) Casus a Sauvagesio ex actis academiae Upsaliensis a. 1742. p. 41, sub nomine catalepseos delirantis, al-

§. LXII.

Prognosis. Cura.

Prognosis. 1. Rarius catalepseos inveniuntur exempla funesta [1]: unde mirum est, hunc morbum pro admodum periculoso declaratum fuisse [2]. Solvitur aliquando narium haemorrhagia [3], aut menstruatione [4], verum fugatus facile recrudescit [5]; hinc inde per totum vitae decursum durat [6]. Catalepsis in morbis acutis pejor, quam in chronicis. Attamen et hic in maniam [7], melancholiam [8],

latus (l. c.) nil aliud, quam catalepsis, primum cum somniatione, dein cum chorea complicata fuisse videtur.

1) Letalem catalepsin refert Dodonaeus in adnotat. ad cap. 46. de abditis rerum caussis Benivenii. De aegro in paroxysmo demortuo refert Lonicerus de exempl. morb. in cap. de congelat. p. 5.

2) Piso. Sennert. Boerhaave.

3) Aetius lib. VI. c. 4. 4) De la Tour l. c.

5) Sauvages l. c.

6) Fahr in Eph. nat. cur. dec. II. ann. 2. obs. 1.

7) Marcellus Donatus l. c. Vir triginta annos natus, vitam omnino vitiosam et intemperatam ducens, cum Vilnae, anno 1815, quadragesimae tempore, concionem quandam acerbiorem audivisset, ac malefactorum suorum conscientia nimis agitaretur, in ipso templi ostio catalepseos impetu prehensus fuit. Qui quamvis post quartam horae partem discussus fuerat, homo tamen tristis et cogitabundus, post aliquot dies in maniam incidit, quae praecipue desperatione, aeterni supplicii timore ac fuga a daemone prosequente insigniebatur. Curae nostrae traditus duarum septimanarum spatio convaluit.

liam [8]), epilepsiam [9]) et atrophiam [10]) transivisse est visa.

2. Pro variis hypothesibus, quas sibi auctores de catalepseos caussa proxima excogitarunt [11]), variam quoque medendi rationem proposuere. Nos ducibus indicationibus generalibus, placide, ut TISSOT suadet [12]), incedendo, pro re nata *hirudines* [13]), *balnea frigida* [14]), *emetica* [15]), *enemata* et *suppositoria* [16]), *anthelminthica* [17]), *opium* [18]), *subsulphatem cupri et ammonia* [19]), *electricitatem* [20]), *magnetismum animalem*, *musicam* [21]), si liceat, *coitum* [22]), *frictiones*, *titillationem plantarum pedum* [23]), *lac* et *saccharum* [24]) proponimus, habita summa *regionis epigastricae* cura [25]), ac relegatis ultra Garimantes irâ, terrore et curis. Cura.

Appen-

8) OSIUS l. c. p. 20. 9) NIC. PISO l. c.
10) POSTELLIUS in *Journ. de méd.* T. 20. p. 407. BOERHAAVE l. c. Et juris ille studiosus in tabem incidit.
11) Cfr. PISO, SENNERT, BOERHAAVE. 12) l. c. p. 81.
13) Cfr. Appendix. 14) MARX l. c.
15) WEDEL l. c. 16) Idem l. c.
17) e. c. oleum terebinthinae (WEAVER l. c.), sed non ad insanam ut ille dosin.
18) WEDEL l. c.
19) THOMASSEN A THUESSINK *Verhandelingen te Vlissingen. Deel* 14. p. 363. *Samml. auserl. Abh. für pr. Aerzte* 17. *B.* p. 279.
20) COSNIER l. c.
21) PETROZ in *Dictionnaire des scienc. méd.* T. 4. p. 281.
22) Ephem. nat. cur. dec. II. obs. 42. 23) WEDEL l. c.
24) Appendix. 25) PETETIN et appendix.

Appendix ad caput XIV.

Historiam mirabilem catalepseos compositae continens.

Ludovica Baerkmann, viginti duos annos nata, fabri lignarii *Kiesslingii* filia, religionis evangelicae, confectoris horologiorum catholici uxor, oculis nigris vividis crinibusque fuscis praedita, educatione, quae civem deceat, instituta, idiomate polonico ut familiari utens, linguam germanicam callens, minime vero italicam, quamvis per plures annos apud sororem suam, Italo nuptam, habitaverit, in musicis non versata, theatrum tamen quondam saepius frequentare solita, primo felicissimi matrimonii anno versus finem vergente, praevia graviditate ad nutum procedente, die secunda Decembris 1815. n. st. prolem, brevi demortuam, non sine metrorrhagia sat conspicua peperit. Rebus jam omnino bene incedentibus, postquam ope aquae frigidae puritati partium genitalium studuerat, derepente die vigesima tertia Decembris in febrem ardentem incidit, accedente simul *tumore* sic dicto *albo puerperarum in crure dextro.* Venae sectiones, hirudines, lenia evacuantia, vesicatoria, diapnoica, diuretica, calomel, acarificationes partis adfectae, aliaque multa localia, sensim acusimque in usum ducta fuere, at omnia incassum. Immo accessit et alterius cruris tumor plane similis. Tumores hujusmodi tanti fuere, ut crura et pedes ultra triplex volumen adepta essent. Praeterea attactum et motum vel minimum ita respuebant, ut aegra immobilis continuo dorso decumbere deberet, ac atrocibus doloribus diu noctuque excruciata, vix per horae dimidium nychthemeri spatio somno frui posset. Atque sic urgente semper febre vehementi cum sudoribus profusis, non per unam alteramve hebdomadem, sed per plures menses grabato adfixa erat. Tot aerumnis exhausta ac plane desperabunda, omnem in medicos fidem amittens, die quarta Martii iis valedixit, atque agyrtarum et vetularum consilia secuta est. Illorum unus

unus pulveres ex cremore tartari, nitro, magnesia et castoreo praescripsit, quibus alvus copiose freqnenterque mota est, consequente magna virium jactura. Accidit tum forte, ut aegra lapsu infantis cujusdam admodum terrefacta esset. Brevi post, die scilicet 19. Martii n. st., ecce delirium, snb quo aegra, se bene valere, domumque derelinquere velle asserebat, vestea induere optabat, et id genus alia, quae scena post horam, supervenientibus nonnullis symptomstibus catalepseos (sio saltem ex narratione mariti judicare licet), terminabstnr. Tunc misera, exceptis partibus tumidis sceleto similis, pristinos iterum experiebatur cruciatus. Jam vero, spreto qualicunque humano auxilio, omneqne solatium a *Deo* omnlpotente exspectans, diu noctuque fervidissimse preces fundebat, ac fidem evangelicam cum catholica commutavit. Rediit interea post hebdomadem idem delirium, ac, ut adstantes ajebant, cantu et symptomatibus catalepticis, quemadmodum antea, stipatum. Et haec remiserunt, decrescentibus magis magisque viribus atque appropinquantibus mortis indiciis. Jam vero duo paroxysmi spatio hebdomadis, constanter inter horam quartam et quintam vespertinam, incidebant, sub quibus aegra (si ex adstantinm narratione judicare iiceat), primnm cataleptica, dein ecstatica evadebat, ac postremo in cantum prorumpens, qno terribilem suum statum deplorabat et coeli exposcebat auxilium; utebatur sermone polonico, integris phrasibus italicis intermixtis. Haec omnia a marito et consangnineis aegrotae pro delirio, proximam mortem annnnciante, habita fuernnt. Qua de causa sacerdotes quidem, sed non medici adducebantur. Accidit forte, ut frater mariti, *Joannes Baerkmann*, medicinae doctor, ab itineribus, quae per Galliam et Germaniam plurium annorum curriculo fecerat, Vilnam redux esser. Qui invisit quidem aegram, at cum eam in statn, uti credebatur, plane conclamato invenisset, cumque ipse plurimis negotiis obrueretur, peculiarem illi haud dedit curam. Contigit in-

teiea,

terea, ut die 13. Maii fortuito paroxysmi cujusdam testis fieret. Tum protinus, non delirium hic, sed stupendum agi phaenomenon cognoscens, sine temporis jactura rem ad me detulit. Accessi die sequente ad quintam horam pomeridianam. Horrui terribilem aegrae, a me per quatuor menses non visae, adspectum, mortis imaginem prae se ferentem. Quin immo mortuam eam dixissem, nisi genae subrubrae, oculi aperti, fixi, respiratio sublimis ac lenta, pulsusque ultra centum in horae sexagesima parte micans, de superstite vita testarentur. Incassum proprio nomine miseram compellavi brachiaque concussi. Omnia docebant, ipsam mentis impotem esse. Status iste haud diu duravit: paucis enim elapsis horae momentis, compos sui facta est. Num dormivisti, interrogavi. Sic sane, et placidissime quidam, respondit. Per dimidium nunc horae mecum de statu suo loquebatur, tantos cruciatus incusans, quantos nemo mortalium sustinere valerat. Consolationem, quosdusque mihi licuit, verbis offarens, cum nemŏ pharmacum a me expeteret, ac nil memorabile observaretur, discessi. Advocor iterum hora octava vespertina, qua, praevia anxietate quadam, denuo immobilis et mentis impos evasit: atque sic eam inveni, excepto motu quodam labiorum, ac si oraret aut secum clam loqueretur. Brevi autem alapsa mora, en cantus, prius voce humili, dein alta at sonora. Non quidem versus profarebat, attamen poëtico quodam afflatu et metro cantus insignitus erat. Ecce prolata verba, sicuti ex ore aegrae fluebant chartis me praesente commissa, quibus versionem latinam addi curavi.

Verba aegrae.

Ach Ty Boże wielki litościwy!
Ach ratuyże nieszczęśliwą.
Pocieszycielu utrapionych,
Uzbroy mię cierpliwością.

Ty

Ty tylko jesteś nadzieją moją,
W Tobie mą ufność pokładam.
O wy moi ukochani!
Patrzcie na me udręczenia.
Widzicie, jak człek jest nikczemny,
Jak mało różny od prochu.
Boże wielki, Boże dobry;
Ty moja nadzieja,
Skróć me cierpienia,
Lub powróć mi zdrowie.
Niech ci żyć przestają, którzy żyli długo na świecie,
Lecz ja nędzna poczynam usychać w kwiecie.
Nie karz Panie szemrania mego,
Wszakżem się już dawno Twey świętey woli oddała.
Racz tylko pocieszyć kochanego męża,
Który ze mną równie cierpi.
I wy siostry i bracia zbliżcie się do cierpiącey,
Ona was opuszcza i żegna na wieki.
Lecz nie rozpaczaycie, prędzey lub późniey
Złączą nas Nieba statecznie.
Precz okropny szatanie, wszak nie masz do mnie prawa.
Kto się Bogu oddał, nie ulega twey władzy.
Oddal się z myśli moich, poczwaro piekielna,
Bo dusza moja ma innego Pana.
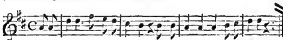
Versio latina.

Summe et misericors Deus!
Heu, fer opem mihi miserae!
O tu adflictorum consolator!
Fac armes me patientiae virtute,
Quippe qui solus es spes mea.
In te fiduciam meam repono.
O vos dilecti mei!
Spectate meam adflictionem,

Perci-

Percipitis, ut homo parvi aestimandus sit,
Utque vix differat a pulvere.
O magnum bonumque numen,
Unica spes mea.
Impone finem doloribus meis
Aut redona me valetudine.
Desinant vivere ii, qui diu gavisi sunt vita,
Ast ego en inops exaresco in ipso flore:
Ne punias attamen questus meos,
Jam pridem utique dedidi me tuae sanctae voluntati.
Age adfice solatio dilectum conjugem
Participem dolorum meorum.
Vosque sorores et fratres adeste mihi conflictanti,
En illa ego relinquo vos, atque aeternum dico vale;
Verum non desperetis velim, serius ocyus
Jungemur superum ope haud dissociandi.
Apage tu male daemon, cui nullum jus in me competit;
Qui se commisit Deo, non ille obnoxius est tibi;
Aufer te ex animo meo, monstrum tartareum!
Quandoquidem anima mea alio gaudet domino.

Melodia, quae intercipiendo declamationem, Italis *recitativo*, non neglectis, ut dicunt, *forte* et *piano*, saepissime sequebatur, haec fere est:

Ach ty Boże wielki litościwy ach ratuyże nieszczę-śliwą.

Brachiorum, inprimis sinistri, gestu, moderato illo quidem, at significante et cum dignitate quadam conjuncto, vocem sequebatur. Arrepta brachia motui a me impertito sine difficultate obediebant, et situm qualemcunque, utut incommodum retinebant. Quum per horae dimidium hujus stupendi phaenomeni testis fuissem, acclamatione iterata, eaque semper fortiori, aegram excitare tentavi: at incassum. Oculi quidem aperti erant, sed defixi, cum pupilla

pilla immobili, palpebris admoto etiam digito haud nictitantibus, nullisque visus indiciis. Cute acu puncta nulla observabantur doloris signa. PETETINI tum mihi in mentem venerunt observationes: qua de caussa, admoto ore regioni epigastricae humillima, ac a nemine adstantium percipienda voce, loqui incepi. Extemplo aegra, quasi ad se rediens, interrogationibus respondebat, et quidem hac fere ratione. *Interrogatio*, Dormisne? *Responsio*, Dormivi, sed nunc non dormio. *I.* Num quid doloris est? *R.* Ut semper, ad crura et lumbos. Concessa aegrae quiete iterum cataleptica facta est, et post pauca horae minuta denuo, uti supra, cantabat. Iteravi tunc periculum eam modo consueto excitandi, verum id nullo pacto efficere potui. Contra vero sermone ad regionem epigastricam repetito, mox iterum respondebat. Et sic bis etiam, intermediis semper catalepsi et cantu. Morbum hunc pro ecstasi, catalepsi juncta, declaravi. Praeterea cum varia experimenta capere mihi proposuissem, socium, ut testem, habere volui virum, potius incredulum, ac res admirandas non facile admittentem, cl. nempe *Andream Sniadecki*, chemiae professorem, ac medicum simul expertum. Eo postridie circa horam quintam pomeridianam praesente, tota hesterna iterabatur scena.

Die 16. *Maii.* Cantavit heri usque ad horam decimam vespertinam. Nox erat reliquis tranquillior. Hora quarta pomeridiana, praevia hilaritate, mentis exaltatione et delirio, sub quo se sanam esse fatebatur, ac vestes induere voluit, novus paroxysmus ingruit, praesente, praeter D. *Sniadecki*, professore chirurgiae *Niszkowski*, et paulo serius me ipso. Cantabat voce minus sonora, ac magis declamatione (*recitativo*) utebatur. Ideae cantu elatae eaedem fuere. More solito brachio sinistro maxime gestus agebat. Sermocinando super regionem epigastricam *excitabatur* et respondebat, quamvis interrogatio humillima voce facta fuerit. Ast interrogata a D. *Sniadecki* humili quoque

voce

voce prope aurem dextram, etiam expergefacta respondebat. Non excitabatur neque respondebat loquendo super pulvinar, cui caput illius incumbebat. Excitabatur vero et loquebatur admota auri dextrae virga ferrea, longitudinis unius ulnae cum dimidio, super cujus alteram extremitatem D. *Sniadecki* humillima voce loquebatur. Repetiit idem experimentum D. *Niszkowski* eodem cum successu, applicando virgam super os frontis. Quoties quies concederetur, toties in ecstasin et aliquando in catalepsin iterum incidebat. Ex hac, uti ex illa, excitari aequo pacto potuit. Inter unum vero et alterum insultum motus faciei convulsivos inscia patiebatur, capiteque nutabat. Quum semel manum unam super regionem epigastricam, alteram ad occiput posuissem, protinus evigilavit. Interrogabam tunc: dum dico aliquid, quo pacto id sentis? Respondit: dum circa caput loqueris, audio, — dum vero ad cordis scrobiculum me compellas, caloris sensum percipio, qui respirationem mihi impedit, indeque evigilo. *I.* At quo pacto tunc audis? *R.* Nescio, sed existimarim, uti prius. Cum paroxysmi stata hora pomeridiana inciderent, et aegra sat bene comederet, scopo videndi, utrum illi cum digestionis opere cohaererent, consilio *Sniadeckii* prandium hora citius praescriptum fuit. Alvus et urina semper normales.

Die 17. *Maii.* Aegra heri vix sola relicta iterum in paroxysmum cum delirio incidit, ad horam decimam nocturnam durantem. Eo vigente ajebat se sanam esse, vestes expetebat, cognoscendo tamen nominandoque adstantes. Nox bona. Mane hora octava ecstasis, sub qua hilaris cantabat de angelis formosis, quibuscum ludebat, flores pro illis se carpere credens. Prandium hora undecima sumpsit. Circa horam quartam pomeridianam nova ecstasis cum lacrymarum profluvio, ob exacerbatum, uti aegra dein referebat, pedum dolorem. Hora 5 — 7. praesentibus DD. *Sniadecki*, *Niszkowski*, *Baerkmann* et me, sub cata-

lepseos

lepseos insultu virga duarum ulnarum vitrea super aurem dextram posita est, ad cujus alteram extremitatem loquebatur *Sniadecki*. Spatio unius temporis minuti evigilavit, dicens, se caloris sensum ad aurem percipere, at nil aliud. Quum mox in catalepsin relaberetur, eadem virga vitrea cava, cujus per medium *filum ferreum* ductum erat, eodem pacto applicabatur. Citius tum excitata caloris sensum incusabat: interrogata autem, num audiverit, fassa est, voce adeo humili locutum fuisse, ut nil intelligi posset. Virga *ex carbone*, ejusdem longitudinis auri admota, citissime expergefacta est, ac omnia verba intellexit. Utrum oculi minimae luci, quemadmodum aures minimo sono, responderent, observare cupidi, conclave ultro obscuravimus, at incassum. Neque enim sponte evigilabat, neque arte excitata in obscuritate videre potuit. Horologium meum, modo insensibili micans, cum auri admotum fuisset, illam protinus excitavit. Ita attactus pedum aegrotantium. Sub ecstasi faciem exhibuit serenam ac cantabat, se sanam futuram esse: *Deum* quippe, exauditis ejus precibus, misisse ad eam viros, quos illa deos habuerit, quorumque conaminibus morbum, non sine praeviis adhuc doloribus, fugatum iri speraret. His sequentem vocem saepissime intercalabat:

Die 18. *Maii.* Brevi post exitum meum delirium hilari scenae finem posuit. Nox adhibitis nonnullis laudani liquidi guttulis placidissima. Mane aliquot cautus uti heri. Dr. *Niszkowski* incisiones crurum ad tibiam sat profundas fecit. Exiit humor lymphaticus, tumore quidquam subsidente. Hora tertia pomeridiana eu catalepsin, sub qua Dr. *Sniadecki* sequentia fecit experimenta. Calami scriptorii parte superiore cutim lenissime tractabat, nimirum

ut

ut videret, an minimus attactus, sicuti minimus sonus, effectum evidentiorem produceret. Illico aegra brachia adversus calamum porrexit, eumque manu avide arripuit: eum autem vi evulsus esset, manus post illum, quoquoversus moveretur, itidem extendebat. Motus vero illi non fuerant similes motibus voluntariis, sed brachia machinae cujusdam instar, ut fere corpora electrica invicem attrahuntur, calamum sequi videbantur. Calamo super mensam posito omnino conquiescebant; eoque iterum manibus nostris assumpto, brachium iterum movebatur erga calamum. Deportato eo in allud cubiculum, tam inquieta fiebat aegra, ut, brachiis versus calamum directis, e lecto quasi prosiliret. *Cera sigillatoria* eundem effectum in aegram habuit. Dum eam in una, calamum autem scriptorium in altera manu e longinquo, et quin aegra me videre potuisset, etiamsi visu gavisa esset, tenebam, utrumque brachium ad objecta haec extendebat. Sicuti calamus scriptorius et cera sigillatoria, ita *succinum*, a Dr. *Baerkmann* admotum, agebant. At haec omnia tunc solum tam evidentem effectum in aegram exserebant, eum inter manus hominis, non autem, eum quiescentia super mensam manerent. *Vitrum* aegrae appropinquatum nullos brachiorum motus excitavit. Videndo sic corpora idioelectrica tantum in corpus aegrae exserere effectum, incidit mihi cogitatio *felem*, ut animal summopere electricum, illi admovere. Parvulum itaque animal in distantia pedis unius a lecto super brachium tenens, altera manu illud tractim lenissime fricavi. Illico aegra in atroces motus convulsivos incidit, ambabus manibus caput amplectebatur, ac ab objecto sibi horrendo avertebat, adeo, ut eam excitare coacti fuerimus, nomen illius in aurem insusurrando. Expergefacta, se paulo antea summam anxietatem perpessam esse, asseruit. Interrogata, an feles toleraret, se id minime posse, respondit. Per omne horum experimentorum curriculum cataleptica erat, at non ecstatica ut aliàs, aut cantans.

Die

Die 19. *Maii.* Heri ad vesperas, cum maritus in tertio cubiculo, neque ab aegra visus, sorori ejus historiam de calamo narraret, illumque forte manibus arripuisset; aegra tunc sibi compos mox in delirium incidit, manusque adversus calamum extendebat. Advocato autem marito, sepositoque calamo, omnes turbae compositae fuere. Nox bona. Mane lectus mutabatur, quod ob dolorum sub situs mutatione saevitiam omni tantum decima die fieri potuit, qua occasione *Niszkowski* tumorem, nates et crura occupantem ac fluctuantem vidit. Ex incisionibus heri factis copiosum serum manabat. Genua quidquam detumuere. Cantavit iterum, uti nudius tertius. Prandium cum pauco appetitu sumpsit. Hora tertia in catalepsin et ecstasin incidit. Intrante fortuito cane in cubiculum valde inquieta facta est, donec fugatus fuit. Experimentum cum calamo scriptorio, eodem cum eventu, et in tertio cubiculo repetitum erat: sequebatur stridor dentium. *Sericum* eodem pacto agebat, experiente *Sniadecki.* Cantabat iterum iterumque, at profundiore debilioreque voce. Quum plurima experimenta cum sensibus visus, auditus et tactus facta fuissent; *gustum* quoque examini subjicere volui. Regioni hinc illi, qua tam facile audiebat, epigastricae nempe, solutionem sacchari in aqua frigida linteo exceptam imposui, ac manum meam prope hanc regionem tenens, super verticem humillima voce allocutus sum. Inde non excitabatur, at in *somniationem conjecta* interrogatis respondebat. *I.* Dormisne? *R.* Non, somnio. *I.* Num vides? *R.* Nec video, neque audio. *I.* Percipis tamen vocem meam? *R.* Percipio eam, sed tuam unice tantum. *I.* Quot homines hic adsunt? (aderant Doctores *Niszkowski*, *Barankiewicz*, *Homolicki*, *Herberski*, plurimaeque affines et amicae aegrae.) *R.* Nescio: plurimos adesse ex halitu eorum nosco, sed nec video, nec audio. *I.* Noscis me? *R.* Utique. *I.* Quis sum? *R.* (Post aliquot momenta)... *Josephus Frank*, benefactor et salvator meus etc.

 I. Visne,

I. Visne, ut te magnetismo animali submittam? *R.* Non video necessitatem, nam egomet ipsa nosco, quid ad restituendam sanitatem meam requiratur. *I.* Quid ergo? *R.* Unguentum ante omnia genubus illiniendum. *I.* Quodnam? *R.* Nescio. *I.* An album aut nigrum? *R.* Potius nigrum. *I.* Quoties in die? *R.* Ter. *I.* An incisiones adhuc necessariae erunt? *R.* Tempus id docebit, sed existimarim necessarias fore. *I.* Quid dein? *R.* Liberatis cruribus a materia balnea adhiberi debent. *I.* An remedia interna quoque necessaria sunt? *R.* Utique. *I.* Quaenam? *R.* Cortex peruvianus. *I.* Quo pacto paratus? — (Hic modum infusum corticis frigidum parandi, de quo heri inter medicos sermo erat, accuratissime recitavit.) *I.* Num ossa tua corrupta? *R.* Non, sed debilitata a longo decubitu. *I.* Videsne ea? *R.* Non video quidem, sed nimis, eheu! sentio. *I.* Usus phosphori eritne hic indicatus? *R.* Puto phosphorum esse rem ardentem, — non juvabit. *I.* An rubia tinctorum? *R.* Cur non? *I.* An aqua calcis cum lacte? *R.* Vehementer dubito, ventriculum meum lac perferre posse: nam etiam sanus illud respuit. *I.* Sed tamen fortasse post corticis usum? *R.* Forsitan: alioquin enim timerem diarrhoeam, quae mihi admodum nocuit. *I.* Quae alimenta essent tibi accommodata? *R.* Res subacidae, carnes gallinarum juniorum. *I.* An ciocolatta? *R.* Minime: multum enim me calefacit. *I.* Quid musica? *R.* Utilis esset ad mentem meam recreandam: verum et amicorum consortium id levaminis affert mihi: pessime enim habeo, dum sola in praeda dolorum et cogitationum mearum maneo. — Musica multas impensas faceret, et jam tot earum pharmacia dedit (non medici ... quanta urbanitas!). *I.* An te interrogationibus meis defatigo? *R.* Immo gaudeo, me multa circa valetudinem meam loqui posse. *I.* Quando habebis menstrua? *R.* Vix antequam surgam et balnea adhibebo: nam decumbens femina ac nil, nisi caput et brachia movens, difficulter menstruat. *I.*

Credisne,

Credisne, te adhuo prolem habituram fore? *R.* Credo, sed numerum non possum determinare. Nunc Dr. *Barankiewicz* aegrae interrogationem fecit. Nullum responsum. Rogavi tunc, ut mihi manum suam daret (alteram ego constanter ad regionem epigastricam tenebam). Interrogavit denno: quis sum? *R.* Doctor *Barankiewicz* (non viderat antea hunc medicum in cubiculum intrasse). Resumpsi tunc interrogationes egomet ipse. *I.* Quid habes super scrobiculum cordis? *R.* Aquam saccharatam. *I.* Quomodo id scis? *R.* Percipio sensum caloris humidi ab ea regione ad linguam ascendentis, quae mox leni dulcedine afficitur. *I.* Num grata est haec sensatio? *R.* Admodum; auget ea nonnihil febrem, sed hoc nil nocet, nam inde etiam ad loquendum excitor. *I.* Permittisne, me aliquid aliud scrobiculo cordis admovere? *R.* Permitto quidem, at nil aliud mihi tam gratum erit. *I.* Datur ne modus, ut te nunc ad videndum idoneam reddam? *R.* Debeo cogitare — utique — si tres hirudines vertici admoverentur, viderem et fortasse etiam omnes audirem. Nunc jussi, ut removeretur linteum aqua saccharata imbutum. Protinus excitata est. Dormivisse se optime, ac grato somnio gavisam esse affirmabat. *I.* Quid habuisti super regionem epigastricam? *R.* Aliqnid humidum. *I.* Quid? *R.* Nescio. — Pulsus hodie frequentior, debilior. —

Die 20. *Maii.* Nox bona — dolor genu minor, immo pars ista attactum fert. Hora quarta pomeridiana catalepsis. Dum quis adstantium brachium vel caput fortius movet, aegra eundem motum facit. Idem hoc accidit, dum quis in tertio cubiculo motum quemque de industria exercet. Si vero *manus* in poculum *vitreum* introducitur, brachium moveri potest, quin aegra simili motu respondeat. Applicita altera manu mea ad regionem epigastricam, altera ad caput, aegra excitabatur. Somniavit vero illico, adposita, ut heri, solutione saccharata regioni epigastricae, ac me tangente hanc regionem et interrogante.

 Ab

Ab hac solutione repetiit ipsa loquendi facultatem, actionem illius ut heri explicando. Dixitque ultro, sibi solutionem sacchari idem praestare, quod aliis magnetismus animalis, quem vigil cognoscere se negabat. *Sniadecki*, *Niszkowski*, *Mianowski* et *Baerkmann*, aegram separatim interrogantes, nullum responsum obtinuere. Quo primum vero mecum *catenam* manibus iniverant, cum dextram *Sniadeckio* dedissem, interrogationibus omnium respondebat, nominibusque designavit adstantes, in ordine, quo stabant aut sedebant, in eo solum errando (fortasse nomine magis, quam re), quod *Niszkowskium* sedantem, *Mianowskium* stantem diceret, dum prorsus contrarium agebatur. Quum manum meam sinistram ab epigastrio removissem, nemini adstantium amplius respondebat: illa vero remissa, ut prius, iterum loquebatur. An interrogationes nostrae tibi incommodae sint? quaesivi. *R.* Immo vero me recreant; nam multum habeo de statu meo dicendum. *I.* Vis sponte cogitationes tuas enunciare, an interrogationes faciam? *R.* Facilius mihi est ad interrogata respondere. *I.* Dicas nobis, quo pacto in statum, in quo nunc verseris, incidis? *R.* Doloris vis me videndi et audiendi facultate privat, unde mentis praesentiam amitto, quin ideae meae confusae sint. *I.* An solum scrobiculo cordis gustum sonosque percipere potes? *R.* Gustum aquae saccharatae solum scrobiculo cordis percipio: sonos etiam capitis vertice audire possum. Ablato linteo saccharato a regione epigastrica, eoque aliis locis admoto, revera non respondebat amplius interrogationibus. Idem accidit applicito ibi infuso corticis peruviani frigido. Interea *solutionem salis* super scrobiculum cordis imposuit Dr. *Baerkmann*, adjuvante *Sniadecki*. Continuavit loqui, sed facies prius serena, paulo post severa facta est. Interrogavi tunc: num quid patiatur? *R.* Pondus magnum percipio ad scrobiculum cordis, cui incumbit aliquid, quod aegre fero, sed indicare nequeo. *I.* Quis tibi id regioni illi imposuit?

posuit? *R.* *Baerkmann* adjuvante *Sniadecki:* verum magnas inde percipio molestias. Tum solutionem saccharatam epigastrio iterum admoveri curavi. *I. mea.* An melius te habes? *R.* Necdum omnino. *I.* Vis aquam saccharatam habere? *R.* Utique. *I.* An aquam magneticam? *R.* Non. *I.* Visne ipsa bibere? *R.* Non video vas, porrigatis cochlearia nonnulla cofeana. — Appropinquato vix cochleari avide labiis obviam venit ac deglutiit. *I.* Quid, melius nunc habes? *R.* Sic sane: ridiculum profecto est, rem nullius prorsus momenti posse tantum effectum praestare. *I.* Habeone pecuniam mecum? *R.* Metalla, ut argentum et aurum in me non agunt (suggerente clam mihi *Sniadeckio*). *I.* Quid maxime te afficit? — Responsum nullum. *I.* Cur non respondes? *R.* Interrogationem tibi suggestam non intelligo. *I.* Quaenam res tibi molestiam afferunt? *R.* Dum homines brachia aut caput movent, dumque pluma ex alis volatilium decerpta movetur. *I.* Quid vitrum? *R.* Bene id fero. *I.* Quid cera sigillatoria? *R.* (facie torva) Ah, — eam ferre nequeo, — in mille fragmenta eam rumpere vellem: — (irata) sola ejus mentio jam me angit. *I.* Visne aquam saccharatam? *R.* Vellem equidem, nam male me sentio. *I.* Vis, ut cantemus? *R.* Bene. — Nunc in consensum traxi cantatorem spadonem italicum, nomine *Tarquinio*, qui curiositatis gratia adstiterat, quin aegra eum videret, aut etiam sciret, eum Vilnae degere. Per duos enim annos aberat, et reversus est ante mensem, morti proxima jam decumbente aegra. — Cantavi simul cum eo initium sic dicti *Duetto*, ex opera *Debora e Sisaro*. „*Al mio contento in seno.*" — Aegrae vultus voluptatem exprimebat. *I.* An placuit tibi cantus noster? *R.* Admodum. *I.* Quis mecum cantavit? *R.* Possem id divinare. *I.* Quis igitur? *R.* *Tarquinio.* *I.* An debemus iterum cantare? *R.* Valde optarim. Cantavimus tunc initium *Duetto* ex opera *Giulietta e Romeo:* „*Dunque mio bene.*" *I.* Noscis hunc cantum? *R.* Ex opera italica: verum

verum nimis est tristis, meque magis melancholicam reddit. *I.* Visne cantum hilariorem? *R.* Rogo. — Cantavit tunc *Tarquinio* initium *Duetto*, ex opera *la Molinara:* „*Nel cor piu non mi sento brillar la gioventù.*" Jam vultus aegrae serenus factus est ac ridans, capite nutans, manibus mensuram dabat. Vix finito cantu — ipsa eandem melodiam cantavit: mox vero, italice quidem cantare nequeo, sed non erit male et polonice, dixit, tumque verba polonica spem sanationis declarantia melodiae illi adaptavit. — Cum interea coelum ex sereno nubibus esset obtectum, maximaque pluvia caderet, interrogavi: quaenam est tempestas? *R.* Imber est maximus. *I.* Audisne illum cadentem? *R.* Minime, sed cognosco ex gravitate aëris. *I.* An bena esset fenestras aperiri? *R.* Circa meridiem, aliàs non. *I.* Quid ita? *R.* Fortior sum mane, nam post prandium dein in paroxysmum incido, — sed jam defatigatam me sentio. *I.* Quo pacto excitare te possim? *R.* Per afflatum aëris super os vel ad nasum; — loquendo super cervicem. *I.* Qualis modus gratior? *R.* Afflatus. Jussi tuuo maritum aegram halitu suo afflare, unde mox subridens manteque compos facta est. Interrogata nunc, an dormiverit, respondit, bene dormivi. Somniastine quid? *R.* Non credo me somniasse. *I.* Audivistine musicam? *R.* Minime vero. Noscisne *Tarquinio?* *R.* Vidi eum ante sex annos. Consessui hodierno adstiterant praeterea duo medicinae Doctores, *Abicht* et *Meyer*.

Die 21. *Maii.* Noctu somno tranquillo et non interrupto usque in septimam horam matutinam dormivit. Hora decima accessu catalepseos abrepta jam cantus inchoabat suos: sed cum adveniens senex quidam baculum grandi globo metallico munitum ad ipsum lectum collocasset, protinus conticuit. Tum maritus baculum illum amovere, aegra autem post remotum manus extendere, erubescere, dentibus stridere, vultuque indignationem prodere, ut levi halitu excitari debuerit. Hora secunda pomeridiana, cum odores

odores succini forte incenderentur, mox animo linqui, jactari, erubescere, angoresque significare magnos. Rursum halitu excitata, sa magnam pectoris oppressionem pertulisse, ut paene morti esset proxima, asseruit. Brevi post linteum tanna acu pingebat: at confectis quatuor dentibus (deutata quippe erat delineatio linteo supposita), a sensibus secessit, oculisque trucibus et palpebris immotis opus institutum prosequebatur, ita ut iterum quatuor dentes, prioribus similes, confecerit, eosque forfice omnino exscidarit: quanquam et oculi in alia prorsus objecta fixi erant, neque adstantium clamores percipiebat. Sponte experrecta provectum opus admodum mirabatur, ac sororem suam id effecisse perhibebat: neque enim se somno detentam acu pingere potuisse. In eodem hoc labore occupata hora quarta pomeridiana, cum ecstasi prehenderetur, rectissime tamen per aliquot temporis minuta suebat: at vero charta crassiore oculis praetensa mox palpabras clausit, facieque convulsa et indignata linteum procul a se rejecit. Deinceps pacatior haec fere cantare coepit: „jamque mihi id opus intermittendum est, multa enim de sanitate mea cogitare debeo.“ Tum vero, ingrediente viro quodam, quem sibi vigil odiosum esse ajebat, subito siluit, erubuit dentesque collisit. Hora sexta recuperato sensuum usu inconsueta quadam hilaritate de multis lepida cum adstantibus sibi loquebatur, continuo fere irridens. Exacto horae dimidio in catalepsin relapsa est. Tunc Dr. *Baerkmann*, altera manu epigastrio, altera capiti aegrae admota, ita eam allocutus est: Ecquid nunc meditaris? — Post moram aliquam, voce humili et cum difficultate quadam retulit: Cogito, quid contra morbum meum optime profuturum sit. — *I.* Idne jam intelligis? *R.* Equidem tibi bene referre nequeo, cum saccharum non sit in epigastrio positum. *I.* Illudne desideras? *R.* Et maxime quidem: protinus enim exhilarabor, et promptius et facilius loquar. — Cum linteolum plicatum solutione sacchari intinctum, epigastrio

gastrio appositum esset, mox hilaritas et oblectatio quaedam ex vultus habitu eminuit. *I.* Idne jucundum tibi est? *R.* Jucundissimum sane, sed admove etiam pollicem tuum linteolo, si vis me facilius loqui. — Admoto digito ad epigastrium interrogavit: Ecquid nunc sentis? *R.* Calorem sentio auctum saporemque dulcem. Nunc interroga. *I.* Num colores rerum epigastrio appositarum discernere posses? *R.* Forsitan possem. *I.* Num etiam librum illi admotum legere? *R.* Perdifficile id sane. *I.* Vel certe litteras aliquot grandes dignoscere? *R.* Neque id sine magna virium contentione fieri potest. *I.* Permittisne id experiri? — Tum responsi loco faciem rubore suffundi et indignationem prae se ferre: dentes autem collidi et fremere. *I.* Appetisne aquam saccharatam? *R.* Appeto, sed parvulum cochlear solum. *I.* Num etiam cibos? *R.* Belle appeto. *I.* Quid tandem expeteres? *R.* Caseum, panem cum butyro recenti et cerevisiam. *I.* Num e somno excitari velles? *R.* Vero, quia fame conficior. *I.* Quomodo excitare te possem? *R.* Halitum tuum cominus mihi affla: nam si id eminus fieret, de lecto me levare debuissem. — Experrecta praeteritorum minime recordabatur.

Die 22. *Maii.* Post noctem inquietam mane conscia lacrymabatur. E vulneribus pedum nil effluit. Hora quarta pomeridiana in catalepsin incidit. Duos ecstaseos paroxysmos tum experta est, cum cantu. Hora quinta inveni aegram simpliciter catalepticam, facie solito tristiori, praesentibus Dr. *Barankiewicz* et *Baerkmann.* Illico frustulum *panni scarlati*, quod insciis omnibus mecum adtuleram, sacchari solutione imbui, ac super regionem epigastricam applicavi, eique superimposita manu sinistra ita cum aegra colloquebar. *I.* Videris mihi solito tristior? *R.* Sum revera tristior. *I.* Cur? *R.* Multum patior, nam materies e cruribus fluere omnino cessavit. *I.* Quid igitur faciendum? *R.* Novae dandae sunt incisiones. *I.* Ubinam? *R.* Infra loca jam sauciata. *I.* Quid habes super scrobiculum

lum cordis? *R.* Saccharum, a quo loquendi facultatem accipio. *I.* Quid etiam? *R.* Aquam. *I.* Quid praeterea? *R.* Lintei frustulum. *I.* Cujusnam coloris? *R.* Albidi. *I.* Certe? *R.* Non video, sed mihi ita cogitatione fingo. *I.* An interrogationes meas omnino verbis exponere debeo, an vero posses eas, mente mea adhuc inclusas, intelligere? *R.* Longe facilius mihi est, si eas verbis exprimis. *I.* Permittisne, ut unam tantum interrogationem mente faciam? *R.* Domine! status meus jam non diu durabit. Ad tantam mentis contentionem sustinendam impar fio. Ideae meae invicem confundi incipiunt. Venae capitis tensae sunt, et nisi cito occurratur, unius earum ruptio imminet, quo facto maniaca fiam, sine spe mentis unquam recuperandae. Quid tum commodi habebit vita miserae mihi, nam victura sum, sed maniaca. Sic sub somnio noctis elapsae aliquis retulit mihi. *I.* Quisnam? *R.* Spiritus quidam. *I.* Quid dixit? *R.* Dixit: „quid facis? Credisne te posse hoc in statu diu versari? Minime, sed implora promptum auxilium: alioquin stulta fies.“ *I.* Quid ad impediendum tantum malum requiritur? *R.* Applicandae mihi sunt tres hirudines ex utroque verticis latere. *I.* Quando id? *R.* Crastina die hora decima matutina. *I.* Quamdiu sanguis dein effluat necesse est? *R.* Si largo flumine fluat, per horam tantum: aliàs per duas horas. *I.* Non debilitaberis inde? *R.* Minime. *I.* Incisio cruris eritne hâc ipsa die facienda? *R.* Nequaquam: nam licet non debilitabor multum ab hirudinibus, tamen semper aliquid: unde melius erit incisionem ad sequentem diem remittere. *I.* Facta incisione quid tum postea? *R.* Effluente materia tumor imminuetur, et tunc unguento locus erit. *I.* Quis hoc unguentum praescribere debeat, an *Sniadecki*, *Niszkowski* an *Frank*? *R.* Idem est, utervis, dummodo salutare sit. *I.* Nonne liceret materiam illam per urinam evacuare? *R.* Jam id tentare voluerunt (revera diuretica ab initio morbi me suadente adhibita fuere), at incassum: nam

nam materia fixa est et tenax. *I.* An recordaris, dum cantas? *R.* Recordor, cantus me sublevat: status, in quo sum, nimis violentus est, — diu non durabit sine confusione idearum (Revera toto capite sudabat). *I.* An toto cerebro, an tantum parte ejus cogitas? *R.* Toto vero, at multum defatigor. *I.* An te excitare debeo? *R.* Utique bonum erit, tristes quodammodo meas discutere ideas. *I.* An experrecta non amplius in praesentem statum incides? *R.* Si quis mecum loquetur, minime incidam. — Per afflatum tunc aegram illico excitavi. Primus motus fuit sudorem strophiolo abstergere. Interrogationes ad vigilem. *I.* Dormivisti? *R.* Ita, sed somno gravi. *I.* Somniasti? *R.* Non recordor. *I.* Somniastine nocte elapsa? *R.* Sic videtur, sed etiam oblita sum. *I.* Cur es tam tristis? *R.* Multum patior. Hodie mane pro prima vice magnam vertiginem perpessa sum. Materies plane fluere cessavit. Tum de hirudinibus applicandis, de crurum incisione facienda locutus sum, ac aegra curiose quaesivit, quantus earum numerus esse debeat, et cuinam loco sint applicandae. Aegrae animum spe proximae sanationis recreare conatus sum, ac reipsa miseram magis serenam dereliqui.

Die 23. *Maii.* Vix aegra hesterna die sola fuerat, cum, praevia vertigine, in delirium incidit, sub quo marito et adstantibus vim inferre conabatur. Dein turbatior facta, in statu somniationis omnino spontaneae, repetitis vicibus dixit: „nisi mihi illico, et ante solis occasum hirudines applicabuntur, in aeternum perdita ero." — Post meditationem: „monui quidem hirudines crastina die hora decima applicandas esse, at erravi, — nunc enim percipio, ante solis adhuc occasum adhibendas esse." Hirudinibus adportatis et ad verticem positis, aegra semper quaerebat, utrum sol adhuc super horizontem sit. Cum id affirmaretur, gratulabatur sibi et quietior evasit. Hirudines per horae curriculum sat multum sanguinis detraxerunt. Nox non fuit optima. Mane tamen serena erat, asserens, caput nunquam

nunquam ita liberum fuisse, quam hodierna die. Hora quinta pomeridiana aegram invisens, eam omnino, si unquam, serenam, mentisque plane compotem inveni, idemque invenerunt *Sniadecki*, *Nitzkowski*, *Barankiewicz* et *Baerkmann*. Oculi et pulsus praecipue in melius mutati erant. Crurum tumor, tensio et dolor sub attactu multum imminuta fuere. Aegra ab hirudinibus nequaquam debilitata in usu corticis pergebat.

A *die* 24. ad 30. *Maii* nullus paroxysmus: facies et omnia in melius mutata, praeter pulsum ad 130. Plurimae incisiones ad crura factae erant, unde serum copiosum manabat. *Die* 31. *Maii* praevia lipothymia, paroxysmus catalepseos simplicis ad horam dimidiam protractus ingruit sponteque evanuit. Ab ea die usque ad 12. Junii res quotidie in melius procedebat. Fonticuli cruribus admoventur. Effluit inde serum multum, quin tamen crura multum detumeant. Interea vires crescunt, aegra obesior evadit, ac de sorte sua gratulatur. Die decima quarta Augusti praeviis febre et vomitu erysipelas crurum apparuit, sensim sensimque usque ad pedes migrans, ac tumoris maximam partem dispellens, aequebantur catamenia, quibus rite absolutis aegra, excepto rigore genuum, gressum impediente in integrum convaluit, ac hodiedum adhuc (die 30. Maii 1817) laeta floret. Dein gravida evasit, ac abortum perpessa est. Sanissimam eam anno 1823 dereliqui.

CAPUT

Caput XV.

Notiones praeparatoriae ad tractatum de vesaniis.

§. LXIII.

De argumento generatim.

Propositum. 1. Doctrinae morborum systematis nervosi obscurissimam partem, *vesanias* videlicet, aggressuri, descriptioni morborum huc spectantium, *hallucinationum* videlicet et *maniarum*, *notiones* nonnullas *praeparatorias* praemittere, utile censemus. Notiones istas lucem quandam et super capitum praecedentium obscurissimam partem (quippe quae somniorum, incubi, somnambulismi, somniationis, ecstaseos et catalepseos caussas proximas respicit) sparsuras esse, speramus. Est igitur caput hoc *episodion*, quod tum *complementum* partis doctrinae jam traditae, tum *introductionem* ad partem adhuc tradendam exhibet, in quo *breve examen physiologico-pathologicum actionis sensuum et facultatum animi* sine fuco exponitur.

Monitum. 2. Argumentum tam grave, atque *psychologiae* et *philosophiae morali* necessario alligatum, ad trutinam breviter revocaturi, a speculationibus metaphysicis, quoadusque fieri potest, abstinebimus, experientiam, duce sensu communi, unice consectantes.

3. *Sen-*

Observationes generales.

3. *Sensus* recipiendis impressionibus destinantur. Praeter sensus quinque externos, unus internus, *universalis* admittendus est [1]. Receptae a sensibus impressiones *per nervos proprios* cerebro communicantur. *Cerebrum* facultate allatas impressiones recipiendi pollet. Dum cerebrum hac facultate utitur, *attentionem* exercet. Adhibita attentione fit, ut impressiones, sensuum et nervorum ope receptae, in cerebro *imagines*, objectis, quae super sensus egerunt, respondentes excitent, vel aliis verbis, ut cerebrum imagines receptas sibi ipsi repraesentet. Imagines istae *ideae*, aliquando *notiones*, vocantur. Ex ideis, tum a sensibus externis, tum a sensu interno universali ortis, *conscii* fimus, id est, situm nostrum relate ad res externas et conditionem nostram cognoscimus. In cerebro praeterea facultates resident: 1. ideas receptas et absente objecto, quod eas excitavit, revocandi (*memoria*); 2. ex ideis receptis novas ideas generandi (*imaginatio*) et 3. ideas separandi, conjungendi, comparandi, earumque differentias eruendi determinandique (*ratiocinium* et illius effectus *judicium*). Quae singulae facultates, simul sumptae, nomine *intellectus*, sive *ingenii* salutantur. Exercitium eorum novis impressionibus ansam praebet. Singulae autem impressiones, sive a sensibus, sive a facultatum intellectualium exercitio profectae, *modo* vel *grato*, vel *ingrato* corpus

1) Cap. I. §. III. 22 (47).

corpus afficiunt. Oritur inde aut *voluptas*, aut *molestia.* Illa *appetitus*, haec *aversationes* generat. Appetitus et aversationes, expletae aut non expletae, *affectus* excitant, gratos aut ingratos. Affectus grati *delectationem*, affectus ingrati *fastidium* producunt. Ex affectibus istis, concurrentibus attentione et imaginatione, *animi pathemata* evolvuntur. Dividi ea solent in *excitantia*, *deprimentia* et *mixta.* Animi pathemata et judicium vim excitare valent, qua imperante plurimae corporis humani partes ad motum impelluntur: dicitur ea vis, *voluntas.* Et aliae caussae, magis materiales, inscio fere intellectu varias partes ad motum excitant, quod *instinctui* tribuitur. De singulis speciatim.

§. LXIV.

De sensibus, de attentione et de perceptionibus.

Sensus. 1. Laesa *sensuum* functione, impressiones vel nullae, vel nimiae, vel contra normam recipiuntur. Cerebrum inde vel nullas perceptiones accipit, vel a perceptionum numero obruitur, vel perceptionum erronearum praeda fit. Hae, dum solum *ab uno alterove sensu* veniunt, *hallucinationem* quidem inducunt, at, ceteris sensibus sanis, facile pro falsis agnoscuntur, ac mente ceterum sana corriguntur. Hallucinationes maniacorum in sensu auditus longe frequentiores sunt, quam eae visus. Cavendum autem est, ne phantasmata imagina-

ginationis, in sensibus sese exserentia, hallucinationi sensuum ipsorum adscribamus [2]). Communissima hallucinatio, sensibus auditus, visus et tactus propria, ea est, qua res, quae diutius istos in sensus egerunt, etiamsi remotae, adhuc agere videntur. Quodsi vero omnes sensus laedantur, tunc cerebrum undique perceptionibus erroneis obruitur, ac cum instrumenta, quorum ope eae corri-

2) Miror cl. Esquirol (*Gazette de santé. Nov.* 1814), ex una auditus hallucinatione nisum aegroti cujusdam ad suicidium repetiisse. Fertur enim aegrum hunc continuo voces audivisse, eum ad vitae suae destructionem invitantes. Quis autem non videt, hic imaginationem praecipue laesam fuisse, et forte *pabulum* in sensus auditus laesione invenisse? Tale exemplum et mea suggerit experientia. Anno 1815. in clinico Vilnensi vir decumbebat, mania phantastica laborans. Exhibebat ipse hinc inde intervalla sat lucida, sub quorum curriculo *aurium susurrum valde molestum* incusare erat solitus. Quo primum autem pejus se habere et delirare incipiebat, illico se angelorum voces campanarumque pulsationes audire asserebat. Nonne hic imaginatio laesa in morbosa sensus affectione alimentum invenit, huicque typum suum impressit? Ita sane: nam cum auribus aliquot olei hyoscyami guttas infundi curassem, de vocibus et sonis illis amplius non querebatur. Contra vero, cum paulo post ventriculus magnis tartari emetici dosibus, ut vomendi conatus testabantur, vehementer irritaretur, aeger asseruit, se angelum in stomacho habere, suadentem, ne medicamenta, venenum scilicet continentia, sumeret. Remoto tartaro emetico, exhibitisque remediis mucilaginosis, aeger iterum siluit.

corrigantur, alienata sint, perceptiones falsae pro realibus habentur. Nam si dederis etiam, quod perversis sensibus omnibus judicium, memoria et imaginatio illaesa manere possint, materiae, quibus hae animi facultates utuntur, nimis corruptae forent, ut quid boni ex iis fabricari liceret. *Caussa* sensus, citra vitia structurae manifesta, laedens, quaeri solet in *sensibilitate morbosa* nervorum iis dicatorum, vel ubi in ipsis sensuum instrumentis expanduntur, vel ubi communicationem inter haec et cerebrum sustinent. Ac re quidem vera de plurimis phaenomenis optime sic ratio redditur. Eritne enim sensibilitas partium indicatarum *aucta*? ecce aeger, qui lucem, colorem album, rubrum, sonos fortes, rumorem, odores aromaticos, cibos conditos, temperaturam calidam, vestes graves, verbo impressiones vehementes respuit, ac contra obscuritatem, colores fuscos, silentium, res foetidas, alimenta insipida, gelu, nuditatem quaerit. Eritne sensibilitas organorum sensus nervorumque *imminuta?* Ecce aeger radiis solaribus, rumore, clamore, errhinis, cibis irritantibus, igne delectatus, et opposita cane et angue magis effugiens. Tandem eritne sensibilitas organorum illorum *perversa?* En res, quae sanis intolerabiles sunt, aegro gratae evadunt. Nil hinc mirum, si ille summa cum voluptate torqueri homines et bruta adspiciat, vagitus et ejulatus eorum dulcissimae harmoniae anteponat, faeces naribus admoveat, propriumque corpus dilaceret mutiletque. Nec satis! Saepe

Saepe accidit, ut aucta sensibilitate unius sensus reliqui vitio opposito peccent et vice versa. Quanta inde impressionum diversitas, oppositio, confusio oriri debeat, sponte intelligitur. Cum vero de vitiis sensuum in specie, loqui haud liceat, quin de morbis prius agatur, a quibus organa unicuique sensui dicata affici solent, consultum credidimus, de perceptionibus morbosis quatenus a specialibus sensibus proficiscuntur, ibi sermonem instituere, ubi de morbis oculorum, aurium, cavitatum nasalium et oris quaestio erit. Vitiorum enim tactus doctrina jam tradita est [3]), illaque laesionis sensus interni universalis in capite de hypochondriasi exponetur.

2. Impressiones super sensus factae, aut objecta a memoria vel imaginatione suggesta, non percipiuntur, nisi prius *attentio* in ea figatur. Attentio majori in gradu in plurima objecta simul figi vix potest, unde dictum: „pluribus intentus minor est ad singula sensus.“ Attentio, quae super objecta a sensibus oblata exercetur, *observatio* dicitur; quae vero in res a memoria vel imaginatione exhibitas dirigitur, *meditationis* nomen obtinet. Facile hinc intelligitur, cur aeger in *ecstasi* et *catalepsi*, attentus in res ab imaginatione suggeatas, impressiones externas non percipiat. Ecstasis hoc sub respectu cum catalepsi conveniens, differt ab illa quoad *voluntatem*, quippe quae in ecstasi Attentio.

3) Edit. secundae P. I. Vol. III. sect. II. cap. XXIV.

ecstasi varias partes ad motum excitat, in catalepsi autem plane suspenditur. Accedit ad dictos morbos phaenomenon, *distractio animi* [4]) dictum, de quo tot exstant singulares narrationes [5]). Tali enim in vitio attentio objecto cuidam ab imaginatione, memoria aut judicio suggesto, omnino incumbit, ita, ut impressiones externae vix ac ne vix quidem percipiantur, unde voluntas (saepe et solus instinctus), actiones inducit, quae rerum hominem circumdantium positioni minime quadrant. In morbis soporosis, ut *apoplexia* et *cataphora*, pro re nata, cerebrum vel nullas accipit perceptiones, vel attentionem figere nequit. Praeterea quovis in homine, sive sano sive aegroto, attentio peculiares habet *affinitates*. Quae nisi apprime eruantur, quibus muneribus exercendis homo magis sit idoneus, haud determinabitur. Postremo *attentio et propriis vitiis subjicitur*. Spectant huc: impotentia illam in unum objectum figendi, — facilitas, qua fixa a levissima caussa divertitur, — et ejusdem absorptio ab uno objecto, cum reliquorum detrimento. Ad *caussas attentionem labefactantes* revocari praecipue solent: debilitas, quae vel ex neglecto hujusmodi facul-

4) Gall. *Distraction.* Germ. *Zerstreuung.*

5) *Lettres de Mde.* de Sévigné 1. *Vol. lettr.* 28. p. 199. *lettr.* 100. p. 239. ubi de duce *Brancas* mentio fit. Cfr. La Bruyere artic. *le portrait du distrait (oeuvres)* et Regnard: *le distrait, comédie en vers (oeuvres T.* 2).

facultatis exercitio, vel ex illius abusu nimiaque exercitatione, vel ex morbis praegressis oritur. Negligitur exercitium attentionis a divitibus, qui nunquam, quid inopia (maximus attentionis stimulus) sit, noverunt, item a prava educatione, quâ infantes ad debitam attentionem praestandam non adiguntur, nec non a mala consuetudine, attentionem nulli determinato objecto exclusive applicandi. Juvenum attentionem nimis intendunt parentes et institutores, qui illos praeter modum ad studia cogunt, vel diu nimis in *uno eodemque* objecto detinent [6]), vel eos ad objecta, cum quibus attentio nullam affinitatem habet, adstringunt. Ad morbos, *attentioni* infensos, pertinent: febres, cephalalgia, encephalitis, apoplexia, haemorrhagiae, diarrhoeae diuturnae, repletio ventriculi nimia [7]), hysteria et *hypochondriasis*, quo in morbo, ut

6) In doctrinarum universitatibus, ubi professoribus in genere praescriptum est, cujusvis hebdomadis spatio per sex horas legere, plurimi id *commodi* inveniunt, non quotidie per unius horae curriculum, sed quater solum de hebdomade per horam unam cum dimidia, docere. Defatigatur sic attentio auditorum, quae vix ultra horam uni eidemque objecto applicari potest, quin dicam de difficultate, quae hiemali praesertim tempore, ubi dies tam breves sunt, in dispositione lectionum ad horam unam cum dimidia protractarum, oritur, aut de ea, quae perceptionem soni horologiorum, dimidium horae indicantium, respicit.

7) Vel citra morbum, repletio ventriculi impotentiam attentionis secum trahit. Pessimum hinc est, quod in

ut palam fiet, attentio plane ad proprii corporis conditionem dirigitur.

Perceptiones.

3. *Facultas*, quâ impressiones super sensus factas, cerebro communicatas, deducta in auxilium attentione, *percipimus*, nobisque inde *imagines praesentamus*, basin reliquarum animi facultatum sistit. Enimvero sine ideis nec memoria, nec imaginatio, nec judicium exstant. Tali in casu hinc, homo brutis inferior est, et solo instinctu, eoque saepe laeso, regitur. Praeterea, perverso perceptionis et formationis idearum opere, sensibus licet optime valentibus, *hallucinationibus* et *maniis* via patula est. *Hallucinamur*, quoties ideas, objectis haud respondentes, concipimus. *Mania* corripimur, quoties ideas erroneas pro realitatibus agnoscimus, et secundum tales ideas agimus. Impediunt perceptiones et formationem idearum (praeter vitia sensuum, nervorum, qui inter sensus et cerebrum communicationem sustinent et defectum attentionis) 1. objectorum rapida nimis succes-

scholis et universitatibus, ubi aliquando plus commodis professorum, quam utilitati studiosae juventutis prospicitur, horae pro praelectionibus saepe ita disponuntur, ut discipuli vix terminato pastu scholam adire debeant, eo fine, ut magister tempus prandii sumendi post lectionem inveniat. Nil progressibus in studiis et sanitati commilitonum magis infensum! Lex igitur academica requiritur, cujus ope temporis spatium a meridie ad horam secundam pomeridianam liberum relinquatur.

successio (e. c. in *vertigine*), 2. objectorum fortis admodum impressio (e. c. per animi pathemata), 3. res affluxum sanguinis ad encephalum promoventes (e. c. liquores fermentati, febres), 4. venena sensibilitatem cerebri obtundentia et 5. vitia cranii, meningum, cerebri, a prava structura, a violentiis externis, a processu inflammatorio orta.

§. LXV.

De memoria, de imaginatione et de judicio.

1. *Memoria* respicit verba, res, et loca. Memoria. Obedit aut nutu voluntatis, vel sponte nobis etiam nolentibus excitatur. Utroque in casu memoria adsociationi idearum originem debet. Junguntur autem ideae inter se, vel cum animi pathematibus, vel cum impressionibus externis, etiamsi vix aut ne vix quidem perceptibilibus [1]), vel cum motibus corporis. Ad caussas, quae ideas inter se jungere solent, spectant actio simultanea objectorum in plures sensus [2]), relationes, quae inter caussas et effectus animadvertuntur [3]), rerumque tum

1) Sic hominis absentis cujusdam idea se aliquando sponte memoriae exhibet, cum homo paulo post ipse comparent. Verisimiliter hic effluvia illius inscie agentis, respondentem individuo ideam clam excitarunt.

2) E. g. adspicio Romae imaginem pictam, quam Parisiis olim videram. En illico et locus, ubi imago ista Parisiis affixa erat, et homines, in quorum societate eam videram etc., memoriae sese exhibent meae.

3) Sic punctorium ideam doloris excitat.

tum similitudines et dissimilitudines [4]. Facultas, qua anima pollet, ideas socias inter se separandi, ac novas adsociationes ad libitum creandi, *abstractio* dicitur, doctrinarum fundamentum. Quo pacto memoria generetur, utrum per impressiones in cerebri substantia relictas, credentibus Locke, Hook et Haller [5], an modo minus materiali, ut suspicamur, ignoramus Memoriae jacturae integrum dicabitur caput [6].

Imaginatio. 2. *Imaginatio* vel *voluntaria* vel *involuntaria* est. Utraque effectum facultatis animi, sibi imagines receptas varia sub forma repraesentandi, sistit. *Imaginatio voluntaria*, apud poëtas, litteratos etc. maxime obvia, summam exercitii variarum animi facultatum sistit. *Imaginatio involuntaria* progenies est animi pathematum, caloris febrilis aliorumque morborum. Quoties impressio, quae ab ideis per imaginationem suggestis oritur, impressionem, quae a rebus in sensus agentibus proficiscitur, vi superat, toties imaginationis phantasmata pro realibus habentur. Acquirunt autem ideae

4) Ad *Croesum* vix cogitatur, quin *Irus* in mentem veniat. Maniaci inprimis adsociationibus ex dissimilitudinibus ortis indulgent.

5) „Eas mutationes in sensorio conservatas *ideas* multi, nos *vestigia rerum* vocabimus, quae non in mente sed in ipso corpore, et in medulla quidem cerebri ineffabili modo incredibiliter *minutis notis* et copia infinita inscriptae sunt."

6) Cap. XVIII. de amnesia.

ideae ab imaginatione suggestae vim, quae impressionem a rebus externis provenientem excedit, si ideae illae crebro repetantur, si ab animi pathematibus foveantur, si sensus parum exerceantur, sique objecta, ad eos excitandos idonea, desint. En cur mendaces fictionibus suis tandem ipsi fidem adhibent; — ac homines imaginationem continuo exercentes, quam maxime ad manias dispositi sunt, — en cur animi pathemata viam ad manias sternunt, quin immo majori in gradu maniam quandoque constituunt; — en cur obscuritas et solitudo plurimis deliriorum speciebus favent. Verum imaginationis exaltatio eo minus timenda erit, quo magis illi *judicium* aequilibrium tenet. Tali enim ex aequilibrio, ambabus facultatibus ceterum excellentibus, *ingenium* oritur.

3. *Judicium* exercetur: 1. comparando inter se perceptiones ab objectis externis excitatas, e. c. si quis numerum, magnitudinem, pondus etc. objectorum praesentium determinet; 2. comparando perceptiones, quae ab objectis externis praesentibus veniunt, cum ideis et opinionibus, quae jam pridem acquisitae erant, e. c. si quis judicium de aedificio, ante oculos versante, relate ad alia aedificia quondam visa ferat; 3. comparando inter se ideas et opiniones jam dudum acceptas et stabilitas, e. c. in quaestionibus metaphysicis et philosophiae moralis et 4. comparationes variis his modis inter se perficiendo, e. c. ut medicus facit, qui praesentem aegri statum cum observationibus, de Judicium.

aliis

aliis aegrotis, simili morbo affectis, jam dudum collectis comparat, ac inde non solum de natura morbi, quem pertractat, sed etiam de illius probabili exitu, judicat. *Judicium* enim *futuri*, quod si enuncietur, *praedictionem* constituit, plane experientiae praeteritorum innititur, ac verum sapientiae sistit characterem. Excipi forte possent praedictiones, quae existentiam nostram respiciunt (*praesagia animi* 7) sic dicta), quippe quae effectus esse videntur perceptionum insolitarum atque obscurarum, ex laesa viscerum functionibus vitalibus dicatorum (cerebri, cordis, pulmonum), vel nervorum (inprimis plexus coeliaci) actione, proficiscentium. Qualecunque autem sit judicium, quod de rebus sive praeteritis, sive praesentibus sive futuris fertur, semper ex *perceptione similitudinum et dissimilitudinum* duarum aut plurimarum notionum, emerget. Facultas tamen similitudinem aut dissimilitudinem percipiendi, quatenus notiones generales et abstractas respicit, *ratio* dicitur. Constituit ea pretiosissimum ac incomparabilem generis humani thesaurum 8). Ratio enim est, qua

7) Gall. *Présentiment.* Germ. *Ahnungen.* — Exempla hominum, morbos et mortem proximam accurate praedicentium, copiosa nimia collegi, ut animi hujusmodi praesagiis, ab imaginationis effectibus probe distinguendis, fidem recusarem.

8) Brutorum judicia ad res externas et objecta specialia circumscripta sunt, nullum autem eorum exstat, quod conclusiones logicas, aut notiones abstractas concipere possit.

qua res cognoscimus, ratio, qua intelligimus, omnia capimus; ratio, qua aeternae beatitudinis cupiditatem insatiabilemque scientiarum appetitum persentiscimus; ratio denique est, qua infinitis bonis fruimur. Illius usu amisso homo desinit homo esse. Usu dicimus *amisso*, nam rationem ipsam aegrotare posse negamus. Vis quidem judicandi in homine sana mente praedito et in maniaco diversa videtur, at re ipsa eadem plane est. Differunt enim judicia solum ob id, quod perceptiones maniaci, utpote cerebro et nervis laesis praediti, a perceptionibus sani hominis discrepant, qua de caussa uterque diversas conclusiones facere cogitur. Illustrabuntur haec omnia magis magisque in capitibus de *delirio*, *ebrietate*, *paraphrosyne* a *venenis* et *maniis*.

§. LXVI.

De fontibus voluptatis et molestiae, appetitus et aversationis, nec non de affectibus.

1. Conservatio individui sui, propagatio suae speciei et cura sobolis, quibus generis humani innititur existentia, aliter obtineri haud potuissent, nisi homo ad res, quae naturae scopo respondent, sibi procurandas et adversas fugiendas, per voluptatis et molestiae sensum impelleretur. Excitant autem *voluptatem* impressio alimentorum in organa gustus, respiratio atmosphaerae purae, actio temperaturae modicae, exoneratio materiarum excernen- Fontes volupt. et molest.

cernendarum, corporis motus, quies post defatigationem, levamen dolorum etc. Procreant *molestiam*, fames et sitis, impedimenta respirationis, temperatura frigida, calidissima, retentio materiarum excernendarum, inertia, defatigatio, laesiones externae etc.

Fontes appetit. et aversat. 2. Voluptas *appetitum* et molestia *aversationem* generat. In appetitu quid grati, in aversatione quid ingrati praevidemus. Afficimur inde opposito plane modo.

Affectus. 3. *Affectus* igitur est sensus sive gratus, sive ingratus, qui expletionem appetituum et aversationum comitatur. Affectus ab appetitibus et aversationibus eo differunt, quod *appetitus* et *aversationes* solum in ea corporis parte, unde originem ducunt, percipiuntur, e. c. fames et anorexia in ventriculo: *affectus* autem in universo corpore et praecipue in cordis regione persentiuntur. Est enim *cor* veluti praecipua affectuum sedes; unde vulgus non immerito de *gaudio* et *moerore* cor afficientibus, vel de *indole cordis bona* et *mala* loquitur. Affectus eo vividiores sunt, quo major occurrit systematis nervosi sentiendi facultas. In genere ex systematis nervosi et sensuum conditionibus abnormibus, fontes morbosi voluptatis et molestiae, appetitus et aversationis, nec non affectuum conjectura saltem attingi possunt. De *appetitibus et aversationibus morbosis*, quas Sauvagesius nomine *Morositatum* comprehendit [1],

dit [1]), iis in locis, ubi de morbis viscerum, ex quibus proficiscuntur, quaestio fiet, mentionem passim injiciemus.

§. LXVII.

De animi pathematibus et de voluntate.

1. Affectus vehementes attentionem omnino absorbent, ac ab objectis, quae cum affectu nullum agnoscunt nexum, declinant. Frangitur inde judicium, utpote quod sine analysi aequali idearum et attentione jussui ejus subdita, rite existere nequit. Quo magis autem judicium frangitur, eo magis imaginatio caput attollit. Obruitur inde animus cohorte imaginum cum affectu cohaerentium. Status talis violentus sensorii communis *animi pathema* dicitur. Universum inde in consensum trahitur corpus. Definimus igitur animi pathema per eam conditionem, in qua affectus attentionem, cum detrimento judicii et exaltatione imaginationis absorbet, universo simul in consensum tracto corpore. Animi pathemata generatim in temperaturam corporis, nervos, arterias et venas maxime imperium exercent. Praeterea quodvis eorum peculia- Animi pathemata.

1) Nosol. method. T. IV. p. 309. Ordo secundus. „Morosus est ille, qui sine ratione quodpiam constanter appetit, quod ipsi bonum reale non est, aut aversatur, quod malum apparens est tantummodo, licet realiter bonum sit." Ad morositates tantum revocarem: *picam (appétit dépravé)*, *bulimiam (faim canine)*, *polydipsiam (soif excessive)*, *satyriasin*, *nymphomaniam et antipathiam*; — limites latiores concedit Sauvages.

culiarem cum quibusdam visceribus agnoscit affinitatem. Sic speciatim afficiunt *timor* tubum intestinalem et renes, — *moeror* ventriculum et glandulas lacrymales, — *ira* hepar et cystidem felleam, — *amor* partes genitales, — *terror* musculos imperio voluntatis subditos. Ut morbos speciales sufficiat considerare *moerorem profundum*, *iram effrenam*, et *amorem insanum*.

Animadversio. 2. Ab animi pathematibus non satis separari solent *conditiones nonnullae morales*, quae sensum voluptatis aut molestiae *superioris ordinis* excitant. Fit inde, ut animi pathematibus excitantibus et voluptatibus spiritualibus adscribantur: gaudium, ex rebus aut actionibus praegressis ortum (*animi securitas*, seu *animus suis rebus contentus*), gaudium anticipatum (*spes*), voluptas veniens ex desiderio pro bono hominis, a quo beneficia accepimus, quid operandi (*gratus animus*, *beneficiorum memor*), amoenus sensus, quem ex eo percipimus, dum aliis succurrere prompti sumus (*commiseratio*) et jucunda perceptio, qua afficimur qualitates eminentes hominis cujusdam considerando (*aestimatio*, *admiratio*, *amor platonicus*). *Animi pathematibus deprimentibus* et *molestiis spiritualibus* adnumerantur moeror ex actionibus nostris veniens (*pudor*, *poenitentia*, *morsus conscientiae*), moeror anticipatus (*sollicitudo*, *anxia exspectatio*), sensus ingratus ab aliorum pravis qualitatibus ortus (*contemtus*, *odium*), molestia ab injuriarum perceptione (*ira*), aut ex aliorum felicitate veni-

veniens (*invidia*, *zelotypia*). *Animi pathematibus mixtis* conatus injurias vindicandi (*ultio*) adjungitur.

3. Animi pathemata, res, quae voluptatis aut molestiae perceptionem excitant, nonnullaque judicia et conclusiones, quae ex idearum comparatione emergunt, eam animi facultatem excitare solent, quae *voluntas* dicitur, cujusque nutu plurimae corporis partes (organa voluntatis imperio subdita) ad motum impelluntur. Patet hinc, re ipsa motum voluntarium ab appetitu et aversatione determinari. Ast hoc non est tam materialiter intelligendum. Ratio enim ita voluntatis imperium firmare potest, ut partes tali imperio subditae neque voluptatis neque doloris imperio obediant. Qua de re animi constantia, qua homines casti veneri illicitae resistunt, aut martyres cruciatus, aegri imbelles operationes chirurgicas, et delinquentes quaestionem sustinere valent, testatur. Falsum igitur est, homines mente sana, eaque praeceptis religionis et officiorum, ut decet, munita sistere automata, attractioni voluptatis, repulsuique molestiae obtemperantia, quae nefanda opinio, suffragio potissimum medicorum suffulta, quatenus ad negandam *actionum libertatem* ducit, mala peste longe graviora societati intulit. Interea liberum voluntatis exercitium in *consuetudinis legibus* hostem dirissimum agnoscit. Quoties enim ob educationis defectum, aut alias caussas necdum satis intellectas malae contrahuntur consuetudines, Voluntas.

fieri

fieri potest, ut motus voluntarii mechanice legi adsociationis prius obtemperent, quam *deliberatio*, voluntatis rationalis fons, locum habere queat. Qui enim motus in prima infantia solo voluntatis nisu (e. c. actione musculorum singulorum in litteris alphabeti pronunciandis), producuntur; hi serius, inscio fere animo, per adsociationis leges, peraguntur. In genere ideae, quae actiones corporis excitant, earum plurimas uno eodemque tempore producere queunt. Non ita ideae, quae solum animi facultates occupant. Nemo enim sibi duas ideas, vel a memoria, vel ab imaginatione, vel a judicio excitatas simul praesentare potest. Quin immo, si duae ideae voluntatem impellant, haec vero ad actionem producendam iisdem nervis uti coacta sit, altera impedit alteram ac *haesitatio* oritur. Vitium istud plerumque dubitationi adscribendum est. Dubitatio autem timiditatis est effectus. Praeterea voluntatis impulsum morbi organorum imperio illius subditorum saepe eludunt, teste *paralysi*, *incubo*. In *catalepsi* voluntatis impulsus deficit. Omni in casu impulsus externi facilius actiones producunt, quam illi, qui solum in animo renovantur [1]).

CAPUT

1) Inde dictum: *Les absens ont tort.*

Caput XVI.

D e v e r t i g i n e.

§. LXVIII.

Definitio. Literatura.

1. Perceptio erronea, transitoria, quâ objecta, licet quiescentia, e loco et praesertim in gyros moveri videntur, cum metu lapsus aut lapsu ipso, saepeque tinnitu aurium et visus obfuscatione, *vertigo* [1]) dicitur. Definitio.

2. De vertigine scripserunt: Galenus [2]), Are- Literatura.

1) Ilingus Swediaur. Alii voce metaphorica hunc morbum Dinos (gr. *Δῖνος*) appellant, id est, saltus in gyrum; inde etiam *Σκοτοδῖνος*, vertigo tenebricosa aut Scotoma (gr. *Σκότωμα* a *Σκότος* tenebrae, caligo). Alii etiam Hypochyma (*Ὑπόχυμα*)), seu suffusionem, aut obscurationem corneae transparentis, quae ad visus vitia pertinet, male huc referunt. *Vertigo* latinis (a vertendo). Germ. *Schwindel* (a *Schwinden*), *Taumel*, *Wirbelsucht*. Belg. *Duizeling*, *Suizeling*, *Bedwelmdheid*, *Draaying*, *Hoofddraaying*, *Hoofdduyzeling*, *Wervelziekte*. Gall. *Vertige*, *tournoyement de tête*. Angl. *Swimming of the head*, *giddiness*, *dizziness*, *swimming*, *scotomy*, *turning of the brain*. Ital. *Giramento di capo*, *capogiro*, *giracapo*, *vertigine*. Hisp. *Vaído*. Lusit. *Vagado*. Pol. *Zawrót głowy*. Ross. Головокруженïе. Dan. *Orhed*, *Svimmel*, *Tumlen*, *Tummel*. Suec. *Svindel*, *Hiernhvarf*.

2) De loc. affect. lib. III. c. 8. lib. IV. Rat. vict. in acut.

Aretaeus [3]), Caelius Aurelianus [4]), Oribasius [5]), Avicenna [6]), Ebn Sina [7]), Zacutus Lusitanus [8]), Theophrastus [9]), Mercurialis [10]), Forestus [11]), Platerus [12]), Willis [13]), Ettmüller [14]), Hamberger [15]), Libavius [16]), Scheibius [17]), Steinmetz [18]), Baillou [19]), Sennert [20]), Kest [21]), van der Mye [22]), Rolfink [23]), Diemerbroeck [24]), Friederici [25]), Mangold [26]),

Bau-

3) Chronic. lib. I. c. 2. 4) Morb. chron. lib. I. c. 2.
5) Synopsis. lib. VIII. c. 5.
6) Canon. lib. III. fen I. tract. 5. c. 1.
7) Vid. cap. I. nostrum §. I. No. 2 (39).
8) Opera. T. II. p. 243. 9) Tractatus de vertigine.
10) Consil. I. No. 29. 89. 107. II. No. 76. 91. III. p. 1.
11) Lib. X. obs. 43—46.
12) Praxeos medicae T. I. p. 185.
13) Opp. T. II. p. 184. 14) Opp. omnia. p. 428.
15) Diss. de vertigine. Tub. 1589.
16) Diss. de vertigine. Jen. 1591.
17) Diss. quaestiones de vertigine etc. Lips. 1592.
18) Diss. de vertigine. Lips. 1592.
19) Diss. suntne vertigines magnor. morbor. prodromi. Paris. 1597. Comment. in Libr. Theophrasti de vertigine. Opp. I. p. 291. Consil. III. No. 1. 24. 62. 101.
20) Diss. de vertigine. Viteb. 1610—1626.
21) Diss. de vertigine. Lips. 1621.
22) Historia medica de vertigine. App. ad Tr. de arthritide. Hagae 1624. 4.
23) Diss. de vertigine. Jen. 1633. 1644. 1665. Diss. de vertiginis diagnosi. Jen. 1659. Diss. de dolore capitis, vertigine et phrenitide. Jen. 1633. 1635. 1651. 1652.
24) Disput. de morbis capit. No. 10. Diss. de vertigine. Jen. 1652.

Bauhinus [27]), Muralto [28]), Bötticher [29]), Wedel [30]), Krokisius [31]), Boerhaave [32]), Gorter [33]), Eichner [34]), Nicolai [35]), Sauvages [36]), Ploucquet [37]) et, detractis hypothesibus, perbelle Marcus Herz [38]). Item Caparlier [39]), Purkinje [40]), Kind [41]), Krauss [42]), Zeppenfeld [43]) et Brach [44]).

§. LXIX.

25) Diss. de vertigine. Jen. 1669.

26) Diss. de vertigine, inprimis literatorum. Erf. 1673. v. Opusc. med. phys.

27) Diss. de hemicrania in vertiginem transeunte. Bas. 1677.

28) De vertigine. Miscell. acad. nat. curios. dec. II. a. 8. 1689. p. 24.

29) De singulari vertigine, tam idiopathica, quam sympathica feliciter curata. Acta acad. nat. curios. Vol. VIII. p. 186.

30) Diss. aeger vertigine laborans. Jen. 1682. Diss. de vertigine. Jen. 1707. Diss. de vertigine. Jen. 1741.

31) Diss. de cephalalgia habituali cum vertigine. Regiom. 1703.

32) De morbis nervorum p. 480.

33) Opuscul. med. pract. Patav. 1751. cap. 3.

34) De vertiginis genesi. Hal. 1758.

35) Programmata de genesi vertiginis. Jen. 1759.

36) Nosol. method. T. III. P. I. p. 236.

37) Diss. de vertigine. Tub. 1783. Doering. l. c. p. 168.

38) *Versuch üb. den Schwindel. Berl.* 1791. Et quodammodo Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 3. *B.* 3. *St.* p. 389.

39) *Dissertation sur le vertige. Paris* 1815.

40) *Beyträge zur nähern Kenntniss des Schwindels aus*

§. LXIX.

Symptomata. Necroscopia.

Symptomata.

1. Vertiginis sub insultu, objecta, etiamsi quiescentia, celeriter vel in gyrum, vel deorsum, vel sursum, saepe sub alieno colore, viridi, coeruleo, variegato, aut adspectu duplicato, vel visu plane obfuscato, vel oculis plane clausis ad tactum solummodo [1]) moveri videntur. Aures saepe tinnitu, susurru afficiuntur. Nonnulli aegrorum nausea ipsoque vomitu laborant. Quandoque musculi impotentes sunt, aegri se sustinere posse dubitant, vacillant ideo ac lapsum timent, vel revera labuntur. Quo in casu plurimi mentis constantiam, pulsu simul silente, amittunt, ac tanquam

heautognostischen Daten. Med. Jahrbücher des k. k. Oesterr. Staates. B. 6. St. 2. p. 79. Et: *Ueber die physiologische Bedeutung des Schwindels und die Beziehung desselben zu den neuesten Versuchen über Hirnfunctionen.* Rust *Magaz. für die gesammte Heilk. B.* 23. *Heft* 2. p. 284.

41) De vertiginis natura. Berol. 1823.

42) Diss. de cerebri laesi ad motum voluntarium relatione certaque vertiginis directione ex certis cerebri regionibus laesis pendente. Wratisl. 1824.

43) Diss. de vertigine. Berol. 1825.

44) *Bemerkungen über den Schwindel.* Rust l. c. *B.* 25. *Heft* 3. p. 494.

1) „Sic in lecto jacens vertiginosus lectum suum retrorsum, sinistrorsum, vel dextrorsum praeceps ruere vel inclinari imaginatur, ac ne cadat ipse, metuit." Sauvages l. c.

quam in lipothymia decumbunt. Aliàs symptomata apoplexiae, paralyseos aut epilepsiae [2]) in conspectum veniunt. Multi aegrorum vel extra paroxysmum somnolentia, moerore [3]), ineptitudine ad agendum et meditandum laborant. Rarissime vertigo continua est èt aliquando dumtaxat nocturna [4]).

2. Cadavera vertiginosorum obtulerunt: serum in cavitate cranii [5]), hydatides [6]) (verisimiliter taeniam hydatigenam [7])), abscessus cerebri [8]), vasa encephali angustata, ossificata [9]), venam jugularem a massa veluti cretacea compressam, orta inde congestione in sinibus venosis durae ma- Necroscopia.

Oo 2 tris [10]),

2) R. Lentilius mira symptomata in vertigine epileptica. Miscell. acad. nat. curios. dec. I. a. 6. 1687. p. 407.

3) A. B. Ranoe vertigo caduca cum tristitia alternans. Act. R. soc. med. Havn. Vol. 2. p. 159.

4) G. Ch. Schellhammer vertigo nocturna. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 5. 1686. p. 29. Chr. F. Paullini dysenteria animata cum vertigine nocturna. Ibid. a. 7. 1688. append. p. 158.

5) Wepfer obs. p. 251. Bonet sepulchr. lib. I. sect. XI. obs. 1. 2. 4. Bang in Act. R. soc. med. Hafn. Vol. I. p. 280. Morgen diss. exhib. observat. anatom. bigam cum epicrisi. Regiom. 1792.

6) Bonet l. c. obs. 9.

7) Cfr. Benedict. Vict. Faventin. Tr. I. s. I. c. 4. Leske op. c. aliosque auctores in cap. IV. §. XXI. No. 8. indicatos.

8) Bonet l. c. obs. 6. 7. 8. Soultetus obs. p. 78.

9) Plater in libro de sensuum laesione.

tris [10]), vitia hepatis [11]) et cystidis felleae [12]), nec non renum [13]).

§. LXX.

Caussae. Diagnosis.

Caussae. 1. Vertigini maxime obnoxii cernuntur, homines aetate provecti [1]), monachi [2]), feminae, inprimis hystericae et coeci [3]). Excitatur a mutationibus repentinis atmosphaerae, constitutione austrina [4]), aëre montano [5]), frigore [6]), potissimum in calvis [7]), insolatione [8]), sudore suppresso [9]),

10) Tonnelé in Froriep's *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk.* B. 24. No. 9. p. 141.

11) Boerhaave de morbis nervor. p. 494.

12) Plures novi homines, diu vertigine vexatos, dein morbis hepatis et cystidis felleae demostuos.

13) Moebius epit. inst. med. p. 258. 1) Hippocrates.

2) Stoll praelect. in divers. morb. chron. No. 332.

3) G. W. Wedel de vertigine coecorum. Miscell. acad. nat. curios. dec. I. a. 6 et 7. 1675 et 1676. p. 159. J. L. Hannemann vertigo coecorum et alia de coecis. Ibid. dec. II. a. I. 1682. p. 172.

4) Hippocr. aphor. 17. sect. III.

5) Humboldt *über die gereizte Muskel- und Nervenfaser* 2. B. p. 307.

6) Ranoe op. c. Vol. IV. p. 261.

7) Bloch *Bemerkungen* p. 105.

8) Utrum *Luna*, duce observatione ex Eph. nat. cur. dec. I. ann. 1. obs. 2. ad caussas vertiginis revocanda sit, non audeo determinare. *Astra* hic conspirare, Fridericus adhuc docuit l. c. cap. 8. Platea sat ampla Vilnae est, arboribus circumdata, quam nunquam

so [9]), epistaxi, haemorrhoidibus et menstruis retentis [10]), graviditate, haemorrhagiis, inprimis parturientium, venae sectionibus [11]), eductione repentina seri ope paracentheseos [12]), diarrhoea suppressa [13]), purgatione violenta [14]), lactatione protracta [15]), onania [16]), coitu [17]), seminis retentione [18]), inedia [19]), somno protracto [20]), erroribus in diaeta [21]), mytilis [22]), castaneis [21]), petroselino et

solus sine vertigine in medio transire potueram. Idem accidit nonnullis aliis. An forte aquae vel metalla sub terra latentia aliquando vertiginis caussae?

9) W. B. Nebel sudoris sub utroque poplite suppressio vertiginis et hydropis causa ejusque cura. Acta acad. nat. curios. Vol. V. p. 398.

10) Aretaeus et reliqui medici uno ore.

11) Wedel l. c. p. 10. 12) Herz op. c. p. 336.

13) Bang in Act. Reg. soc. med. Hafn. Vol. II. p. 47.

14) Galen. 2. aph. 22. Sim. Pauli Quadripart. botan. p. 455. J. M. Hoffmann de vertigine a rhabarbaro. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. an. 2. 1694. p. 326.

15) Stoll l. c. 16) Stoll l. c. et quotidiana experientia.

17) Galen. 2. aphor. 22. Sinibaldi genearthropis (praesertim in feminis veneri non adsuetis).

18) Bonet op. c. obs. 15. Herz l. c.

19) Hippocrates ait: „Si quis prandere consuetus, atque cui prandere conducat, non prandeat, protinus, ubi tempus praeteriit, gravis impotentia exoritur, tremor, tenebricosa vertigo.“ Quod etiam testantur observationes apud Platerum lib. I. et Montanum consil. 28. nec non meae in judaeis lithuanis, jejunia stricte servantibus.

20) Hippocr. III. aph. 31.

21) Hoffmannus opp. III. p. 222. A Bergen diss. de

et allio [24]), flatibus [25]), acidis [26]), aquis thermalibus [27]), vermibus [28]), vino adulterato, sulphurato, dulci [29]), cofea [30]), cerevisia valde lupulata, fumo carbonum [31]), vegetabilium, lithanthracum, calcis [32]), nicotianae [33]), venenis narcoticis [34]), inprimis lolio temulento [35]), ab imaginatione, studiis [36]), vigiliis [37]), galvanismo [38]), electrici-

vertigine ex ventric. Fr. ad Viadr. 1719. RAHN diss. mirum inter caput et viscera abdom. commerc. p. 65. HERZ op. c. p. 338.

22) TODE *med. chir. Journ.* 3. *B.* p. 322.

23) WEDEL l. c. p. 8.

24) SAVANAROLA ac SAXON. apud FRIDERICI l. c.

25) Commerc. liter. Nor. 1774. p. 215. 26) WHYTT.

27) SEBIZIUS sect. II. diss. 15.

28) WEPFER obs. p. 230. DE LA CHEVASSE in *Journ. de méd. T.* 26. p. 430.

29) GALEN. lib. simpl. med.

30) BÖTTICHER vertigo satis vehemens a nimio potu coffeae aliisque in diaeta commissis erroribus. Act. acad. nat. cur. Vol. 6. p. 158.

31) MOELLER in *Nord. Archiv* 1. *B.* p. 509. Saepe ex fumo carbonum vertigo Vilnae obvenit.

32) RAMAZZINI l. c. de morbis calcariorum.

33) WEDEL l. c. p. 8. BLOCH l. c. p. 106.

34) Ut opium, atropa belladonna (STRUVE in HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 16. *B.* 3. *St.* p. 132. et WERLE in *Beobacht. und Abhandl. aus dem Gebiete der gesammt. pr. Heilk. Oesterr. Aerzte B.* 6. 1828).

35) M. B. VALENTINI de delirio et vertigine ex esu pultis avenaceae. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 2. 1694. p. 187. Eph. nat. cur. dec. II, an. 8. obs. 173.

36) Viros docti homines cum aliis morbis ob immodi-

ctricitate atmosphaerica [39]), animi pathematibus [40]), inprimis timore ex adspectu periculi [41]), vel ab intuitu rerum, quae circumducuntur, ut nubium praetervolitationes, rotae, vortices aquarum; aut quae ingratae sunt, ut ranae [42]), a motu inconsueto et rapido [43]), navigatione [44]), contactu occipitis [45]), inclinatione vel reclinatione capitis, a longo decubitu in lecto, unde amittitur consuetudo caput in situ recto aequilibrandi, a sternutatione [46]), a violentiis externis e. c. a lapsu et percussione [47]), caussisque omnibus ex autopsia cada-

cas et graves contentiones animi, tum vertigine potissimum tentari solent. Elegia. *Mem. de Turin Année 10 et 11. Litterat. et B. A.* p. 282. Piso l. c. Stoll l. c.

37) Stoll l. c.

38) Ritter in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 17. B. 3. *St.* p. 34—52. Et mese observationes id confirmant.

39) Aliquoties vertiginem ex appropinquante tempestate cum tonitru observavi.

40) Ex ira Hoffmann l. c. obs. 7. Stoll l. c. p. 338.

41) Herz l. c. p. 367.

42) Miscell. acad. nat. cur. dec. III. ann. 7 et 8 p. 103.

43) Forestus lib. X. obs. 49. Engel spec. No. 2. de vertigine, nausea et vomitu eorum, qui curru vehuntur.

44) Seger de vertigine post navigationem. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. ann. 3. 1672. p. 371.

45) Schenck obs. lib. I. No. 94.

46) Wedel l. c. Diss. 107. p. 10. Pluries vertiginem violentas sternutationes secutam esse, compertum habeo.

47) Aegineta lib. III. c. 12. Avicenna lib. III. fen I. tract. 5. Wedel l. c.

cadaverum elucentibus nec non recondito herpete [48]), zostere [49]), plica [50]), morbisque praegressis. *Caussa proxima* vertiginis quaesita erat: in spirituum animalium motu inordinato [51]), vel circulari [52]), in agitatione membranarum ac vasorum cerebri [53]), in vapore vel in cerebro generato vel ad illud transmisso [54]), in mixtione spirituum sylvestrium cum spiritibus in cerebro habitantibus [55]), in effervescentia ex conflictu humorum acidorum cum alcalinis [56]), in humore bilioso aut in ventriculo aut alio in viscere ebulliente ac caput allidente [57]), in sanguine nigram quandam fuliginem, ad obnubilandos spiritus efficacem, secum vehente [58]), in spasmo fibrarum coronae ciliaris motu retrogrado cruoris in arteriis retinae, motuque bulbi oculi inconscia anima [59]), in rapida nimis successione impressionum in sensus et animam [60]), in defectu

48) J. P. Frank epitome de curandis hominum morbis. Vol. IV. p. 144.

49) Guldbrand de vertigine periodica per zonam soluta. in Act. R. soc. med. Hafn. Vol. I. p. 142.

50) Plicae comes frequens vertigo est. 51) Galen l. c.

52) Alexand. I. probl. 67. et Cassius II. probl. 62.

53) Hieron. Mercurial.

54) Ballon. comment. in Theophr. lib. de vertigine.

55) Friderici l. c. cap. VI. sententias Avicennae, Oribasii afferens.

56) Friderici l. c. 57) Piso l. c.

58) Petraeus nosol. P. I. disp. 6. §. 17.

59) Sauvages l. c. p. 238. 60) Herz op. c. passim.

defectu virium corpus humanum perpendiculariter sustinentium, ex motibus inconsuetis orto [61]) etc.

2. Hypothesibus, quoadusque fieri potest, neglectis, vertiginem cum SAUVAGESIO pro *hallucinationis* specie habemus, quâ impressiones et perceptiones erroneae, lapsus metum producentes, ex ignota culpa tum sensus unius alteriusve externi, tum sensorii communis ortae, efficiuntur. Hallucinatur homo in vertigine, non delirat tamen, quia errorem suum statim corrigit ope judicii et aliorum sensuum. Ad vertiginem accedunt, ab ea tamen distinguenda sunt vitia nonnulla *visus* et *auditus* [62]). Ipsa autem vertigo vel morbi *symptoma* [63]), vel *morbum per se* constituit. Ista vel ab aegritudinibus praegressis, imperfecte solutis, e. c. encephalitide, hydrocephalo, apoplexia relinquitur [64]), aut effectus est nunc *violentiarum externarum* (vertigo traumatica sive ab ictu [65])), nunc *diathe-* Diagnosis.

61) DARWIN *zoonom. Vol.* 1. p. 231 et sq.

62) Cfr. P. II. Vol. I. sect. II. cap. XIX. §. CXII. No. 9. cap. XXIII. §. CXXI.

63) Memoratu digna est vertigo *vomitum cruentum* annuncians, aut concomitans.

64) Vertiginem saepissime a febribus malignis, quae capiti inprimis sunt graves, relinqui, jam WEDEL rite perspexit (l. c. p. 10). Vertiginem in convalescente ex febre intermittente, in clinico instituto Vilnensi curavi.

65) Idiopathica haec vertigo aliquando *continua* est. GALENUM non latuit (de loc. affect. 8).

diathesium plurimarum. Proficiscuntur nempe ex iis: 1) *Vertigo inflammatoria* sive *ex plethora*, communissima omnium, saepissime ex vitio haemorrhoidali, menstruorum retentione, graviditate, abusu liquorum fermentatorum oborta, faciei plerumque rubore, capitis, praesertim ad occiput, gravedine, lumborum dolore, alvi tarditate, motibusque febrilibus stipata, corpore jejuno remittens, ceterum ex praeceptis generalibus [66]) dijudicanda. 2) *Vertigo rheumatica sive catarrhalis*, haud raro cum inflammatoria complicatione, sub temperiei mutationibus repentinis, praeviis artuum doloribus, affectionibus catarrhalibus, coryza, cum evidenti visus affectione et generalibus rheumaticis notis [67]) obveniens [68]). 3) *Vertigo gastrica* (*stomachica* Sauvagesii), ob fallaciam symptomatum gastricorum in morbis cerebri [69]) cautissime et secundum regulas generales dijudicanda, aliquando vitio verminoso, saepissime haemorrhoidali aut labi hepatis juncta, praeeuntibus oris amarore, ventriculi morsu etc. — 4) *Vertigo arthritica*, gravis, plerumque periodica, et cephalaeae magnaeque virium jacturae nupta, interdum nexum cum herpete, zostere habens, ac graphice a Musgrave [70]), Stollio [71]), Bang [72]), Barthez [73]) descripta.

66) Cap. I. §. IV. 14. 67) Ibid. No. 15.

68) Herz l. c. p. 336. 69) Cap. I. §. IV. 16.

70) De arthritide anomala. c. 14.

71) Rat. med. P. V. p. 435.

72) *Auswahl aus d. Tagebüch. d. Krankenhaus.* 1785. *Juli.*

scripta. — 5) *Vertigo nervosa* (V. *hysterica*, *hypochondriaca*), adspectus objecti terribilis, inanitionis, animi pathematum, lucubrationum, motus inconsueti, electricitatis, narcoticorum effectus, per modicam licet alvinam evacuationem, vertiginosis aliàs tam salutarem, aucta, urinarum limpidarum profluvio, ructibus inodoris stipata, saepe cum menstruorum a recto tramite aberratione. — 6) *Vertigo fugax* sive *accidentalis*, praecedenti affinis. Quibus singulis *vertigo scorbutica* [74], *venerea* [75], *mercurialis* [76] et *plicosa* addi debent. A divisione vertiginis in *vertiginem cerebri*, *v. visus*, *v. tactus* et *auditus* [77] parum utilitatis in praxi exspectamus. *Morbi gradum* designat divisio vertiginis in simplicem [78], tenebricosam [79) et

73) *Abhandl. über die Gichtkrankheiten. Berlin* 1803. 2. *B.* p. 352. §. 129.

74) Willis de anima brutor. pathol. cap. 7.

75) Astruc de morbo venereo. lib. IX. Paris. 1740.

76) Plus vice simplici sub cura mercuriali in syphiliticis, systemate nervoso admodum sensili instructis, vertiginem ortam vidi. An per actionem hydrargyri in hepar, et per consensum hujus visceris cum cerebro?

77) Darwin (*auditory vertigo*).

78) „Dum exteriora, aut corpus nostrum, aut utraque simul circumagi ac nutare duntaxat videntur. Burserius op. c. Vol. III. cap. IX. §. 294.

79) „Quando praeter apparentem objectorum rotationem aut motum obscuratur etiam visio aut deficit." Ibid. *Synon.* Scotodinia. Scotoma.

et caducam[80]. Quoad vertiginis *sedem*, ea juxta diversitatem caussae cerebrum vel cerebellum afficientis diversa videtur[81].

§. LXXI.

Prognosis. Cura.

Prognosis. 1. Vertigo ut *signum* in morbis optime a HIPPOCRATE[1], GALENO[2], SYDENHAMIO[3], LIEUTAUDIO[4] et VOGELIO[5] interpretata fuit. Quot morbos nervosos ea praesagiat, ex plurimis hujus libri locis palam redditur. Ut *morbus per se*, vertigo inflammatoria, gastrica, nervosa, inprimis si transitoria fuerit, minus timenda, quam reliquae species, potissimum si ad tenebricosam vel caducam pertineant. Vertigo arthritica saepe aliis comparentibus morbis[6], inprimis cutaneis[7], solvitur.

Cura. 2. Vertiginosi nunquam soli domum derelinquere, scalas percurrere, fenestris apertis incumbere

80) „Quando vertigo adeo invaluerit, ut aeger obvia quaeque apprehendere cogatur, ne corruat." Ibid.

81) PURKINJE l. c.

1) Aph. 15. sect. VIII. Coac. No. 105. 106. 141. 144.

2) Loc. affect. lib. III. 8. p. 78.

3) Epist. ad COLE. p. 243. I.

4) *Précis de la médecine pratique T.* 1. *S.* 1. p. 174.

5) De cognosc. corp. humani affect. p. 517.

6) Tenebricosa vertigine, indolis aperte arthriticae, laboravit a. 1811. Comes Vilnensis T., aerius incidit in tumorem glandulae prostatae, ac plane a vertigine liberatus est. Periit a. 1822. apoplexiâ.

7) J. W. GULDEBRAND l. c.

bere aut equitare deberent. Cura vertiginis traumaticae illi aliorum morborum cerebri, a violentiis externis ortorum, similis est [8]). Vertigini *inflammatoriae transitoriae* nil nisi regimen diaeteticum [9]) opponimus. In *permanente*, *venae sectio* [10]), e pede et parva ac repetita [11]), *cucurbitulae scarificantes* nuchae, aut *hirudines* capiti vel in haemorrhoidariis ano appositae, *pediluvia tepida*, *nitras potassae* et *alvum aperientia*, eminentes producunt effectus. Ipsa haec methodus et in *rheumatica vertigine* conducit, cujus tandem cura vesicatorio ad nucham, vel inter scapulas, non neglectis lenibus diapnoicis, ut *acetate ammoniae liquida* cum *nitro* et aqua florum sive sambuci nigrae, sive tiliae europaeae, cui absente omni irritatione inflammatoria et *guajaci resina* addi potest [12]), absolvitur. Calvi capillitium artificiale adhibeant, necesse est. Quodsi vertigo potius processui inflammatorio rheumatico prae–

8) Cap. II. §. XII. cap. III. §. XVIII.

9) Cap. V. §. XXIX. No. 1.

10) A. 1811 feminam Viluae conspexi, quae ad septimum graviditatis mensem perducta, lectum nullo pacto deserere potuerat, quin in vertiginem caducam incideret. Cum aegra gracilis esset, nullasque plethorae notas exhiberet, primum liquorem anodynum ac spiritum cornu cervi succinatum praescripsi, quae remedia cum malum auxissent, illico ad venae sectionem confugi, vertiginem extemplo ac perfecte auferentem.

11) Herz op. p. 406. 12) Herz l. c. p. 419.

praegresso originem deberet, aut aliorum cerebri morborum reliquias constitueret, praeter *setaceum* ad nucham, parvas saepeque repetitas doses *muriatis hydrargyri mitis*, dummodo nulla scorbutica obstabant indicia, summo cum fructu adhibuimus. Quondam *cinnabaris* calomelanos vices egisse videtur[13]. *Vertigo gastrica* raro aut nunquam sub ipso insultu *emetici* usum admittit. Tunc enim auxilium in *clysteribus*, praesertim cum *aceto*, in potu subacido, in fomentatione tepida abdominis, ac in quiete corporis quaerendum. Tempore libero cura radicalis secundum regulas generales[14]) ita absolvitur, ut acidorum, flatuum[15]), vermium obstructionisque hepatis summa ratio habeatur. *Clysterum visceralium*[16]) hîc non obliviscendum. Vertigine ex ventriculi languore *baccae albae piperis nigri*, eo jejuno ingestae, prospiciunt[17]). Magni momenti a nonnullis habetur radix

13) Quercetanus quinque exempla felicissimi usus adducit (in tetrade affect. c. 33). Wedel ait (l. c. p. 16): Nos quoque efficacissima haec ipsa cinnabarina semper deprehendimus, unde etiam vertiginem post febres malignas unica cinnabari abegimus non semel.

14) Cap. I. §. VI. No. 11.

15) R. Magnesiae purae. Sulphatis sodae aa drachmas duas. Seminum coriandri sativi drachmam semis. M. f. pulvis. Cap. ad vesperas cochl. cofeanum unum alterumve.

16) Cap. XVII. §. LXXVII. No. 5.

17) Fr. Hoffmann de praestantia remediorum domesticorum. §. 26.

radix *doronici pardelianches* LINNAEI ad scrupulum [18]). Praeterea maxime ad regimen diaeteticum respiciendum; comedere mane mature et ad horas somni decenter, suadet PLATER [19]). Senibus non admodum plethoricis succolada Inda, juscula ex vino, cum mace, cardamomo et croco, nux juglans condita, nux moschata, zingiber in India conditum prosunt. *Vertigo arthritica* uti cephalaea ejusdem indolis curatur [20]). *Resina guajaci officinalis* in vitello ovi subacta [21]), ulcera artificialia ad nucham, thermae [22]), cura pedum, et evacuatio alvi, urinae ac transpirationis, praecipue prosunt. Vertigo nervosa *aetherem sulphuricum alcoholisatum*, *oleum cajeput*, *succinum*, *corticem cinchonae*, *martialia*, *gummi resinam ferulae assae foetidae*, *radicem valerianae*, *lignum quassiae amarae*, *cubebas*, *semina sinapis nigrae*, *aquas Pyrmontanas cum lacte tepido* [23]), *electricitatem*, *magnetem* [24]) *aliaque* [25]) postulat. Victus ut

18) WEDEL l. c. Diss. an. 1707. p. 15. ait tectorum curatores et hac radice, cum radice valerianae, cubebis et granis paradisi, pulverem adversus vertiginem munientem parare. Idem SAUVAGES (l. c. p. 218) de funambulis refert.

19) Obs. lib. I. obs. 95.

20) Cap. II. §. XII. 5.

21) HERZ l. c. p. 420.

22) HERZ praecipue Freyenwaldae fontem commendat.

23) HERZ l. c. p. 447.

24) *Memoires de la soc. royal. de méd. an.* 1779. p. 653.

25) *Stercus pavonum* siccum ad scrupulum, ut specifi-

ut supra in debilitate ventriculi. Praeterea et rebus externis, adversus cephalaeam nervosam commendatis[26]), potissimum sub paroxysmo locus est. Narratur de vertigine sono tubarum sanata[27]). *Vertigini scorbuticae* antiscorbutica, *venereae* antisyphilitica et *mercuriali* sulphur, secundum regulas ex aliis hujus operis locis eruendas, opponi debent.

Caput XVII.

De hypochondriasi.

§. LXXII.

Definitio. Literatura.

Definitio. 1. Hallucinatio circa sanitatem propriam, quae multo magis perdita reputatur, quam revera est, cum scrupulosa ad corporis statum attentione, anxietate, metu, perstantibus, praeter imaginationis

cum ab antiquis et adhuc a Sauvagesio (l. c. p. 247) commendatur. J. Amelunken secretum in vertigine (Pulvis sciuri, summe rubicundi et potius femellae, quam masculi, ad pondus scutati, quovis mane in vino seu cerevisia, sumtus). Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 4. 1685. append. p. 202.

26) Cap. II. §. XII. No. 11.

27) J. Lanzoni tubarum sonus remedium vertiginis. Act. acad. nat. cur. Vol. I. p. 88.

tionis vitium reliquis animi facultatibus illaesis, *Hypochondriasin* [1]) constituit.

2. Scriptoribus de hypochondriasi [2]) selectis Literatura.

1) A ὑπὸ, sub, et χόνδρος, cartilago, quasi dicas malum sub cartilaginibus (mucronatae scilicet et costarum spuriarum) positum. Morbus resiccativus seu siccatorius Hippocratis (lib. II. de morbis). *Πάθος φυσῶδες*, flatuosa passio Aetii, teste Galeno (lib. III. loc. affect. c. 7). Morbus hypochondriacus, morbus eruditorum, hypochondriaca passio, tartarus hypochondriorum. Arab. *Mirachia* (mesenterium Arabibus *mirach*). Germ. *Hypochondrie*, *Milzkrankheit*, *Grillenkrankheit*. Belg. *Zwaarmoedigheid*. Dan. *Modsot*. Suec. *Miältsinka*. Angl. *Hypochondriac passion*, *low-spirits*, *vapours*. Gall. *Hypochondrie*; *maladie vaporeuse*, *imaginaire*. Ital. *Ipocondria*. Hisp. *Hipocondria*, *pasion hipocondriaca*. Lusit. *Molestia hypocondriaca*. Pol. *Hypochondrya*. Ross. Ипохондрïя.

2) Pontanus theses de affectu hypochondriaco, Basil. 1601. Colerus diss. de scorbuto et hypochondriaca adfectione flatulenta. Basil. 1608. Graba casus laborantis affectu hypochondriaco. Giess. 1608. Janichius diss. de *Ayanth* seu passione hypochondriaca. Basil. 1614. Salandi consilium de melancholia hypochondriaca. Veron. 1617. J. Wolff de morbo hypochondriaco ejusque generatione. Helmst. 1621. 1622. Beckher diss. de affectu hypochondriaco. Regiom. 1623. L. Fischer de affectu hypochondriaco. Brunswic. 1624. De loco vero, foco adfectus praecordialis. ibid. 1631. Mochinger diss. de affectu hypochondriaco. Lips. 1628. Burkhard diss. de hypochondriaca passione. Basil. 1630. M. Martini affectionum hypochondriacarum historia et curatio. App. ad Tract. de morbis mesenterii abstrusioribus. Lips. 1630. Lothus diss.

de morbo literatorum, qui vulgo affectus hypochondriacus indigitatur. Regiom. 1631. Rolfink diss. de affectu hypochondriaco. Jen. 1631. Et Diss. de affectione hypochondriaca. Ibid. 1658. Michaelis de affectu hypochondriaco. Lips. 1634. Brendel diss. de affectu hypochondriaco. Jen. 1637. Hering de melancholia in genere et affectione hypochondriaca in specie. Brem. 1638. Moebius diss. de affectu hypochondriaco. Jen. 1640. Slegel diss. de affectione hypochondriaca. Jen. 1641. Bautzmann diss. de affectione hypochondriaca. Leid. 1643. Polis diss. de affectu hypochondriaco. Francf. 1645. R. Nicandri historia memorabilis feminae bis triennio hypochondria laborantis. Paris. 1646. Banzer diss. de morbo hypochondriaco. Witteb. 1650. Geiger Microcosmus hypochondriacus, sive de melancholia hypochondriaca. Monach. 1651. Mejer casus laborantis affectione hypochondriaca. Lugd. Bat. 1651. Wormius diss. de malo hypochondriaco. Hafn. 1654. Langius diss. de malo literatis familiari sive hypochondriaco. Lips. 1658. Downea diss. de hypochondriaca affectione. Leid. 1660. Wirthius diss. de affectu hypochondriaco. Basil. 1661. Friderici diss. de affectus hypochondriaci genuina indole. Jen. 1662. Sebiz diss. de affectione hypochondriaca. Argent. 1662. Ammann diss. de affectione hypochondriaca. Lips. 1664. Dexbach diss. de affectione hypochondriaca. Basil. 1665. Marche de affectione hypochondriaca. Rost. 1665. Waldschmied diss. de affectione hypochondriaca. Giessen 1666. Westhoff diss. de affectu hypochondriaco. Argent. 1668. P. Zacchias de affectionibus hypochondriacis. Aug. Vindel. 1671. De malo hypochondriaco. Romae 1679. Niesius defensio medica necessaria de affectione hypochondriaca. Francf. 1674. Rupertus diss. de malo hypochondriaco. Erf. 1674. Trombetti *apolo-*

apologia della passione hypochondriaca. Genova 1674. Franchimond a Frankenfeld nexus Galenico-Hippocraticus de passione hypochondriaca. Prag. 1675. Beckmann diss. de affectione hypochondriaca. Lugd. Bat. 1676. Borrichius (Brand?) diss. de malo hypochondriaco. Hafn. 1676. Janssens diss. de affectione hypochondriaca. Lugd. Bat. 1677. Johrenius diss. de affectu hypochondriaco. Rintel. 1678. 1706. Mohrius diatribe de affectione hypochondriaca. Franc. 1678. J. St. Bologna *de l'ipochondria e suoi accidenti. Vienna* 1684. Helwigius diss. de affectione hypochondriaca. Gryphsw. 1685. Leichner diss. casus matronae hypochondriacae. Erf. 1685. Storck diss. de malo hypochondriaco. Altd. 1685. Farra *dell' ipochondria e suoi accidenti e rimedj. Venezia* 1686. Brunner diss. de affectione hypochondriaca. Heidelb. 1688. H. Joly *discours sur une étrange maladie hypochondriaque et venteuse, qui a duré onze ans. Paris* 1689. Lange *traité des vapeurs ou leurs effets et leurs remèdes. Paris* 1689. Vesti diss. de malo hypochondriaco. Erf. 1691. Et: Diss. de affectione hypochondriaca. Erf. 1702. Harwenk diss. de adfectu hypochondriaco. Regiom. 1696. Ortlob diss. de Hydrae in hypochondriis nidulantis origine, indole et antidoto. Lips. 1696. Ziegler diss. casus viri hypochondriaci. Basil. 1697. Schaper diss. de malo hysterico in viris. Rostoch. 1699. Vater diss. de morbo sic dicto hypochondriaco. Witeb. 1702. Crüger diss. casus medicus de malo literatorum seu malo hypochondriaco. Zittav. 1703. Vernon diss. de passione hypochondriaca, hysterica dicta. Lugd. Bat. 1704. Grazz diss. de malo hypochondriaco; germanice *Milzkrankheit*. Regiom. 1708. Baier (Penz?) diss. de malo hypochondriaco. Altd. 1709. Jacobi diss. de malo hypochondriaco. Erf. 1713. J. A. Fischer diss.

 de

de malo hypochondriaco. Erf. 1722. ROBINSON *sy of the spleen, vapours and hysterical melanc Lond.* 1729. MANDEVILLE *treatise of the hypoc dric and hysteric diseases. Lond.* 1730. ADO diss. de affectu mirachiali. Lips. 1734. LUTHER de malo hypochondriaco. Erf. 1737. DE LA M diss. de malo hypochondriaco. Argent. 1738. R TER diss. de morbo hypochondriaco. Goett. 1739. STAHL diss. de malo hypochondriaco. Erf. 1739. S VE diss. idea mali hypochondriaci ejusque praeserv. Kil. 1741. HUEBER diss. compendiosa famosi, c hypochondria vexat, mali theoria et therapia. Wi 1745. JUCH diss. de malo hypochondriaco. Erf. 1 SCHEFFELIUS diss. de malo hypochondriaco. Gryph 1745. STOCK diss. de malo hypochondriaco-h rico. Jen. 1749. Et: Diss. de affectu hypochondri Ibid. 1755. FRAGER diss. de morbo hypochond seu hysterico. Edinb. 1750. CARTHEUSER diss passione hypochondriaca. Fr. ad Viadr. 1751. H. BA STEIN *Beschreibung der wunderlichen hypochondris Krankheit oder von der Darmsucht. Erfurt* 1 BRENDEL diss. de valetudine ex hypochondriis. G 1752. vide opp. T. III. p. 45. CHAUFEPIED diss malo hypochondriaco. Lugd. Bat. 1752. DELIUS nulla ad malum hypochondriacum spectantia. Erl 1757. Vers. German. Nürnb. 1762. C. B. BEHR de affectione hypochondriaca, in Ephemer. acad. curios. cent. 3 et 4. p. 415. *Samml. der med. Soc in Budissin* p. 102 sq. LANGE diss. de malo hy chondriaco. Lips. 1758. BOEHMER diss. de morbo hypochondriis. Viteb. 1760. HAY diss. de affecti bus hystericis et hypochondriacis. Lugd. Bat. 1 ZUCCARINI diss. de hypochondria. Heidelb. 1 BRODKORB diss. de affectione hypochondriaca et sterica. Erf. 1772. HILL *praktische Abhandlung*

der Natur und Heilungsart der Milzkrankheit. Brem. 1776. Baynes diss. de hypochondriasi. Edinb. 1777. Oehme *über die Hypochondrie. Dresd.* 1777. A. Comparetti occursus medici de vaga aegritudine infirmitatis nervorum. Venet. 1780. Siess idea pathem. hypochondriaco - hysteric. cum historia. Giess. 1780. Buch diss. de malo hypochondriaco. Giess. 1782. Etzel diss. de morbo hypochondriaco. v. Eyrel diss. Stollii. T. II. Stark diss. de malo hypochondriaco. Edinb. 1783. Nunn diss. de malo hypochondriaco. Erf. 1784. J. Rymer *treatise upon the indigestion and hypochondriac disease. Lond.* 1785. E. Platner *über die Hypochondrie.* App. ad Dufour *über die Verrichtungen und Krankheiten des menschlichen Verstandes. Leipz.* 1786. Wightman diss. de hypochondriasi. Edinb. 1789. Sievers diss. hypochondriacae atque hystericae dispositionis caussas nonnullas sistens. Helmst. 1793. H. Tabor *Anweisung für Hypochondristen, ihren Zustand gehörig einzusehen und zu verbessern. Dürkheim* 1793. J. K. H. Ackermann *über Blähungen und Vapeurs, Briefe hypochondrischen und hysterischen Personen gewidmet. Naumb.* 1794. Müller *und* Hoffmann *für Hypochondristen, Nervenkranke. Frankf.* 1795. Weber diss. mali hypochondriaci veri ac nervosi notio et natura. Rostoch. 1795. Et: Morbi hypochondriaci veri signa et diagnosis. Ibid. 1795. J. W. L. *von* Luce *Versuch über Hypochondrie und Hysterie. Gotha und St. Petersb.* 1797. Kreysig diss. pathologia mali hypochondriaci. Viteb. 1797. Israel diss. de hypochondriaco malo monita quaedam. Francf. 1798. Mohring diss. de malo hypochondriaco et hysterico. Jen. 1798. Otto diss. de hypochondriaco malo monita quaedam. Francf. 1798. Et: Diss. de hypochondriasi. Ibid. 1805. A. Thomson *Untersuchung der Natur, Ursa-*

adnu–

adnumeramus: SENNERTUM [3]), WILLISIUM [4]), SYDENHA-

chen und Heilmethode der Nervenbeschwerden. Hanov. 1798. SCHIRA commentatio sistens observationem morbi hypochondriaci. Tub. 1800. NIKISCH diss. de hypochondriasi. Francf. 1801. G. W. BECKER *guter Rath an meine Freunde die Hypochondristen. Leipz.* 1803. REICHEL diss. de hypochondria et hysteria. Jen. 1803. K. WEZEL *Sieg über die Hypochondrie. Erf.* 1805. FIEDERLING diss. de hypochondria. Wurceb. 1807. *Beschreibung einer mehrere Jahre lang gedauerten Hypochondrie, wie diese ohne den Gebrauch innerer Arzneyen ist gehoben worden. Berlin* 1808. HAFNER diss. de hypochondriasi et morbo Cocnaesthesis. Landsh. 1808. ALBRECHT *Hülfe für alle, die an hypochondrischen und hysterischen Uebeln leiden. Hamb.* 1809. BAEHRENS diss. meletemata mali hypochondriaci pathognomonica - therapeutica. Duisb. 1810. KLETTEN de malo hypochondriaco rite cognoscendo. Viteb. 1811. G. L. W. HOHNSTOCK *über Hypochondrie und Hysterie. Sondersh.* 1816. K. J. ZIMMERMANN's *Versuch über Hypochondrie und Hysterie. Bamb.* 1816. C. L. KLOSE *medicinisches Taschenbuch für Hypochondristen und solche die es zu werden fürchten dürfen. Berlin* 1824. C. RINGELMANN *über die Natur, das Wesen und die Behandlung der Hypochondrie und Hysterie. Würzb.* 1824. J. SCHROEDER diss. de symptomatologia et aetiologia praesertim de natura et curatione morbi hypochondriaci et hysterici. Rost. 1827. A. TH. BRÜCK *Beiträge zur Erkenntniss und Heilung der Lebensstörungen mit vorherrschend psychischen Krankheitserscheinungen. Bevorwortet und herausgegeben von J. D. BRANDIS. Hamb.*

3) Lib. III. prax. med. part. V. sect. I. cap. 1. et: diss. de hypochondr. affect. Wittemb. 1627.

DENHAMUM [5]), HIGHMORUM [6]), CONRINGUM [7]), SCHENKIUM [8]), WEDELIUM [9]), STAHLIUM [10]), ETTMÜLLERUM [11]), ALBERTUM [12]), FR. HOFFMANN [13]), VIRIDETUM [14]), CHEYNEUM [15]), FLEMINGUM [16]), J. KÄMPFIUM [17]), HALLERUM [18]), FRACASSINIUM [19]), BÜCH-

4) Pathologia cerebri. cap. 11. Pathol. affect. hysteric. et hypoch. vindicata. Opp. T. I.

5) *The entire works. Lond.* 1769. p. 603.

6) De affectione hypochondriaca. Amstel. 1660.

7) Diss. de morbo hypochondriaco. Helmst. 1662.

8) Diss. de passione hypochondr. Jen. 1666. Diss. de malo hypochondr. Ibid. 1668. Diss. aeger labor. malo hypochondr. acorbut. Jen. 1670.

9) Diss. de morbo hypochondriaco. Jen. 1676.

10) Diss. de malo hypochondr.-hyster. Hal. 1703. Diss. de vena portarum, porta malor. etc. Ibid. 1705.

11) Opp. medic. omnia. Francf. 1708. Cap. de malo hypochondriaco et acorbuto.

12) De haemorrhoid. medicina hypochondr. Hal. 1716. De morb. imaginar. hypochondr. Ibid. 1755.

13) Diss. de praecipuo studiosorum morbo, ejusque genuin. caus. Hal. 1699. Diss. de vera morbi hypochondr. aede, indole et curat. Ibid. 1719. Diss. de affectu spasmod. hypochondr. inveterato. Hal. 1734. Opp. supplem. Part. II. et med. rat. systema. T. IV. Part. 3. cap. 6. Respons. et consultat. T. II. sect. 3. casus 29 — 39. sect. 4. cas. 143 — 146 etc.

14) *Sur les vapeurs. Yverdon* 1726.

15) *The english maladie, or a treatise of nervous diseases of all kinds. Lond.* 1739.

16) Neuropathia, seu de morbis hypochondriacis et hystericis. lib. III. Poema. Eboraci. 1740.

17) De infarctu vasorum ventriculi. Basil. 1751 (in HAL-

Büchnerum [20]), Pommeum [21]), Garboeum [22]), Hoppeum [23]), R. Whyttium [24]), J. U. Bilgerum [25]), Gattenhoffium [26]), Zevianium [27]), Ploucquetum [28]),

leri collect. disput. med. pract. T. VII). Et: *Für Aerzte u. Kranke bestimmte Abhandl. v. einer neuen Methode die hartnäckigen Krankheiten, die ihren Sitz im Unterleibe haben, besonders die Hypochondrie, sicher und glücklich zu heilen. Leipz.* 1784. Edit. alter. *Augsb.* 1791.

18) Diss. de malo hypochondriaco. Goett. 1752.

19) Naturae morbi hypochondriaci investigatio. V. opusc. patholog. Lips. 1758.

20) Diss. de variae therapiae necessitate tam in hypochondriaco, quam hysterico malo. Hal. 1747. Diss. de singulari sensibilitate hypochondriacorum, ejusque caussis. Ibid. 1749. Diss. de vero ortu mali hypochondriaci. Ibid. 1769.

21) *Essai sur les affections vaporeuses des deux sexes, Paris* 1760. Vers. Germ. *Bresl.* 1775.

22) Diss. sistens experimenta quaedam circa malum hypochondriacum. Hal. 1762.

23) *Hamb. Magazin. B.* 8. *St.* 6. *No.* 3. *B.* 11. *St.* 4. *No.* 1. *B.* 14. *St.* 4. *No.* 3.

24) *Beobachtungen über die Krankheiten die man gewöhnlich Nervenübel, ingleichen hypochondrische oder hysterische Zufälle nennt. A. d. E. Leipz.* 1766.

25) *Nachrichten an das Publicum in Ansehung der Hypochondrie, oder Samml. verschiedener für das ganze Publicum gehörender, medicinischer Schriften. Kopenh.* 1767.

26) Diss. de hypochondriasi. Heidelb. 1769. Continetur in J. P. Frank delectu opuscul. T. I. p. 1.

27) *Del flato a favore degl' ipocondriaci. Verona* 1775. Vers. German. cum notis Kreysigii. *Leipz.* 1794.

TUM [28]), TODEUM [29]), WEICKARDUM [30]), C. REVILLONUM [31]), STORRIUM [32]), G. F. HILDEBRANDUM [33]), J. REIDIUM [34]), VILLERMAY [35]), GEORGET [36]), J. P. FALRET [37]), J. F. SEYFFERTUM [38]) et H.

28) Diss. de morb. neuricis, praecipue ea specie, quae ex infarct. abdominal. oritur. Tübing. 1791.

29) *Nöthiger Unterricht für Hypochondristen. Kopenh.* 1797.

30) *Vermischte Schriften B.* 1. p. 174.

31) *Recherches sur la cause des affections hypochondriaques, appellées communément vapeurs. Paris* 1779. Vers. Germ. Goth. 1781.

32) *Untersuchungen über den Begriff, die Natur und Heilbedingungen der Hypochondrie. Stuttg.* 1805.

33) *Ueber die Hypochondrie* in HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk. B.* 1. p. 37. *B.* 3. p. 13.

34) *Essays on hypochondriacal and other nervous affections. London* 1816. Versio Germ. cum additam. HAINDORFII. Essen. 1819.

35) *Traité des maladies nerv. ou vapeurs, et particulièrement de l'hystérie et de l'hypochondrie. Paris* 1816. Et: *Diction. des sciences médicales T.* 23. p. 107.

36) *Traité sur la physiologie du système nerveux et spécialement du cerveau: recherches sur les maladies nerveuses et particulièrement sur le siège, la nature et le traitement de l'hystérie, de l'hypochondrie* etc. *Paris* 1821.

37) *De l'hypochondrie et du suicide. Considérations sur les causes, sur le siège et le traitement de ces maladies, sur les moyens d'en arrêter les progrès et d'en prévenir le développement. Paris* 1822.

38) Diss. de hypochondriasi. Lips. 1824.

et H. SCHNAUBERTUM [39]). Accedunt qui de tuen literatorum sanitate egerunt [40]).

§. LXXIII.

Symptomata. Necroscopia.

Symptomata. 1. In hypochondriasi incipiente aegri, v geti ceterum et functionibus sat bene procede tibus, mala multigena, nullo evidenti princip invicem connexa, utplurimum solo eorum rela cognoscenda, quaeque alii spernerent, cum scr pulosa attentione, non sine exaggeratione ena rant. Gravior morbus annuntiatur animi abj ctione [1]), imbecillitate [2]), fluctuatione [3]), irrit bilita

39) *Beytrag zur Erkenntniss des Wesens der Hypocho drie und Hysterie und deren richtige Behandlung. E senberg* 1827.

40) Addat. auctoribus in P. I. Vol. I. sect. I. §. IX. §. X. 9. §. XI. 14. Edit. secundae citatis: GRATAROL de conservanda valetud. literatorum. FABR. Tr. de l terator. tuenda et restit. valetudine. GESNERUS i praecept. tuend. sanit. HORSTIUS de sanitate studio PICTORIUS in meth. san. FICINUS de studios. sa tuend. JAC. SYLVIUS de victus ratione facili ac sal bri pauper. scholast. GÜNTHERUS in hortulo sa HOLLINGIUS de salubri studios. victu. JOH. SYLVI de studios. et eorum, qui corporis exercitat. addic sunt, tuenda valetud. WEDELIUS diap. de diaeta lit rat. WALDSCHMIDIUS disp. med. san. studios. A BERTI in hygien. c. 15. de sanitatis moderamine i literatis. MATTHAEI de studios. sanitate tuenda. Ha 1721.

1) „A levi strepitu saepe pavent, ut, si vel arboru folia levi motu se invicem atterant, gravissima saep

bilitate inconsueta, diffidentia de se ipso aliisque [4]), impotentia proprios labores rite absolvendi, silentio [5]), tristitia, solitudinis amore, phantasia perversa, proclivitate ad somnum minime recreantem et a tristibus somniis interruptum [6]). Accedunt lucida intervalla, ubi nemo hypochondriaco lepidior. Jam vero caput obtuse dolet, aures tinniunt, oculi obnubilantur, lingua aspera evadit, sapor, praesertim matutinis horis, depravatur, saliva

mala praesto futura, et vel Hannibalem ante portas esse opinentur." BUCHNER diss. cit. de singulari sensibilitate etc. p. 22.

2) *Le son le plus léger le fait transire d'horreur;*
Et de son cerveau creux la membrane affligée,
Du moindre ébranlement se trouve dérangée.
L'hypochondre de J. B. ROUSSEAU.

3) JUNCKER diss. de variabili hypochondriacorum mente. Hal. 1746.

4) Hypochondriacus haud raro universum genus humanum, proprio excepto individuo, perversum, ac sibi infensum existimat; hoc individuum solum curans, reliquumque orbem terrarum negligens, nihilominus ut quivis desideriis suis obviam eat, exposcit, quod nisi accidat, inprimis si alter ad eosdem honores consequendos, ad quos ipse adspirat, concurrere audeat, id pro injuria, quin immo pro crimine habet, atque sic vitam infelicem ducit, ordinemque publicum perturbat.

5) BOERHAAVE praelect. ad institut. TISSOT l. c. p. 76.

6) G. FR. FRANCUS DE FRANKENAU de somnio hypochondriacae morbi imminentis nuncio. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 4 et 5. 1673 et 1674. p. 105.

liva spumosa, aliquando dulcis, rejicitur, carnes flaccidae fiunt, totum corpus languet, et saepe sub minimo motu aut animi pathemate sudore perfunditur. Interea aegri saepe voraces ex erroribus in diaeta sibi novas attrahunt aerumnas. Quocunque in casu serius ocyus tensio, inflatio ventriculi, vel ipso tactu cognoscenda, nec non sensus ligaminis, hypochondria, secundum diaphragmatis decursum perstringentis, superaccedunt. Quin immo, hypochondria, et maxime sinistrum, tument, ac in locis intestini coli flexuris respondentibus, attactum aegre ferunt. Flatus mira volubilitate intestina percurrere ac variis sub rerum positionibus explodi [7]) solent. Incommoda haec plus minusve continua, et interdum in solo corporis latere sinistro obvia [8]), per intervalla adhuc augentur, ac aliis malis sociis, paroxysmos terribiles efformant, praesertim autumno, hieme, aestate fervidissima et in feminis, circa catameniorum tempus, saevientes, quorumque sequens est imago. Aegrotus percipit inquietudinem et jactationem, praecordiorum angustiam ac sensum,

7) Monachum hypochondriacum novit Weickard (l. c. *B.* 2. *St.* 2), qui, dum manum dextram cum sinistra per aliquod tempus fricabat, tandem ructus vehementes expellere incipiebat.

8) Hypochondriacus *pro dimidio suo corpore* consilium meum expetiit, asserens se tantum ad latus sinistrum aegrotare, altero autem optime valere. Cuncta symptomata hanc assertionem confirmarunt.

sensum, ac si conscientia a crimine commisso augeretur, cordis tremorem aut palpitationem cum pulsu parvo et irregulari, respirandi difficultatem [9]), sufflaminatis fere spiritibus, gutturis constrictionem, aquae horrorem voluntate tamen vincendum [10]), pondus ventriculi, nauseam, aliquando vomitum materiae acidae, tenacis ductilis, sebaceae [11]), aestum hypochondriorum, cum pulsatione epigastrii, flatuum, prius veluti incarceratorum, evacuationem sursum et deorsum, atque hîc interdum cantum aemulantium [12]), calores fugaces, partiales extremitatum, sudore viscido coopertarum, frigus, quandoque cadavericum [13]), formicationis sensum ad cutem, subsultus tendinum et musculorum abdominalium aliorumque, dolores ad spinam vertebralem, fletum [14]), vertiginem et lipothymiam. Ad acmen sic perducto malo, sub copioso, aut urinarum cum crystallo claritate certantium fluxu [15]), nonnunquam cum stran-

9) Kisner diss. de suffocatione hypochondriaca. Lugd. Bat. 1670. Walterus diss. de suffocatione hypochondriaca in viro. Lugd. Bat. 1688.

10) Haud adeo rarum symptoma. Cfr. nota 39.

11) D. Ludovici de vomitu hypochondriacorum sebaceo. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 3. 1672. p. 456.

12) Pechlinus apud Fr. Hoffmann.

13) Sydenham l. c. p. 91.

14) Idem l. c. et quidem vel in maribus, hystericarum instar.

15) R. J. Camerarius diss. de diabete (!) hypochondriacorum periodico. Tubing. 1696.

stranguria, aut comparente ad faciem hydroa, pl rima mala evanescunt, aliaque, ast minore gradu, manent. Morbo enim jam jam inveterat nunquam recte se habent hypochondriaci. A mala perseverantia spectant dolores, varia in loc et praecipue in caput [16]), irruentes, debilitas praesertim pertinax alvi obstructio, haud raro hebdomadas, menses [17]) protracta, cum faecib aut ita induratis, ut digitis, vel instrumentis e trahi debeant, aut muco ductili, gelatinoso ol ductis [18]). Sociae crebro fiunt haemorrhoide nunc coecae, nunc, at non semper [19]), cum lev mine fluentes. Urina mox crassa, cum sedimen lateritio et pellicula iridis colores ludente, ali quando nigra [20]), mox frigida [21]), mox alimentoru com

16) B. Gullmann cephalalgia gravis hypochondriac febre anomala pertinacissima stipata tandemque felic ter expugnata. Acta acad. nat. cur. Vol. V. p. 143.

17) Salmuth (cent. I. obs. 24) obstructionis alvin per dimidium annum durantis meminit.

18) Kämpf *neue Methode*, p. 3. G. F. Hildebran *Geschichte der Unreinigkeiten im Magen und den G därmen. Braunschw.* 1789. *Th.* 1. §. 350.

19) Sic Fr. Hoffmann (diss. c.) contra Stahlium ju docuit.

20) J. P. Eberhard hypochondriaci excreta omnia n gra. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. ann. 1. obs. 6 (et semen hic nigrum fuisse fertur). Ann. 2. obs. 6 schol. S. Ledel de singulari in hypochondriasi sym ptomata. Ibid. Dec. III. ann. 9. 10. obs. 69. Hypc

comestorum indolem exhibens [22]). Haec plerumque fermentationi veluti acidae subjiciuntur [23]). Redeuntibus pluries supra descriptis paroxysmis, aeger, jam habitum specificum, vix verbis describendum, luridum, oculis in orbitis profunde locatis, adeptus, a consideratione conditionis suae plane absorbetur, ac proprium crebro explorans pulsum, in statum omni commiseratione dignum [24]) incidit. Enimvero ab uno ad alterum medicum aut agyrtam se convertit, re vera nulli fidem tribuendo, ac nullius praeceptis diu obtemperando. Si illi reditus prosperae valetudinis praedicatur, indignatur, aliàs in desperationem incidit. Quamvis peculiari eloquentia medica [25]) dotatus, attamen metu quid obliviscendi percussus, schedulae ope,

chondriaci cujusdam urina nigra mihi in scribendo atramenti locum tenuit.

21) Miscell. acad. nat. cur. dec. II. ann. 4. obs. 140.

22) Fourcroy *élémens de chimie et d'hist. nat.* T. 10. p. 99.

23) Acida primarum viarum inter constantia hypochondriasis symptomata jure refert Hildebrand l. c.

24) Via malorum, quibus talis miser premitur, ex eo elucet, quod superveniente morbo aliquo acuto, hypochondriasis curriculum suspendente, etiamsi dolorifico, aeger tamen libentius illum, quam habituale malum perferre est paratus, — quod pluries observavi. Cfr. Revillon l. c.

25) Praesertim feminae complicationem hysteriae cum hypochondriasi exhibentes, *eloquentiâ hac medicâ*, excellere solent.

ope, observationes, quaestiones, dubia contin
tis, memoriae succurrit. Librorum medicor
studio deditus, morbos, de quibus legit et au
hos ipse jam possidere mox autumat. Effect
pharmacorum omnis generis vituperare est solit
a tonicis enim irritari, a refrigerantibus debilit
et ab evacuantibus exhauriri fatetur. Alii cubic
lum proprium multorum annorum curriculo n
deserunt, fenestras aperiri nunquam permittu
vel et diu noctuque transpirationis fovendae gra
lecto incumbunt, alii faeces strictissimo exam
subjiciunt, gustant [26]), medico e longinquo af
runt [27]), vel alias actiones nauseantes comm
tunt [28]). Hallucinationes hypochondriacorum, p
stante ceterum rationis usu, aliquando eum atti
gc

26) Commilitonem hypochondriacum habui, asserente
sibi periculum febris biliosae imminere. Suscitatus,
caussam talis praesagii indicaret, respondit; nam f
ces meae a nonnullis diebus plus solito sunt amara

27) Hypochondriacus, alto loco natus, ad Lithua
confinia habitans, medicum suum in Borussia deg
tem omni hebdomade cum vasis faecibus suis repl
adire erat solitus. Quamvis haec vasa in curru, pe
liari artificio recondita fuerint, attamen ad confi
quae Lithuaniam a Borussia separant, perducta, pu
canorum, utpote mercium prohibitarum suspicion
alentium, attentionem minime aufugerunt. . .

28) Hypochondriacam Viennae novi, cibos solum
sticantem, succum extractum deglutientem ac reject
caput mortuum medico, ut illud probe examina
committentem.

gunt gradum, ut se habere imaginentur calculum in vesica urinaria [29]), foetum in utero [30]), rabiem caninam [31]), luem veneream, polypum in corde [32]), viscera vacua [33]) etc Sunt qui foetorem perpetuum

29) Henr. ab Heer (observat. oppido rar. obs. 27) a tali aegro quaesivit, quisnam calculosum eum judicaret? Indignabundus respondebat: egomet ipse. Nec ulla persuasione a concepta ista opinione dimoveri potuerat.

30) Hochstederus dec. VI. consil. 4. Klein in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1815. *Septbr.* p. 65.

31) Autumno ann. 1815 vir nobilis, a lupo rabido morsus, hydrophobiâ in clinico meo obiit. Consanguineus illius, hypochondriacus, qui aegroto administraverat, aquam illico abhorrere incipit, se eodem morbo laborare sine spe contendens. Opii larga porrecta dosi, somnus plurimarum horarum imaginationem placavit. Obsonville infeliciorem fuisse, ex illius biographia, in *Magazin encyclopédique* (Vol. 2. 1816) recensita, apparet.

32) Ch. R. Hannes de gravi affectione hypochondriaca periculum vitae minante, et falsa imaginatione polypi cordis. Nova acta acad. nat. cur. Vol. V. p. 64.

33) Judaea 56 annorum, mercatoris officio sagaciter fungens, ab initio anni 1816. ad proximum mensem Junii, praeter symptoma consueta hysteriae et hypochondriasis, sensum ac si nonnullae corporis sui partes vel *vacuae* essent, vel *labi* vellent, experitur. Mentis omnino compos, ac fallaciam perceptionis plane noscens, nihilominus continuo exclamat: caput mihi vacuum, — capite destituta sum, — dentes mihi labuntur, — (varias corporis partes indicando) — hic omnia aperta sunt. Cutis, quae illi etiam decidere videtur,

tuum percipiant [34]), suntque qui tactum duplicem experiantur [35]). Ad realia mala pollutiones nocturnae, vel immodicum veneris desiderium [36]) spectant. Accedit idea impotentiae ad coitum [37]). Generatim hypochondriaci sub quocunque negotio, etiamsi bene procedente, haesitare solent [38]). Aegre ferunt congregationes hominum, ut in ecclesiis [39]), comitiis, theatris, nec non conspectum regum, principum [40]). Sunt, qui nisum quid sive incongrui,

sensu perfacto instructa est. Acies oculorum potius aucta. Auditus normalis. Ita sapor. Dum autem aegra comedit, sensum alimentorum ad os sacrum usque cadentium percipit.

34) Morgagni de sed. et caus. morb. epist. XIV. No. 28.

35) Eberhardus in Nov. act. acad. nat. cur. Vol. III. p. 348.

36) Hypochondriacos venere maxime gaudere, jam Mercurialis (lib. I. de capit. affect. c. 10) testatur.

37) Quid imaginatio in impotentia virili excitanda valeat, P. IV. Vol. II. sect. I. cap. de impotentia virili demonstrabitur.

38) E. c. sub medio orationis publicae. J. de Muralto affectus mirachialis in theologo, qui timore quodam inassueto, dum cathedram conscenderet, percellebatur, et tremore membrorum afficiebatur, curatus acidulis et pulvere *Birckmanni*. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 8. 1689. p. 16.

39) C. Schröter de muliere pagana hypochondriaco-melancholica, quae ad templi sacraria se appropinquare non audet. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 5 et 6. 1697 et 1698. p. 550.

40) Nonnullos nosco, qui tali oblata occasione a lipothymiae imminentis sensu corripiuntur.

grui, sive peruiciosi perficiendi, experiantur [41]). Alii a timore maniae, apoplexiae anguntur, aut mortem determinato et praedicto die exspectant. „Ast! quis potest omuia ac singula hypochoudriacorum symptomata recensere, quae quot adoriuntur individua, tot fere diversas ludunt tragoedias" [42]).

2. Cadavera hominum, saltem pro hypochondriasi habitorum, exhibuerunt [43]) cerebrum nigrum [44]), steatoma in eo [45]), vitia cordis vaso- Necroscopia.

Qq 2 rum-

41) J. A. Merckli de malancholia hypochondriaca cum horrendis tentationibus et insidiis diabolicis. Miscell. acad. nat. cur. dac. III, a. 5 et 6. p. 668. Reil *und* Hoffbauer *Beyträge zur Beförderung einer Kurmethode auf psychisch. Wege. Halle* 1812. 1. *B.* p. 586. Reil *Rhapsodien* p. 309. Coquum hypochondriasi laborantem curavi, qui aliqnoties, dum maximo quodam cultro ad labores suos perficiendos ntebatur, id ob metnm sibi ipsi injuriam inferendi, rejiciebat. Barbitonsor Viennae consilium meum impetravit, asaerens se in officio suo exercendo saepe nisum experiri clientibus suis gulam rescindendi.

42) Fr. Hoffmann med. rat. syst. l. c. §. 3. Loew de Ersfeld diss. Proteus medicus, varias morborum facies efformans, seu affectio hypochondriaca. Prag. 1708.

43) Naumburg *Sections-Geschichte eines Hypochondristen. Museum der Heilk. B.* 4. p. 47. Lindt *Krankheits-Geschichte, Tod und Leichenöffnung eines Hypochondristen.* Ibid. *B.* 3. p. 215.

44) Paullini in Miscell. acad. nat. cur. dec. II. ann. 6. append. p. 37.

45) Strauss diss. de aegro affectu hypochondriaco capitisque steatomate laborante. Giess. 1683.

rumque majorum [46]), scirrhum pylori [47]), morbos hepatis [48]) (rarius tamen quam credebatur [49])), lienis [50]), pancreatis [51]), intestinorum [52]), omenti [53]), venas portarum amplissimas [54]) et meseraicas instar intestini dilatatas [55]), varicosas [56]) et sanguine viscido repletas [57]).

§. LXXIV.

C a u s s a e.

Praedisp. et occasion. 1. Hypochondriasi ansam porrigunt: vitium hereditarium [1]), aetas inter annum vigesimum et

46) Zacchias lib. III. c. 15. Lieutaud hist. anat. med. lib. II. obs. 795.

47) Hochstedærus dec. V. p. 502. 588. Bonet sepulchr. lib. I. s. 9. obs. 18.

48) Lieutaud l. c. lib. I. p. 135.

49) Hartmann diss. de liene in lienosis saepe insonte. Francf. 1791.

50) Blasius in Comment. in Veslingium p. 67.

51) Swalwe pancrene. Amst. 1668. p. 194.

52) Eph. nat. cur. dec. I. ann. 4—5. obs. 192. dec. II. ann. 6. obs. 132. cent. I. obs. 20.

53) Bonet l. c. obs. 20.

54) Lieutaud synop. prax. med. p. 91.

55) Gaurinonius consil. 484. Kupfer diss. de volvulo sanguinac. In Halleri collect. disp. med. pract. Vol. III. p. 374.

56) Lud. Mercatus T. III. lib. 1. cap. 17.

57) Rhodius cent. II. obs. 76. Bonetus sepulchr. T. I. p. 226.

1) Chr. M. Adolphi de malo hypochondriaco haereditario. Ephem. acad. nat. curios. cent. 5 et 6. p. 171.

et quinquagesimum, educatio cum nimia sanitatis sollicitudine [2]), morbi hypochondriaci in aliis adspectus [3]), diuturna in nosocomiis mora [4]), aegritudines chronicae [5]), febres intermittentes [6]), dysenteriae [7]), morbi cutanei neglecti maleque curati [8]), inprimis abusus cinchonae [9]), opii, adstrin-

Fr. Hoffmann med. rat. syst. l. c. §. 19. Observavi praeterea prolem matrum hystericarum dispositionem ad hypochondriasin agnoscere.

2) Dum parentes, ob minima licet infantum incommoda, tumultum mox faciunt, ad querelas eos cogunt, eorumque attentionem continuo in propriae valetudinis conditionem dirigunt; talis proles vix hypochondriacum evitabit malum.

3) Juvenes dispositionem ad hypochondriasin habentes, cognovi, qui eam amiserunt, commutato institutore hypochondriaco cum alio, serena mente praedito.

4) Rusticos, milites, operarios aliosque, munera prius in aëre aperto perficientes, a protracta mora in nosocomiis, e. c. ob vulnera, fracturas ossium, psoram etc. hypochondriaços redditos fuisse, plus vice simplici vidi.

5) Consuetudo morbum proprium diu observandi, vel eo fugato, imperium suum in corpus sanum exercet.

6) Legatur de hoc memorabili argumento: Ortharus apud Schenk lib. I. obs. 6. Ettmüller de abusu praecipit. c. 3. §. 5. Horst lib. X. obs. 28. p. 189. Fr. Hoffmann l. c. obs. 1.

7) Praegressis dysentariae epidemiis, hypochondriasis frequentius obvenire solet.

8) „Ex causis praeternaturalibus considerationem potissimum merentur praegressi morbi incongruis medicamibus adstringentibus, opiatis, narcoticis perperam ac praepostere curati." Haller l. c. §. 21.

adstringentium [10]), purgantium [11]), mercurii [12]), venena [13]), balnea frigida [14]), haustus aquae glacialis [15]), liquores fortes [16]), cibi flatulenti [17]), pingues, nimii, praesertim in convalescentia [18]), mos

9) Porrige haemorrhoidario corticem, et facile fiet hypochondriacus.

10) E. c. in diarrhoeis, fluore albo.

11) SCHAEFFER in HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 1816. *Mai.* p. 29.

12) Post curam mercurialem plures hypochondriacos factos vidi. Forte ex irritatione hepatis, a stimulo specifico hydrargyri? quandoque ex salivae jactura. Cfr. J. J. W. DOBRZENSKY DE NEGROPONTE illustrissimi hypochondriaci mors misera ob inunctione mercuriali, cum observat. ROS. LENTILII. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 1. 1670. dec. II. a. 10. 1691. append. p. 54.

13) Fere omnes, quos a deglutitia venenis mineralibus liberare potui, hypochondriaci evasere. Cfr. G. N. HILL *osservazioni sull' uso e effetti dell' arsenico preso internamente. Giornale della soc. med. chirurgica di Parma. Vol.* 9. p. 289.

14) Saltem in praedisposito, paroxysmum hypochondriacum a balneo fluviatili excitatum vidi.

15) BOHNIUS lib. I. de affect. med. dupl. c. 7. p. 152.

16) Centurionem militum curavi, prius sobrium et perfecta sanitate gaudentem, qui cum ann. 1814. Carlsruhi, ad diem festivum Imperatricis suae celebrandum, a sociis largam *punch* calidi copiam ingurgitare coactus fuerit, extemplo in rebellem hypochondriasin incidit.

17) BLANCARDO (P. II. Prax. c. 61), et *cibos acidos* addenti, experientia aliter edoctus, haud assentior.

18) Memorabilis FR. HOFFMANNI observat. diss. cit. §. X.

mos pravus celeriter comedendi, cibos non satis manducandi, consuetudo tempore pastus legendi, ciboque cum literis devorandi, mellea scitamenta [19]), jejunia [20]), vita sedentaria, inprimis flexo anterius corpore [21]), quies repentina post motum [22]), regimen claustrale [23]), caelibatus [24]), exercitium medicinae [25]), scriptio [26]) et lectio libro-

19) Quae dulcis fallacia, tyrannis gulae grata, sed sanitati noxia, inprimis si larga manu sumantur.

20) Judaei Lithuani haud raro hac ex caussa insultus hypochondriacos patiuntur.

21) Fr. Hoffmann l. c. obs. 5. Hypochondriasin morbum scribarum, lusorum, sartorum, sutorum etc. esse, constat. „A situ corporis antrorsum incurvato et a fibulatoriis ad abdomen arcte adplicatis, hoc valde comprimitur. Hinc constat ratio, cur litterati, aut alii, qui circa negotia sua in situ corporis incurvato deprehenduntur, hypochondriaci fiunt." Büchner diss. therap. §. 3.

22) Milites qui bellum conficiendo hibernant, aut ex officio militari ad civile transeunt, egeni, derepente divites facti, reduces ex itineribus, denique ii, qui exantlatis laboribus otio cum dignitate frui optant, saepe in hypochondriasin incidunt.

23) Jam C. Piso (de serosa colluv. p. 241) hypochondriasin pro morbo presbyterum declarat.

24) Cum hypochondriasis frequentissime inter caelibatarios obveniat, ea pro peculiari punitione egoismi nuptias aversantis haberi posset.

25) Quid miri, si notio morborum regnantium, si continua circa morbos aliorum sollicitudo, si observatio malorum maximorum ex minimis aliquando incom-

librorum argumenti medici [27]), intensio mentis [28]), taedium [29]), philautia et vita luxuriosa [30]), morsus conscientiae, animi scrupuli [31]) aliaque pathemata diu pro-

modis evolutorum, si exempla mortis repentinae, forteque ipsa sympathia, medicos hypochondriacos reddet?

26) Haud vero medicus auctor, morbum, de quo scribere intentus est, ipse habere credit.

27) Inter multa alia medicinae popularis detrimenta et istud pertinet, quod hypochondriasi ansa porrigitur.

28) Haec caussa multas alias antecellere solet, inprimis si contemplatio circa objecta abstrusa versetur. Sic judaei Lithuani saepius per studium *Talmudi*, inprimis *Gemarae*, hypochondriaci evadunt. Quam recte hinc dicit Wenzel (*Versuch einer Seelendiätetik. Grätz* 1801. p. 37) asserens: „*Nichts schadet der Seele und dem Leibe mehr als übermässige, regellose Anstrengung der Geisteskräfte, zumal wenn sie mit andern schwächenden Einflüssen verbunden ist, oder der Betreffende mit geringen Talenten versehen, sich dadurch mit Gewalt zum Gelehrten machen will.*"

29) E. c. vita ruralis in adsuetis urbi.

30) Dum res ad vitam sustinendam sese quasi homini ultro exhibent, dumque omnis generis voluptas exhausta est, tota attentio in proprium dirigitur individuum, et hypochondriasis basis ponitur.

31) „Iidem huc pertinent, qui e teneris severioris disciplinae ac religionis praeceptis imbuti, absque rectiore boni malique judicio, omnia tuta timent, perpetuis animum scrupulis flagellant, hominum consortia fugiunt, atque nonnisi propriae imaginationis ideis, ac suarum vigore imaginum pascuntur, quem nec doctoris demum theologi consilia delent." Gattenhoff l. c. §. 9.

protracta [32]), aut superata [33]), venus nimia [34]), onania [35]) et tandem atmosphaerae conditio inconstans, frigida [36]), humida, qualis vere et autumno est, inprimis si plurimae allatarum caussarum invicem concurrant [37]).

2. *Caussa proxima* hypochondriasis quaerebatur in atra bile [38]), in hepate plus justo calido et liene debili [39]), in vitiis venae portae, arteriae coeli- Proxima.

32) Recentiores auctores de hoc argumento pulchrius non scripsere, quam Horstius (lib. IV. p. 194) at Pechlinus (obs. 31. p. 71). Inter illos lege Zimmermann *von der Erfahrung B.* 2. p. 480.

33) Qui ex violento amore convalescit, *vacuum*, facile a malo hypochondriaco replendum, percipere solet.

34) Adeas, quaeso, Marcard *Beschreibung von Pyrmont B.* 2. p. 234.

35) Caussa haec reliquas, quot quot sunt, superat.

36) Fr. Hoffmanno tamen non assentire audeo, utpote qui hypochondriasin pro morbo in Germania et septentrione frequentiore, quam in Gallia et Italia declaret. Cfr. Ludolff diss. de malo hypochondriaco-hysterico incolis Saxoniae inferioris proprio. Erf. 1725.

37) „Equidem experientia doctus propria mihi persuasum habeo unicam aliquam harum causarum haud facile morbum hypochondriacum producere, sed necesse esse, ut illarum plures accedant ad illius generationem.“ Seyffert l. c. p. 12.

38) Galenus de locis affectis lib. III. c. 7. Cfr. Swieten comment. in Aphor. Boerhaavii T. III. de melancholia.

39) Horstius op. c.

coeliacae et vasorum meseraicorum [40]), in tartaro [41]), in ataxia spirituum animalium [42]), in spasmo tubi alimentarii [43]), in labefactatione ventriculi [44]), in vitio hypochondriorum [45]), in phlogosi membranae mucosae intestinalis [46]) etc. [47]). Ad nos quod spectat, hypochondriasin pro morbo universi systematis nervosi, sese praecipue in gangliis abdominalibus [48]), plexibus cardiacis et cerebro [49]), modo cultro anatomico haud demonstrando, exserente, habemus, in quo morbo sensus

40) Sennert l. c.

41) Chemicorum antiquiorum secta, unde morbum *tartarum hypochondriacum* vocarunt.

42) Sydenham l. c. 43) Fr. Hoffmann ll. cc.

44) Highmor l. c. Conring l. c. Wedel l. c.

45) Fernelius lib. VI. de part. morb. et sympt. c. 7.

46) Fr. Hoffmann l. c. (aliquando). Broussais (semper).

47) Negroponte analogia terrae motus, anno elapso in Tyrole facti, cum hypochondriacis. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 2. 1671. p. 123.

48) „Patet, malum hypochondriacum in toto equidem genere nervoso et fibrarum muscularium systemate residere, maxime tamen primas vias occupare." Büchner diss. de vero ortu . . §. 4.

49) Crederetne Falret (l. c.) revera se novi quid dixisse, ubi post Willisium (l. c.), Büchnerum (l. c.) aliosve ait: *„Presque toujours le cerveau est primitivement affecté dans l'hypochondrie, très rarement la lésion d'un autre organe peut en être regardée comme la cause éloignée."* ?

sus universalis internus [50]) ita laeditur, ut impressiones morbosas sensorio communi committat, unde aeger de mutationibus in corpore suo contingentibus falsas accipit notiones, a perceptione ingrata concomitatas, quibus propius eruendis attentionem omnino impendit, at impedito sensuum externorum, quatenus agitur de objectis internis, auxilio, et vitiata simul imaginatione, quin falsas illas notiones corrigere valeat, quamobrem aucto potissimum in encephalo malo, viscera, quae inde nervos accipiunt, praesertim cor, hepar, lien, ventriculus et intestina, tonum amittunt, functiones perverse absolvunt, et tandem corrumpuntur, quod efficit, ut intricatissima aliunde aegritudo in mala adhuc longe graviora convertatur.

§. LXXV.

Diagnosis.

1. Si admittamus, hypochondriasin in hallucinatione sensus universalis interni (coenaesthesis) et in vitio imaginationis consistere; sequitur, *neminem pro hypochondriaco declarandum esse, cujus sensus universalis internus realia mala denunciat et cujus judicium de perceptionibus suis morbosis rectum est.* Quum vero haud pauci dentur morbi, quorum praesentia (inprimis dum eorum forma

Generatim.

50) Hafner l. c. M. E. A. Naumann *einige Bemerkungen über das Gemeingefühl im gesunden und krankhaften Zustande. Leipz.* 1824.

forma necdum ita evoluta est, uti ea in libris et scholis medicis depingi solet [1])), vix aut ne vix quidem in sensus medicorum cadit, ac igitur per aegrorum tantum enarrationem cognosci potest, facile fit, ut istorum querelis nulla fides tribuatur, et res imaginationi adscribantur, quarum existentia adhibita majori diligentia aut doctrina erui potuisset. Humanitatis hinc nomine exigimus, ne hypochondriasis diagnosis oscitanter et temere instituatur [2]). Cavendum quoque ne recondita animi pathemata praetervideantur.

Larvae morb. hypochondriacae.

2. Morbi frequentissime *sub larva hypochondriasis* obvenientes sunt vitia organica cerebri [3]) et

1) Vix auctorem, vixque professorem inveni medicum, qui morborum imagines vividis nimis coloribus non pingeret. Fit inde, ut morbi saepe non cognoscantur, nisi maximum illum gradum, qui oblatae imagini respondet, attingant. Hoc cum haud crebro accidat, nonnulli morbi rariores existimantur, quam revera sunt. Sic legas velim descriptionem *gastritidis*, sicuti ea in compendiis obvenit. Dic nunc, quoties in vitae tuae curriculo talem morbum vidisti? Forte bis, ter, forte semel aut nunquam! attamen inflammatio ventriculi, uti reliquiae illius testantur, haud rara est.

2) Juvenis medicus, in hypochondriasi stabilienda facilis, hunc morbum vulgatissimum reputavi. Modo quum multum studii antequam aegrotorum querelas imaginationi adscribam, impendere soleam, rarius longe in hypochondriasin incurro.

3) Cfr. Strauss l. c. et casus cap. II. §. X. 12 (31) allatus.

et medullae spinalis [4]), morbi cordis vasorumque majorum [5]), tubercula pulmonum [6]), calculi biliosi [7]),

4) Ecclesiasticus Viluensie, adspectum floridum exhibene, ec continuo de laesa valetudine conquerens, ut hypochondriacus lippis et tonsoribus notus erat. Morbo vero exactius examineto, *ancylosis vertebrarum dorsi* detecta est.

5) Lancisi (de euevrysm. prop. 55. p. 82). Meckel (*mémoires de Berlin* 1755. p. 76). Corvisart (*sur les maladies et les lésions organ. du coeur et des gros vaisseaux. Paris* 1806. p. 34). Testa (*Ueb. d. Krankheiten d. Herzens. A. d. I. v.* K. Sprengel. *Hall.* 1813. p. 135. 173) et Kreysig *die Krankh. d. Herzens. Berl.* 1814. 1. *Th.* p. 332), pulcherrime objectum, de quo egitur, illustrarunt. Anu. 1807. Viluae cadaver Itali eecui, inopinete ex ruptura anevrysmetis aortae demortui, qui miser a plurimis medicis pro importuno hypochondriaco declaratus fuerat. Ceterum caveudum quoque, ne mox omuem motum inordinatum cordis aut erteriarum, saepe ex nervorum lusu venientem, pro effectu vitii orgauici harum partium habeamus, in quem errorem plurimi studio morborum cordis dediti, et propria edhuc experientia destituti incidere soleut.

6) Plures aegros, utriusque sexue, et praesertim juvenes, pro hypochondriacis declaratos, accuratissime cum examinaverim, de praesentie *tuberculorum pulmonis* nullum remanebat dubium. Immo Sauvages peculierem speciem *hypochondriasis*, sub nomine *phthisicae*, e Fracassinio stabilitam, retinuit. Mirum est, et explicatu haud difficile, quod evoluta omnino phthisi pulmouali, non solum metus hypochondriacue evanescit, sed securitas phthisicis propria oritur, quam observa-

liosi 7), taenia 8), scirrhus pancreatis 9), ventriculi 10), angustationes tubi alimentarii 11), scrophula mesenterii 12), calculus renalis 13), diabetes 14), ne dicamus de reconditis vitiis arthriticis 15), carcinomaticis, plicosis, scorbuticis et venereis,

tionem cum REILIO (*Fieberlehre* 2. B. p. 593) communem habeo.

7) In viginti ultra aegrotis, pro hypochondriacis declaratis, praesentiam calculorum bilia detexi. Huc *hypochondriasis calculosa* FRACASSINI et SAUVAGESII (spec. 8) spectaret, si talem morbum hypochondriasi adscribere liceret.

8) Compara symptomata taeniae cum iis hypochondriasis, et facile de errandi occasione persuasus eris.

9) HIGHMORUS disput. anat. p. 47. HARDERUS obs. 59. p. 242.

10) Cfr. §. LXXIII. No. 2 (47).

11) In cadaveribus eorum, qui multa symptomata hypochondriaca exhibuerant, et praesertim de pertinaci alvi tarditate conquerebantur, vel et diarrhoea chronica vexabantur, angustationem unam alteramve in tractu intestinorum inveni. Cfr. ABICHT diss. de intestinorum coarctat. diarrh. chron. causa min. vulg. Vilnae 1816.

12) Glandulae induratae mesenterii, plexibus nervorum mesaraicorum irritationem infarendo, facile plexum coeliacum in consensum ducunt, unde plurima symptomata hypochondriaca, ast certe non hallucinationi tribuenda, originem trahunt.

13) MORGAGNI de sedib. et caus. morb. Ep. XXXVI. art. 21.

14) CAMERARII diss. citat. Semel ipse diabeten sub larva hypochondriasis, in judaeo, detexi.

15) MORELOT *observation d'une goutte consécutive, d'une*

nereis, quae priusquam formam a propria indole praescriptam induunt, saepe systemati nervoso insidias struunt, ac eam hypochondriasis speciem constituunt, quam auctores non inepte *cum materia* appellarunt.

3. Ad genuinam hypochondriasin concludimus: dum praemisso stricto ac reiterato examine neque in familia [16], neque in anamnesticis [17], neque in praesentibus symptomatibus sufficiens ratio alterius aegritudinis praesentiam admittendi invenitur; dum aeger non constanter eadem mala, sed fere quoque die alia iterumque alia accusat [18]; dum habitus, in recenti morbo, vix laesam valetudinem indicat; dum praeter digestionem et alvinam evacuationem, functiones reliquae rite procedunt; Notae genuinae hypochondr.

mélancolie hypochondriaque. Sedillot *rec. périod. de la soc. de méd. de Paris. T.* 30. p. 54. *Sammlung der med. Soc. in Budissin.* p. 444. „Nec est infrequens futuros arthriticos fieri prius hypochondriacos." Stoll.

16) Si quis e familia descendit, in qua morbus visceris cujusdam, inprimis cordis, hepatis, uteri communis est, duplex cautela requiritur, ne incipientem forte similem aegritudinem pro hypochondriasi declaremus.

17) Quoties hypochondriasis symptomata, post morbum acutum, etiamsi adspectu levissimum, ut e. c. febris catarrhalis, colica etc., evolvuntur, fides illis minime tribuenda, ac de reliquiis hujusmodi morborum cogitandum, inprimis quatenus a praevio processu inflammatorio pendere possunt.

18) „Signorum maximum est numerus." Manoet.

cedunt; dum aegrotus, mente recreatus, malorum suorum plane obliviscitur, sub taedio autem derepente in ea relabitur; dum caussae aliàs hypochondriasi faventes, praesertim intensio mentis, animi pathemata et onania praecesserunt, dumque aeger medicos, sine valente caussa, crebro mutat.

Distinct. a hyster. et mania. 4. Evitato periculo, vitia organica viscerum nonnullorum cum hypochondriasi confundendi, aliud minoris quidem momenti, at semper non spernendum se offert, scilicet *hysteriam* [19]) et *maniam* [20]) pro hypochondriasi declarandi, aut vice versa; de quo argumento infra.

Monitum. 5. Neque credendum hypochondriasin, sibi semper plane similem esse [21]). Pro varia nempe aegrorum constitutione [22]) diversam admodum indolem

19) P. II. Vol. I. sect. II. cap. XIV.

20) Cap. XXV. §. CVI. No. 5. Sic Sauvagesii tam pulchre depicta *melancholia argantis*, sive *maladie imaginaire* (nosol. meth. T. III. P. I. Morb. class. 8. gen. 19. spec. 4), ad hypochondriasin, sed non ad melancholias spectat.

21) S. A. Ponticelli *di tre spezie d'affezione isterica e ipochondriaca. Lucca* 1739. Leidenfrost diss. de mali hypochondriaci ad minimum sextupli specie. Opuscula phys. med. Lemgo 1797. T. I. No. 4.

22) „Vidi viros lacertosos, inquit Tralles (tract. de usu opii sect. III. p. 37), torosos, robustos, nihilominus hypochondriacos; vidi alios tenuioris corporis habitus, teneriori solidorum omnium compage praeditos, malo hoc misere afflictos; vidi sanguine et succis plenos, aeque ac macilentos ejus tyrannidem expertos;

dolem ea exhibere solet. Maxime *status hypochondriacus in corpore plethorico* medentium attentione dignus est [23]. Praeter symptomata generalia hic observantur dolores ventriculi post cibos ingestos, aestuatio hypochondriorum, pulsatio regionis epigastricae, fere anevrysma arteriae epigastricae simulans [24]), epistaxis, rubor faciei et malarum, calores vagi, interdum vel a parva vini degustatione excitati, nec non cruciatus haemorrhoidales.

§. LXXVI.

Prognosis.

1. Malum hypochondriacum, taediosum et difficillimae curationis est. Viam illud arthritidi, ischiadi, calculo renum, cachexiae, scorbuto [1]), polypo Periculum.

vidi satis exercitatos mobilique vivendi generi addictos; vidi sedentariam et otiosam degentes vitam, perinde aegritudine hac odiosa laborantes."

23) *Affectus Mirachialis*, antiquorum, de quo dissertatio ann. 1734. Lipsiae edita, auctore Lembder praeside Adolphi legenda est. Cfr. *Fracassinii hypochondriasis inflammatoria*, egregie ab Ettmüllero descripta.

24) Albers *über Pulsationen im Unterleibe.* Allen Burns *von einigen der häufigsten u. wichtigsten Herzkrankheiten, ferner vom Aneurysma der Brustaorte, von Pulsationen in der obern Bauchgegend* etc. *A. d. E. Lemgo* 1813 p. 313—316.

1) Graba diss. de affectu hypochondriaco cum symptomatibus scorbuti. Giess. 1608.

polypo cordis, obstructionibus viscerum abdominalinm, amnesiae et melancholiae [2]) sternit. Interdum, at non semper [3]), adversns varios morbos, praesertim febriles et contagiosos immunitatem impertit, aut in illis sive crisin [4]) sive remedinm [5]) agnoscit.

Semiotica. 2. Graviorem morbum indicant: tensio hypochondrii sinistri, alvus pertinaciter clausa, urina clara, complicatio cum hysteria et aliis aegritudinibus. Urina nigra sine febre, menses et haemorrhoides moderate fluentes, morbnm solvunt. Pessimi ominis sunt, vertigo, coecitas, tabes, utpote periculum apoplexiae et mortis indicantes.

§. LXXVII.

C u r a.

Generatim. 1. Hypochondriasis, morbi delicatioris generis [r]), cura bifaria est: altera enim *tempus liberum*,

2) Kery diss. de connubio inter melancholiam et malum hypochondriacum. Erf. 1797.

3) Morton de variolis. cap. 6. opp. p. 382.

4) Ritter *neuere Erfahrungen über die Heilkräfte der Thermalquell. in Wiesbaden.* v. Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 20. *B.* 3. *St.* p. 143.

5) Hartmann diss. dysenteriae malum hypochondriacum solventis exemplum. Francf. 1787.

1) Pulchre Sennertus (diss. c. §. 131): „Verum haec omnia expedire difficillimum est. Etenim cum indicationes dentur contrariae, et quidem ventriculus plerumque debilis ... calida requirat, contra inflammatoria dispositio .... refrigerantia requirat, caute agendum, ne, dum uni prodesse studemus, alteri noceamus.“

rum, altera *paroxysmum* respicit. Generatim, monente jam MONTANO [2]), „in curatione illius non licet praefinire tempus unius mensis aut anni sicuti in aliis morbis contingit, sed oportet in toto vitae tempore curationi operam dare." Quocunque in casu primum est caussas morbi, de quibus aegri non semper conveniunt [3]), quoadusque fieri licet, removere, ac perpetuum sibi praefigere vitae regimen.

2. Suadendum hinc est hypochondriacis, ut moderate studiis iisque selectis [4]), si liceat, in aëre libero [5]) incumbant, — ut honestum otium animique recreationem non vilipendant [6]), — ut sint Vitae regimen.

2) Consil. No. 230.

3) „*La première difficulté, qu'on a à vaincre avec les gens de lettres, quand il s'agit de leur santé, c'est de les faire convenir de leurs torts.*" TISSOT l. c. p. 13.

4) LUDWIG diss. de contentione studiorum moderanda. Plurimis adaptari potest, quod TISSOT de eruditis nonnullis dicit: „*espèce d'hommes, qui, attachés à l'ouvrage comme le manoeuvre à sa bêche, pourroient être comparés à quelques Fakirs des Indes; comme eux ils se séparent du genre humain, comme eux ils se macèrent de plein gré, sans que souvent il en revienne le plus léger avantage à la société.*" l. c. p. 64.

5) Ait PLINIUS junior: „animus eorum, qui in aperto aëre ambulant, attollitur." Et TISSOT: „*Souvent même c'est au milieu des délassements, que naissent les idées les plus heureuses et c'est en se promenant à la campagne, qu'un des plus beaux génies de ce siècle a composé ses immortels ouvrages.*"

6) SENECA (de tranquillitate vitae) inquit: „Enim ad-

sint contenti sorte bonisque in se collatis [7]); — ut corpus debito modo exerceant [8]), et quidem deambulatione, vectione in curru inprimis equos gubernando, equitatione [9]), quae omnia in locis amoenis [10]), citra defatigationem [11]), absente vento [12]),

modnm fertiles egri perpetno et sine intermissione agricolis inservire non possunt, ita assiduus labor animnm turbat, ejusque vires justo citius exhaurit." Eleganter VALERIUS MAXIMUS (lib. III) ait: „Danda est remissio animis; meliores alacrioresque requieti surgunt." Nec minus eleganter dicit RIVINUS: „utilissimum et necessarium ad sanitatem servandam his est, non raro museum cum palaestra, pennam cum gladio aut reticulo, libros cum pila, sellam cum equo, otium cum saltu mutare" (de agrest. vitae sanitate, disput.). Cfr. FR. HOFFMANNI tractatus: de studiis per regulas diaetet. facilitand. p. 53. et TISSOT l. c. p. 133.

7) Quod sis, esse velis nihilque malis. MARTIAL.

Statt ängstlich deine Uhr zu richten und zu putzen,
Zu spähn, ob jedes Rad leicht in das andre greift,
Und frei um seine Spindel läuft,
Ermuntre deinen Geist, den Augenblick zu nutzen,
Der Zeit, die dir vorüberschweift,
Die schnellen Fittige zu stutzen.

THÜMMEL's *Reisen in das mittägige Frankreich. Th.* 7, p. 92.

8) GALENUS de tuenda valetudine. MERCURIALIS ert. gymnastic. aliique infra recensendi.

9) SYDENHAM opusc. med. cap. VII.

10) Hinc GALENUS (l. c. lib. I): „omnia optima sunt exercitia, quae non modo totum corpus exercent, verum etiam animum oblectare possint."

to [12]), habitaque ratione pastuum [13]) peragenda sunt; — porro itineribus, maxime maritimis, item natatione [14]), culturâ hortorum, excursionibus botanicis, zoologicis, mineralogicis, laboribus agrariis, venatione [15]), sphaeromachiâ, pila, conorum lusu, decursione ad annulos, quintana [16]), exercitiis militaribus etc. Hiemali tempore commendanda vectio in traha, exercitium artium mechani-

11) Recte Aristoxenus monet: „qui exercitio utitur, caveat lassitudinem." Cfr. Celsus lib. I. c. 2. Notari etiam merentur Nenteri verba, „quies post motum fortiorem non statim suscipiatur" (fund. med. P. I. p. 224). Quam cautelam aurigae observant, dum equos celerrimo cursu defatigatos, non stabulo illico includunt.

12) Sanctorius (med. stat. aph. 25. sect. V) decrevit: „exercitium violentum, ubi spirat ventus, malum."

13) „Post coenam stabis, aut passus mille meabis." Et Sanctorius (l. c. aph. 6): „corpora, quae a nimio exercitio illico cibantur, laeduntur." Cfr. Diss. Plazii de usu med. exercit. corp. Lips. 1726.

14) Si aeger debilis et arthriticus fuerit, in aqua subcalida. v. Chr. Lang de thermis carolinis. p. 253. et Plaz l. c. p. 72.

15) Dolaeus (encycl. med. p. 54) venationem ut efficacissimum remedium ad phantasticas imaginationes dissipandas, commendat.

16) *Traité des tournois, joûtes, carrousels et autres spectacles publiq.* — Gutsmuths *Gymnastik für die Jugend* 1793. Ejusdem: *Spiele zur Uebung u. Erhol. d. Jugend.* 1796. et Vieth de eodem argumento. Elias's *Anfangsgründe d. Gymnast. od. Turnirkunst. Bern* 1816.

chanicarum, corporis motum exposcentium, ut tornatoris, ludi idem efficientes, ut sphaeristerium [17]), armorum agitatio, choreae [18]), tandem oscillatio [19]), lecti pensiles [20]), cantus [21]), tractatio instrumentorum musicalium [22]), circulum sanguinis exagitantium, lusus scenici [23]), spectacula, inprimis comoediae [24]), lectio [25]) librorum animum exhilarantium [26])

17) *Le noble jeu du billard.*

18) „Non solum autem corpori choreae, sed et animo optimam offerunt medicinam, dum hilaritatem et oblectamentum conciliant, ita ut optimo jure iis commendari queant, qui ex phantastica imaginatione aegotant." Plaz l. c. p. 31.

19) Decumbat aeger super asserem longum, extremitatibus ambabus firmatis, ac auxilio famuli depressum propriaque vi elastica redeuntem. Possunt adulti et *cunis*, eorum longitudini accommodatis, uti.

20) Cfr. cap. VII. §. XXXV. 10.

21) De cantus vi in corpus humanum legantur Pechlinus (lib. III. obs. 29), Rodericus a Castro (med. polit. lib. IV. c. 16) qui ait: „quo facilius itineris molestias ferat viator, cantat; carceris taedium captivus musica lenit: et nauta symphonia modulatur, ut maris metum depellat." Unde etiam dictum: „onera portantes, si cantant, minus molestiam sentiunt," quod a vulgo Rossicorum, omnia fere munera cantando perficiente, probatur.

22) Musicae in hypochondriasi effectus describuntur in Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 1. p. 4.

23) Optimus modus aerumnarum obliviscendi is est, alieni hominis actiones imitari, cui scopo quondam *convivia regalia* (*Wirthschaften*) inserviebant.

24) Auctoribus Molière, Regnard, Destouches, Ma-

rantium [26]) et cachinnos commoventium [27]), lusus mode-

rivaux, Picard, Favart, Fabre d'Eglantine, Dumoustier, Collin d'Harleville, Goldoni, Kotzebue, Nota, Scribe etc.

25) . . . . tu solatia praebes;
Tu curae requies, tu medicina venis.
Ovid. lib. IV. trist. eleg. X.

26) En elementa pro *bibliotheca antihypochondriaca. Il Decamerone del* Boccaccio, *l'Orlando fur. dell'* Ariosto, *la secchia rapita del* Tassoni, *il Riccardetto del* Forteguerri, *l'Orlando inamor. del* Berni, *la Cicceide del* Lazzarelli, *Bertoldo, Bertoldino e Cacasenno, il Malmantile racquistato del* Lippi, *I ragguagli di Parnasso del* Boccalini, *gli Epigrammi del* Pananti, *la Corneide di* Gamera, *le favole del* Pignotti, *gli animali parl. del* Casti, — *Pills to purge melancholy, Tristram Shandy, Lousiad, Bozzy and Piozzi, Pindariana, Love's vagaries, Crazy tales for grown gentlemen, the Rivals, School for scandal, Founding hospit. for wit, Gretna Green, the Irishman in Spain, Rule a wife, and have a wife, the Dramatist,* — *Les essays de* Montaigne, *les satyres de* Boileau, *Gilblas de Santillane p.* le Sage, *les mille et une nuit, traduit de l'arabe p.* A. Galland, *les oeuvres de* Pigault le Brun, *la bibl. univers. des romans, composée p. une société de gens de lettres.*— Rabner's *Satyren u. Briefe.* Wieland's *poet. u. pros. Werke. Ein komisch - humoristisch satirisches Quodlibet. Halberst.* 1825. — *Jana* Kochanowskiego *Pieśni i Fraszki. Antypasty małżeńskie.* Maurycyusza Trzyprzyckiego *dwor mający w sobie osoby i mózgi rozmaite. Furfanterye Polskie.* Achazego Kmity *Spitamegeranomachia i List od żydów do mes-*

moderatus latrunculorum aut alea, et quocunque in casu societas hominum mente hilari laetaque praeditorum [28]), praesertim epulando [29]). Quae singula

syasza. Zablockiego *Dzieła teatralne.* X. Baki *Uwagi o śmierci niechybney, przedrukowane w Wilnie* 1807. *Dzieła* Krasickiego. *Pisma heroi - komiczne* Waorierskiego *i* Kniaznina.

27) De efficacia *risus* in hypochondriasi legantur: Rommelius in Act. nat. cur. dec. II. a. 8. obs. 176. Camerarius syllog. memor. p. 63. Alberti diss. de risus commodo et incommodo in oeconomia vitali. Hal. 1746. Pechlin obs. p. 464. Summus princeps, *Petrus M.*, paroxysmis mali hypochondriaci obnoxius, illico ab iis liberabatur, dum ad risum commoveri potuerat, quo in negotio sannio aulicus, *Balakirjew*, excellebat. v. *Neue Anekdot. v. Peter dem Grossen, gesammelt v.* Golikow. No. 119. In Eph. germ. dec. II. ann. 1 et 2. de quodam musico gravissima hypochondria cum melancholia correpto, narratur, cui pharmaca cuncta respuenti et nihilominus anxie ea poscenti, medicus cantici illius ecclesiastici „*vom Himmel kam der Engel Schaar*" clausulam, quae sic sonat: „*geduldig, fröhlich allezeit*" una cum ejus usitata melodia in charta remedii loco notabat, qua formula inspecta in tantum solvebatur cachinnum aeger iste, ut perfecte restitutus, statim grabatum derelinqueret.

28) Ait Aristoteles (lib. I. c. 7): „homo natura aptus est ad coetus *societatemque.*" Et Seneca: „*haec* morborum impetus arcuit, senectuti adminicula prospexit, solatia contra dolores dedit (de benefic. lib. IV. c. 18)." Legitur: „Tibia et psalterium suaves edunt cantus, sed utrumque suavis *lingua* vincit." Societatem autem

singula eo magis proficiunt, quo magis animum distrahunt ac a consideratione proprii corporis avertunt, quod interdum ab ipsis obtinetur infortuniis [30]), et amore [31]), dummodo Platonico [32]). Prae-

feminarum, ingenio ornatarum, illi marium (vel scopo animum hypochondriaci distrahendi), longe ob id antepono, quod mares vix aliter, quam de negotiis politicis, oeconomicis aliisque saepe ingratis, aliquando non sine ridicula eruditionis ostentatione pertinaciter loqui sciant, feminae contra ea incomparabili polleant arte, non solum de objectis amoenis leviter disserendi, et nobis ipsis modo imperceptibili talia proponendi argumenta, qualia requiruntur, ut enarrando aerumnarum obliviscamur, sed etiam (quod philautiae nostrae maxime arridet) historias nostras cum attentione auscultandi, ac languentem jam jam sermonem, verbulo debito loco dicto, excitandi.

29) Quantum profit socialiter victitare, quo modo multis tunc alimenta magis delectamento sint, inprimis si ex aliena inconsueta culina proveniant, proverbia Germanis familiaria docent: „*In Gesellschaft essen, es schmecke einem unter der Gesellschaft viel besser, fremd Brod gedeihe besser, denn einheimisches* etc.“

30) Sic hypochondriacos plures sanatos vidi, a vicissitudinibus politicis, a jactura patrimonii etc.

31) Joepsenus (manuduct. ad vit. long. P. I. c. 12. p. 137) de amore dicit: „hic ubi temperatae moderationis limites non transgreditur, torpentam viscerum calorem excitat, languentem stomachi virtutem erigit, remorantem concoctionem adjuvat, sanguinem bonum gignit, spiritus copiosos parit, florentem faciei coloram conciliat, mentisque serenitatem affert.“ „*Ayant besoin d'une véhémente diversion, pour m'en*

Praeterea curandum, ut aeger sensim sensimque fidere propriis perceptionibus morbosis desinat [33]). Juvat interdum, ut medicus ab initio se querelis aegrorum plenam fidem adhibere, quodammodo simulet, donec, mota prius dubitatione, tandem pro falsis, viriliter declaret [34]). Ad astutiam

distraise, je me fis par art amoureux, et par estude, à quoy l'âge m'aydait; l'amour me soulagea, et retira du mal qui m'étoit causé par l'amitié." MONTAIGNE *oeuvr. T.* 3. *L.* 3. p. 73.

32) Quamvis enim hypochondriaci aliquando temporarium levamen a seminis jactura persentiant, attamen non dubitandum, jacturam spermatis repetitam iis nocere.

33) Hypochondriacos plures sanare mihi licuit, cum eos de *mendacio* sensus eorum universalis interni persuadere potui. Dum scilicet novis angebantur timoribus vanis, jacturam sanitatis respicientibus, eos interrogabam, quidnam sentirent de nonnullis ephemeridibus politicis, novitates sine delectu et fide recipientibus, e. c. de *Zaschauer* Rigae, de *Constitutionel* Parisiis, de *Morn. chron.* Londini editis? Nec verbum illis credimus, respondere solebant. Et cur quaeso? Quoniam nos centies et ultra in errorem duxerunt. Et fidem tamen adhibetis perceptionibus vestris morbosis, maxime fallacibus, quae vobis millies hoc et hoc annuntiarunt, quin unquam vel simile quid contigerit!

34) „Prudentia vero hic omnino opus est, verbaque duriora sic moderanda sunt, ut ea ex amore proficisci vel ipse aeger notare possit, quia prius probe perpendendum, an et quo animo aeger sit laturus, cum quosdam non nisi aegerrime ferre sat constet." RIEDLIN lin. med. ann. III. Jun. obs. 30. p. 422. Ita juxta

tiam plurimi recurrunt [35]), at plerumque sine emolumento, cum cognito errori facile alter pejor succedat [36]).

3. Ast supervacaneum foret mentem componere velle, nisi simul *victus* ratio haberetur. Generatim esto ille simplex [37]), ac magis exercitio corporis [38]), quam ventriculi viribus, literatis saepe infensis [39]), respondens. *Panis* sit triticeus et secalinus probe coctus, bene fermentatus, mediocriter salitus, seminibus anisi, carvi, foeniculi conditus, non calidus, non durus et siccus. Simila- Continuatio.

PLATONEM (lib. I. de legibus): „medicns primum prudenter *persuadere*, non imperare debet." Elucet inde *necessitas eloquentiae* pro medico, de qua aurea verba protulit LANCISI de recta medicorum studiorum ratione instituenda. Opp. varia Vol. II.

35) Melancholia hypochondriaca pia fraude curata. Miscell. acad. nat. curios. dec. II. a. 1. 1682. p. 449. Cfr. cap. XXV. §. XI. No. 2.

36) Cfr. CHICOINEAU diss. an aegrotantes imaginarii sola diversitate idearum sanandi sint? 1713.

37) RIVINUS (l. c.) paganorum hinc edulia suadet.

38) Praeceptum istud Hippocraticum (lib. III. de diaeta) eleganter illustravit RAMAZZINI (lib. de principum valetud. cap. VI. p. 58). Spectat huc et PINICELLI praeceptum (in mundo symbol. lib. V. No. 33): „qui enim sapientiae operam daturus, eum oportet esse victum tenuem."

39) Homines vitam literatam ducentes, majorem hostem non agnoscere, quam ventriculi robur, LANCISI (de subitanea morte lib. I. c. 22) et TISSOT (l. c. p. 78) jure monuerunt.

milaginei usus non sit continuus. *Carnes* laudabiles sunto, pullastrorum, gallinarum, caponum, pullorum gallinaceorum, phasianorum, perdicum, turdorum, attagenarum, alaudarum et avium campestrium, nemoralium et montanarum, vitulina, agnina, cervicina, et juniorum animalium, bubula, lepusculi, capreoli, cervi, elixae potius quam assae. *Ova* gallinarum recentia et tremula facilis coctionis sunt. *Pisces* eligendi mediocres et fluviatiles, veluti sunt trutae, lucii, percae, funduli, ac ut flatulentia eorum aliquo modo cohibeatur[40]), initio mensae aliis cibis praemittantur, si tamen cum carne et aliis non miscueris, rectius facies[41]). *Legumina* et *olera*, dummodo haud flatulenta, non plane fugienda[42]). Maxime arrident spinacia oleracea, rumex acetosus, daucus carota, lactuca sativa[43]), urtica dioica[44]), beta rubra[45]), asparagus et

40) Fien. de flatu. c. 7.

41) Fabr. Hildanus de tuenda valetud. p. 15. sic, determinatis saltem diebus, et religionis catholicae praecepta jubent.

42) Novi hypochondriacos, quibus victus animalis, eos roborandi gratia, cum damno praescribabatur, quique longe melius victum vegetabilem ferebant, nec mirum, si ad proclivitatem hypochondriasis ad scorbutum respiciatur.

43) J. Lanzoni de malo hypochondriaco lactucae usu curato. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 2. 1694. p. 41.

44) Herba junior, in Lithuania usitata, vix a spinacia, si coquatur, distingui potest.

et capares [46]). Pro *acetariis* conveniunt aurantia, limonia, citria, ribes et eorum succi. Ex *fructibus* conducunt cerasa acida, pruna ungarica, uvae passae, amygdalae dulces, pistaceae, pinei, poma *Borsdorfensia*, cotonea. *Potus* sit *vinum* [47]), suaveolens, rhenanum, neccaricum, de *Graves*, burdegalense rubrum (si opus debitae aquae quantitate remixtum [48])) et, nisi aeger plethoricus sit, dulce hispanicum, cyprinum, aut amarum absynthii, versus coenae finem [49]). *Cerevisia* sit clara, defaecata et lupulo bene condita. *Bellaria* sunto conservae rosarum, amomi zingiberis, semina foeniculi, carvi, coriandri, cortex pomorum aurantiorum saccharo condita. Plethoricis glacies, vulgo *sorbetto*, conducit. Iis exceptis *cofea* post prandium fere omnibus salutaris, ita guttae aliquot liquoris alcoholisati dulcis, vulgo *liqueur*,

45) Herba junior Polonis et Rossicis, sub nomine *botwina* in usu est. Ita radix, reliquorum olerum instar decocta.

46) Benivien. obs. 105. Sennert l. c. §. 141.

47) J. C. Fehr. hypochondriacus vino generoso curatus. Ephem. acad. nat. cur. cent. 9 et 10. p. 275.

48) Legatur Weickard *philosophischer Arzt. Frkf. a. M.* 1790. p. 150.

49) Langhans (*von den Krankheiten des Hofes oder der Weltleute. Bern* 1770. p. 133) aliique (Hildebrand l. c.) hypochondriacis suadent ut inter edendum vix aut ne vix quidem bibant, cui consilio subscribere nequeo.

liqueur, cujus vero ante pastum usus[50]) damnandus est. Digestionis opere absoluto, plethoricis *aqua frigida* sat copiose hausta auxilii specifici vires exserit[51]). In reliqnis, praesertim tempore frigido humidoque, *theae* locns est. Multum enim in hypochondriasi transpirationi prospicere refert[52]). Somnus, si consnetudo id concedit, in sinistro latere corporis capiendus, et pro re nata protrahendus[53]). Praecedatnr a *coena vespertina* modica ant nulla[54]), et sequatur eum *jentaculum*, ventri-

50) Quamvis non libenter usus nationales, utpote plerumque experientiae innixos, contemnam, attamen nullo pacto consuetudini Rossorum et Polonorum, ante pastum crematum haurientium, assentire possum.

51) Theden *neue Bemerkungen und Erfahrungen* 1782. p. 138. Hufeland: *das Element des Wassers als Heilmittel.* Ejusd. *Journ. der pr. Heilk.* 1814. 1. *Heft.* p. 11. Interea ne quid nimis, rite animadvertente Hildebrand l. c.

52) Montanus consil. 131. a tempestatum scilicet injuriis munire praecordia suasit, gestando super ventriculi regionem vulturis pelle. Conducunt et extremitatum frictiones, mane et vesperi susceptae.

53) Hypochondriaci praesertim plethorici, aliquando pejus se habent, ubi diutius solito somno indulgent, unde regula generalis hic statui nequit.

54) Consuetudinis potissimum ratio habenda, quae si coenam fert, in aegro plethorico maxime fructus horaei conducunt: aegro haemorrhoidario iterum brassicam acescentem crudam, et illius succum cum oleo olivarum mixtum, Lithuanorum more, suademus.

ventriculum non obruens [55]). Ordo hisce in omnibus naturae legibus affinis stabiliendus [56]); cui et alvi evacuatio submittenda.

4.* Ut MONTANI pro hypochondriaco consilium: „fuge medicos et medicamenta facileque convalesces" [57]), nos non attingat, *pharmacis* parum utimur, eaque haud libenter mutamus [58]). Eorum enim loco hypochondriacos ad *fontes medicinales*, quorum aquae saponaceae, salinae et tandem ferrugineae sunt, mittimus [59]); ad usum tum Pharmaca.

55) Jentacula ex carnibus, piscibus, praecipue fumo induratis et acidis, cum cremato et vino composita, nisi agatur de militibus aliisque vehementi corporis exercitio addictis, cane pejus et angue fugienda. *Cioccolata, thea, cofea, lac* simplex eorundem sunto loco.

56) Mos hodiernus, jentaculum prandiiforme (*dejeûner à la fourchette*), et coenam vespertinam pro prandio sumendi, quo dies in noctem, nox in diem convertuntur, sanitati, et laboribus literariis similibusque obstat; nemo enim cum successu tali jentaculo sumpto negotiis per totam diei reliquam partem operam dare potest; et qui somno *nocturno* non indulget, animi vires amittit.

57) l. c. Idem testantur AETIUS tetrab. II. serm. 2. c. 10. SENNERTUS prax. lib. III. P. V. sect. I. cap. 6. WELSCHIUS cent. I. cons. 100. p. 135 etc. CH. M. ADOLPHI de felici melancholiae hypochondriacae sine ullo remedio solutione. Acta acad. nat. cur. Vol. I. p. 546.

58) Jam SENECA dixerat (epist. I): „Nil sanitatem magis impedit, quam crebra medicamentorum mutatio."

59) Edit. secundae. P. I. Vol. I. sect. II. cap. VI. §.

tum internum tum externum. Nisi id liceat, pharmacis solum studemus alvum apertam tenere, flatus expellere, vires digestionis excitare, nimiam systematis nervosi sensibilitatem compescere ac universi corporis tonum restituere. Quibus indicationibus satisfaciunt 1. *eccoprotica*, ad vesperam porrecta, e. c. *electuarium lenitivum*, *pulvis temperans* [60]), *radix rhei palmati* [61]), *extractum aloes succotrinae* [62]), *cucumeris colocynthidis* [63]), *jalappae alcalinum* [64]); 2. *carminativa infusa* mane,

XXXVIII. 27. 33. Et R. F. Ovelöün veternus cum malo hypochondriaco junctus, per aquas medicatas Wildungenses curatus. Acta acad. nat. cur. Vol. V. p. 312. Thilenius *Resultate der Brunnenkur in Ems* in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1816. *Jun.* p. 88.

60) E. c. ex magnesia, nitro, tartaro vitriolato et elaeosaccharo foeniculi.

61) R. Pulveris radicis rhei drachmas tres. f. c. s. q. syrupi ejusdem pil. granorum trium. Conspergantur pulvere radicis ircos florentinae. S. cap. ante cubitum No. V.

62) R. Extracti aquosi aloes succotrinae drachmam unam. Pulveris rhei drachmas duas. M. divid. in sexaginta pilulas, quae, si placeat, obducantur folio aureo sive argenteo. Cap. ad noctem pil. No. III. ad VI.

63) R. Extracti colocynthidis aquosi drachmam unam. Divide in sexaginta pilulas aequales. Consp. pulvere cinnamomi. D. s. cap. ad vesperam pil. No. II — VI. *Tinctura* colocynthidis ab Odier commendata (*annales de la soc. de médecine pratique de Montpellier. T.* 16 (*hist. T.* 4) p. 89) nimis est irritans.

64) Usitatissimum mihi est hoc pharmacum, nec satis commendandum.

mane, jejuno ventriculo epota, et ex *seminibus illicii anisati*, *anethi foeniculi*, *coriandri sativi*, *herbis origani*, *majoranae*, *menthae piperitae* etc. [65]); 3. *radix cephaelidis ipecacuanhae* [66]), *elixiria stomachica* et *visceralia*, *fel tauri*, *extractum meniantkes trifoliatae*, *cardui benedicti*, *decoctum ligni quassiae amarae* [67]); 4. *aqua pruni laurocerasi* [68]), *acidum Borussicum* [69]), *oxydum zinci*, *extra-*

65) R. Seminum anisi stellati, coriandri ãã drachmas tres. Herbae melissae uncias tres. Concisae D. S. Species pro thes.

66) Optime sub forma *rotularum (pastilles)*, quarum singula quartam partem grani ipecacuanhae continet, exhibetur, e. c. hora ante pastum. Optatur, ut aeger nesciat se pharmacum ex classe emeticorum sumere, ne ex imaginatione nauseam experiatur. Enim vero neque nausea, neque vomitus hic requiritur, nisi peculiaris accedat indicatio. De emeticorum in hypochondriasi usu jam dixerat Aetius (tetrab. 2. serm. 2. c. 10): „si tamen ventriculus fuerit debilis, illi aerumnam addere non licet."

67) Medicis non assentio, saturatissima hujuscemodi decocta parantibus; drachma enim semis ligni ad libram aquae amaram reddendam sufficit.

68) Thilenius *med. chirurg. Bemerk.* p. 193 (A guttis 30 ad 40, immo a guttis 60 ad 80 ter quater de die propinat. Fateor me nunquam guttas decem excedere).

69) Kopp in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1821. *December.* p. 1 (guttam unam, juxta Vauquelin parati veneni ter quaterve de die exhibet). Qui egregii alioquin medici consilium secuturi sunt, legant prius Sibergundi monita annexa l. c. p. 15.

extractum hyoscyami, *moschus*; et 5. *mars* [70]. Plerumque *unâ formulâ*, plurimis indicationibus simul satisfacere studemus [71].

Continuatio.

5. Vigente complicatione inflammatoria, praesertim haemorrhoidali, *venae sectione* e pede, *hirudinibus* ad anum [72], *acidis vegetabilibus*, potissimum

70) *Ferrum* a remotissimis temporibus hypochondriacis sistabat veluti sacram anchoram. Sic, aquam aut vinum, in quibus farrum candens extinctum est, commendat PLINIUS (nat. hist. lib. 34. c. 15). Cfr. PAUL. AEGINETA de re med. lib. III. c. 49. DIOSCORIDES lib. V. c. 53. MERCATUS de recto praesid. usu. lib. II. c. 7. Qui ultimus auctor rite monat, in martialibus non posse continuari tuto, nisi faeces atrum induant colorem. Utplurimum *tinctura* siva *extracto martis pomato*, aut *floribus salis ammoniaci martialibus*, utor.

71) E. c. alvi libertati, flatuum evacuationi et ventriculi tono: R. Foliorum cassiae sennae unciam dimidiam, seminum coriandri drachmas tres, herbae menianthes trifoliatae, radicis calami aromatici aa unciam unam. M. D. S. Species, quarum pugillus pro infuso mane sumendo adhibetur. — E. c. alvi libertati, viribus ventriculi et sensibilitati systematis nervosi. R. Extracti rhei aquosi drachmas duas. Fellis tauri unciam semis. Florum zinci, moschi optimi aa scrupulum unum. M. f. l. a. pilul. granorum trium. Cap. ter de die No. VI—VIII. pilul. E. c. ad roborandum, loco florum zinci, drachmae duae extracti martis pomati praescribuntur.

72) J. H. SCHÖNHEIDER observationes de morbo hypochondriaco et usu hirudinum in eodem. Acta medica Havniensia. Vol. II. p. 313.

mum *aceto* [73]), et *pediluviis* utendum. Visceribus abdominalibus jam jam obstructis, ad methodum alibi exponendam, non neglectis *clysteribus Kaempfianis* [74]), deveniendum. Si suspicio de latente vitio syphilitico, carcinomatico, plicoso, arthritico etc. subsit, pharmaca illis accommodata prudenter cum remediis hucusque allatis conjungi debent [75]). Generatim *gummi resina quajaci* hypochondriasi hujusmodi accommodatissima est [76]). Item latente arthritide *fonticulus* [77 a]).

6. Sub paroxysmo hypochondriaci mali animus aegri erigendus et fiducia inspiranda [77 b]). Simul C. paroxysmi.

Ss 2

73) Oribasius, Boerhaave et Lorry v. d. *Melancholie. A. d. L. Leipz.* 1770. 2. *B.* p. 380.

74) Kämpf op. c. et Faber diss. ulter. exposit. nov. methodi Kaempfianae, curandi morb. chron. inveteratos, praecipue malum hypochondr. Tübing. 1755. En formulam: R. Radicis taraxaci, saponariae ãã uncias duas. Herbae centaureae minoris, marrubii albi ãã unciam unam. Florum tanaceti, chamomillae ãã unciam dimidiam. Conc. f. species. Manipulus cum totidem furfurum pro clystere c. s. q. Aquae ad colat. librae coquitur.

75) Regulae hic speciales tradi nequeunt.

76) Maximi hoc pharmacum facio, a drachma una ad drachmas duas spatio nychthemeri porrectum.

77 a) De Meza de fonticuli effectu in affectu hypochondriaco observatio. Societ. med. Hafniens. collectanea. Vol. II. p. 70.

77 b) Pulchras observationes de vi imaginationis et fiduciae in medicamenta collegerunt: Paullini in Eph. germ. dec. I. ann. 2. p. 238. Riedlin lin. med. ann.

mul flatus expellendi, cui fini *clysteres carminativi* [78]), *frictiones abdominis aromaticae* [79]), *cucurbitulae siccae* cum flamma regioni umbilici admotae, aut *emplastra anodyna* [80]), universae ventris superficiei admota, inserviunt. Usui vero interno inserviunt *aquae* sive *menthae crispae*, sive *anethi foeniculi*, cum *tinctura radicis rhei palmati aquosa*, pauca tamen quantitate, ne alvus vehementer moveatur [81]), et sub magnia angustiis *aether ace-*

ticus,

I. Jul. lin. 12. Bartholinus hist. de paralyt. N. T. p. 42. Solenander sect. 5. cons. 15. §. 17. Helwig obs. med. 86. Schroek in adjecto schol. Deusingius in Exam. pulv. sympath. p. 65.

78) E. c. ex infuso herbae centaureae minoris, seminum cumini, carvi, anethi, cum oleo lini. J. P. Hain de enematum utilitate in pathematibus hypochondriacis et facili applicatione; cum addendis Ros. Lentilii. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 3. 1672. p. 402. dec. III. a. 5 et 6. 1697. 1698. append. p. 130.

79) E. c. ope olei nucis moschatae expressi, balsami vitae Hoffmanni externi, spiritus lavendulae compositi, roris marini, aquae Reginae Hungaricae etc.

80) E. c. Emplastrum antihystericum *Sydenhami*, E. anodynum *Fulleri*, E. de galbano crocatum cum opio et camphora, E. aromaticum Pharm. Borussicae, E. resolvens *Schmuckeri*, maxime vero *emplastrum saponaceum Barbetti* mihi usitatissimum. Debent autem haec emplastra cum diligentia super alutam extendi, ac margines cum emplastro diachylon cum gummatis, adhaesionis gratia, circumdari.

81) Renouart, ergo flatulentiae hypochondriacae cathartica mitiora. Paris. 1638. Legier, ergo hypochondriaci mollius expurgandi. Paris. 1681.

ticus, *sulphuricus* et libentissime *nitricus alcoholisatus*, inprimis cum *succinate ammoniae empyreumaticae liquido*, ipsumque demum *opium* [82]. Praesente magna epigastricae regionis sensibilitate *emulsiones* et res *mucilaginosae* [83], heroicis palmam praeripiunt [84]. Crepitus ventris [85] atque eructationes retineri non debent; neque istae vi extorquendae sunt [86].

CAPUT

82) Praeterea fertur opium eo in casu feliciter fuisse adhibitum, quo aeger mortem determinato die determinataque hora exspectabat, cum illius ope in somnum conjiceretur, ultra tempus indicatum protractum, atque vanitatis timoris optimum testimonium.

83) Semina malvae jam apud AETIUM in usu erant (tetrab. II. serm. 2. c. 10).

84) Nisi aegroti sub indicatâ medendi ratione de conaminibus nostris debita aequitate judicaverint, quaerant, qui illis melius succurrant. LENTILIO enim assentio, dicenti: „Magno onere liberatur medicus, liberatus a patiente moroso, immorigero, vago et obmurmurante" (Eteodr. med. pract. p. 559). Legatur de eodem argumento STAHLII disp. *de aegro moroso*.

85) Crepitus tussi dissimulandos esse WILLICH suadet (de crep. ventr. probl. 25. 29).

86) G. SCHUSTER de certis in affectibus hypochondriaco-flatulentis praesidiis. Nova acta acad. nat. cur. T. II. p. 24.

Caput XVIII.

De amnesia.

§. LXXVIII.

Definitio. Literatura.

Definitio. 1. *Amnesia* [1]) dicitur memoriae, seu facultatis ideas in mente antea perceptas reproducendi, aut reproductas recognoscendi, imminutio vel abolitio.

Literatura. 2. De hoc affectu legisse non poenitebit, praeter philosophos [2]) et dissertationum inauguralium auctores [3]), Galenum [4]), Gratarolum [5]), Schen-

1) Ab α negat. et μνήμη, memoria. Lat. Oblivio, memoriae debilitas, deperditio, defectus, lathiphrosyne. Germ. *Verlust des Gedächtnisses, Vergessenheit.* Gall. *L'oubli, perte de mémoire.* Angl. *Loss of memory.* Pol. *Niepamięć.* Ross. Забвенïе.

2) Aristoteles c. II. lib. de *memoria* et reminiscentia. Cicero lib. I. ad Herenn. Plinius hist. nat. lib. VII. c. 24. Scaliger exercit. 307. Cancellieri *dissertazione intorno agl'uomini dotati di gran memoria ed a quelli divenuti smemorati. Roma* 1815. Dugald Stewart *elements of the philosophy of the human mind, chap.* 6. §. 1—3.

3) Hartung diss. de memoria et oblivione. Lips. 1622. Ittigius diss. de memoria et oblivione. Lips. 1644. Fridericius diss. de memoriae laesione, seu obliv. Jen. 1668. Meier diss. de memoria laesa seu

Schenkium [6]), Tulpium [7]), Horstium [8]), Voglerum [9]), Linnaeum [10]), Platnerum [11]), Bruckmann [12]) et maxime Louyer-Villermay [13]).

§. LXXIX.

oblivione. Basil. 1687. Vater diss. de natura et cura memoriae. Witemb. 1686. Crausius diss. de memoria ejusque remediorum natura, usu et abusu. Jen. 1696. Wedigius diss. de memoria praesertim labili. Wittemb. 1692. Van Zyl diss. de memoria ejusque vitiis. Lugd. Bat. 1694. Wedelius diss. exhibens aegrum debilitate memoriae laborantem. Jen. 1696. Idem: de oblivione. Jen. 1704. Winter diss. de memoriae statu naturali et praeternaturali. Rintel. 1698. Pezold diss. de oblivione memorabili. Lips. 1703. Jantke diss. de memoriae laesione. Altdorf. 1735. Richter diss. de natura, labe et praesidiis memoriae humanae. Goetting. 1752. Baumer diss. de memoria, ejusque labe et praesidio. Erford. 1760.

4) Cap. I. de differ. sympt. Cap. 6. de motu muscul. lib. III. cap. 4 et 5. de locis effect.

5) De memoria reparanda, augenda, servanda. v. opuscul. p. 405.

6) Obs. lib. I. obs. 128. 7) Obs. medicinal. lib. IV. c. 15.

8) Disput. de memoria conservanda.

9) Mnemosynologia. Jen. 1676.

10) *Schwedische akad. Abhandl. J.* 1745. p. 117.

11) De vi corp. in memor. Lips. 1767. Specimen. Pathologiae ad cognoscendas memoriae vicissitudines necessaria. v. Baldingo. sylloge. T. III.

12) Horn's *Archiv für med. Erfahr.* 1825. *July. August.* p. 38.

13) *Essai sur les maladies de la mémoire. Mém. de la soc. de médecine de Paris T. I.* p. 68. Sedillot *rec. périod. de la soc. de méd. de Paris T.* 64 (*Série* 2.

§. LXXIX.

Symptomata. Caussae.

Symptomata. 1. Memoria (animi facultatum pretiosissima [1]) aeque ac humilima [2]), nunc res nuncque verba magis adtingens [3])), tam sana tam labefactata, varia offert phaenomena: alii enim rerum imagines facile recipiunt, receptas vero cito dant oblivioni, e. c. infantes; — alii ad recipiendas rerum imagines tardi sunt, iisdem vero diu conservandis sunt tenacissimi, e. c. homines levi imaginatione praediti; — alii leviora tantum custodiunt, quae vero majore indigent consideratione, ne apprehendant unquam, e. c. feminae; — alii contrario plane modo se habent, e. c. viri seriis occupationibus adsueti; — alii certa dumtaxat vocabula retinere nequeunt [4]); — alii vix, ac non nisi

T. 3) p. 271. Et *Dictionnaire des sciences médicales T.* 32. p. 278 (quo utor).

1) „Memoria certe non modo philosophiam, sed omnem vitae usum omnesque artes, una maxime continet."

2) „. . . . *faculté toute passive, humble greffière de tous les actes de la vie humaine et des événemens du monde: chacun accuse sa servante de négligence ou d'oubli:*

Nul n'est content de sa mémoire,
Ni mécontent de son esprit."

Villermay l. c.

3) „Lucullus habuit divinam quandam memoriam rerum, verborum majorem Hortensius." Cicero acad. quaest. lib. IV.

4) Linnaeus l. c. „Marget *dans ses cours de botanique, tenant sous ses yeux la pimprenelle, ne pouvoit*

nisi post longum temporis intervallum paucarum rerum aut nominum recordantur (*amnesia levior*); — alii quidem recordantur, sed alio modo, inverso ordine, non recto tempore ac loco [5]) (*amnesia*); — alii facultatem legendi amittunt illam scribendi retinent [6]); — alii commutationem litterarum verbi experiuntur [7]); — alii tandem nihil, ne proprio quidem excepto nomine [8]), recordantur (*amnesia*

qu'avec une peine infinie en trouver le nom, quoiqu'il se ressouvint facilement de celui de beaucoup d'autres plantes d'un usage moins journalier: le même embarras se représentait à lui chaque année dans ses cours." Villermay l. c. „*Broussonnet* ... (*après un léger coup d'apoplexie*) ... *ne put jamais prononcer ni écrire correctement les noms substantifs et les noms propres, soit en français, soit en latin, quoique tout le reste de ces deux langues fût demeuré à son commandement.*" Villermay l. c.

5) Comes *Bennigsen*, exercitus Rossici supremus dux, vir in aeternum venerandus, mihi de praefecto quodam militum narravit, qui recordabatur quidem, se obsessioni urbis cujusdam munitae interfuisse, ast oblitus est, num ipse inter obsessos, num inter obsidentes fuerit.

6) J. Schmid in Ephem. acad. nat. cur. dec. I. an. 3 et 4. obs. 154.

7) „Mr. D. . . *à la suite d'une attaque de paralysie, ne pouvoit plus prononcer un mot sans altérer l'ordre des lettres qui le composent: par exemple, pour dire flûte, il prononçoit tufle.*" Villermay l. c.

8) Messala Corvinus, referente Plinio (l. c.), integris licet sensibus, proprii nominis oblitus est. Spectant huc versus Lucretii (lib. VI):

(*amnesia perfecta*). Nec peculiarem memoriae jacturam, quae ad quosdam vitae periodos restringitur, ac cum sic dicto *somno magnetico duplicato* magnam similitudinem alit [9]), silentio praeteribimus [10]). Amnesia modo extemplo ingruit [11]), modo

„*Cepit* oblivio *rerum*
cunctarum, *neque possent cognoscere ut ipsi.*"

9) Heinecke (op. c. p. 59) et Kluge (op. c. p. 177), cum quibus cfr. Darwin (*zoonomie* etc. *A. d. E. übers. von* Brandis. *Hannov.* 1795. 2. *Abth.* p. 327) et Reil (*Rhapsodien* etc. p. 81—83).

10) Diarium Americanum, *med. repository*, ann. 1816, mense Januario, observationem continet a Doctoribus Mitchell et Nott traditam, virginis scilicet, mediae aetatis, ingenio et notionibus haud communibus praeditae, quae antea semper sana, sine nota caussa et derepente in somnum profundum ad plurimas horas ultra tempus solitum protractum incidit, ex quo memoria tam verborum, quam rerum orbata, expergefacta est. Studia iterum ab *ABC*, celeri tamen passu, incepit. Elapsis nonnullis mensibus, en novus sopor, ex quo suscitata, iterum eum in statum incidit, in quo ante primum somnum versabatur, nullam nunc memoriam de rebus, quae postea, inter primum scilicet et secundum somnum, acciderant, conservans. Accessit et tertius soporis paroxysmus, post quem illam de novo acquisivit memoriae conditionem, in quam post secundum accessum inciderat, ubi scilicet omnium, quae ante morbum addidicerat, oblita erat, et sic dein, ita ut *duplicem existentiam* habuerit, post quemvis soporis paroxysmum mutatam. Enimvero post 3. 5. 7 etc. accessum soporis nil plane de rebus, quas a juventute didicerat, sciebat, et eas

modo pedetentim. Exstat nunc ut malum per se [12]), nunc jacturam aliarum facultatum animi sociam agnoscit [13]).

2. Nil

solum possidebat notiones, modicas admodum, quas in brevi spatio, quod inter primum et secundum paroxysmum locum obtinuit, addiscere potuerat. Post 2. autem, 4. 6 etc. somni paroxysmum, in pristinum statum, uti inter nativitatem et primum peroxysmum erat, de novo incidebat, notionibus permultis insignitum. Aegra in uno statu de altero nil sciebat, ec sibimet ipsi plene aliena fiebat! „*Une jeune dame fort spirituelle et fort respectable, après des longues traverses et des contrariétés de la part de sa famille, épouse un homme qu'elle aimait passionnément: lors de sa première couche, il survint un accident, accompagné d'une longue faiblesse, au sortir de laquelle elle avoit tout à fait perdu la mémoire du temps qui s'étoit écoulé depuis son mariage inclusivement; elle se rappelait fort exactement tout le reste de sa vie jusque-là; mais depuis cet instant tout lui était parfaitement inconnu. Elle repoussa même avec effroi, dans les premiers instans, son mari, et son enfant qu'il lui présentait. Depuis elle n'a jamais pu recouvrer la mémoire de cette période de la vie, ni des événemens qui l'ont accompagnée.*" Villermay l. c.

11) Bruckmann l. c. S. Jackson *american journal of the medical sciences. Febr.* 1829.

12) J. B. Gründel ex casu omnimoda memoriae abolitio, remanente tamen intellectu in suo vigore. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 6. 1687. p. 308.

13) D. Nebel de judicii et memoriae imbecillitate post lethargum, tandem accedente epilapsia lethali. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 9 et 10. 1701—1705. p. 232.

Caussae. 2. Nil aliud tam fragile est in homine quam memoria, cui, praeter caussas ignotas [14]), insidias struunt: vitium haereditarium [15]), cranii peculiaris conformatio [16]), ejusdem et praecipue loborum anteriorum cerebri [17]) laesiones [18]), e. c. a lapsu [19]),

14) G. Segner de memoria a nulla manifesta causa abolita. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 3. 1672. p. 372.

15) Friderici l. c. cap. 5.

16) Qui acuminato sunt capite et fastiglato, memoria non pollere, est observatio Homeri (Iliad. ubi Thersites describitur). Arabes, teste inprimis Avicenna (lib. I. can. fen 1. Tr. 6. c. 5 et 3. can. fen 1. Tr. 2. 6), in occipite sedem memoriae quaerentes, illam calvariae partem quatenus non satis evolutam, pro caussa amnesiae agnoscebant, quam sententiam amplexi sunt Sennertus (inst. l. c.), Tulpius (lib. I. c. 24), Fernelius (physiol. lib. VI. c. 15), Friderici (l. c. c. 3) aliique. Gall sedem variarum specierum memoriae in oppositam plane cranii partem locavit, nec facta opinionem suam, praesertim relate ad memoriam localem, comprobantia, desiderantur. Interea valeant verba Villermay ubi ait (l. c.): „*Au reste plusieurs auteurs ont prouvé, par diverses observations pathologiques* (Cesalpinus quaestiones peripateticae p. 116. et Claudinus de memoria), *qu'aucune région spéciale du cerveau ne pouvait être le siège exclusif, soit de la mémoire, soit de l'imagination.*"

17) Bouillaud (*traité clinique et physiologique de l'encéphalite* etc. 2. *partie.* 3. *chap.*) plures casus refert, ubi sermonis et memoriae verborum jactura ex affectione loborum anteriorum cerebri oriebatur.

18) Pelargus *med. Jahrgänge* 3. *B.* p. 68. Meyer *anat. Abhandl. vom Gehirn. Berl.* 1779. p. 4.

lapsu [19]), a contusione occipitis [20]) et ab ossiculis inter meninges [21]); porro imbecillitas infantilis [22]), vel senilis [23]), clima [24]), frigus [25]), ventus [26]), calor [27]), aquarum ignota adhuc conditio [28]),

19) Plin. l. c. Schenk obs. lib. I. No. 136.

20) Tulpius obs. 4. Zacutus Lusitan. curat. 32. E. Camerer memoria gravi occipitis percussione singulariter laesa. Ephemer. acad. nat. cur. cent. 3 et 4. p. 183.

21) De la Motte *observation anatomique sur la perte subite de la mémoire, causée par une quantité de petits os dans la duplicature des deux méninges, et qui occasionnent des fréquentes attaques d'épilepsie. Mém. de Paris a.* 1711. *hist.* p. 27.

22) Opinio Quintiliani pueros memoria excellere, a Rhodiginо (lib. XX. c. 8. antiq. lect.), Sennerto et Platero (l. c.) in dubium vocatur, et quidem jure, si agitur de memoria rerum et non verborum.

23) Isocrates (in Panathenaico) de se ipso dicit: „Nihil nunc restat, nisi ut petita venia senectuti meae oblivionis et loquacitatis, quae vitia nostram senilem aetatem comitari solent, ad locum istum redeam..." Cfr. Aristotelis sect. 30. probl. 5.

24) Teste Galeno (6. epidem. com. 6. §. 8), Athenienses erant sagaces et ingeniosi, contra ea Thraces segnes et *obliviosi.*

25) Mercatus (lib. de intern. morb. curat. c. 19) asserit, milites per montes nivosos iter instituentes memoria orbari. Jackson l. c.

26) Tulpius l. c. (occiput allidens).

27) D. Dodart *observation d'un enfant de huit ans, qui perdit la mémoire pendant les grandes chaleurs de* 1705. *Mém. de Paris a.* 1705. p. 58.

tio [28]), ebriositas [29]), inprimis ex cerevisiae potu [30]), inedia [31]), esus ceparum, allii, raphani [32]), venus [33]), puerperium [34]), defatigatio [35]), vita seden-

28) Id poetarum de *fluvio Lethe* figmentum designare videtur. Quid quod refert Plinius in Boeotia ad Trophonii specum juxta flumen Orchomenon duos esse fontes, quorum alter memoriam, alter oblivionem adducit. . . . .

29) Ait Plinius (l. c. cap. 22): „Praemium summum ebrietatis, rerum omnium oblivio, morsque memoriae."

30) „Unde suum, nescis, ducat cerevisia nomen? quod cerebrum visat."

31) Galen. l. c. Zacut. Lusit. prax. mirab. lib. II. hist. 43.

32) Sic Forestus lib. X. obs. 32. et Wedel l. c. p. 8. Verum judaei Lithuani, qui tali victu fere exclusive vescuntur, ac nihilominus tria quatuorve idiomata loqui solent, contrarium testantur.

33) Haec ut pestis ingenii inter praecipuos studiosorum hostes jure meritoque numeratur a Marsilio Ficino (lib. de studiosor. valetud. tuenda. c. 8), a Roderico a Castro (tract. de affect. mulier. lib. I. c. 15), et a Giloió (diss. de memoriae laes. ex nim. veneris usu oriunda. Altdorf. 1691).

34) J. L. Hannemann de memoriae imbecillis cura in puerpera. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 4. 1685. p. 128. Capouron *cours théorique et pratique d'accouchement*. p. 38. „*Madame Fl . . . agée de vingt ans, éprouve à l'issue d'une première couche très-douloureuse, une vive affection morale qui entraîna une syncope fort prolongée. Revenue à elle au bout de trois jours, cette dame ne se rappelloit aucunement être*

sedentaria [36]), otium [37]), lucubrationes [38]), metus [39]), terror [40]), ira [41]), gaudium [42]), venena [43]), potis-

récemment accouchée. Cette amnésie persista pendant plusieurs mois." Villermay l. c.

35) „Mirum dictu est quantum nox interposita adferat firmitatis, sive quiescit labor illa, cujus sibi ipsa fatigatio obstabat, sive maturatur ac coquitur, seu firmissima ejus pars est recordatio. Quae statim referri non poterant, contexuntur postero die, confirmatque memoriam idem illud tempus quod esse in causâ solet oblivionis." Quintilian. inst. orat. libr. XI. c. 2.

36) Rolfinkius in med. medend. spec. comm. lib. II. sect. 8. c. 53.

37) Hinc Cato major: „Otium imminuit memoriam" — et Seneca: „Memoria nil perdidit, nisi quod saepe non respicit."

38) Hinc dictum: „Studeo, studui, habet in supino stultum." Cfr. Schenk obs. lib. I. No. 130.

39) Ex metu, turbine facto repentino, milites oblivione praegressorum affectos fuisse, tradit. Cael. Aurelian. c. 5. lib. V. Cfr. Marcellus Donatus lib. III. c. 13. p. 285. Et examina academica idem confirmare solent.

40) Artemidorum grammaticum, quod inopinate crocodilum conspexerat, literarum oblivionem cepisse narrant. Schenk l. c. Ch. F. Paullini memoria abolita ex terrore et frigore. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 5. 1686. append. p. 63. J. G. Bötticher gravis memoriae laesio, ex vehementi terrore, feliciter sublata. Acta acad. nat. cur. Vol. 6. p. 154.

41) Villermay in *Dictionnaire* etc. p. 316.

42) Villermay ibid.

43) Fridarici (l. c.) ad exemplum Bambae Regis Gothorum provocat. *Arsenicum* in specie accusatur in Baldingeri *neuem Magazin* 11. B.

potissimum narcotica [44]), philtra [45]), purgantia [46]), venaesectio [47]), vitia abdominalia [48]), praesertim haemorrhoidalia [49]), menstrua aberrantia [50]), quammaxime vero morbi praegressi, ut febres [51]), praecipue pestilentiales [52]), cephalaeae [53]), encephalitis [54]),

44) E. c. conium maculatum observantibus Platero (obs. lib. I. p. 5) et Pouteau (*oeuvres posth. T. I*). In infantibus memoria inprimis a remediis, somnum conciliandi gratia exhibitis, labefactatur.

45) R. Lentilius paralysis et *oblivio* a philtro. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 8. 1689. p. 547.

46) Salmuth c. 2. obs. 45. Paullini lanx sat. D. V. obs. 2.

47) P. Rommel loquelae, *memoriae* et rationis imbecillitas a venae sectione. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. ann. 5. 1686. p. 280.

48) Consilia Italorum quorundam. consil. 18.

49) Primitiae physico - medicae. Vol. III.

50) Bartholinus in Act. Hafn. T. II. obs. 78.

51) Paullini cent. IV. obs. 79. Juch diss. sistens cas. de singul. imbecill. ex febre maligna. Erf. 1731. *Perfectam amnesiam* post typhum ann. 1806, Vilnae observavi, in viro quadraginta annorum. „*On les a surtout remarqués* (*les phénomènes de l'amnésie*) *dans les maladies qui ont fait périr un si grand nombre de Français à Wilna, après le désastre de Moscou: chez la plupart des soldats qui échappèrent. la mémoire étoit prèsque entièrement perdue.*" Villermay l. c. Cfr. Gasc *histoire de l'épidémie de Wilna. Paris* 1815.

52) Thucydides lib. II. de bello Peloponensi. Diodorus Siculus lib. XII. Hippocrates lib. III. epidem. Schenk l. c. obs. 132. Zacut. Lusitan. l. c. hist. 44.

tis [54]), hydrocephalus [55]), apoplexia [56]), catapho-ra [57]), hypochondriasis [58]), mania [59]), epilepsia [60]), colica [61]), cholera [62]) aliique [63]). *Caussam* amnesiae *proximam* (quae modo in *debilitate* [64]), modo in *plethora* cerebrum comprimente quaeri potest) quondam in *defectu caloris* [65]), aut in *humidi-*

53) Cap. II. §. 11. 1. et Forestus lib. IX. obs. 63.

54) Cap. III. §. XVII. 5. 55) Cap. IV. §. XXII. 4 (88).

56) Cap. V. §. XXV. 2 (36. 37). Plater obs. 16. Forestus lib. X. obs. 1. 32. *Journ. général de médecine T.* 20. 1764.

57) Ephem. nat. cur. dec. III. ann. IX et X. obs. 124. Blancard collect. med. phys. cent. IV. No. 83. Et cap. VI. §. XXXI (52).

58) Cap. XVII. §. LXXVI. No. 1. Plater lib. I. obs. 1.

59) Cap. XXV.

60) Galenus lib. III. de loc. affect. c. 6. et quotidiana experientia.

61) Vater diss. de memoriae laesione ex colica spasmodica. Vittemb. 1722. F. J. Double *observation sur une colique néphritique spasmodique, remarquable par un symptôme insolite, la perte de la mémoire dont cette colique a été suivie.* Sedillot *recueil périod. de la societ. de méd. de Paris T.* 39. p. 264.

62) J. G. Hoyer de hemiplexia cum aphonia et totali rerum omnium *oblivione*, a cholera triduana feliciter curata. Ephem. acad. nat. cur. cent. 3 et 4. p. 5.

63) A Vega de arte medend. lib. III. c. 10. Benivenius de abditis morborum causis.

64) Grooth in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1821. *Mai.* p. 124.

65) „Manifestum est, inquit Galenus, fatuitatem et oblivionem ex refrigeratione cerebri fieri" (l. c. cap. 5).

miditate cerebri [66]), vel etiam in vitiis plane oppositis quaerebatur, quae hypotheses, quum imperium in praxin exercuerint, memorabiles sunt.

§. LXXX.

Diagnosis. Prognosis. Cura.

Diagnosis. 1. Quemadmodum indoles apoplexiae et cataphorae eruitur, ita et illa amnesiae. Inquirendum nimirum quam hoc in affectu excitando sibi vindicarunt partem vel caussae traumaticae, vel diatheses inflammatoria, rheumatica, arthritica, gastrica, atonica et nervea.

Prognosis. 2. Qualiscunque autem fuerit indoles amnesiae, ingruentis ejus vel minima signa non sunt spernenda. Nisi enim grave aliquod malum annuntiant, jam per se morbum omni commiserzatione dignum designant [r]). Sola enim injuriarum oblivio laudanda. Graviora, quae ab amnesia

Cfr. Aeginetta (lib. III. c. 2) et Forestus (lib. X. obs. 32): a Galeno non dissentientes.

66) „Iiáne Antipho est immemoris; Iiáne est madida memoria.“ Caecil in Epiclero.

r) Sicuti exempla hominum stupenda memoria praeditorum a Crichtonio (l. c. p. 203) et Cancellierio (l. c.) allata, legitimae invidiae excitant sensum; ita exempla jacturae facultatis hujusmodi, non immerito pro sapientiae fonte et scientiarum matre, declaratae, a Boneto (medic. septentr. lib. I. sect. 9. c. 2) et Boerhaavio (praelect. ac. in inst. med. ex ed. Haller. Vol. IV. p. 463) descripta, praesertim si in hominibus doctis obveniant, lachrymas eliciunt.

sia annuntiari solent, mala sunt apoplexia [2]) et epilepsia [3]). Quae cum febre [4]), levi delirio [5]) aut diarrhoea [6]) obvenit amnesia, haec minoris plerumque est momenti. Contrarium valet de oblivione, effectu senectutis, febrium [7]), inveteratae apoplexiae aut epilepsiae.

3. Memoria roboratur exercitio [8]), scriptione [9]), mutuo sensuum auxilio [10]), aliisque regulis a scriptoribus de memoria artificiali, seu *arte mnemoneutica* [11]) traditis. Interea ne quid nimis *)! Cura.

2) Cap. V. §. XXV. 1.

3) „Si homini, reliqua salvo, subito deficit memoria, timendum, ne *comitialis morbus* superveniat, aut sideratio, vel resolutio, aut aliud quoddam cerebri malum." Aetius l. c.

4) Moebius (institut. p. 400) febrem arthriticam amnesiam sanasse ex Weberi (obs. med. Fasc. II. p. 67) observationibus comprobat.

5) Moebius l. c.

6) Amnesiae a superveniente diarrhoes fugatae exemplum Dodonaeus (obs. cap. 47) habet.

7) Attamen aeger, de quo supra (§. praec. (51)), sanus evasit.

8) „Utique maximum est memoriae beneficium, ita et conservandum merito, eoque utendum; sin secus fiat, instar privilegiorum, non utendo, amittitur." Wedel.

9) Maximum mamoriae adminiculum esse scriptionem, Baco testatur (lib. V. de augment. scient. c. 5).

10) Versus, quos memoriae committere studemus, non solum legendi, sed recitandi sunt, ut visus ab auditu sustineatur.

11) Haec ars a Simonide Ceo detecta et per Metrodo-

mis *)! Auxiliis physicis memoriae labefactatae, pro re nata occurrimus: *venae sectione* [12]), *cucurbi-*

rum scepticum perfecta, sequentibus illustrata est operibus: Matthaeolus de memoria augenda per regulas et medicin. 1486. Perusinus artis memorativae s. de praeceptis artificial. et regulis med. ad augend. memor. tractat. Argent. 1498. Ryff de memoria artific. opusc. Argent. 1541. Blondus libell. de memor. Venet. 1545. Rogani de memoria reparanda, augenda, servanda. Romae 1558. Monsleo artificium memoriae. Neap. 1567. Menzinger de memoria confirm. praecepta. Argent. 1568. Rosellius thesaur. artificios. memoriae. Venet. 1579. *Discours pour conserver et augmenter la mémoire. Lyon* 1586. Ravennati Phoenix s. artificiosa memoria. Vicent. 1600. Bruxii Simonides redivivus, seu ars memoriae et oblivionis. Lips. 1610. Meyssonnieri pentagonum philosophico-medicum, sau ars novae reminiscent. Lugd. 1639. Schenkel ars memorandi. Willisius de memoria naturali fovenda, in collect. de arte memoriae. Lips. 1674. Joh. Cph. *Freyh. v.* Aretin *system. Anleit. z. Theorie und Prax. der Mnemonik. Mit* 3 *Kupfern. München.* 1810. 8. Cfr. Hervieux *l'art d'élever les serins.* p. 361.

*) De memoria artificiosa dicit Baco (l. c.), posse per eam nonnulla portentosa et mirabilia perfici, sed similem esse funambulorum et mimorum agilitatibus et ludicris: etenim easdem ferme res sunt: cum haec corporis, illa animi viribus abutantur et admirationis forte aliquid habeant, dignitatis parum.

12) Veteres amnesiam a defectu caloris cerebri repetentes, ex hypothesi venae sectionem hic proscripserunt. Locum tamen eadem habere debet, si oblivio apoplexiam in plethoricis annuntiat.

curbitulis cum scarificatione [13]), *vesicatoriis* [14]), *fonticulis* [15]), *setaceis* [16]), *cauterio actuali* [17]), *lotionibus* [18]) et *unctionibus capitis* [19]), *cucuphis* [20]), apo-

13) Solenander consil. med. p. 126. Applicantur occipiti, inter scapulas, ad brachia, et crurum internam superficiem.

14) Retro aures poni solent.

15) Ad basin cranii. Sic habuit aeger, de quo supra (Cap. V. §. XXV. 2 (36)) quique plane convaluit.

16) Rolfinkius method. med. spec. com. lib. IV. sect. 5. P. I. c. 3.

17) Severinus pyrotechn. chir. lib. II. P. I. c. 10.

18) Wedelio in usu erat lotio capitis cum *herbis majoranae, melissae, foliis lauri*, in vino decoctis. Celebratum erat *lixivium sapientiae* Mynsichtii ex spicis lavendulae, floribus rosarum, herba roris marini, radicibus ireos florentinae, concisis in sacculo lineo inclusis et in *lixivio* per unam alteramve horam ante lotionem capitis infusis. Absente vitio arthritico sive rheumatico, *lotionibus frigidis* capitis locus est. v. Dauter *v. Gebrauche d. kalt. Wassers.* p. 33. Grooter l. c.

19) Instituuntur vel ope *essentiae lavendulae*, vel ope unguenti ex oleo amygdalarum, albumine ovi et lacte muliebri, vel ope *balsami mnemocephalici* (Vogel *Formel- u. Recept- Lex.* p. 137) a Sennerto admodum laudati, ad magnitudinem pisi naribus et meatibus auditoriis quotidie, et elapso duorum mensium spatio, alternis diebus, illiniti. Suadetur et sequens *balsamus* nuchae illiniendus (cur non regioni supraorbitali, quam involuntarie, si quid ad memoriam revocare desideramus, perfricare solemus?). R. Olei nucis moschatae expressi drachmas duas. Olei essen-

apophlegmatismis [21]), *odoramentis* [22]), *balneis* [23]), *clysteribus* [24]), *eccoproticis* [25]), *emeticis* [26]), *radicibus aeori calami* [27]), *anthemis pyrethri* [28]), *herbis dracocephali moldavici* [29]), *origani majoranae* [30]), *rutae graveolentis* [31]), *boraginis officinalis* [32]), *seminibus sinapis nigrae* [33]), *urticae dioicae* [34]),

tialis lavendulae et rutae ââ guttas decem. Moschi et ambrae ââ grana quatuor.

20) E. o. herbarum melissae, lavendulae, mari veri, basilici ââ drachmas duas; florum rosarum pugillos tres, radicis ireos florentinae drachmam unam, benzoes, succini albi ââ drachmam semis. Moschi grana tria, olei rosarum essentialis guttas duas. M.

21) E. c. globus ex pulvere radicis zingiberis, pyrethri et masiiches cum melle paratus.

22) R. Storacis, moschi, ambrae, banzoes, olei cinamomi, lavendulae et balsami peruviani quantum arridet; fiat inde bolus. Involvatur bombaci et thecis argenteis perforatis et habeatur ad manus. Cfr. Grooте l. c.

23) Cum herbis aromaticis.

24) E. c. ex infuso radicum paeoniae, herbis betonicae, florum chamomillae, seminibus foeniculi cum sale.

25) Suadatur *electuarium lenitivum*.

26) Dummodo plethora ad caput non urgeat.

27) Aviсenna l. c.

28) „Memoriam valde juvat" Plater l. c.

29) *Melissam* mire ingenium acuare et hilaritatem producere creditum est.

30) Uti de melissa, ita de majorana cogitabant.

31) Succus recenter expressus a Donato ab Altomare commendatur, teste Friderici l. c.

32) A Horstio l. c. multisque aliis laudatur, inprimis

cae[34]), *floribus arnicae montanae*[35]), *corticibus lauri cinamomi* et *sassafras*, *ligno quajaci officinalis*[36]), *thure*[37]), *nuce moschata*[38]), *cubebis*[39]), *ebore et cornu cervi*[40]), *castoreo*, *moscho*, *ambra*, *muriate hydrargyri miti*[41]) et *vino*[42]). *Regimen diaeteticum*, praeter fugam caussarum, consistit in motu corporis[43]), praesertim in aëre libero montano, in cibis ex regno animali petitis[44]), in somno modico, in pectinatione[45]), in

si flores et folia vino et cerevisia infundantur (quibus ultimis forte magis quam boragini virtus tribuenda est).

33) De actione sinapis in cerebrum pluries jam monui.

34) Donatus ab Altomare l. c.

35) Aegrum, de quo supra, uno hoc remedio sanavi.

36) Juncker tract. de ligno sancto. Cap. de memoria. Hildesheim spicileg. 3.

37) Plater l. c.

38) Horstius l. c. Hercules Saxonia in usu habuit rotulas factas ex nucis moschatae No. duo. Caryophyllis No. 6. Ligno aloes uncia una. Saccharo finissimo soluto in aqua rosarum.

39) Maxime ab Amato Lusitano celebrantur.

40) Aetii arcanum fuerat.

41) Dum serosam colluviem in encephalo suspicamur.

42) Praestantia hujus auxilii neque Homerum (Iliad. X) latuit.

43) Agitationem in curru profuisse Ephem. nat. cur. dec. II. ann. VI. obs. 147. docet.

44) Cerebri leporum, perdicum, passerum, praeconceptae opinionis caussa, in usu fuerant; cur potius non elegerint cerebra avium migrantium, utpote stupenda memoria locali praeditarum, non video!!!

in moderamine animi pathematum, concessa quodammodo ira [46]), in exercitio memoriae [47]) omissa omni philautia [48]) adhibitoque summo ordine [49]). Quondam et amuleta in usu fuerant [50]).

CAPUT

45) Forte electricitas aut magnetismus animalis de sequenti paragrapho ex opere FRIDERICII (c. XI) rationem reddere possent: „*Pectinationibus* inprimis opera danda. Et possunt haa fieri vel pectine eburneo diligenter a fronte cerviccm versus, quadragesies pectine versô, autore MARSILIO FICINO (l. c.); vel *ferreo* peculiari modo fabrefacto, ut super carbones calefieri queat, quo dein caput pectinari hebdomatim semel vel pluries potest. Vel instituitur etiam *phalange digitorum*, in morem fere eorum, qui in densis sylvis venantur bis quinque catellia."

46) „Ira interdum ad excandescentiam usque locum habere suo modo potest" FRIDERICI. Ac revera linguas extraneas nunquam melius loquimur, quam sub iraa levioris insultu.

47) „Saepe recordari medicamine fortius omni." WEDEL l. c. p. 17.

48) Nosse morbum, pars curationis.

49) Ordine nil ad studia proficuum magis, nil confusione exitiosius.

50) RHASES, upupae linguam suspensam oblivionem tollere, existimat, alii amethystum.

Caput XIX.

De moerore in genere deque nostalgia in specie.

§. LXXXI.

Definitiones. Literatura.

1. Dolor, vel a praesentia mali alicujus, vel a bono, quod habuimus, amisso, vel a bono, quod expetimus, denegato, oriens, cum virium languore, animique abjectione, *moerorem* constituit, qui, utpote ex desiderio reditus ad domum pullulans, *nostalgia* [1]) audit. Definitiones.

2. De *moerore*, praeter auctores, qui generatim de animi pathematibus scripserunt [2]), legantut Voghter [3]) et J. Stahl [4]), deque *nostalgia* in Literatura.

1) A Graec. *Νόστος*, reditus, et *Ἄλγος*, moeror. *Syn.* Nostomania, nostrassia. Germ. *Heimweho*, *Schweizerkrankheit.* Belg. *Heimvee.* Dan. *Hiemvee*, *Hiemsyge.* Suec. *Hemsjuka.* Island. *Heimsótt.* Ross. Тоска по родинѣ. Pol. *Tęsknota do swoich.* Angl. *Longing for home*, *broken heart.* Gall. *Maladie du pays*, *mal du pays*, *nostalgie.* Ital. *Malattia del paese.* Hisp. *Mal de pais.* Lusit. *Doença do paiz.*

2) Cap. I. §. III. No. 9.

3) Diss. de morbis moerentium. Altdorf. 1708.

4) De immoderato anxio moerore, morbi mortisque autore. Erf. 1732.

in specie: HARDERUS [5]), TAKIUS [6]), ZWINGERUS [7]), HOYER [8]), SCHEUCHZER [9]), HEUBER [10]), ZIMMERMANN [11]), VERHOVITZ [12]), MORICHEAU-BEAUCHAMP [13]), GERBOIS [14]), CASTELNAU [15]), PELLEGRINI [16]), THERRIN [17]), PAUQURT [18]), POLINIÈRE [19]), MOREAU DE LA SARTHE [20]), PERCY ET LAURENT [21]), ZANGERL [22]), LARREY [23]), ANDRESSE [24]) etc. [25]).

§. LXXXII.

5) De nostalgia. Basil. 1678. in HALLERI coll. diss. pr. T. I. No. 2.

6) Diss. exhib. aegrum nostalgia laborant. Giess. 1707.

7) Diss. de pathopatridalgia. v. Fasc. med. sel. Basil. 1710.

8) De nostalgia. Acta acad. nat. cur. Vol. 3. p. 74.

9) De nostalgia (*Heimwehe*; *maladie du pays*), qui morbus est Helvetorum proprius. Comment. Bononienses. T. I. C. p. 85. O. p. 307.

10) Diss. de nostalgia. Wirceb. 1755.

11) *Von der Erfahrung in d. Arzneykunst Th.* 2. p. 483.

12) Diss. de nostalgia. v. EYERL coll. diss. STOLLII.

13) *Réflexions sur les modifications que l'éducation et les habitudes ont apportées dans le développement de la nostalgie, pendant la dernière guerre. Mém. de la soc. méd. d'émulation an.* 5. p. 66.

14) *Essai sur la nostalgie. Paris* 1803.

15) *Diss. considérations sur sa nostalgie. Paris* 1806.

16) De nostalgia in ORSTESCHI diar. med. T. 4, p. 372.

17) *Essai sur la nostalgie. Paris* 1810.

18) *Dissertation sur la nostalgie. Paris* 1815.

19) *Diarrhée cronique, compliquée de nostalgie. Annales de la soc. de méd. prat. de Montpellier. T.* 44. p. 142.

20) *Un nostalgique promptement guéri par quelques entretiens avec un de ses compatriotes. Mém. de la soc. med. d'émulation. an.* 6. p. 178.

§. LXXXII.

Symptomata. Necroscopia. Caussae.

1. *Moeror* profundus et, acutissimus illius status, *desperatio*, pro re nata sequentia exhibent symptomata, debilitatem videlicet, tremorem extremitatum inferiorum, flexionem genuum, cutim rugosam, siccam, asperam, vel et sudore profuso viscido coopertam, capillos flaccidos, faciem pallidam, collspsam, subflavam, oculos concavos, nitore destitutos, rubros, exsiccatos, vel lacrymis innatantes, lucem aegre ferentes, aures rumorem respuentes, amorem solitudinis, animum nunc stupidum et attonitum, nunc irritabilem [1]) et ad injustitiam pronum [2]), delirium, sub quo aut visiones objecti amissi, aut exclamatio illius nominis [3]) Symptomata.

21) *Dictionnaire des scienc. médicales. T.* 36. p. 265—281.

22) *Ueber das Heimweh. Wien* 1820.

23) *Recueil de mém. de chirurgie. Paris* 1821. p. 161. et in Fr. Nasse *Zeitschrift für psychische Aerzte. Jahrg.* 1822. *Heft* 2. p. 153.

24) Nostalgiae adumbratio pathologica. Berol. 1826.

25) *Pensées d'un allemand sur la nostalgie. Jen.* 1714. Blumenbach *med. Biblioth. B.* 1. *St.* 1. p. 732. Baldinger *neues Magaz. B.* 10. p. 405. Dellaporte *Reisen eines Franzosen. Th.* 7. p. 184. Piderit's *prakt. Annal. B.* 2. Hamilton in *Med. Comment. von Edinb. B.* 2. *St.* 1. p. 251.

1) Observante jam Plutarcho.

2) Medici, moeroris effectus hujusmodi memores, familiis defunctorum plurima ob id condonabunt.

nis [3]) occurrunt, agrypuiam, somnum profundum, sive subsultibus, somuiisque terrificis perturbatum, risum sardonicum, trismum [4]), paralysin [5]), lipothymiam, cordis oppressionem [6]), palpitationem, angustiam, suspiria, gemitus, pulsum parvum irregularem, saepe leutum [7]), frigus concutieus, calores fugaces, os amarum, halitum foetentem, sitim, ciborum aversionem, aliquando voracitatem [8]), cardialgiam, colicam, alvi obstructionem, diarrhoeam, urinam copiosam, peculiari odore instructam [9]), evacuationes consuetas, inprimis menstrua et haemorrhoides suppressas, maciem [10]) aliaque infra tradenda.

Necroscopia. 2. Moerentium *cadavera* obtulerunt: vasa cerebri

3) E. c. in nostalgia. O mater mea! Aut: *Ich will heim, ich will heim!* HARDER l. c. §. 6.

4) TISSOT op. c. p. 881.

5) CAMERARIUS de efficacia animi pathemat. p. 17. Pater meus in Principa *C. C.* a moerore ob mortem uxoris, paralysin musculorum dimidii lateris faciei vidit.

6) „Tristitia *cordi* nocet et exsiccat ossa" SALOMON. prov. 12.

7) Ad 36 in minuto primo hic numeravi.

8) Sunt qui quo graviori laborant moerore, eo majori etiam ciborum desiderio instruuntur.

9) ELLIOT de urina moerentis violarum odore instructa refert (de med. stimul. p. 46).

10) Quantum sit imperium moeroris in processum nutritionis MOREAU (*Mém. de la soc. méd. d'émul. T.* 2. p. 178), REIL (*Rhaps.* p. 289) aliique docuerunt.

cerebri cruore turgida [11]), meninges phlogosi tentatas [12]), pulmones et cor sanguine obrutos [13]), pleuram inflammatam [14]), cor praemagnum [15]), venam cavam dilatatam [16]), ventriculum et intestina aëre distenta [17]) et calculos vesicae felleae [18]).

3. Moeroris praecipuae caussae sunt: jactura sanitatis, mors parentum, alterutrius conjugum, prolium, amicorum, amissio patrimonii, bonorum, potestatis et patriae maximeque *nostalgia.* Tali morbo (aliquando ad habitationem circumscripto [19])) subjiciuntur praesertim cives reipublicae, nativi Alpium [20]), ut Helveti, generatim populi, qui illum culturae gradum, quo homo cosmopolita redditur, se necdum attigisse gloriari possunt, milites et nautae in aeternum a laribus abrepti, ad longinquas regiones missi, juvenes, praesertim Caussae.

11) Baroon obs. anatom. No. 1. 12) Larrey l. c.
13) Bonet sepulchr. T. I. p. 899. Larrey l. c.
14) Auenbrugger inventum novum ex percussione thoracis etc. Vienn. 1761.
15) Viridet *traité du bon chyle. T. I.* p. 29. Larrey l. c.
16) Lieutaud hist. anat. med. T. I. p. 135.
17) Larrey l. c. 18) Viridet op. c. T. II. p. 631.
19) Aretaeus (Art. med. principes ex rec. Haller. Lausan. 1769. T. V. p. 60) de fabro lignario narrat, qui, quoties propriam officinam derelinquebat, toties anxietate, suspiriis et delirio prehendebatur, quae domum eo reduce cessabant.
20) Quantum aëris conditio ad nostalgiam excitandam valeat, docere conatus est Scheuchzer l. c. p. 307.

sertim ii, qui blandius a matribus pertractabantur [21]), doctrinarum universitates extraneas adeuntes etc. Quae rerum positiones quum rarius sexum sequiorem adtingere soleant; cur feminae minus quam mares nostalgiae obnoxiae sint facile intelligitur [22]). Haud raro nostalgiae malum veluti ignis sub cineribus latet, donec fortuito a cantilena nationali [23]) ac adspectu eorum, qui ejusdem sunt civitatis, a morbis [24]), ab epistolis etc. excitatur.

§. LXXXIII.

Diagnosis. Prognosis.

Diagnosis. 1. *Diagnosis moeroris occulti* ex praesentia symptomatum allatorum, praesertim ex physiognomia, suspiriis, lacrimatione, frigore corporis, sudoribus et pulsu, nec non ex absentia signorum morbum alterius generis indicantium, deducitur. Adjuvant perscrutatio affinium, famulorum, ipsique

21) Germ. *Mutter-Söhnlein*, *die Mumen-Kindlein.* v. Willius in diss. II. de philiatrorum Germanorum itineribus.

22) Sic jure sentiunt Percy et Laurent, Zangerl aliique, quorum argumenta cur Andresse (l. c. p. 54) satisfacere nequeant, haud intelligo.

23) E. c. cantilena helveta: *der Kuhreihen*, *le rang des vaches.* V. *Bresl. Sammlung.* 1778. p. 832. et Baldinger's *n. Magazin* 10. *B.* p. 405.

24) Moreau l. c. p. 192. Jure Coste (*observations sur la campagne d'Espagne en* 1823. *Paris* 1825) nostalgiam saepe *pro aliorum morborum effectu* agnoscit.

que vulgi blaterantis. *Simulatus moeror* ex nisu sese patefaciendi et ex magnis iactationibns cognoscitur[1]). Realis enim et profnndus moeror, mutus est, ut ait SENECA: „cnrae leves loquuntur, ingentes stupent." *Nostalgia* saepe sub forma *febris nervosae lentae* latet[2]) et cum aliis morbis complicatnr[3]). Extat praeterea malum nostalgiae oppositnm, desiderio felicitatis imaginariae tribuendum, qnod nomine *impatientiae loci* designavimus[4]), quodque perspicaciam HOYERI minime aufugit[5]).

2. A

1) „Simulant milites nostalgiam variosque alios morbos ad effugienda exercitia, et conflietus belli; qui dolus facile detegitur pulsus robore, aequalitate, colore sano, aversatione diaetae tenuis et setaceorum. Dant chirurgi his pulverem quotidie saepius sumendnm, compositum ex aloë, chamaepiti et absinthio. Quam medicinam aversantes milites, ipsimet petunt dimitti ex hospitali, sanos se esse affirmantes, ad suam centuriam." SAGAR syst. morbor.

2) Edit. secundae P. I. Vol. I. sect. II. cap. V. §. XXI. No. 2.

3) Sic phaenomena in cadaveribus moerentium reperta, vix a moerore ipso, sed potius a morbis fortuitis repeterem.

4) Sunt homines, qui nulla in regione, urbe aut domo diu morari queunt. Quorum alii candide fatentur, se de tali, *situm mutandi nisu*, rationem reddere non posse; alii molestias ubique inevitabiles, ut caussam adducunt. Homines hujuscemodi praesertim inter professores doctrinarum universitatum obvenire solent. Spectabant ad eos quoque PETRARCA et ALFIERI, qui

Prognosis.

2. A moerore et desperatione, inprimis si terroris sint effectus, haud pauca exempla mortis improvisae numerantur [6]. Plerumque tamen moeror morbis lente decurrentibus ansam porrigit, ut vitiis cordis et venarum [7], pneumonorrhagiae et phthisi pulmonali [8], obstructionibus viscerum abdo-

de se ipso dicit: „*Io già di bel nuovo mi sentiva innalzato dal furore dell' andare* (*Vita di* V. Alfieri da Asti, *scritta da esso. Lucca* 1814).

5) l. c. observavit juvenes, discendi cupidos, aut solutioris vitae amantes, quibus patria omnium mentis delectamentorum inops videbatur, tanta imaginationis violentia abripi, ut recusata proficiscendi potestate, aegrotarent, in tristitiam febremque hecticam inciderent, imo morerentur, paene confecti autem confestim valetudinem reciperarent, si votorum compotes redderentur. Hunnce morbum vir cl. *apodemalgiae* nomine denotat. Andreæ illum potius *apodemaniam* nuncupare vult (l. c. p. 15), quum desiderium exteros visendi, non patriae fastidium illos homines teneat. Unum et alterum malum plebem germanicam ad alienas regiones, ut colonos, migrantem infestare, facile mecum convenies. Miseranda stultities!

6) Stahl de passion. animi Th. 23. *Ecole milit. T.* 1. p. 6. Gaubius serm. ac. alter. p. 27. Henault *abr. chron. T. I.* p. 363 et 383. Bonet sepulchr. T. III. p. 220. Tissot l. c. p. 377. Rumler obs. 6. Marcellus Donatus lib. III. c. 13. p. 182.

7) Tissot (l. c. p. 373) ait: Albertini *avoit déjà observé, que le chagrin produit plutót des dilatations dans les veines, que dans les artères.*

8) Virgines plures novi, signa evidentia tuberculorum pulmonis exhibentes, ast ceterum vitam sat incolu-

abdominalium, scirrho mammarum uterique, abortui etc. Qualiscunque autem morbus a moerore excitatus fuerit; is semper solito gravior observatur [9]). Immo nostalgia, nisi cito tolli queat, utplurimum mortem properat. Notandum etiam, moerorem curam aliorum morborum impedire, ac virtutem pharmacorum eludere.

§. LXXXIV.

C u r a.

1. Moeroris *cura* bifaria est; quarum altera *consolationem*, altera *auxilia chirurgica*, *pharmaceutica* et *diaetetica* respicit. Per illam morbum ipsum aggredimur, per hanc illius temperamus effectus. Generatim.

2. Consolatio [1]) caussae moeroris adaptanda [2]). Consolatio.

mem ducentes, donec profundus moeror accessit, quo facto, praevia plerumque pneumonorrhagia phthisis cursu citato evolvebatur.

9) Auersbach apud Erntel Varsav. phys. illustr. p. 168. Tissot (l. c. p. 379) inquit: „*je me suis plaint, il y a plus de vingt ans, que les maladies, occasionnées par le chagrin, étoient presque toujours fâcheuses.*"

1) Utinam Ciceronis liber, quem ob amantissimae Tulliae obitum *de consolatione* inscripsit, ante nostra haec tempora non intercidisset. Interim quod in Cicerone fuit amissum, in Boethio nobis fuit restitutum (Jul. Martianus Rota in vita Boethii). Accessit Lipsius in libr. duob. de *Constantia*, et Edelmann in diss. philos. de officio consolandi, sive luctum erecta rat. minuendi. Lips. 1689. edita. Haud dudum

da [2]. *Si haec in morbo dolorifico, taediosae curationis locata sit*, medici assiduitas duplicata, sollicitudo in minimis incommodis leniendis, enarratio casuum similium ab aliis patientiâ superatorum, et alia hujus generis optimam consolationem afferunt. *Moerore ex interitu objecti amati oborto*, in primo limine nec verbum consolationis, quoniam semper importunum, proferendum. Curari solum debet, ut moerens ab amicis aliisque luctum percipientibus circumdetur. Lacrymae enim a lacrymis optime eliciuntur, ad quas obtinendas maximum impendendum est studium. Quamobrem si elapso uno alterove nychthemero ab infortunii tempore oculi adhuc arescant, ad moerorem consulto impellimus tum qualitates objecti amissi enarrando, tum illius extollendo pretium. Mos cadaveri valedicendi, si fieri licet, reprimendus, ne loco unius duo occidant funera [3]. Interea hic quoque exceptiones occurrunt, vidimusque miseros a tali ultimo frigidoque amplexu quietiores evasisse. Quaestio saepe instituitur, num domus, infortunii testis, a superstitibus derelinquenda

Desmoutier idem argumentum eleganter pertractavit (*oeuvres*).

2) „Nam ut medici, caussa morbi inventa, curationem esse inventam putant; sic nos, caussa aegritudinis seu doloris reperta, medendi facultatem reperiemus." Cicer. tusc. quaest. lib. III.

3) Apud auctores supra allatos nonnulla exempla hominum sic demortuorum occurrunt.

quenda sit, nec ne? Non derelinquenda, ne redeundo, semisanatnm vnlnns iterum saucietur. Neque res, per adsociationis leges ideam defuncti revocantes, removendae snnt; cum harum rerum inconsueta absentia longe magis qnam ipsa earum praesentia tristes excitare soleat ideas. Commntata desperatione in chronicnm moerorem, quaedam solitndo, inprimis rnsticana [4]) non impedienda. Ast ne qnid nimis, ne simplex hominum evitatio in fugam, atqne fuga in misanthropiam degenerent. Cnm raro infortnnium unnm adveniat, alia mala, e. c. cnrae domesticae et similia, plerumque attentionem moerentis magis magisque ab objecto amisso distrahunt. Idem itinera, socio amico, efficiunt. *Nostalgiae* spes patriam revisendi, commercium cum iis, qui ejusdem sunt civitatis, aut saltem idem loquuntur idioma, victns nationalis et bona hospitum officia opponenda snnt. Si ea effectu destituerentur, reditns in patriam, etiamsi debilitas aegri itineri obstare videatur, sine mora properandus. Ad medici officium rarins spectat, moerentes ex jactura patrimonii, bonorum, potestatis, spei frustratae, philantiae laesae consolandi; interea tali sese exhibente opportnnitate et quocunque demum in casn, ad mentem revocandum: nil in natura dari stabile, praeter ipsam rerum inconstantiam, — omnia fluxui et refluxui

4) „*L'homme profondément affligé ne se console qu'avec la nature.*" Desmoutier l. c.

subjecta et infirma [5]) atque humana esse, ideoque tolerabilia, quod et tulerint caeteri et adhuc alii ferant; — multa bona proprie ad hominem non pertinere, ita ut homo, qui in illis suam quaerit felicitatem, nubem pro Junone amplectatur; — mortem omnes sub leges suas atras vocare; — multa non esse mala, quae videantur [6]); — mala praebere occasionem virtutes exercendi; — dolore malum minui non posse, immo dolorem malum malo addere; — felicitatem in animi tranquillitate consistere, non gemmis et auro emi; — bona, quae vel habemus vel speramus, amissis non esse postponenda et similia. Quibus singulis fides in Deum, submissio illius voluntati, vitae melioris certitudo aliaque ex sancta religione Christiana petita argumenta, caeteris palmam longe praeripiunt.

Auxil. chirurg. aliaq. externa.

3. Si moeror derepente, praesertim ex terrore ingruat, si aeger plethoricus sit, si de gravida agatur, si cerebrum, cor, ventriculus aut hepar doleant,

5) Hippocrat. aph. 3. Mente tenendum est illud Nazianzeni carmen praec. ad Virgil.:

— *Terram properamus ad unam,*
Quocirca nec te praesentis commoda vitae
Immodice oblectent, nec rursus tristia frangant,
Tristia namque simul et jucunda necesse est
Linquere cuncta brevi.

6) „*Il n'y a point de malheur, auquel on ne puisse trouver quelque consolation; et il y en a plusieurs, que l'on peut, par une conduite judicieuse, faire tourner à son avantage.*" Desmoutier l. c.

doleant, sique fluens cum emolumento cruor retineatur, *venae sectio* nunquam negligenda. Hujus enim neglectio, ob praeconceptam opinionem, animi pathemati deprimenti auxilium debilitans non esse opponendum, gravissimis morbis liberum saepe concessit aditum. Circa loca maxime affecta, aut ex quibus antea cruor cum levamine fluebat, *hirudines* applicandae. Alvus *clystere antiphlogistico* sollicitanda. Ad noctem *pediluvium tepidum*. Provecto jam malo, praesertim agrypnia et cuti sicca stipato, *balneum amoene calidum* levamen adducit.

4. Moerore confectos pharmacis obruere velle, absurdum foret. Interea, sub iisdem rerum positionibus, sub quibus venae sectionem commendavimus et *emulsio ex quatuor sic dictis seminibus frigidis majoribus et minoribus* aut alia quaedam, addita *nitratis potassae* modica dosi, utiliter praescribitur. Perstante vasorum sanguiferorum, irrita methodo antiphlogistica, turba, ad *acida vegetabilia* et si haec nil efficerent, ad *acidum sulphuricum alcoholisatum*, nec non ad ipsum *foliorum digitalis purpureae infusum* confugiendum foret. In minori moeroris gradu, et absente plethora, *pulvis antispasmodicus ruber Stahlii* cum *aqua* quadam *aromatica* 7) egregie conducit. A remediis Pharmaca.

7) Sequens formula mihi familiaris hic est: R. Aquae melissae uncias sex. Pulveris antispasmodici rubri Stahlii drachmam unam. Spiritus nitri dulcis scru-

diis spirituosis, calidis, excepto solo *aethere nitrico alcoholisato*, abstinendum. In moerore chronico et nostalgia pharmaca amara, leniter tonica, et praesente jam febre lenta, methodus alibi indicata [8]) adhibenda.

Auxil. diaetetica. 5. In gravi et repentino moerore nil pejus quam si aeger ad cibos, inprimis carneos, sumendos adigatur. Exhibeatur illi solum *potus* multus, *subacidulus*, vel *aqua frigidiuscula* cum *saccharo*, ac cibi tenues, praesertim *fructus horaei*. *Vinum*, nisi aeger sit exhaustus valdeque debilis, non concedendum, in moerente nempe mentem non exhilarat, sed contrarium potius gignit effectum. Idem efficit *musica*, hic non nisi ad lacrymas eliciendas commendanda. Contra ea solatium in motu corporis et in studiis [9]) quaerendum.

CAPUT

pulum unum. Syrupi papaveris rhoeados unciam unam. M.

8) Edit. secundae. P. I. Vol. I. sect. II. c. V. §. XXXI. No. 12—43.

9) „Quae quidem ego non ferrem, nisi me in philosophiae portum contulissem." CICERO ad Curionem. lib. VII. ep. 30.

Caput XX.

De ira.

§. LXXXV.

Definitio. Literatura.

1. Appetitus vindictae ex apprehensione mali illati, *ira* [1]) dicitur. Definitio.

2. De ira scripsere: Hippocrates [2]), Aristoteles [3]), Galenus [4]), Seneca [5]), Wierius [6]), Charron [7]), Hannkius [8]), Goeckel [9]), Hundeshagen [10]), Willius [11]), Zwinger [12]), Etmüller [13]), Literatura.

1) Gr. θυμὸς, ira, χολὴ, χόλος, bilis. Germ. *Der Zorn.* Gall. *La colère.* Ital. *La collera.* Pol. *Gniew.* Ross. Гнѣвъ.

2) Epidem. II. sect. 5. Th. 8. sect. 6.

3) Lib. II. Rhetor. cap. II. et lib. I. De anima. c. I.

4) De placit. Hipp. et Plat. lib. III. De temperament. lib. II.

5) De ira libri tres. Opp. Vol. I. Amstel. 1672.

6) Libellus de irae morbo et ejus curatione philosophica, medica et theologica. Basil. 1577.

7) *De la colère, chap. 25. du livr. 1. et chap. 31. du livr. 3. de son ouvrage intitulé: Les trois livr. de la sagesse. Paris* 1604.

8) Diss. de ira. Jen. 1653.

9) *Betrachtungen des Zorns und der daraus entspringenden Krankheiten. Hall,* 1665.

10) Diss. de ira. Jen. 1666.

11) Diss. de ira. Argent. 1671.

LER [13]), FICKIUS [14]), ALBERTI [15]), MONTAIGNE [16]), CLAVILLART [17]), RUGEMER [18]), BÜCHNER [19]), VANDERBELEN [20]), PLATNER [21]) et FOURNIER [22]).

§. LXXXVI.

Symptomata. Necroscopia. Caussae.

Symptomata. 1. Irati de consilio, de ratione, de mente et de potestate exeunt [1]). Furentium instar insigne habent robur et magnam audaciam, ad omne scelus prompti. Reverentia, verecundia, omnisque rerum externarum respectus extinguuntur. Quidquod ira excandefacti, licet vulnerentur, id tamen non illico sentiunt [2]). Facile alios interimunt, vel

12) De irae nat., effect. et remed. Basil. 1699.
13) Diss. de ira. Lips. 1705.
14) Diss. de irae efficacia et remediis. Jen. 1718.
15) Diss. de irae energia ad morbos producendum. Hal. 1720.
16) *Chap. 31. du livr. 2. de ses essays. Londr.* 1724.
17) De ira, noxa, atque ejus utilitate. Monspell. 1744.
18) Diss. de effect. irae med. considerat. Würceb. 1752.
19) Diss. de irae noxio et salutari effectu in corpus humanum. Hal. 1757.
20) Diss. de praecipuis ab ira in corpore humano productis effectibus. Lovan. 1788.
21) Diss. de excandescentia furibunda. Lips. 1800.
22) *Diction. des scienc. méd. T.* 6. p. 3—9.
1) CICERO IV. Tusc. c. 23.
2) WEDEL pathol. p. 142. Quondam et mihi in Italia homines clandestino sub rixis vulneratos videre contigit, qui multum gradiebantur, antequam proprium statum cognoscerent.

vel sibi ipsis violentas quandoque inferunt manus [3]), vel res circumpositas, ut specula, vasa vitrea sive fictilia, horologia cum propio damno confringunt. Facies immanis, rubra, pallida, subnigra [4]), supercilia rigida, frons rugosa, oculi ignei, intuitus trux [5]), lacrymatio [6]), aliquando cruenta [7]), vertigo, labia inflata, alba, tremula, fissa [8]), os amarum, aridum, spuma virulenta [9]) cooper-

3) Zacut. Lusitan. de med. princip. hist. lib. II. obs. 8. Joh. Langius apist. 38. lib. I.

4) Ovidius lib. III. de arte amandi. „Ora tument ira, nigrescunt sanguine venae.“ V. diss. de erubescent. et subitan. capit. venarum tumore. Auct. Müller. Lips. 1739. p. 23.

5) Fickius l. c. cap. III. Creditum quondam fuit, *torvum iratorum intuitum aliis noxam inferre*, quod cum magnetismi animalis phaenomenis nonnullis comparandum esset.

6) Constat feminas et infantes saepe iram fletu manifestare.

7) Petr. Borelli obs. 56. cent. II. p. 155.

8) Scanderbegio praeliaturo cum Turcis prae fervore et ira, a *fissis labiis* sanguis effusus est. V. Andr. Libavius de cruent. cadav. Thes. 205.

9) De morsu iratorum *hydrophobiae* ansam porrigenta habentur exempla: in Eph. nat. cur. dec. III. ann. 9 et 10. Opp. No. 249. Act. erud. Lips. ann. 1702. p. 147. 1706. p. 456. 1707. p. 147. *Hist. de la soc. R. de méd. de l'an.* 1782—83. *T.* 2. p. 57. 60. *Mémoire de l'ac. de Dijon. I. hist.* p. 110. *Berliner Samml.* 1. *B.* p. 334. Bloch *med. Bemerk.* p. 138. Scaramucci *lettera sopra un idrofobo. Macerat.* 1702.

coopertum, stridor dentium, mordendi desiderium, screatio frequens, halitus foetens, sitis, lingua balbutiens, epistaxis, vox intersecta, stridula, aphonia [10]), anhelatio, angustia pectoris, respiratio difficilis [11]), sputa cruenta [12]), cordis palpitatio aut tremor, pulsus frequens, plenus, intermittens [13]), febris [14]), ardor ventriculi, ructus acidi [15]), vomitus [16]), haematemesis [17]), diarrhoea [18]), cholera [19]), colica [20]), maxime in herniosis [21]),

Drywanski diss. hist. aegri hydrophob. exhib. Vilnae 1815. De *ulcere putrido* difficilis medelae a morsu irati v. Hildanum obs. I. obs. 85. Glandorp spec. chir. obs. 49. Ettmüllerum pathol. p. 37.

10) In matre quadam, quae filii filiaeque stupro interveniebat, apud Valerium Maximum dict. Fab. memorab. lib. I. p. 57.

11) Monet Hippocrates (epidem. VI) difficultate spirandi laborantes, clamore et *iracundia* abstinere debere.

12) Highmorus disquisit. anatom. p. 172.

13) Bellinus opusc. p. 627. Timaeus a Guldenklee lib. II. cas. 16. p. 104. Pechlinus obs. lib. III. obs. 25.

14) Hildanus lib. I. obs. 18. „ira non excitat febrem, sed est ipsa febris." Ettmüller l. c. ex Campanello.

15) Ettmüller prax. med. P. I. c. 6. p. 59.

16) Riedlinus (lin. med. ann. IV. p. 912) de muliere nonagenaria refert, quae cum ex improviso filia lintea quaedam pretiosa combussisset, inde furere incepit, succedente copioso *vomitu*.

17) Rolfinckius (ex Hieronymo l. c. p. 145) exemplum Imperatoris Valentiniani referens.

18) Winslow diss. de solemni alvi solutione ex ira et

sis [21]), urina tincta, transpiratio aucta, suppressio menstruorum [22]), lochiorum, haemorrhagiae uteri [23]), hepatis [24]), abortus [25]), lactis depravatio [26]), pedum pulsatio [27]), tremores [28]), convulsiones [29]), lipothymiae [30]) et mors [31]) — en irae phaenomena!

2. *Ca-*

moerore. Hafniae 1695. 1898. In app. ad ephem. germ. dec. II. an. 5. p. 57. observatio ludi moderatoris legitur, qui quamprimum discipuli vel domestici peccarunt erga eum, subito excrementa alvi egerebat.

19) Ettmüller l. c. in colleg. consult. cas. 41. Riedlin an. IV. p. 912.

20) Tulpius lib. V. c. 41. Waldschmidt prax. cas. 30.

21) Hoffmann comment. in Poter. p. 247.

22) Kölichen in Act. med. Hafn. Vol. II. p. 288.

23) Riedlin l. c. p. 611. Pechlinus lib. III. obs. 25.

24) *A dissertation on the influence of the passions in the production and modification of disease. By* P. Townsend, *New-York* 1816.

25) Galen lib. V. aph. comment. 45 et 53. Miscell. nat. cur. dec. II. ann. I. p. 252. Ann. 1811. in gravida septem mensium nubili, cum amasius de origine infantis dubium moveret, sub effreni ira illico *partus* secutus est Vilnae.

26) Lac nutricum post iram, infantibus ubera sugentibus nocivum esse, nemo ignorat, qui ex hac caussa colicas, convulsiones observavit. Cfr. Albinus de atherapeus. morb. et J. G. Sommerus in Misc. nat. cur. dec. II. ann. 2. obs. 172.

27) „Nescit vestra mens *ira* referre pedem." Propert. Cfr. Diss. de pediloq. auct. Kessler. Altorf. 1702.

28) Pelargus *med. Jahrgänge.* 4. p. 207.

29) Platerus obs. lib. I. p. 34 et 504.

30) Welsch obs. med. cent. I. obs. 30.

Necroscopia. 2. *Cadavera* praeter reliquias apoplexiae obtulerunt: pericardium exsuccum et squalidum, carneamque cordis substantiam plane consumtam instar loculi vacui corrugatam [32]) et haemorrhagias ex aorta in pericardium rupta [33]).

Caussae. 3. Disponunt ad iram temperamentum cholericum, cholerico-sanguineum [34]), peculiaris cranii forma [35]), corpus pusillum, tenue, macilentum, infantia [36]), senectus, sexus femineus [37]), menstrua-

31) Camerarius memorab. cent. X. No. 52. 53. Fabr. Hildan. cent. I. obs. 18. ep. I. Hannes in Act. Mogunt. 1776. No. 21. Falso hinc dixit Galenus: „ab ira nemo interit" (De sympt. causs. lib. II. c. 5).

32) Bonet anat. pract. lib. IV. c. 12. p. 552.

33) Ephem. nat. cur. dec. I. ann. 1. obs. 69. ann. IV et V. app. p. 54.

34) „Qui venae in cubito conspicuum pulsum habet, is furibundus in acerbam iracundiam praeceps facile est." *Item:* „qui calido ventriculo praediti sunt, frigidas habent carnes, tenuesque existunt, *conspicuas* denique *eminentesque venas* obtinent." Hipp. epid. lib. VI. partic. 4. aph. 23.

35) „Quibus *caput magnum*, oculi parvi et balbutiens lingua est" — item — „qui inconniventibus oculis intuentur" — ad iram dispositi sunt." Hipp. epid. 2. sect. 6.

36) „Pueri, mulieres et infirmi saepius irascuntur." Sponius sect. 4. aph. 78.

37) „Non est ira supra iram mulieris." Ecclesiastes. c. 25. „Muliebre est furere in ira" Seneca lib. I. — „nullum malum adeo infestat femineum sexum, quam amoris aut irae excessus: amor earum est insatiabilis

struatio [38]), graviditas, peculiaris regionum conditio [39]), civitatumque positio [40]), indoles nationalis [41]), consuetudo [42]), fames et sitis [43]), potus liquo-

et *ira irreconciliabilis*" Kozak de haemorrhag. lib. II. c. 20. p. 635.

38) Mansuetas alias feminas cognovi, quae tempore menstruationis perquam irascibiles evadebant.

39) „Ubi regio nuda est, non munita, aspera, quaeque hieme prematur, et sole exuratur, ibi duros, graciles etc. cernas homines, qui mores habent superbos, *ad iram proclives* et pertinaces, magisque feritatis quam lenitatis participes." Hipp. de aëre, locis et aquis.

40) „Civitates, quae quidem soli orienti sunt expositae, eas salubriores esse par est his, quae ad septentrionem obversae sunt etc. Homines clara voce sunt praediti, et *ad iram* et prudentiam magis sunt comparati, quam septentrionales." Hipp. l. c.

41) Italos et Rossicos longe magis irascibiles inveni, quam Germanos et Polonos.

42) „Ubi semel *ad iram* nos commoveri passi sumus, paratiores evadimus ad *alia vice*, similem ob caussam, *irascendum*." Clauberoius de corp. et anim. conjunct. cap. 36. „Non ergo mirum, *milites*, qui nil aliud quam caedem et sanguinem cogitant aut patrant, attonitu vultu efferatoque, *ob leves quoque injurias*, saevire statim, vehementerque excandescere: *consuetudo* enim, pront temperamentum, animi mores confirmant." Fickius l. c. §. 6.

43) „Si quis prandere consnetus, non prandeat, ei os amarulentum evadit, vehementer *irascitur* et moeret." Hipp. de prisca med. „Fames et sitis exasperat animos et incendit." Seneca de ira, c. 9 et 10.

liquorum fermentatorum [44]), opium [45]), motus corporis et vigiliae [46]), musica militaris [47]), terror [48]), amor [49]), morbi chronici [50]), potissimum icterus, podagra [51]), phthisis [52]) et syphilis [53]). Praeter

44) Dodonaeus stirp. hist. Pemptad. III. c. 31. p. 421. Rixae cruentae in Italia plerumque vino et lusui adscribendae sunt. Interea Schulzius (aph. med. sect. 6. aph. 126) pulcre dicit: „vinum alios facit *iracundos*, alios humanos.“ Sic vulgus in Polonia ebrius non ferit, sed osculatur.

45) Wedelius de opio. p. 168.

46) „Sic in lassitudine, siti, inedia, *intempestiva vigilia* pronior quisque ad iram, sic fames et mora ex Plauti sententia, bilem in nares concient.“ Lemnius de occult. natur. mirac. lib. I. c. 16. p. 116.

47) Plutarchus refert, quod cum *Alexander* audivisset Antigenidem tibia modos incinentem, qui vocantur harmatici, adeo exarserit, ut simul cum armis surgens, manus injiceret in proxime sedentes.

48) Vehementem iram facile magno terrori succedere monet Sylvius in prax. med. lib. III. c. 3. §. 283.

49) Irasci facile amantes testatur, praeter quotidianam experientiam, Baricellus in hortul. genial. p. 225.

50) „Adeo invalidum omne natura querulum est.“ Seneca l. c.

51) Ex proclivitate solito majori ad iracundiam plurimos podagricos futurum ejusdem mali paroxysmum praedicere audivi.

52) „Qui phthisi laborant, ad impatientiam et *iracundiam* valde proni ac proclives sunt.“ Fr. Hoffmann med. rat. syst. T. I. sect. II. c. 2. §. 18. p. 517. Scholion.

53) Cap. XVII. §. LXXIV. 1 (12).

Praeter injurias, ira excitari solet ab oppositione culpa tum ex alterius ignorantia [54]), tum ex diversitate opinionum orta, ab impotentia quod injustum, etiamsi alios tangat, tolerandi, a cognitione propriorum errorum [55]), atque haec singula eo facilius in philautis et superbis, in suspicacibus et credulis, in curiosis et invidis, in zelotypis et avaris, in ambitiosis et luxuriae deditis, aliisque animi vel corporis dotibus antecellentibus [56]).

§. LXXXVII.

Diagnosis. Prognosis.

1. Ira, animi pathema est, conservationi proprii individui destinatum [1]). Varii illius gradus statui Diagnosis.

54) E. c. in regione extranea, incolarum idioma ignorando; aut animalibus domesticis irascendo.

55) *Dictionnaire des sciences médicales.* l. c. p. 4.

56) „In multa sapientia multa est indignatio; et qui addit scientiam, addit et laborem." Ecclesiastes. cap. 1. „Gravissima est probi hominis ira." Publius Syrus.

1) Quemadmodum omnis natura, scribente Ciceroне (de fin. lib. IV. c. 7), vult esse conservatrix sui, ut et salva sit et in genere conservetur suo; ita omni animantium generi, ut idem Tullius (de officiis lib. I. c. 4) loquitur, principio a natura tributum est, ut se, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea, quae nocitura videantur.

Formicae sua bilis inest et muribus ira,
Nil adeo vile est, quod se non vindice laesum
Utatur.

Fatetur quoque Seneca (lib. I. de ira cap. 11): „Utilis est ira, quae contemptum effugit, quin malos ter-

statui solent. Dicitur nempe *excandescentia*, ira subita, *amaritudo*, ira perseverans, et *furor*, cum iratus non acquiescit, donec ultus fuerit [2]). Dividi quoque potest ira in *apertam* et *occultam* [3]). Illa, cum vultus rubore, benigna est, facile excitanda et sedanda, minus metuenda [4]); haec, cum pallore, longe pejor, periculosa et pertinax. Qui iram in *simplicem* et *compositam* dividunt, ignorant omnem iram *compositam* esse. Enimvero iram semper comitatur *dolor*, quem accepta parit injuria, *odium* hominis, qui intulit injuriam, et *voluptas*, quae nascitur ex spe futurae ultionis [5]). Irae accessus similitudinem habet cum *delirio* [6]) et *epilepsia* [7]).

Prognosis. 2. Ira saepius repetita physiognomiae peculiarem characterem imprimit [8]). Praeterea defrandatur

ret." Talem iram neque *scriptura sacra* improbare videtur, dum ait: „irascimini, et nolite peccare."

2) Plater de excandescentia furibunda. Lips. 1800.

3) Cartesius de passion. anim. art. 201.

4) Sebizius exerc. patholog. T. I. p. 127.

5) Rolfinckius O. et. M. spec. comment. lib. III. sect. 3. c. 103. p. 114.

6) „An est quicquam similius insaniae quam ira?" Cicero IV. Tusc. c. 23. Horatius (lib. I. epist. 2) iram, furorem brevem vocat; et Epicurus interrogatus, quid efficeret ira, eam, si immodica sit, parere insaniam respondit!

7) Apud Pechlinum (lib. 3. obs. 25) ira, *epilepsiae umbra* vocatur.

8) Lavater *essai sur la physionom. II. partie.* 8. *fragm. III.*

datur inde nutritio corporis [9]), ac via plurimis periculis et morbis sternitur, inter quos erysipelas, hepatitis, icterus, podagra [10]), contracturae et tremores artuum [11]), apoplexia [12]), paralysis [13]), epilepsia [14]), mania *) et febres [15]), contagiosis non exceptis [16]), creberrime obveniunt. *Crisi* tamen sua ira non destituitur, inprimis per vomitum [17]) et alvi profluvium [18]), quae, nisi superveniant febris [19]) aut icterus, expectanda. Maxime ira fatalis est menstruantibus, gravidis et puerperis [20]), contra

9) Licetus de his, qui diu viv. sine aliment. lib. II. c. 110.

10) Laur. Schulzius consil. med. III. p. 300.

11) Ettmüller Pr. P. II. p. 291. Fel. Plater lib. I. p. 50.

12) Cap. V. §. XXVI. No. 2 (62).

13) Tulpius obs. med. lib. II. c. 20. De aphonia ex paralysi musculorum laryngis. v. Valerius Maximus dict. fact. memor. lib. I. p. 57.

14) Joh. Mathaeus in quaest. med. p. 27. Riedlin. lin. med. ann. VI. p. 14.

*) Amelung apud Nasse *Jahrb. für Anthropologie und zur Pathologie* etc. *des Irreseyns. B.* 1. p. 267.

15) Galenus lib. VI. Ballonius epid. p. 209. Forestus de feb. ephem. lib. I. obs. 2.

16) Sennert cent. II. epist. 72. p. 681.

17) Plurima talia exempla observavi.

18) Hildanus cent. I. obs. 18. Frankenau satyr. med. 3. p. 67.

19) Bagliv. prax. med.

20) Tulpius lib. II. c. 20. Baumes *observation sur une mort causée par un accès de colère, à la fin de*

contra ea *salutaris* visa fuit in senibus [21]), cachexia [22]), apoplexia [23]), paralysi [24]), tremore [25]), retentione menstruorum [26]), obstructione hepatis [27]), et febribus [28]), quin tamen ob id consulto excitanda sit, rite monente RIEDLINO [29]).

§. LXXXVIII.

C u r a.

Prophylaxis. 1. Arduum est animi pathemati, homini in incunabulis adhuc jacenti, et animalibus communi occurrere. Interea religionem et educationem hîc multum efficere posse, inter alia docet hominum tremu-

la résolution heureuse d'un dépôt lacteux. Journ. génér. de méd. chir. et pharmac, Paris 1780. p. 513.

21) HUBAULT ergo irasci senibus salubre. Paris. 1646.

22) HIPPOCRATES lib. II. epid. sect. 4. AETIUS tetrab. I. serm. 4. c. 33. BACO DE VERULAM. (hist. vit. et mort. p. 249) ait: „ira sibi permissa et foras prodiens, juvat tanquam medicamenta illa, quae robustum inducunt calorem.“

23) ETTMÜLLER l. c.

24) HORST. lib. III. consil. epist. 12. SCHULZ consil. m. 50. VALLERIOLA lib. II. c. 4. Act. Hafn. Vol. I. obs. 71.

25) PECHLINUS lib. II. obs. 31.

26) ETTMÜLLER (inst. Part. II. cap. 3) fatetur: „ira moderata convenit mulieribus, quibus non adeo commode fluunt menses.“

27) PECHLIN l. c. obs. 26. p. 460.

28) Misc. nat. cur. dec. I. ann. 3. obs. 238. BIERLING thes. pract. obs. 11. in schol. p. 105.

29) Lin. med. ann. II. mens. Mart. hist. 20. p. 184.

tremulorum secta [1]). Institutio vero a primo hominis ortu locum habere debet. Qua de caussa opera danda, ut matres, quae gerunt utero, et nutrices, quae tenellos alunt, ab iracundia sint immunes. Recens natorum ira blanditiis et uberibus sedanda. Quo primum autem infantes ideas connectere jam incipiunt, virgarum unus alterve ictus reditui iracundiae saepe obstat. Debet autem punitio placate infligi. Oportet hinc, ut dentur institutores non truces et feri, sed mites atque placidi. Porro ne infantes sint testes irae parentum. Opus enim est, ut mature juvenes *moderationem* addiscant, et eorum animus tali *generositate* imbuatur, qualis requiritur, ut vilipendantur omnia bona, quae possunt auferri, et contra maximi fiat libertas et imperium absolutum in semetipsum, utque contemtu solo, aut ad summum indignatione ulciscamur eas injurias, ex quibus alii solent offendi [2]). Succedit *patientia*, qua homo versus irae feroces motus robustior redditur, eo ipso palmae respondens, quae quo magis premitur,

1) W. Penn in epist. ad uxorem sic ait: „*Si ceux, qui te servent, s'acquittent mal de leur devoir, évites de te fâcher, cela pourroit te nuire; il vaut mieux, de les congédier, s'ils résistent à des simples avis. Le mieux est toujours, de s'abstenir de vaines paroles, qui troublent l'âme et offensent le Seigneur.*“ (*Memoirs of the private and publ. life of W. Penn.* By Th. Clarkson, *Lond.* 1813. ex *Biblioth. univers.* 1816. *Mars.* p. 260).

2) Cartesius de passionibus. art. 203.

tur, eo fortior attollitur [3]). Obfirmandus ergo animus contra iram, et constituendum firmiter, ei nos non velle locum dare, quicquid etiam molesti et adversi acciderit. Quod facilius obtinebimus assidua meditatione, et consideratione foedissimae turpitudinis atque deformitatis vultus atque gestuum, quibus mentis alienato similis evadit iratus [4]), nec non malorum funestissimorum, quae per iram ingeruntur; et fructuum contra ea mansuetudinis, quolibet vitae tempore suavissimorum [5]). Juvabunt haec promptius, quando per aliquod tempus *irae voveamus abstinentiam*, ut veluti desuescamus ei gradatim, viventes semper cum placidis, minime morosis, ferocibus et rixosis, a quibus et prava exempla et irascendi caussae praebentur [6]). Praeterea caussae physicae irae sunt evitan–

3) Quercetanus diaetet. polyhistor. sect. I. c. 6. p. 28.

4) Ad repraesentandam melius irae deformitatem veteres ejus aestum per *furias* adumbrant, venenatis serpentibus crinitas, flagellum itidem ex serpentibus confectum, et facem manibus gestantes. Quare etiam Tim. a Guldenklee (lib. II. cas. 16) ait: „irae deditus ob oculos sibi ponat, megaeram illam infernalem a Plutarcho et Seneca vivis coloribus depictam, ut in hanc intuens, deformitate tam atrocis furiae peremta, mansuetudinem exoscularetur, quemadmodum speculo quosdam ab ira deterritos refert Sextus, perturbatos nimirum tanta sui mutatione."

5) Quare schola salernitana:

„*Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,*
Curas pelle graves, irasci crede profanum."

6) Fickius l. c. cap. V. §. 4.

evitandae. Cibi sunto tales, ut animi asperitatem dulciori succo mitigent [7]. Vinum bibendum est parce, multumque aquae [8]. Postremo ut corpus optimis succis alendum, ita in molliter subacta culcitra placido somno fovendum, non neglecta licita venere [9].

C. moralis paroxysmi.

2. Hisce non obstantibus, fieri tamen potest, ut aliquando irae impetus animum nostrum occupet. Tunc autem proderit initiis mali obsistere et ad *moram* atque *cunctationem* confugere, ut scilicet nihil decernamus, dicamus, aut faciamus, donec ira deferbuerit et ratio rursus probe judicet. Quod veteres innuerunt, quando viginti quatuor alphabeti literas aut dominicam orationem recitare prius praeceperunt. Subsidio sunt *contrariae ratio-*

7) Plinius.

8) Ex elogio *Andreae Tiraquelli* a Scaevola Sammarthano conscripto (p. 3) apparet, obiisse illum celebrem aquae potatorem plane senem et animo semper placido et sereno, tranquillitatem quandam ac benignam temperiem in omni vita constantissime retinuisse, neque temere aut ira, aut quavis alia graviori perturbatione visum commoveri, quadragiuta quinque liberorum et totidem librorum fuit suctor, quod sequentis epigramatis condendi occasionem dedit:

„Fecundus facundus aquae Tiraquellus amator,
Ter quindecim librorum et liberûm parens.
Qui nisi restinxisset aquis abstemius ignes,
Implesset orbem prole animi atque corporis.“

9) Paulus Aegineta (p. 9) et Aetius, *venerem* ut certum contra iram extollunt auxilium.

rationales commotiones, *blanda consolatio*, *promissa securitas*, *facta fiducia*, et *musici lenes concentus* [10]). Proderunt vix amicorum admonitiones. Potentior approbetur, quoad sensim defervescit aut componitur ad jocos et hilaritatem, ut sensim sensimque sedetur animus, nec ira subito supprimatur, aut ei superveniant alia contraria. Cum vero alii, ex naturali inclinatione, facile, alii difficulter irascantur et placentur; alii precibus vincantur, exacerbentur alii, alii terrore incusso componantur, objurgatione et increpatione pacificentur, alii saeviente ira non sunt perturbandi; hoc modo omnes pro cujusvis naturae indole atque moribus tractandi sunt, aperte et palam, vel occulte, molliter et acrius, et animi non minor, quam *corporis* sic *cura* est habenda [11]).

C. physica. 3. Varia autem est haec cura, pro varia aegri constitutione. In genere ab auxiliis violentis abstinen-

10) „Pythagoram animo pacando sedandoque ab affectibus et perturbationibus vehementioribus *musicam* adhibere solitum, auctor est Plutarchus, ideoque ut animum suo semper divinitate imbueret, priusquam se somno daret et ex somno experrectus ad citharam cantare consueverat. Cfr. Seneca lib. III. l. c. *Timotheus* musicus, quoties libuerat, Phrygio sono *Alexandri* animum ita accendebat, ut efferatus ad arma curreret, et cum aliter voluisset, mutato tono, mentis ferociam supprimebat; emollitumque animum ad epulas trahebat et ad convivia." Sic Ettmüller in disp. de effect. music. in hom. p. 7.

11) Fickius l. c. §. 5.

stinendum. Attamen deflagrata ira *venae sectioni* locus est in gravidis, plethoricisque hominibus, praeterea si cor et arteriae cum vi pulsent, venae turgeant, sanguis vehementer ad caput impellatur, hypochondria tensa et dolentia sint, aut menstrua sive lochia suppressa. Ab *emeticis* et *purgantibus* abstinendum [12]. Contra ea *clysteres antiphlogistici*, et *eccoprotica* commendanda. Laudem et applausum per experientiam obtinuere *terrea, testacea*, ut *magnesia*, *lapides cancrorum* et similia, additis granis nonnullis *cinnabaris factitii*. *Potus* sub excandescentia qualiscunque, eoque magis quo calidior [13], nocuus. Pace composita, *emulsiones* variae, *aqua selterana saccharata*, aut alia *succo vegetabili* mixta conducunt. Sic et *balneum tepidum* [14]. *Opium* solum ingruente alio morbo, illius usum exposcente, exhibendum. Enim vero si ira, absente plethora et febre, spasmos socios habet, praesertim in hystericis et hypochondriacis, guttis nonnullis *aetheris sulphuris alcoholisati* succurrendum.

CAPUT

12) FR. HOFFMANN diss. de medicina emetica et purgante post iram veneno. Opp. T. VI.

13) „Vidimus multos ineffabilem fecisse sanitatis jacturam, qui gravi iracundia incensi infusum herbae theae copiose et calidissime potarunt.“ FR. HOFFMANN med. rat. syst. l. c. §. 16. Scholia. Attamen theam quondam adversus iram in usu fuisse, ex RIEDLINO video, in Lin. med. ann. II. obs. 2. 26.

14) Balneum enim *calidum* pessime egisse testatur FR. HOFFMANN l. c.

Caput XXI.

De amore effreno.

§. LXXXIX.

Definitio. Scriptores.

Definitio. 1. Desiderium intensum individuum alterius sexus consequendi, periclitante ratione, *amorem effrenum* constituit [1]).

Scriptores. 2. Praeter magnum illum amoris magistrum [2]), de hoc argumento consulendi sunt: Galenus [3]), Ferrand [4]), Felix Platerus [5]), Sennertus [6]), Forestus [7]), Schenkius [8]), Backhaus [9]), Vetter [10]), du Chateret [11]), Esquirol [12]) aliique [13]).

§. XC.

1) Lat. Cupido, cupiditas (Ovidius), ignis (Virgil.), ardor (Seneca). Germ. *Die tolle Liebe, die unsinnige Liebe, die rasende Liebe.* Gall. *Une grande passion, aimer à la passion.*

2) Ovidius lib. de remediis amoris.

3) Opp. 4) *Traité d'amour.* 1623.

5) Prax. med. op. lib. I. c. 3. De mentis alienatione.

6) Institut. lib. III. part. 3. sect. 2. c. 4.

7) Lib. X. obs. 29. 8) Lib. I. obs. 268.

9) Diss. de amore insano. Jen. 1686.

10) Diss. de morbis amatoriis. Erlang. 1787.

11) Diss. de affectibus eroticis. Montispes. 1776.

12) *Dict. des sciences méd. T.* 13. Voc. *Erotomanie.*

13) *Histoire des Troubadours* (sparsim). *Des causes et*

§. XC.

Symptomata. Caussae.

1. Amor nunc furtim sese insinuat, ac gradatim evolvitur, nunc aperte ingruit rapideque flagrat [1]). Primo in casu, si occultari vult, aliter cognosci nequit, quam habita ratione minimorum indiciorum. De latente amoris germine suspicamur: si quis nomen individui sexus diversi solito aut crebrius aut rarius, nunc sine necessitate, nunc alterius loco pronunciet; — si, tali nomine ab aliis pronunciato, erubescentia sequatur; — si manus, inscia quasi mente, qualibet porrecta occasione, ejusdem nominis literas initiales in charta, aut arena inscribat; — si proprii corporis ornatui magis, quam consuetudo ferebat, studeat, hocque in opere peculiares colores prae aliis eligat; — si gestus proprii immutentur et ad similitudinem alterius componantur; — si idem respectu ad verborum delectum contingat; — si homines, qui prius indifferentes, cari, qui antea cari erant, indifferentes evadant; — si occupationes solitae oscitanter aut perverse perficiantur; — si animalia domestica omnem antea sollicitudinem attrahentia, taedi- Symptomata.

remèdes de l'amour, considéré comme maladie, par J. F. médecin anglois. Paris.

1) „*Mars videt hanc, visamque cupit.*“

Ovid.

Nec Theocritum ab his aliena sentire, verba ipsius probant: „ut vidit, ut insaniit, ut in profundum incidit amorem.“

taedium nunc afferant; — si in cubiculorum d positione mutationes, a vitae commodis minii suggestae, instituantur; — si in deambulatio et negotiis externis, a via et hora consueta ide recedat; — si propria indoles ita mutetur, ut l laris tristis, tristis hilaris evadat; — si physi gnomiae, praesertim oculorum status et intuit ratio mutationem istam confirment; — si qua dam imago continuo in somnio obveniat; — suspiria, cordis palpitatio et spontanea lacrymat frequenter locum obtineant, — et maxime si ja zelotypiae percipiantur motus. Confirmati amoı effreni signa sunt: macies [2]), pallor [3]), ocu cavi intra supercilia conditi, pulsus, absente ol jecto amato, inaequalis, parvus, debilis, quo pr mum autem ipsius recordatio vel visu, vel audit vel epistolarum lectione repente subierit, perturb: tus, fortis; proclivitas ad haemorrhagias, e. epist:

2) Hinc Ovidius: „facit amor *maciem* et longa inte nodia curarum." Cui sententiae adstipulatur Virg lius: „Hic quos durus amor crudeli *tabe* peremit Et Theocrit. „Ubi tandem fuistis, o Nymphae, cu Daphnis *amore tabesceret?*" Quare Poeta:

„Fugerat ore color, maciesque obduxerat artus
Sumebant minimos ora coacta cibos.
Nec somni faciles et nox erat annua nobis,
Et gemitum nullo laesa dolore dabam."

3) Hoc morbo atroci et fero oppressi, — „decolor sunt, exanimes, *pallidi*, graciles, excarnes" Gale: Plater ait: „Pallet omnis amans." l. c.

epistaxin, pneumonorrhagiam [4]), metrorrhagiam, rupturam venarum [5]), motus inordinati cordis, dolor regionis epigastricae angorem inducens, inquietudo continua [6]), febricula [7]), inconstantia mentis, ab omnibus reliquis animi pathematibus, ut gaudio (si spes in amore aliquid obtinendi affulgeat), tristitiâ (dum de mutuo amore spes nulla), irâ (dum zelotypia adest), agitatae, spes chimerica, timor vanus, mox demissio et timor, mox superbia, meditatio continua, neglectus rerum ad conservationem corporis necessariarum, qualia sunt cibum capere, dormire, vestes a climate petitas induere, contemtio divitiarum, honorum, opinionis publicae, omissio negotiorum, extinctio observantiae erga parentes, officiorumque erga liberos, judicii corruptio, neque consilia utilia, neque

4) Novi virginem ex adspectu improviso amasii, nec non receptis diu desideratis literis, sanguinem copiosum spuentem.

5) Schenk (lib. I. obs. 270) de nobili quodam narrat, insano prae amore nobilis et honestae cujusdam viduae, cujus nuptias ambiebat. Hic cum in prandio ad mensam colloqueretur, ecce *vena* in temporibus prope aures *sponte aperta* est, et profluxit copiosus sanguis, quem atrophulo compescere conatus est. V. et Dornax consult. med. lib. I. c. 3.

6) „*Haerent* nempe, ut pulchre effatur Virgilius (lib. IV. Aeneid.) *infixi pectore vultus*

Verbaque, nec placidam membris dat cura quietem."

7) Erotica dicta. Lorry.

que amicam consolationem admittens [8]), celeritas puerilis se totum ad nutum objecti amati, etiamsi scelus, vel nugas imperantis, fingendi, vitae periculi spretio, quae singula graphice a PLAUTO descripta sunt [9]).

2. Ad

8) „Meliora probant, deteriora sequuntur amantes."

9) In Cistell. Act. I. Sc. 1.

„*Credo ego amorem primum apud homines carnificinam, commentum;*
Hanc ego de me conjecturam domi facio, ne foris quaeram,
Qui omnes homines supero atque antedeo cruciabilitatibus animi
Jactor, crucior, agitor, stimulor, versor in amoris rotâ miser;
Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior: ita nubilam mentem
Animi habeo: ubi sum, ibi non sum; ubi non sum, ibi est animus.
Ita mihi omnia ingenia sunt: quod lubet, non lubet jam id continuo.
Ita me amor lapsum animi ludificat, fugat, agit, appetit,
Raptat, retinet, jactat, largitur: quod dat, non dat, deludit:
Modo, quod suasit, dissuasit: quod dissuasit, id ostentat.
Maritimis moribus mecum experitur: ita meum frangit amantem
Animum; neque, nisi quia miser non eo pessum, mihi ulla abest
Perdito pernicies."

Et amoris effreni vestigia clare elucent ex opusculo sub titulo: *Lettres de* JULIE LESPINASSE.

2. Ad amorem disponunt aetas juvenilis [10]), sexus inprimis sequior, temperamentum sensile, sanguineo-cholericum, educatio effeminata, studium poëseos, musica [11]), artium liberallum in genere, fabulae milesiae [12]), cibi succulenti, aromatibus conditi, vinum meracum, otium [13]), taedium, Caussae.

10) Quod Poëta innuere videtur, quando canit:
„Aut Deus, aut lapis est, qui non juveniliter ardet."

11) Ad conciliandum amorem quid valeat musica, res in propatulo est. Apud HOMERUM, *Hector* illudit *Paridi*, quod ad arma ineptus, libidinosis cantibus *Helenae* animum ad se trahere gestiat. Ad amplificandum amorem conjugalem pastores Aegyptiorum musica usos fuisse, testatur ARTURUS BEDFORD in tractatu: *The great abuse of music*. p. 4. ST. HIERONYMUS ad *Letam* scribens, jubet, ut filia ejus surda sit ad organa; tibia, lyra, cithara, ad quid facta sint, nesciat.

12) Quamvis hujusmodi librorum auctores scopum moralem semper in ore gerant, attamen animi perturbationem, de qua agitur, coloribus nimis attrahentibus pingunt, quam ut juvenum manibus secure tradi possint.

13) Contenderat DIOGENES amorem otiosorum esse negotium. Unde OVIDIUS:
„*Otia si tollas, periere cupidinis arcus*
Despectaeque jacent et sine luce faces."
Et MARTIALIS:
„*Quaeritur, Aegysthus quare sit factus adulter?*
In promptu caussa est: desidiosus erat."
ANTON. DE QUEVARA (lib. II. cap. 12. Horol. Principum) inquit: „per otium deses et supervacaneas cogitationes oculi aberrare, mens perturbari, voluntas depravari solent." — „Patrum negligentia matrumque indulgentia facit, ut laborem misellae honestum fugiant et inhonesta amplectantur oblectamenta."

dium, castitas [14]) et philautia. Excitatur amor a peculiari vix explicanda sympathia [15]), quandoque similitudini formae, aliàs transpirationis qualitati forte adscribenda, a formositate incomparabili [16]), a conversatione quotidiana [17]), a choreis inprimis per

14) Quo major morum puritas, eo majus amoris effreni concipiendi periculum.

15) Sicuti antipathia, sic sympathia in amore explicari nequit, unde Poëta:

„*Livia, non amo te, nec possum dicere quare,*
Hoc saltem possum dicere, non amo te."

Et alibi:

„*Odi et amo: quare id faciam, fortasse requiris,*
Nescio, sed fieri sentio et excrucior."

Catull. ad Lesbiam.

„*Il est des noeuds secrets, il est des sympathies,*
Dont, par le doux rapport les ames assorties
S'attachent l'une à l'autre, et se laissent piquer
Par ce je ne sais quoi, qu'on ne peut expliquer."

P. Corneille, *Rodogune. act. I. sc. 7.*

16) Theophrastus pulchritudinem *silentem fraudem* appellabat. De Olympia Philippi Macedonum Regis conjuge fertur, cui cum Rege, marito ingenti puellae alicujus amore ardente, persuasum ab aliis esset, *philtrum* amoris hujus existere caussam, a puella Regi propinatum, adduci eandem jussit. visâque formae elegantia morumque suavitate, missâ philtri suspicione, exclamasse dicitur; „*Valeant calumniae, tu enim in te philtra habes.*"

17) Sapienter Socrates apud Stobaeum (serm. 6): „ignem quidem ventus, amorem vero *consuetudo* accendit." Memores hujus dicti sunto parentes, filios

per saltationem volutabundam [18]), a frequentatione theatrorum [19]), a spectaculis domesticis [20]), a jocis socialibus [21]) etc. *Philtra* [22]) quondam accusabantur; quae quidem ad venerem indiscriminatim excitare posse concedimus, nunquam autem amorem in definitum individuum accendere, nisi forte de auro et argento quaestio sit [23]). Nec sexus differentia ad amorem effrenum, insanum, et criminalem excitandum absolute requiritur, quod testantur tribadum et sodomitarum infamiae [24]). Nec spadonum cordi parcet amor, quos haud

universitates adeuntes sine delectu passim collocantes, filiasque novis *Abellard* et *St Preux* confidentes.

18) Germ. *Das Walzen*, modus saltandi, ursis accommodatus, moribus aeque ac sanitati adversus, uti pulchre monitum est in *Oesterreich. Beobachter* 1816. *No.* 214.

19) Sirenes praeternavigare, tentationibus saltatricum resistere, pauci mehercle inter juvenes valent.

20) Quae hodie fictae in sic dictis: *théâtres de société* agitantur scenae, hac saepe nimis postridie reales evadunt.

21) Germani potissimum libere nimis hoc sub respectu incedere et oscula profundere solent, ac si ignorarent, quanta in iis et basiis insit vis philtri.

22) Quondam inter philtra recensebantur: cor hirundinia, cerebrum felis vel asini, uterus hyaenae, virga et cauda lupi, urina hirci, sanguis menstruus, abortivi foetus aut ante baptismum mortui, aliaque absurda, tum intus tum extus adhibenda.

23) „Quae prudentiae, potentiae, astutiae facta sunt impossibilia, auri parent atque obediunt fulgori."

24) Tam abominandum scelus ne verbo quidem tetigis-

haud raro feminae deperire solent. Quin immo, pictae imagines [25]) et statuae [26]) id effecisse sunt visae. Ex his satis superque apparet, miram esse vim, quam oculi in affectus amatorios exercent [27]).

§. XCI.

Diagnosis. Prognosis.

Diagnosis. 1. Non ex contemptu, sed ex commiseratione [1]), amori locum inter morbos tribuimus; quod vero nec de *conjugali* nec de *sociali*, sed de *lascivo* intelligendum est. Ad hunc cognoscendum, si signa recensita suspicionem excitaverint, exemplis ERASISTRATI [2]), HIPPOCRATIS [3]), GALENI [4]), FER-

sem, nisi medici illud, ut languoris haud raro caussam, cognoscere deberent.

25) De *Paride*, qui hoc modo *Helenam* concupivisse dicitur, ait Poëta:

„*Et nunquam visae flagrat amore puellae.*"

26) Exemplo sit *Alkiadas* pro statua Cupidinis auctore *Praxitele* amore captus.

27) PLATO (lib. 6. stromat.) ait; „amoris initium visus;" et PLUTARCHUS (lib. de amore): „capiendi amoris visus est ansa." Cfr. ZACUT. LUSITAN. lib. I. Prax. hist.

1) „*Nescis, quid sit amor? Furor est, et post omnia mentem*
Eripit et damnis pascitur suis."

2) *Antiochus*, *Seleuci* Regis filius, vehementissimo *Stratonices* amore flagrans, in supremam inciderat maciem, atque in lecto, mox e vita discessuro jacebat similis. Et medico et patri universaeque amicorum cohorti caussa hujus mali erat occulta, atque certe de aegro actum fuisset, nisi *Erasistrati* prudentia de-

Ferrandi [5]) etc. ad varia *stratagemata*, tamen cum debitis cautelis, ne medicus sive pro denunciatore sive pro conciliatore habeatur, confugere licet. *Amorem*, de quo agimus, neque cum *chlorosi*, neque cum *mania erotica* confundendum esse, debitis locis palam fiet. Potius similitudinem ille habet cum *philautia*, *cupiditate insana lusum chartarum prosequendi* et *avaritie*.

2. „Quot bella tam publica, quam privata insanientis produxit vehementia amoris? Quantae clades, quantae strages exinde ortae? Quot civitates dehinc eversae? Quot hominum millia misere mactata?" [6]). Terminus amoris, nisi cito saepe cum desperatione deflagret, est *odium*, *tabes*, *febris*, ut diximus, *lenta nervosa* [7]), *convulsio-* Prognosis.

tecto morbi fonte, parens genuino atque unico, quod aderat, remedio filio succurrisset; dictus quippe medicus magnam advertens pulsus mutationem, nunc praesente, nunc absente contingentem *Stratonice*, veram prehendit morbi originem eademque patri aperuit, qui, cessa filio conjuge, sanitatem eidem reddidit.

3) Plutarchus de modis, ab Hippocrate ad amorem *Perdiccae* Macedoniae Regis erga *Phrynen* detegendum usurpatis, loquitur. Cfr. Beverovicius idea med. vet. P. II. lib. VI. c. 2. p. 148.

4) Rite judicavit de *Orestis* erga *Pyladem* amore.

5) Narrat se juvenis amorem ex vultus rubore et pulsuum majori frequentia, dum ancilla quaedam facem in cubiculum afferret, detexisse l. c.

6) Euripides in Hippolyto.

7) Memorabilis hujuscemodi observatio ab Esquirol traditur. l. c. p. 189.

vulsiones, *epilepsia*, *mania* et *suicidium*. Quae omnia non impediunt, quominus amor aliquando effectus salutares exserat [8]), animum emendet [9]) et ingenium acuat [10]).

§. XCII.

C u r a.

Prophylaxis et c. moralis.

1. Nisi spes non dubia matrimonii contrahendi adsit, parentum et conjugum est, indicatas amoris caussas sive praedisponentes sive excitantes fugare. Educatio hodierna per universam Europam, Anglia et Italia quodammodo exceptis, vulgata, quatenus effeminata et vana, non satis religiosa, musicam artem, saltatoriam plus, quam par foret, extollens, lectionem fabularum milesiarum vix, ut decet, prohibens, in selectu institutorum utriusque sexus minus ad mores respiciens, juve-

8) Cap. XVII. §. LXXVII. 2 (31). Cfr. Kempius de osculis cap. 18. De osculo salutari.

9) „*Chimon aima, puis devint honnête homme.*"

10) Tissot juvenis sat stupidi meminit, qui erga Hispanam sermonis gallici ignaram amore captus fuit, quique spatio triginta quinque dierum idioma Hispanicum ita didicit, ut cum amasia libere conversari potuerit (l. c.). Exercitus extranei variis in Europae provinciis nuper plurima hujuscemodi exempla obtulere. Celebr. Alfieri de se ipso ait: „*Jo non mi sentiva mai ridestare in mente e nel cuore un certo desiderio di studj ed un certo impeto ed effervescenza d'idee creatrici, se non se in questi tempi, in cui mi trovava il cuore fortemente occupato d'amore.*" (l. c.).

juvenibus libertatem nimiam concedens et fere semper supra natales, et familiarum conditionem, allatas caussas potius intendit, quam relaxat. Ut amor illicitus arceatur, ejiciantur inprimis e familiarum sanctuariis otiosi, adulatores, hominesque vano splendore circumdati, et ordinis superioris [1]). Quodsi haec praecepta ad malum antevertendum non sufficiant, saltem initio illius resistendum [2]). Optima id efficiendi ratio in objecti periculosi praecipite fuga consistit [3]). Maxime hinc, praesertim maribus, *itinera* suadenda. Feminis potius receptio in alienam familiam, a perturbationibus animi haud agitatam placideque vi-

Yy 2 ventem

1) Canit Ovidius: „apte nubere, nube pari," quod pariter Pittaci Mitylenaei est consilium, citatum a Plutarcho (tract. de lib. educ. c. 19).

2) *„Dum novus est, coepto potius pugnemus amori:*
Flamma recens parvâ sparsa residet aqua."
Ovid. lib. XVI. Her.

Et libr. I. de remedio amoris:
„Dum licet, et modici tangunt praecordia motus,
Si piget, in primo limine siste pedem.
Opprime, dum nova sunt, subiti mala semina morbi
Et tuus incipiens ire resistat equus.
Nam mora dat vires."

3) Audi Propert. lib. III. eleg. ad Cynthiam ita canentem:
„Crescit enim assiduè spectando cura puellae,
Ipse alimenta sibi maxima praebet amor.
Uuum erit auxilium mutatis, Cynthia, terris,
Quantum oculis, animo tam procul ibit amor."

ventem conducit. Utrisque *amicus* [4]) fiduciam aeque ac venerationem concilians necessarius est. Placeat illi primum reciprocis amantium querelis patientem praebere aurem, easque ut genuinas et reales accipere. Immo servitio licito eorum captare tentet benevolentiam. Rebus huc perductis, illi quandoque verbum prudens quasi fortuito, cadat, e. c. dubitatio aut animadversio circa res amori pro basi inservientes. Tali enim ratione amantibus veluti pabulum pro contemplatione instillatur, cujus effectus ocyus serius sponte comparent. Nunquam amantium unum pro bono alterius calumnietur oportet; satius enim est vitia realia, quibus nemo mortalium caret, revelare [5]). Si amantium unus contra ipsas amoris leges, e. c. philautiam, aut alienum quendam scopum manifestando, peccaverit, talis revelatio nunquam in alio sine effectu accidit. *Zelotypiam* accendere semper nocet: enim vero aut amor magis adhuc intenditur, aut *odium*, turpissimum omnium animi pathematum, excitatur. Excipi solum meretur odium momentaneum, viam ad indifferentiam, realis curae certissimum indicium, secure sternens [6]).

4) „Fidus amicus salutaris medicina est.“ SIRAC. VI. v. 16.

5) „*Exige quod cantet, si qua est sine voce puella.*
Non didicit chordas tangere, posce lyram.
Turgida, si plena est, si fusca est, nigra vocetur,
Et poterit dici rustica, si qua proba est.“
OVID.

nens[6]). Verumtamen libentissime hostem propriis suis armis debellamus; amor enim optime vincitur amore. De amore parentum, affinium amicorumque loquimur, adversus effrenum illum in auxilium deducendo, quod ut fieri possit, amantibus non est, cur irascamur, sed potius blandiamur. Nunquam enim obliviscendum, amorem effrenum, veluti febrem, esse morbum, a quo nemini licet se jussu illico liberare. Quare et sodalium requiritur indulgentia. In ea nempe versamur opinione, legibus moralibus strictissime obtemperandum esse, potius ad mala praepedienda, quam ad praesentia crudeliter exstirpanda. Hîc enim severitas nimia, homines in perpetuum praecipitat, qui indulgentiâ facile ad veram viam reduci potuissent. Rei videlicet naturae consonum est, quod homo a societate contemptus et rejectus perturbationis suae magis praeda fiat et animo exasperetur. Quamobrem optamus etiam, ut matronae, quae societatibus exemplo sunt, virgines feminasque juvenes, amore insanas, non repudient famamque earum, ut fieri solet, sine misericordia dilacerent, sed consiliis potius alant earumque partes foveant. Ad curam amoris in sexu sequiori absolvendam, haud raro prodest *vanitatem* in auxilium deducere. Accidit nempe, ut feminae, quae

6) „Et qui amore gravi premuntur, si in *odium* personae, quam amant, adigi queant, certissime liberantur.“ Plater l. c. p. 114.

quae amoris gratia mortem vilipendunt, a periculo formositatem, per protractum nimis moerorem, amittendi terrifiant. Consolationem quoque amanti infelici affert, non ignorare, eum aliorum attentionem ad se trahere[7]). In maribus amore effreno domitis, *ambitionem* accendere juvat, ostendendo simul quantum fatalis perturbatio honoribus acquirendis obstat, quantumque inde aemulatoribus lucrum affertur.

Continuatio. 2. Cura ista morali ad nutum procedente, contingit haud raro, ut fructus plurium mensium laboris, per casum fortuitum uno temporis puncto amittantur, e. c. per receptionem epistolae, conspectum objecti amati, aut imaginis ipsius depictae etc. Tali in casu non desperandum, sed immo illico ex contrarietate profectus capiendus. Recidiva enim in amore non, uti aliis in morbis, primo accessu pejora observantur. Contra ea saepissime veluti crisin illius constituit. Qua de caussa et objectum amatum post aliquod tempus revisere, quod hallucinationis reliquum erat, securissime auferre solet. Eo securius obtinetur id, quo major rationi amantis tribuitur fides. Rebus huc perductis saepe perturbationem irridere eamque observationibus satyricis insectari juvat. Quoniam autem homines plurimum ita constituti sunt, ut magis

7) „*Hortor et, ut pariter binas habeatis amicas,*
Alterius vires subtrahit alter amor."
OVID.

magis necessitate aliquid colendi adorandique, quam amore a peculiari individuo excitato, laborent, illorum affectus ad libitum in varia objecta dirigi queunt, sic eligatur ex tot orphanis derelictisque infantibus unus, formâ gratus, ac educetur, ne de aliis nonnullis auxiliis, jam adversus hypochondriasin commendatis (excepta tamen musica [8])), loquamur. Quorum autem auxiliorum nullum certe exstat, quod consolationi e *religione christiana* petitae aequiparari posset, inprimis si offensae Dei futurique supplicii peccatis alligati ratio habeatur, ac preces fervidae, peculiare voluptatis genus in fidelibus excitantes, effundantur.

3. *Auxilia physica*, amantium corporis constitutionibus accommodanda. *Cibis* facilis digestionis, non, ut suasum fuit [9]), jejunio indulgendum, vinum et reliqui liquores fermentati evitanda [10]), eorumque loco limonada, emulsiones, aqua selterana [11]), lac, serum lactis et similia usurpanda. *Motus* corpus concutiens [12]) et venatio ad — Auxil. physica.

8) „Amatoriis detentorum compedibus aures obturandae sunt, ne Sirenum cantus audiant et offendatur animus."

9) Hieronymus in vita Hillarionis Abbatis.

10) „*Sine Cerere et Baccho friget Venus.*"

11) Optandum, ut adhuc undaret aqua illa fluminis *Selemni*, de qua Pausanias (in Achaicis) tradit, ejus aquam viris et feminis ex amore invicem mederi, eamque vim habere, ut, qui eo flumine loti fuerint, illos amoris capiat oblivio.

12) Forte quid veri in fabula de *Saltu Leucadae* jacet.

ad summam defatigationem usque, quo *somno*, utpote maxime necessario, prospicitur, commendanda. Nec aliis iisque gravibus laboribus parcendum [13]), fugato quocunque in casu otio. Temperaturo esto frigidiuscula. In plethoricis et succi plenis ex chirurgia generosissimum remedium, *venae sectionem*, depromimus [14]). Inter *pharmaca* varia, partim absurda [15]), ut *anti-erotica* proposita fuere, quorum ingentem catalogum SCHÖNBORNIUS [16]) et MACASIUS [17]) conscripsere. Jactabantur praecipue *herba rutae graveolentis* [18]), *folia salicis* [19]) et *acetas saturni* [20]). Postremo *matrimonium* juxta tritum illud: „*melius est conjuge uti et nubere*, quam *uri*" ut specificum adversus amorem commendatur — ac omni sane jure! —

13) „Manibus enim exercitio laudabili occupatis, vacua sunt a vagabundis cogitationibus animi." QUEVARA Op. c. lib. II. c. 12.

14) FORESTUS l. c.

15) E. c. *pulvis secundinae humanae* cum essentia artemisiae, melissae aut croci mixtus (MICHAEL in Annot. ad chimiam in artis formam redactam). Ut *amuletum* proponebatur *stercus amatae* in amantis calceum positum, unde OVIDIUS:

„*Illa tuas redolent Phineo medicamina mensas,*
Non semel est stomacho nausea facta meo."

16) Manual. pract. 17) Promptuar. mat. med.

18) PLUTARCH. in symposiac. probl. — quare etiam OVIDIUS:

„*Utilius sumes acuentes lumina rutas.*"

19) SENNERT l. c. 20) FASCHIUS l. c.

jure! — Generatim enim nil magis amorem extollit quam spermatis retentio; nihilque magis deprimit, quam *temporis curriculum* [21]).

CAPUT XXII.

De taedio vitae et suicidio.

---

§. XCIII.

Definitio. Scriptores.

1. Privatio voluptatis, quae ex conscientia propriae existentiae oritur, sine spe aut voluntate illam recuperandi, saepe cum impulsu ad destructionem sui ipsius, *taedium vitae* [1]) nuncupatur. Definitio.

2. De taedio vitae et suicidio scripsere, praeter auctores dissertationum inauguralium [2]), et com- Scriptores.

21) CRATES THEBANUS amore laborantibus haec offert remedia: „amori, inquit, medetur *fames*; sin aliter *tempus*, quod si nec his uti possis, *laqueus*.“ Italorum Poëta adversus eundem morbum commendat: „*poco pane, molt' acqua e bastonate.*“

1) Melancholia anglica SAUVAGESII, Misopsychia SWEDIAUR (a GR. *Μισεῖν*, odisse, et ψυχὴ, vita). GERM. *Ueberdruss des Lebens, Selbstvernichtungswuth.* GALL. *Désir du suicide, monomanie homicide.* ANGL. *Weariness of life.* POL. *Obrzydzenie życia.* ROSSIC. Несносная тоска съ отвращенїемъ къ жизни.

2) ROBECK exercitatio de morte voluntaria. Marb. 1753. POSNER diss. περὶ τῆς αὐτοχειρίας. Jen. 1657. WEISEN

commentationum academicarum [3]), CAMPER [4]), AUEN-

diss. *περὶ αὐτοχειρίας*. Giess. 1668. HOFFMANN diss. de *αὐτοχειρίᾳ*. Hal. 1681. FASCH diss. de autochiria. Jen. 1681. ROAHRENSEE diss. de antochiria subtili. Wittemb. 1702. WIZLEBEN diss. de autochiria. Lips. 1702. SLEVOOT Pr. de autochiria medica in gen. Jen. 1707. Diss. *αὐτοχειρίας* med. nonnulla specim. Jen. 1708. GROSSER diss. de hom. suaem. vit. destruct. Erf. 1727. ALBERTI diss. de autochiria literatorum. Hal. 1727. Diss. de autochiria occulta. Hal. 1744. STRECKER diss. de vitae ac necis jure circa se ipsum. Erf. 1755. GRODDECK Comment. de morte voluntaria ab ordine Theolog. praemio ornata. Goett. 1785. GRUNER diss. de suicidio in foro med. non semper culp. Jen. 1792. Diss. de suicidii notis in foro fere dub. Jen. 1793. Programmata de imputat. suicidii dubia, casu singulari illustr. Jen. 1797. IMMISCH diss. suicidium dubium casu singulari illustratum. Jen. 1808.

8) A. LÖW autochiria ex delirio melancholico. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 8. 1689. p. 282. J. H. FÜRSTENAU autochiriae singularia. Acta acad. nat. cur. Vol. VI. p. 372. J. A. GÖRITZ de autochiria quater tentata. Ibid. Vol. IV. p. 223. S. LEDEL tristissimum melancholiae fatum, infantem et se ipsam occidentis. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 10. 1691. p. 30. N. ACKERMANN *Frivillig svält-död. Svenska Läkare Sällsk. Handl. B. 2. H. 2. 3.* p. 117. G. PARKMANN *du suicide* in SEDILLOT *rec. périod. de la soc. de méd. de Paris T. 64 (serie 2. T. 3)* p. 376 (Ex *Lond. med. phys. Journal No.* 234). FUCHS anatome laqueo voluntarie suffocati. Nova act. acad. nat. cur. Vol. VI. p. 264 et 267. L. D. LE ROY *geneeskundige Waarneemingen over het beteugelen van den lust tot zelf-*

AUENBRUGGER [5]), ELVERT [6]), MÜLLER [7]), BISCHOFF [8]), ROWLEY [9]), OSIANDER [10]), STAËL HOLSTEIN [11]), SCHULZ [12]), CHEVREY [13]), ESQUIROL [14]), FALRET [15]), GROHMANN [16]), HINZ [17]), CASPER [18]), SCHLE-

moord. Verhandel. van het Genootsch. — te Antwerp. Deel I. Bl. 250. *Observations médicales sur la guérison du penchant au suicide, suivant la méthode* D'AUENBRUGGER in GRAPERON *bulletin des sciences médicales. T.* 2. p. 198. Pr *sur le suicide* in *Annales de la soc. de médecine prat. de Montpellier. T.* 87. p. 35. 149. 172.

4) *Gedagten over de Kindermoord en Zelfmoord. Leuwaarden* 1774.

5) *Von der stillen Wuth oder dem Triebe zum Selbstmorde. Dessau* 1783.

6) *Ueber den Selbstmord in Bezug auf gerichtliche Arzneykunde. Tübing.* 1794.

7) *Selbstmord, nach medicinischen und moralischen Ursachen betrachtet. Frankf.* 1796.

8) *Versuch über den freiwilligen Tod. Nürnb.* 1797.

9) *Treatise on madness and suicide. Lond.* 1804.

10) *Ueber den Selbstmord. Hannov.* 1813.

11) *Réflexions sur le suicide.* 1813.

12) *Der natürlishe Selbstmord, eine psychologische Abhandlung. Berlin* 1815.

13) *Essai médical sur le suicide. Paris* 1816.

14) *Dictionnaire des sciences méd. T.* 53. p. 213—283. *Note sur la monomanie. Paris* 1827.

15) *De l'hypochondrie et du suicide. Paris* 1821.

16) *Vorschlag zu einer vergleichenden Liste der Selbstmörder.* HUFELAND *Journ. der pr. Heilk.* 1823. *Aug.* p. 79.

17) *Fragmente über den Tod des Erhängens.* HENKE

SCHLEGEL [19]), HEYFELDER [20]), PIANTANIDA aliique [21]).

§. XCIV.

Symptomata. Necroscopia. Caussae.

Symptomata. 1. Odium vitae saepe *taedium simplex* praecedit. Qui hoc malo tentatur, a contin agitatur inquietudine, oscitationes crebrae illi suspendunt respirationem, brachia convulsive di tenduntur, locum continuo mutare cogitur, oc los nulli objecto, mentem nulli ideae affige potest, laborem aeque ac quietem respuit, verb vacuum nullo pacto adimplendum percipit. Ja vero haud pauci, *odio hominum* [2]) correpti, urb

Zeitschrift für die Staatsarzneykunde. 4. *Jahrg.* 182 1. *Vierteljahrheft.* p. 116.

18) *Der Selbstmord und seine Zunahme in unserer Zei in Beyträge zur med. Statistik und Staatsarzney Berlin* 1825.

19) *Ueber den Selbstmord überhaupt und mehrere Fäl desselben insbesondere.* HENKE l. c. *Jahrg.* 182 *Heft* 3. *No.* 12. *Ergänzungsband* 7. *No.* 1. *B. No.* 8.

20) *Der Selbstmord in arzneylicher und med. polizeil cher Beziehung. Berlin* 1828.

21) *Del suicidio. Milano* 1828.

22) In capite de maniis citando.

1) Pulchre describitur a clarissima EDGWORTH in f bula milesia sub titulo: *L'ennui.*

2) Apanthropia SWEDIAURI a GR. *α* privat, et ἄνθρωπ homo. Aversio a societate hominum. GERM. *Me schenhass.*

et societates fugiunt, abhorrent et in locis desertis, montibus, sylvis etc., vitam solitariam degere praeferunt. Alii languidi, moesti, omnium remediorum pertaesi, res suas componunt, testamenta scribunt, amicis per epistolas dein transmittendas valedicunt et postremo filum vitae, quod perquam tenue et breve natura homini largita est [3]), vi maxima corpori illata, et nunc adacto in pectus ense, nunc rapidis concredito corpore undis, vel sumto clam viscera humoresque depascente veneno, vel via aëri per laqueum interclusa, vel pulvere pyrio cerebrum adurendo, vel alimenta recusando [4]), modo clam modo tumultum ciendo [5]), abrumpere non verentur.

2. Cadavera sic peremtorum, praeter laesiones, a mortis peculiari genere pendentes, exhibuerunt: cranium vix a norma abludens [6]), dilatationes vasorum sanguiferorum durae matris [7]), corpus Necroscopia.

3) „Mille modis morimur mortales, nascimur uno,
Una via est vitae, moriendi mille figurae."

4) *Freywilliger Hungertod von dem Verhungerten selbst beschrieben.* Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1819. *März.* p. 95.

5) „*Quelques suicides cherchent à dérober jusqu' aux traces de leur mort, tandis que d'autres se tuent avec éclat.*" Esquirol l. c.

6) „M. Gall *pense que le crâne des suicides est épais, dense: je possède dans ma collection beaucoup des crânes qui démentent cette opinion.*" Esquirol l. c.

7) Home *observations on the functions of brain. Read*

corpus callosum solito mollius [8]), os longitudine pollicis et latitudine trium linearum, in fossa super ventriculum cerebri dextrum locatum [9]), vitia cordis et inflammationes chronicas intestinorum [10]), colon e situ normali deorsum tractum [11]), concrementa biliosa in cystide fellea [12]), saepeque nil, quod in sensus caderet, morbosi [13]).

Caussae. 3. Caussae taedii vitae et praesertim suicidii quaerendae sunt: in educatione depravata [14]), in populorum luxuriante cultura [15]), in fanatismo poli-

the 26. *Mai* 1824. *Philosoph. transact.* p. 255—257. Frétau *traité des émissions sanguines.*

8) Loder's *Journ. f. d. Chir.* 4. *B.* 1. *St.* p. 162. 167.

9) *Merkwürdige, nach dem Tode entdeckte, Ursache einer Schwermuth, welche mit dem Selbstmorde endigte,* in Hufeland's u. Himly's *Journ. d. pr. Heilk.* 1813. *April.* p. 31. Simile exemplum obvenit in eodem diario a. 1812. *April.*

10) Osiander l. c. Cfr. Rust's *Magaz. der gesammten Heilk. B.* 18. p. 468.

11) *Annalen für die gesammte Heilk. unter der Redaction der Mitglieder der Grossherzogl. Badischen Sanitäts-Commission.* 1. *Jahrg.* 1824. *Heft* 1. p. 142.

12) Fourcroy *discours prononcé à la séance de l'Ecole de médecine de Paris du* 23. *Vendémiaire. Ann. IX.*

13) Cadaver carnificis sui ipsius aperui, in quo omnia viscera optime constituta inveni. Accedit Esquirol testimonium in *Dict.* l. c. p. 270.

14) E. c. apud Romanos aliosque populos bellicosos, et in rapinis sustentationem quaerentes, utpote qui indiscriminatim vitae contemtum extollunt.

15) „*Es ist eine betrübende Erfahrung, dass die Zahl*

politico [15]) et militari [17]), in lectione librorum pseudo-philosophicorum [18]) et fabularum milesiarum [19]), in vacuitate animi ob complementum omnium votorum [20]), in solitudine [21]), in opificiis taediosis [22]), in malo exemplo [23]), in verecundia [24]),

der Selbstmorde mit der Verfeinerung und den grösseren Verwickelungen der gesellschaftlichen Verhältnisse gleichen Schritt hält, und dadurch am augenscheinlichsten die Gebrechen offenbart, an welchen die fortschreitende Cultur des Menschengeschlechts je länger je mehr erkrankt." IDELER in HECKER's *lit. Annal. der gesammt. Heilk.* 1829. *Febr.* p. 226.

16) Historici et poetae pagani cum saepe autochiriam celebrent, mirum non est juventutem studiis classicis intentam, saepe ideas perversas de qualitatibus boni civis acquirere.

17) „*L'esprit militaire, qui inspire l'indifférence pour la vie, qui n'attache pas une grande importance à un bien qu'on est prêt à sacrifier à l'ambition du maître; l'esprit militaire dis-je, doit être favorable au suicide.*" ESQUIROL l. c.

18) Opp. HELVETII et sociorum. „*Un enfant de treize ans se pend, et laisse un écrit qui commence par ces mots: Je lègue mon ame à* ROUSSEAU, *mon corps à la terre.*" ESQUIROL l. c.

19) E. c. pessimus liber: *Werthers Leiden v.* GOETHE.

20) ENGEL *Philosoph für die Welt.* 3. *B.* p. 20.

21) Jacent solitudinem ALBERTI (diss. de solitud. med. util. Hal. 1737) et ZIMMERMANN (*v. d. Einsamkeit*), ast certe non perfectam, sed eam, de qua PETRARCA dicit: „Volo solitudinem non solam" (De vita solitaria).

22) „*Nichts befördert so sehr ... die Neigung zum Selbst-*

cundia [24]), desperatione [25]), amore [26]), ira [27]), nostalgiâ [28]) et maxime in defectu Religionis [29]). Con-

mord, als die einförmige aller erheiternden Abwechslung entbehrende Beschäftigung der Weberei." Hinz l. c. Cfr. Klein's *Annalen der Gesetzgebung B. 7.* p. 19.

23) Qua de re testatur factum puellarum Milesiarum, quae tantâ mortis cupiditate ardebant, ut turmatim se laqueo suspenderent, nec motivum quisquam agnoscebat: tandem sapientis civis consilio senatus edicto jussit, ut quae prima suicida reperta foret, ea mortua omnino nuda in media platea exponeretur: quo decreto illico puellarum furori finis factus est (Plutarchus *des vertueux faits des femmes. T. I.* Cfr. Benkor in Eph. meteor. Vol. 3). Miror hinc censores librorum permisisse, ut nefandum opusculum: *Biographien der Selbstmörder* vendatur.

24) E. c. nubiles graviditati celandae imparas.

25) Apud aethiopes ad servitutem damnatos et victimas fidem fallentium rixarum domesticarum, depertitionis muneris, lusus chartarum et aleae sortium (Delessert in *Supplément au Journal de Paris du* 16. *Juillet* 1821) etc. Cfr. Chabrol *recherches statistiques sur la ville de Paris et le département de la Seine. Paris* 1821. 1823. 1826. *Tableaux des suicides. Détail concernant les suicides.* Et *Rapport général sur les travaux du conseil de salubrité pendant les années* 1823 *sq.*

26) Cap. XXI. §. XCI. 2.

27) Extant autochiriae exempla vindictae causâe peractae, scilicet ut praepositis et parentibus severis injuria fieret.

28) Esquirol l. c.

29) Facta loquuntur: „*Nach eingegangenen polizeilichen*

Concurrunt dispositio haereditaria [30]), aetas inter annum vigesimum et trigesimum [31]), sexus masculi-

Berichten sind im Verlauf von neun Monaten blos in sechs der südlichen Provinzen der Niederlande 37 *Selbstmörder bekannt geworden. Ueberhaupt hat man seit der französischen Revolution unter allen Ständen eine systematische fortschreitende Verwilderung und Irreligiosität bemerkt, welche natürlich, wenn äusseres Unglück hinzutritt, kaum anders zu enden vermag.*" *Oestreich. Beobachter.* 1816. *No.* 215. In *Dania*, teste eodem folio publico (*No.* 201) numerabantur carnifices sui ipsius ab ann. 1785. ad 1790. No. 181. ab 1790. ad 1795. No. 209. ab 1795. ad 1800. No. 261. et ab 1800. ad 1805. *No.* 319. *Berolini* ann. 1814. inter 5474. mortuos, 70 suicidae inveniuntur! (*Hamburger Corresp.* 1817. *No.* 25). *Petropoli* ann. 1815, demortuorum 11829. solum 15. autochiros exhibuerunt (Ibid. No. 27). A. 1827. universum Rossiae Imperium suicidii 1176. exempla obtulit (*Wiener Zeitung.* 1828. *No.* 37).

30) „*Le sieur G. . . . propriétaire, laisse sept enfans, avec une fortune de deux millions; ses enfans restent à Paris ou dans les environs, conservent leur fortune paternelle; quelques-uns l'augmentent; aucun n'éprouve des malheurs; tous jouissent d'une bonne santé, d'une existence honorable, de la considération générale; tous sept frères, dans l'espace de trente à quarante ans, se sont suicidés* (Gall *Physiol,* T. 3). *Le même auteur a connu une famille dont la grande mère, la soeur, la mère se sont suicidées; la fille de cette dernière a été sur le point de se précipiter, et le fils s'est pendu.*" Esquirol l. c. Similia narrantur in *Bibliothèque médicale Octobr.* 1818. p. 48.

31) Esquirol l. c. Novi in Lithuania exulem Gallum

culinus [32]), aequinoctium vernale [33]), calores aestivi [34]), aër densus nebulosus [35]), abusus liquorum fermentatorum [36]), coelibatus [37]), menstruatio [38]),

(*Mr. Aubry*) qui, etsi octogenarius, vitae terminum naturalem expectare noluit.

32) Inter 317 tentamina suicidii erant mares 206 et feminae 111 atque inter illa 390, mares 262, feminae 128 teste Chabrol l. c. ann. 1822 et 1823. Cfr. G. Parkman in *London medic. and physic. Journ. No.* 234. et Gerson's *Magaz. der ausl. Litterat. der gesammt. Heilk.* 1827. *Mai. Juni.* p. 490.

33) Die 20. Martii a. 1821 mihi duo suicidia obvenerunt Vilnae, alterum in comite P., alterum in nobili Z. . . . Ille multorum infantum pater, seseque praesente propria uxore ictu pistolae interfecit; hic coelebs erat.

34) „Cabanis *avait observé qu' après un été très-sec, l'automne étant pluvieux, les suicides étaient plus fréquent en automne. J'ai fait la même observation en* 1818." Esquirol l. c. In genere tamen suicidium frequentius summa aestate obvenit, qua in re meae cum observationibus Grohmanni, Esquiroli aliorumque conveniunt.

35) E. c. Angliae quid quid dicat Burrows (*inquiry relative to insanity.* 1820).

36) Osiander, Casper, Heyfelder ll. cc. Attamen vulgus in Rossia et Polonia liquoribus fermentatis maxime abusitur, et rara est autochiria.

37) Chasmond in *Journ. éncyclop.* 1771. *Juin.* Inter 317 tentamina suicidii, locum obtinuere 161 in nuptis, 156 in coelibibus; interque illarum 390, in nuptis 286, inque coelibibus 164, sic apud Chabrol l. c. ann. 1822 et 1823. Atque hic animadvertere juvat, effecina

tio [38]), graviditas [39]), *onania* [40]), morbi febriles accidentales [41]), pellagra et mania [42]). Suicidas id genus mortis eligere, ad quod a peculiari corporis constitutione impelluntur, e. c. ita ut, qui ardore interno excruciantur, se in aquam frigidam conjiciant, qui pectoris angustiam experiuntur, gulam rescindant [43]), necdum ab experientia confirmatum habemus. Constat solum mares potius sclopeto, feminas veneno uti [44]), sin-

denegatae veneris (in feminis respectu ad suicidium evidentissimi), juxta calculum matrimoniorum vix erui posse. Sunt enim matrimonio junctae, quae inde plus quam plurimae caelibum patiuntur.

38) „*Il est frequent à la salpetrière de voir des femmes qui, pendant l'écoulement menstruel, désirent avidement se detruire, qui font des tentatives pour cela, et qui n'y pensent plus dès que les menstrues ont cessé.*" Esquirol l. c.

39) „*Il a donné des soins à plusieurs femmes qui, pendant leur grossesse, étoient tourmentées du désir de se tuer.*" Esquirol l. c.

40) Tissot *l'onanisme. Oeuvres T. I.* p. 40.

41) „*Dans le délire fébrile l'on se tue beaucoup plus souvent qu'on le pense communément.*" Esquirol l. c.

42) In nosocomio civico Vindobonensi curriculo octo annorum quo ibi medicus primarius constitutus eram, constanter observavi, numerum suicidarum in magna illa urbe constanter rationem rectam copiae maniacorum ad dictum nosodochium perductorum tenuisse.

43) Osiander l. c.

44) Klein in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1816. *November* p. 39. „*Voici dans quels rapports se trou-*

gulosque instrumenta sibi maxime familiaria ad nefandum scopum adtingendum eligere [45]).

§. XCV.

Diagnosis. Prognosis. Cura.

Diagnosis. 1. Ne *taedium simplex*, quale homines laute et otiose viventes, praesertim vero feminae urbium majorum incolae experiri solent, pro gravi quodam morbo a medicis fidei bonae habeatur! Diagnosis *taedii vitae* magis ex aegri actionibus, quam verbis desumitur. Cavendum, ne temere de praegresso *suicidio*, utpote cum peracto ab aliis *homicidio* confundi potest, judicemus [1]). Haberi illud

vent les instrumens employés par 198 *femmes qui ont attenté à leurs jours: suspension ou strangulation* 49, *précipitation* 45, *armes à feu* 2, *instrumens tranchans* 18, *poison* 7, *asphyxie* 5, *abstinence* 48, *immersion* 31." Esquirol l. c.

45) „*Ordinairement les instrumens que ces infortunés employent sont analogues à leurs professions. Ainsi, les militaires, les chasseurs, se brûlent la cervelle. Les perruquiers se coupent la gorge avec le rasoir. Les cordonniers s'ouvrent le ventre avec le tranchet, les graveurs avec le burin. Les blanchisseuses s'empoisonnent avec la potasse, le bleu de Prusse, ou s'asphyxient avec le charbon.*" Esquirol l. c.

1) De diagnosi suicidii sub respectu medicinae forensis lectu admodum digna Klein protulit l. c. p. 21. Item Heyfelder l. c. et W. Fr. Schaeufelen *über die physischen Zeichen, woraus auf die absichtliche Selbsttödung durch Erschiessen geschlossen werden kann. Stuttgart* 1827.

illud solet nostro aevo indiscriminatim *pro morbi effectu;* quae opinio a sectione cadaverum quodammodo confirmari videtur. Verum si perpendamus: vitia in cadaveribus post autochiriam reperta et in cadaveribus hominum morte naturali defunctorum inveniri, et fortuito existere posse, — plurima cadavera autochiriâ peremptorum plane nil morbosi ostendere, — suicidium neque apud omnes gentes, neque in omnibus civium classibus, quamvis non minus morbis cerebri, cordis et cystidis felleae subditis obvenire, sed obvenire potissimum, ut diximus, inter homines irregulariter viventes, praecepta Religionis et moralis flocci pendentes, et impulsui destructionis sui ipsius, ut appetitus depravati speciei, cedentes, haec omnia si perpendamus, suicidium, nisi signa maniae aut delirii (cui et vehementia et improvisa animi pathemata quodammodo adnumerare licebit [2])) revera adfuerint, potius *pro effectu oblivionis criminalis officiorum erga* DEUM et *rempublicam,* quam pro constante effectu morbi habemus [3]). Qua de causa

2) *„Lorsque l'âme est fortement ébranlée par une affection violente et imprévue, les fonctions organiques sont bouleversées, la raison troublée, l'homme perd la connoissance du moi, il est dans un vrai délire."* ESQUIROL l. c.

3) *„Man zieht offenbar einen Schleier über die Kehrseite unseres geselligen Zustandes, wenn man die Veranlassung zum Selbstmorde grösstentheils in physischen Bedingungen sucht, gleich als wollte man der Natur eine*

caussa si nostra quidem in foro auctoritas admitteretur, id solum impetrare vellemus, ut petitione principii non semper peccetur, qua, quivis sui ipsius carnifex, ob id ipsum, quod sibi violentas intulerit manus, pro maniaco, quod inprimis esset demonstrandum, declaratur, utque quovis in casu rerum circumstantiae, ex quibus defunctum aut pro mente prius capto aut pro criminis reo habere licet, exacte eruantur, ne leges in suicidas, quas sapientiae veterum debemus, pueriliter eludantur [4]). Per se intelligitur, conatus eorum, qui propriam vitam religioni, reipublicae singulisque civibus devovent, cum suicidio haud esse confundendos [5]). Scias tandem autochiriam simulari posse.

Prognosis. 2. *Taedium simplex*, si negligatur, in graviores morbos nervosos, ut hypochondriasin, convulsiones, maniam et odium vitae transire potest. Aliquando accidentibus infortuniis aut aliis animi pathematibus malum sponte evanescit. Taedium vitae,

Schuld aufbürden, deren der Mensch allein sich theilhaftig gemacht hat." IDELER l. c.

4) „*Le suicide est plus fréquent depuis que les lois qui le condamnent sont sans vigueur.*". ESQUIROL l. c.

5) „*Il n'est pas homicide de lui même, celui qui, n'écoutant que des sentimens nobles et généreux, se jette dans un péril certain, s'expose à une mort inévitable, et sacrifie volontairement sa vie, pour obéir aux lois, pour garder la foi jurée.*" ESQUIROL l. c.

vitae, utpote periculum autochiriae minitans [6]), nunquam sperนendum. Autochiriae conatus aliquando repetiti [7]).

3. Taedio, pro varia illius origine et gradu, *cura* tum moralis tum physica, adversus moerorem profundum commendata, adaptari debet. *Ulcera artificialia* ad hepatis regionem et *potus aquae frigidae* praecipue laudata fuere [8]). Item *radix atropae mandragorae* [9]). Qui sua cadit manu, saepe uti asphycticus curandus. Ut leges severae adversus suicidas olim stabilitae, casu maniae et delirii excepto, executioni mandentur, optamus. Enimvero cadaveri consuetam sepulturam denegando, ut sapientissime canones ecclesiastici sanxerunt, agnati taedio vitae affectorum, tale opprobrium timentes, majorem eorum curam habebunt, et infamiae nota, quae autochiriâ necatis inuri- Cura.

6) „*Il est des individus portés au suicide qui sont d'une ruse, d'une adresse capables de déjouer les soins de la surveillance la mieux entendue, et de déconcerter l'homme le plus expérimenté; ils provoquent ou saisissent les occasions avec une préméditation et une astuce dont on ne peut trop se méfier.*" Esquirol l. c.

7) Plura exempla narrantur ab egregio Esquirol l. c.

8) Auenbrugger l. c. Chevrey l. c. Esquirol (l. c.) indicatam methodum effectu destitutam vidit.

9) „Moerore confectis et male habentibus, mortemque laqueo sibi consciscere volentibus, *mandragorae* radicem mane propinato, minore tamen pondere, quam quod furorem excitat." Hippocrates de locis in homine.

inuritur, imaginationem hominum impulsum ad suicidium percipientium salutari modo feriet, ut supra allatum puellarum Milesiarum exemplum abunde docet. Quae singula ne severa nimis appareant, aut crudelia! A communi enim hic recedimus nostri aevi opinione, intime persuasi, genus humanum non tam facile gubernari posse, ac desiderandum foret, bonum publicum universum exposcere, ut vita humana maximi habeatur momenti, homines autem, qui propriam non curant vitam, nec aliorum vitam aestimare, unde non mirum, si suicidium cum criminibus omnis generis pari passu incedat, saepeque copuletur.

Caput XXIII.

De deliriis.

§. XCVI.

Definitio. Scriptores. Divisio.

Definitio. 1. Ideae objectis minime respondentes ac perturbatae, cum privatione usus rationis, si malum acutè decurrat, *delirium* [1]) efficiunt.

2. Deli–

1) *Etymologia. Lira*, fossa recta vocabatur, quae in agris ducebatur, ut terrae uliginem reciperet, unde *delirus* dicebatur homo, quod a recto ordine et lira quasi aberret. Alii maluerunt vocabuli hujus originem deducere ἀπὸ τοῦ ληρεῖν, quod a λῆρος, nugae, ineptiae

2. Delirii varios modos antiquitas docte statuit, uti videre est ex HIPPOCRATE[2]), GALENO[3a]) aliisque[3b]). Nec HELMONTIUM[4]) hîc sine laude praeterimus. Legantur et BOERHAAVE[5]), SWIETEN[6]), ESQUIROL[7]) ac ii, qui speciatim de delirio scripserunt[8]). Scriptores.

3. *De-*

derivatur. *Synon.* Paraphrosyne, aut paraphronia, a GR. παρὰ, erronee, et φρονέω, sapio, intelligo. Paracope SWEDIAUR. GERM. *Irrereden.* GALL. *Délire* ANGL. *Delirium.* POL. *Obłąkanie.* ROSS. Бредъ.

2) Praedict. lib. I. Text. 24. CHART. T. VIII. p. 715. et alibi saepius, e. c. aph. 53. sect. 6. CHART. T. IX. p. 285. Cfr. DOERING diss. Hippocrat. doctrina de deliriis, opt. semiot. exemplar. Marb. 1790.

3 a) Ibid. 3 b) E. c. CELSUS lib. III. c. 18.

4) De febribus. cap. XI. No. 13.

5) Institut. §. 566. 568 etc. 6) Commentar. Vol. II. §. 700.

7) *Dict. des sciences méd. T.* 8. *articl. Délire.*

8) FABRICIUS diss. de delirio et phrenitide. Rost. 1619. DEUSING diss. de delir. simpl. et phrenet. Groen. 1658. DONCKERUS diss. de delirio. Lugd. Bat. 1662. MENJOT diss. de delirio in genere. V. diss. pathol. 1662. VAN DER BUSCH diss. de delirio. Leid. 1668. HEREDIA de natura delirii et ejus caussis. Op. T. III. CRAUSIUS de delirio in genere. Jen. 1686. VATER diss. de deliriis. Wittemb. 1716. LUTHER diss. de delirio. Erf. 1731. TEICHMEYER diss. de delirant. furore et dement. Jen. 1733. TROTZ diss. de deliriis. Argent. 1740. WEDEL diss. de deliriis. Jen. 1744. BÜCHNER diss. de delir. vitam et mort. praesag. Hal. 1757. PLIENINGER diss. de praecip. delir. caussis. Stuttgard. 1779. MANGOLD diss. de delirio. Erf. 1781. STE-

Divisio. 3. *Delirium* dividitur in *symptomaticum* et *primarium*. Utrumque probe a *somniatione* et quodammodo a *mania* distinguendum est. Distinguitur a *somniatione*, cum qua pluries confusum fuit [9]), quod delirium somni imaginem haud refert, periodis tam stricte non alligatur, et ordine in rebus peractis minime insignitur. De delirio aliorum morborum symptomate in sequenti paragrapho quaestio erit. Delirio primario duo specialia capita dicamus, quorum alterum *delirium a vino* aliisque *liquoribus fermentatis*, alterum *paraphrosynen a venenis narcoticis* amplectetur.

§. XCVII.

De delirio symptomatico.

Generatim. 1. Sunt qui in levissimis morbis delirare consuescunt, ut hypochondriaci, hystericae et ebriosi; sunt contra ea quorum mens neque sub vehementissima febre perturbatur, ut rustici, hominesque fortes et sobrie viventes. Delirium symptomaticum frequentissime sub febrium curriculo obvenit ac *febrile* dicitur [1]). Aeger eo prebensus plerumque

ver diss. de deliriis. Goett. 1782. Belen diss. de delirio in genere. Lovan. 1782.

9) Cfr. Doddridge in *Philos. transact. No.* 4. Leske *auserl. Abh.* 3. *B.* p. 244. Ephem. nat. cur. dec. II. ann. 6. append. p. 14.

1) Lovele diss. de febre delira seu delirio. Leid. 1673. Bino diss. de delir. febrili. Hal. 1733. Dobring T. I. p. 144. Scheffel diss. de Pyromania. Gryphisw.

rumque omnes cerebri functiones perturbatas exhibet; etenim nec percipit, nec objectum ullum praesens, e. c. lectum, cubile etc. cognoscit, adstantes non videt, nec audit eos loquentes. Praesagiunt tale delirium [2]): decubitus in ventrem [3]), stridor dentium [4]), magna et longo tempore facta respiratio [5]), pulsatio hypochondriorum [6]), oculorum motus creber [7]), vigiliae [8]), fuga abscessus critici [9]), dolor auris acutus [10]), lingua aspera, arida aut tremula [11]), facies bene colorata cum adspectu torvo [12]), motus inconsueti [13]), ferox responsum

1750. XELL diss. deliria febrilia. Giess. 1784. MEYER diss. de delirio febrili meletemata. Hal. 1797.

2) Cfr. Comment. in libr. I. Praedict. HIPPOCRATIS. Text. I. CHART. T. VIII. p. 6. et HIPPOCR. in Prognosticis sentent. 3. CHART. l. c. p. 584.

3) „Pronum in ventrem cubare, cui non assuetum est, etiam sano sic decumbere, *delirium* significat aut dolorem locorum circa ventrem.“ Ibid. p. 603.

4) „Dentibus stridere, quibus non consuetum est a pueritia, *insaniam* et mortem portendit.“ Ibid. p. 604.

5) Ibid. p. 607.

6) „Si in hypochondrio pulsus insit, perturbationem significat, vel *delirium;* verum oculos eorum intueri oportet.“

7) „Si enim (oculi) crebro moveantur, expectanda *insania* est.“ Ibid.

8) „Vigilia futurum delirium praesagit.“ Ibid. p. 625.

9) Ibid. p. 657. 10) Ibid. p. 670.

11) Ibid. p. 713. et in Coacis 234. ubi instar dubii proponitur hoc signum (p. 865), mihi saepe nullo subsequente delirio visum.

12) Ibid. p. 864. Coacis No. 214.

sponsum in homine moderato [14]), gesta indecora in aegro verecundo [15]), manus ante faciem attollere, muscas quasi venari inani opera, floccos carpere de vestibus, vel pariete [16]) et arteriarum carotidum, temporalium etc. pulsatio inconsueta [17]). Ad morbos febriles, quae frequenter delirio stipari solent, spectant:

Del. in feb. inter. 2. *Febres intermittentes.* Delirium hic oriri potest, vel ob latentem encephalitidem, vel ob irritationem verminosam, vel ob affectionem hepatis, vel ob peculiarem systematis nervosi sensibilitatem, vel ob ignotam annuam constitutionem. Quandoque delirium totum febris intermittentis paroxysmum efficit ac sic dictam *febrem intermittentem larvatam perniciosam maniacam* constituit. A tali morbo delirium fugax, sub stadio caloris obvium, plerumque benignum aut accidentale distingui debet. *Cura* febrium intermittentium delirio stipatarum principiis generalibus innititur. Ast maxima *complicationum* ratio habenda est. Qua de caussa saepe vigente paroxysmo locum obtinent, vel *hirudines* ad caput, vel *clysteres assae foetidae*, vel *cucurbitulae scarificantes* ad hypochon-

13) „Praeter consuetudinem aliquid facere, vel aliquid magno studio curare prius non consuetum, aut contrarium, pravum ac delirio proximum." Ibid. p. 855. No. 48.

14) In Prorrhet. lib. I. CHARTER. T. VIII. p. 730.

15) In Prognost. Ibid. p. 630. 631.

16) Ibid. p. 606. 17) SAUVAGES l. c. p. 371.

chondrium dextrum, vel *opium*, vel alia genio epidemico accommodata.

3. *Febres continuae.* Jam monuimus delirium saepe comitem sistere febrium continuarum, praecipue nervosarum, *pestis*, *febris flavae Americanorum.* Rerum positiones delirio in febribus intermittentibus faventes, et ei in febribus continuis favent. Praeter cerebrum hic ad conditionem viscerum abdominalium respiciendum esse, omni jure monuerunt STOLL [18]) et RAHN [19]). Ac re quidem vera quot deliria non sedantur in febribus continuis per *clysteres cum aceto*, per *fotum emollientem tepidum* hypochondriorum, per *lenia evacuantia* et *anthelminthica*, ne iterum de praeceptis adversus delirium in febre nervosa quaestio fiat [20]). Et *convalescentia* suum habet delirium, interdum *inanitionis* progeniem [21]). Del. in feb. cont.

4. *Morbi*

18) Ratio medend. T. III.

19) Mirum caput inter et viscera abdominalia commercium. Goett. 1771. cap. 5.

20) Edit. secundae. P. I. Vol. I. sect. II. cap. V. §. XXXI. No. 23. Addi debet *musica*, de cujus virtute ad compescendum delirium febrile legantur: *Académie des sciences l'an.* 1707. *hist.* p. 8. *l'an.* 1708. *hist.* p. 27. SWIETEN comment. T. II. 702. p. 334. ETTMÜLLER disp. effect. mus. in hom. Lips. 1714.

21) „Post pleuritidem sanatam, ait GILIBERT, vidi hominem ob inanitionem delirantem, quod probatum fuit curatione delirii, quae tota consistebat in nutritione appropriata. Quando enim comedebat, cessavit

D. in morb. exanth. aliisque.

4. *Morbi exanthematici aliique.* Spectare huc praecipue *scarlatinam* jam dictum est [22]. De delirio symptomate *encephalitidis*, *hydrocephali* et *apoplexiae* vix egimus. Reliquorum deliriorum, *ophthalmitidem*, *otitidem*, *inflammationes diaphragmatis*, *morbos pulmonum* tum *acutos* [23], tum *chronicos*, *suppurationes viscerum* [24], *vulnera* [25], *puerperium*, *haemorrhoides* etc. comitantium, sparsim in curriculo praesentis operis mentio injicietur.

CAPUT

delirium, peracta digestione iterum delirabat; manducando sapiens fiebat" (Advers. med. obs. 5).

22) Edit. secundae. P. I. Vol. III. sect. I. cap. I. §. II. No. 2.

23) Lanoix, *quels sont les moyens les plus propres à combattre le délire, qui survient dans les maladies aiguës de la poitrine?* Diss. inaug. *Paris* 1818.

24) Diss. de hecticorum deliriis, malo omine oriundis. Hal. 1765. Esquirol l. c.

25) Hellis *observations sur une espèce particulière de délire traumatique. Répertoire d'anatomie. T.* 4. *cah.* 2. *Bulletin des scienc. médic.* 1828. *No.* 9.

Caput XXIV.

De ebrietate et ebriositate, deque ejus effectu delirio tremente.

§. XCVIII.

Definitio. Scriptores.

1. Delirium ex abusu vini, alcohol aliorumque liquorum fermentatorum, dicitur *ebrietas* [1]), cujus habituales vel periodici reditus *ebriositatem* [2]), frequentem *delirii* sic dicti *trementis* [3]) caussam, constituunt. Definitiones.

2. Objurgatio, quae medicos, utpote prolixe satis alios morbos enarrantes et vix de *ebrietate* loquentes, paucis concessis exceptionibus [4]), diu adtigit, Scriptores.

1) *Syn.* Delirium temulentum. Temulentia Plateri. Paraphrosyne temulenta Sauvages (temulentia a prisca voce *temulentum*, quod vinum est, derivatur). Germ. *Der Rausch, die Trunkenheit.* Gall. *L'ivresse.* Angl. *Drunkenness, intoxication.* Ital. *Ubbriacchezza, ebbrietà.* Pol. *Pijaństwo.* Ross. Пьянство.

2) Germ. *Trunksucht.* Gall. *Ivrognerie.*

3) *Synonymia* passim infra tradetur.

4) Stromer decreta medica de ebrietate. Lips. 1531. Willichius Problem. de ebrior. affect. et morib. Fr. 1543. Seidel de ebrietate. Lips. 1594. Magirus de vinolentia ejusque malis. Francf. 1618. Waldschmidt diss. de ebrietate et insolentibus aliquot ejus affectibus. Gies. 1677. Beck exper. circa natural. rerum princip.

adtigit, aevo nostro abunde vindicata est a TH. SUTTON [5]), CH. PERRY [6]), PIDWELL [7]), BRÜHL-CRA-

ETTMÜLLER diss. de temulentia. Lips. 1678. HAKNEMANN diss. de usu et abusu inebriantium. Kiel. 1679. RAST ebrietas medice considerata. Regiom. 1682. RONDELET M. M. cap. 13. WEDEL diss. de vini dulcis plenis. Jen. 1692. MALLINKROT diss. ebrietatis παθολογία. Traj. ad Rh. 1723. PICTOR serm. convival. ebrietatis in exilium relegatae threnodia. v. HALLER bibl. med. pract. Vol. II. p. 89. JUCH de ebrietate ejusque noxis praecavendis et tollendis. Erf. 1741. HON *Abhandlung von der Trunkenheit. Stralsund* 1747. DARWIN *zoonomia. Vol. I. sect.* 21. TROTTER *essay medical, philosophical and chemical on drunkenness and its effects on the human body. Lond.* 1804. Versio Germanica juxta quartam editionem: *Mit physiologischen Bemerkungen verwandten Inhalts begleitet von* J. C. HOFFBAUER. *Lemgo* 1821. B. RUSH *inquiry into the effects of ardent spirits upon the human body and mind. Philadelphia* 1805 (4. edit. exstat). Cfr. RUST *Repertorium B.* 16. *Heft I* p. 117. SZYMKEWICZ *Dzieło o Pijaństwie. Wiln.* 1817. RENARD *der Brantwein in diätetischer und medicin. polizeilicher Hinsicht. Mainz* 1817. PERCY et LAURENT *articl. Ivresse* in *Dictionnaire des scienc. médicales T.* 26. p. 232—257. FRIEDLÄNDER *articl. Ivrogne, Ivrognerie* ibid. p. 257—273.

5) *On delirium tremens. Lond.* 1813. Vers. Germ. auct. PH. HEINECKEN. *Mit einer Vorrede von Dr.* S. A. ALBERS. *Bremen* 1820.

6) In *The medical and physical journal. Lond.* 1814.

7) In *The London medical repository. Vol.* 4.

Cramer [8]), Walter Channing [9]), P. Rayer [10]), Behr [11]), Graff [12]), J. Begbie [13]), Salvatori *), Tendering [14]), Eichelberg [15]), Kopp [16]), J. G. Lind [17]), Witteveen [18]), Heinecken [19]), Berndt [20]), Töpken [21]), E. Blake [22]), J. Ch. A. Fitzschkau [23]), Hufeland [24]), Kriebel [25]), Andreae [26]),

C. R.

8) *Ueber die Trunksucht. Berlin* 1819.

9) In *The new England journal of med. surgery. Vol.* 8. 1819. *No.* 2.

10) *Mémoire sur le delirium tremens. Paris* 1819.

11) In Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1820. *Septbr.*

12) In *Zeitschrift für psych. Aerzte von* Nasse. 1. *Vierteljahrs-Heft* 1820.

13) Diss. de delirio tremente. Edinb. 1821.

*) Commentatio pathologica et therapeutica de ebriositate continua remittente et intermittente. Comment. societ. phys. med. Mosquensis. P. 2. 1821.

14) In Nasse l. c. 1. *Vierteljahr* 1821.

15) In Hufeland l. c. 1821. *September.*

16) *Beobachtungen im Gebiete der ausübenden Heilk. Frankf.* 1821.

17) De delirio tremente sic dicto observationum series. Cum epicrisi de morbi indole ac natura. Havniae 1822.

18) Diss. de delirio tremente, Gröning 1822.

19) In Hufeland l. c. 1822. *April.*

20) In Hufeland l. c. 1822. *November.*

21) In Hufeland l. c. 1822. *December.*

22) In *London medical and physical journal* 1823. *November.*

23) Diss. delirium tremens. Berol. 1823.

24) l. c. 1824. *April.*

25) In Hufeland l. c. 1824. *April.*

26) In Hufeland l. c. 1824. *Mai.*

C. R. Radeck de Radecki [27]), L. Gustorf [28]), Fr. G. Juderleben [29]), C. R. Schmidt [30]), N. C. Möhl [31]), Herhold [32]), Farenhost [33]), Grötzner [34]), H. A. Göden [35]), J. R. Bischoff [36]), Günther [37]), Steinmig [38]), C. J. Weigel [39]), C. Strempel [40]), Ebermaier [41]), Jacoby [42]), G. J. Bruberger *), Henke [43]), W. Elvert [44]), R. Mac-

27) Diss. de delirio tremente. Dorpat. 1824.

28) Diss. nonnulla ad delirii dicti trementis historiam momenta. Gött. 1824.

29) Diss. de delirio tremente. Jen. 1825.

30) Diss. de delirio tremente. Wurceb. 1825.

31) *Behandlung des* delirium tremens *in dem Friedrichs-Hospital zu Kopenhagen.* In Froriep's *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk.* 1825. *Sept.*

32) In Froriep l. c.

33) In Rust's *Magazin für die gesammte Heilk. B.* 20. *Heft* 2. 1825.

34) In Rust l. c. *B.* 20. *Heft* 3.

35) *Von dem* delirium tremens. *Berlin* 1825.

36) *Grundsätze der pr. Heilkunde durch Krankheitsfälle erläutert. B.* 3. *Prag* 1825. Cfr. Rust *Repertorium. B.* 15. *Heft* 1. p. 83.

37) In *Zeitschrift für Anthropologie* 1825. *Heft* 1.

38) In *Annalen für die gesammte Heilkunde unter der Redaction der Grossh. Badischen Sanitäts-Commission.* 3. *Jahrg. Heft* 1.

39) Diss. de delirii trementis pathologia. Lips. 1826.

40) Diss. observationes de morbo qui delirium tremens vocatur. Rostoch. 1826.

41) In *Heidelberger klinischen Annalen B.* 3. *Heft* 4.

42) Diss. de natura delirii trementis. Regiom. 1827.

*) Diss. quaedam de ebrietate ejusque causis. Berol. 1827.

MACNISH [45]), WITTCKE [46]), G. BACKHAUSEN [47]), SCHIRLITZ [48]), A. DE MOULON [49]), LENZ [50]), RYAN [51]), PAULI [52]), JUNGHANEL [53]), P. SCHMIDT *).

§. XCIX.

Symptomata. Necroscopia. Caussae.

1. In prima *ebrietatis* periodo observantur exhilaratio mentis, fuga curarum, laetitia cordis, sensus jucunditatis amoenaeque vertiginis, oculi fulgentes, facies splendens, os garrulum, cutis rubra, transpiratio aucta, sitis, cum frequenti urinam Symptomata.

43) In Ejusdem *Zeitschrift für Staatsarzneykunde.* 8. *Ergänzungsheft* 1827. *No.* 7.

44) *Medicinische Beobachtungen, nebst Bemerkungen über einige besondere Heilmethoden. Hildesheim* 1827.

45) *The anatomy of drunkenness. Glasgow* 1827.

46) In HUFELAND l. c. 1828. *April.*

47) *Beobachtungen über den Säuferwahnsinn oder das* delirium tremens. *Bremen* 1828.

48) RUST *Magazin. B.* 28. 1829. *Heft* 3.

49) Delirium tremens potatorum methodus cognoscendi et medendi. Patavii 1829.

50) *Ueber Trunksucht.* RUST *Magazin, B.* 29. 1829. *Heft* 1. p. 125.

51) GERSON's *Magaz. der ausl. Literat. der Heilk.* 1829. *Sept. Oct.* p. 315.

52) RUST l. c. *B.* 30. *Heft* 3. p. 387.

53) *Neue Zeitschrift für Natur- und Heilk. Dresden. B.* 1. *Heft* 1. p. 114.

*) *Beiträge zu e. Monographie üb. d.* delirium tremens *in Mittheilungen aus dem Gebiete d. gesammt. Heilk. Hamb.* 1830. *B.* 1.

urinam non siue levamine deponendi nisu, pulsusque plenus, fortis. Jam vero major vertigo, aurium tinnitus, visus duplex ac ideae siue nexu atque citra voluntatis imperium sibi invicem inordinate succedentes, occurrunt. Quivis tunc mores et ingenium talia, qualia sunt, candide recteque, omni simulatione remotâ, exhibet, unde dictum: *in vino veritas;* iracundus etenim exardescit, verberat mordetque, amasius suspirat, osculatur, fatuus in cachinnationem prorumpit donaque nolentibus obtrudit, tristis lacrymas profundit ac de religione et morte loquitur, alii peculiari modo hallucinantur [1]), donec exhaustis quasi viribus balbutire incipiant [2]), subsequentibus facie pallida, sputatione tenace, vomitu, sphincterum officio deleto, artuum tremore, corporis vacillatione et statu febrili. Quae abominanda scena per cataphoram [3]), saepe nychthemerum [4]) et ultra durantem,

1) Sic referente Platero (obs. lib. I. p. 37) quidam ebrius in platea lunae splendorem in terra intuens existimavit se videre fluvium profundum, et quo natare posset, unde vestimenta deposuit etc. Cfr. Prosp. Alpinus med. Aegypt. lib. IV. c. 2. p. 122.

2) . . . . . *Their feeble tongues,*
Unable to take up the cumberous word,
Lie quite dissolv'd. Before their maudlin eyes,
Seen dim and blue, the double tapers dance
Like the sun wading the misty sky.
Thompson.

3) Cap. VI.

4) Galenus, Henricus ab Heer, et Darwin de con-

tem, aliquando per convulsiones[5]), apoplexiam[6]) aut mortem[7]) terminatur. *Ebriositas* ubi *delirio trementi* ansam porrigit, aeger primum de debilitate, anorexia, pondere ad epigastrium, tensione hypochondrii dextri, ructibus, dolore capitis, aurium tinnitu, anxietate et inquietudine conqueritur. Corporis positionem continuo mutare conatur. Habitus inconsueti quid exhibet. Interdum desideratur, aliàs alcohol modo adversatur. Aliquando diarrhoea, haemorrhoides, mictusve cruentus in conspectum veniunt. Maxime autem vigiliae et somnia terribilia molestant. Oculi subrubri, flavi, pupilla contracta *), lingua muco flavo obducta, tremula. Tremunt praeterea maxilla et extremitates, praesertim manus et (si aeger sedeat) pedes. Tremor ille, tendinum subsultibus junctus, explorationem impedit pulsus, modo normalis, modo frequentioris, plerumque mollis, irregularis et vacillantis. In plurimis epistaxis, et in quibusdam carotidum vibratio animadvertuntur. Item singultus et eclampsia. Progredi-

sueta ebrietate rite monent eam non omnino fugari, nisi postridie eadem circiter horâ, qua die praecedente contracta est.

5) Perry in *Journ. de médecine T.* 91. p. 349.

6) Cap. V. §. XXVI.

7) Ephem. nat. cur. dec. I. ann. 3. obs. 313. ann. 4 et 5. obs. 17.

*) *London medical gazette. No.* 5. Froriep *Notizen B.* 21. *No.* 12. p. 192.

grediente morbo vigiliae, anxietas, tremores augentur, accedentibus jam sensuum, potissimum visus hallucinationibus. Aeger diu noctuque cubiculum, quid quod totam domum pervagat, et negotiorum propriorum absolvendorum caussâ, foras petere conatur, ceterum sine vi retinetur. Inconcinne loquitur, objecta interdum inversa cernit, saepiusve spectra larvas, fures, mures, feles, corvos, scarabeos, muscas, araneas vel harum filamenta videre aut aves zinzulantes audire, aut infantes in ventre gerere, existimat. Quae singula sub continuo eoque frigido viscidoque sudore, modo remittunt modo invalescunt. Ibi aeger hallucinationis gnarus sibimet ipsi irridet, hic in delirium prorumpit, quo vigente manus quidem proprias mordere, partibus genitalibus admovere, adstantibus autem (quos vix unquam dignoscere cessat) minime vim inferre solet. Memoria generatim labefactata adparet, magnaque desideriorum volubilitas Morbus nunc spatio hebdomadis absolvitur, nunc, quod tamen non vidimus, ad tres adeo menses protrahitur [8].

Necroscopia. 2. Feruntur *cadavera ebriorum* exhibuisse ventriculi expansionem [9], distensionem vasorum cerebri [10], aërem in iis [11] et in ventriculis encephali

8) Backhausen l. c.

9) Ephemer. nat. cur. cent. X. obs. 85.

10) Weber obs. med. Fasc. 2.

11) Müller *Einleitung zu dem Entwurfe einer neuen Methode. Frf.* 1751. p. 162.

phali serum, odorem vini [12]), vel alcoholi [13]) referens. *Delirio tremente defuncti* nobis aliisve [14]) obtulerunt nisi semper phlogosin meningum, cerebri et cerebelli, saltem extravasatum seri copiosum, praecipue ad basin cranii. In specie notata sunt: sanguis sicuti in apoplexia in varias encephali partes effusus [15]); serum copiosum non solum in cranio, sed et in specu vertebrali [16]), latitans; phlogosis durae matris [17]) ejusque sinus cruore repleti [18]); rubor arachnoideae [19]); cordis emphysema [20]), hepar magnum [21]). Sunt adeo qui contendant sanguinem hîc alcohol continere [22]).

3. *Ebrietatem* inducunt *vina* antiqua, acido expertia, vix diuretica, gaz acidum carbonicum continentia, sulphure aut ambra [23]) imbuta, — *alcohol* aromatibus, sinapi, lauro ceraso nuptus, — Caussae.

potus

12) Wepfer obs. p. 7. 13) Schrader obs. anat. med.

14) Andreae l. c. Romberg in *Zeitschrift für psychische Aerzte.* 1822. *Heft* 1.

15) Ebermaier l. c.

16) Rust *Magazin B.* 21. *Heft* 2. p. 264.

17) Schirlitz l. c. p. 542. 18) Backhausen l. c.

19) Backhausen l. c.

20) Nasse *Leichenöffnungen zur Diagnostik und pathologischen Anatomie. Bonn* 1821. *Erste Reihe.*

21) Andreae l. c.

22) Wasserfuhr in Rust's *Magazin. B.* 27. *Heft* 2. p. 298. Segala in Gerson's *Magazin der ausländ. Liter. der gesammt. Heilk.* 1826. *Mai. Jun.* p. 488.

23) Matthiol. ad Dioscoridem. lib. I. cap. 20.

potus ex fructibus, melle [24]), aut *lacte* [25]) per fermentationem parati, — *cerevisia* cum duplici humuli lupuli additamento, vel cum venenis narcoticis (ut helleborus albus, lycoperdon bovista, ledum palustre, hyoscyamus niger, lolium temulentum) confecta, *aqua gaz acido carbonico* imbuta [26]), haecque omnia non solum epota, sed et sub forma vaporis, balnei, fotus [27]), clysterum [28]) adhibita. A protracta ejusmodi caussarum (maxime autem potus alcoholis [29])), actione, concurrenti-

24) Ex melle apum floribus tiliae europaeae nutritarum Lithuani, praesertim urbis *Kowno* incolae, liquorem parant, vulgo *Lipiec*, vino Hungarico aequiparandum et, dum antiquum, valde inebriantem.

25) Sennertus prax. lib. IV. P. II. de inf. morb. c. 7.

26) Ovidius (lib. XV. metamorph.) de *amne Lyncestii* dicit:

> „*Hunc quicunque parum moderato gutture traxit,*
> *Haud aliter titubat ac si mera vina bibisset.*"

Cfr. Plinius (hist. nat. lib. II. c. 103) et effectus aquae nostrae Selteranae.

27) Loubet *traité des playes d'armes à feu.*

28) Borellus Cent. I. obs. 56. Paullini Cent. III. obs. 8.

29) Quamvis Heinecken (l. c. p. 6) dicenti: „*Bemerkenswerth ist es, dass dieses Uebel nur bei Brantweintrinkern, nicht bei Weintrinkern bemerkt worden*" sine restrictione assentiri nequeam, fateri tamen adigor, delirium tremens mihi in Lithuania, ubi vulgus potui cremati addictum est, sine comparatione frequentius quam in Austria et in Insubria, ubi vini abusus facile locum obtinet, obvenisse. Nec id mirum, si perpendamus alcohol corpus humanum

rentibus simul moerore, desperatione, ira, zelotypia, verbo animi pathematibus [30]), vigiliis [31]), peculiarique annua constitutione [32]), saepius *delirium tremens*

veneni instar aggredi (Orfila *allgemeine Toxicologie oder Giftkunde. Nach dem Französischen mit Anmerkungen begleitet von* Hermbstädt. *Berlin* 1819. p. 82). Num spiritus ex *solano tuberoso* paratus, propter principium zooticum, illo ex frumento, perniciosior sit (Rust's *Repertorium B.* 17. *Heft* 2. p. 197) non determinabo.

30) Vim animi pathematum delirium tremens producendi, nemo praetervisit. Immo in ea versor opinione, potum alcohol, sine illis pathematibus, vix aut ne vix quidem ad morbum ejusmodi excitandum valere. Et quis animi pathematum magis ludibrio foret homine ebrioso, nunquam non aerumnoso? Raro sane fortuna prospera ei adridet, etiamsi caussis ebriositatis adscripta fuerit (Reid *on hypochondriacal and others nervous affections. Lond.* 1816).

31) Bachhausen vigilias pro *symptomate* delirii trementis agnoscens, improbat, illas *caussis* ejus morbi a Kriebelio adscriptas fuisse. Mihi autem videtur unum alterum minime excludere. Et quid? ex eo quod icterici valde ad iram proclives sunt, ira ex numero caussarum icteri excludenda foret? In ebriosis sicuti in aliis hominibus ex aerumnis nascuntur animi pathemata, ex animi pathematibus insomnia, et ex insomniis morbi cum vigiliis.

32) Goeden et Bachhausen imperium constitutionis annuae in delirium tremens jura extulerunt. Cohors enim ebriosorum continuo praesto est, et nihilominus ille morbus certis dumtaxat temporibus (aliquando in plurimis simul) obvenire solet, quod Vilnae inprimis verno ineunte accidisse, recordor.

tremens oritur, cui praecipue obnoxii sunt mares [33]), aetatis mediae [34]), vitamque alternatim graves inter labores et otium ducentes [35]), taenia laborantes [36]), atque a parentibus ebriosis descendentes [37]).

§. C.

Diagnosis. Prognosis.

Diagnosis. 1. *Ebrietas*, saepe a furibus aliisque hominibus fraudulentis *simulata*, cum *apoplexia* aliisque *delirii speciebus* confundi potest. Notio vitae generis aegri, suspicio adstantium, vomitus et conditio materiei rejectae, praesentia sive absentia halitus vinosi, diagnosin plerumque [1]) adjuvare solent.

33) Ratio quidem mares inter et feminas delirio tremente laborantes, difficulter erui potest, quum feminae generatim minus ebriosae sint. Interea etsi a sat conspicuo earum numero quondam circumdatus vixerim, nec unius delirio tremente genuino affectae recordor (Nisus explicandi nunc et me adtingit!). Forentne menstrua, utpote in ebriosis larga plerumque copia fluentia, quae istam illis plus minus conciliarent immunitatem?

34) Backhausen delirium tremens nonnisi inter annum vitae trigesimum et sexagesimum observavit. Cum ejus observationibus et meae conveniunt.

35) Ut caementarii, fabri lignarii, nautae, vecturarii (Backhaus.).

36) Salvatori l. c.

37) „*The children of drunkards are generally idiotic or born with evil propensions.*" Burton *anatomy of melancholy*.

1) Certe non semper, praecipue in nosocomiis, ad quae

solent. Illa *delirii trementis* ex hallucinatione sensuum, tremorum et vigiliarum deducitur. Ex istiusmodi enim syndrome Th. Sutton novum hunc morbum eodem jure statuit, quo medici antiquitatis usi sunt, ex cutis flavedine, faecum albedine, et urinarum qualitate tingente *icterum* stabiliendo. Quemadmodum autem sub forma icteri plurimi diversique morbi latent; ita etiam sub forma delirii trementis. Vae ideo juxta morborum nomina curantibus! Periculo inde emergente cl. viri occurrere sategerunt, morbos juxta connubium nonnullorum symptomatum definitos, rursus in *species* subdividendo [2]). Esto quoad morbos qui jam diu civitatis jure gaudent! Sed cur vitium, morbos plane diversos pro speciebus unius ejusdemque generis definiendi, perpetuare? — *Delirium tremens* (sit venia nomini absurdo [3])) sequentes morbos pro re nata amplecti credimus: 1. *encephalitidem tremefacientem* [4]); — 2. *febrem cepha-*

aegri saepe ignoti, noctu in plateis iuventi, adportantur. Advocato tunc medico juvene somnolento saepe vesicatoria et arnica illi praescribuntur, qui postridie debellata per somnum ebrietate, sat bene se habens, gratiasque agens, domum festinat. Cfr. Henr. ab Heer obs. 19.

2) Delirium tremens a Backhausen divisum est in acutum et chronicum, in idiopathicum et symptomaticum, ac in sthenicum et asthenicum.

3) Rectius sane: delirium cum tremore.

4) Nomina *Phrenesie der Säufer* ab Albers et *Hirnent-*

cephalicam [5]); — 3. *rhachialgitidem tremefacientem* [6]); — 4. *febrem lentam nervosam* [7]); — *maniam* [8]); — *conditionem phlogisticam hepatis, ven-*

zündung der Säufer ab ANDREAE delirio trementi imposita, encephalitidem a viris claris praetervisam minime fuisse docent. Accedunt testimonia aliorum medicorum, inter quae maxime facio illa NEUMANNI (RUST *Magaz. B.* 8. *St.* 2. p. 356) et BERNDTII (RUST *Repertorium B.* 15. *Heft* 1. p. 87). Nec meherele obliviscor quod propriis oculis in *nonnullis* cadaveribus conspexi!

5) Monui (cap. III. §. XVI. No. 4) dari morbos, ubi quidem encephalum absolute inflammatum admitti nequit, sed tamen graviter affectum concedi debet. Loquor de *febribus cephalicis;* ad quas delirii trementis casus PEARSON et ARMSTRONG revocarunt (*Brain-fever following* intoxicationi).

6) P. II. Vol. I. sect. II. cap. III. §. XII. No. 1. cap. IX. §. XLIV. No. 1. 3.

7) HUFELAND delirium tremens *febrem nervosam lentam potatorum* vocavit, ac revera illius morbi exempla vidi, ubi delirium, sine furente insania, cum aversione lecti, vigiliis, tremore manuum et linguae, subsultibus tendinum atque sudoribus frigidis (antequam virium dejectio summa subintrasset) tantam cum febre nervosa Huxhami similitudinem ac gutta aquae cum altera exhibebant.

8) BACKHAUSEN delirium tremens, sine ambaginibus et limites a SUTTON stabilitas excedendo, *maniam potatorum* (*Säuferwahnsinn*) nuncupat; sicque sententiam meam ultra comprobat. Ultra, inquam, nam longe abest quominus mania potatorum (de qua experientia

ventriculi, pancreatis et lienis, saepe plexui nervorum solari infensam [9]; — *atque labefactationem systematis nervosi universi* [10]. — Tui erit delirii trementis forma sese exhibente, illam analysi submittere, et juxta praecepta tradita et tradenda,

ampla fretus loqui possum, quum eâ Rossiae Gyrgathi scateant) semper *tremoribus* stipetur.

9) Quantam in delirio tremente scenam ludant *ventriculus* et inprimis *hepar*, Günther, Grötzner, Schirlitz prope aduotarunt. Ac re quidem vera nonnulla illius morbi exempla mihi suspicionem latentis hepatitidis moverunt. Ut ut sit, visceribus abdominalibus a potu alcoholi irritatis, mirum non est *plexum solarem* seu *coeliacum* in consensum trahi, quin ideo morbi essentiam iatum in plexum locarem ut Goeden ubi sit (l. c. *Kap.* 4): „*Das Wesen des* delirium tremens *ist darin begründet, dass der unendliche, elementarische Pol des sensiblen Lebens den ordnenden und bindenden, den basischen beherrscht, dass jener das Maas überschritten hat und die organische Gesetzmässigkeit innerhalb einer bestimmten organischen Grenze, innerhalb des* plexus coeliacus." Dubito aegrum delirio tremente laborantem similes nugas unquam edixisse.

10) Libenter concedo delirium tremens *interdum* ex labefactatione universi systematis nervosi, modo inflammatoria, modo *ad debilitatem indirectam* Brunonis spectante, proficisci. Cui ultimae opinioni addictus jam annis 1798 — 1801. plures aegros delirio tremente affectos, aethere, ammonia et opio, veluti per incautum sanitati restitui. Deerat febris, atque aegrorum adspectus, sudores frigidi, pulsus tremulus, proximam virium vitalium resolutionem indicabant.

denda, sineque praeconcepta opinione, unicuique morbo quod suum est, dare.

Prognosis. 2. *Ebrietatem* poena comes premit et phalanx morborum ipsam insequitur: enimvero caput foedis exhalationibus dirumpitur, cerebrum vertigine tentatur, oculi torquentur, aures undoso spiritu crepant, lingua vacillat, sermo futilis, oris halitus teter, stomachus subvertitur, cordis palpitatio, manuum inepta et insana gesticulatio, pedum incertus lubricusque gressus, inquies nocturna, turpes rhonchi, furiales somni, alvi et vesicae spurcissima solutio, ut in hac eluvie (quemadmodum in coeno lutulentae sues) persaepe volutantur [11]. *Ebriositatem* specifica physiognomia [12]) et habitus [13]) atque tussis gravissimae insultus, matutinis horis cum lacrymarum expressione, screatione, vomituritione, vomitu, quasi suffocativo, consequuntur. Inde quoque via ad erythema *guttam roseam*, ad *combustionem spontaneam* et ad morbos nomine *delirii trementis* comprehensos, parare dictum est. Quivis porro morbus in ebrioso gravius decurrit. Tandem ebrietatis effectus non solum ad ebriosos circumscribuntur, sed generationes futuras attingunt. Ex stirpe enim ebria procreari solent male morati [14]), stupidi [15]), mania-

11) Jason Pratens. tract. de curand. cerebr. morb.

12) Lavater *essai sur la physionomie. Première partie* 16. *fragment.* 3. *addition.*

13) Ibid. 4. *addition.* 14) Langius epist. II. No. 9.

15) Behrens, select. diaet. sect. 3. c. I. §. 7.

maniaci [16]), et epileptici [17]), unde ebriosarum sterilitatem [18]), vel ad abortum proclivitatem [19]), veluti pro numinis beneficio habemus. Ceterum sicuti alia mala, ita et ebrietas aliquando salutaris [20]). *Delirii trementis prognosis* ex morbis ei ansam porrigentibus repetenda. Generatim alea inest malo idque quo magis repetuntur ejus accessus [21]).

§. CI.

C u r a.

1. Arduum quidem est abusum vini et alcohol, utpote liquorum, quibus homines gravibus laboribus, praesertim in climate frigido sive humido, obrutis indigent, e civitate eradicare. Attamen malum Prophylactic.

16) Riedlin lin. med. ann. 1688. August. obs. 26. Cfr. Cap. XXV.

17) Beverwyk thesaur. sanitat. P. II. c. 2.

18) Riedlin l. c. Julius. obs. 23. Schreyer scrutin. med. curios. de natura aquae, vini et cerevis. p. 123. J. P. Frank *System e. vollst. med. Polizei.* 1. B. et quotidiana experientia.

19) Behrens l. c. ac permultae mearum observationum.

20) Hommets. non ergo singul. mensib. semel repet. ebrietas salubr. Paris. 1643. Langlois diss. non ergo unquam ebrietas salutaris. Paris. 1665. Swalwe querel. vent. p. 181. Eph. nat. cur. dec. I. ann. 3 p. 603.

21) Sic et Goeden asserit. Contra primum mali insultum pro periculosiore habet Backhausen. Diversitas ista opinionum novum de diversitate morborum nomine delirii trementis comprehensorum testimonium largitur.

malum saltem imminui et ad inferiores civium classes restringi posset, si illud religionis, legum et educationis ope satis oppugnaretur. Praeterea bono exemplo, praecipue sacerdotes [1]), medici [2]), magistri [3]) et parentes esse deberent [4]). Sequeretur inspectio cauponarum [5]), reclusio ebriorum vias publicas infestantium, omissio poenae

1) Clerus est veluti anima reipublicae. Frustra hinc civilitatis habetur sollicitudo, nisi Religionis ministri e crapula, in quâ praesertim apud populos nonnullos septentrionales vivunt, evellantur.

2) Nescio, quo fato contingat, ut classis civium, quae maxime de terribilibus ebrietatis effectibus persuasa esse deberet, medici scilicet, tot individua ebriosa (praesertim in regionibus septentrionalibus) exhibere possit!

3) Miror, quo pacto in universitatum et gymnasiorum gremio, homines tolerari possunt, abusui liquorum fermentatorum deditil Utinam in alumnos eundem effectum exsererent, qui de Spartanis narratur, quatenus servos consulto inebriarunt, ut liberi inde exemplum desumerent! Sed eheu? alumni non unius universitatis jam ita ebriosi sunt, ut qualiacunque illis oblata exempla discernere nequeant!

4) Pulchre de hoc argumento egit anonymus: *Some inquiries into the effects of fermented liquors, Lond.* 1814. V. *Bibliothèque Brit. u.* 1815. *Avril. No.* 463—464.

5) Possessores Lithuani lucri gratia nullaque obstante lege cauponarum copiam quotidie adaugent, easque Judaeorum manibus tradunt, qui, rusticos servos alioquin (quod facile condonandum) ebriosos, variis artificiis adhuc allectant, iisque ultimum sic extorquent obolum.

nae mitigationis adversus crimina in ebrietate commissa (cum homo volens in ebrietatem incidisse judicetur *)), intermissio moris immoderate adbibendi [6]), extensio potus cofeae [7]), aliaque peculiaribus rerum positionibus accommodata [8]). Ad prophylacticam specialem quod spectat, nisi ratio ebriosum abstemium reddat potui liquorum fermentatorum, idea rei cujusdam nauseantis adsocianda est. Quondam (vel ob praeconceptas opiniones, abunde a BRÜCKMANNO [9]), PLATNERO [10]), et LENTINIO [11]) refutatas) scopus ille attingi studeba-

*) HITZIG *Zeitschrift für Criminal-Rechtspflege.* 1826. *Heft* 5. et HORN's *Archiv für med. Erfahr.* 1826. *Mai, Junius.* P. 483.

6) KESLER exercit. academ. de immoderata adbibendi consuet. (*Vom Zutrinken*). 1668. Quae elegans dissertatio leges continet, quibus potissimum debetur, quod vitium ebriositatis, Germanis quondam familiare, magna parte expulsum sit. Cfr. TH. HERTELL *an exposé of the causes of intemperate drinking and the means, by which it may be obviated. Newyork* 1819.

7) Systema nefandum commercii terrae continentis, quatenus potum cofeae restrinxit, ad ebriositatem divulgandam multum contribuisse puto. Nec secus ejus infelicissimi temporis perpetua bella, moribus civilibus militares substituendo.

8) In Scotia *institutum emendationi morali ebriosorum dicatum*, locum habuisse, ex *Edinburgh med. and surg. Journ.* 1805. *April*, elucet.

9) *Braunschweiger Intelligenzblätter* 1747.

10) Diss. de ebriositate. Lips. 1799.

11) *Beobachtungen der epidem. Krankheit.* p. 100.

debatur aquâ, quâ mortuus lavatus erat [12]), vino, in quo anguilla [13]), sive rana [14]) suffocata fuit, ovis noctuae [15]), lacertis vivis vel testudinibus [16]), stercore leonis [17]) etc. Aliquando *tartratis stibii et potassae* modica dosis potui inebrianti addita, nauseam et vomitum excitando, ulteriori illius desiderio frenum injicit. Aliàs gravis morbus perpessus ebrios ad sobrietatem reducit. Quo pacto *adulterationi* liquorum fermentatorum prospiciendum sit, ad praesentis operis scopum minime spectat.

C. accessus. 2. Sub ebrietatis insultu profuisse visa sunt: immersio in aquam frigidam [18]), terror [19]), dolor [20]), lapsus [21]), epithema scroti cum aceto [22]), scarificationes [23]), musica [24]) et antlia stomachi *).

Satius

12) Ephem. nat. cur. dec. II. ann. 4. obs. 156. dec. III. ann. I. obs. 15.

13) Zacut. Lusitanus prax. admirab. lib. III. obs. 127.

14) Sachsius in ampelograph. sect. 6. membr. 2. cap. 2. de vini abusu. p. 214.

15) Fr. Scacchius de salubri potu. c 20. p. 215.

16) Capivacc. lib. III. de affect. ventricul. c. 8. de siti.

17) Albertus M. L. 22. de animal.

18) Ephem. nat. cur. dec. I. ann. 2. obs. 217. Trotter med. nautica.

19) Riedlin l. c. 1695. p. 283. Ephem. nat. cur. l. c. Langius opp. T. III. p. 30.

20) Langius l. c.

21) Mauchharts *Repertorium für die empirische Psychologie. Nürnb.* 1792. 1. *Th.* p. 108.

22) Ab Heer obs. No. 19.

23) Paullini cent. III. obs. 7.

Satius existimamus, curam a somno expectare ac interea quietem, silentium, capitis denudati erectam positionem, debitamque custodiam, porro *clysteres* cum aqua et aceto, potum *limonadae* aut aquae saccharatae [25]) et, elapsa irritationis periodo, infusum *cofeae* tostae, ipsumque liquorum fermentatorum modicum usum [26]) commendare. *Delirii trementis cura* secundum naturam morbi ordinanda est, habito simul respectu proprietatum ebriosorum. Hi quum cruoris conspicuam jacturam aegre ferre soleant; indicata alioquin *phlebotomia* (et ipsa adeo *evacuatio sanguinis localis*) non nisi circumspecte administrari debent. Capiti aestuanti, quo minus a sudoris repercussione timendum est, eo securius *fomenta frigida* (ex aqua et aceto) admoveri possunt. *Vesicatoria*

Bbb 2 tunc

24) Plutarchus asserit, Scythas, quoties plus satis vino indulsissent, instrumenta musici generis pulsare consuevisse, ut discussis voluptatibus animum ad pristinam continentiam et moderationem revocarent. Cfr. Ettmülleri diss. c. de effect. music.

*) *Application der Magenpumpe in einem Falle von Trunkenheit.* Ex *London medic. and phys. journal. January* 1827. in Froriep's *Notizen B.* 18. *No.* 4. 1827. *Aug.*

25) Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 11. *B.* 1. *St.* p. 190.

26) Horstius opp. T. III. p. 19. Sic *schola Salernitana:*

Si nocturna tibi noceat potatio vini,
Hoc tu mane bibes iterum et fuerit medicina.

tunc evitanda esse per se patet [27]. Secus autem in malo provecto, inprimis vigente suspicione effformati in cavitate cranii extravasati [28]. — *Eccoprotica* ut *decoctum tamarindorum* et *potio* Riverii [29]) plerumque ad potiora curationis momenta spectant. *Calomel* propter hepatis affectionem forte indicatum [30]), potatorum complexionibus minime quadrat. Contra, unico casu conditionis inflammatoriae ipsius ventriculi excepto, vix unquam poenitebit, jure celebratum hic *tartarum emeticum* ita exhibuisse ut levis inde vomituritio, sine profusa diarrhoea, oriatur [31]). Systematis nervorum universi irritationem *pulveres temperantes cum cinnabare* [32]) optime compescunt. Sunt

27) Sic ad Suttonii opinionem, quatenus vesicatoria in delirio tremente averaatur, accedo.

28) Sic ad Graefii opinionem, quatenus vesicatoria in delirio tremente laudat, accedo.

29) R. Subcarbonatis potassae drachmam semis. Saturetur c. s. q. succi citri recentis. Adde aquae fontis uncias novem. Syrupi rubi idaei unciam. Misc. D. S. Secunda quaque horâ unciam sumat.

30) Armstrong aliique Anglorum *calomel* nostro in morbo commendant.

31) Certe non ad insanas doses, quae pustulas in tubo intestinali uti in cute provocant; sed c. gr. R. Tartari emetici grana duo. Solve in aquae destillatae libra una. M. D. S. Capiat cochleatim spatio nychthemeri.

32) R. Pulveris cremoris tartari unciam unam. Nitri puri drachmam unam. Cinnabaris factitiae grana viginti quatuor. Misc. divide in partes aequales N°.

Sunt qui *elixirium acidum Halleri* hic commendent [33]), a quo, vim acidorum mineralium in potatorum labefactatos ventriculos timentes, hucusque abstinuimus. Vires systematis nervosi collapsas non quidem *phosphoro* [34]) et *cremato* [35]), sed *vino* atque *remediis* sic dictis *nervinis* instaurare conamur. Inter haec praecipue laudem promeruere *valeriana*, *imperatoria* *), *ammonia* [36]), *aether* [37]), *moschus* [38]) *et camphora* [39]). Profligata

duodecim. D. S. Secunda vel tertia quaque hora pulverem capiat.

33) Goeden, Backhausen etc.

34) Acsi aegri in delirio tremente necdum satis adusti essent, Goeden adhuc usum phosphori proponit!

35) Cum successu tamen adhibitum fuit, in ebrioso utpote carceribus damnato, et ex potu unius aquae aegrotante (Rust's *Magazin B.* 21. *Heft* 2. p. 252).

*) Spitta in Hecker's *Annalen der gesammt. Heilk.* 1830. *März* (Radix imperatoriae *gegen* delirium tremens).

36) Ammonism carbonicam Velsen adhibuit (Horn's *Archiv für med. Erfahrung* 1822. *July*, *August.* p. 54). et Girard (*Journ. de méd. Françoise et étrangère. T.* 73. 1820. *Nov.* p. 166. Cfr. *Revue médicale* 1823. p. 290. et Froriep *Notizen, B.* 20. *No.* 4. 1828. p. 56—59).

37) Sic in meis aegrotis nosocomii Vindobonensis praescripseram: R. Aquae menthae uncias sex. Aetheris vitriolici, spiritus cornu cervi āā drachmam unam. Laudani liquidi Sydenhami scrupulum unum. Misc. D. S. Omni hora uncia dimidia exhibeatur.

38) Grötzner l. c. p. 546.

gata conditione corporis inflammatoria, vel gastrica, nihil certius nervorum turbas compescit vigiliasque profligat, *opio*, dumtaxat quoad abusum [40]) novum hic auxilium [41]). Conducit maxime in substantia additaque *radice ipecacuanhae* [42]). Ne vero pharmacis abutamini! Quo primum enim indicationibus urgentibus satisfeceris; tem-

39) Pro aegrotantibus, remedia calefacientia, ceterum indicata, respuentibus: R. Camphorae s. q. aceti subactae granum unum. Aquae fontis libram. Syrupi acetici unciam. M. Vel R. Camphorae mucilagine gummi arabici subacti granum unum. Nitri drachmam unam. Aquae fontis libram. Syrupi Althaeae unciam. M.

40) Gloriatur GOEDEN (l. c. *Kap.* 6) se singulo aegroto octo dierum spatio *tercenta opii grana* exhibuisse. Similia de aliis medicis petauristis enarrant ALBERS (in Praefat. ad opus SUTTONII) et FRORIEP (*Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk.* *B.* 5. 1823. p. 137).

41) „Omnibus vero sic affectis somnus et difficilis et praecipue necessarius est, sub hoc enim plerique sanescunt" (CELSUS de med. lib. III. cap. 18. De tribus insaniae speciebus). — „Ubi vero nihil tuis medicamentis (venae sectiones, hirudines, fomenta frigida etc.) efficitur, ad *narcoticum* intrepide accedendum est" (R. A. VOGEL praelect. ad cognosc. et curand. c. h. affect.).

42) R. Opii puri granum unum. Radicis Ipecacuanhae granum semis. Sacchari grana octo. M. fiat pulvis. Exhibeatur secunda quaque hora talis, donec vel somnus ingruat, vel malorum augmentum ulteriorem opii usum impediant.

tempus quoque naturae ad reliquum opus absolvendum concedas. Phui perpetuis illis scribis formularum medicinalium. In genere delirium tremens, ut medicus haud tumultuarie incedat, utque omnia placide et quietissime fiant, exposcit. Quamobrem aegrotus quidem custodiendus est, ast, quousque licet, non coercendus [43]). Gubernari plerumque se sinit exhibitione pulveris foliorum nicotianae naribus attrahendi. Inprimis adstantium numerus et blateratus, lux nimia, mora in cubiculo picturis ornato, ejusque aestus, evitari debent. Quum ebriosus abstinentiam a cibis diu sustinere nequeat, victus non esto nimis severus.

Caput XXV.

De paraphrosyne a venenis.

---

§. CII.

De argumento in genere.

1. Venena delirium excitantia, à *papavere somnifero*, *hyoscyamo nigro*, *atropa belladonna*, *datura stramonio*, *agarico muscario*, aliisque *narcoticis* largiuntur. De singulis in specie; additis ad calcem diagnosi, prognosi et therapiâ in genere. Quae venena.

2. Do-

43) Herold l. c. (ceterum regimini psychico plus quam par est tribuens).

Scriptores. 2. Doctrina de venenis narcoticis tradita est: a Camerario [1]), Lindenstolpio [2]), Spielmanno [3]), Knollio [4]), Gmelinio [5]), Willmero [6]), Pühnio [7]), Wilkeo [8]), Garnio [9]), Luthero [10]), Orfilao [11]) aliisque [12]).

§. CIII.

De argumento in specie.

Delirium ab opio. 1. *Opii* effectus deliri in populis, quos Muhamedis religio tenet, praecipue obvii sunt. „Post captum

1) Memorabilia cent. III. 2) De venenis. Lips. 1739.
3) De vegetabilibus venenatis Alsat. Argent. 1766.
4) Diss. sistens plantas umbelliferas. Lips. 1771.
5) *Gesch. der Pflanzengifte. Leipz.* 1777. *Nürnb.* 1803.
6) *On the poisonous vegetables. Lond.* 1780.
7) Diss. de venenis vegetabilibus generat. Erlang. 1784.
8) *Ueber die Giftpflanzen der Kräutergärten.* 1787.
9) *Beschreibung der häufigsten deutschen Pflanzengifte. Wittenb.* 1792.
10) De venen. vegetabil. in genere et in specie de plantis venenatis in territorio Erford. sponte crescentibus. Erford. 1792.
11) *Traité des poisons.* 3. *édit. Paris* 1826.
12) Ne dicam de meo opusculo: *Handb. d. Toxicologie.* 2. *Aufl. Wien* 1802. legantur Frege *Anleitung zur Kenntniss d. schädl. u. gift. Pflanzen f. Stadt- u. Landschulen. Kopenh.* 1796. *Giftpflanzenbuch. Berlin* 1801. *Des plantes vénéneuses, et suspectes de la France. L'an. VI.* E. Mortmahon *manuel médico-légal des poisons. Paris* 1824. Guérin *nouvelle Toxicologie. Paris* 1826. J. A. Buchner *Toxicologie.* 2. *Aufl. Nürnb.* 1826.

captum opium hi ipsi hilaritatis sensu afficiuntur gratissimo, ad omnia munia aptiores sese existimant, quidam inebriati in nugas et petulantiam erumpunt, imagines gratas varias observantes oculis mente conspiciunt, omnem mortis timorem deponunt, ferociores ad pugnas subeundas evadunt, nec minori impetu ad veneris castra sequenda impelluntur. Defervescit autem intra quatuor vel quinque horas haec virtus, citius serius pro copia ingesta, hancque excipit languor, morositas, fastidium omnium rerum, somnolentia, donec redeant ad pristinum delicium. Quod successu temporis res tantae necessitatis fit, ut opii defectus ipsam adeo mortem post se traxerit. Ex largiori tamen diuque continuato opii usu multa mala enascuntur, emaciatur corpus, vires conteruntur, taciturni, tristes, stupidi, somnolenti sedent, nec vix in publicum locum prodire audent, nisi viribus nova opii portione restauratis" [13]). Qui opii deliros effectus experiuntur, perceptionem ac si in aëre suspensi essent [14]) et pupillam contractam [15]) habent.

13) Murray apparat. medic. Vol. II. p. 233. Cfr. Kaempferi amoenitat. Fasc. 3. Madden *travels in Turkey* etc. P. E. Botta in Froriep's *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B.* 26. *No.* 11.

14) Sauvages l. c. p. 368.

15) Jones in *Medical and physical Journal published by* Fothergill *and* Wart. 1815. *Mai.* Crampton in *Transact. of the association of Fellows and Licentiates of the King's and Queen's college of physicians in Ireland. Vol.* 4.

habent. Apparet inde opium maxime nervos sensuum et facultatem attendendi perturbare, imaginationem extollere, memoriae vero saepe parcere. In *cadaveribus* nil nisi turgorem vasorum sanguiferorum cerebri, nonnunquam cum ecchymomatibus ventriculi et intestinorum invenimus.

D. a hyoscyam. 2. *Hyoscyamus niger*, stirps homini jam solo halitu infensa [16]), plerumque *rixosa deliria* et *furorem* cum risu sardonico, facie pallida, pervigilio, pulsu debilissimo, sudore frigido, lipothymiis, convulsionibus excitare solet, relicto sat constanter visu admodum debilitato [17]). *Cadavera* vasa meningum tumida et ventriculum maculis nigris notatum exhibuerunt [18]). Infortunia cum hyoscyamo praecipue contigisse sunt visa: in effodiendis *radicibus* [19]), loco radicum *cichorei* [20]) *pastinacae* [21]) comestis; vel dum *semina* consulto [22]), aut pro *anetho* [23]), aut ut medicamentum [24]), vel *folia* cum jusculis decocta [25]), assumta fuere.

3. *Atro-*

16) Gardane *Gazette de santé* 1773 *et* 74. p. 294.

17) Reyserus in Wepferi hist. cicut. aquat. p. 230.

18) Barrère apud Haller. v. Murray op. c. T. I. p. 448.

19) Eph. nat. cur. dec. III. ann. 8. obs. 66.

20) Reyserus l. c. et Gmelin l. c. p. 232.

21) Potovillat in *Philosoph. transact. Vol.* 40. p. 446. Blom in *vetensk. ac. Handl.* 1774. p. 52.

22) Haller hist. stirp. Helvet. No. 580.

23) Helmont ort. med. p. 306.

24) Ab emulsione seminum hyoscyami nigri, qua aliquando in phthisi pulmonali utor, delirium vidi.

3. *Atropa belladonna* delirio inebriationi simili [26]), in furorem desinenti, sopore terminato, cum pupillis dilatatis, immobilibus, facie profunde rubra, siti, vomitu, stridore dentium, trismo et convulsionibus, aliquando choream St. Viti aemulantibus [27]), ansam porrigit. Infortunia plerumque cum *baccis* contingunt, utpote cerasis similibus. Obveniunt mense Augusto, in montibus nemorosis. In extinctis intestina inflata et inflammata, phlogosis mesenterii et hepatis [28]), atque erosiones ventriculi [29]) detecta sunt. D. ab atropa.

4. *Datura stramonium* aliaeque species [30]), praecipue illius *semina*, nunc primum soporem et dein delirium [31]), nunc vice versa [32]), gignunt. Utroque in casu delirium istud ebrietati simile est, ac demens millenis minime injucundis imaginibus agitatur, itaque ridet, et saepe gestibus lascivis veneris desiderium patefacit. Sociae sunt facies rubra, D. a datura.

25) MURRAY l. c. p. 447.

26) GIRAUDY *le délire causé par la belladonne, a-t-il un caractère, qui lui est propre? Paris* 1802. THOMASSEN A THUESSINK, diss. de atropa belladonna. Groening. 1803.

27) J. FRANK *Toxicologie.* §. CXI. not. 94. p. 196.

28) Commerc. Norimb. 1743. p. 61.

29) BOULDUC *histoire de l'académ. des sciences de Paris.* 1703. p. 56.

30) D. METEL, D. FEROX, D. TATULA.

31) SAUVAGES l. c. p. 365.

32) J. FRANK l. c. §. CXXIII. not. 104. p. 201.

rubra, stridor dentium, tremores et excretionum suppressio. Quatenus venenum, datura stramonium in usum deduci solet a latronibus, ut sub somno miseros spoliare possint [33]), a lenonibus [34]) et ganeonibus [35]), ut feminas castas ad venerem excitent, ab aliis demum, ut ulciscendi libidini satisfaciant [36]), cerevisiam inebriantem reddant [37]) etc. Et loco seminum *nigellae* [38]), aut per alium errorem [39]), semina et capsulae stramonii sumta fuere.

D. ab agarico. 5. *Agaricus muscarius* comesus ita inebriat, „ut homo exhilaretur, exultet, cantet, vociferetur versiculos de rebus venereis, venatione, heroibus, effutiat, vaticinetur, augmentum virium valde insuetum sentiat, manus hostiles vel aliis vel sibi injiciat, tremore vel et convulsionibus tentetur. Furor post duodecim vel sedecim circiter horas defervescit, huncque excipit virium dejectio, vel jactura perfecta, tandem somnus, ex quo dum expergiscitur sensim absque alia mala sequela ad pristinam animi serenitatem redit" [40]).

6. Si-

33) Sauvages l. c. p. 365. 34) Ibid.

35) Lindestolpe l. c. p. 531.

36) Lindestolpe l. c. et Kramer in Comm. nor. a. 1733. p. 251.

37) Gmelin *Reise durch Russland.* 1. *Th.* p. 43. Spraat *hist. of R. soc.* p. 162.

38) Büchner misc. phys. math. med. 1727. p. 122. Haller hist. stirp. Helvet. P. I. p. 259.

39) Swaine in *Ess. et obs. phys. et lit.* *T.* 2. p. 247.

40) Murray op. c. T. V.

6. Silentio praeterimus *alia narcotica* utpote rarius delirium excitantia, nempe *aconitum napellum, jatropham manihot, taxum baccatam, strychnos nucem vomicam, ignatiam amaram etc.* D. ab aliis narcot.

7. Varia narcotica invicem conjungendo *compositiones* aliquando emergunt, specimen mirandi delirii excitantes, ideoque a SAUVAGESIO *magicum* dicti [41]). Sic apud Indos frequens est usus *electuarii magici*, quod ipse KAEMPFER [42]) cum amicis accepit; hoc hausto omnes repleti sunt et perfusi incredibili gaudio, risu, cachinnis, amplexibus solum explicando, nocte accedente equos conscendunt, et tunc sibi visi sunt cum Pegaso volatu per nubes ferri, iridibus circumdari; apud se perventi, lupino appetitu oblata voravere, postridie sanissimi mente et corpore fuere. Huc quoque medicamentum quoddam masticatorium spectat, in universa India usitatissimum, vulgo *Betel*, quod praeter oris correctionem, cerebrum leviter inebriando spiritus demulcet et exhilarat [43]). Nec alienum erit hic de *delirio ex philtris* mentionem injicere, quae inter manus hominum haud expertorum, e. c. Tartarorum, Judaeorum nostrorum et vetularum, quandoque amoris loco, quem excitare debuissent, rationis usum perturbare feruntur. Legantur de hoc pro reliqua Europa jam obso- D. a compos. secretis.

41) l. c. p. 370. Cfr. HEUCHER diss. vegetabilia magica. Witemb. 1700. Opp. T. I. p. 766.

42) Amoenitat. fasc. 3. p. 651. 43) SAUVAGES l. c. p. 371.

obsoleto argumento, Ruland[44]), Stalpartus van der Wiel[45]), Borellus[46]), et Riedlinus[47]), quorum testimonia collegerunt Wolff[48]) et Roeser[49]).

§. CIV.

Diagnosis. Prognosis. Cura.

Diagnosis. 1. *Diagnosis* delirii a venenis saepe ardua est. Generatim ea potius ex rerum positionibus extrinsecis, ut anni tempora varia vegetabilia venenosa largientia, qualitates ciborum comestorum, remanentium etc., quam ex symptomatibus morbi deducitur. Inter haec tamen majoris ponderis, praeter morbi repentinum adventum, habentur, species ebrietatis, multiplex nervorum affectio, sensuum perturbatio et inprimis pupillae sive constrictio sive dilatatio.

Prognosis. 2. Si aeger venenum deglutitum vomitu sive spontaneo sive artificiali rejiciat, antequam delirium in gravem soporem transeat, prognosis sat laeta.

Cura. 3. Quamobrem, nisi aeger sponte vomat, quo in casu emesis tantum ope aquae tepidae cum aceto

44) Cur. empir. p. 32.
45) Obs. med. rar. cent. post. part. prior. obs. 19.
46) Obs. med. physio. cent. I. obs. 65. p. 67.
47) Obs. med. 52. p. 111.
48) Diss. de philtris rite examinandis et dijudicandis. Witt. 1727.
49) Diss. de philtrorum agendi modo et nox. Alt. 1701.

aceto et melle promovenda foret, sine temporis jactura nisi ad *antliam* sic dictam *stomachicam*, saltem ad *emeticum* confugiendum. *Sulphas Zinci* reliqua emetica virtute hic antecellit. Praeterea, in recenti inprimis malo, congestionibus sanguinis et inflammationibus viscerum, maxime cerebri, ventriculi et intestinorum, *venae sectione*, inprimis e jugulari [1]), occurrendum. Tutissime *hirudines* et *cucurbitulae scarificantes* adhibentur; non neglectis *pediluviis tepidis*, et *clysteribus* ex aqua et aceto. *Aceti* nempe usui interno, nisi ventriculus forte inflammatus sit, quammaxime insistendum est. Sunt qui *acidum sulphuricum dilutum* anteponant [2]). Sustinetur illius actio a *frigore* extus applicito, corpus scilicet aquâ frigida adspergendo, lavando [3]), capitique glaciem

1) „*La saignée de la veine jugulaire doit être comptée parmi les moyens les plus propres à combattre les effets produits par le poison dont il s'agit (la morphine).*" Orfila *mém. sur la morphine* in *Nouveau Journal de médec. chir. et pharmac.* 1818. *Janvier*. p. 15.

2) Orfila l. c.

3) Nihil sane novi dixit Wedekind *über den Nutzen des kalten Wassers bei Vergiftungen durch Mohnsaft.* Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1824. *Febr.* p. 84. Cfr. A. Kennedy, S. Wray, J. Copeland, J. Hammer Spraque *und* E. Jukes, *über die Fälle von Mohnsaft-Vergiftungen und das dagegen anzuwendende Verfahren.* Ex *Edinburgh méd. surg. Journal* 1822. *July.* *London medical repository* 1822. *July, Aug.* et *London medical and physical journal* 1822.

glaciem aut nivem apponendo. Reliqua corporis superficies, praesertim extremitates inferiores, scopo sanguinem a capite revellendi irritari potest. *Sinapismos* hoc sub respectu maxime idoneos invenimus; alia proponunt alii [4]). Praesente gastritide sive enteritide *remedia mucilaginosa*, et *lac*, acidorum loco porrigenda. Simul ad eliminationem veneni forte ad intestina perducti cogitari debet, cui scopo *serum lactis tamarindinatum* et *supertartras potassae* inserviunt. Periclitante jam jam vi vitali, ad methodum, adversus apoplexiam spasmodicam commendatam, et adversus asphyxias commendandam, confugiendum, et praecipue *ammoniae* et *cofeae* insistendum.

CAPUT XXVI.

De maniis.

§. CV.

Definitio. Literatura.

Definitio. 1. Morbos chronicos, in privatione usus rationis circa unum vel plura objecta consistentes, qui

Novembr. in GERSON *Magaz. der ausländ. Literatur der gesammt. Heilk. B.* 4. p. 541.

4) DESGRANGES in *Nouv. Annales de la société de méd. pratique de Montpellier* 1822. SUCHET in FRORIEP's *Notizen aus dem Gebiete der Heilk. B.* 5. *No.* 14. p. 221.

qui aegrotos officia in civitate obire prohibent eosdemque a conversatione cum aliis excludunt, *manias* [1]) nuncupamus.

2. HIPPOCRATES quamvis casus maniae magistraliter descripserat [2]), attamen hujus morbi doctrinam specialem silentio praeteriit. Fundarunt eam GALENUS [3]), ARETAEUS [4]), CELSUS [5]), ALEXANDER TRALLIANUS [6]) et maxime CAELIUS AURELIANUS [7]). Secuti sunt Arabes [8]), instauratores medicinae [9]) et auctores dissertationum inauguralium Literatura.

1) Etymologia verbi *maniae* doctissime, in egregia MORBII de mania et insania dissertat. Jen. 1603. edita, illustratur. Nonnulli maniae vocem a *Μήνη*, *luna*, deducunt, alii a *Μανὸν*, quod rarum et laxum significat etc. Verum ipse CICERO (Tusc. quaest. lib. III) ignorantiam suam hoc sub respectu fatetur. GERM. *Wahnsinn*, *Narrheit*. GALL. *Folie*, *aliénation mentale*. ANGL. *Insanity*, *madness*. ITAL. *Pazzia*. POL. *Szaleństwo*. ROSS. Сумамесшвїе, Сумазбродсшво.

2) Epidem. lib. II. opp.

3) De melancholia L. de loc. affect. lib. III. c. 7.

4) Chronic. lib. I. c. 5. 6. 5) Lib. III. c. 18.

6) Lib. I. c. 22. 7) Morb. chronic. lib. I. c. 5. 6.

8) Canon. lib. III. fen 1. tract. 4. c. 15.

9) VASQUEZ de melancholia etc. Hispali 1585. MARCELLUS DONATUS hist. med. lib. II. c. 1. p. 106. BRIGHT *treatise on melancholie*. *Lond.* 1586. TRINCAVELLI consil. I. No. 12. 13. III. 8. HEURNIUS de morbis qui singulis partibus corporis humani insidere consueverunt. Lugd. Bat. 1594. ERASTUS disp. et epist. medicin. Tigur. 1595. SCHENK obs. lib. I. obs. 253. IV. obs. 240. FORESTUS obs. lib. X. MERCURIALIS con-

ralium seculi XVI ac XVII [10]). Substitit quidem maniae

sil. I. No. 25. 53. 86. III. 53. 122. V. 3. 49. FABR. HILDANUS cent. III. obs. 13. IV. obs. 8. 9. 21. HERC. SAXONIA tract. de melancholia. Venet. 1610. CARDANUS contrad. medic. lib. II. Tr. 2. No. 2. F. PLATER prax. lib. I. c. 1. de mentis imbecillitate. c. 2. de mentis consternatione. c. 3. de mentis alienatione. c. 4. de mentis defatigatione. CURTIUS MARINELLI de morbis nobiliores animi facultates obsidentibus. lib. III. Venet. 1615 (citatur in PAULI JOVII Episc. Nucer. de humano victu, epistola ad Felicem Trophinum, antistitem Theatinum. Novocom. 1808. p. 61). AB HEER observ. No. 27. BURTON *the anatomy of melancholy. Oxford* 1624. PONCE DE ST. CRUCE dignotio et cura affect. melancholicorum. Madrit 1624. DE LA MESNADERIE *traité de la melancholie. La Fleche* 1635. ZACUTUS LUSITANUS med. pr. histor. lib. I. No. 30. Prax. hist. T. II. lib. I. c. 8. BARTHOLINUS hist. anatom. cent. I. No. 79. 85. II. 69. III. 18. 30 epist. I. p. 207. De morbis biblicis. p. 62. RIVERIUS cent. III. obs. 13. IV. obs. 8. 9. 21. WEPFER obs. p. 324. 332. BELLINI de morbis capitis. p. 501. 514. SYDENHAM de mania communi. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 10. 1691. append. p. 190. RIEDLINUS lin. med. 1695. p. 66. a. 1696. p. 406.

10) MASBACH diss. de melancholia. Lips. 1583. EPISCH diss. de melancholia. Viteb. 1585. BORNEMANN diss. de melancholia. Basil. 1594. PARCOVIUS (LIDDEL?) diss. de melancholia. Helmst. 1596. ZEIAIUS diss. de melancholia. Basil. 1600. VARUS diss. de melancholia. Jen. 1606. Ejus. Diss. de mania et desipientia. ibid. 1606. OLTERMANN diss. de melancholia. Rost. 1607. SIGFRID diss. de melancholia. Helmst. 1607. LUCH-

maniae doctrina seculo XVIII ineunte [11]), ast tem-
 pus

tenius diss. de melancholia primaria. Helmst. 1608. Wolff diss. de melancholia. Helmst. 1614. Horstius diss. de melancholia in genere. Giess. 1616. Diss. de mania 1677. Brendel diss. de melancholia. Viteb. 1618. Westenberg diss. de melancholia. Basil. 1618. Schoenlin diss. de melancholia. Aug. Vindel. 1620. Sennertus diss. de mania. Viteb. 1620. Hornigaeus diss. de melancholiae natura, differentiis et curatione. Giess. 1625. Weisius diss. de melancholia. Viteb. 1629. Zaidler diss. de mania. Lips. 1630. Rolfink diss. de mania. Jen. 1630. Ejusd. Diss. de melancholia et mania. ibid. 1635. Ejusd. Diss. ordo et method. cognosc. et curandi maniam. ibid. 1666. Harino microcosmus melancholicus. Brem. 1638. Tappius diss. de mania. Helmst. 1644. Ejusd. diss. de melancholia et desipientia. ibid. 1652. Beutel diss. de insania. Jen. 1648. Moebius diss. de mania seu insania. Jen. 1648. Farus (Othfanus?) diss. de melancholia. Lugd. Bat. 1653. Mueller diss. de mania seu insania. Argent. 1654. Vollhardt diss. de melancholia. Argent. 1654. Conring diss. de melancholia. Helmst. 1659. Burchhard diss. de melancholia. Basil. 1660. Hoobroeck diss. de melancholia. Lugd. Bat. 1660. Schenk diss. de melancholiae diagnosi. Jen. 1662. Schneider diss. de melancholia. Viteb. 1666. Ejusd. diss. de melancholia seu delirio tristi. ibid. 1680. Fridericі diss. de melancholia. Jen. 1671. Melius diss. de maniae theoria et praxi. Giess. 1672. Stryke diss. de dementia et melancholia. Fr. ad Viadr. 1672. Wedel diss. de mania. Jen. 1673. 1693. Ejusd. diss. juvenis melancholia laborans. Jen. 1675. Ejusd. diss. de melancholia. Jen. 1685. Ejusd.

pus amissum lucrata est, circa illius medietatem et finem maxime autem quo vivimus aevo, operâ inprimis SWIETEN [12]), LORRY [13]), DUFOUR [14]), AR-

diss. de mania ex epitome praxeos clinic. Jen. 1708. in exercitat. med. philos. dec. I. De Saulo energumeno. LANNOY diss. de mania. Lugd. Bat. 1674. CRAAMER diss. de melancholia. Lugd. Bat. 1676. OWMANN diss. de melancholia. Lugd. Bat. 1677. BEX diss. de melancholia. Ultraj. 1680. FRANCK DE FRANCKENAU diss. demens idea, seu mania. Heidelb. 1680. BERGER diss. de mania. Viteb. 1685. COFKUYT diss. de melancholia. Lugd. Bat. 1685. CAMERARIUS diss. de aegritudine animi. Tub. 1688. ALBINUS diss. de mania. Fr. ad Viadr. 1692. Diss. de melancholia. ibid. 1692. NOTTELMANN diss. de mania. Traj. ad Rhen. 1693. EYSELIUS aeger affectu maniaco laborans. Erford. 1695.

11) Totam literaturam maniae illius temporis ad sequentia opuscula circumscriptam invenio: SINAPIUS diss. de mania. Harderov. 1701. VEHR diss. de mania. Francf. ad Viadr. 1701. VATER diss. de melancholia. Vitemb. 1702. HOFFMANN diss. explicatio affectus animi levioris. Hal. 1734. BOENNECKEN diss. de melancholia. Erf. 1748. Et: Bigae casuum medicorum ἀπὸ τῆς μανίας νοσηματώδεος observationum. Acta acad. nat. cur. Vol. 8. append. p. 1. SCHULZE et BRUNE casus aliquot mente alienatorum et perversorum. Hal. 1737.

12) Commentaria in Herm. Boerhaave aphorism. T. III. §. 1089 — 1127.

13) De melancholia et morbis melancholicis. Lips. 1765. Versio Germanica auctore CH. A. WICHMANN cum praefatione KRAUSE. Francf. 1769. T. 2.

14) *Versuch über die Verrichtungen und Krankheiten des*

ARNOLD [15]), PERFECT [16]), GREDING [17]), PH. PINEL [18]), CHIARUGI [19]), HASLAM [20]), CRICHTON [21]), MASON

menschlichen Verstandes. A. d. Franz. (1769); *nebst Betrachtungen über die Hypochondrie. Leipz.* 1786.

15) *Observations on the nature, kinds, causes and prevention of insanity, lunacy, or madness. Leycestr.* 1782. Versio Germanica auctore ACKERMANN. *Leipz.* 1784—88. T. 2.

16) *Select cases in the different species of insanity, lunacy or madness. Lond.* 1787. Vers. Germ. cum notis auctore MICHAELIS. Leipz. 1789. *A remarkable case of madness, with the diet and medecines used in the cure. Lond.* 1791. Versio Germanica ab eodem, ibid. 1794. *Annals of insanity.* Vers. Germanica 3. editionis auctore HEINECKE. *Hannov.* 1804.

17) *Sämmtliche medicinische Schriften. Grätz* 1790.

18) *Traité médico-philosophique sur l'aliénation mentale. Paris* 1791. 1801. 1809. Vers. German. cum notis auctore WAGNER. *Wien* 1801. *Untersuchungen über die moralische Behandlung der Wahnsinnigen.* Ex *Mémoires de la soc. méd. d'émulation. Ann.* 8. *Paris* 1799. p. 215—255. in *Sammlung auserl. Abhandlungen für pr. Aerzte. B.* 19. p. 412.

19) *Della pazzia in genere, ed in ispecie, trattato medico-analitico con una centuria d'osservazioni. Firenze* 1794. *Torino* 1808. Vers. Germanica libera cum notis. *Leipz.* 1795.

20) *Observations on insanity, with particular remarks on that disease. Lond.* 1798. Versio Germanica. *Stendal* 1800. *Observations on madness and melancholy. Lond.* 1809. *Inquiry into the causes producing the extraordinary addition to the number of insane. Lond.* 1810. *Illustration of madness. Lond.* 1811. *Obser-*

Mason Cox [22]), Esquirol [23]), J. G. Windbüchler *), A. Haliday **) et J. Conolly ***). Quorum

vations on insanity with practical remarks on the disease and an account of the morbid appearances on dissections. Lond. 1811. *Considerations on the moral management of insane persons. Lond.* 1817.

21) *Inquiry into the nature and origin of mental derangement, comprehending a concise system of physiology and pathology of the human mind and a history of the passions and their effects. Lond.* 1798 *et* 1799. ' Versio German. Lips. 1798. et editio secunda cum notis Hoffbaueri. ibid. 1810.

22) *Practical observations of insanity and suggestions towards a mode of treating disease of the mind. Lond.* 1804. 1808. 1818. Versio Gallica auctore Odier. *Genève* 1806. Versio Germanica. *Halle* 1811.

23) *Des passions considérées comme cause, symptômes et moyens curatifs de la manie. Paris* 1803. 1805. *Observations sur l'application du traitement moral à la manie.* Sedillot *rec. périod. de la soc. de médec. de Paris. T.* 17. p. 281. *Observations pour servir à l'histoire du traitement moral de la manie.* Ibid. *T.* 19. p. 129. *Dictionnaire des sciences médicales. T.* 161. p. 151—240. *art. manie.* Esquirol's *allgemeine und specielle Pathologie und Therapie der Seelenstörungen. Frei bearbeitet von Dr.* Hille, *nebst einem Anhange kritischer und erläuternder Zusätze von* Heinroth. *Leipz.* 1827. Esquirol *della alienazione mentale o della pazzia in genere e in specie. Versione di* L. Calvetti. *Milano T.* 1. 1827. *T.* 2. 1829.

*) *Versuch einer Diagnose und Aetiologie der psych. Krankheiten. Wien* 1829.

**) *A letter to Lord Rob. Seymour, with a report of*

rum libris integra coronam facit ejusdem argumenti bibliotheca [24]).

the number of lunatics and idiots in England and Wales. Lond. 1829.

***) *An inquiry concern. the indicat. of insanity, with suggest. for the better protect. and cure of the insanes. Lond.* 1830.

24) Goerner diss. de insania. Erford. 1753. Engelmann diss. de melancholia. Argent. 1754. Juncker diss. de chronico delirio rite curando. Hal. 1754. De Marq diss. de melancholia. Lugd. Bat. 1754. Arrigoni *della mania, della frenesia, e della rabbia. Verona* 1758. Cornacchini *dissertazione della pazzia. Sien.* 1758. Müller diss. de diaeta et curatione imbecillium. Magdeb. 1758. E. A. Nicolai *Gedanken von der Verwirrung des Verstandes, dem Rasen und Fantasiren. Kopenh.* 1758. Hartmann *Bericht von verschiedenen Wahnsinnigen und Versuchen ihnen zu helfen. Schwedische akad. Abhandl.* 1762. p. 275. Locher observationes practicae circa luem veneream, epilepsiam et maniam. Viennae 1762. Vogel diss. de insania longa. Goett. 1763. Camus *la médecine de l'esprit. Paris* 1769. Beausobre *réflexions sur la nature et la cause de la folie. Paris* 1770. et *Mém. de l'acad. des sciences de Berlin T.* 15. 16. Heidsik *Abhandlungen von den Ursachen der jetziger Zeit so oft entstehenden Verrückungen, und wie dieselben zu beurtheilen (Mindensch. Anzeig.* 1773). *Versuch einer Theorie der Verrückung (Lippisch. Intelligenzblatt* 1774). *Von dem rechtmässigen Verhalten gegen Verrückte (Mind. Anzeig.* 1775). Fawcett *observations on the nature, causes and cure of the melancholy. Shrewsbury* 1780. Andry *recherches sur la mélancholie. Paris* 1782. Segaud *rapport des mémoires envoyés au*

au concours du prix, proposé par la soc. de méd. de Marseille en 1783. *sur les aliénations mentales.* In *Annales de la soc. de méd. prat. de Montpellier, T.* 33. p. 390. Van Rossum diss. de melancholia. Lovan. T. 1785. Truckenmüller diss. historia affectus melanchol. Erlang. 1786. Ducan tentam. med. de insania. Edinb. 1787. Landis diss. de melancholia ex mente. Goett. 1788. Faulkner *observations on the general and impropre treatment of insanity. Lond.* 1789. Harper *treatise of the real cause and cure of insanity. Lond.* 1789. Vers. Germanica. *Marburg* 1798. Forestier diss. de melancholia. Francf. ad Viadr. 1790. Rowley *truth vindicated, or the specific differences of mental diseases ascertained. Lond.* 1790. *A treatise on madness and suicide. Lond.* 1801. Mourre *observations sur les insensés. Toulon* 1791. Dacquin *la philosophie de la folie; ou essai philosophique des personnes attaquées de la folie. Paris* 1792. Feriar *medic. histor. and reflect. Vol.* 2. 1792 *No.* 2. Lind diss. de melancholia. Lugd. Bat. 1792. Pargeter *observations on maniac disorders* 1792. Versio Germanica. Lips. 1793. Masius comment. de vesaniis in genere et praesertim de insania universali. Goett. 1796. Colladon diss. de mania et melancholia. Goett. 1797. Langermann diss. de methodo cognoscendi curandique animi morbos stabilienda. Jen. 1797. J. Jo. Schmidt's *Versuch über die psycholog. Behandlungsart der Krankheiten des Organs der Seele. Hamb.* 1797. Ejusd. *Blicke in das Gebiet der Heilkunde überhaupt, und der Seelenheilk. insbesond. Altenb.* 1799 — 1800. Thomann comment. de mania et amentia. Würceb. 1798. Boisragon diss. de melancholia. Edinb. 1799. Weickard *philosophische Arzneykunst, oder von den Gebrechen der Sensationen, des Verstandes und des Willens. Frankf.* 1799. Th. A. Ruland *med. physiol.*

Bsob-

Beobacht. über die Begriffe von Gemüths-Krankheiten und die Einflüsse des Gemüths auf den menschlichen Körper. Würzb. 1801. J. Sims *pathological remarks upon various kinds of alienation of mind. Mem. of the medical soc. of London Vol.* 5. p. 372. Et *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte B.* 19. p. 586. Campde diss. de intellectus facultate, conditione, in mente alienationis diversis generibus. Edinb. 1802. J. C. Hoffbauer *Untersuchungen über die Krankheiten der Seele. Hannov.* 1802—3. *B.* 2. *Psychologische Untersuchungen über den Wahnsinn und die übrigen Arten der Verrückung und ihre Behandlung. Halle* 1807. Rienschneider diss. de mania, praecipue de ejus causis. Goett. 1802. Meyler diss. de melancholia. Edinb. 1803. Reil *Fieberlehre B.* 4. *Rhapsodien über die Anwendung der psychischen Cur-Methode auf Geistes-Zerrüttung. Halle* 1803 (2. Edit. 1818). Ejusd. et Kaissler's *Magazin für die psychische Heilkunde. Berl.* 1805. Ejusd. et Hoffbauer *Beyträge zur Beförderung einer Cur-Methode auf psych. Wege. Halle* 1808—1810. Gr. Schmidt *einige Worte über den Seelenreiz und eine neue Behandlungsart des Wahnsinns. Berl.* 1803. Chemnitz diss. ad theoriam alienatae mentis symbola. Kilon. 1804. G. Giri *storia ragionata d'una mania. V. opuscoli della soc. medico-chirurgica di Bologna. Vol.* 3. *fasc.* 6. A. Winkelmann *Archiv für Gemüths- und Nervenkrankheiten. Berl.* 1806. Amard *traité analytique de la folie et des moyens de la guérir. Lyon* 1807. Prost *trois coups d'oeil physiologiques sur la folie. Paris* 1807. Black *a dissertation on insanity illustrated with tables and extracted from between two and three thousand cases in Bedlam.* 1810. Saunders Hallaran *an inquiry into the causes producing the extraord. addition to the number of insane, together with extended observa-*

observations on the cure of insanity. Cork 1810. Bryan Crowther *practical remarks on insanity, to which is added a commentary on the dissertation of the brains of maniaces.* Lond. 1811. Alex. Haindorf *Versuch einer Pathologie und Therapie der Geistes- und Gemüthskrankheiten.* Heidelberg 1811. J. Ch. Raimann diss. de mentis aegritudinibus rite distinguendis et nominandis. Hall. 1811. Jacquelin-Dubuisson *dissertation sur la manie.* Paris 1812. *Des Vesanies ou maladies mentales.* Paris 1816. Linguiti *ricerche sopra le alienazioni della mente umana.* Napoli 1812. Wahlstar diss. de causis morborum mentalium a medicis observatis et memoratis. Rostoch. 1812. Caou *essai sur la susceptibilité nerveuse et les affections mélancoliques.* Paris 1814. Hill *essai on the prevention and cure of insanity.* Lond. 1814. B. Rush *medical inquiries and observations upon the diseases of the mind.* Vers. Germanica juxta secundam editionem auctore König. Leipz. 1825. A. Matthey *nouvelles recherches sur les maladies de l'esprit précédées de considérations sur les difficultés de les guérir.* Paris 1816. Mayo *remarke on insanity.* Lond. 1817. G. Parrman *management of lunatics, with illustratione of insanity.* Boston 1817. Ex *London medical and physical journal* No. 234. Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1820. Mai. p. 98. Rubaud-Luce *recherches médico-philosophiques sur la mélancolie.* Paris 1817. J. G. Spurzheim *observations on the deranged manifestations of the mind, or the insanity.* Lond. 1817. Versio libera Germanica cum notis auctore Emden. Hamb. 1818. Versio Italica: auctore C. Porta. Roma 1819. A. M. Vering *psychische Heilkunde* B. 1. 1817. B. 2. 1821. Angeaumes *de la mélancolie.* Paris 1818. Caillau *réflexions sur les vésanies et sur quelques auteurs, qui ont traité des affections menta-*

mentales. Bordeaux 1818. J. CH. A. HEINROTH *Lehrbuch der Störungen des Seelenlebens, oder die Seelenstörungen und ihre Behandlung vom rationellen Standpunkte. Leipz.* 1818. *B.* 3. Ejusd. *Anweisung für angehende Irrenärzte zur richtigen Behandlung ihrer Kranken. Als Anhang zu seinem Lehrbuche über Seelenstörung. Leipz.* 1825. F. NASSE *Zeitschrift für psychische Aerzte. Leipz.* 1818 *sq.* Ejusd. *Jahrbücher für Anthropologie und zur Pathologie und Therapie des Irrseyns. Leipz.* 1830. SAUNDERS HALLARAN *practical observations on the causes and cure of insanity. Lond.* 1818. DANNE *de l'homme considéré dans l'état d'aliénation mentale, ouvrage divisé en trois livres. Paris et Bruxelles* 1819. G. M. BURROWS *an inquiry into certain errors relative to insanity, and their consequences, physical, moral, civil. Lond.* 1820. Ejusd. *commentaries on the causes, forms, symptoms and treatment moral and medical of insanity. Lond.* 1828. (Hujus operis exemplare epitome continetur in GERSON *und* JULIUS *Magazin der ausländ. Literatur der gesammten Heilk.* 1828. *Nov. Decembr.* p. 357—418). M. GEORGET *de la folie. Considérations sur cette maladie, son siège et ses symptômes. Paris* 1820. Versio Germanica cum additam. auctore HEINROTH. *Leipz.* 1821. SCIPION PINEL *thèse sur l'aliénation mentale. Paris* 1820. FRANZ WILLIS *über Geisteszerrüttung. A. d. E. von* AMELUNG. *Darmst.* 1828. C. G. NEUMANN *die Krankheiten des Vorstellungsvermögens systematisch bearbeitet. Leipz.* 1822. L. DUZORINI *Untersuchungen über die körperlichen Bedingungen der verschiedenen Formen von Geisteskrankheiten. Ulm* 1824. E. MARTINI *de la folie, considérée dans sa source, ses formes et ses développemens. Paris* 1824. A. MÜLLER *die Irrenanstalt in dem k. Julius-Hospital zu Würzburg und die sechs und zwanzigjährige Dienst-*

Dienstverrichtung an demselben. Mit einem Anhange von Krankheitsgeschichten u. Sectionsberichten. Würzb. 1824. Bayle *nouvelle doctrine des maladies mentales. Paris* 1825. M. Jacobi *Sammlungen für die Heilkunde von Gemüthskrankheiten. Elberfeld* 1825. A. Morison *outlines of lectures on mental diseases, Edinb.* 1825. J. Friedländer *Versuch über die innern Sinne und ihre Anomalien, Starrsucht, Entzückung, Schlafsucht und Intelligenzzerrüttung. Leipz.* 1826. J. Guislain *traité sur l'aliénation mentale et sur les hospices des aliénés. Amsterd.* 1826. Fr. Gross *Untersuchungen über die moralischen und organischen Bedingungen des Irrenseyns und der Lasterhaftigkeit. Heidelberg* 1826. Ejusd. *Psychiatrische Fragmente.* Ibid. 1828. Lichtenstädt *über den Begriff, die Benennung und die Beurtheilung der Geisteskrankheiten.* Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1826. *Supplementheft.* p. 3. W. Kramer *kritische Untersuchungen über* Heinroth's *System psychischer Krankheiten.* Horn's *Archiv für med. Erfahrung.* 1826. *Septembr.* p. 190. Fr. Amelung *allgemeine Vorschriften zur Behandlung der Irren und zur Verhütung der Geisteszerrüttung überhaupt. Frankf. a. M.* 1827. A. Th. Brück *Beyträge zur Kenntniss und Heilung der Lebensstöhrungen mit vorherrschend psychichen Krankheitserscheinungen. Hamb.* 1827. Guérin de Mamers *de l'aliénation mentale et de ses accidens, sous le rapport de l'étiologie et de la thérapeutique. Journ. complémentaire du dictionnaire des sciences médicales. Cahier* 109. p. 3. *Cah.* 112. p. 289. *Cah.* 114. p. 97. Paule Slade Knight *observations on derangement of the mind. Lond.* 1827. Versio Germanica, cum praefat. Nasse. *Köln* 1829. Broussais *de l'irritation et de la folie. Paris* 1828. J. H. Feuerstein *die sensitiven Krankheiten, oder die Krankheiten der Nerven u. d. Geistes. Leipz.* 1828.

§. CVI.

§. CVI.

Symptomata.

1. Maniarum multiplicia *symptomata* ut quodam ordine exponi possint, *varias* hujus morbi *species* statuere juvabit [1]). Quarum specierum descri- Generatim.

G. Lostritto *sopra le malattie mentali. Osservazioni raccolte a Aversa, Esculapio Vol.* 1. *fasc.* 3. p. 129. *fasc.* 4. p. 193. *fasc.* 5. p. 257. Vid. *Bulletin des sciences médicales.* 1828. *No.* 8. p. 332. G. Szekulitz diss. de mania. Budae 1828. J. L. Zaccarelli *sull' educazione de' pazzi.* Omodai *annali universali di medicina.* 1828. *Maggio.* C. A. Diaz diss. de ment. alienat. sede et caussa proxima. Friburg. 1828. J. B. Friedreich *Skizze einer allgemeinen Diagnostik der psychischen Krankheiten. Würzb.* 1829. H. Nasse comment. de insania secundum libros Hippocratis. Lips. 1830. G. B. Fantonetti *della pazzia saggio teoretico-pratico, Milano* 1830.

1) Tentamina manias classificandi hucusque frustra fuere (Tandler diss. de melancholia ejusque speciebus. Vitemb. 1611. Saltzmann diss. de mania ejusque speciebus; Sauvages nosolog. method. morb. classis octava; Sims l. c.; J. B. Fröhlich *über Begriff und Eintheilung der psychischen Krankheitszustände.* Henke *Zeitschrift für die Staatsarzneyk. Zehntes Ergänzungsheft* p. 120. v. Reil *Fieberlehre* l. c.), nec aliter exspectari potest, quum natura angustos systematum cancellos respuat. Quoniam autem *ordo* in rebus tradendis requiritur, quivis talem sibi eligit, qualem naturae proximiorem et instructioni tyronum magis accommodatum existimat; quo ultimo praesertim sub respectu ordinem a me receptum primum locum tenere arbitror.

descriptioni enumerationem signorum, quae in genere *dispositionem* ad manias indicare solent, praemittemus. Signa ista a *symptomatibus prodromis*, utpote quae morbi quasi initium sistunt, distinguenda sunt.

Signa disposit. indicantia.

2. *Dispositionem ad manias* indicant: cranii et physiognomiae [2]) peculiaris conditio, attentionis volubilitas et difficilis stabilitas, inclinationes extraordinariae, sympathiae et antipathiae frequentes, fiducia et suspicio nullo fundamento instructae, transitus rapidus a moerore ad gaudium, a gaudio ad moerorem, inertia, laboribus supervacaneis saepeque noctu susceptis illico succedens, modus incedendi aut sedendi nimiam timiditatem vel audaciam designans, gestus abnormes [3]), soliloquia crebra, inclinatio ad res mirabiles, molimina mercatoria falsa et in genere neglectus rerum praesentium certarum pro futuris incertis [4]).

Prodroma.

3. *Symptomata maniarum prodroma* pro varia, quae a morbo assumenda erit, forma differunt. Generatim, praeterque signorum allatorum augmentum, observatur: horror lucis, antipathia adversus determinatos colores, spectra visum, praesertim ante cubitum molestantia, aurium susurrus, sibilus, bombus, perceptio sonorum vocum-que

2) Lavater *essai sur la physiognomie*. 4. *Part.* 1. *Fragm. chap.* 1. Esquirol l. c. in *Dict. des scienc. méd.*

3) M. B. Valentini admirandi maniacorum gestus. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 5. 1686. p. 190.

4) Germ. *Projekte machen.* Gall. *Faire des projets.*

que non existentium, desiderium pulverem tabaci continuo naribus attrahendi, voracitas, anorexia, pica, liquorum fermentatorum aut aquae effrena cupiditas, libido et pollutiones nocturnae, sensus caloris universalis, impulsus ad corpus denudandum, fenestras et januas, quacunque tempestate, aperiendas, fuga culcitrarum, deambulationes nocturnae, vigiliae contumaces, somnus levis et brevis, somnia terrifica, cum protractis et vagis cogitationibus diurnis cohaerentia, meditationes, quibus aegri praesertim solitarii immorantur, terrores ex levi caussa, praeceps et frequens iracundia ex minima vel nulla occasione, tentamina aliquid furtive auferendi [5]), cachinnationes absque ulla ratione in conventibus sacris et publicis, expensae reditibus nullo pacto convenientes, vexatio innocentium [6]), facies rubra, dolor capitis assiduus, vertigo, cruciatus lumborum, angor, palpitatio

5) Esquirol *Dict.* l. c. p. 159.

6) Quare Thomasius (diss. de praesumtione furoris et dementiae. Hal. 1719): „Experientia testatur, quod avari, dum sunt divites et potentes, saepe soleant maxima cum jactantia admixtis multis palpabilibus mendaciis, laudes suas decantare et gloriam captare; adversarios item suos etsi aliàs probos et innocentes crudeliter prosequi, aut certe inimicitiam dissimulantes, sub praetextu, quod mere passive se gerant, per insidias et literas occulte iis nocere. Tales autem affectus ex classe stultitiae moralis, *saepe sunt praeludia furoris et morbi cerebrini*."

pitatio cordis, arteriarum in flexuris cubiti pulsatio [7]), in feminis sanguinis e mammis compressis fluor [8]), evacuationes solitae cruentae suppressae, alvus tarda, cutis sicca, crines oleosi [9]) et morbo jam jam magis evoluto, specificus transpirationis odor [10]).

Variae formae. 4. Formae, sub quibus maniae omnibus numeris absolutae, nunc *continuo* nunc *periodice*, prorumpere et decurrere solent, ad *decem* reduci possunt *species*.

M. hypochondriaca. 5. *Mania hypochondriaca* [11]). Forma ista perceptionibus erroneis gravibus relate ad statum proprii corporis insiguitur; putant nempe aegri: se habere

7) Hippocrates epid. lib. V.

8) Hippocrates l. c. Hardouin diss. Ergo ex sanguine in mammis collecta mania. Paris. 1615. Cfr. Mosbii citat. dissertat. §. 36. Schenk obs. lib. IV. obs. 239. Santacrux l. c. p. 32. Nonnisi bis in puerperis vidi.

9) Dürr in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 25. *B.* 2. *St.* p. 43.

10) Simes (v. *Samml. auserl. Abh. f. pr. Aerzte.* 19. *B.* p. 600). Erhard (v. Wagners *Beytr. z. philos. Anthropologie.* 1. *Th.* p. 111). Res nulli dubio subjicitur, et odorem, de quo agitur, apud purissimos licet maniacos pluries percepi.

11) *Syn.* Melancholia hypochondriaca. J. Schmidt de falsa imaginatione melancholicae. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 9 et 10. 1678 et 1679. p. 112. Krey diss. de connub. inter melanchol. et mal. hypochondriac. Erf. 1797.

habere corpus ex butyro [12]), vel luto [13]) compactum, duplicatum [14]), caput amputatum [15]), per dimidium amissum [16]), bibliis repletum [17]), nasum ulnae magnitudinis [18]), cornua super frontem [19]), arboris ramum scapulis annexum [20]), nates

12) Schrötter diss. de melancholia hypochondriaca Wittenb. 1645 (Aeger ignem et fornacem ob timorem liquefactionis fugiebat).

13) Aretaeus scribit, quod quidam non bibebat, existimans se esse *lutum*, pertimescens igitur, ne humore dissolveretur.

14) Mauchart (*allgem. Repertor. f. d. empir. Psychologie.* 2. *B.* p. 121) de convalescente ex febre narrat, cui videbatur unum suum individuum in lecto jacere, aliud in cubiculo deambulare. Quamvis appetitu destitutus, cum vi comedebat, asserens, se duo nutrienda habere individua. Cfr. Reil's *Fieberlehre* l. c. p. 562, et Herz in Moritz *Magaz. zur Erfahrungs-Seelenkunde. Berl.* 1783. 1. *B.* 2. *St.* p. 70.

15) Schrötter l. c. aph. 4.

16) Muratori *della forza della fantasia umana. Venez.* 1745. *Parma* 1770. *T.* 2.

17) Forestus l. c. obs. 13. Indesinenter haec verba belgico idiomate protulit: „biblia sunt in capite, caput est in bibliis!"

18) Quercetanus diaet. et polyhistor. p. 225. Bartholinus recenset de viro plebejo, qui nasum sibi in eam magnitudinem excrevisse imaginabatur, ut publico abstineret, ne nasus a transeuntibus conculcaretur (Fuchs disp. de melancholia. Jen. 1671).

19) Sennert lib. I. c. 7.

20) Arnold l. c. T. I. p. 129—140.

tes ex vitro conflatas [21]) pedesque ex cera [22]), serpentem in ventriculo [23]), ranam in ventre [24]) etc. quod laborent mollitie ossium [25]), coecitate [26]), reliquiis veneni [27]), periculo lapsus ventriculi in scrotum [28]), congelatione [29]), luce nimia [30]), urina adeo copiosa, ut emissa diluvium minaretur [31]), quod sint morti proximi [32]), aut jam mortui [33]), vel

21) Lemnius lib. II. de complex. c. 6 (Aeger omnia sua negotia stando perficiebat, metuens ne, si in sedile se inclinaret, nates confringeret). Cfr. Perfect l. c. obs. 53.

22) J. C. Grimm Act. nat. cur. Vol. I. p. 61.

23) Schenk lib. I. obs. 253.

24) Fel. Plater lib. obs. Gatinaria lib. de cognitione et curat. notatum.

25) Tulpius obs. lib. I. c. 18.

26) Tulpius lib. IV. c. 53.

27) Pinel *traité* cit. Versione German. p. 168. Sauvages l. c. Plurimos aegros curavi, qui singula, quae patiebantur, mala a veneno quondam accepto derivabant, quin tamen vel suspicio hujus caussae adfuerit.

28) Henr. ab Heer l. c.

29) Ex Zacut. Lusitan. Sauvages l. c. p. 291.

30) Vid. infra §. CXI. No. 2.

31) Marc. Donat. l. c. Sennert. inst. med. l. c. p. 3.

32) Haec maniae hypochondriacae species *Necrophobia* (*crainte de mort*) audit. Illam pulcherrime *Delpit* descripsit (*Dictionnaire des sciences médicales* T. 35. p. 337—345). Bina easque stupenda ejus exempla mihi obvenerunt, alterum Vilnae in judaeo, mense Septembri 1819; alterum Mediolani in uxore commissarii commeatus, hieme 1828—1829. Vir ille 28 annos natus, an-

vel in animalia (quorum mores imitari solent) transfigurati, e. c. in gallinas [34]), canes [35]), feles [36]), equos [37]), boves [38]) et lupos. Hoc ultimo

 in

tea sanissimus et lepidus, mortis timore dumtaxat a decem diebus post vehementem iram excruciari incepit. Femina 23 annorum, post rixas domesticas, melancholica evasit. Mortem ante portas esse continuo asserebat. Argumentis quidem adversus talem timorem allatis, attentas praebebat aures, atque inde persuasa videbatur; ast mox iterum exclamabat: „itaque proxime sum moritura!“ Passim nisus accedebant, adstantes (nec dilecta aliàs sorore excepta) acriter impugnandi.

33) Holler. de morb. inter. lib. I. c. 17. Bruckmann in Horn's *Archiv für med. Erfahrung* 1812.

34) Scheffer diss. de melancholia desipient. Helmst. 1642 (Aeger, ut galli alarum ante cantum, sic ille brachiorum plausu latera quatiens, animantium sonum imitatus est).

35) Sic Duclos (*mém. secr. sur le règne de Louis XIV*) de filio magni *Condé* narrat.

36) Referente Raulin (de vaporibus mulierum) domi cujusdam religiosae omnes puellae singulari laborabant melancholiâ, qua percitae quavis die determinata horâ *se feles esse putabant* et felium vocem imitando concentum efformabant.

37) Hippanthropia. Vide *Annalen für die gesammte Heilk. unter der Redaction der Mitglied. der Grossh. Badischen Sanitäts-Commission* 3. *Jahrg.* 1. *Heft.* p. 51—60.

38) Henr. Petraeus lib. I. diss. Harmonion. 3. ubi refert, decoctum quoddam helleboratum, a *Melampo* Regis Argivorum Procti filiabus, quae se *boves esse*

in casu maniae nomen *Lycanthropiae* [39]) tribuitur [40]). Aegri hoc in morbo facie pallida, oculis concavis, corpore squalido, subnigro, latrant, per deserta, sylvas [41]) et montes [42]), praesertim noctu divagantur, alios insiliunt [43]), sepulcra violant [44]),

credebant, porrectum, conduxisse, medicinam illam dein *Melampodium* dictam fuisse.

39) A Gr. λύκος, lupus, et ἄνθρωπος, homo. *Synon.* Cynanthropia.

40) De quo memorabili affectu, nobis nunquam viso, scripsere: Marcellus, Eudocia apud Villoison anecd. graec. p. 299. Plinius nat. histor. p. 364. Paulus Aegineta lib. III. c. 16. Avicenna lib. III. Tract. 4. c. 16. Majolus T. II. colloq. 3. Fincelius mirac. lib. II. Aurelius Perusinus ad ann. 790 (De Rege Poloniae *Boleslao* refert, qui ob Episcopum Cracoviensem *Stanislaum* in altari trucidatum, a *Gregorio* Papa excommunicatus, emotâ statim mente, hominum consortium exhorruit, et ad bestias se contulit). Wierus de praestigiis daemonum. lib. IV. c. 23. Mercurialis lib. I. c. 12. Massaria lib. I. c. 13. Rondeletus lib. I. c. 43. Hercules Saxonia lib. I. c. 17. Forestus l. c. obs. 25. 26. Schenk obs. med. lib. I. obs. 260. et Pinel op. c. p. 114. in nota.

41) Rondelet l. c.

42) Sic Schenk de nobili Hispano, se in ursum conversum existimante, refert l. c.

43) Aeger Fincelii (l. c.), agricola, ann. 1541. lycanthropicus, multos in agris insiliit, trucidavitque. Tandem non sine multa difficultate captus, confidenter asseveraverat, se verum esse lupum, discrimen solum existere in pelle cum pilis inversis.

lant [44]), cadavera erodunt [45]), crura, vel propter morsus canum vel alios casus perpetuis ulceribus referta habent [46]). Ad maniam hypochondriacam tandem pertinet morbus antiquissimus quo vigente *mares sese in feminas* commutatos existimant *).

6. *Ma-*

44) Schenk (l. c.) de lycanthropico dicit: „ille cum prius me novisset, quadam die, cum detentus hoc malo esset, obviam mihi factus, ipse vero timens recessi: at ille modicum me adspiciens, abiit. Erat autem cum eo multitudo quaedam hominum, ipse quidem ferebat humeris crus integrum ac tibiam defuncti cujusdam. Hic demum curatus liber evasit. Qui cum iterum mihi occurreret, num quid timuissem, interrogavit, cum in tali loco, dum insanus erat, eum offendissem? Ex quibus constat, memoriam in eo non fuisse oblaesam."

45) Mercurialis l. c.

46) „Rusticus quidam, Forestus (l. c.) narrat, subinde verno tempore Alcmariae visus est, adspectu torvo ac insanus, et circa coemeterium haerere, mox et ecclesiam intrare, qui et super scamna furore percitus saltabat, modo ascendendo, modo descendendo et nunquam in eodem loco quietus. Baculum vero oblongum manu tenebat, neminem percutiebat, sed canes eo a se depellebat, nam ex canum morsu crura nigra et ulcerata cum crustis nigris habebat."

*) Θήλεια νοῦσος Herodoti (lib. I. cap. 105. lib. IV. cap. 67). Cfr. Sprengel *Apologie des Hippocrates* 2. *St.* p. 609. Mercurialis var. lect. lib. III. c. 7. Bouhier *diss. sur l'histoire d'Hérodote.* c. 20. Gmelin *Reise durch Sibirien. Gött.* 1751. *Th.* 1. p. 320. Wittwer *Archiv f. d. Geschichte der Arzneyk. B.* 1. *St.* 1. p. 217. Nebel de morbis veterum obscuris.

M. chimaera. 6. *Mania chimaera.* Aegri nimirum chimerâ, plerumque existentiam propriam respiciente, pascuntur. Credit nempe ille, se esse creatorem mundi [47]), hic se esse Christum [48]), alter spiritum sanctum, monarcham orbis terrarum [49]), Imperatorem [50]),

Giess. 1784. sect. 1. GRAAF morbns feminens Scytharum. Wurecb. HEYNE de maribus inter Scythas morbo effeminatis (Comment. societ. Goett. 1778. Class. philolog. T. I. p. 28). STARK de νούσῳ θηλείῃ apud Herodotum prolusio. Jen. 1827. J. B. FRIEDRICH Θήλεια Νοῦσος. in *Magazin für die philosophische und gerichtliche Seelenk. Heft* 1. *Würzb.* 1829.

47) Qui se Jovem existimarent, inventi sunt, ut *Salmoneus*, curru supra pontem aeneum agitato, tonitrua imitans. VIRGIL. Aeneid. lib. VI.

48) PINEL op. c. p. 164.

49) HUARTUS (Scrutinii sui ingenior. c. 7) juvenem recenset, qui in eo tantum deliravit, imaginando *se esse totius mundi monarcham;* qua ratione autem respublica posset administrari, summa cum prudentia disserebat. WIERUS (l. c.) de aegroto narrat, qui titulum ferebat sequentem: *Rex regum, Dominus Dominantium*, *Monarcus mundi.* In nosocomio Londinensi, *Bedlam*, a. 1803. aegrum vidi sese Archi-Imperatorem (*Archy-Emperor*) existimantem. Imperatores et Reges ut *Proconsules* suos agnoscebat. In chartis geographicis ubique delineandis continuo occupatus erat. Notum quoque est, *Alexandrum* adulatorum encomiis delusum, se *Deum* putavisse; verum accepto vulnere ex cruoris effusione suum errorem agnovit, quippe Deos non cruorem, sed alterum liquidum habere, pronunciaverat HOMERUS.

torem [50]), Regem [51]), Cardinalem [52]), Principem [53]), constitutionem republicanam [54]), ditissimum [55]), pauperrimum [56]), miraculorum auctorem [57]) etc. Alii demum chimaeram prosequuntur [58])

50) WAGNER's *Beyträge* 1. *B.* p. 114.

51) PINEL l. c. p. 116, aliique multi.

52) MURATORI l. c.

53) HEDRICH *Untersuchungen und ärztliches Gutachten über den Gemüthszustand des* F. G. K. In HENKE *Zeitschrift f. d. Staatsarzneyk.* 8. *Jahrg.* 1828. 1. *Vierteljahrheft. No.* 5.

54) FRORIEP *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. No.* 200. *März* 1825.

55) Aeger, de quo supra locutus sum (cap. V. §. XXIX. No. 1 (4)) quique propria bona chartis ludendo amiserat, Iro pauperior, se omnium divitiarum possessorem aestimavit. Mihi dicebat: „elige e stabulo meo equum anglicanum pro usu tuo, timeo enim, quod otium, in quo vivunt, istis bestiis noceat.“ Spectat huc et *Thrasylaus Axonensis*, qui, auctore HERACLIDE PONTICO apud ATHENAEUM, naves omnes in Piraeum appellentes suas esse certo certius sibi persuaserat.

56) *Athymia pleonectica*, *s. avara* SWEDIAURI. FORESTUS l. c. obs. 15. SAUVAGES (l. c.) de parocho narrat, qui divitiis affluens se paupertate pressum existimabat. Lecto affixus, ut vestibus parceret, omnia sua munia intermittebat, de cetero recte ratiocinans. Similem aegrum vidi, qui uxori suae omnia furto auferebat.

57) ALEX. TRALLIANUS (l. c. c. 17) de muliere refert, quae imaginabatur, se totum terrarum orbem super digitum gestare, simulque plorans verebatur, ne, quando digitum inflecteret, totus orbis corrueret.

tur [58]) ac studiis et operibus inanibus insudant [59]), aliique opinionem sanae rationi oppositam defendunt [60]). Quibus singulis in casibus aegroti ita a chimaera sua gubernantur, ut omnes actiones ad nutum illius perficiant [61]). Sanitatis ceterum vix sequitur detrimentum. Quin immo citra res ad ideam fixam spectantes cunctae saepe animi facultates illaesae sunt [62]), et quandoque partim excellunt [63]).

7. *Ma-*

58) Sic quadraturae circuli inveniendae diu noctuque operam dabat juvenis in nosocomio Viennensi, omnibus irascens, qui eum tam gravi in opere perturbabant.

59) E. c. ut vidi, in thesauris effodiendis.

60) Montanus (consil. 23) de aegro mentionem injicit credente, totam mundi superficiem esse ex subtilissimo vitro, et subtus esse serpentes, sese in lecto tanquam in insula detineri, unde si egrederetur, metuendum, ne frangeret vitrum et incideret in serpentes, ideoque noluisse ex lecto egredi. Pinel (l. c. p. 477) de femina testatur, quae persuasa erat, se ope fluidi electrici ab aliis, maxima quamvis in distantia, dominari.

61) Saepe miratus sum maniacos, partes Regum agentes in minimis licet rebus, non errasse. Sic feminam in gyrgatho Vindobonensi saepius vidi, quae putans se esse *Mariam Theresiam*, scrutis corpus suum ita exornare intellexerat, ut revera imaginibus depictis illius Reginae similis evaserit.

62) Paulus Zacchias (quaest. med. leg. lib. II. T. I. p. 3) de aegro quodam loquitur, qui intrantibus in gyrgathum de omnium aegrotantium conditione rite et in ordine exponebat, nec ullum laesae mentis indicium ostendebat, donec ad aliquem eorum perventum

7. *Mania moria* [64]). Gaudent aegri ea detenti perpetua hilaritate animi, vacant turbulento animi motu, vacant terrore mortis, vacant conscientiae stimulis, non expavescunt mala futura, non anguntur bonorum cupidine; unde continuo ferme rident, ludunt, cantillant, tanquam omnium mortalium felicissimi. Plurimi non solum ipsi sagaciter satis loquuntur, sed et errores ratiocinii ab aliis commissos corrigunt. Vestiendi ratio, utplurimum peculiaris et elegans, cum animi tenore cohaeret. M. moria.

8. *Mania melancholica* [65]). Superiori toto coelo M. melancholica.

esset, de quo dicebat: hic falso imaginatur se spiritum esse sanctum, cum tamen ego vere sim spiritus sanctus. Tales maniaci multis in nosocomiis mihi obvenerunt.

63) Initio revolutionis Gallicae plebejus in gyrgatho Vindobonensi aderat, qui imaginabatur se esse infelicem *Ludovicum XVI.* Cum vero illi, omnium ignaro, objiceretur, Reges ad minimum legere et scribere, se tales quidem artes haud possidere consensit, ast illico iis se totum dedit, ac en, tribus vix elapsis hebdomadibus sat bene legebat et scribebat. Socius aeger illi erat magister.

64) Chaeraphrosyne SWEDIAUR. a *χαίρω*, laetor, et *ἀφροσύνη*, insania. Stultitia hilaris, laetitia aut hilaritas stulta *auctorum.* V. ERHARD in WAGNERS *Beyträge zur philos. Anthropol.* No. 4.

65) In sacris paginis רע לב. malum cordis dicitur, NEH. 2. V. 2. GRAEC. *Μέλαινα χολή*, atra bilis. LAT. Melancholia, solicitudo, aegritudo animi. GERM. *Tiefsinnigkeit*, *Schwermuth* (Judaei Lithuani appel-

coelo opposita est. Apparent nempe aegri tristes, morosi, meditabundi, mente circa unum potissimum objectum versante. Observantur alii ita silentiosi et defixi, ut, quaestionibus [66]), citius ex pumice aquam, quam ex iis verbum extorqueas [67]); — alii adeo immobiles et stativi, ut non

lant *böse Gedanken*). Gall. *Mélancolie*. Angl. *Melancholy*, *gloomy madness*, *sadness of the mind*. Ital. *Malinconia*, *maninconia*. Hisp. *Melancolia*, *zangarriana*. Pol. *Melancholia*. Ross. Мелапхолïя или Задумчивость. Dan. *Tungsindighed*, *Tungmodighed*, *Sorgmodighed*, *Sindsyge*. Suec. *Svårmodighet*, *Hjertänglan*. Island. *Gedveiki*. Vieussens *sur le délire mélancolique*. *Mémoires de Paris a.* 1709. *hist.* p. 11. Andry *recherches sur la mélancholie*. *Hist. et mém. de la soc. R. de médecine. a.* 1782 *et* 1783. *mém.* p. 89. Chr. Helwich de notatia in viro quodam melancholico. Act. acad. nat. curios. Vol. II. p. 143.

66) Herz (*Versuch über den Schwindel.* p. 141) de melancholica quaestionibus mutâ refert, quae vero, si illi literae aut liber exhiberetur, illico alta voce legebat.

67) *Melancholia attonita quoad sensum.* Sic laborabat femina in nosocomio Vindobonensi, quam per sex menses quotidie visitavi, quin unquam sive blanditiis, sive donis, sive minis, sive castigatione vel vocis sonum elicere potuerim. Cfr. G. T. Dürr de melancholia cum taciturnitate ultra medium annum. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 1. 1694. p. 279. S. Reisel de muto hora quavis prima meridiana loquente. Ibid. dec. I. a. 9 et 10. 1678 et 1679. p. 425. M. B. Valentini de muto quavis hora prima pomeridiana loquente. Ibid. dec. II. a. 3. 1684. p. 114.

non nisi adhibita vi e loco moveri aut ad actionem quandam adigi possint [68]); — alii loquaces, garruli, et poëtae [69]), quin tamen facile ab uno ad aliud objectum divagentur ac electam jam idearum catenationem derelinquant; — alii errabundi, quasi anima criminis conscia angeretur, nec per horulae momentum quiescentes [70]); — alii unum idemque

P. Rommel de aphonia. Ibid. dec. II. a. 1. 1682. p. 222. Rossi *melancolia complicata con afonia, curata col cauterio attuale. Repertor. med. chir. farmac. di Torino.* 1827. *Gennajo* p. 6.

68) *Melancholia attonita quoad motum. Athymia attonita* Swed. Teichmeyer diss. de melancholia attonita raro literatorum affectu. Jen. 1741.

69) Perfect l. c. No. 13 (nisi lateat, ut suspicor, error in diagnosi).

70) *Melancholia errabunda.* Ch. F. Paullini *kutubeith* seu melancholia errabunda. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 5. 1686. append. p. 52. Feminam juvenem formosam ad talem melancholiam proclivem curavi. Respuebat hominum consortium, et timebat solitudinem. Angebatur domi, exibat, et, foras adhuc pejus se habens desperabunda redibat. Labores feminei taedium afferebant. Prehensus liber mox rejiciebatur, asserendo, nil inde concipi posse. De propria salute sciscitata aegra, in fletum prorumpere et aufugere solebat. Maxime a timore futurae maniae, qua mater periit, angebatur. Cunctae corporis functiones rite perficiebantur. Praeter dispositionem haereditariam nulla detegi potuerat caussa. Iter et balnea maris tantum profligarunt morbum spatio quinque mensium, omnibus pharmacis rebellem. Utinam radicitus!

que verbum continuo repetentes [71]), aut uno tantum delectati gestu [72]), interdum proprio corpori infenso [73]). Fere omnes solitudinem quaerunt, ac ad suspiciones proni sunt. Nonnulli mortem, licet optatam, formidant [74]), ac aliis potius vim clandestine inferunt [75]). Sunt, qui se delirare non ignorent [76]), quique de variis rebus recte judicent [77]), memoria gaudeant et futura praesagire satagant [78]), risuque involuntario tententur [79]). Vigi-

71) Reil Rhapsod. p. 127.

72) Tulpius observ. med. lib. I. c. 16 et 17. Haslam op. c. vers. germ. Stend. 1800. edit. p. 17.

73) Propriam manum depascebat aeger Thomii (*Erfahr. u. Bemerk. aus d. Arzney-, Wundarzney- und Entbindungskunst.* p. 78). Ann. 1815. Judaeo doctissimo melancholico adstiti, qui nil aliud peragebat, quam ut sibi pilos e barba unum post alium evelleret.

74) S. Schultz de melancholico mortem metuente, cum observ. R. Lentilii Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 3. 1672. p. 270. dec. III. a. 5 et 6. 1697 et 1698. append. p. 121.

75) Sic medicus nosocomii fratrum misericordiae quod Viennae est, anno, ni fallor, 1797. trucidatus fuit. Aeger adspectu insons ac diu jam reclusus erat, cum illi inopinato cultrum abdomini infligeret.

76) Blegny zodiac. med. gall. ann. 4. mens. Mart. obs. I. L. Klose *Beyträge zur Klinik und Staatsarzneywiss. Leipz.* 1823.

77) Teste Aristotele (lib. XXX. probl. 1) melancholici ingeniosi et sapientes declarantur; quod quidem potius de moerentibus, citra maniae confinia, valere videtur.

78) Item Aristoteles (l. c.) addit, melancholicos ha-

Vigiliae saepe, et saepius somnia terribilia; quae quandoque ipsum delirium formaliter exprimunt, obvenire solent. Facies utplurimum lurida, adspectus torvus, caput demissum, haud raro ptyalismus [80]), cutis sicca, pulsus lentus, alvus tarda, vestiendi ratio neglecta, ciborum desiderium paucum, inprimis si alimenta obtrudantur et aeger coram aliis comedere cogatur. Vidimus qui, non sine periculo vitae, potum [81]) et cibum sumere recusabant [82]).

9. *Ma-*

bere aliquid *praesagiens* atque *divinum*. Cfr. Cicero de divin. c. 37. Tali opinioni innititur verisimiliter mos a melancholicis numeros pro sortitione schedularum lucrum (aut damnum) afferentium (*Lotterie*) expetendi, ex quo melancholici gyrgathi Viennensis sibi fontem lucri excogitarunt. Legi quoque meretur casus melancholiae, somniationis fere characteres exhibentis, apud Gmelin (*Material. f. d. Anthropologie.* 1. *B.* p. 3) et Reil (*Rhapsod.* p. 74).

79) G. Detharding ephem. acad. nat. cur. cent. 9 et 10. p. 189.

80) G. Ch. Matermus de Ciliano de salivatione chronica spontanea, sub melaucholia et mensium suppressione pertinaciter continuante. Act. acad. nat. cur. Vol. 10. p. 98.

81) G. A. Mercklin de hydrophobico affectu sine morsu canis rabidi. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 6. 1687. p. 455.

82) Binis in feminis absolutum jejunium ad novem nychthemera protractum vidi, quarum una morti proxima inde erat. J. L. Buxtorf inedia decem dierum in melancholico. Acta Helvetica. Vol. VI. p. 230. Rust

M. phantastica.

9. *Mania phantastica* [83]) delirio ad objecta religiosa versante insignitur. Diversae illius extant varietates. Nunc enim aegri diu noctuque indesinenter preces fundunt, hymnos cantant [84]), negotia mundana, quin immo res ad vitam necessarias negligunt, ceterum humiles optimam prae se ferunt indolem [85]), nunc impie plane se gerunt, impre-

Magaz. der gesammt. Heilk. B. 19. *Heft* 2. p. 301. *Annal. für die gesammte Heilk. unter der Redaction der Grossh. Badisch. Sanitäts-Commission.* 3. *Jahrg.* 2. *Heft. Karlsruhe* 1828.

83) *Mania*, indecenter dicta, *religiosa*, Athymia religiosa Swediaur. Melancholia superstitiosa. Germ. *Schwärmerey.* Fawcett *üb. d. Melancholie, vorzügl. religiöse Manie. A. d. E.* (1780). *Leipz.* 1785. *Beobachtungen u. Erfahrungen üb. d. melancholische, besond. aber religiöse Manie. V. einem Prediger. Leipz.* 1799. J. K. Metzger *eine Vorlesung über religiöse Schwärmerey. Aarau* 1819.

84) Forestus (l. c. obs. 19) de rustica narrat, quae paroxysmi maniaci tempore, hymnos latinos cecinerat, quos nunquam didicit, nisi forte saepius eos in templo audiverit. Cfr. Rochlitz in *D. musikal. Zeitung. No.* 39—40. *VI. Jahrg.*

85) Puella plebeja quatuordecim annorum, constitutionis scrophulosae, cum vere ann. 1815 (quo tempore Vilnae in ecclesia St. Casimiri missiones celebrantur) crebro exercitiis et praecipue precibus sacris interfuerit, integros dies orare, noctu surgere et genibus flexis, quamcunque imaginem sacram obsecrare incoepit. Moerebat interea et hominum fugiebat consortium. In clinicum suscepta, ex aegra gracili cum extremita-

imprecationes evomunt et Deo maledicunt [86]), nunc idolum aliquod colunt [87]), nunc de futura beatitudine propria desperant, ac se in aeternum damnatos credunt [88]), nunc cum angelis, daemonibus [89]),

tibus frigidis et lividis pulsuque debili, vix verbulum obtinere potuimus, nisi cum de sacris quaestio instituеretur, tunc enim puellulae vultus ex tristi fiebat serenus, oculi prius languidi scintillabant, ac physiognomia quid coelestis induebat. Nec satis! De rebus sacris ita disserebat, ut eam theologiae operam dedisse credidisses. Concionatoris instar de Deo, de officiis christianis, sermocinabatur, ac objectiones experiundi gratia factas, indignato vultu, sagaciter diluebat. Blanditiis demisse respondere erat solita. In genere data ecclesiam adeundi venia, omnia ab ea obtinere licebat. Eo ipso tempore alium aegrum, ex nobili stirpe natum, socio *D. Libosehitz* visitavi, qui sat similem rerum statum exhibebat. Adeo erat humilis, ut, dum illi nicotiana exhiberetur, vel rogaretur, ut sederet, constanter respondebat — „non sum dignus." —

86) Moebius ex Franc. Hildesheim spicileg. 2. p. 186.

87) Pinel p. 118. v. infra.

88) Vir quadragenarius nosocomio Viennensi traditus se summum esse peccatorem affirmabat, unde ut poenae meritae infernorum citius quam fieri posset, subjiceretur, Deum diu noctuque rogabat. Vix custos vespertinis horis momentulo aberat, ecce aeger januam cubiculi, clave intus locatâ, clausit, ac candelam ardentem lecto suo admovens, mox undique a flammis circumdatus, ejulabat, o me felicem! nunc debitum ob tot crimina a me peracta tributum solvo! Cum janua illa admodum crassa, et fenestrae clathratae fuissent, illico succurrere non licuit. Jam incendium do-

nibus [89]), sagis, spectris, sibi commercium esse existimant [90]), nunc quidquid in alienis regionibus contingit, videre credunt [91]), nunc proprium corpus cruciant [92]).

10. *Ma-*

mui imminebat, jamque foetor aegrum comburi testabatur, cum Centurio quidam ob vulnus brachii dextri in eodem nosocomio degens, advenit, ac herculea prorsus virtute, manu tantum laeva revulsit claustra. Prosiliit ex cubiculo furiosus semique tostus aeger, veluti furia liberatorem aggrediendo. Verum iste eadem manu eademque mirabili vi aegrum humi stravit, et dein adstantes facile eum cohibuerunt. Ad ossa usque combustus, praevio sopore, post dimidium horae periit.

89) Pictor Spinello se a diabolo circumdari credebat, ad opprobrium, quod nimis atro illum depinxisset colore (Arnold l. c.). Vide quoque J. G. Hoyer de melancholico desperato *αὐτοχειρίαν* affectante et pactum cum cacodaemone se fecisse asseverante. Acta acad. nat. cur. dec. I. a. 6 et 7. 1675 et 1676. p. 87. J. Weismann melancholia satanica a concubitu diabolico. Ephem. acad. nat. cur. cent. 3 et 4. p. 294. Berthollet *démonomanie, observée à Sessa, dans le royaume de Naples dans les premiers jours de Février* 1812. Sedillot *recueil périod. de la soc. de méd. de Paris T.* 53. p. 110.

90) *Daemonomania, incantatio, fascinatio, obsessio diabolica, morbi magici*, de quibus utinam in posterum quaestio amplius non fiet!

91) Apud Camerarium exemplum Hispani alicujus refertur, qui in Europa, quae in Africa gerebantur, videre credebat. Similia apud Gassendi in vita *Tychonis Brahei* lib. VI. leguntur.

10. *Mania erotica* [93]) cogitationibus amatoriis aut M. erotica.

92) Aeger in nosocomio sororum misericordiae Vilnae jacebat, qui, ut se a tentationibus venereis illiciiis liberaret, testiculos rudissima manu sibi evulsit. Similem casum ZETTERMANN observavit (*Års-Berättelser om Svenska Läkare-Sällskapets arbeten* 1815), alteriusve meminit BUISSON (*observation d'une castration volontaire et d'une amputation totale de la verge faites dans deux accès de folie, et de leur guérison par le bain froid. Annuaire de la société de médec. du département de l'Eure. a.* 1810. p. 136). Quid quod in Rossia hominum secta invenitur, qui ex caussis religionis et politicis partes genitales viriles sibi rescindunt. Incomparabilis autem est historia viri, qui semetipsum cruci suffixit (*Hist. du crucifiement exécuté sur sa propre personne par* M. LOVAT, *communiqué au public par* C. RUGGIERI. *Venise* 1807. et REIL et HOFFBAUER's *Beyträge*. 2. *Th.* p. 157). Vir, de quo agitur, sutor, die 19. Julii 1805. Venetiis ad fenestram tertiae contignationis cruci appensus, capite ad Christi imaginem, corona spinosa circumdato, dextro latere vulnerato, manu sinistrâ et pedibus, clavorum ope ad crucem jam firmatis, manu dextrâ solum clavo perforatâ, vulnere hypochondrio sinistro inflicto etc. ceterum corpore funibus et rete firmato, inventus est. Enodatus et de caussa tam singularis actionis interrogatus respondebat: hominum superbiam castigari et ad crucem terminari debere. Idem anno 1802. sibi jam partes genitales clam resciderat, et sine chirurgicis auxiliis sanatus erat. Cfr. SPAZIER's *Entmannung a. Religionsschwärmerey, Berl.* 1796. et KOPP *Jahrbuch der Staatsarzneyk.* 3. *Jahrg.* 1810. p. 249.

93) RICHTER Progr. de mania erotica. Goett. 1741.

aut gestibus libidinosis insignitur. *Duplicem* hinc ea agnoscit *varietatem*. Enim vero aegrotus nunc amore pro individuo aliquo flagrat sive imaginario, sive a se tantum viso, et a quo saepe mutuam benevolentiam nec exspectare licet, sive revera sibi quondam vinculis amoris connexo, verum absente, demortuo, infido — nunc autem ferino solum veneris desiderio ardet, per coitum quodammodo explendo. Ibi aegrotus diu noctuque de objecto amato vel cogitat, vel loquitur, vel scribit. Si quis accedat, illud num brevi adventurum sit interrogat, ac talem adventum expectans, horae momenta numerat. Quandoque alterius sexus objectum quodvis pro eo, quod amore prosequitur miser habet [94]). Sunt revera, qui se cum eo conversari, aut illius potestati se subjectos esse, credant [95]). Quarum erronearum idearum sub curriculo aegrotus pro re nata, hilaris, moestus, morosus est. In altera erotomaniae varietate, fusius alibi describenda [96]), aegroti, lasciviam oculorum huc illud volutantium exhibentes, manibus genitalia saepe fricant, quorum attactu insigniter delectantur; nil aliud imaginantur aut loquuntur, quam

94) Pinelii aeger, omnem feminam, quae illi obviam veniebat, nomine amasiae quondam suae, *Marie Adeleine*, salutabat (l. c. p. 167).

95) Pinel l. c. p. 482.

96) Part. IV. Vol. II. sect. I. cap. de priapismo s. satyriasi. Ibid. sect. II. De furore uterino s. nymphomanis.

quam de alterius sexus consortio, de coitu, de rebus lascivis et inhonestis. Sunt immo, qui onaniae, zotomiae, sodomiae et tribadum flagitiis indulgeant. In genere nil boni malive agnoscunt; in libidine explenda omnia ponunt et vident. Quodlibet occurrens, etsi deforme objectum, mox cupidinem excitat, illud ad veneris opus sollicitant, cunctantem urgent et compellunt et si pertinacius reluctetur, pugnis et unguibus impetunt. Praesto sunt cetera maniarum generalia quaedam symptomata, ut agrypnia, famis sitisque defectus, fervor totius corporis, frigoris tolerantia, alvi pigrities, urinarum paucitas, macies tandem etc.

11. *Mania saeviens* [97]) furore, audacia et nisu sibi aliisque vim inferendi stipatur. Morbi istius, paroxysmi [98 a]), saepe periodici, plerumque a sensu constrictionis ad epigastrium, ardore intestinorum, voracitate, aut ciborum fastidio, loquacitate, et rubore oculorum adnuntiatur. Accedunt inquietudo, agitatio, terror panicus, insomnia idearumque perturbatio. Ferinam tunc vivendi rationem et mores tyrannicos aegri induunt, horrenda loquuntur, vociferant, exclamant, ejulant, in jurgia, increpationes, maledi- M. saeviens.

Eee 2 ctiones

97) Mania furibunda *auct.* LATIN. Furor, insania. A. LUX diss. de mania furibunda. Berol. 1827.

98 a) BOEHMIUS diss. exhibens statum furiosorum in paroxysmo constitutorum. Marb. 1740. BENEDECK diss. de mania et statu maniacorum sub paroxysmo. Ultraj. 1762.

ctiones prorumpunt, vestes, vincula dilacerant, fenestras infringunt, obvios, horrendo intuitu, truculenter, cum acerba rixa et feroci impetu invadunt, eosque manibus, unguibus morsibusque, quasi carnem humanam appetentes 98 b) misere excipiunt, proprium caput parietibus illidunt, vulnera sibi infligunt, aut alio corpus exedunt modo 99). Pluri–

98 b) Sauvages l. c. Reil *Rhapsod.* p. 394.

99) Ant. Benivieni (lib. de abditis morbor. et sanitat. caussis c. 99) de puella maniaca refert, quae, quidquid obvium habuit, dentibus arripuit, fregit, laniavit, et cum aliis objectis destitueretur, tandem suas manus, brachia, capillos apprehendit. Maniaci habetur exemplum, qui ferrum, quinque pollices longum deglutitum, per anum reddidit (*Medical and chirurg. observat. as an appendix to a former publicat. by* Gooch. *Lond.* 1773. p. 177). Nobilissimum Scotum Viennae curavi, qui advena pulcherrimam atque ornatissimam sibi elegit domum. Nullum tunc mentis alienatae exhibuit indicium, praeterquam quod a Nuntio Anglicano (tunc temporis *Lord Minto* gratissimae mihi semper memoriae), expetierat, ut eum veste nationali indutum (Romanorum quondam more sine braccis), in aulam Imperatoriam, contra usus recepti legem introduceret. Derepente vero vir ille saevire incepit. Clausis januis, denudato corpore, scroto chordâ arcte circumdato, per cubicula sua huc et illuc vagabatur, omnia quae obviam venerunt, fenestras, specula, vascula, sub horrendo ejulatu, in mille frangendo frustula. Manibus sclopeta minora tenebat, asserens, se primum obvenientem trucidaturum esse. Famulum suum, num vivum adhuc, num jam demor-

Plurimi parietes literis mysticis explent, vel ex proprio stercore (quod nonnunquam comedere solent) foedant. In genere ideam, aut idearum seriem, quae mane ingruit, per totum nychthemerum prosequuntur, ac postridie mutant. Offensarum plerumque ita recordantur, ut vindictam de iis sumant. Nonnulli et beneficiorum sunt memores. Immo obvenerunt aegri, qui reconditam saevitiem et ferociam dissimulare et abscondere sciebant, pro tempore de plurimis rebus sat rite disserendo [100]); aliique obvenientibus fere involuntarie

tuum eegro eocium esse, certissime constebat. Omnibus incassnm e me tentatis, milites politiae, annuente Nuntio Anglicano, stratagematis ope furibundum imperio meo subjecerunt. Qno tempore nempe uno in latere terribili exeitato rumore claustra revellere fingebent, eundemque ad locum omnem eegri attentionem direxerant, opposito in latere idem opus clandestine perfeeerunt, prehenso a tergo exarmatoque furibundo. Scrotum illiue ad capitis magnitudinem cnm eeehymosi intumueret. Femulna vivus sub scamno reconditns erat. Maniee iste paroxysmus spatio trium hebdomadum evenuit. Remisso convaleacente ad Britanniem, alterum peroxysmum sub itinere expertus est, quo vigente aeger sese in mere praecipitavit, e nantis tamen feliciter extreetns.

100) Spectat huo celebratnm Pinelii exemplum, viri scilicet in nosoeomio *Bicètre* jam diu reclusi, qui, cnm rite ratiocineri videretur, a plebe Parisiensi, tempore revolutionis nosocominm illud visitante, pro victima somniatee tyrannidis Regiae habitue fuit, atque hinc, incassum sese opponente custode aegrorum, li-

rie vim inferentes [101]). Atque huc spectat sic dicta *mono-*

bertati restitnebatur, quo facto illico liberatorum arma ipse arripuit illosque adeo male tractare coepit, ut fuga sibi consulere debuerint (l. c. p. 159). Simile exemplum Cox, narrante Gregory, refert (l. c. p. 222. in nota) aliudque in nobilissima femina prope Vilnam habui. Haec cum in paroxysmo maniae saevientis congruis vinculis circumdata fuerit, me, ut inde liberaretur, enixe rogavit, se placidam fore sancte asserens. Accessi ad aegrae nutum, ac revera remotis vinculis, sat placide loqui inceperat. Cum nihilominus fidem illi non plane tribuerem, ac aliquantulum ab ea recederem — propius, inquit, accede Domine! Accessi propius. „Rogo, subjunxit, vicinius", quod cum non sine cautela facerem, en alapam mihi omni vi infligere tentavit. Frustrato tentamine, correptisque utrisque aegrae manibus, ridens quaesivit: et quid mihi fecisses, si alapa ista te revera attigisset? Reddidissem eam cum usura, respondi. Minime, sit, celebrata tua humanitas femineae miserae injuriam inferre, nunquam permisisset.

101) A. Haslam in gyrgatho Londinensi, *Bedlam*, puerum decennem mihi monstravit, qui a secundo jam aetatis anno nisum continuum res obvias destruendi ac aliis injurias inferendi exhibebat. Haec omnia rapide perficit, et illico mali peracti poenitentiâ tangitur. Quamvis de castigatione certus, nil celare solet. Immo declarat, custodis baculum necessarium ipsi esse auxilium. Facultatibus enim animi instructus non solum non labefactatis, sed vario sub respectu excellentibus. Verbo, singula docent, puerum istum per motus involuntarios mechanice quasi exantlatos, saevire, deliberatione tarde nimis subsequente. Cfr. opus meum:

monomania homicida [102]). Qui continuo furunt, in acme morbi faciem pallidam et ad citrinum vergentem colorem, oculos sanguine suffusos, linguam siccam, cum spuma circa os, pulsum magnum et sub corporis jactatione veluti febrilem exhibent. Quodsi somnus hinc inde per breve concedatur intervallum, perturbatur is a somniis, flammas et incendia, pugnas, rixas, dimicationes et luctas referentibus. Visi etiam sunt aegri, qui inprimis ingruente somno, aut nocte, saevire incipiebant [103]).

12. *Ma-*

Reise nach Paris, London etc. 1. *Th.* p. 154. Casum quodammodo similem maximeque memorabilem describit cl. Niemann (v. Kopp's *Jahrb.* 6. *Jahrg.* p. 184. *Geschichte einer höchst wahrscheinlich blödsinnigen Einfalt bey einem 16jährigen Menschen mit einer unwiderstehlichen Neigung zu Neckereien, die zuletzt in Brandstiftung ausarteten*).

102) Gall. *Monomanie homicide.* Germ. *Mordsucht.* Cfr. §. CIX. No. 13.

103) Rembertus Dodonaeus (obs. medicin.) viri cujusdam meminit, qui interdiu mente et sensibus integris omnia sua negotia dextre obibat, quando autem quieti se dedit et dormiebat, mox insanire coepit. Similia casus apud Herc. Saxoniam (lib. I. c. 17) extat, viri scilicet, qui dormiendo uxorem suam gravissimis saepe excepit verberibus, nisi is magis ad somnambulismum spectet. Ceterum et R. Whytt de homine narrat, qui in actu obdormiendi semper delirabat (*Sämmtl. z. pr. Arzneyk. gehörige Schriften. Leipz.* 1771. p. 471).

M. fatuitas. 12. *Mania fatuitas* [104]) statum designat, in quo cunctae mentis facultates, quandoque ipsae animales inclinationes admodum fractae, et veluti paralyticae [105]), cernuntur. Aeger sensus suos, interdum valde excitabiles, raro simul ad unum idemque objectum dirigit, atque hinc objecta externa vix aut ne vix quidem observat. Sonum vocis minitantis vix a blandiente distinguit. Ideae rapide, sine nexu, sibi invicem succedunt. Rerum ante actarum fere nulla servatur memoria. Fatuus quidem actuosus est, incendiis delectatur, verum sine scopo determinato. Loquela saepe balbutiens, plurimi salivam copiosam fundunt, subrident, facile in fletum prorumpunt. Porrecto cibo, comedere solent, ast nisi porrigatur, eum vix unquam expetunt. Interea haud pauci pecuniae usum minime ignorant.

M. idiotismus. 13. *Mania idiotismus* summum gradum fatuitatis designat [106]), aegro aliquando brutis simili [107]), sermone destituto, sonos minime articulatos

104) *Παράνοια* Graec. Dementia, amentia, vecordia Lat.

105) Galenus (lib. II. de sympt. different. c. 8. cl. 3) *Amentiam* ratiocinalis facultatis paralysin vocat. Accedit Fernelius (lib. V. patholog. c. 2). S. Ledel stupiditas et impotentia. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 9. 1690. p. 12. Ph. J. Hartmann stupiditas et impotentia. Ibid. dec. III. a. 4. 1696. p. 181.

106) Belhomme *essai sur l'idiotisme. Paris* 1824.

107) Pinel (op. c. p. 182) de puella idiota loquitur, quae, quoad formam cranii, quoad inclinationes suas, quoad modum vivendi etc. ovibus similis erat. Car-

latos murmurante, inerte aut sese automatum instar movente, cum risu stupido. Spectat huc sic dicta *Fatuitas Alpina* sive *Cretinismus*[108]). Morbus iste,

nem respuens, solis vegetabilibus vescebatur, alia non pronunciabat verba, quam *bé*, *ma tante*, et capite pecorum more feriebat. Dorsum et scapulae pilo longitudinis duorum fere pollicum, lanae nigrae simili, cooperta erant. Pecorum quoque more puella ista humi decumbebat.

108) A *Chrétien* (Christianus), cum aegri tali morbo detenti humiles sint (*Dict. des sciences méd. T.* 7. p. 343). GERM. *Trottlen*, *Lallen*, *Simpel*, *Tennler Poppel*, *Tralle*, *Tremmler*, *Latsche*, *Dackel*. De hoc morbo scripsere: EUSTACHIUS RUDIUS lib. I. pract. cap. 6 (Refert se in Tyrolensi quodam comitatu amentium et stultorum frequentissimum observasse numerum). HALLER element. physiol. T. V. p. 570. ZIMMERMANN *von der Erfahrung*. 2. B. p. 150. SAUSSURE *voyage aux Alpes. T.* 2. p. 481. J. P. FRANK delectus opusculor. med. Vol. VI. p. 241. ACKERMANN *über die Kretinen, eine besondere Menschenart in den Alpen. Gotha* 1790. CLAYTON in *Memoirs of the literary society of Manchester. Vol.* 3. *No.* 13. FODÉRÉ *essai sur le goître et le crétinisme. Turin* 1792. Et (*Précédé d'un discours sur l'influence de l'air humide sur l'entendement humain.*) Parisiis ann. VIII. recus. WENZEL *über den Cretinismus. Wien* 1802. IPHOFEN diss. de Cretinismo. Vitemb. 1804. *Der Cretinismus medicinisch und philosophisch untersucht. Dresd.* 1817. REEVE *some account of Cretinism.* v. *Edinb. medic. journal. Vol.* 5. *No.* 18. MOYNE *essai sur le Crétinisme et l'idiotisme. Paris* 1814. ADAMS in *Medical and physical journal published by* Fo-

iste, a nobis pluries visus, in vallibus Galliam et Italiam separantibus, Tyroli, Salisburgi, Styriae, Carinthiae, Tartariae chinensis [109]) endemicus, descriptionem potius, quam definitionem admittit. Consistit enim in forma monstrosa totius fere corporis, ac in jactura omnium fere animi facultatum. Illa a primis nativitatis annis originem ducit, seseque primum per bronchocelen manifestat. Facies apparet tumidula, oblongata, simiae vultui quodammodo similis; ex ore hiante lingua pendet spissa, tenaci saliva obducta. Oculi parvi, nunc protuberantes, nunc profunde in orbita positi, intuitus fixus et stupidus. Plurimi surdi et muti sunt, ac a fortissimis licet odoribus vix afficiuntur. Statura corporis raro quatuor pedes duosque pollices superat. Caput habita ratione corporis parvum, ad verticem et tempora complanatum, vix

THERGILL *and* WANT. *Lond.* 1815. *Juny.* SENSBURG *der Cretinismus mit besonderer Rücksicht auf dessen Erscheinung im Unter-Main-und Rezat-Kreise des Königreich's Bayern. Würzb.* 1825. KNOLZ *Beytrag zur Kenntniss des Kretinismus.* In *Med. Jahrbücher des k. k. Oestr. Staates. Neue Folge B.* 1. *St.* 1. p. 86. *St.* 2. p. 146. C. G. A GUERAD diss. quaedam de cretinismo. Berol. 1829. BRAUN *einige Bemerk. üb. d. Cretinism.* in FRIEDREICH *Magaz. f. d. philos. med. u. gerichtl. Seelenk. H.* 3. *Würzb.* 1830. p. 81.

109) STAUNTON *med. Bemerk.* 2. *Th.* et: *Beschreibung der Gesandschaftsreise des Grafen* MACARTNEY. 2. *Th.* Vid. VOIGTS *Magazin f. d. neuesten Zustand d. Naturk.* 1. *B.* 2. *St.* p. 29.

vix ad occiput protuberantia instructum, pectus depressum, digiti subtiles, oblongati, cum articulis parum prosilientibus, planta pedum larga, quandoque recurvata, pedesque extra conversi. Cutis universa flaccida, rugosa et livida. Functiones, praeter illas ventriculi et partium genitalium, languent. Sunt enim entia hujusmodi voracia et admodum salacia. Nihilominus juniora inprimis, ut ab aliis nutriantur, expetunt, vel res incongruas, ut carbones etc., comedunt. Pubertatis epocham tarde attingunt, sed partes dein genitales admodum evolvi solent, cum effraena ad onaniam inclinatione. Coire inter se et cum sanis valent, quin propria conditio necessario propagetur. Faeces brutorum instar deponunt. Videres cretinorum plurimos veluti sues in plateis decumbentes, radiosque solis quaerentes. Aegre nimirum e loco moventur. Dum gradiuntur, brachiis pendulis, vacillant. Directam eligunt viam, obstaculorum et periculi ignari. Nec parentibus obsequuntur, nec bona officia facile agnoscunt. Verbera et blandimenta aequo pacto ferunt. Adspectum senilem cito induentes, vita tamen longaeva frui queunt.

14. *Mania chaos* nullo hucusque descripto charactere insignitur. Ea enim vigente ideae omnis generis, quin una alterave ex iis eligatur, tumultuarie sibi succedunt, seseque invicem offendunt, cum inquietudine vaga, et gestibus proteiformibus. M. chaos.

15. *Maniarum* hucusque descriptae *formae* non Observatio.

non solum inter se, sed et cum aliis morbis, praesertim *epilepsiis* et *somniatione* [110]), *complicari posse*, prout operis limites concedent, infra demonstrabitur.

Convalescentia. 16. *Convalescentes* ex mania praedispositionis circiter versantur in conditione [111]). Illorum quivis quid de morbi praegressi forma retinet. Generatim perturbati et dubii cernuntur atque adspectum medicorum aliorumque, qui iis aerumnis vigentibus ministrarunt, aegre ferunt. Immo valét id et de perfecte sanatis, ita ut raro hic grati animi tributum exspectare liceat [112]). Sunt quorum morbus nullam sui memoriam relinquit, existentiâ anteriori posteriori directe annexâ [113]).

§. CVII.

N e c r o s c o p i a.

Generatim. 1. *Necroscopiae maniacorum* [1]), antiquissimae, ut videtur, originis [2]), exhibuit nunc nil, quod

110) Cazaintre's *Beobachtungen einer merkwürdigen Nervenkrankheit, wobey das Ohr die Stelle des Auges vertrat.* Ex *Ephémérides médicales de Montpellier* *T.* 5. p. 285. in Gerson *Magazin der ausl. Literat. der gesammt. Heilk.* 1828. *März*, *April.*

111) No. 2 et 3.

112) Exemplo esto aegra cujus historiam infra (§. CXI. 2 (29)) narrabo.

113) Exempla huc spectantia lectuque dignissima ex *American journal of sciences and arts*, *Vol.* 1. p. 431. recensentur in Gerson *Magazin* cit. *B.* 4. 1822. p. 90.

1) Th. Zwinger anatome maniaci. Miscell. acad. nat.

quod contra normalem conditionem partium corporis

cur. dec. II. a. 6. 1687. p. 540. J. A. Usenbenz historia anatomica quaedam notabilis feminae ex delirio melancholico in propria viscera saevientis. Ephem. acad. nat. cur. cent. 7 et 8. p. 122. J. G. Hoyer manisci lethargo defuncti anatome. Acta acad. nat. cur. Vol. 4. p. 126. J. J. Neuhold sectio militis, per longum tempus melancholici, tandem tabe extincti. ibid. Vol. 3. append. p. 175. J. F. Meckel *recherches anatomico-physiologiques sur les causes de la folie qui viennent du vice des parties internes du corps humain. Mémoires de Berlin* 1764. p. 65. J. Ch. F. Scherf dissectio melancholici. Nova acta acad. nat. cur. Vol. 7. p. 285. Marshall *the morbid anatomy of the brain in mania and hydrophobia, with the pathology of these two diseases. Lond.* 1815. Falret *inductions des ouvertures des corps des aliénés, lues à l'Athénée de médecine.* v. *Nouvelle Bibliothèque médicale. Janv.* 1824. Burrows *Commentaries* etc. Neumann *fünfzig Krankheits- und Sectionsgeschichten von Wahnsinnigen mit vergleichenden Resultaten.* Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1824. *July.* p. 1. Pinel *der Sohn, Untersuchungen über die somatischen Ursachen der Geisteskrankheiten welche ihren Sitz entweder im Gehirne oder in den übrigen Organen des Körpers und deren Nervengeflechte haben.* Ex Magendie *journ. de physiol. expérimentale.* 1826. *No.* 1. in Hecker's *liter. Annal. der gesammt. Heilk.* Cruveilhier *anatomie pathologique du corps humain.* 5. *Livraison.*

2) Teste Morbio (l. c. §. 19). Democritus dum cadavera secaret, ab Hippocrate interrogatus, quid ageret, respondit: „pervestigo caussam furoris et insaniae hominum, ostensurus caussam truculenti hujus affe-

poris humani in sensus caderet[3]), nunc vitia multifaria tum encephali, tum aliarum cavitatum.

Vitia encephali. 2. Ad *vitia encephali* spectant: *cranii* dimensio imminuta et figura irregularis[4]), conica[5]), complanata[6]), obliqua[7]), cum cavitate encephali angusta nimis[8]), et ossibus nunc universe nunc partim crassioribus[9]), tenuioribus[10]), carie[11]), exostosibus[12]) aliisque excrescentiis[13]) insignitis; — *menin-*

ctus valde abstrusam et nodosam esse." Democritum revera animalia rara secasse, ex Plinio (lib. XXVIII. c. 8) apparet, de reliquis non apondeo.

3) Haller elem. physiol. T. IV. p. 338. Arnemann *Versuche üb. d. Gehirn- u. Rückenmark. Gött.* 1787. p. 130—180. Neumann l. c. Burrows *comment.* etc. (Inter 259 maniacorum cadavera, 56 nihil morbosi exhibuerunt).

4) Pinel l. c. p. 466. Tab. 2. fig. 5. 6.

5) Gilibert *Samml. pr. Beobacht. u. Krankengeschicht. Uebers. v.* Hebenstreit. *Leipz.* 1792. p. 57. Pinel l. c. p. 465. Tab. I. fig. 1.

6) Pinel l. c. Marshal l. c. 7) Neumann l. c.

8) J. Chr. Fahner *Beytr. z. pr. u. gerichtl. Arzneyk. Stendal* 1799. 1. *B.* 15. *Beobacht.*

9) Greding l. c. p. 130. 144. Neumann l. c. Wetzler *Leichenöffnungen von Cretinen* in Harless *Rhein. Westph. Jahrbücher B.* 9. *St.* 2. p. 56.

10) Idem Marshal l. c.

11) Commerc. liter. noric. 1732. p. 206. Sibbern in Coll. soc. med. Hafn. 1. Vol. No. 11. Neumann l. c.

12) Köhler *Beschreibung der physiol. u. pathol. Präparate, welche in* Loder's *Samml. enthalten sind. Jen.* 1795. *No.* 100. p. 29.

13) Osiander *Beobacht.* p. 137.

meninges crassiores [14]), a pseudomembrana obductae [15]), *dura mater* cranio firmiter accreta [16]), sicca et veluti tabula lignea indurata [17]), crassa [18]), obsessa a concrementis osseis [19]), ab osse [20]), a substantia calculosa [21]), a tumore [22]), corpuscula albida, mollia ad latera processus falciformis [23]), processus iste consumtus, hemisphaeriis cerebri sese invicem tangentibus [24]), *arachnoidea* incrassata [25]), *pia mater* dura [26]), callosa [27]), coloris subcoe-

14) Littre in *Mém. de l'acad. des scienc. de Paris* 1705. Geoffroy ibid. 1706. Camerarius de apostemate piae matris. Tüb. 1722. Swieten l. c. §. 1121.

15) Littre, Geoffroy, Camerarius, Swieten ll. cc.

16) Greding l. c. 1. *B.* p. 293. Jones in *Med. comment. of Edinburg. dec. II.* v. *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte.* 13. *B.* p. 25.

17) Baglivius de fibra motrice. lib. I. cap. 5.

18) Wetzler l. c.

19) Meckel l. c. Walter *anat. Museum* 1. *B.* p. 136. *No.* 269. p. 137. *No.* 270 (in furibundo). Bayle l. c. Neumann l. c.

20) Lieutaud op. c. lib. III. obs. 36. Meckel l. c. (in saeviente, dextrum hemisphaerium cerebri pungens).

21) Ephem. nat. cur. dec. III. ann. 3. obs. 166.

22) Horn l. c. p. 267.

23) Morgagni op. c. Epist. VIII. 2.

24) Ramsay l. c. in cap. nostro I. §. I. 2 (21).

25) Neumann l. c.

26) Neumann l. c.

27) Barry *a mania from a calous pia mater. Medical essays and observat. Vol.* 4. p. 414. *Edinb. Versuche.* 4. *B. No.* 26. Bayle l. c.

subcoerulei[28]), excrescentiis notata[29]), serum eam inter et reliquas meninges[30]), ac cerebrum[31]) effusum, — *vasa sanguinea* capitis ossificata[32]), polypis referta[33]), venae turgentes varicosae[34]), anevrysmata carotidis internae[35]), haemorrhagiae[36]), — *cerebrum* specifice gravius[37]), volumine imminutum[38]), foetidum[39]), phosphoro orba-

28) Greding l. c. p. 298 (praecipue in melancholicis).

29) Greding l. c. Günz prolusio III. de cerebro. Lips. 1744.

30) Jones l. c. Stark's *klin. Bemerk.* Marshal l. c. Bayle l. c.

31) Simons in *Lond. med. Journ. Vol.* 6. p. 159.

32) Marshal l. c. 33) Bader obs. 41.

34) Ballonius paradigmata. No. 184. Bang Act. soc. Havn. Vol. I. p. 100.

35) Blane in *Transact. of a society for the improvement of med. knowledge. Vol.* 2. p. 192. v. *Samml. auserl. Abh. für pr. Aerzte.* 20. *B.* p. 559. Hodgson *a treatise on the diseases of arteries and veins.* p. 178.

36) Esquirol *apoplexie suivie de paralysie et de démence, par épanchement considérable de sang entre la dure-mère et l'arachnoide.* Sedillot *Récueil périod. de la soc. de méd. de Paris. T.* 64 (*seconde serie T.* 3). p. 350. *Mémoire sur l'hémorrhagie de la couche corticale du cerveau. Révue médicale* 1827. *Mars.* p. 402.

37) Meckel l. c.

38) Willis anat. cerebri. c. 3 (in fatuo). Cruveilhier l. c.

39) Greding l. c. p. 306 (inter 39 maniacos saevientes, 4 erant, quorum cerebrum intolerabilem foetorem exhalabat, etsi ceterum normale).

orbatum [40]), coloris brunei, coerulei et nigricantis [41]), mollissimum [42]), pultaceum [43]), lardaceum [44]), coreaceum [45]), durum [46]), tenax [47]), callosum [48]), siccum [49]), ossificatum [50]), exulceratum [51]), cum tumoribus scirrhosis [52]), steatomatosis [53]),

40) Del - Bue *annalisi della massa cerebrale d'un maniaco furioso. Roma* 1826.

41) Morgagni op. c. Epist. VIII. 9. Epist. IX. 20. Soemmerring *Hirnlehre*. §. 29.

42) Lentin *Beobachtungen* p. 113. Bayle l. c.

43) Greding l. c. p. 308 (Inter 100 casus, praesertim maniaco - epilepticorum 51 exempla). Haller l. c. p. 571. Neumann l. c.

44) *Neue allgem. deutsche Bibl.* 81. *B.* p. 339.

45) Neumann l. c. 46) Marshal l. c.

47) Plencic act. et obs. med. p. 179.

48) Act. med. Berol. dec. I. Vol. 7. p. 88. 90. dec. II. Vol. 3. p. 41. 42.

49) Heer apud Lieutaud hist. anat. med. lib. III. sect. 2. obs. 77. T. II. p. 333.

50) Domeier in *Journ. d. ausländ. Liter. v.* Hufeland, Schreger *u.* Harless. 1. *B.* p. 258 (In mania prius furibunda, dein miti, ac demum immobilitate fere universali stipata). Analysis chemica cerebri ossificati exstat in *Annales de chimie et phys. Octobr.* 1829. p. 333.

51) Bauhin in Bonet. sepulchr. lib. I. sect. 15. obs. 18. p. 311 (in dextro hemisphaerio juvenis diu melancholici et paralytici). Platner instit. chirurg. p. 334. Marshal l. c. Atque hic ex doctrina de phthisi encephalica ad memoriam revocare juvabit, magnam cerebri jacturam sine laesione facultatum animi exstare posse, quod et Duncan confirmat in *The Edinburgh med. and surgical journ. No.* 78. *July* 1821.

tosis [53]), concrementis calculosis [54]), osseis [55]), vermibus [56]), gangraenosum [57]), saepe non mutatum [58]), — *corpus callosum* induratum [59]), cum hydatide [60]); — *ventriculi anteriores* dilatati [61]), angustati [62]), exsiccati [63]), vel saltem vacui [64]), sero

52) Loder obs. tumor. scirrhosi in basi cranii reperti, cui est adjuncta disquisitio de vero olfactus organo. Jen. 1779 (In mania sat miti et epilepsia cum deleto olfactu et visu. Incumbebat tumor ponderis unciae fere semis laminae cribrosae ossis ethmoidei).

53) Plater obs. p. 13. Engel in Schmucker's *vermischte Schriften* 1. *B.* p. 274. Neumann l. c. Etiam tumores scirrhosos in cerebro sine mania latitare posse inter alias observationes Otto (*zweite Samml. seltener Beobachtungen* etc. *Breslau* 1824. *No.* 35) docent.

54) Walter obs. anat. p. 42. *Anat. Museum.* 1. *B. No.* 310. p. 156 (In femina maniaca ad internum latus nervi optici sub transitu ejus per foramen opticum). Kerkring specileg. anat. obs. 35. p. 76. Tab. XV. (Calculus albus ponderis granorum tredecim in cerebro pueri fatui).

55) Walter l. c. No. 291 (In viro mania miti laborante, in sinistro hemisphaerio linearum sex longitudinis, totidem latitudinis). Smith in *Medical observat. and inquiries Vol. VI.*

56) Bonet l. c. obs. 5.

57) Greding l. c. p. 323 (In maniaco furibundo).

58) Baillie *neue Bemerkungen* etc. p. 475.

59) Mursinna *Beobacht.* 1. *B.* p. 131.

60) Lorry op. c. 1. *B.* p. 132. Neumann l. c.

61) Greding l. c. p. 309 (In plurimis furibundis).

62) Greding l. c. p. 310. 317 et 326.

sero repleti[65]), *ventriculus tertius* dictis similis et infundibulum clausum[66]), *ventriculus quartus* amplus, ut digiti phalangem admitteret[67]), figurae abnormis fere triangularis[68]), *valvula cerebri* a ventriculo quarto adeo distans, ut eum apertum relinqueret[69]), *eminentia quadrigemina* valde complanata, flaccida, vix conspicua[70]), *glandula pinealis* corrugata, ex flavo brunea, lapillis repleta[71]); — *plexus choroidei* candidi[72]), sanguine turgentes[73]), hydatidibus referti[74]), cum annexis glandulis[75]), calculo[76]), *septum lucidum* indura-

tum[77]),

63) Morgagni epist. IV. 9. 13. VIII. 9 (In minori malo). Greding l. c. p. 311 (In plurimis furibundis).

64) Greding l. c. p. 311 (In quinque melancholicis).

65) Riverii opp. med. Genev. 1737. p. 437. Morgagni Ep. IX. 3. Greding l. c. p. 311. 312. 313. 317.

66) Greding l. c. p. 322. (A firma membrana in maniaco saeviente).

67) Greding l. c. p. 326. 68) Idem l. c. p. 327.

69) Idem l. c. p. 322. 70) Idem l. c. p. 321 (In fatuo).

71) Günz prolusio de lapillis glandulae pinealis in quinque mente alienatis inventis. Lips. 1753. V. Haller collect. diss. P. I. No. 15.

72) Marshal l. c.

73) Duverney oeuvres anatom. T. 1. p. 41 (Praesertim in mania saeviente). Lieutaud l. c. obs. 123. Greding l. c. p. 314 (Etiam in melancholicis et fatuis).

74) Greding l. c. 2. B. p. 314 (In 96 maniacis furibundis et in 24 melancholicis).

75) Morgagni epist. VIII. 2.

76) Walter museum anat. T. I. p. 155. No. 309 (In fatua).

tum [77]), *thalami optici* parvuli et inter se distantes [78]), concreti, antrorsum separati, sed retrorsum corticali substantiae juncti et corporibus striatis commixti [79]); *corpus striatum* sine striis et ex substantia medullari, quam cinerea circumdabat, compositum [80]), durum, ut forfice, quin laceretur, attolli potuerit [81]); *pons Varolii* disruptus [82]); — *cerebellum* ex minori laminarum copia compositum [83]), tentorio deficiente a cerebro compressum [84]), cum concremento osseo [85]), calculo [86]); — *medulla oblongata* duritiei tendinosae [87]), tubercu-

77) Meckel l. c.

78) Greding l. c. p. 312 (In duobus fatuis).

79) Idem l. c. p. 322 (In mania saeviente cum epilepsia).

80) Metzger *vermischte Schriften. Königsb.* 1782. 1. *B.* p. 53.

81) Meckel l. c. (In femina diu melancholica).

82) Auenbrugger *über die stille Wuth.*

83) Malacarne *neuro-encefalotomia. Pavia* 1791. p. 7 (*Contendit*, se in cerebello fatui solum 300 laminas numerasse, cum illud sani 800 habeat). Neumann l. c.

84) D. Gilbert in *The Western med. and phys. journ.* 1828. *January.* Vitia autem similia, animi facultatibus perstantibus, obvenire testatur Carlisle in *Transact. of the society for improvement of medical and surgical knowledge.* p. 212.

85) Greding in Ludwigii advers. med. pract. Vol. III. p. 657.

86) Greding op. c. 2. *B.* p. 475.

87) Hoppengaertner in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1. *B.* p. 521.

berculis obsessa [88]), origines nervorum firmae nimia [89]), *specus vertebralis* sero repletus [90]), et *nervus sympathicus magnus* praeter modum evolutus [91]).

3. *Cavitas pectoris* exhibuit: *costas* emollitas [92]), *mediastinum* et *pleuram* fluido flavo gelatinoso cooperta [93]), *pericardium* inflammatum et sero purulento repletum [94]), *cor* [95]) aridum, exsuccum [96]), cum pituita [97]), polypo [98]), apostemate auriculae dextrae [99]) et adhaesione cum pericardio [100]), anevyrsma subclaviae [101]), calculum in

Vitia reliq. cavitatum.

88) Home l. c. p. 270. 89) Marshal l. c.

90) Marshal l. c.

91) *Ungewöhnliche Entwicklung des grossen sympathischen Nervens, welche man in den Leichnamen von Personen entdeckt hat, die an Blödsinn verstorben sind. Von* Pinel. Ex *Nouveau Journ. de méd.* 1819. *Août* in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1820. *Nov.* p. 118.

92) Morgagni epist. XVIII. art. 25. Epist. XXVI. 5. Greding l. c. p. 332.

93) Greding l. c. 1. *B.* p. 339 (In duobus maniacis).

94) Soemmerring in not. ad Baillie. not. 1 (In aegro nostalgia et maniae accessibus laborante). Marshal l. c.

95) De vitiorum cordis in maniacis (et in sontibus) frequentis lege Nasse in Horn's *Archiv für med. Erfahr.* 1817. et Amelung in Nasse's *Jahrb. für Anthropologie und zur Pathologie etc. des Irreseyns. B.* 1. p. 34.

96) Bonet sepulchr. lib. I. sect. 9. obs. 5. 8. Marshal l. c.

97) Idem obs. 13. 98) Idem obs. 35.

99) Cruikshank's *neueste Beyträge.* 100) Baile l. c.

101) Bonet l. c. obs. 38.

in *aorta*[102]), *pulmones* flaccidos, tuberculosos[103]), exsiccatos[104]), eorum lobum dextrum inferiorem in vesicam liquido quodam repletam, degeneratum[105]), ulcus diaphragmatis[106]). *Cavitas abdominis* includebat: vitia *omenti*[107]), *mesenterium* cum steatomate[108]) et glandulis scirrhosis[109]), viscera abdominalia in unam massam concreta[110]), scirrhum *pylori*[111]), *ventriculum* corporibus extraneis repletum *), *intestina* inflammata[112]), angusta[113]) et *coli transversi* situm abnormem[114]), *pan-*

102) Chifflet observat. Paris. 1611. Marshal l. c.
103) Greding l. c. 1. *B.* p. 330—350. Bayle l. c.
104) Swieten l. c. §. 1121. Greding l. c. p. 341.
105) Greding apud Ludwig op. c. Vol. II. Part. III. p. 622.
106) Meckel l. c. p. 88 (In maniaco saeviente).
107) Bonet l. c. obs. 39.
108) Tulpius obs. med. lib. II. c. 33. p. 147.
109) Bonet l. c. obs. 33. 40.
110) J. H. Schulze et Fr. W. Brune l. c.
111) Bonet l. c. obs. 33.
*) *Med. Jahrb. des k. k. Oesterreich. Staates. Neue Folge. B.* 1. *St.* 2. p. 184 („7, 1½ *Zoll lange oxydirte Lattennägel;* 33 *zwey Zoll lange und* 49 *kleine eiserne Nägel;* 3 *Stücke gewundenen Eisendraht; eine Zoll lange, federspuldicke eiserne Schraube, die Hälfte einer gewöhnlichen Strickznadel;* 2 *eiserne Pfeifenräumer;* 1 *messingenes Heiligenbild; eine viereckige messingene Hutschnalle;* 1 *zwey Zoll langes Stück einer Messerklinge*").
112) Bayle l. c.
113) Müller l. c. Sieberoundi *Beschreibung einiger Abnormitäten, die sich an dem Darmkanal eines erhäng-*

pancreas scirrhosum [115]), cum calculis [116]), *hepar* justo majus, cum *vesicula fellea* rubicundâ [117]), bile orbatâ [118]), eâque tenaci nigerrima repleta [119]), cor-

ten Mannes fanden; mit der Epicrise und einem Anhange über Darmkanal-Verengerung in einem andern Falle. Harless *Rheinisch-Westphäl. Jahrb. der Med. und Chir. B.* 8. *H.* 2. p. 52. Pfeuffer *Nachtrag zu meinem Tagebuch über die Geisteszerrüttung der Gräfin N. nebst Sectionsbericht.* Horn's *Archiv für med. Erfahr.* 1826. *Mai, Jun.* p. 410.

114) Esquirol *observations sur le déplacement du colon transverse dans l'aliénation mentale. Biblioth. médicale.* 1818. *Septembre. Ouvertures des corps aliénés qui présentent le colon transverse dans une direction perpendiculaire et son extremité splénique descendue derrière le pubis.* Sedillot *recueil périod. de la soc. de méd. de Paris T.* 62 (*serie* 2. *T.* 1) p. 341. *T.* 63 (*Serie* 2. *T.* 2) p. 176. 289. Hirz *Wahnsinn, welcher mit Selbstentleibung endigte, Folge der normwidrigen Lage des Quergrimmdarms.* Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1820. *Mai.* p. 29.

115) Heister *Wahrnehmung.* 1. *B. No.* 382. Ejusd. Dissectio duorum cadaverum melancholicorum, qui aquae submersione sibimet ipsis mortem intulerant; ubi inprimis quaedam singularia curiosa circa ductus felleos cysticos, et pancreas describuntur. Ephem. acad. nat. cur. cent. 5 et 6. p. 242.

116) Commerc. liter. Norimb. 1742.

117) Marcard *medicinische Versuche* 2. *B.*

118) Widemann in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 8. *B.* p. 383.

119) Greding apud Ludwig l. c. Vol. III. P. I. Nietzki elem. physiol. universal. Lausann. 1784.

corpusculum extraneum [120]) calculosque [121]) continente et affectiones plexuum nervorum [122]). In *pelvi* obveniebant: *uterus* scirrhosus [123]), *ovarium* cum steatomate piloso [124]) et hydatidibus [125]). Nec *marium partes genitales* semper juxta normam constituta cernuntur [126]).

§. CVIII.

C a u s s a e.

Praedisponentes. 1. *Caussae praedisponentes* (quae etiam per se manias saepius excitare valent) quaeruntur: in climate [1]), anni tempore [2]), constitutione

120) Widemann l. c. 121) Bayle l. c.

122) Bichat *anatom. générale. T.* 1. p. 225.

123) Oberteuffer in Stark's *Archiv f. d. Geburtshülfe.* 1. *B.* p. 681.

124) Buddeus in Miscell. Berol. T. III. p. 16.

125) Commerc. liter. Norimb. l. c.

126) A. Ch. Tebesius dissectio melancholici lethargo tandem mortui, miram genitalium conformationem habentis. Ephem. acad. nat. cur. cent. 3 et 4. p. 279.

1) Fodéré *discours sur l'influence de l'air humide sur l'entendement humain.* Th. Forster *observations of the influence of atmosphere on human health particularly insanity. Lond.* 1817. Ejusd. *Observations on insanity being a supplement* etc. *Lond.* 1817. J. Rehmann *Bemerkungen über die Ursachen des endemischen Wahnsinn's im Schwarzwalde.* Harless *Rheinisch-Westphälische Jahrbücher* 1819. *B.* 1. *Heft* 1. p. 1. Ne vero frequentiam solito majorem maniae una alterave in regione praepostere *climati* adscribas! Potest enim illa a plurimis caussis adventitiis pendere. Sic

tione epidemica [3]), aetate [4]), sexu [5]), evolutione imper-

fertur mania in pago Belgiae *Gheel* endemica (C. M. Andrée *neuester Zustand der vorzüglichsten Spitäler und Armen-Anstalten einiger Hauptorte des Inn- und Auslandes. Leipz.* 1810. *B.* 2. p. 49. Esquirol in Omodei *annali universali di medicina* 1822. *T.* 22. p. 127. et Gerson *Magaz. der ausländ. Liter. der gesammten Heilkunde* 1822. *B.* 4. p. 167) ac revera vix ibi domus reperitur sine aegro illo morbo laborante; ast solum propterea quod maniaci illuc curationis gratia transferuntur. *Novocomii* et *Bergamo* mania, habita ratione numeri incolarum, crebrius quam in aliis Insubriae urbibus obvenit. Si vero propius in causas tristis illius phaenomeni inquiratur, non clima, sed matrimonia inter familias mania haereditario jure mulctatas, inculpanda esse, ex eo palam fit, quod morbus dumtaxat in familiis nobilioribus solito frequentius obvenit, neutiquam apud vulgum a conjugiis imparibus minus alienum. Meae hac in re observationes plane cum illis Burrows (*commentaries* etc.) et Black (*über das häufige Vorkommen des Wahnsinnes und der erblichen Verrücktheit in England.* Vid. Erhard *med. chir. Zeitung* 1827. *B.* 3. *No.* 76. p. 415) convenire, gaudeo.

2) *Aestatem* praecipue maniis favere, praeter quotidianam experientiam et dictum comprobat: „Cum faba florescit, stultorum insania crescit." Hippocrates *ver* et *autumnum* accusavit (apb. 20 et 22), quod praecipue de mania periodica valere videtur. Aretaeus saltem affirmat: „qui penitus soluti mania videbantur, aut *vernum tempus*, aut error in victu, aut ira, maniam revocavit." Schulze duo maniarum exempla sex menses durantium narrat, quorum aegrorum unus per hiemem, alter per aestatem laborabat. Reil l. c.

imperfecta ossium capitis [6]) et sensuum, epochâ puber-

p. 385. Esquirol *Dictionnaire* l. c. p. 166. et *della pazzia. Versione* Calvetti *cap.* 1. *Tav.* 1.

3) Eph. nat. cur. dec. III. ann. 5 et 6, append. p. 121. Quelmalz diss. de epidemica mentis alienatione. Lips. 1752. R. Powell *observations upon the comparative prevalence of insanity, at different periods. Medical transactions. Vol.* 4. p. 131. De furore uterino epidemico refert Stegmann in Hist. epid. Mansfeld. a. 1698. v. Sydenh. opp. T. II. p. 125. Esquirol *Dict.* p. 167. Sub certis anni constitutionibus inconsuetum aegrorum numerum ad gyrgathum Viennense affluxisse, dixi.

4) Teste Pinel (l. c. p. 456) in gyrgatho *Bicêtre* inter 71 aegros nullus erat, qui morbum ante pubertatem contraxerat. Contraxerunt autem eum tres ab anno 15 ad 20, — viginti tres ab ann. 20 ad 30, — quindecim ab ann. 30 ad 40; totidem ab ann. 40 ad 50; novem ab ann. 50 ad 60, et sex ab ann. 60. et ultra. Esquirol de *infante* octo annorum maniaco loquitur (*Dict.* p. 168. 170. et *della pazzia. cap.* 1. *Tavol.* 2). De *puero* decem annorum maniaco alibi narravi (Jos. Frank's *Reise nach Paris, Lond.* etc. *Th.* 2. *Wien* 1816. p. 253). De *senum* mania vid. Platner progr. de mania senili occulta. Lips. 1806.

5) In singulis a me visitatis gyrgathis numerus feminarum illum marium excedebat. Sic et apud Esquirol (*Dict.* p. 171—173. et *della pazzia. cap.* 1. *Tavol.* 3). Contrariam interdum rationem exstare elucet ex *The medical recorder of med. and surgery. Philadelph.* 1824. *Jun.* Burrow's (l. c.) asserit mares frequentius quam feminas mania laborare, exceptis tamen urbibus majoribus.

6) Pinel l. c. p. 73 (Praecipue in idiotismo).

pubertatis [7]), menstruatione [8]), graviditate [9]), puerperio [10]), cessatione catameniorum [11]), vitiis haeredi–

7) Hac sub periodo, praesertim in sexu sequiori, caussas maniarum maxime aditum invenire, expertus sum. Haly (theor. lib. IX. c. 7) idem de mania phantastica contenderat.

8) Perfect l. c. obs. 50. Pinel p. 49.

9) J. Ae. Euth de muliere aliàs mente sana, gravida demente. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 2. 1694. p. 10. Fl. Caldani *osservazioni anatomiche. Mem.* 2. *Osserv.* 1. in *Memor. della Società Italiana. T.* 16. *P.* 2. p. 119. Hufeland 7. *B.* 2. *St.* p. 166 (maniae saevientis, graviditatem constanter comitantis, narratur exemplum). Jahn *Klinik der chronisch. Krankheiten. Erfurt* 1815. 2. *Abschnitt.*

10) J. G. Hoyer de delirio melancholico haereditario post puerperium. Acta acad. nat. cur. Vol. 5. p. 261. Berger diss. de puerperarum mania et melancholia. Goett. 1745. Rascher diss. de mania et melancholia puerperar. Erf. 1794. Bang Act. R. soc. Havn. Vol. I. p. 15. Vol. II. p. 52. Perfect l. c. p. 99. Esquirol *observations sur l'aliénation mentale à la suite des couches, pendant et après l'allaitement.* Sedillot *recueil périod. de la soc. de méd. de Paris T.* 62 (*Serie* 2. *T.* 1) p. 137. 145. 148. et Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1820. *Mai.* p. 110. Gooch in *Medical transactions. Vol.* 6. 1820. et Omodei *annali universali di medicina. Vol.* 24. 1822. p. 118. Oosterloo diss. de mania puerperali. Gröning. 1822. Berndt *Bemerkungen über die Natur und Behandlung der* mania puerperalis *u. von dem Gebrauche des Kampfers in derselben mit Beyfügung einiger Krankengeschichten.* Hufeland l. c. 1828. *Novembr.* p. 1. Barth *ein*

reditariis [12]) et congenitis [13]), affectionibus glandularum [14]), temperamentis corporisque constitutionibus [15]), educatione [16]), animi cultura [17]), imagi-

Fall von plötzlicher nach Entbindung entstandener mania transitoria. Henke *Zeitschrift für die gerichtl. Arzneywissenschaft.* 8. *Jahrg.* 1828. *Heft* 1. *No.* 7.

11) Perfect l. c. obs. 20. 21. 35. 44. Pinel l. c. p. 51.

12) Greding l. c. No. 6. Perfect l. c. No. 42. 54. 55. 64. 75. 76. 77. 95. 100. 101. 104. 105. Exemplum maniae per tres generationes *in solis individuis sexus feminei* propagatae habeo. Esquirol *Dict.* p. 189. *Della pazzia. cap.* 1. *Tavol.* 7.

13) Esquirol *Dict.* p. 190.

14) Schenk obs. lib. I. No. 262. Magna pars maniacorum, quorum curam suscepi, in prima juventute tumoribus glandularum, praesertim circa collum subjecta erat.

15) Temperamentum quodcunque, cujus character fortiter expressus est, inprimis si cum constitutione corporis illud suffulciente cohaereat, quandam ad manias designat dispositionem. Sic temperamentum sanguineum in hominibus plethoricis et robustis, ad *maniam saevientem*, — temperamentum cholericum in hominibus parum sensibilibus ad *fatuitatem* etc. disponere solent. Observante Pinelio (l. c. p. 141), qui crinibus fulvis instructi sunt (*blondins*), ad M. fatuam (*dementiam Pinelii*), qui castaneis (*châtains*), ad manias suaviter decurrentes; et qui (potissimum inter mares) crinibus nigris, ad M. saevientem inclinant. Cfr. Esquirol *Dict.* p. 175.

16) Homines ingenio mediocri, animi pathematibus modicis et inclinationibus sanis instructi, et singulis facultatibus cum animi tum corporis harmoniam exhi-

imaginatione ardente [18]), habitu animi [19]), vitae ratione [20]), attentione constanter uni eidemque objecto addicta [21]), muneribus et officiis [22]).

2. *Caus-*

bentibus quaecunque sub educatione plus minus prosperare solent. Non ita homines in una alterąve animi aut corporis facultate sive excellentes, sive deficientes. Hic enim quoties in educatione committitur error, quo dispositio eminens, vel deficiens non reprimitur vel excitatur: toties maniis sternitur via. Si imaginatio excellat, fabulas aniles de spectris maximum afferunt damnum.

17) Barbaros maniae vix subjectos esse constat ex Kantio (*Samml. einiger bisher unbekannt gebliebener (kantischer) Schriften, herausgeg. v.* Rink. *Königsb.* 1800. p. 50) et Cox (l. c. p. VIII), Esquirol (*Dict.* p. 179) et Madden *travels in Turkey, Egypt, Nubia* etc. *in the year* 1824—27. *Lond.* 1829. Cfr. Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1830. *Mai.* p. 121.

18) Hautin ergo melancholia imaginationis effectus. Paris. 1610. Probst de phantasia ejusque per melancholiam adfectione. Berol. 1654. Muratori *della forza della fantasia umana. Venezia* 1745. *Parma* 1770.

19) Inclinationes depravatae tum physicae tum morales, nisi frenum iis mature injiciatur, ad potiores caussas praedisponentes maniarum spectant. Loquor de crapula, pica, luxuria, nec non de philautia, superbia, vanitate, ostentatione, diffidentia, avaritie, feritate, credulitate, loquacitate, timiditate, iracundia etc.

20) Vita irregularis, quam *ultima societatis classis*, praecipue in urbibus majoribus crapulam inter et rixas ducit, valdopere ad manias praedisponit. Idem apud homines ordinis superioris efficit consuetudo pastum sine regula sumendi, horis indeterminatis somno prae-

Excitantes.

2. *Caussis excitantibus* adnumerantur: morsus

sertim diurno indulgendi, per integros noctes vigilandi, lusui chartarum, lectioni librorum imaginationem exaltantium, obscenorum vacandi, et similia. Periculosus quoque est transitus e vita activa ad passivam. ESQUIROL *Dict.* p. 180—182. *Della pazzia, cap.* 1. *Tavol.* 5.

21) COX l. c. p. 17. ESQUIROL l. c. p. 176.

22) Munera et officia, quae imaginationem intendunt, evidenter maniis viam sternere solent. Mirum hinc non est, si gyrgsthi maxima ex parte sacerdotibus, pictoribus, sculptoribus, musicis, poëtis etc. repleantur; sique status militaris, utpote honoris sensu, qui saepe nimis laeditur, ductus, permulta maniarum exempla offerat. De quo argumento legantur: ESQUIROL *Dict.* p. 177—178. FALRET *recherches statistiques dans le département de la Seine, depuis* 1801 *jusqu'au* 1. *Janvier* 1828 *sur le nombre des aliénés, et depuis* 1813 *jusqu'à la même époque sur les causes physiques et morales des maladies mentales, suivies de la statistique des suicides et des morts subites dans le département de la Seine, depuis* 1794 *jusqu'en* 1824 *inclusivement.* Vide *Auszüge der Parisischen heilk. Statistik* in GERSON'S *Magaz. der ausl. Literat. der gesammt. Heilk.* 1827. *Nov. Decembr.* p. 406. C. VAISIN *des causes physiques et morales des maladies mentales et de quelques autres affections nerveuses, tel que l'hystérie, la nymphomanie et le satyriasis. Paris* 1826. CHABROL *recherches statistiques sur la ville de Paris et le département de la Seine* etc. (Articulus hujus operis manias respiciens legitur ex *Journal des debats* in *Allgemeine Zeitung* 1826 *Beylage No.* 330. p. 1318).

sus conscientiae [23]), vota temeraria [24]), tentationes [25]), fanatismus [26]), revolutiones politicae [27]), fortu-

23) Felicissima vitae humanae momenta, modo illicito empta, morsu conscientiae venenantur. Poena ista secreta aeque ac atrocissima vitiorum et criminum praecipue melancholiis ansam porrigit. Religio christiana, et, ut reor, maxime Catholica Romana, fragilitatis generis humani prae alia memor, poenitenti manus auxiliares tendit, paceque divina animum sincerum perfundit. Quoties igitur ea contrarie agere videtur, id solum administris, genio religionis non imbutis, vel peccatorum imbecillitati tribuendum. Loquor de sermonibus sacris et confessione utpote maniarum causas excitante. Cfr. Pinel (l. c. p. 43) de sic dictis matrimoniis republicanis disserens, et Cox (l. c. p. 27) de aliis exercitiis religiosis.

24) Vota in aetate adeo tenera aliquando emittuntur, ut, mutata serius corporis compagine, nonnisi cum valetudinis detrimento sustineri possint. Nil vero magis inde laeditur, quam animi facultates, qua de se legatur Pinel l. c. p. 31.

25) Conflictus inter inclinationes physicas pathemataque animi, ac observantiam officiorum religiosorum civicorumque, dispositos haud raro ad manias impellit, unde Machiavelli vere asserit: felicitatem hominum potissimum ex eo detrimentum capere, quod ipsi neque plane honesti, neque plane depravati esse sciant.

26) Perfect l. c. obs. 23. 38. 59. 66. 67. 68. 69—71. 92. Justi *Elisabeth die Heilige, Landgräfin v. Thüringen. Zürich* 1797. Brissot *Reisen durch die nordamerikan. Staaten.* 2. *B.* p. 245. M. Hudtwalcker *über den Einfluss des sogenannten Mysticismus und der religiösen Schwärmerey auf das Ueberhandnehmen der Geistes-*

fortuna [28]), gaudium [29]), recordatio temporum felicium [30]), spes frustrata [31]), lusus [32]), infortunia [33]),

krankheiten und des Selbstmordes, besonders in Hamburg. Hamb. 1827. Inter 50,000 *Quakers*, quos Britannia complectitur, ann. 1803, quinquaginta maniaci numerabantur. V. op. meum *Reise nach Paris, London* etc. 2. *Th.* p. 181. *Bibliorum lectio*, testante Cox (l. c. p. 73), locum hic meretur, quae, si in manus hominum veniat, qui verbum Dei interpretari nequeunt, non solum *sectis* sine numero, sed aliquando et *mentis alienationi* ansam necessario porrigere debet. Intellexit id jam dudum St. *Ecclesia Romana*, Bibliorum lectionum iis tantum permittendo, qui eam intelligere valent (Cfr. Regula quarta praefixa Indici ex decreto concil. Trident. peracto et Bellarminus de verbo Dei. lib. II. c. 15 et 16). Quid igitur de *mania biblica*, nostris temporibus grassante, cogitandum erit?

27) Esquirol l. c. p. 182—183. habita simul ratione depravationis morum.

28) Forte id nemo crederet, cum aevo nostro plebejos sine apertis maniae indiciis, thronum ascendisse viderimus.

29) Duo maniae exempla inde enarrat Burrow's *comment.* etc.

30) — *Nessun maggior dolore,*
Che ricordarsi del tempo felice
Nella miseria.

Dante.

31) Spes, gaudii anticipati species, unius imaginationis soboles, inprimis si pro objecto superbiam aut vanitatem agnoscat, ac frustretur, saepe saepius maniam, praesertim chimaeram, excitat.

32) Nec excepta *die Lotterie*, monente Erhard in Wagners *Beyträge.* 1. *B.* p. 122.

nia [33]), amor [34]), zelotypia [35]), res matrimoniales et domesticae male incedentes [36]), fastus [37]), pudor [38]), timor [39]), terror [40]), ira [41]), verbo animi

33) Ut incendia, naufragia, bella, rapinae, ruinae rei familiaris etc., quibus *Irus* fit subito, qui modo *Croesus* erat. Cfr. Perfect l. c. p. 1.

34) Cael. Aurelian. p. 326. Bartholinus l. c. cent. II. No. 69. Riedlin l. c. 1700. ann. p. 375. Schenk obs. lib. I. No. 268. Lanzoni Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 10. 1691. p. 219. aliique multi, ut infra dicam, non indiscriminatim admittendi.

35) Plater obs. lib. I. p. 83. Meyer in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 19. *B.* 2. *St.* p. 60. Pinel l. c. p. 48.

36) Perfect l. c. p. 6. G. Roux *histoire d'un idiotisme, produit par des affections morales.* Sedillot *rec. périod. de la soc. de médec. de Paris. T.* 54. p. 312. *T.* 57. p. 421.

37) J. G. Hoyer de mania haereditaria incurabili a fastu. Miscell. acad. nat. cur. cent. 5 et 6. p. 329. S. Schultz de amentia melancholica ex fastu orta singularia aliquot exempla, cum addendis G. Dethardino. Ibid. dec. I. a. 3. 1672. p. 284. dec. III. a. 7 et 8. 1699 et 1700. append. p. 75.

38) Riedlin l. c. p. 885. Puella innocens, furtim in lupanarium introducta insanivit, referente Pinel l. c. p. 27. Aliae virgines prima matrimonii nocte insanae evaserunt. Esquirol *Dict.* p. 191.

39) *Timor imminentis maniae periculi* peculiari attentione dignus est. Excruciantur eo potissimum homines, quorum in familiis diri hujus morbi exempla occurrunt, nec forsa a veritate valde alienum foret contendere, timorem istum quandoque plus ipsâ hereditariâ dispositione efficere.

animi pathemata [42]), studia [43]), res imaginationem ferientes [44]), vigiliae [45]), motus nimius [46]), quies [47]),

40) G. T. Dürr conditura cadaveris et subsequens mania. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 8. 1689. p. 422. S. Ledel de amentia a terrore. Ibid. dec. III. a. 9 et 10. 1701—1705. p. 131. D. Crüger de melancholia et febre intermittente ex terrore. Ibid. dec. III. a. 2. 1694. p. 308. Cfr. Plater l. c. p. 57. Frid. Hoffmann consult. cent. I. N. 37. Pinel l. c. p. 185. Filium praefecti Lutetiae Parisiorum B*** ex adspectu patris a *Guilliotine* obtruncati, maniacum redditum ipse Viennae curavi. Judaeae Polonicae adstiti, quae in speculo sese intuens, proprium patrem nudum retro, linguam ludibrii gratia exserentem, cum conspexerit, adeo terrefacta est, ut in melancholiam incideret. Quales tristes effectus ludibria hujus generis producere possint, et exemplum in egregio diario politico: *Der österreich. Beobachter* 1816. *No.* 40, enarratum probat.

41) Cap. XX. §. LXXXVII. 2. Galen. 6. aphor. 23. Jam *Ajax*, cum arma *Achillis* obtinere non potuerit, prae ira maniacus evasit.

42) Ch. Laue *drey verschiedene* casus practici. *Samml. der med. Societät in Budissin.* p. 268. Esquirol *des passions considérées comme causes, symptômes, et moyens curatifs de l'aliénation mentale. Paris* 1805. *Della pazzia. cap.* 1. *Tavol.* 6.

43) Aristoteles (probl. I. §. 30) melancholiam, pro morbo virorum celebratae eruditionis et judicii declaravit. v. Smetius miscellan. p. 548. Hoffmann de delirio melancholico. Obs. 8. opp. III. p. 267. Perfect l. c. No. 10. 94.

44) E. c. Phantasmagoria, femina invisibilis. Esquirol

quies [47]), fames [48]), crapula [49]), sanguinis jactura [50]), ebrietas [51]), effluvia carbonum [52]), calor [53]),

Ggg 2 inso-

l. c. p. 177. neo spectacula theatralia excludenda. ibid. p. 229.

45) Dum scilicet mens passionum procellis concussa, objecta diu noctuque, nulla corpori concessa requie, animo versat. Cfr. CAEL. AURELIAN. p. 326.

46) TIMAEUS lib. I. c. 8.

47) REIL l. c. p. 84. 403. PINEL l. c. p. 32. 33.

48) BORELLI cent. III. obs. 18. SANTACRUX l. c. p. 39.

49) *Démence causée par une indigestion. Cas observé par Mr. J. DE SOUSA FERRAS in Mem. de mathemat. e phisica da acad. das scienc. de Lisboa. Vol. 2. Suppl. p. 21.*

50) G. CH. WINKLER de insania a venae sub lingua sectione cum addendis G. DETHARDINO. Ephem. acad. nat. cur. cent. 1 et 2. p. 190. De epilepsia et insania a venae-sectione sub lingua, cum addendis ROS. LENTILII. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 6 et 7. 1675 et 1676. p. 135. dec. III. a. 7 et 8. 1699. append. p. 134. P. ROMMEL loquelae, memoriae et rationis imbecillitas a venae-sectione. Ibid. dec. II. a. 5. 1686. p. 280. Plurimi etiam *transfusioni sanguinis* Parisiis subjecti, insaniverunt, unde haec operatio jussu Parlamenti prohibita fuit. v. DIONIS *cours des opérations de chirurgie.* p. 498.

51) CAEL. AURELIAN. p. 326. J. GRÜBEL de mania ex spiritus vini juniperini, ejusque olei abusu nimio. Miscell. acad. nat. curios. dec. III. a. 4. 1696. p. 202. J. M. VERDRIES de mania a vini abusu. Ephem. acad. nat. cur. cent. 3 et 4. p. 225. F. H. CLAUDER stupiditas a spiritus vini potu. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 8. 1689. p. 542. PERFECT l. c. No. 47. 56. 61.

insolatio [54]), forte luna [55]), frigus [56]), sudor oppressus [57]), castitas [58]), onania et coitus [59]), partus [60]),

Cox p. 160. op. origin. (Prolem saltem ebriosorum maniae subjectam esse contendit). Cfr. J. M. Staughton in *The Philadelphia journ. of the medical and physical sciences. By* Chapman *Vol.* 4. 1822.

52) Esquirol *della pazzia. cap.* 1. *sez.* 2.

53) P. A. Michelotti *observation sur une folie causée par la chaleur et les excès des liqueurs spiritueuses, guérie par des fréquentes saignées et des bains à la glace. Mém. de Paris a.* 1734. *hist.* 41.

54) Boerhaave prax. med. Vol. V. p. 51. Lorry op. c. 2. *B.* p. 80. Battie l. c. p. 47.

55) *De l'influence des nuits sur les maladies. Bruxelles* 1806. p. 231. Parkman l. c. Hoc saltem certe scio, tempora plenilunii maniacos fere sine exceptione inquietiores fieri.

56) Borellus cent. II. obs. 13. Milites exercitus *Napoleonis*, hieme ann. 1812. Vilnam reduces, crebro insaniverunt, vel saltem tali fatuitate laborabant, ut centum eorum coram uno alterove *Kosak*, arma projicerent; quod tamen non a solo frigore derivari debet. Cfr. Bietnitz apud Esquirol *Dict.* p. 165.

57) Lentilius miscell. T. I. p. 36. Perfect l. c. No. 24. 25 (Imperium constitutionis catarrhalis in manias patefaciens).

58) Eph. nat. cur. dec. I. ann. 2. obs. 151. Warliz de morb. bibl. p. 363. Plater (prax. med. lib. I. c. 3) de nobili femina alioquin honesta narrat, quae, ob morbum mariti diuturnum caste vivens, adeo insanivit, ut tam homines quam canes ad congressum verbis gestibusque turpissimis invitare non erubesceret. Panarolli (Pent. c. 3) de muliere refert, semper

tus [60]), lochiorum defectus [61]), metastasis lactea [62]), ipsa denique lactatio [63]), vitia abdominalia [64]), inpri-

extra graviditatis tempus libidinosissima et quaevis fomenta lasciviae impudicissime quaerente, donec utero gerebat, per illud enim tempus exemplar pudoris et prudentiae erat.

59) Schenk obs. lib. III. No. 263. Esquirol l. c. p. 179.

60) *Ueber die Einwirkung des Wehendrangs auf das Seelenorgan.* Niemeyer *Zeitschrift für Geburtshülfe und pr. Medic. B.* 1. *St.* 1. p. 158.

61) W. Th. Rau de lochiorum defectu plenario in quinque puerperis, tandem in maniam cum furore desinente. Act. acad. nat. cur. Vol. 9. p. 161.

62) Dürr in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 25. *B.* 2. *St.* p. 31. Chretien in *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte.* 22. *B.* 1. *St.* p. 48.

63) Stegmann *Seelenstörung mit der Milchabsonderung in ursachlicher Verbindung stehend.* Horn's *Archiv f. med. Erfahr.* 1824. *July, Aug.* p. 1 (casus secundus).

64) *Auszüge aus dem Tagebuche eines ausübenden Arztes.* 2. *Samml. No.* 10. Num observationes A. L. J. Bayle (*sur l'influence des phlegmasies gastro-intestinales chroniques, dans la production des maladies mentales, et sur celle des maladies mentales dans la production de ces phlegmasies. Revue médicale* 1827. *Août, Novembre*) solum, ut suspicor, mori diei, et non, ut malim, experientiae superstructae sint, tempus docebit. Ut ut sit, quid vitia abdominalia in mania, et praesertim in melancholia, excitanda valeant, jam dudum notum est, atque nuper ab Annesley (*researches into the causes, nature and treatment of the more prevalent diseases of India and of warm climates generally, Vol.* 2. *Lond.* 1828) comprobatum.

inprimis bilis [65]), flatus [66]), vermes [67]), intestini coli transversi situs abnormis [68]), morbi praegressi,

65) Riedlin obs. cent. III. No. 95. Forestus lib. X. obs. 21. 23. Baldinger *n. Magaz. 9. B.* p. 83. Pluries rejectâ vel pauca sed atra bile, paroxysmum maniae saevientis fractum vidi.

66) Fienus de flatibus. c. 20.

67) Ch. F. Paullini mania a vermibus. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 5. 1686. append. p. 77. Fr. Moller a lumbricis horrenda symptomata. Ibid. dec. II. a. 5. 1686. p. 41. Girardy *observations sur les maladies vermineuses, obs.* 2 *et* 3. Sedillot *recueil périod. de la soc. de méd. de Paris T.* 21. p. 149. Revolat *observations relatives à la variété des symptômes et à la complication de l'affection vermineuse avec différentes maladies. Obs.* 1. *Annales de médec. de la soc. de méd. pratique de Montpellier. T.* 4. *P. I.* p. 288. Vogel *Beobachtungen. No.* 20. Thuessink *Waarnemingen. No.* 24. *s.* Perfect l. c. obs. 53. Lentin memorabil. p. 138. In judaeia Lithuanis ascarides saepe delirium saeviens et taeniam melancholiam produxisse vidi.

68) Esquirol loco supra (§. CVII. 8 (114)) citato. Quam ceterum maniae jactatam caussam jure in dubium vocavit Krimmer (*senkrechte Lage des Queerdarmes ohne Wahnsinn* in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1821. *Junius.* p. 29) ad observationes provocans (apud Morgagni de sedib. et caus. morb. T. II. Epist. IV. 16. XVII. 35. Roth pathologia intestini Colon. Erlang. 1803. p. 11. Soemmerring *Anmerk. zu* Bailie's *Anat. des krankhaft. Baues No.* 36. p. 124. Henning in Hufeland's *Journ.* c. *B.* 8. *St.* 4.

gressi, ut febres intermittentes [69]), continuae [70]), coryza [71]), encephalitis [72]), apoplexia [73]), phthisis pulmonalis [74]), dentitio difficilis [75]), colica [76]), dysenseria cohibita [77]), erysipelas [78]), exanthemata [79]), impetigines [80]) retropulsa, haemorrhagiae consue-

Voigtel *Handb. der pathol. Anatom. B.* 2. p. 627) ubi situs intestini illius abnormis sine mania notatus est.

69) Sydenham obs. med. sect. I. c. 5 (post quartanam). Hagendorn cent. I. obs. 37. Baldinger l. c. 10. *B.* p. 76. Perfect l. c. No. 51 (Aliae intermittentes). Collin ann. med. III. p. 78.

70) Forestus lib. IV. obs. 27. Muzell lib. I. cas. 9. Rudolphi *schwed. Annalen. 1. Heft.* p. 62.

71) J. G. Volckamer ex obstructione narium. melanlancholia. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 5. 1686. p. 310.

72) Cap. III. §. XVII. 4. 73) Cap. V. §. XXVIII. 6.

74) Castel *exemple de manie, dépendante d'une affection chronique des poumons, et réflexions sur les causes prochaines de la manie.* Sedillot *rec. périod. de la soc. de médec. de Paris. T.* 56. p. 54.

75) Perfect l. c. p. 213. Pinel l. c. p. 71.

76) Fabr. Hildanus cent. IV. obs. 8. Burger in Horn's *Archiv.* 2. *B.* p. 348. Perfect l. c. No. 96.

77) Birnstiel *über die Ruhr.* p. 218. Horn's *Archiv.* 3. *B.* 1. *Heft.* p. 38.

78) Perfect l. c. No. 84.

79) G. Ch. Winckler de mania post variolas. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. ann. 6 et 7. obs. 93. Lentin *Beobacht.* p. 105.

80) C. Ch. Eckner de morbo melancholico, quem lichen in capite et facie primum obortus, deinde vero ad encephali nobiliores partes retrogressus, produxit, feli-

consuetae retentae [81]), pellagra [82]), plica rescissa [83]), ulcera praepostere sanata [84]), violentiae capiti

citer sanato. Nov. act. acad. nat. cur. T. 8. p. 108. V. Schad de foemina ex scabie in melancholiam desperatam incidente, lochiorum fluxu curata. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. s. 2. 1683. p. 417. Perfect l. c. No. 27. 85. Thilenius *med. chir. Bemerkung.* p. 236. Odier *manuel de méd. pratiq.* p. 184. Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 15. *B.* 2. *St.* p. 58. 26. *B.* 4. *St.* p. 110. Sibbern in Coll. soc. med. Havn. Vol. I. No. 11.

81) Ex epistaxi habituali suppressa maniam melancholicam ann. 1815. in clinico curavi. Eodem circiter tempore juvenem vidi, qui vix suppressâ epistaxi, cui narium polypus, feliciter operatus, ansam porrexerat, melancholicus redditus est; nisi forte hic excrescentia polyposa radicem in ipso encephalo habuerit, sicuti apud cl. Schaefferum contigisse lego (Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1816. *Jun.* p. 19—22). Quantum *haemorrhoidum suppressio* in manias excitandas influat, praeter copiosas proprias observationes, facta a Banoio (l. c. p. 23), Perfect (l. c. No. 3. 43. 79. 80) aliisque collecta, docent. Neo *lochiorum* et *menstruorum* suppressio, semper ut caussa solum praedisponens agit.

82) S. Liberali *lettera sulla natura flogistica (?) della mania pellagrosa.* Omodei *annali universali di medicina fasc.* 132. 137. Edit. 2. P. I. Vol. III. sect. II. cap. de Pellagra.

83) Ibid. Cap. de Plica. G. Ch. S. ab Hartenfels de mania ex plica Polonica abscissa lethali. Ephem. acad. nat. cur. cent. 1 et 2. p. 102.

84) Amatus Lusitanus cent. II. cur. 67. Forestus lib. X. obs. 24. Perfect l. c. No. 38. 68. 83. 282.

capiti illatae [85]), vulnera manus [86]), insecta [87]), convalescentia [88]), pharmaca [89]), philtra [90]), magneti-

85) Cael. Aurelian. p. 326. Hagendorn cent. I. obs. 36. Fr. Ortlob perpetuae infeniiae ex lapsu in caput notabile exemplum. Miscell. ecad. nat. cur. dec. I. e. 4 et 5. 1673 et 1674. p. 268. J. Lanzoni mania ex vulnere espitis curata. Acta ecad. nat. cur. Vol. I. p. 85. Willich in Baldinger's *n. Magazin.* 10. *B.* p. 107. Multiplici experientia edoctus sum, violentias externas cepiti infensas, haud rero primam sistere maniarum originem. Sic euram judaeae viginti quatnor ennorum habui, e biennio maniâ fatuâ laborantis. Nulla eeussa detegi potuerat; — quo primum autem de lapsu, contusione quaestionem institui, illico lux effulsit. Retulerunt nempe, aegram anno aetatis decimo retrorsum super caput eecidisse, et eb eo momento continuo de eephelaea, intereurrente vomitu conquestam esse, circe apparitionem menstruorum solitudinem quaesivisse, ec tandem absoluto primo pertu usum rationis amisisse. Cfr. Esquirol *Dict.* p. 190.

86) Riedlin de desipientia ex fuai parte manui dextrae infixa, ejusque curatione. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 2. 1694. p. 260.

87) Boerhaave (de morb. nerv. Vol. II) docet, insecte in euribus nidulantia, cum meniis eliquendo nexum habere.

88) Sydenham opusc. p. 100. 122. Wendelstaedt *Wahrnehmungen* 1. *B.* p. 35. Cfr. Edit. 2. P. I. Vol. I. sect. II. cap. V. §. XXXII.

89) G. Fr. Francus a Frankenau de mania gravi et immodica, daturee seminia exhibitione. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 3. 1695 et 1696. p. 302. M. B. Valentini menia eb esu belledonnae pro myrtillis. ibid. dec. II. e. 1691. p. 213.

gnetismus animalis [91]) et consuetudo cum maniacis [92]).

Proxima. 3. *Caussa proxima* morborum ubique obscura, hîc obscurissima. Quaerebatur in vitiosâ dispositione spirituum vaporibus melancholicis inquinatorum [93]); — in spirituum animalium opaca, crassa et tenebricosa dispositione cum depravatione phantasmatum [94]); — in spiritu vitae veneno mercurii infecto [95]); — in luna lumine vacua, saturno conjuncta, inprimis in horoscopo [96]); — in influxu diaboli [97]); — in fervida et ignea spirituum animalium qualitate [98]); — in aquarum cerebra-

90) Stalpart van der Wiel obs. rar. cent. post. part. pr. obs. 19. Wedel phys. med. sect. 3. c. 29. §. 2. Friderici de mania ex philtro. Jen. 1670.

91) In nonnullis saltem, dixerim ex officio, *clairvoyantes*, cum ex tripode quasi vaticinentur, ac ab aegrotis consilii gratia adeantur, evidentia vesaniarum signa percipere credo.

92) Reil *Fieberl.* l. c. p. 410. Michaelis (*med. pr. Bibl.* 1. *B.* 1. *St. Anhang*) de mania ex maniaci intuitu orta narrat. In plurimis gyrgathis custodes vix ab aegrotis distinguere potui; et inprimis chirurgus, in gyrgatho Vindobonensi quondam residens, habitum et gestus maniacorum induerat. Cfr. Esquirol *Dict.* p. 187.

93) Aristoteles L. de insomniis. c. 3.

94) Galen. III. de loc. affect.

95) Paracelsus T. I. c. 5. 96) Astrologorum secta.

97) V. Wierus cap. 25. lib. IV. c. 9. 10 et seq. lib. III. De lamiis.

98) Sennertus in institut. et prax. libr.

rebralium nimia elasticitate [99]; — in plethora cerebri [100]; — in sthenia [101], et maxime in peculiari exaltatione nervosa [102]. Ad nos quod spectat, rejectis quibuscunque hypothesibus circa intimam morbi naturam [103], id solum contendimus: *manias sistere genus morborum a reliquis morbis cerebri haud omnino diversum.* Rem ita se habere probat maniarum frequens origo ex encephalitide, apoplexia, probat societas quam saepe cum epilepsia, paralysi aliisque morbis eaedem ineunt, probat communis maniarum in alios morbos transitus, ne alia argumenta ex sequenti paragrapho elucentia anticipemus. Demonstrabimus enim, manias ex iisdem conditionibus morbosis pullulare, quae aliis aegritudinibus ansam porrigunt. Qua in re si triumphabimus, opinio absurda ac religioni et morali aeque adversa, *quae manias ex morbosa animae ipsius conditione derivat* [104], sponte corruet. Intel-

99) Erhard in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 14. *B.* 2. *St.* p. 85.

100) Cox l. c. p. 20 et 36. 101) Elem. med. Brunonis.

102) Pinel l. c. p. 155.

103) *Don* Pedro Garcia Brioso *del mecanismo, como se causa la mania. Memor. acad. de la R. Soc. de Sevilla. T.* 3. p. 361. De Beausobre *réflexions sur la nature et les causes de la folie. Mém. de Berlin* 1759. 1760. Autenrieth diss. de natura maniae. Tüb. 1806.

104) Quisnam sequentem propositionem Reilii (*Rhaps.* p. 9) sine indignatione perleget? „*Eine Faser im Gehirn erschlafft, und der in uns wohnende Götterfunke*

Intelligetur enim, in maniis solum *instrumenta*, quibus anima ad actionem suam in corpus exercendam utitur, labefactata esse. Quo posito, doctrina maniarum, vestem, quâ eam nonnulli inter recentiores induerunt [105]), deponet, ac in sphaeram

ist zu einem Feen-Mährchen geworden." Nec meliora docuit BROUSSAIS (op. c.) quem pulchre ad ordinem revocavit J. J. VIREY: *Examen de la doctrine médico-philosophique du matérialisme. Revue médicale Décembr.* 1828. p. 465. *Mars* 1829. p. 421 („*Etrange contraste! ceux qui, rendant l'homme une pure machine matérielle asservie à la fatalité, immolent notre libre arbitre et enchainent l'esprit dans le jeu automatique de son organisme, ceux-là se vantent de nous affranchir de tout préjugé et de toute erreur. Quiconque au contraire atteste la conscience universelle du genre humain, et tout ce qui nous relève à la liberté, à l'héroïsme de la vertu, à la dignité morale de notre nature, celui ne serait que fanatique ou superstitieux adorateur de chimères!*")

105) Benigne lector! Pervolve PINELII de maniis opus, detrahe casus nonnullos practicos, quos in curriculo hujus operis grato cum animo in usum duxi, et dic dein, si quod reliquum est, non magis cum fabulis milesiis, quam cum opere medico conveniat? Nimirum omnia inordinate PINELIUS scribens, basin rerum medicarum, anatomiam scilicet pathologicam, plane neglexit, aetiologiam physicam vix per transennam tetigit, ac materiae medicae infamiae fere notam inussit. Adde contemptum, quo de plerisque antecessoribus suis loquitur, adde silentium, quo classicum de maniis scriptorem LORRY praeterit, adde jactantiam, qua se veluti in fundatorem doctrinae maniarum eri-

ram aliorum morborum modeste redibit, et quidem cum evidenti aegrorum lucro [106]).

§. CIX.

Diagnosis.

1. Limites, qui sanitatem [1]) ipsamque sapientiam a stultitia separant, interdum adeo inter se confluunt, ut arduum evadat, eos rite determinare. Nisi tamen determinentur, in periculum, civibus gravissimas injurias inferendi, continuo incurrimus. Si videlicet in *diagnosi maniae* erres, praeter mala omni in morbo hac sub rerum positione expectanda, alia adhuc, prorsus peculiaria praesto sunt. Dum enim hominem praepostere pro maniaco declaras, si ille maniam, ut vel poenas, vel carceres, vel aliud periculum effugere pos- Illius momentum.

gere conatur etc. et judicium meum haud nimis invenies severum.

106) Coxius (l. c. p. 79) jam monuit, neglectum curae materialis, et tentamen directe in animam agendi, felici praxi in maniis obstare. Ac re quidem vera, nisi risum, misericordiam tamen conatus eorum, qui manias solo regimine psychico debellare student, ad lectos aegrorum excitant, ac simplices barbitonsores felicius hic quandoque per venae sectiones, emetica etc. incedunt, quam isti medici pseudo-philosophi chimaeris debellandis intenti, ac res obvias praetervehentes.

1) G. Parkman *analogie entre la santé et la folie.* Ex *London medical and physical journal No.* 234. in Sedillot *rec. périod. de la soc. de méd. de Paris, T.* 64 (*serie* 2. *T.* 3). p. 376.

possit, *simulaverit* [2]), leges defraudas et securitatem publicam periculo exponis; sin non, miserum privilegiis, quot quot sunt, civicis et libertate privabis, ac malorum ejus innumerabilium eris auctor. Contra ea si hominem de mania suspectum, vel ob id, quod morbum cum astutia *abscondere* sciat, vel quod obiter eum examinaveris, ut sanum absolvas, injuriis gravibus, quas aeger aut sibi aut aliis inferre poterit, tua onerabitur conscientia.

M. periodica. 2. Nullibi vero periculum in diagnosi maniarum errandi majus est, quam ubi in *lucidum intervallum maniae periodicae* incidimus. Hic enim aeger, ratione aliquando omnino gaudens, attamen eodem jure pro maniaco declaratur, quo ille, qui sub stadio apyrexiae febris intermittentis versatur, febre nihilominus laborare dicitur, aut epilepsiae obnoxius etiam extra paroxysmum pro epileptico habetur. Atque hic non de illa *mania periodica* loquimur, quae e febre intermittente larvata pullulat, sed de alia, cum hac nil commune habente et chronice, sub formis variis, praecipue autem sub ea maniae saevientis, per *paroxysmos*,

2) J. B. Mögling mutitas ex melancholia vel simulata rustici 12 annorum. Ephem. acad. nat. cur. cent. 9 et 10. p. 334. Alberti diss. de melancholia vera et simulata. Hal. 1743. *Ueber verstellte Krankheiten* in Froriep's *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B. 22. No. 9.* ex H. Marshal *hints to young medical officers of the army, on the examination of recruits respecting the feigned disabilities of soldiers.*

xysmos, concessa *quiete adumbratâ*, decurrente, de qua pulcherrime scripserunt Celsus [3]), Lupinius [4]), Lanzoni [5]), de Meza [6]), Benedeck [7]), Gmelin [8]) et Pinel [9]).

3. Cum alienatio mentis facile fingi possit, quaeritur, num inter reliqua maniae symptomata aliquod *pathognomonicum* invenire liceat nec ne? Maxime quidem maniis familiaria sunt: facultas conspicuum frigoris gradum sustinendi, — defectus somni, — actio muscularis aucta, — pulsus normalis, — appetitus depravatus — et vis, conspicuis emeticorum ac narcoticorum dosibus absque emesi et somno resistendi. Ast nullum ex istis symptomatibus adeo constans et maniis exclusive proprium est, ut *pathognomonicum* dici posset. Enimvero facultas frigus sustinendi, ad id solum restringitur, quod maniaci intemperiem aëris sine querelis sustineant, non quod inde non male afficiantur [10]). Somnus neque in omni mania

An dentur sympt. pathognomonica?

3) Lib. XVIII. §. 1. 4) Histor. morbor. difficil. p. 112.

5) De insania diurna seu solari. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 3. 1695 et 1696. p. 36.

6) Act. soc. reg. Hafn. Vol. 3. p. 294.

7) De statu maniacorum in paroxysmo. Traj. 1762.

8) In Mauchart *Repertor. für empir. Psychologie.* 4. *B. No.* 7.

9) l. c. p. 153. et: *Mémoire sur la manie périodique et intermittente. Bulletin de la soc. philomath.* 1798. p. 88. *Mém. de la soc. méd. d'émulation. Ann.* 5. p. 94.

10) Nosocomio Parisiensi *la Salpètrière* jam dudum

nia desideratur, neque aliis in morbis constanter adest. Idem de vi musculari aucta dicendum. Pulsus in mania saeviente ob aegri agitationem cum frequentia micare solet, aliquando voluntatis imperio subjicitur [11]), aut et lentior sano observatur. Ad appetitus depravatos quod spectat, homines visi sunt maniam simulantes, qui tamen proprias comederunt faeces [12]). Emeticorum magnae doses vel in aliis morbis cerebri, e. c. post apoplexiam, quin vomitus sequatur, perferri possunt, et, quamvis raro [13]), a maniacis non semper perferuntur; quod et de narcoticis relate ad somnum dicendum. Valent interea plurima signa simul sumta, quae inter

(v. opus meum *Reise nach Paris, London* etc. 1. *Th.*) objeci, maniacos ibi reclusos frigori nimis expositos esse, illudque ab aegris hujusmodi non ita sustineri, ut vulgo creditur. Huic opinioni nuper Pinel (l. c. p. 62) et Tuke (l. c.) accesserunt.

11) Hanc Coxii observationem (l. c. p. 118), quam amplector, jam ann. 1792. confirmatam habui. Florentiis enim degens, a celebr. Felice Fontana ad nobilem ductus fui feminam, magna imaginatione praeditam, quaeqne *solo voluntatis nisu* pulsum prius 76 vices in minuto primo micantem, ultra 100 augere poterat.

12) Tale exemplum pater meus in incendiario carceribus Bruchsaliensibus recluso habuit.

13) Inter ducentos circiter maniacos, quibus tartarum emeticum praescripsi, *unum* tantum numero, qui a consueta illius dosi emesin perpessus est. Reliqui tale remedium a scrupulo uno usque ad drachmas duas spatio nychthemeri, quin vomerent, sustinebant.

inter examen potestatis res sive auditas sive lectas ad verbum recitandi utpote mente alienatis denegatae [14]. Et odoris transpirationis specifici in mania ratio habenda [15].

4. Priusquam ad diagnosin morbi maniae suspicionem excitantis enunciandam nos accingamus, *cautelarum* sequentium memores erimus: 1. hominem suspectum diuturnae observationi subjicere, 2. illum observare, dum se solum et ab inspectione immunem existimat, 3. illi opportunitatem cum extraneis utriusque sexus conversandi praebere, ac colloquiorum accurate rationem habere, 4. veniam loca publica adeundi concedere [16], 5. habitum corporis, functiones quot quot sunt, et maxime sensus, perceptiones, ideas, memo- Cautelae.

14) Legitur in Froriep's *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B. 25. No. 10. p. 158. „In der Versammlung des College of physicians zu London lenkte am 1. July 1829 Sir Henry Halford die Aufmerksamkeit der Versammlung auf die Stelle im Hamlet: Verzückung? Mein Puls hält ordentlich wie eurer Tackt, spielt eben so gesunde Melodien; es ist kein Wahnwitz, was ich vorgebracht. Bringt mich zur Prüfung, und ich wiederhole die Sach euch. Wort für Wort, wovon der Wahnwitz abspringen würde. Nach* Schlegel's *Uebersetzung von* Shakespeare."

15) Burrows *commentaries* etc.

16) Vidi plurimos, qui in gyrgathis reclusi ratione plane pollere apparebant, qui vero vix ad loca publica deducti, omnes maniae exhibebant notas.

memoriam, imaginationem, judicium, voluntatem, pathemata animi, appetitus etc. strictissimis iisque specialibus et repetitis tentaminibus perscrutari, 6. a parentibus, affinibus, institutoribus, famulis omnia colligere, quae lucem super morbos hereditarios, infantiam et pubertatem, educationem, vivendi modum, perpessa animi pathemata etc. spargere possunt et 7. cum consanguinei et familiares contra hominem insontem conjurare possint, etiam illorum adversarios et inimicos auscultare. In genere plus ad facta, quam ad verba respiciendum. Atque hìc plurima alia praecepta, utpote plane ad *forum* spectantia silentio praeterimus [17]).

5. Di-

17) Adeant doctrinae curiosi ZACCHIAM quaest. med. legal. lib. II. Tit. I. quaest. 16. lib. III. T. 2. quaest. 3. Consult. No. 86. THOMASIUM diss. de praesumt. furoris et dementiae. Hal. 1719. HEBENSTREITIUM de homicida delirante ejusque criteriis et poena. Lips. 1723. CAMERARIUM diss. medicae quaedam annotationes ad THOMASIANAM disputat. de praesumtione furoris atque dementiae. Tüb. 1730. CRELLIUM diss. de probationibus sanae mentis. Vitemb. 1737. PITSCHMANN praxis criminalis specimen de eo quod justum est in defensione inquisiti ex capite imbecillitatis mentis et quaestiones quousque excuset? Lips. 1743. ROSEUM de morbis mentis delicta excusantibus. Lips. 1774. GRUNERUM de caussis melancholiae et maniae dubiis in medicina forensi caute admittendis. Jen. 1783. Progr. de fontibus melancholiae et maniae forensib. Jen. 1784. PLATNERUM Pr. quaestio medic. forens. de ament. oc-

5. Distingui solet *delirium* a *maniis* sequentibus signis [18]). M. a delirio distinguenda.

Delirium.	*Mania.*
1. Morbus est acutus.	1. Morbus est chronicus.

Hhh 2 2. Febre

culta. Lips. 1797. Pr. de melancholia senili occulta. Lips. 1806. JOHNSTONIUM *medical jurisprudence on madness. Lond.* 1800. SEILERUM diss. de exploranda dubia mentis alienatione in hominibus facinorosis. Viteb. 1805. HOFFBAUERUM *Psychologie in ihren Hauptanwendungen auf die Rechtspflege, nach d. allgemeinen Gesichtspunkten der Gesetzgebung. Hal.* 1808. Versio exstat Gallica cum notis ESQUIROL et ITARD, *Paris* 1827. ELVERTUM *über ärztliche Untersuchung des Gemüthszustandes. Tüb.* 1810. MASIUM *medic. Bemerk. über einige ältere und neuere Gesetze, besond. über einige Artikel d. Code Napoleon. Rostock* 1813. PINEL *resultats d'observations pour servir de base aux rapports juridiques dans les cas l'aliénation mentales. Mém. de la soc. méd. d'émulation. ann.* 8. 1816. P. 2. p. 675. FODÉRÉ *traité du délire appliqué à la médecine, à la morale et à la législation. Strasbourg* 1818. R. MITTERMAIER disquisitio de alienationibus mentis quatenus ad jus criminale spectant, Heidelb. 1825. GEORGET *nouvelle discussion médic. légale sur la folie ou l'aliénation mentale, suivie de l'examen de plusieurs procès criminels dans lesquels cette maladie a été alléguée comme moyen de defense. Paris* 1828. FLEMMING *Erörterung üb. d. Frage der Zurechnungsfähigk. bei zweifelhaft. Gemüthszuständen* in HORN's *Archiv* 1830, *Juli, Aug.* p. 604. ne dicam de *compendiis* medicinae forensis.

18) SWEDIAUR op. c. Vol. I. p. 545.

2. Febre stipatur.	2. Febris nulla.
3. Aeger neque percipit neque objecta praesentia cognoscit.	3. Aeger percipit omnia et saepe cognoscit.
4. Ideae sunt omnes perturbatae et sine nexu.	4. Excepto subjecto peculiari, ideae justae sunt.
5. Rationis usus plane deletus est.	5. Ratiocinium solum ob falsa praemissa erroneum videtur.

Quisne autem non videret, signa ista diagnostica valde esse ambigua? Sic in mania periodica quivis paroxysmus veluti morbus acutus decurrit; sic febris non omne absolute comitatur delirium, nec semper in maniis desideratur [19]). Praeterea sunt aegri, qui se delirasse cognoscunt, et vaniloquium illico corrigunt. In mania chaoa etiam omnes ideae perturbatae obveniunt, et contra ea extant deliria circa unum tantum objectum versantia. Postremo aegri delirantes aliquando majori quam in statu sano ingenio pollent, ac poetice plane loquuntur. Concludimus hinc inter delirium et maniam verisimiliter tantum non existere discrimen, ut scholis asserere placuit. Quo posito, in casu dubio, potius *delirii* aut *encephalitidis* [20]), nomen, ut mitius

19) De hoc argumento legi merentur RIVERIUS lib. I. prax. med. c. 13. et A. CAMERARIUS diss. num mania sit apyretos. Tüb. 1734.

20) Non auderem exemplo BURROWS (l. c.) signa dia-

mitius resonans, terribili illi maniae (etsi epitheto *transitoriae* mitigato) praeferre solemus [21]).

6. Jam vero nos ad *diagnosin formarum maniae* accingimus, quo opere absoluto, aditus ad indagationem *naturae* morbi, eo magis patebit. D. formarum generatim.

7. *Maniam hypochondriacam* adesse dicimus, dum aeger vel perceptiones erroneas circa conditionem proprii corporis accipit, quas, nisi imaginatio rationem obfuscaret, sensuum externorum ope facile corrigere posset, — vel perceptionibus a sensu universali interno suppeditatis attentionem exclusive impendit, ac, reliquis objectis neglectis, ad munera sua exercenda ineptus evadit. *Mania hypochondriaca*, cum melancholia evidentem alens nexum [22]), a *simplici hypochondriasi* in eo differt, quod in ista aeger solum circa conditionem corporis sui *internam*, igitur circa objecta, quae aliis sensibus impervia sunt, hallucinatur; in *mania* autem *hypochondriaca* etiam circa conditionem corporis sui *externam*, ubi tamen perceptio erronea, ab *uno* sensu proficiscens, facile a reliquis sensi- M. hypochondriaca.

gnostica inter encephalitidem et maniam tradere, ut ex No. 16. infra elucebit.

21) Displicet sane Burrows (l. c.) maniam *acutam* stabilivisse.

22) Kret diss. de connubio inter melancholiam et malum hypochondriacum. Erford. 1797. Sciendum autem est, plurimos auctores sub nomine *melancholiae hypochondriacae* eam intelligere maniam, cujus caussa in hypochondriis latet; exemplo esto Schrötter l. c.

sensibus corrigi posset, errat. Interea et hîc limites certos statui haud posse libenter concedimus. *Diagnosis lycanthropiae*, morbi plerumque vernalis et periodici, cautelas speciales exposcit, ne scilicet haec maniae hypochondriacae species confundatur cum *hydrophobia rabiosa* [23]), cum *somnambulismo* [24]), et *cum conditione hominum in sylvis belluarum instar errantium* [25]), ne dicamus de *fabulis* [26]) et *metaphoricis narrationibus* [27]).

8. In

23) Accidit interdum, quod delirium in hydrophobia rabiosa, imaginationum ab idea canis, vel lupi, qui aegrum momorderat, laesam, exhibeat, nude facilis cum lycanthropia confusio. Cfr. *Salzburger med. chirurg. Zeitung.* 1809. *No.* 88.

24) Cum et in lycanthropis aegri noctu vagentur, similitudo quaedam cum somnambulismo oritur, quae interdum in errorem ducit.

25) Camerarius horar. subcis. cent. I. Francf. 1602. c. 75. Rzaczynski hist. nat. Polon. Sandomir. 1721. p. 355. Connor *natural history of Poland. T. I.* p. 342. Tulpius obs. med. lib. IV. c. 10. p. 296. *Breslauer Samml. von* N. *und* K. G. 21. *Versuch.* p. 438. Linnaeus amoen. acad. T. VI. p. 65. H...t *histoire d'une jeune fille sauvage. Paris* 1755. Racine, *fils, poëme de la religion. Eclaircissement de l'épître* 2. *sur l'homme.* Bonnaterre *notice historique sur le sauvage de l'Aveyron. Paris l'an. VIII.* Virey *histoire naturelle du genre humain. T.* 2. p. 289.

26) Lege de *Circe* maga ex Homero. Apud Plinium ex Herodoto narratur: populos quosdam quotannis fieri lupos et postmodum redire homines. Eadem fabula de incolis Borussiae et Lithuaniae jactabatur, ut

8. In diagnosi *maniae chimaerae*, morbi a vitiosa imaginatione derivandi, et M. hypochondriacae affinis, maxime ad *actiones* aegri respiciendum est, quae si rationi consentaneae forent, idea chimaerica per se maniam minime constitueret. Enimvero „si illi, qui falsas et inutiles, i. e. nimis abstractas ideas fabricant, et de iis tanquam pro aris et focis disceptant; si illi, qui falsas propositiones defendunt; si illi, qui ineptis syllogismis utuntur, aut fallacias in argumentando committunt; si illi, qui de logomachijs litigant aut meteoris orationis utuntur; si denique illi, qui sine methodo docent, et flosculis oratoriis affectus audientium et legentium corrumpere intendunt, pro dementibus habendi essent, sequeretur illud absurdum, plerosque eruditorum in omnibus facultatibus et disciplinis pro dementibus esse habendos" [28]). M. chimaera.

9. Gaudium singulas actiones concomitans et fontem inexplebilem felicitatis constituens [29]), nequidem M. moria.

videre est apud CAMDENUM (Hibernia sua. p. 2), OLAUM MAGNUM (lib. XVIII. tribus extremis capitibus) testantibus PEZELIO (disp. de transmutatione hominum in lupos. Lips. 1673) et WANTSCHERO (disp. de lupo et lycanthropia. Wittenb. 1666).

27) TH. BARTHOLINUS in epist. med. cent. II. epist. 100. et in miscellaneis de morbis biblicis. c. 13. p. 53. NIMPTSCH diss. de metamorphosi *Nabuchodonosoris*. Lips. 1688.

28) THOMASIUS l. c. p. 19.

29) *Ajax* apud SOPHOCLEM, qui jam ex insania resipuerat, ait:

quidem pro morbo haberi posset, nisi aegri *mania moria* detenti omnium ludibrio viverent, et familiis gravi oneri essent. Praeteriere enim et *sanniorum aulicorum* [30]) tempora, ac jam nationes integrae illorum privilegium, principibus veritatem aperte dicendi, usurparunt.

M. melancholica. 10. Sicuti mania moria characterem exhibet gaudii, ita *mania melancholica* illum moeroris. Extat vero inter ipsas melancholias conspicua differentia. Nunc enim aditus per sensus externos ad animum clausi sunt, et attentio plane in contemplatione ideae cujusdam, sive a memoria, sive ab imaginatione suggestae, tota est, ita, ut similitudo quaedam inter talem melancholiam et catalepsin intercedat: nunc autem perceptio objectorum externorum non interrumpitur, iisque debita impenditur attentio, ast judicium et voluntas languent,

Suavissima hic est vita, si sapias nil.
Nam sapere nil, doloris expers est malum.

HORATII versus lippis et tonsoribus noti sunt:

Fuit homo ignobilis Argis,
Qui se credebat miras audire tragoedias,
In vacuo laetus sessor, plausorque theatro.
Hic ubi cognatorum opibus, curisque refectus
Expulit helleboro morbum, bilemque meraco,
Et redit ad sese: Pol me occidistis, amici,
Non servastis, ait, cui sic extorta voluptas.

Cfr. ZIEROLDI diss. moralis: de fortunata stultitia; et ERASMI encomium moriae. ESQUIROL l. c. p. 159.

30) FLÖGEL *Geschichte der Hofnarren.*

guent, ac aeger infelicissimus [31]) aeque sibimet ipsi ac aliis molestus evadit.

11. *Ma-*

31) .... *Forgotten quite*
All former scenes of dear delight,
Connubial love — parental joy,
No sympathies like these his soul employ;
But all is dark within ...

PENROSE *Flights of Fancy.*

Conditionem ejusmodi infelicissimam mihi ann. 1819. Vilnae exhibuit juvenis formosaque femina, trium prolium mater. Ex familia rhachitica ortum ducens, systemate nervoso valde sensili instructa atque copiose menstruata, ipsa semper sanitate gavisa erat, praeter quam quod ultimis binis absolutis partibus tristis evaserit saepeque terroribus panicis prehensa. Accidit interea ut dilectum maritum crimine flagranti adulterii comprehenderit. Mox inde in melancholiam omnibus numeris absolutam incidit. Jam maritum non solum, sed et proprios infantes proximosque parentes, ac si alieni essent, respiciebat. Aggravabatur aegrota a conspectu solis, et a hominum consortio; sublavabatur contra a nebulis atque a solitudine. Nisu ad suicidium extorquebatur, cui tamen Religio obstitit. Timebat nihilominus vitam aeternam optabatque existentiam suam in sepulcro terminare. Objecta plurima secus ac revera exstabant cernebat; hallucinationum ceterum conscia, ac libenter adversus morbum, quo se laborare sciebat, medicorum consilia exposcens. Hallucinationes quibus excruciabatur, plerumque ex idearum adsociatione pullulabant. Sic mitra, vel ejus vinculum, formâ aut colore, illis rivalis similes, ipsius rivalis speciem labefactatae menti exhibebant. Vestis qualiscunque coloris caerulei (utpote a marito infideli-

M. phantastica.

11. *Maniam phantasticam* inter et ecstasin, haud raro affinitatem animadvertere licet. Attamen ideae religiosae in illa potius *symptoma* quam caussam morbi sistunt [32]). Homines saltem vidimus, fide religiosa quamquam non excellentes, maniae tamen phantasticae cum continuis religionis cogitationibus obnoxios. Praeterea maniam phantasticam non solum objecta religiosa respicere, sed quandoque et circa res ad politicam [33]) et ad scientias

tatis tempore induta) graves miserae molestias inferebat. Aegerrime autem ictus horologii horam quartam pomeridianam indicantes sustinebat; hoc etenim tempore terribilis scenae testis fuerat. Pharmacis resolventibus et inprimis balneis maris, aegram multum sublevare licuit.

32) Haec mea et P. Knight (*Edinburgh Journ. of medical sciences* 1827. et Froriep *Notizen* etc. *B.* 20. *No.* 1) et Burrows (l. c.) sententia est.

33) *Enthusiasmum politicum* inter vesanias refert Daniel Nicolaus (exul gallicus) in diss. de mania. Francf. ad Viadr. 1692. edita. „Redeunt subinde, ait, tanquam per insomnium patrii lares animumque pristini instituti ratio subit, furorem vesaniamque eorum, qui me extorrem egerunt, saepe saepius doleo. Atque dum haec mecum subinde repeto, affine insaniae genus inter morbos deprehendo, ubi aegri cum studio insaniunt, maniacos intellige; aeque enim hi atque illi suae passioni tenaciter adhaereut, reliqua negligunt omnia, coelum terra miscent, diffringunt obvia, in se ipsos sunt injurii, sibique violentas injiciunt manus, quae vera sane patriae quondam meae imago." Videntur mehercle haec aevo nostro scripta fuisse!

tias spectantes versari, terribilis illa epidemica mania ab anno MDCCXCI usque ad annum MDCCXCIV et ultra in Gallia saeviens, nec non altera mitior, in Germania initio seculi XIX, inter asseclas philosophiae naturae regnans, testantur. Sunt tandem *visiones*, quae, utpote perstante judicio occurrentes, maniis non adscribi, sed a solo vitio imaginationis, sensum quendam (plerumque visum) imperio suo subjiciente [34]), vel etiam a mentis imbecillitate [35]), derivari debent [36]).

Neque

34) Plomann diss. de paradoxis sensuum. 1676.

35) Thelwall *on imperfect developement of the faculties mental and moral as well as constitutional and organic and on the treatment of impediment of speech. Lond.* 1810.

36) Exempla huc spectantia collegerunt Cardanus in Haller element. physiol. T. V. p. 537. Bonnet *analytische Versuche über die Seelenkräfte. Bremen* 1770. 2. *Th.* p. 67. Valsalva in Plenk de morbis oculorum. p. 206. Hoole *life of Tasso.* p. 48. Reil *Fieberlehre.* l. c. p. 283. Esquirol *mémoire sur l'hallucination dans les maladies mentales. Annales de la soc. de méd. prat. de Montpellier. T.* 44. p. 140. Bayle *mémoire sur les hallucinations des sens. Révue médicale. Janvier* 1825. S. Hibbert *Andeutung zur Philosophie der Geistererscheinungen, oder Versuch die darüber Statt habenden Täuschungen auf ihre natürlichen Ursachen zurückgeführt. A. d. E. Weimar* 1825. J. Müller *über die phantastischen Gesichtserscheinungen. Coblenz* 1826. Poujol *sur les hallucinations des sens. Revue médicale. Novembr.* 1828. *Fälle von merkwürdigen Gespenstererscheinungen.* Ex *Edinburgh*

Neque obliviscendum dari, qui credulos, experimentorum opticorum ope ac ludibrii caussa, in errorem ducunt [37]).

M. erotica. 12. Quae in amore effreno solum periclitatur ratio, haeç in *mania erotica* revera deficit. Porro in mania erotica amor saepissime *symptoma morbi*, in amore autem effreno *morbum ipsum* constituit. Crichtonio hinc omnino assentimur contendenti [38]), maniam saepe immerito ab amore repeti hocce animi pathema, dum morbum proxime praecedit, ad aegritudinis initium plerumque spectare [39]). Quodsi etiam amor maniam quandoque producit, inde absolute non sequitur, talem maniam semper eroticam fore. Vidimus saltem, quod ab amore nunc melancholia, nunc mania phantastica etc. ortae fuerant. Sic et mania erotica, a nymphomania vel satyriasi concomitata, haud semper ex veneris desiderio oritur, sed tale desi-

journal of science. April 1830. In Froriep's *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B.* 27. *No.* 13. *Ueber Geistererscheinung* in Froriep *Notizen* ex Walter Scott *demonology and witchcraft. Lond.* 1830 aliique e. gr. in *Berlinische Monatschrift. May* 1799.

37) *Oesterreichischer Beobachter* 1816. *No.* 234.

38) l. c. p. 496.

39) Pater meus Viennae pro virgine, ut ajebant, ex amore maniaca facta, in consilium vocatus est. Optimum morbi auxilium videbatur matrimonium. Ast eo vix inito, en haeo ipsa aegra pristinam amoris ideam derelinquit, et odio maritum prosequitur.

desiderium potius pro symptomate agnoscit. Qua de re testatur observatio, quod, mania erotica libidinosa *periodice* decurrente, aegri tempore intervalli lucidi haud raro casti et morigeri sunt.

13. *Mania saeviens* facillime cum *delirio transitorio furioso* [40]), cum *irae accessu* et *malitia* confunditur: quod praecipue de ea mania valet, quae a PINELIO [41]) pro *furore sine rationis laesione* declaratur, atque nuper *monomania* [42]) *homicida sine alio mentis captae indicio* [43]) vocata est. Arduum sane est, judicium hic proferre, quod neque humanitati, neque ordini sociali adversetur. Aeque enim crudele foret hominem M. saeviens.

40) Sic casus a cl. HEIM (HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 1816. *Jan.* p. 118) enarratus, viri scilicet, qui prius sanus, extemplo uxorem noctu sine ulla caussa e fenestra dejicere voluit, altera mane autem, porrecto emetico integrae et permanenti sanitati restitutus est, potius ad delirium, quam ad maniam spectat. Delirii furiosi horarum duarum quaestio fit in RUST *Magazin der gesammten Heilk. B.* 19. *Heft* 3. p. 510.

41) l. c. p. 156—159.

42) A μόνος, solus, et μανία delirium. GERM. *Mordsucht.*

43) Placuit ESQUIROL (*note sur la monomanie homicide. Paris* 1827) *duas* monomaniae homicidae *species* statuere. In prima illa aeger *alioquin mente alienatus* praeterea nisu homicidium perficiendi excruciatur. In secunda, homo, absque ullo alio maniae indicio, dumtaxat insuperabilem impulsionem ad homicidium experitur.

nem ob actiones, a quibus se abstinere non potuit, punire, quam insanum, existentiam furoris cum illaeso judicio, ut morbum, admittere. Tali enim pacto de societate civili actum foret, ac scelerones ad crimina omnis generis committenda liberum invenirent campum! Attamen in tam gravem philanthropiae abusum, de quo non immerito juris consulti hodierni [44]) nonnullique medicorum [45]) conqueruntur, incurreremus, si doctrina, a PINELIO [46]), ESQUIROL [47]) aliisque [48]) allata, pro norma admitteretur [49]).

14. Dia-

44) TITTMANN *Vorträge und Urtheile über merkwürdige Straffälle. Leipz.* 1815. E. REGNAULT *avocat, du degré de compétence des médecins dans les questions judiciaires relativement aux aliénations mentales. Paris* 1828. Ejusdem: *Nouvelles réflexions sur la monomanie homicide, le suicide et la liberté morale. Paris* 1830.

45) CLARUS *die Zurechnungsfähigkeit des Mörders J. C. Woyzeck. Leipz.* 1824. BUCHHEIM *über* amentia occulta *bei Mördern.* In PIERER's *allgem. med. Annal. des Jahrs* 1825. *Heft* 4. LUTHER *etwas über die Zurechnungsfähigkeit bei gesetzwidrigen Handlungen.* HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk. Juni* 1826. *Supplementheft.* p. 136.

46) Vir, de quo PINEL p. 156. narrat, scelero mihi est, non gyrgatho sed furca dignus. Aegrotus, cujus p. 157. mentionem injicit, saltem tempore furoris (quem imminere sentiebat, unde adstantes praemonere erat solitus) ratione destituebatur. Alter aperte judicio orbatus erat, aliàs, cur liberatores suos aggressus esset, intelligi non posset.

14. Diagnosin *maniae fatuitatis*, *idiotismi* et *chaos*, utpote vix peculiares difficultates exhibentem, Compli-cat. for-mar.

47) l. c.

48) Brière de Voismont *observations médico-légales sur la monomanie homicide. Paris* 1827.

49) Mecum consentiunt: Hufeland (*Journ. der pr. Heilk.* 1829. *Febr. Ueber Monomanie, Unfreiheit und Zurechnungsfähigkeit*); et F. Rhades (Rust's *Repertorium für die gesammte Heilk. B.* 22. *Heft* 3. p. 422). Legantur pro et contra argumentum de quo agitur: C. C. H. Marc *consultation médico-légale pour Henriette Cornier, femme Breton, accusée d'homicide commis volontairement et avec préméditation. Paris* 1826. J. L. Michu *discussion médico-légale sur la monomanie homicide à propos du meurtre commis par H. Cornier. Paris* 1826. N. Grand *réfutation de la discussion légale du Dr.* Michu *sur la monomanie homicide à propos du meurtre commis par H. Cornier. Paris* 1826. *Fundbericht nebst Gutachten über den körperlichen und Gemüths-Zustand des an* Mania transitoria *leidenden J. Schuster aus T.* (Henke *Zeitschrift für die Staatsarzneykunde.* 8. *Jahrg. B.* 5. 2. *Viertel-jahrsheft No.* 18). Sundelin *über einen Aufsatz des Prof.* Heinroth in Hitzig's *Zeitschrift für Criminal-pflege. Jahrg.* 1828. *B.* 1 (Henke ibid. 3. *Vierteljahrsheft No.* 1). Wendt, *P. Nielsen der Mörder seiner vier von ihm zärtlich geliebten Kinder* (ibid. *No.* 3) et: *Mörderin ihrer geliebten Tochter* (ibid. *No.* 10). *Gerichtliche Untersuchung über den Geistes- und Gemüths-Zustand eines Inquisiten der sich selbst freywillig als Brandstifter und Raubmörder angegeben hat* (ibid. 4. *Vierteljahr. No.* 20). Teyssier *mémoire sur la monomanie homicide, et réflexions sur*

bentem, silentio praeterimus, doctrinam *complicationum formarum* insectantes. Nulla enim datur maniarum forma, quae cum alia, quandoque adspectus oppositi, societatem inire non posset. Saepissime complicantur aut sibi invicem succedunt [50]) *mania chimaera* cum *moria*, *moria* cum *melancholia* [51]), et *phantastica* nec non *erotica* cum *saeviente* [52]).

15. Ex

quelques procès criminels. Paris 1829. C. C. H. Sander *Aphorismen über die Zurechnungsfähigkeit der Verbrecher* (Horn's *Archiv für med. Erfahr. Jahrg.* 1829. *Nov. Dec.* p. 945). Le Viseur *über Monomanie* (ibid. p. 991. et *Jahrg.* 1830. *Jan. Febr.* p. 17. *März. April.* p. 234). Cui recentiori literaturae antiquiorem superaddo: Baco de Verulamio hist. vitae et mortis. De diaetae influxu in mores et temperamento hominum. Opp. fol. 49. Edit. Lips. 1714. Cornel. de Bontekoe discurs. de vita, morbis et morte hominis. Hag. 1678. Fr. Hoffmann diss. de temperamento, fundamento morum et morborum in gentibus. Hal. 1705. G. P. Müller diss. de temperamentorum propensionumque humanarum connexione. Lips. 1708. Quibus duas dissertationes, utpote plura huc spectantia continentes, adjungeretu, alteram videlicet de *magnetismo morali*, alteramque de *fortunata stultitia*, si illarum auctores propius designare possem. Exstant in Bibliotheca Vilnensi Volum. 23. dissertationum. E. Stahl de fundamento moralitatis personalis in sanguine. Hal. 1710. Seelmann disp. de temperamentorum in actiones morales influxu. Hal. 1713.

50) Marchand diss. ergo a melaucholis manis. Paris. 1600.

51) Anno 1814. a Doct. *Barankewicz* in consilium ad-

15. Ex facili transitu unius maniae formae in Conclusio.

ductus fui pro nobili femina, 45 annos nata, menstruorum fluxu necdum orbata, quae post mille infortunia derepente a tremore totius corporis correpta est, subsequente unius noctis spatio erythemate, quasi dixerim *ecchymomate* ad dorsum manuum, omnibus hucusque auxiliis rebelli. Nunc vero jam ab anno per quindecim dies veluti *moria* et dein per tres quatuorve hebdomadas quasi *melancholia* laborat. Hoc in casu silentiosa uni loco affixa manet, parumque cibi sumit. In illo hilaris et admodum loquax fit atque continua habitationis mutatione delectatur. Tantus tunc observatur loquendi impulsus, ut solum defatigationis aut somni caussa os claudat. Adstantium sermonem, utpote propriam loquacitatem impedientem, aegre fert; quin immo concionatorem in ecclesia invidiâ prosequitur, dolenter exclamans: „cur illi loqui licitum est, et non mihi?“ — Sub paroxysmo loquacitatis animo adeo strenuo dotatur, ut (sunt verba aegrae) libenter aggeres tormentis munitos aggrederetur. Simul impulsum aliis injuriam inferendi tunc percipit ac saepe a famula sua, pro renumeratione, veniam verberibus illam afficiendi obtinere studet, affirmans, se ipsam sic a sensu molestiae optime liberari. Judicium nunquam deletur, unde casum praesentem potius pro hysteriâ quam pro maniâ declaravi.

52) Pinel de monacho narrat (l. c. p. 165), maniâ phantastica laborante, qui visionem St. Virginis expertum se esse credebat, imperantis, ut hominem quendam incredulum necaret. Jam aeger se ad nefandum opus accingebat, cum propositum innotuit. Et Cox animadvertit (l. c. p. 78), aegros, maniâ phantastica affectos, saepe in medicos et custodes, quos pro impiis

in aliam, nec non ex frequenti earum complicatione concludimus, *manias, qualemcunque exhibeant formam, in radice tamen invicem convenire, typum saepe a circumstantiis fortuitis accipere* [53], *et intrinsecam illarum indolem vix a variis formis, quas induunt, pendere.* Credimus immo, praxin medicam parum lucri ex collectione verborum et actionum omnis generis stultorum recipere posse, ac ad doctrinam, de qua agitur, excolendam viam longe aliam eligendam esse. Si enim perpendimus, manias a morbosa sensuum, nervorum et cerebri conditione pullulare, quâ anima instrumentis suis plus minusve orbatur, unde major minorve privatio usus rationis subsequitur, directe ad conclusionem adigimur, maniarum caussas a caussis aliorum morborum systematis nervorum non differre, ac in iisdem prorsus conditionibus corporis

et haereticis habent, saevire. Zieglerus (Part. I. cent. 3. ep. 30. p. 677) refert, sponsum Bohemum a. 1606. novam thori sociam prima statim nocte in lecto geniali a se suffocatam injectis pectori dentibus arrosisse. Alium casum Frid. Lucas (Chron. Siles. P. II. p. 2225) exhibet, ubi quis dilectam sibi puellam, sed a parentibus negatam aliique promissam, prius tamen ad devotas preces secum fundendas advocatam cultro jugulavit.

53) Disposito jam homine ad maniam, hacc typum a caussa excitante accipere videtur, ac verisimiliter idem aeger, qui per exercitia religiosa in maniam phantasticam conjicitur, per exercitia militaria in maniam saevientem conjiceretur.

poris humani morbosis, ex quibus morbos in genere derivavimus, quaerendas esse.

16. Conjice enim primum oculos in secta cadavera maniacorum, ac cunctas in iis invenies *inflammationum encephali reliquias* [54]): nempe, meninges crassiores, pseudomembranis obductas, serum inter eas effusum, duram matrem cranio adcretam, vasa sanguinea encephali varicosa, cerebrum durum, exulceratum, gangraenosum, ventriculos sero repletos, plexus choroideos cruore turgentes etc. Descende dein ad examen caussarum manias excitantium, ac reperies earum permultas morbis inflammatoriis in genere et illis encephali in specie faventes, ut iram, studia, vigilias, motum nimium, ebrietatem, insolationem, violentias capiti illatas, narcotica, haemorrhagias consuetas suppressas etc. Compara tandem haec omnia cum maniarum plurimarum symptomatibus, e. c. calore universali, lucis intolerantia, rubore oculorum, pulsu magno etc. et non dubitabis, diathesin inflammatoriam maniis haud paucis, praesertim sub formae chimaerae, phantasticae, eroticae et maxime saevientis, comparentibus, ansam porrigere, quas manias *inflammatorias* vocare, nil prorsus impedit. Diathesis inflammatoria.

17. *Manias* dari *gastricas*, intelliges rationem habendo: a. consensus abdominis cum cerebro; Diathesis gastrica.

Iii 2

54) Bayle *recherches sur l'arachnitis chronique .... considérée comme cause de l'aliénation mentale.*

bro; b. sectionum cadaverum, intestina faecibus repleta, bilem tenacem nigerrimam plurimaque vitia viscerum abdominalium exhibentium; c. aestatis, sicuti morbis gastricis in genere, ita evolutioni maniae faventis; d. irae, ut bilis secretionem praeter modum elicientis, flatuum, vermium, obstructionum etc. Maniae, de quibus agitur, cum hypochondriorum tensione, cuti subflava, sputatione crebra, halitu oris foetido, flatuum eructatione ac augmento malorum horis vespertinis insigniri solent. Spectant huc frequenter mania hypochondriaca, melancholica et saeviens. Interea scias quoque viscerum abdominalium labem, haud raro *effectum praevii aut praesentis morbi cerebri*, maniam gignentis sistere [55].

Diathesis arthritica. 18 *Diathesis arthritica*, praesertim in maniis periodicis, quarum accessus cum anni tempestatibus cohaerent, quaeque in hominibus laute viventibus, morbis herpeticis, sudoribus et diarrhoeis salutaribus quondam subjectis, obveniunt, sibi jus vindicat. Observationem hujusmodi, Lorryo plane notam [56], classico aliàs de morbis arthriticis scriptori [57]) latitasse, miramur. Confirmatur tamen vel ab ipsa cadaverum maniacorum autopsiâ. Nullibi saltem certiores arthritidis notas, quam

55) Convenire itaque nequeo cum Burrows ubi (*the London medical repository Vol. 6. Octobr.*) contendit, conspicuam maniarum partem ex abdomine et maxime ex hepate ortum ducere.

56) Op. c. 1. *Th.* p. 209. 57) Barthez op. c.

quam calculi in processu falciformi, cerebro et cerebello exhibent, invenies. Adde, maniacos haud raro ex stirpe arthritica oriri, ac in paroxysmos per frigus, sudores suppressos, crapulam conjici.

19. Adspice formam cranii e. c. in idiotismo, — perpende conditionem ossium encephalum componentium, ac processum ossificationis in dura matre, cerebro, cerebello, et aliis in maniis obvium, — considera habitum rhachiticum praecipue eorum, qui maniam ex vitio hereditario contraxerunt, et conditionem columnae vertebralis, quam saepe a recta linea aberrare videbis, et convictus eris, saltem dispositionem ad varias alienationes mentis in *labe rhachitica* thecam cerebri laedente, aut in *labe scrophulosa* glandulis encephali infensâ, quaerendam esse, idque inprimis si *complicatio* quaedam *syphilitica* lateat [58]. Ad labem illam praecipue concludimus habita ratione: a. imperii constitutionis scrophulosae in facultates animi, b. habitus scrophulosi, quem plurimi maniacorum, praesertim sexus sequioris, prae se ferunt, et c. vitiorum glandularum in cerebro et abdomine maniacorum repertorum. Diathes. rhachitic. et scrophulos.

20. Nec *diathesin carcinomaticam* ex morbosis conditionibus maniae ansam porrigentibus excludendam esse credimus: a. cum plurimae maniae, Diathes. carcinomat.

58) J. Dubuisson *observation d'une manie aigue, compliquée de syphilis. Bulletin de la faculté de médec et de la société de Paris. ann.* 9 (1813). p. 361.

niae, praesertim in feminis, circa epocham vitae affectionibus carcinomaticis faventem, evolvantur; b. cum animi pathemata, tam frequens maniarum caussa, in diathesi carcinomatica gignenda multum quoque valeant; c. cum morbi alii systematis nervosi adsint, e. c. prosopalgia, quae evidenter ex diathesi carcinomatica pullulant; d. cum plica, utpote leprae, carcinomatis fontis, progenies, haud raro maniis ansam porrigat, et e. cum partes variae speciatim vitio carcinomatico obnoxiae, e. c. mammae et uterus scenam magni momenti in maniis ludere soleant.

Monitum. 21. Sicuti enim morbi systematis nervosi in genere, non semper directe ex affectione morbosa cerebri, medullae spinalis et nervorum oriuntur, sed saepe indirecte a labe aliorum viscerum proveniunt, sic et maniae in specie non constanter ex vitio encephali [59]), sed haud raro ex affectione qualicunque demum, inflammatoria, arthritica, carcinomatica etc., *cordis* [60]), *hepatis, lienis* et praecipue *uteri* [61]) ortum trahit. Ex quibus singulis colli-

59) C. R. DE PATVA epicrisis de affectu atrabilario seu de morbis cerebri et mentis qui extra cerebrum originem ducunt. Romae 1751.

60) *Cor* in melancholia affici, jam SENNERTUS (lib. II. institut. P. III. sect. 2. c. 4) et FORESTUS (lib. X. obs. 12) docuerunt.

61) SCHENK lib. IV. obs. 240. J. MURALTO de melancholia uterina. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 7. 1688. p. 165. J. CH. BAUTZMANN de melancholia ute-

colligitur, quanti momenti examen abdominis et exploratio uteri in maniis esse debeat.

22. Quamobrem solum, ubi certitudinem acquisivimus, maniam neque ex vitio inflammatorio, neque ex vitio gastrico, neque ex vitio arthritico, neque ex vitio rhachitico aut scrophuloso, neque ex vitio carcinomatico, neque ex vitio quodam organico caussae traumaticae adscribendo pullulare, illius originem in *exaltatione peculiari systematis nervosi*, *diatheseos nervosae progenie*, quaerimus. Huc spectant maniae ex onania, venere nimia, unis animi pathematibus, et inanitione, ortae. Posse enim vel simplicem *debilitatem* maniis ansam porrigere, aut earum curae obstare, praeter Coxii [62]) aliorumque [63]), nostra quoque docet experientia [64]). Diathes. nervosa.

23. Quo

rina periodica. ibid. a. 8. 1689. p. 115. M. F. Lochner de ferali quadam melancholiae uterinae causa. Ephem. acad. nat. cur. cent. 7 et 8. p. 255. Gautier de irritabil. p. 114. Selle *med. Bemerk.* 1783. p. 524. Chambon *Krankh. der Frauen. Frankf.* 1789. 2. *Th.* p. 337. Ejusdem *Arzt für Schwangere.* Dorfmüller in Stark's *Archiv für die Geburtshülfe.* 3. B. p. 38. Rehfeld diss. sistens descriptionem periodicae insaniae melancholici generis. Goett. 1809. Burrows *commentar.* etc.

62) l. c. p. 109.

63) C. A. Kloeckhof diss. de morbis animi ab infirmato tenore medullae cerebri. Traj. ad Rhen. 1758.

64) Virgo viginti annorum constitutionis scrophulosae, in rheumatismum acutum altera incidit vice. Morbo

Diagn. convalescentiae.

23. Quo pacto *genuina convalescentia* post maniam, ab *intervallis lucidis* ejus morbi, distingui possit, nisi annorum plurimorum curriculum ad diagnosin adjuvet[65]), indicare nequimus. Id solum nobis persuasum est, numerum maniacorum

ad acmen perducto, sub cruciatibus acerbis noctem insomnem trahens, canum horrendum ululatum audivit. Talem ululatum pro certissimo augurio mortis suae imminentis cum haberet, vehementer terrefacta est, ac brevi post rationis usu privata, surrexit, fores petiit, affines timebat, affirmans eos jam paratos esse ad ipsam viventem sepeliendam. Applicitis hirudinibus et dein vesicatorio ad caput, exhibitisque variis antiphlogisticis et diapnoicis auxiliis, aegra quietior fiebat, ast incidit in perfectam *melancholiam* fere cum *fatuitate*. Dr. *Herberski* caussam nunc in rheumate, nunc in metastasi ad cerebrum, nunc in vitio scrophuloso, nunc in liquore extravasato cerebrum comprimente, quaerens, deductis in consilium et aliis medicis meque ipso, omnia tentabat, at incassum. Haec cum viderem et perpenderem, morbum in convalescentia fuisse graviorem reddiium, habita simul ratione menstruorum parum fluentium, ad *martialia* confugiendum esse, statui. Ac revera sumta *tinctura martis pomata* ad sat largam dosin per sex hebdomadum spatium, rationis usus cum viribus rediit. Jam duo excurrerunt anni et recidiva non comparuit. Cfr. Pargeter in *Mém. de la soc. méd. d'émulation. T.* 2. p. 241.

65) In gyrgatho Saxoniae loco *Sonnenstein* stabilito, nemo maniacorum pro sanato declaratur, nisi *per tres annos* a morbi insultu immunis vixerit (E. Klotz diss. de vesaniae prognosi. Lips. 1827).

rum pro *sanatis* et *recidivis* [66]) venditatorum, longe minorem fore, si major illius distinctionis haberetur ratio.

§. CX.

Prognosis.

1. Inter omnia mala, quae miseram flagellant hnmanitatem [1]), nullum eo deterius, ex quo silentis rationis periculum imminet, invenitur [2]). Pertinent praeterea maniae ad morbos difficilioris curationis. Num veteres medici in sanatione illarum feliciores fuerint [3]), quam recentiores, numque mania modo frequentius quam olim obveniat [4]), non aude- Generatim.

66) Libenter quidem concedo maniss morbis admodum ad recidivas pronas adnumerandas esse, idque inprimis in maribus; verum altera ex parte persuasus quoque sum, multas sic dictas recidivas nihil aliud esse quam novos unins ejusdemque morbi paroxysmos.

1) De animalium mania vide J. B. C. Rodet in *Journ. complémentaire du dictionnaire des sciences médicales. T.* 16. *cahier* 64. p. 303.

2) „*Of the uncertainties of our present state, the most dreadful and alarming is the uncertain continuance of reason*" (Johnson in *Rasselas Prince of Abyssinia*).

3) Lorry op. c. Vol. II. Cox l. c. p. X. Vol. I. in nota.

4) Esquirol (*Mém. de l'acad. R. de médec. T.* 1. *Paris* 1828. *No.* 3) reputat maniam nostris temporibus haud crebrius quam antes grassari; sed dumtaxat magis in propatulo esse, ob meliorem gyrgathorum conditionem majoremque mente captorum curam. Viro egregio assentire nequeo. Enimvero morbi, qui haereditario,

audemus determinare. Maxime rebelles observantur maniae haereditariae[5]), epilepsiae[6]), vel paralysi[7a]) junctae, ex terrore[7b]), in sexu sequiori[8]) ortae, et habituales redditae. Sunt tamen maniae inveteratae, quae tandem sponte evanescunt[9]). Ex quo apparet, quam arduum sit judicium de maniis insanabilibus proferre[10]). Non minus arduum est, proportionem inter maniacos sanatos et reliquos statuere[11]).

2. Si

ut mania, propagantur jure, nisi legibus arceantur, necessario augmentum capere debent. Praeterea nostro aevo plurimae maniarum caussae, e. c. bella, earum reliquiae, ruinae rerum familiarium, phanatismus politicus, scientificus, mysticismus, praecipue sese copularunt.

5) Miror Battie (l. c.) contendere, manias haereditarias haud difficilius quam reliquae curari.

6) Manuet ergo melancholiae et epilepsiae mutuae vices. Paris. 1650.

7 a) Calmeil *de la paralysie considérée chez les aliénés. Recherches faites dans le service de Mr.* Royer-Collard *et Mr.* Esquirol. *Paris* 1826.

7 b) Burrows *commentaries* etc. 8) Burrows l. c.

9) Pinel (p. 88. in nota) casum matronae refert, quae a mania saeva per *viginti septem annos* durante convaluit. Vix mentis compos reddita, illico suos infantes quaesivit, quos in tenera aetate dereliquerat. Verum cum illi dictum fuerit, eos jam adeo adolevisse, ut matrimonium inire potuerint, vix id concipere valebat. Cfr. Esquirol l. c. p. 206.

10) Reil (in append. ad version. germ. op. cit. Coxis p. 8) leviter hoc objectum pertractat.

11) Qui calculis istis delectantur, adeaut Pinelium l. c.

2. Si ex *forma* maniarum prognosin desumamus, elucet: *maniam hypochondriacam* aliquando strategemate, casu, temporis curriculo cessare, aut saltem ad conditionem hypochondriasis simplicis redire, aliàs facillime in melancholiam transire; — *maniam chimaeram*, si inveterata, rarius curam admittere; — idem de *mania moria* dicendum esse, quamvis deliratio, quae cum risu fit, pro tutiore ea, quae adhibito studio contingit, declarata fuerit [12]); — *maniam melancholicam* difficilius saevienti sanationem admittere [13]), nisi vero tempestive P. ex forma.

p. 404. et *Résultats d'observations et construction des tables pour servir à déterminer le dégré de probabilité de la guérison des aliénés. Mém. de l'institut de France. a.* 1807. *T.* 8. *Semestr.* 1. *mém.* 169), Esquirol (*Dict.* p. 204. et *della pazzia, cap.* 1. *Tavol.* 8. 9), Tukeum (l. c.), Bisset Hawkins (*elements of medical statistic. chap.* 9) et Klotz (l. c.). Tukeo referente in nosocomio Londinensi *St. Lucae* ann. 1807. inter 235 maniacos, 108 sanati, 27 mortui sunt, et 100 incurabiles mansere. In nosocomio ejusdem urbis *Bedlam* dicto, ab ann. 1784. — usque ad ann. 1794, suscepti sunt 1664 aegri, inter quos 564 sanati fuere. Me opinante calculi hujus generis quo minus splendent, eo sinceriores sunt.

12) Hippocr. aph. sect. 6. aph. 53. Plinius contra ea risum in furoris morbo pro letali declarat (lib. VII. cap. 51), quod verisimiliter de risu sardonico in febribus acutis intelligendum est.

13) Tuke contra omnium experientiam contrarium sustinet, asserens, duas tertias partes melancholicorum, dimidium autem maniacorum furentium, sanari.

stive debelletur, monente jam HIPPOCRATE [14]) „vel in apoplexiam, vel in epilepsiam et spasmum, vel in coecitatem et maniam degenerare;" — *maniam phantasticam*, nisi in melancholiam transeat, aut ex meditatione nimis protracta oriatur, multum spei relinquere; — nec adeo timendam esse *maniam eroticam*, inprimis si platonica fuerit, *nymphomaniam* enim vix sanationis spem relinquere; — *maniam saevientem* prae reliquis facillime evanescere [15]), saltem pro tempore; — *maniam fatuitatem* plerumque rebellem, et *idiotismum*, saltem congenitum, insanabilem esse [16]). *Maniae chaos* prognosis *m. saevientis* adaptari potest.

Pr. ex indole. 3. Longe tutius prognosis *ex indole morbi* hauritur. *Maniae inflammatoriae*, si recentes, facillime curantur. Nec magnas exhibere solet difficultates *mania gastrica*. *Mania arthritica* fugata,

14) Lib. VI. aph 56.

15) BENIZOT ergo vera mania, melancholia et phrenitis, faciles ut fiant, ita et curantur. Paris. 1586.

16) Haud tamen praepostere desperandum esse jure monet TH. MOORE (*mémoires sur la vie de Mr. R. Shéridan. Paris* 1825. *T.* 1. p. 4) dicens: „*Les parens lorsqu'ils reconnoissent dans leurs enfans une stupidité desesperante, éprouvent tant d'impatience et de douleur, apprendront peut-être avec quelque consolation que la première aurore de Shéridan fut aussi sombre et aussi décourageante, que son midi fut brillant. Il étoit déclaré en* 1759, *par le consentement commun de ses parens et de son précepteur, être un enfant épais, dont l'esprit étoit absolument bouché.*"

fugata, libenter recrudescit, nisi alter morbus ejusdem indolis, vices illius agat. *Maniae rhachiticae et scrophulosae*, jam jam stabilitae, omnia plerumque artis conamina eludunt. Idem de *maniis* valet *indolis carcinomaticae*, in quibus spes omnis in eo posita est, quod ingruens alter morbus, criseos quasi vices agere possit. *Maniae ex vitiis organicis*, caussis traumaticis et praegressis inflammationibus originem debentibus, difficillime fugantur. Interea permulta quoque obstacula invenit consmen *manias nervosas* curandi. Prognosis *maniae puerperarum* illi maniae inflammatoriae similis.

4. Prodroma rationis redeuntis plus minusve secura sunt; notio proprii status, desiderium ex eo exeundi, amicum acquirendi, affines, infantes suos revisendi, crebrae physiognomiae mutationes, facies mox rubra, mox pallida, timiditas, consuetudines et inclinationes antiquae renatae, somnus reficiens, mutatio in formâ morbi [17]), accessus maniae saevientis [18]), febris delirio peculiari Signa bona.

17) Alibert *observation sur une manie avec un délire furieux, transformé en idiotisme le plus complet, lequel à son tour, après une durée de quinze ans environ, disparoit subitement pour être remplacé par le retour à la raison. Annales de la soc. de méd. pratique de Montpellier.* T. 43. p. 43. Esquirol *mémoire sur les crises de l'aliénation mentale. Journ. de méd. de* Sedillot 1804.

18) Maniam hypochondriacam et melancholicam aliquo-

liari stipata (sub cujus curriculo mania haud raro silet [19])), apparitio epistaxeos [20]), haemorrhoidum [21]), menstruorum [22]), lochiorum et graviditatis [23]), varicum [24]), exanthematum [25]), apostematis [26]), exulcerationis spontaneae [27]), gangraenae [28]), diarrhoeae [29]), dysenteriae [30]), quartanae [31]),

ties a superveniente paroxysmo maniae saevientis fugatas vidi. Idem Cox (l. c. p. 72) de mania phantastica fatetur.

19) Tuke l. c. Lindberoson *Svenska Läkare- Sällskapets Handlingar. Andra Bandet. Stockholm* 1815.

20) D. Winkler de haemorrhagia narium critica in delirio melancholico aphrodisio. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 6 et 7. 1675 et 1676. p. 87.

21) Merlet ergo melancholicis haemorrhoides salutares? Paris. 1615.

22) Paul. Aegineta lib. III. c. 14. Helwig obs. p. 39. et alii cruenti e vagina fluxus apud Stoerk *vom weissen Diptam* etc.

23) Esquirol in tract. cit. de mania puerperarum.

24) Hippocr. 6. aph. 11 et 21. Schenk obs. lib. I. No. 267.

25) Riedlin cent. I. obs. 4. Fischer in Richter's *chirurg. Biblioth.* 7. B. p. 772. Gardane *gazette de santé.* p. 269. Chiarugi l. c.

26) Boddaerus obs. anat. chirurg. No. 2. Haecker diss. Biga obs. Argent. 1768.

27) Siebern in Collect. soc. med. Havn. Vol. I. No. 11.

28) J. F. Bauer melancholiae subitanea cessatio, sphacelo accedente. Acta acad. nat. cur. Vol. 3. p. 212.

29) *Journ. de médecine T.* 36. p. 20. *T.* 41. p. 21.

30) Schenk lib. I. obs. 266. Weber obs. med. Fasc. I. p. 42.

nae [31]), fluoris albi [32]), ptyalismi [33]), tetani [34]), et certissime ingruens obesitas [35]).

5. Dictis contraria, mala. Maxime displicet mutatio reliquarum maniarum in fatuitatem et idiotismum, habitus aegri sanus, exercitium normale functionum corporis, effectus nulli, neque boni neque mali pharmacorum, praecipue emeticorum et drasticorum, periodi cardinales vitae, ut epocha pubertatis, cessationis menstruorum etc. sine mutatione in morbo contingentes, capitis dolor diuturnus, inprimis circa cerebellum, strabismus, intolerantia lucis et motus inordinati capitis. Signa mala.

6. Maniaci rarius aetatem provectam attingunt [36]), ac plerumque sub insultu sive epileptico sive Terminus quis?

31) Galen fragment. ex aph. Raby Moys. p. 40. Cabanis *rapport physique et morale de l'homme. Vol.* 1. p. 52. Ferrus *Journ. de méd. T.* 70. p. 424.

32) Baldinger *n. Magazin* 8. *B.* p. 285.

33) Perfect l. c. 112.

34) Heinecke in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 7. *B.* 3. *St.* p. 119.

35) Esquirol in *Journ. de méd.* 1814. *Mai.*

36) Contrarium quidem defendit Tuke (l. c.), ast observationes suae a *septuaginta* tantum aegrotis desumtae, certe ad exceptiones pertinent et generalem experientiam haud subvertunt. Inter allatum nempe maniacorum numerum Tuke observavit *duo* inter ann. 15 et 20, *octo* inter 20—30, — *duodecim* inter 30—40, *viginti quatuor* inter 50—60, *undecim* inter 60—70, *quatuor* inter 70—80 et *duo* inter 80—90. Legatur de hoc ipso argumento Harmes diss. in caussas mor-

sive apoplectico pereunt [37]), vel marasmo, febre lenta nervosa, aut hydrope moriuntur [38]). Plurimi irrita omni solicitudine et custodia propriae vitae ipsi terminum imponunt. Quandoque tentamina hujus generis frustrata inopinate sanitatem restituunt [39]), quae alias quasi obtenta, ab obstaculis improvise accidentibus ultra Garamantes rejicitur [40]). In genere vulnera in maniacis malae indolis

borum et mortis subjecti maniaci. Regiom. 1724. v. Halleri coll. diss. pract. Vol. I. No. 15. et Esquirol *Dict.* 213.

37) A. Brière de Boismont *des congestions sanguines cérébrales avec symptômes épilepti-formes qui surviennent chez les aliénés. Archives générales de médecine. Février* 1829.

38) De morbis quibus maniaci obnoxii sunt, certe nemo doctius disseruit Burrows in *commentariis* etc.

39) Maniacus, qui in nosocomio Vindobonensi e fenestris primae contignationis se projecit, fracto crure, rationi restitutus est. Matronam Vilnensem mania melancholica detentam ad thermas Carolinas misi, quibus sine apparente fructu usa est. Iter patriam versus institutura, rebusque omnibus, armis non exceptis, a socio ad hoc paratis, aegrota sclopetum minus arripit, sibique grave vulnus abdominale inflixit. Eo sanato et a mania convaluit. Solum post plures annos typhi epidemici victima periit. Cfr. *Observation sur une imbécillité guérie par une chute. Mém. de Paris* 1757. *Hist.* p. 29. Reil *Rhapsod.* p. 71. *Repertorio di medicina, chirurgia e farmacia di Torino. Serie seconda No.* 12. 26.

40) Plurima hujus generis exempla Pinel (l. c. p. 477—478) enarrat.

dolis et interdum letalia [41]) observantur. Et maniae aliquando boni quid portendunt. Constat enim, eas contra morbos febriles epidemicos munire [42]), herniam [43]) et hydropem [44]), maxime autem phthisin pulmonalem [45]) debellasse. Maniacos aliis saepe periculosos evadere, jam dictum est [46]).

§. CXI.

41) Haeferus in Hercule suo medico. lib. I. de affect. cap. 7.

42) Mead monita. p. 72. Cox l. c. p. 7.

43) Ch. F. Paullini hernia maniâ curata. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 10. 1691. p. 369.

44) Mead (l. c.) de hydrope ascite a superveniente maniâ sanato refert. Fugata tandem et moriâ sanitas omnino rediit.

45) Mead. Ipse cum professore *Sniadecki*, uxorem comitis P. curavi, quae pectore admodum debili instructa erat, ac de phthisi pulmonali suspecta. A mania prehensa, signa phthiseos plane evanuerunt, ac pectus ejulatus diu noctuque protractos plane sustinuit. — Nobilissima virgo ex Volhynia Vilnam adducta meaeque curae commissa, ex matre maniaca descendens, ipsa melancholiae proxima erat. Tristis enim solitudinem quaerens, de sensu anxietatis conquerebatur, vitae taedium afferente. Extremitates tum superiores tum inferiores coerulei cernebantur coloris. En inopinate haemoptysis et ea vix absoluta, animus placatus et serenus. Ast pectore restaurato pristinae rediit animi conditio atque sic altera vice, donec ab utrisque malis liberata fuerat.

46) §. CVI. 8 (75). Cfr. *Deutsche Justiz- und Polizey-Fama* 1803. No. 12. p. 97. Et: *Sieben im Wahnsinne*

§. CXI.

C u r a.

Generatim. 1. Quum maniaci raro in familiarum medio tolerari queant, et experientia docuerit, eos difficilius in proprio habitaculo sanari; maxima illorum pars, aevo saltem nostro [1]), gyrgathis sive publicis sive privatis tradi solet. Haec cum ita sint, primum *de gyrgathis* deque *regimine diaetetico et psychico maniacorum* locuturi sumus. Sequetur reliqua therapiae pars, quae *auxilia chirurgica* aliaque *externa*, et *pharmaceutica* respicit.

De gyrgathis, regim. diaetet. et psychico. 2. Liceat ante omnia pro gyrgathis, *nomen*, quod appellationibus usitatissimis [2]) animum minus feriat, impetrare. *Asyli* illud proponimus. Rogamus porro, ne gyrgathus alterius xenodochii [3]) et longe adhuc minus carcerum [4]) constituat partem.

vollbrachte Mordthaten, ex *The constitutions or Cork advertiser* 1828. in Gerson *Magazin der ausl. Liter. der gesammt Heilk.* 1829. *Nov. Decembr.* p. 477.

1) Veteres gyrgathos non habuisse, Lorry docte demonstrat. op. c. 2. *Th.* p. 284.

2) E. c. *petites maisons.* — *Narrenhaus*, *Tollhaus.*

3) E. c. gyrgathus Vindobonensis, qui nosocomio civico universali aggregatus est. Item *la Salpetrière* Parisiis. Cfr. op. m. citat. *Reise nach Paris*, *London* etc. 1. *Th.*

4) E. c. *Bicêtre* Parisiis et plura ergastula Germaniae. Cft. cit. op. meum et Pockels *Bemerkungen über das cellische Zucht- und Irrenhaus in den Denkwürdigkeiten zur Bereicherung d. Erfahrungsseelenlehre*, *Halle* 1794.

tem. Quin immo, ipsi gyrgathi nimios non contineant aegrotos, — eorum non ultra centum optamus [5]). Praeterea aedificium gyrgatho dicatum, potius extensione, quam altitudine excellat [6]). Esto illius forma simplex et aedificiis consuetis, saltem exterius, similis [7]). — Structuram in tabula aenea hìc addita exaratam, minus tamen, si lubet, columnis ornatam, proponimus [8]). Eligatur pro

 tali

5) *La Salpetrière* Parisiis 600 maniacos continet, sed etiam pro norma a me non proponitur. Gyrgathus Londinensis 300 aegros numerat, ast incomparabile hoc institutum etiam a 115,015 libris Sterlinis sustinetur! Habeat modo quaevis urba aliorum nosocomiorum instar et proprium gyrgathum, atque tunc necessitas in metropoli amplissimum gyrgathum erigendi non urgebit.

6) Nil pejus, quam homines impuros unum super alterum locare. Miror hinc W. Starkium (op. mox citando) gyrgathum ex tribus contignationibus proposuisse.

7) Vir lepidus, formam altissimae et rotundae turris gyrgathi Vindobonensis, jussu divi Imperatoris *Josephi II.* conditi, observans, epigramma inscribere ausus est: Josephus, *ubique secundus, hic primus.*

8) De structura et administratione gyrgathorum legi possunt: Colombier *introduction sur la manière de gouverner les insensés et travailler à leur guérison dans les asiles, qui leur sont destinés. Paris* 1736. Krünitz *Encyclopädie. B.* 47. Robin *du traitement des insensés dans l'hôpital de Bedlam. Paris* 1788. Marcus *von den Vortheilen der Krankenhäuser für den Staat. Bamb.* 1790. Howard *Nachrichten von*

tali construendo aedificio locus, ab habitationibus civium

den vorzüglichsten Krankenhäusern in Europa. A. d. E. Leipz. 1791. CABANIS *quelques principes et quelques vues sur les secours publics extraits de plusieurs rapports faits à la commission des hospices et des hôpitaux de Paris. Paris* 1791—1793. BROUTET *notice sur la médecine morale appliquée au traitement des insensés à Avignon.* SEDILLOT *recueil périod. de la soc. de méd. de Paris T.* 3. p. 75. *Tableau du nombre des fous admis dans les hôpitaux de Paris dans les années XI. et XII.* ibid. *T.* 20. p. 171. JOS. FRANK's *Reise nach Paris, London* etc. HÖCK's *historische Nachrichten und Bemerkungen über die merkwürdigsten Irrenanstalten. Regensb.* 1804. W. STARK *remarks on the construction of the public hospital for the cure of mental derangement. Glasgow* 1810. S. TUKE *description of the retreat, and institution for insane persons of the society of friends, containing an account of its origin and progress, the modes of treatment and statement of cases. York* 1813. DE LA RIVE *description de la maison dite de retraite de York. Bibliothèque Britannique. Scienc. et arts, T.* 8. *Report from the committee of the house of commons on madhouses in England; together with minutes of evidence and an appendix. Lond.* 1815. PARKINSON *observations on the act of regulating mad-houses.* ROGERS *statement of the cruelties, abuses and fraudes, which are practised in madhouses. London* 1816. HALLIDAY *a letter to the right honourable Lord Binning containing some remarks on the state of lunatic asylums and on the number and condition of the insane poor in Scotland. Edinb.* 1816. Idem: *Letter to the magistrates of Middlesex on the propriety of erecting an*

civium segregatus, quodammodo elevatus, aëre optimo

asylum for the pauper Lunatics of the County. Lond. 1826. Et: *A general view of the present state of lunatics and lunatic asylums in great Britain and Ireland and some others Kingdoms. Lond.* 1827 (Cfr. Froriep *Notizen aus dem Gebiete d. Natur- u. Heilk. B.* 24. *No.* 8. p. 121). *The first report on madhouses made in the year* 1816. *Lond.* 1816. Burrows *cursory remarks on a bill now in the house of peers for regulating madhouses. Lond.* 1817. Horn *summarischer Generalbericht über die in der Irrenanstalt der Charité in Berlin, während den letzten eilf Jahren vom* 1. *Oct.* 1806. *bis* 1. *Oct.* 1817. *geheilten, ungeheilt entlassenen, und gestorbenen Gemüthskranken und Epileptischen.* Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 1818. *Novembr.* p. 77. *Des établissemens des aliénés en France et des moyens d'améliorer le sort de ces infortunés. Mémoire présenté à S. E. Ministre de l'Intérieur par le Dr.* Esquirol. *Biblioth. universelle* 1819. *Septembr. scienc. et arts.* p. 53. Et: *Rapport statistique sur la maison Royale de Charenton, pendant les années* 1826. 1827 *et* 1828. *Revue médicale* 1829. *Juin.* p. 118. *Privat-Heilanstalt für Gemüthskranke in Wien, eröffnet von* B. Goergen 1820. J. L. Casper *Charakteristik der französischen Medicin. Leipzig* 1822. 8. *Kap. Geisteskrankheiten und Irrenhäuser. Rapport fait au conseil général des hospices civils de Paris dans la séance du* 13. *Novembre* 1822. *sur le service des aliénés traités dans les établissemens de l'administration depuis le* 1. *Janvier* 1801, *jusqu'au* 1. *Janvier* 1822, *par le membre de la commission administrative chargé de ces hospices. Paris* 1823. *Etat général des aliénés entrés dans la maison Royale de Charenton pendant les an-*

optimo et bonis iisque copiosis aquis dotatus [9]). Janua

nées 1818, 1819, 1820 *et* 1821 *et rapport sur cet état adressé a S. E. le Ministre de l'intérieur par Mr.* Royer-Collard. *Journal des debats. Le* 10. *Février* 1823. Desportes in *Revue médicale* 1823. *Novembr. Décembr.* Gaulandi *osservazioni sopra il celebre stabilimento d'Aversa nel regno di Napoli, e sopra molti altri spedali d'Italia destinati alla reclusione e cura dei pazzi, con alcune considerazioni sopra i perfezionamenti di che sembra suscettivo questo genere di stabilimenti, con due tavole in foglio. Bologna* 1823. Brückner *über die Unterbringung und Verpflegung der gemüthskranken Personen in den Herzoglich Gothaischen Landen, besonders einer neuen Irrenanstalt in der Stadt Gotha. Gotha* 1824. A. Müller *die Irrenanstalt in dem K. Julius-Spital zu Würzburg. Würzb.* 1824. *Neunjähriger Bericht über die Irrenanstalt in Glasgow.* Gerson *Magaz. der ausl. Literat. der gesammten Heilk. B.* 9. p. 370. Brichetau *des établissemens destinés au traitement de l'aliénation mentale et en particulier de celui de Mr.* Voisin et Falret *fondé à Vauvres près de Paris. Journ. complément. du dictionnaire des scienc. médicales* 1825. *cah.* 80. Kramer *Bemerkungen über einige Irrenanstalten in Frankreich* Horn's *Archiv für med. Erfahr.* 1825. *July. Aug.* p. 104. M. Pienitz diss. quaedam de nosocomii quo animo aegrotantibus cura adhibetur institutione optima. Lips. 1825. J. M. Leupoldt *über Leben und Wirken und über psychiatrische Klinik in einer Irrenanstalt. Nürnb.* 1825. Schönberg *ein Wort über die Irrenanstalt in Aversa.* Gerson *Magazin* cit. 1825. *Mai. Jun.* p. 465. Rech *Ergebnisse des Irrenhauses zu Montpellier.* Ex *Ephémerides*

Janua antica (Tab. — a.) nonnisi ex jussu aperienda,

médicales de Montpellier 1826. *T.* 2. p. 109. in Gerson *Magaz.* citat. 1827. *Mai. Jun.* p. 489. Ronchi ex *Giornale del regno delle due Sicilie* 1827. *Marzo*, in *Bulletin des sciences médicales* 1827. *Juin.* p. 125. *Del R. stabilimento de' pazzi di Aversa per l'anno* 1826. *Osservatore medico di Napoli* 1827. *Settembre. Neues Irrenhaus zu Plagwitz bei Löwenberg in Schlesien.* Erhard's *med chir. Zeitung* 1827. *B.* 3. *No.* 68. *Report from select committee on pauper lunatics in the county of Middlesex, and on lunatic asylums. Ordered by the house of commons, to be printed. Lond.* 1827. J. C. W. Wendt *über die Irrenanstalt zu Bidstrupgaard*, ex *Meddeleiser om Anstalten for Afsiege i Tydsland og Danmark. Kopenh.* 1827. p. 64—107. in Gerson *Magaz.* citat. 1828. *July. Aug.* p. 46. *Bericht über das Irrenhaus zu Moskau und die Behandlungsweise in demselben.* Ibid. 1829. *Jul. Aug.* p. 32. Rahn *Bericht über die Versorgung der Kranken im Zürcher Spital im Jahr* 1826 (*Verhandlungen der med. chir. Gesellschaft des Kantons Zürch.* 1828. *No.* 2). *Etablissement consacré à la guérison des maladies mentales formé à Mache près de Bienne canton Berne, Bulletin des scienc. méd.* 1828. *No.* 7. p. 290. S. W. Nicoll *an inquiry into the present state of visitation in Asylums for the reception of the insane; and into the modes by which such visitation may be improved. Lond.* 1828. *Ueber die Irrenhäuser in Grossbritannien und eine von* Gordon *dem Parlamente den* 25. *Febr.* 1828. *vorgelegte Bill.* Froriep *Notizen* citat. *B.* 20. *No.* 9. p. 142. *Zur Kenntniss des Zustandes der englischen Irrenanstalten von Dr.* Julius, ejus et Gerson's *Magaz.* citat. 1828. *Jul. Aug.* p. 1. Holst *Beretning*,

da, semper clausa maneat. Foricula b. ad janitoris habitationem c. ducat, quam quivis intrare cupiens transire coactus erit. Exceptis familiaribus nemo hic sine schedula admissionis, a *directore* gyrgathi

Betänkning, og *Indstilling til at undersöge de Sindsvages kaar i Norge. Christian.* 1828. *Verhältniss der Irren im Königreiche der Niederlande.* Ex *Rapport sur l'état des institutions de bienfaisance du Royaume en* 1825. *Bruxelles* 1827. p. 8. in Gerson's *Magaz.* l. c. p. 49. *Nachrichten von den nordamerikanischen Irren-Anstalten* in Gerson's *Magaz.* 1828. *Nov. Decembr.* p. 466. et 1829. *Juli. Aug.* p. 18. Ex: *An account of Asylum for the insane, established by the society of Friends, near Frankford, in the vicinity of Philadelphia, by* R. Walk in *Philadelphia journal of the medical and physical sciences*, *New Series Vol. I.* p. 225; ex *An account of some of the lunatic Asylums in the united states, by* T. R. Beck in *New-York medical and physical journal. New Series Vol.* 1. p. 186; ex *The American recorder. T.* 13. p. 229. et ex W. G. Malin *some account of the origin, objects and present state of Pennsilvania Hospitals. Philadelph.* 1828. p. 24. G. A. E. Nostitz *und* Jänkendorf *Beschreibung der K. Sächsischen Heilungs- und Verpflegungs-Anstalt Sonnenstein. Leipzig* 1829. B. Trompeo *prospetto statistico del R. manicomio di Torino. Torino* 1830. R. Madden *Beschreibung des Irrenhauses in Cairo.* Ex *London medical gazette. March.* 6. 1830. in Froriep *Notiz. B.* 27. *No.* 15. p. 233.

9) Positio gyrgathi sub nomine *Retraite*, *Yorkii* existentis, optima est. Pessima ea gyrgathi Viennensis prope cloacam *Alsterbach*.

gathi subscripta, admittatur. Directoris officium ab eo medici ordinarii ejusdem instituti sejunctum vellemus [10]). Schedula autem admissionis pro curiosis non nisi diebus et horis determinatis concedatur. Ad curiosorum molestorum numerum imminuendum et pro instituto simul lucri fontem aperiendum nemo sine pecuniae conspicua quantitate schedulam admissionis acquirat. Tempore, quo extranei introducuntur, aegri in cellulis reclusi maneant. Nemini, ne medicis quidem peregrinantibus [11]), aegrotos ipsos visitare sit concessum. Si medicus extraneus consilii gratia adveniat, videat ille tantum aegrotum, pro quo advocatur. Sic et cum iis, qui aegrum consanguineum visitare cupiunt, agendum est. His tamen venia consanguineos adeundi, nisi prius medicus ordinarius annuerit, a directore concedi haud liceat [12]).

Si

10) Aliter quidem sentit expertus Esquirol (*Dict.* l. c. p. 223), ast ob faciles aegrorum eorumque parentum contra medicum gyrgathi querelas, judex tamen requiritur, ac supremus inspector.

11) Huic praecepto in gyrgatho Londinensi St. Lucae ipse subjectus fui. Ac revera a solo maniacorum adspectu nil addiscitur, ac gyrgathum in clinicum convertere omni ordini adversatur. Habeant contra instituta clinica cubiculum unum alterumve maniacis dicatum, sicuti Vilnae stabilivi.

12) Visitatio maniacorum ab affinibus vix unquam indifferens est, atque plerumque effectum vel bonum vel malum producit, quem solum medicus ordinarius, utpote totius morbi historiae gnarus, praevidere potest.

Si liceat, aeger tunc ad *parlatorium* d. deducitur. Quoad aegrotos ipsoa, ii solum ut tales in gyrgathum recipiuntur, quorum conditio maniaca ab autbenticis medicorum approbatorum testimoniis [13]) confirmata habetur. Recipiuntur tamen et ii, qui, quatenus de mania suspecti, a Politia observationis gratia instituto committuntur. Hi autem cum aegrotis reliquis non locantur, aed *cubicula probativa* e. inhabitant, ad quae cubicula et sanati prope exitum transferuntur. De singulis sive receptis sive remissis processus verbalis protocollo inseri, idque cum reliquis cbartis archivo tradi debet. Archivo praeest *inspector* gyrgatbi. Eligatur pro tam gravi officio vir prudens, urbanus, sobrius, non iracundus, ac famulis instituti debitam concilians reverentiam. Inspector autem politiae totius domus intentus, ut simul aegrorum peculiarem curam babeat, vix expectandum. Constituatur ad hoc matrona, nomine *inspectricis.* Ambo ex classe institutorum infantum optime eliguntur, nil enim ad directionem maniacorum magis idoneum reddit, quam consuetudo infantes educandi. *Custodes* pro gyrgatho, centum aegros continente, decem requiruntur, utriusque sexus. Possunt eorum nonnulli ex convalescentibus pauperibus ipsius instituti desumi [14]). Sic fatui saepe officiis

13) Cfr. Cox l. c. p. 214.

14) Exemplo gyrgathi Amstelodamensis. v. Pinel l. c. p. 240. in nota.

officiis in culina f., aut in lavacro g. praestandis egregie inserviunt. Custodes aegrorum optime vestis uniformis quodammodo monastica amicit, ne maniaci in iis vulgares famulos facile agnoscant. Veluti elingues, aegrotis secundum regulas praescriptas famulari et injurias sine contradictione tolerare debent [15]). Plane enim inutile est, maniacos *argumentis* persuadere velle, praecipue si ea ex ore hominum educatione destitutorum proveniant. Defendantur custodes adversus aegros rebelles, superiorum ope, qui coram maniacis, quid agendum sit, praescribunt, et custodes executionis responsores constituunt. Generatim enim juvat, maniacos non directe alloqui, sed fixo in eos intuitu [16]), sermonem ad adstantes dirigere [17]). *Medicus ordinarius instituti* inspectoribus et custodibus imperet, et coram aegrotantibus ut despota compareat [18]). Nisi enim maniaci persuasi sint, omnem eorum sortem a medici uno arbitrio pendere,

15) *Instruction für den Irrenwärter und dessen Gehülfen beim Irrenhaus zu St. Georgen am See.* v. Höck op. c. p. 22.

16) Paroeter l. c.

17) Wintringham in *Samml. auserl. Abhandl. für pr. Aerzte.* 8. *B.* p. 282. Langermann l. c. p. 62. Reil *Rhapsod.* p. 229.

18) Heinroth de voluntate medici, medicamento insaniae. Lips. 1818. De vi imaginationis in maniacos lege Froriep's *Notizen aus dem Gebiete der Natur- und Heilk. B.* 19. *No.* 15.

dere, de cura actum est[19]). Medicus autem non solum in universa doctrina, quam profitetur, versatus, sed simul animi cordisque humani gnarus sit. Optandum, ut illius habitus et sese gerendi modus, ab aegrotis reverentiam extorqueat. Pauca dicat verba, sed quod dicit, factis suffulciatur. Nunquam aegroto quid polliceri debet, quin id stricte adimpleatur. Astu enim vel *fraude*, vel *strategematibus* raro, et solum in *mania hypochondriaca* et aliquando in *erotica*[20]) uti oportet, quibus scilicet in morbi formis a regula generali deflectere juvat, quod ab experientia Aetii[21]), Donati[22]), Quercetani[23]), Sennerti[24]), Schenkii[25]),

19) Cfr. *Reise nach Paris, London* etc. 2. *Th.* p. 163. et Reil's *Rhapsod.* p. 25.

20) A. Stegmann de amore insano ejusque caussa, melancholia astu curata. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 1. 1694. p. 25. Cfr. ib. p. 32. De studioso, sanguine caustico et melancholia amatoria laborante, astu curato, mox ob personam amatam denegatam, ex prioris morbi recidiva succumbente.

21) Quidam se omnino capite destitutum putabat, ad quem sanandum Philotimus excogitavit *pileum plumbeum*, a quo gravatus caput se habere intelligeret. l. c.

22) Qui urinam pertinaciter retinebat, persuasus, si mingeret, quod tota urbs periret diluvio, strategemate quodam lepido, quasi tota incendio flagraret urbs, campania pulsatis, ad liberandam civitatem per urinae emissionem, sollicitatus, precibusque idea erronea ablata, sanitati pristinae restitutus est. l. c.

23) Vir, qui nasum se credebat habere ulnae magnitudi-

kii[25]), Gatinarii[26]), Tulpii[27]), Sauvagesii[28]) et nostra[29]) comprobatur. Cum maniacis quotquot

ne, ab imaginatione ista liberatus est, astu chirurgi, qui accommodato illius naso hepate bubulo, magna frusta rescindebat cum euphoria aegri. l. c.

24) Qui cornua se gestare credebat, sensit levamen, postquam capiti alligata cervi cornua, serra secarentur. l. c.

25) Feminae illi, quae putabat, ventriculo inhaerere serpentem et rodere illum, vomitorium prius exhibitum est, dein clam talis bestia matulae imponebatur, unde persuasa eam expulsam medicamenti ope, convaluit. l. c.

26) Aegrum, qui accusabat se habere ranas in ventre, ita allocutus est Gatinarius: „verum dicis et scio te multas habere in corpore." Purgans dein praescripsit et jussit, ut affines ostenderent aegro egestiones cum ranis vivis impositis. l. c.

27) Pictor imaginaria illa laborans ossium mollitie, amisit hanc insaniam, et juxta eundem auctorem (lib. IV. c. 53) aliis, qui coecos se credebant, visus est restitutus, solis strategematibus medicis. l. c.

28) „Artificio quodam Zacutus Lusitanus sanavit olim melancholicum, qui se perpetuo frigere arbitrabatur, et vidimus hic Gratianopolitanum simili delirio per annos etiam calidissimos detentum; ipsum spiritu vini madida pelle lanigerà cooperuit, et accenso spiritu per semi-horam calefecit ad combustionem usque Lusitanus, unde laetus et tripudians se jam nimis calere exclamavit aeger, et brevi convaluit melancholicus." l. c.

29) Nobilissima femina, triginta circiter annorum, plurimarum prolium mater, rebus mirabilibus, uti praesagiis ex chartis lusoriis, praeparationi cosmeticorum fidens, ab animi pathematibus praecipus ab amore il-

quot sunt leniter et cum commiseratione agat medicus,

licito agitata, quamvis parum menstruata, attamen jam a sex mensibus, quavis catameniorum periodo accedente, periculum letalis metrorrhagiae sibi imminere imaginabatur. Cui ficto periculo obviam tunc ire conabatur, statuae instar in lecto decumbendo, stragula rejiciendo, per signa loquendo, cibos potumque gelidum sumendo et abdomini aquam frigidissimam imponendo. Nec satis! simul enim vaginam turundis clam adimplebat, ad quas magis magisque firmandas manu sinistra partes genitales externas comprimere erat solita. Quoniam vero eodem pacto et alvinam evacuationem timebat, a qua sa quammaxime debilitari asserebat, faecum excretioni digitum manus dextrae ano immittendo obstabat. Verisimiliter ut evacuationibus facilius invigilare posset, sese undique candelis accensis circumdabat. Tempore menstruali periodo intermedio, vitam valetudinariam veluti hysterica duxit. Ultima menstruatione accedente, uti antea, se gessit, ea solum cum diversitate, quod nunc et lucem adversabatur et diutius solito, ob magis protractum metrorrhagiae timorem, quin vel lavationi vel linteorum mutationi indulserit, decumbebat. Advocatus ad aegram (mihi prius ignotam), secunda jam hebdomade lecto affixam, interrogavi, quid pateretur? Tremente et demissa voce, verbisque intersectis, timorem suum de metrorrhagia et lucis horrorem patefecit. Omnia, nulla mota difficultate, accepi, immo prudentiam aegrae in fluxu sanguinis praepediendo laudavi. Quoad horrorem lucis, me malum istud in longaeva praxi pro secunda tantum vice observare asserui. Quae singula fiduciam et benevolentiam aegrae quammaxime captarunt. Quaeso, addidit, sanastine aegrotum, qui lucem

dicus, ac praeterea altiori loco natis ea urbanitate, cui

abhorrebat? Utique. Quibusnam remediis? Certe non pharmaceuticis. Quibus igitur? Libros pretiosos hereditario jure acquisivi, ex quibus plurima secreta, vulgo medicorum ignota, didici. Num communicabis mihi quid ex istis? Videbo, pro primum fortior eris; sed dic ante omnia, undenam horror tuus lucis originem ducat? Originem ducit a luce, quâ tota imbuta sum. Lux enim in venis meis in circulum agitur, lucida sunt mihi ossa, et omnia ad combustionem parata. Sed quo pacto ita a luce imbuta fuisti? Per candelas accensas, quibus me, incaute nimis, tam diu circumdedi. — Jam satis! Liberabo te a nimia luce, et a haemorrhagiae periculo. Sumpsi tunc solutionem oleosam phosphori in cavum manus meae chirothecae munitae, eaque clausa, aegram adivi, rogando ut brachium mihi porrigeret suum. Exhibito brachio frictiones deorsum institui, sub quibus manum tantillum aperiendo, lux revera ex aegrae superficie manare videbatur. Obstupuit ipsa, et se valdopere recreatam esse asseruit. Illico cessavi. Rogo, sit, perge facere, perge. Nequeo — nisi prius experiar, utrum nunc radium lucis a candela emanantis perferre poteris nec ne. Successit experimentum, et sic repetitis periculis phosphoricis nunc manus nunc pedes perfricando sensim sensimque secundo jam nycthemero candelam umbraculo munitam in ipso suo cubiculo perferebat. Rebus huc perductis faeces in intestino recto, et lintea in vagina collecta, ulterioribus experimentis obstare, monui. Tunc aegra remotioni horum obstaculorum non obstitit. Exhibui interea elixirium acidum Halleri cum aqua et syrupo rubi idaei. Munditie, qua aegra aliàs valdopere delectabatur, adeo recreata fuit,

cui adsueti sunt, obviam eat; nec obliviscatur inveniri quacunque in civium classe maniacos, qui per sensum gloriae et honoris optime duci possunt [30]). Captatâ aegrorum reverentiâ, benevolentiae illorum studendum. Conceditur hinc vel major libertas, vel melior diaeta, aut dona offeruntur etc. Medicus ordinarius suum habeat *secundarium* historias morborum exacte describentem. Visitatio

ut paullo post et elegantia, sese limbis denticulatis et margaritis ornando, accesserit. Totam diem cum ipsa transigendo, colloquium a rebus ad morbum spectantibus ad res musicas, theatrales aliaque hujus generis deducere sategi. Cum semel aegram in chartis futura quaerentem invenerim, ut instrumenta haec insaniae mihi traderet, expetii. Recusavit. Me illico, nisi accederet, abiturum fore (habitabat nempe in urbe quadraginta et ultra miliaria Vilna distante) declaravi. Annuit tandem. Tali triumpho obtento omnia dein facile ad nutum procedebant. Iter nunc Vilnam proposui, quo valde recreata est. Proxima hic accedente menstruatione ipse quietem et medicamenta ad haemorrhagiam uteri praepediendam, pro forma certe, exhibui. Aegra hac cautelâ contenta, nulla patefecit alienatae mentis signa. Jam sanitati tonicorum sub usu restituta vidabatur, cum fervidissimae aestatis anni 1810 tempore, derepente in paroxysmum maniae saevientis per mensem durantem inciderit. Eo, veluti critico, terminato, omnino convaluit ac Vilnam dereliquit. Sibi ipsi nunc commissa vitam adhuc ducit sanam, sed ut antea absurdam et probrosam.

30) Erhard in Wagner's *Beiträge* 1. *B.* p. 137. et Reil *Rhapsod.* p. 251.

sitatio medica, nisi quid inconsueti accidat, alternis diebus sufficit. Praeterea vir in operationibus chirurgicis minoribus et in praeparatione medicamentorum versatus ipso in gyrgatho resideat; absente medico inspectori submissus. Receptus aeger, secundum jussum medici, vel proprias vestes retinet, vel eas gyrgathi induit. Curandum, ne arma, cultros et similia celet. Inquirendum etiam, num psora, ulcera chronica, hernia etc. lateant. Capitis munditiei studeatur et, nisi de plicoso vel convalescente ex alio morbo agatur, crines rescindantur [31]). Sexus inter se [32]) et aegroti altiore loco nati ab hominibus vulgi separandi [33]), item aegri sanabiles ab insanabilibus [34]). Nil enim curae magis adversatur, quam maniacos diversae condi-

31) Morgagni de sed. et caus. morbor. Epist. VIII. 7. Hanke in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 25. *B.* 2. *St.* p. 69. Morrau *sur une manie guérie par la coupe des cheveux*, in *Mémoir. de la soc. méd. d'émulation* 2. *T.* p. 196. Et Sedillot *rec. périod. de la soc. de méd. de Paris T.* 4. p. 280.

32) Vix concipi potest, Reilium separationi sexuum inter maniacos *non* favere (v. app. ad vers. germ. op. o. Coxii p. 63).

33) Et huic separationi Reil non favebat. l. c. Attamen ex instituto fontem lucri aperit. A justitia enim deflectere haud credimus, ut quivis dives, qui beneficio asyli publici pro modico fruitur pretio, ad sustentandum simul unum ex pauperibus persolvat; qui usus in asylo *Yorkiano* locum habet.

34) Pienitz l. c.

conditionis et educationis inter se miscere. Aedificium a nobis propositum, utpote quatuor alas exhibens, separationes indicatas faciles reddit. Quivis autem aeger, sine distinctione conditionis, specialem inhabitet cellulam. Aegri inquieti et immundi ad extremitates alarum, prope latrinas h. collocentur. Quousque fieri potest, aegri latrinas has communes adeant. Apud reliquos trullae citissime e cellulis removendae. Maniaci quietiores hic solum noctem transigant. Cum lecti quamvis ferrei a maniacis facile rumpi possint, ac lignei munditiei obstent, fulcrum lecti esto murale, parieti cellulae adhaerens parumque declive i. Murales sunto et mensa et sedilia opposito parieti affixa. Cooperiantur paries, lecto respondens, et lecti ipsius fulcrum culcitris stramentitiis, non neglectis ad aegrum cooperiendum debitis linteis et lodicibus. In cellulis, aegris saevientibus dicatis, murus undique ad hominis altitudinem contabuletur. Ad propagationem soni ab aegrotis ejulantibus editi impediendum, plurima auxilia, at hucusque incassum, indicata fuere [35]). Ostium sat amplum pro fenestra, januae opposita, adeo sit altum, ut aeger illud attingere nequeat. Fenestrae foris aperiuntur. Ostium supra ipsam januam positum, fenestrâ non indiget. Janua esto densa, sine

35) Autenrieth *Beyträge* 1. *B.* p. 212. Opus meum: *Reise nach Paris, London* etc. 2. *Th.* p. 182. Reil append. cit. p. 67.

sine sera, locoque illius obice, corio, ad rumorem impediendum obducto, extrinsecus munita. Praeter ostium fenestrae locum tenens, janua adhuc habeat foramen forulo extrinsecus claudendum, per quod custos, quid aeger cellulae inclusus agat, videre possit. Ciborum quoque introductionem tale admittit foramen [36]). Absint catenae et vincula ferrea [37]), et aliae coercitiones [38]), locumque eorum teneat *tunica manicata* [39]) (aut similis [40])), qua ad dorsum ligata, brachia decussatim

36) *Huitième lettre du professeur* Pictet *à ses collaborateurs. Bibliothèque universelle* 1822. *Mai.* p. 77.

37) Jam consilio Moebii (l. c. §. 73) blanda ligamenta commendantur. Cfr. H. A. Fielitz de variis methodis frenandi furibundos. Hallae 1819.

38) E. c. sedile a Risch propositum, aut, ut dicunt, *der Brenkenhoff'sche Trog* (Wagnitz *hist. Nachricht.* 2. *B.* p. 262).

39) Angl. *The straight waistcoat.* Germ. *Das Zwangkamisol.* Imago habetur apud Chiarugi T. I. *d. Uebers.* fig. 4.

40) Pictet l. c. („*C'est une espèce de manchon fait en cuir très-fort, dont les deux entrées sont étroites, et le milieu plus large, de manière que les deux mains y sont fort à leur aise, et se ferme quand la main est entrée dans le manchon, au moyen d'un anneau de fer, qui passe dans une gance; une forte courroie passe ensuite de l'un de ces anneaux à l'autre, et est bouclée en rétour, de manière que le porteur du manchon ne peut pas faire le mouvement nécessaire pour en sortir ses mains, dont il ne peut non plus faire aucun usage*").

satim trunco figuntur. Flagellatio proscribenda[41]), nisi medicus maniacis saevientibus, aut pertinaciter malitiosis, aliisque ictibus infensis, unam alteramve plagam, se praesente, infligere jubeat[42]), quo facto aegro illico blandiendum[43]). Aegrotis quietiori-

41) Praeceptum istud aevo nostro non tribuendum esse, ex sequentibus Thomasii verbis elucet: „accedit quod etiam Principibus et nobilibus furiosis dentur custodes homines vilioris conditionis, vel plebeji, iisque permittatur, metu furiosis, etiam ubi opus sit per verbera incusso, illos coercere, ne conatus furiosos ita facile in actum deducant. At quis quaeso, ita ruditer ab hominibus rusticis et crudelioribus quotidie habitus, posset evidentia signa rationis restitutae aliis praebere, cum potius illa durities custodum et rusticitas, si homini mentis integerrimae saltem per aliquot dies accidat, capax sit, eum furiosissimum reddere." l. c. p. 12.

42) Quamvis consilium Celsi (lib. III. c. 28): „ubi perperam aliquid dixit aut fecit, fame, vinculis, *plagis* coercendus est" — nonnulli brute secuti sint, attamen neque in oppositum extremum incidendum, et methodus, ut ipse expertus sum, aliquando efficax, plane rejicienda. Cfr. Sancassani epist. v. Haller bibl. med. pr. Vol. III. p. 601. et Wedel propempticon inaugurale de verberibus medicis. Jen. 1721.

43) Swietenius ait: „Fuit homo satis celebris apud Batavos insanientium cura, qui hac methodo utebatur et multos sanabat. Simul ac delirarent, tractabat miseros, ferarum instar, verberibus, catenis, perfusione aquae frigidissimae, fame, siti etc. Dum mitescebant, omni modo blandiebatur illis, nihilque omnino negabat illarum rerum, quas desiderabant. Hoc modo ef-

tioribus atrium commune k. pro mora diurna, praesertim hieme, inservit. Solitudo enim protracta, inprimis in loco non satis lucido [44]), maniacis constanter nocet. Custodes e centro aedificii l., uno oculi ictu, non solum quatuor atriis, sed etiam totidem hortulis m., invigilare possunt. Fenestrae atriorum eam habeant formam, quam alibi fusius descripsimus [45]) et tabula aenea illustravimus, quaque clathri et inde adspectus carceralis evitantur, quin accessus liber aëris aut necessaria aegrorum securitas impediantur. Hieme pars totius aedificii, quae aegrotantibus inservit, ope canalium subterraneorum, veluti loca culturae hiemali vegetabilium dicata, calefiat. Possunt quoque atria, arboribus et plantis exoticis, interpositis avariis volucribus adspectu et cantu recreantibus, ornari. Fenestris nonnullis nabla, sic dicta, Aeoli [46]) adaptari potest. Atque haec singula tunc tantum, dum non timemus peculiarem nonnullorum aegrorum vitiatam imaginationem inde magis adhuc laedi posse. Materiae calefaciendi gratia adhibitae et lucem suppeditare possent

fecit, ut metus verberum coerceret incipiens delirium et tandem deleret vanas illas imaginationes: contra ea dum pacatum statum mox sequebantur omnia, quae placere ipsis poterant, felix saepe successit curatio." l. c.

44) Cox l. c. p. 81. Reil in Hoffbauer's *Beiträge* 1. *Th.* p. 609.

45) *Reise nach Paris, London* etc. 1. *Th.*

46) *Aeolus-Harfe.*

possent nocturnam [47]). Ceterum qualiscumque lux in atriis stabilita, per foramina super januas cellularum, et cellulas abunde illuminabit. Aestate fervida et hieme rigida exceptis, aegris quietioribus aditus ad hortulos, umbra non carentes, conceditur. Hìc amplam opportunitatem invenient variia exercitiis gymnasticia et lusibus indulgendi, uti equitationi [48]), conorum lusui [49]), decursioni ad annulos [50]), cui ob id palmam concedimus, quod constet, *motum rotatorium*, quatenus nauseam et salutarem effectum in cerebrum excitat, ad potiora auxilia, quibus therapia maniarum locupletata est, pertinent. Omnem hinc laudem et *machinae rotatoriae* [51]) (aut aliae *vibrationi* dicatae [52])),

47) De sic dictis *Thermolampes* loquor.

48) In hortulorum uno domituram equariam n. constitui, quae saltem aegrotantibus divitibus inservire potest. Stabula in propinquis sunt o. simul cum locis curribus recipiendis idoneis, si aegro vectio concedi vellet.

49) Porticus p. locum idoneum pro eo exhibent.

50) Vulgo *Carrosell.*

51) Legatur hoc de argumento Cox l. c. p. 158—213, quem pro inventore hujus machinae habeo, quamvis editor operis illius germanici, Bartelsmanni (in nota ad p. 207) docte demonstraverit, motum rotatorium tum ab Ebn Sina (lib. III. fen 1. Tr. 4. c. 17. p. 488), tum a Kratzenstein (novum medicinae genus, nimirum vim centrifugam ad morbos sanandos applicitam, more geometrarum. a. 1765) jam dudum commendatum fuisse.

catae [52])), tribuimus, quâ tum in mania saeviente, tum in melancholica pluries utiliter usi sumus [53]). Tempestate moram in hortulis impediente, *porticus* p. praesto sunt, sub quibus *balnea* tepida calida, vaporosa, frigida, cum vel sine immersione aut praecipitatione locum inveniunt aa. *Balnea* enim ad potiora adversus manias auxilia spectant. Iis, praecipue *tepidis* [54]), utimur, maxime in maniis arthriticis aliisque amenorrhoea, cutis siccitate, agrypniis stipatis, vel ex fugatis impetiginibus ortis, nec non in genere puritatis caussa. *Balnea*, *fervidissima* gradatim *reddita* (a gradu scilicet 28 ad 34 thermometri Reaumuriani), affusa simul aquâ frigidissimâ super caput [55]), necdum adhibuimus. Contra ea saepe ad tempe–

52) *Vibrationsmaschine zum medicinischen Gebrauch von Rieffelsens*, descripta a Schönberg in Harless *Jahrbücher der teutschen Medicin. B. 1. Heft 1.*

53) Idem testatur cl. Horn v. *Archiv für med. Erfahrung.* 1813. *Jan. et Febr.* p. 114.

54) De balneorum tepidorum in maniis usu legantur: Wintringham comment. de quibusdam morbis. No. 258. Hallé in *Mém. de la soc. R. de médec. T.* 8. Perfect l. c. No. 78. Pinel (l. c. p. 329) asserens: „*et depuis près de huit années ces bains sont devenus la base fondamentale du traitement de maniaques et des mélancholiques.*"

55) Hac in methodo secretum Delahoy et Lucett consistere Tardy (*the medical and philosophical journal*) affirmat. Methodum vero istam novam non esse, Daniel (*Beyträge z. medicin. Gelehrsamkeit, No.* 5) docet.

temperandum nimium cruoris ad encephalum impetum, sedenti in balneo tepido maniaco, *embrocationem* capiti utiliter applicuimus [56]). *Balnea frigida* valde hic laudata [57]), si agatur de diuturna in iis mora, excepto in mare, timemus, nequaquam autem si solum de *immersione* [58]), aut *methodo irrorandi* [59]) quaestio sit. Indicatur ea potis—

56) Cfr. *Reise nach Paris, London* etc. 1. *Th.* p. 87. Tolberg in Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 26. *B.* 3. *St.* p. 32. Pinel l. c. p. 329.

57) P. A. Michelotti maniae per gelidae balneum curationem complectens. Acta acad. nat. cur. Vol. I. p. 191. *Don* Florencio Delgado *de la virtud de los baños de agua fria para curar los maniacos. Memor. acad. de la R. Soc. de Sevilla. T.* 4. p. 84. Muzell l. c. Theden *neue Bemerk.* 1. *B.* p. 145. 146. Tode *Annalen.* 5. *B.* p. 72. Faxe l. c. Lazerme curat. morb. Vol. I. p. 101.

58) Pinel (op. c. p. 325) praeconceptam opinionem contra istam methodum alit, quae hucusque omnium suffragia merito obtinuit. Ne enim dicam de Vanhelmontio (demens idea p. 228); ad Boerhaavium (Swiet. comment. T. III. §. 1123) provoco dicentem: „praecipitatio in mare, submersio in ea continuata, quamdiu ferri potest, princeps remedium est." Accedunt: Pechlin de vita sub aquis. Winslow *sur l'incertitude des signes de la mort.* Acta medica Berolinensia. dec. I. Vol. 7. p. 61. Bayrard *of the use of baths append.* Tode *Annalen.* 5. *St.* p. 72. Bonnard in *Journ. de méd. T.* 64. p. 47. Hilscher in Tode *med. Journ.* 5. *B.* 4. *St.* p. 14. Weber obs. med. Fasc. I. p. 26.

59) Creberrime ea utor, ac raro sine quodam levamine.

potissimum, si mania ex abusu liquorum fermentatorum originem ducat [60]), si conditio morbi inflammatoria aut gastrica prius ablata fuerit, sique nulla adsint arthritidis signa. Hac sub rerum positione et *epithemata frigida capitis* [61]), dummodo non diu protracta, adhiberi queunt. *Pediluviis*, praesertim irritantibus, maxime in mania periodica, tempore paroxysmi locus est. Ut aegrorum mens et hiemali tempore recreari possit, latrunculi [62]) aliique hujus generis lusus [63]) praesto erunt. Spectaculis theatralibus, a Reilio propositis [64]) et in nonnullis gyrgathis usitatis, non favemus [65]). Maniaci enim per se jam nimis alienas ludunt partes. Praeterea omnia apud eos evitanda sunt, quae imaginationi pabulum praebent. Qua de caussa et libros [66]) maniacis non facile et nunquam aliter quam

60) Currie *über die Wirkungen des kalten und warmen Wassers*. p. 150.

61) Hilscher l. c. Wendt *Nachrichten von dem klinischen Institut in Erlangen*. Hufeland *neues Journ. der pr. Heilk*. 27. B. 1. St. p. 146. vel: *Journ. d. pr. Heilk*. 27. B. 1. St. p. 62. Leuthner *praktische Heilungsversuche der Milzdünste*. Ulm 1779. Piderit *pr. Annalen*. 2. St. p. 171.

62) Jam Rhazes lusum latrunculorum hic commendat. lib. I. c. 3. f. 6.

63) Cap. XVII. §. LXXVII. 2.

64) *Rhapsod*. p. 246.

65) Et Esquirol (*Dict*. p. 229) non favet.

66) Horn aegrotos hosmet inconsulto ad lectionem librorum et ephemeridum politicarum adigere videtur. l. c.

quam pro lectione alta voce instituenda [67]) tradimus. Contra ea opportunitatem variis instrumentis musicis ludendi aegrotis procuramus. De *musicae* enim in maniis efficacia, dummodo ea vario illius characteri accommodata sit, nec antiquitas dubitaverat [68]), nec illi, qui effectuum symphoniae in animum memores sunt, dubitabunt, nec quis medicorum praesentis aevi dubitat [69]), quamvis et hic exceptiones nobis obvenerint [70]). Et *choreis* determinatis diebus et horis indulgere licebit, quo in casu aegroti utriusque sexus *usui rationis proximiores*, sub debita inspectione convenire poterunt. Cubiculum quoque *magicis apparitionibus* dicavimus [71]), quibus tamen non nisi cum summa

67) — „Et vocis exercitium, quod cuique convenit." Celsus l. c.

68) Asclepiades apud Cael. Aurelian. Cfr. Miscell. acad. nat. cur. a. 1. 1692. p. 4.

69) Cox l. c. p. 89—93. Rochlitz in: *Musikalische Zeitung*. 6. *Jahrg. No.* 39—42. Rausch *physiologische Abhandl. über den Einfluss der Töne u. der Musik auf die Seele. Breslau* 1782. In ipso clinico Vilnensi bonos musicae effectus adversus maniam saevientem ann. 1815. experti sumus.

70) Mense Maio ann. 1815. a Dr. *Herberski* ad juvenem e stirpe maniaca ortum in consilium advocatus fui, qui omni mense per curriculum hebdomadis mania melancholica laborabat, ceterum vero sanus videbatur. Sub paroxysmo aeger iste a qualicunque musica in furorem praecipitabatur.

71) Sub lit. *r*. Pavimentum hujus cubiculi ponte ver-

summa cautela [72]) in mania chimaera [73]), phantastica [74]) et saeviente [75]) uti licebit, semper memores, impressiones sic suscitatas, maniacos longe aliter, quam homines sanos afficere. Haec cum ita sint,

satili instructum esse deberet, ut aegri machinae ope in cubiculum inferioris contignationis s. et ex hoc per foramen in subterraneum t. demitti possent. Hic tentamina, quibus, ut mihi narratum est, *francomuratores* ad explorandum animum sociorum recipiendorum uti solent, in usum medicum deducere forte liceret. Cfr. Chiarugi l. c. p. 384. Et Reil *Rhapsod.* p. 209. Jam Celsus dixerat: „Subito etiam terreri et expavescere in hoc morbo prodest; et fere quidquid animum vehementer perturbat" (lib. II. cap. 18). Legi hoc sub respectu meretur in *Neuen Schriften der Gesellschaft naturforschender Freunde Westphalens* B. 2. p. 42. *Ursach der in der Lipstadter Zeitung vom J.* 1798. *No.* 155. *erzählten Thätigkeit und des Rettungseifers der Wahnsinnigen, und von der Stille der Wüthenden und über Gelassenheit in dem Brande des Irrenhauses zu Berlin.*

72) Consilia, a Reilio data (*Rhapsod.* p. 225. 226. 238), potius ad homines maniacos reddendos, quam sanandos idonea mihi videntur.

73) E. c. ad impressionem fortem super sensus faciendam, quae suggestiones imaginationis extinguere valeat. Cfr. W. L. Wille de singulari affectu melancholico in femina moestitia suborto, et per quatuor annos cum dimidio durato, ac repentino terrore iterum sublato. Nova acta acad. nat. cur. Vol. 5. p. 166.

74) E. c. ad pacem animo per apparitionem quandam visioni angenti oppositam conciliandam.

75) E. c. ad timorem audaciae opponendum.

sint, maniaci etiam non indiscriminatim ad *cultum Dei* admitti debent [76]). Qua de caussa *aediculam* n. potius convalescentibus, quam ipsis aegris dicavimus. Attamen ordine medici, inprimis si cum *ecclesiastico* instituti conveniret, exceptio fieri posset. Ecclesiasticus iste, si doctrinae maniarum non alienus foret, in plurimos aegros medici veluti manum dextram constitueret [77]). Diebus operariis aegri et praecipue convalescentes [78]) variis laboribus manuariis, mechanicis, domesticis aut rusticanis (dummodo evitetur, quod sol caput allidat) occupandi [79]). Hortus et campi gyrgsthum circum-

76) Quaestio magni momenti: *utrum maniacis exercitia religiosa concedenda sint nec ne?* a Niemeyero (*Philotas* 8. 86) negative resoluta est; quam sententiam Reil (app. ad vers. germ. op. Coxii p. 35) merito restrinxit. Ex professo allatam quaestionem enucleavit P. Slade Knight (op. c.), uti videre quoque est apud Froriep *Notizen* etc. *B.* 17. *No.* 4. p. 57. ex *The London med. repository No.* 19. *New Series Vol.* 4. p. 1827.

77) Gratias hic publicas theologiae nostro professori (modo Episcopo Vilnensi) *Kłąkewicz* ago, utpote qui aegrotis meis maniacis in clinico summo cum emolumento adstiterat.

78) Pinel l. c. p. 247. Reil l. c. p. 31.

79) Reil hoc argumentum pulchre dilucidavit (*Rhaps.* p. 240). Otium certe non solum vitia, sed et insaniam fovet. Praeterea laborum ope *attentio* aegrorum figitur, cui scopo interdum et *itinera* inserviunt. Quare Cael. Aurelian.: „Utendum etiam peregrinatione

cumdantes w., et species villae illis annexa [80]), non solum oeconomiae instituti, sed et aegrorum saluti providere poterunt. *Diaeta* conditioni aegrorum peculiari accommodanda. Sunt, qui *fame*, ad audaciam aegrorum frangendam, utantur, ac revera maniaci, veluti bruta, aliquando tali auxilio domantur. Verum facile inde contingit, ut aeger scenam mutet, ac ipse dein alimenta recuset [81]). Praeterea nonnulli per abstinentiam aut victum parcum vel magis saevire incipiunt, vel magis fatui evadunt [82]). Quare si morbus aut ex inedia proficiscitur, aut in hominibus victu lauto quondam adsuetis residet, aegri potius bene nutriendi sunt, concessa, praeter juscula carnea, ipsa carne, quam aliàs tamen, illa amphibiorum [83]) excepta, non libenter, saltem quotidie maniacis concedimus. Conducunt enim illis potissimum vege-

terrena atque maritima, et animi avocamentis, quibus mentia laxatio fiat." l. c.

80) Lit. x. Legatur Pinel (p. 241) de gyrgathis in villis erigendis. Item Pienitz l. c.

81) Sic mihi binis vicibus accidit. Cfr. Hufeland's *Journ. d. pr. Heilk.* 1. *Th.* p. 290. et 20. *B.* 1. *St.* p. 179.

82) Pargeter l. c. p. 103. 108.

83) Juscula e ranis, limacibus, testudinibus, viperis, non spernenda esse alibi docui. Cfr. Lorry l. c. p. 527, qui doctus vir et veterum opiniones circa esum carnis leporinae, piscium etc. in melancholiis, ad trutinam vocavit (p. 297).

vegetabilia [84]) subacida, antiscorbutica, non flatulenta [85]), farinacea, panis, oryza, hordeum, avena, milium, solanum tuberosum, zea mais et maxime fructus horaei sive recentes sive conditi [86]); nec non cibi lactei, butyrum, caseus acredinis expers, lacque purum vaccinum, equinum [87]), asininum [88]). Praeter sal commune [89]) et semina coriandri sativi, anethi foeniculi, ac sinapis nigrae, alia non facile admittimus condimenta. Quoad

84) Dolendum, nos ignorare, quid veteres sub nomine *Troximium* sive *Troximia* intellexerint, num scilicet aliquod vegetabile in specie, num olera in genere, constat enim solum troxymium in melancholiis ex obstructionibus victum admodum celebratum constituisse. Lorry l. c. p 314.

85) Miror tabulam diaeteticam nosocomii *la Salpetrière fabas* et *lentes* continere, quas unanimi consensu in vesaniis rejecerunt veteres. Longe magis mihi diaeta arridet, quae in gyrgatho *Neuruppinensi* et *Baireuthensi* praescripta est (Niemann *Handbuch d. Staatsarzneywissenschaft. Leipz.* 1813. 1. *Th.* p. 457).

86) Lorry pro victu hiemali maniacorum, *roob* aliaque praeparata ex fructibus cum melle commendat. l. c. p. 315.

87) Posidonius. v. Lorry l. c. p. 294.

88) Teste Lorry (l. c. p. 361), lac hujusmodi praesertim in melancholiis cum vitiis lienis in usu quondam erat.

89) Sicuti generatim in diaeta nosocomiali ordinanda quam maxime ad *sal*, oeconomiae animali tam necessarium, respicere soleo, ita speciatim in diaeta gyrgathorum.

Quoad quantitatem cibi exhibendi, nisi media via semper teneri queat, potius excessu quam defectu [90]) peccandum est. Si noctes fuerint longae et tunc voracibus quid porrigi debet. Optimum *potum* pro maniacis *aqua* constituit; vel si nutritionis necessitas urget, *cerevisia*. *Vinum* praecipue indicatur, sub virium jactura, animi abjectione, extremitatibus semper subfrigidis, pulsu debili, et potissimum in aegrotis a pharmacis quondam inutiliter obrutis. Nec de regimine diaetetico loqui cessabimus, quin *veneris* mentionem injiciamus, utpote quae in maniis plurimis, praecipue in erotica, melancholia [91]), moria [92]) etc. sub rerum positionibus facile intelligendis, auxilium omni aevo celebratum [93]) sistit. Illud in gyrgathis vix

90) De pernicie defectus necessarii victus in maniis leguntur Cox l. c. p. 95. et Pinel l. c. p. 232—236.

91) Pernaau ergo melancholiae venus. Paris. 1658.

92) Marcellus Donatus lib. II. c. 1. p. 96.

93) Imperator Augustus melancholiâ aegrotantibus Romanis, suavem et cujuslibet ingenio bene convenientem conjugem, quae tanquam fidelis socia in laetis et dulcis consolatrix in adversis, tum sanum exhilarare, tum aegrum curare posset, ut praestantissimum remedium imperasse legitur (Dio Cass. in Caes. Aug. lib. LVI). Quam etiam expertam curatricem, quippe quae cor a curis avertat, et animum irritatum placet, nomine *Viriplacam* et *Verticordiam*, Romani sibi ipsis invicem commendarunt animis aegrotantes postea (Marlian. antiquit. Rom. lib. III. c. 3. Al. ab Alex. p. 57 etc. Brisson lib. I. Valer. Max. lib II.

vix unquam locum obtinere posse, per se elucet. Omni enim sub respectu disciplina istiusmodi in institutis perfecta requiritur, non excepto ordine relate ad horas pastus, somni, laborum etc. [94]). Tandem cum maniaci vel ab aliis morbis non immunes sint, et tales aegri peculiarem curam exposcant, in ipso gyrgatho peculiare valetudinarium y. constituimus. Nec loci depositioni cadaverum dicati, cum cubiculis pro sectionibus, musei pathologici, ac bibliothecae, monographias de maniis continentes, obliti sumus z.

De auxiliis chirurgicis aliisque externis.

3. Jam vero ad *auxilia chirurgica* accedimus, quorum princeps, *venae sectio*, omni aevo controversiis multis ansam dedit. Favebant illi medici

c. 1. lib. VIII. c. 15). Notat Arnold de Villanova coitum per intervalla multum prodesse, et pulchras mulieres amplecti, tangere, secum jacere ac verba salacia mirabiliter valere (breviar. lib. I. c. 18): additque Bartholinus ex relatione Sylvatici maniacam mulierem a ministris nosocomii St. Francisci Patavii saepius compressam convaluisse (hist. anat. 2. obs. 69). Tandem Alexander Benedictus Veronensis de maniaca narrat per totam noctem a quindecim viris venere defatigatam, et hinc largum mensium, qui annos aliquot substiterant, profluvium passam, non sine pudore, diluculo, menti sanae restituta est (lib. I. c. 8). Cfr. C. Th. Bierling melancholiae anniversariae in maniam degenerantis admiranda species, cum observationibus R. Lentilii miscell. acad. nat. cur. dec. I. ann. 2. 1671. p. 224. dec. III, ann. 8. 1694. append. p. 129.

94) Reil (append. p. 62) hoc objectum plene explanavit.

dici veteres [95]). Restrinxerunt illius usum FERRIAR [96]), PINEL [97]) aliique inter recentiores [98]), inprimis objiciendo phlebotomiam aegros in fatuitatem conjicere. Mediam viam calcantes cum REILIO [99]) toties ad venae sectionem confugimus, quoties mania est recens [100]), ac in hominibus robu-

95) ALEXANDER TRALLIANUS lib. I. c. 22. CELSUS lib. III. c. 8. AVICENNA lib. III. fen I. Tr. 4. c. 17. SYDENHAMUS opp. T. I. p. 61. THEOPHRASTUS T. I. lib. I. de origine morbor. cap. 4. sit: („*Sehet an in mania, was helft da, als allein sein Ader aufzuschlagen, so geneist er, das ist sein Arcanum, nicht Campfer, nicht Menuphar, nicht Salvia, nicht Majorana, nicht Clysteria, nicht infrigidantia, nicht das, nicht diess, sondern phlebotomia*"). MERCURIALIS lib. X. c. 6. (dicens: „omnia fere vis curationis in celeritate phebotomiae posita est"). ROLFINCK meth. med. spec. consult. lib. II. cons. 8 (ad lipothymiam usque). RIVERIUS prax. med. lib. I. c. 13. RIEDLIN lin. med. 1696. p. 620. PLATER obs. lib. I. p. 86. a LEBENWALDT delir. melancholico - maniac. sola sanguin. missione curat. in Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 5. 1686. p. 94 etc.

96) *Medical histories. Vol. 2. No. 2.*

97) Op. c. p. 318: „*C'est un événement très rare et qui fait époque (!) dans l'hospice des aliénés, qu'une saignée, depuis que je dirige ce traitement.*"

98) KINGLAKE in *The London medical journ.* 1818. *November.* BURROWS *comment.* citat.

99) *Fieberlehre.* l. c. §. 80.

100) ARETAEUS lib. I. diuturn. curat. Forte gyrgathorum medici ob id, quod plerumque aegros jam diu maniis detentos accipiunt, venae sectioni minus favent.

robustis et succi plenis a suppressione haemorrhoidum, menstruorum, lochiorum, epistaxeos, pneumonorrhagiae oritur. Faciei rubor, pulsus plenus, fortis, minus hic pro norma inserviunt, cum saepius ab agitatione aegri proveniant. Praeterea constat [101]), ipsam inanitionem quandoque fallacia signa inflammatoria largiri. Cum vero maniaci saepe phlebotomiae sese opponant, nisi stratagemate uti liceat [102]), delectus venae, ne dicamus de arteria [103]), non semper in potestate medentium est. Generatim nisi jugularem externam [104]) attingere possemus, saphenam tundimus. Quondam et venae sublinguales [105]) et mammarum [106]) aperiebantur. Copia cruoris detrahendi ad minimum libra [107]). Ne fascia aut emplastrum ad sangui-

101) Cox l. c. p. 49.

102) Bruckmanni aegra (l. c.) se a spectris circumdata credebat. Medicus hanc ideam amplexus est, affirmans spectra hujusmodi sanguinem abhorrere. Sic aegra sibi venam secare permisit et convaluit.

103) Cael. Aurelianus (p. 338) sectionem arteriae temporalis prope supercilia commendavit, ast nonne in maniacis plus quam in ceteris timendum, sanguinem sisti non posse?

104) Locher obs. p. 60.

105) Avicenna l. c. Th. Spröel de puella .... maniaco-melancholica haemorrhagia (enormi venaesectione ex venis raninis) curata. Miscell. Berolinens. T. 6. p. 65.

106) Sleoelius in succincta de venarum sanciandarum delectu disputatione.

107) De mania per enormem venae sectionem sanata, te-

sanguinem sistendum adhibita, ab aegro rejiciantur probe cavendum. Venae sectione peracta aut non indicata, casu inanitionis excepto, curam morbi fere semper *hirudinibus*[108]) capiti sive ano, aut *cucurbitulis scarificantibus* nuchae sive dorso admotis inchoamus; haecque auxilia pro re nata repetimus. Ad revulsionem obtinendam, et cu-

statur, praeter auctores citatos, *Med. National-Zeitung.* 1798. p. 574. En novum exemplum. Die 15. Octobr. 1816, puella furibunda ad clinicum Vilnense, me absente, delata est. Nil de morbi historia innotuit, praeterquam quod a cane rabido morsu petita fuerit. Cum aegra poculum aqua repletum rejecerit, morbus pro hydrophobia rabiosa declaratus, et venae sectionibus usque ad lipothymias subjectus est. Detractis quatuor et ultra libris sanguinis aegra illico mentis compos evasit, ita ut mihi accedenti diagnoseos errorem corrigere facile licuerit. Erat nempe puella a patre maniaco orta, admodum iracunda, veneri et baccho indulgens, ante duas solum hebdomadas morsu petita, et ob timorem suscepti contagii diu noctuque ab animi pathematibus excruciata. Sana post sex hebdomadas clinico valedixit, relicto in parte saucia fonticulo.

108) De hirudinum in maniia usu legi merentur: Cael. Aurelianus (l. c. suadet totam corporis superficiem hirudinibus cooperiendam esse), Paulus Aegineta (lib. III. c. 14. Hirudines naribus et auribus admovebat). Ephem. nat. cur. dec. II. ann. 4. obs. 19. Constant atrium mediciuae Helveticum. Jaymes in *Journ. de méd. T.* 54. p. 425. Haslam l. c. p. 39. Reil *Fieberlehre.* l. c. p. 453.

curbitulas *sine scarificatione* hypochondriis aut uteri regioni imponi jubemus [109]), non neglecta quandoque *compressione carotidum* [110]), vel *regionis epigastricae* [111]) et *varicum sectione* [112]). In mania ex diathesi arthritica et scrophulosa, aut ex alia aegritudine imperfecte judicata, aut ex impetigine praepostere fugata pullulante, item ad attentionem doloris ope ab idea quadam divertendam (e. c. in mania chimaera, moria, phantastica) aut libidinem per cruciatus excutiendam [113]), nullum auxilium *ulceribus artificialibus* palmam praeripit. De *vesicatoriis* [114]), *setaceis* [115]),

109) Fuchs disput. de melancholia. Jen. 1671. Praesid. Fridarici. Cucurbitulis siccis multum quoque favet Burrows l. c.

110) Parry in *Samml. auserl. Abhandl. f. pr. Aerzte.* 13. *B.* p. 576.

111) S. Brown *deux observations de convulsions, alternant avec une manie momentanée, soulagées par une forte compression sur l'épigastre.* Sedillot *recueil périod. de la soc. de méd. de Paris T.* 63 (*serie* 2. *T.* 2). p. 367.

112) Matthis disputat. de mania. Argent. 1669.

113) Ante biennium judaeam maniacam libidinosam curavi, quae quoties a vesicatoriis aut setaceis, alioquin indicatis, excruciabatur, toties nulla libidinis vestigia patefaciebat.

114) N. act. nat. cur. Vol. VIII. obs. 28. Paracelsus (lib. II. de morb. ament. c. 2. Apertionem apicum digitorum manuum et pedum per valida vesicatoria sua-

ceis[114]), *fonticulis*[116]), *cauteriis*[117]) et *ustione*[118]) loquimur, quorum singulorum unum vel alterum, nisi sanguinis affluxus ad caput jam aliunde magnus sit, ad basin cranii aut ad nucham, aliis ad extremitates, ad hypochondria etc. applicantur[119]). Si morbus a psorae mala medela ortum

det). AUENBRUGGER *von der stillen Wuth.* THILENIUS *med. chir. Bemerk.* p. 236. HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 2. *B.* 4. *St.* p. 157.

115) FERRIAR, PERFECT. l. c.

116) ZACUT. LUSITANUS l. c. lib. I. obs. 46.

117) GORDONIUS (lib. med. P. II. c. 19) efficaciam cauteriorum ad suturas coronales probat. MERCURIALIS brachia et crura eligebat. Septem cauteriis usus est SEVERINUS (med. efficaci). Cauteria ad cranium, ut os nudum inde compareat, praescribit ARNOLD. DE VILLANOVA l. c.

118) Praeter auctores cap. II. §. XII. 3. citatos, legi merentur PY *mémoire sur les bons effets de l'ustion dans quelques cas, où l'observation a demontré depuis longtems l'insuffisance des méthodes ordinaires du traitement. Annales de la soc. de méd. pratique de Montpellier. Serie* 2. *T.* 3. p. 137. GROSS *Zeitschrift für psychische Aerzte.* 1821. *Heft* 4. J. OEGG *über die Anwendung des Glüheisens zur Heilung psychischer Krankh.* HUFELAND's *Journ. der pr. Heilk.* 1828. *Sept.* p. 3.

119) PARGETER (l. c. p. 55) et PERFECT (l. c. *Anh.* p. 11) omni jure usum vesicatorii capiti indiscriminatim applicandi reprobant, haecque auxilia saepe cruribus admovent.

tum duxerit, illius restitutio [120]) indicatur. Psorae insitio et in mania melancholica attonita quoad motum, cum successu tentata est [121]). Quae mania a violentiis externis et a carie calvariae oritur, haec, praesentibus generalibus *terebrationis cranii* indicationibus, hanc ipsam admittit operationem [122]). *Castratio* [123]), a nobis alio in morbo nervoso cum stupendo effectu adhibita [124]), institui posset, si mania praecipue ab affectione testiculorum, et a pollutionibus, aliis remediis rebellibus foveretur. Forte aliquando et de *ovariorum exstirpatione* cogitare liceret. Dum causa

120) Odier *manuel de médecine pratique.* p. 184. Descott in *Journ. de méd. T.* 46. p. 474. Bartholomaeus in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 26. *B.* 4. *St.* p. 113.

121) Mutzell *collection d'observations, T.* 1. p. 30. Reil *Fieberlehre.* l. c. p. 483.

122) Rhodius cent. I. obs. 43. Reverinus de efficaci medicina. p. 125. Hartmann prax. chymiatrica. cap. prop. Gaminarius tract. II. c. 9. Sachtleben *Pathologie der auszehrenden Krankheiten.*

123) J. Lanzoni de mania in puero castratione curata. Ephem. nat. cur. cent. 1 et 2. obs. 62. cent. IX. obs. 67. Rolfink l. c. p. 79. Valentini prax. infallibil. p. 225. Schurig *Spermatologie.* p. 432. 439. Smetius miscellan. lib. X. p. 524. Riverius observat. communic. p. 680. *Repertorio di medicina, chirurgia e di chimica medico-farmaceutica di Torino. Serie* 2. *Febbr.* 1828. *No.* 26.

124) Sect. II. cap. de epilepsia.

sa maniam excitans in abdomine aut pelvi haeret, *emplastra* variae indolis [125]) et *cataplasmata* [126]) regionibus affectis superimponi possnnt. Nec frictiones universi corporis [127]), abdominis [128]) et partis capillatae capitis, quasi vellicando [129]), negligendae sunt. Veteres crebro caput variis cum *decoctis* [130]) lavabant, et *errhinis* utebantur [131]). Aliquando cum successu *unguentum supertartratem potassae* et *antimonii* continens nuchae innuximus [132]). Familiares nobis sunt *clysteres* [133]),

125) Cap. I. §. VI.

126) Auenbrugger (l. c.) in mania erotica cataplasma emolliens tepidum, abdomini et partibus genitalibus applicabat.

127) Boerhaave de morbis nervor. Vol. II. Hilscher in Tode *med. chir. Journ.* 5. *B.* 4. *St.* p. 15.

128) Salamade (*Journ. général de médecine* etc. 1811. *Novembre* p. 272) frictionem abdominis cum unguento, *colocynthidem* continente, commendat, asserens alvum inde moveri, quod a mea experientia non confirmatur.

129) Furiosi tam simplici artificio aliquando placantur.

130) E. c. ex speciebus cephalicis. Quercetanus de re medica. lib. IV.

131) Ruland cur. empir. cent. VI. cur. 100. Reil *Fieberl.* l. c. p. 481. *Gaz acidum muriaticum* ut sternutatorium commendat Pargeter l. c. p. 67. Chiarugi opium, acopo narcotico, naribus illiniri curat. *Pulverem nicotianae* maniacis pro praemio exhibere soleo.

132) Familiare hoc auxilium erat D. Nord quondam gyrgathi Viennensis medico experto.

steres [133]), cum eodem *sale stibiato*. Tandem *electricitas*, praesertim in mania melancholica et fatua, utiliter adhibita est [134]); quod et de *galvanismo* [135]) et *magnetismo animali* [136]) contenditur.

De pharmacis internis. 4. *Pharmaca interna* [137]), in maniis celebrata; ac si fieri potest sine magna violentia haudque tumultuarie [138]), si opus sit [139]); porrigenda,

133) Eorum laudem canit praecipue Saxonia (Pr. med. lib. I. c. 16).

134) Bertholon de St. Lazare *Anwendung u. Wirksamkeit der Electricität.* 2. *B.* p. 89. Petetin in *Séance publique de la soc. de méd. à Lyon. ann. VIII.* Perfect l. c. No. 106. 107 et 108; simul ad auctoritatem chirurgi *J. Birch* provocans.

135) Aldini *essai sur le galvanisme. P.* 3. et Brugnatelli *annali di chimica e storia naturale. T.* 29. Walther *über die therapeutische Indication der Operation des Galvanismus.*

136) Reil *Fieberlehre.* l. c. p. 469. Gmelin apud Mauchart l. c. 4. *B.* p. 128. Esquirol l. c. p. 237. Brandis *über psychische Heilmittel und Magnetismus. Kopenh.* 1818.

137) J. R. Buxtorf *Bemerkungen über die Anwendung einiger gegen die ... Manie gerühmten Mittel. Museum der Heilk. B.* 1. p. 349. J. H. Schönheider confirmata quarundam medicaminum efficacia. Acta R. soc. med. Havn. Vol. V (Nova, Vol. I) p. 71. Sandtmann nonnulla de quibusdam remediis ad animi morbos curandos summo cum fructu adhibendis. Berol. 1817.

138) S. Ledel de natura in opere suo non turbanda. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 9 et 10. 1701—1705. p. 128.

da, ex classe *emeticorum*, *purgantium*, *resolventium*, *tonicorum*, *stimulantium narcoticorumque* petuntur. *Emetica* omnium fere[140]) suffragia collegerunt[141]), ac revera, absente encephali plethora[142]), in aegrotis non admodum sensibilibus[143]), veluti sacram ancoram constituunt. Quae laus praesertim *supertartrati potassae et stibii* tribuenda est, nunc ad nauseam excitandam[144]), nunc ad vomitum ciendum, dosin circiter triplicem solita[145]), praescribendo, vix unquam alimentis

139) Ch. M. Adolphi de felici melancholiae hypochondriacae sine ullo remedio solutione. Act. acad. nat. cur. Vol. I. p. 546.

140) Certe immerito Burrows emeticorum usum ad paucos restrinxit casus.

141) Celsus lib. III. c. 18. E. Hagendorn de gravida melancholia nonnisi vomitoriis curata. Miscell. acad. nat. cur. dec. I. a. 9 et 10. 1678 et 1679. p. 202. J. A. Hünerwolf de curatione maniae per emeticum. Ibid. dec. II. a. 1687. p. 184. Ferriar l. c. Vol. II. No. 2. Perfect l. c. No. 48. Cox l. c. p. 118.

142) Haslam (l. c. p. 92) in aegroto plethorico, ab emetici usu apoplexiam et paralysin vidit.

143) Lorry l. c. 2. *Th.* p. 230.

144) J. B. Gründel mania tartaro emetico curata. Miscell. acad. nat. cur. dec. II. a. 4. 1685. p. 327. Wintringham in not. ad Mead monit. Baldinger l. c. Voss in Hufeland's *Journ. der pr. Heilk.* 5. *B.* p. 908. Wesener ibid. *B.* 60. *Jan.* 1828. p. 68. Schlegel *Materialien f. d. Staatsarzneywissenschaft.*

145) R. Buchhave magna tartari emetici praebia in ma-

mentis commiscendo [146]). *Purgantia* [147]) praescribuntur, si mania ex primis viis originem trahat, si aeger vorax fuerit, si alvi obstructio pertinax sit et praecipue si morbus sub forma melancholiae compareat [148]). Nisi *eccoprotica* et *mitiora purgantia* [149]), ut salia media, potissimum *tartras potassae* [150]), effectum praestent, ad fortiora et *drastica* deveniendum, inter quae maxime *extractum herbae gratiolae officinalis* [151]), *radix*

nia et melancholia. Acta R. soc. med. Havniens. Vol. II. p. 404. Plerumque grana decem tartari *emetici* in libra una aquae destillatae, omni secunda hora ad uncias duas exhibeo.

146) Quum tartarum emeticum aliquoties inscio aegroto cum potu aut cibis porrexerim, contigit, ut idea veneni exhibiti orta sit, quo facto omne dein genus alimentorum recusabatur.

147) Hallé *réflexions sur le traitement de la manie atrabilaire, comparé à celui de plusieurs autres maladies chroniques, et sur les avantages de la méthode évacuante dans ces maladies. Hist. et mém. de la soc. R. de médecine. a.* 1786. *mém.* p. 310.

148) Boerhaave apud Swieten l. c. §. 1117. Lorry l. c. p. 392.

149) Lorry animadvertit (l. c. p. 230), leniora purgantia interdum facilius alvum ciere quam fortiora, quod tamen videre mihi nunquam contigit.

150) Reliquis salibus anteponitur a Fordyce (*Samml. auserl. Abhandl. f. pr. Aerzte.* 11. *B.* p. 487). Willich (Baldino, *n. Magazin.* 8. *B.* p. 252). Perfect l. c. Cox l. c. p. 137.

151) Kostrzewsky diss. de gratiola. Vindob. 1775. Fi-

dix veratri albi [152]), *aloes succotrina* [153]) et *colocynthis* [154]) familiaria sunt. In sensilioribus aegrotis, antispasmodicis jungenda sunt [155]); et in genere

SCHER *Anleitung zur Armenprax.* p. 375. 383. BEYER in *N. Abhandl. der Schwed. Akad.* 20. *B.* HUFELAND l. c. 14. *B.* 1. *St.* p. 184. SEELIG in *Allgemein. Annal. f. d. Jahr* 1811. Dosis a scrupulo uno usque ad drachmam spatio nychthemeri.

152) De quaestione, utrum haec stirps *helleborus albus* priscorum Graecorum fuerit, legatur: J. L. APIN de delirio maniaco-melancholico helleborinis curato. Miscell. acad. nat. cur. dec. III. a. 5 et 6. 1697. et 1698. p. 238. SCHULZ diss. de elleborismo veterum. Hal. 1717. LORRY l. c. p. 403. GREDING l. c. 1. *B.* p. 179. ARNOLD l. c. 1. *Th.* p. 31. REIL *Fieberl.* l. c. p. 476. et HAHNEMANN de Helleborismo veterum. Lips. 1812. BERENDS diss. observationes miscellae, de morbis mentis, cum subjuncta historia maniae hellebori nigri efficaciam novo experimento confirmante. Francf. ad Viadr. 1801. *Medical sketches on the following subjects: 1. on the use of helleborus, as a remedy for insanity and other diseases. By* G. KERR. *Lond.* 1818. Exhibetur extractum veratri albi a granis tribus ad scrupulum unum, spatio nychthemeri.

153) ARETAEUS l. c. lib. I. c. 5. PERFECT l. c. No. 80. Cox l. c. p. 138. Exhibetur praecipue ad fluxum menstruorum et haemorrhoidum, absente plethora restituendum.

154) SALMADE *observations sur une manie compliquée de convulsions, guérie par l'usage des frictions de coloquinte.* SEDILLOT *rec. périod. de la soc. de méd. de Paris. T.* 42. p. 267.

155) Sic veteres omni fecisse jure LORRY monet. l. c.

nere vehemens alvi evacuatio evitanda [156]). Quamobrem tutissime *resolventibus* utimur, et quidem non tantum in mania melancholica, sed et in omni alia labefactationi viscerum abdominalium juncta. Spectant huc: *serum lactis* [157]), *mel* [158]), *aquae minerales saponaceae* [159]) et *salinae* [160]), decocta saturata *radicis tritici repentis* [161]), *leontodontis taraxaci, rubiae tinctorum,* herbae *asplenii scolopendrii* [162]), *cuscutae epithymi* [163]), *anagallidis arvensis* [164]), *hederae sylvestris* [165]), porro gemmae

p. 231. Jahn (l. c.) gratiolam cum aqua laurocerasi jungebat.

156) Consilio Lorryi l. c. p. 252, qui, si tale malum accideret, usum lenis *narcotici* suadet.

157) Baricellus de lactis seri et butyri facultatibus et usu. Lorry l. c. p. 178.

158) Lorry l. c. p. 292. Mel sero lactis junctus, quondam pro antidoto melancholiae habebatur.

159) Edit. secundae P. I. Vol. I. sect. II. cap. VI. §. XXXVIII. 27.

160) Ibid. Cfr. Hufeland l. c. 14. *B.* 1. *St.* p. 185.

161) E. c. cum melle e granis nonnullis tartari emetici, aut drachma una alterave tartari tartarisati.

162) Galen. praesertim in affectionibus lienis commendat. Cfr. Lorry l. c. p. 356.

163) Obsoletum est, ast obtinuerat suffragia Galeni (lib. XIV. method.), Aetii (lib. II. c. 29), Dioscoridis (lib. IV. §. 1), Wedelii (ann. med. p. 244). Cfr. Lorry l. c. p. 350.

164) Quercetanus. Matthiis ll. cc. et Moeb. l. c. §. 68.

165) E. Anglic. *Ground-ivy.* Adhibetur praecipue suc-

gemmae conditae *capparis spinosae* [166]), extractum *chelidonii majoris* [167]), *eupatorii cannabini* [168]), et quodammodo *mercurius* [169]). Indicatur vero hoc pharmacum non solum ad resolvendam obstructionem hepatis, tam frequentem comitem maniarum [170]), sed etiam ad latens in cerebro

cus expressus ad plures uncias, vel etiam extractum. Suttlife in *The London med. and phys. journ. Lond.* 1819. *Vol.* 142.

166) Galeno suadente.

167) Lorry l. c. a scrupulo uno ad drachmam de die, cum vino, sero lactis etc. praesertim labefactato hepate.

168) Lorry l. c. p. 358.

169) De usu mercurii in maniis legatur: Spies diss. de melancholia hypochondriaca salivatione mercuriali exstirpata. Weimar. Smith in *Medical repository. Vol. I. No.* 2. *art.* 6. J. D. Schlichting mania chronica et rebellis, ptyalismo sublata. Nova act. acad. nat. cur. dec. II. a. 5. 1686. p. 94. Rouget *observation sur un jeune homme véritable automate, et dont l'intelligence étoit tellement bornée, que son père ne put lui apprendre la moindre chose, mais qui a éprouvé une amélioration remarquable dans ses facultés intellectuelles par suite d'un traitement mercuriel pour combattre un vice syphilitique. Bulletin de l'école de médecine et de la soc. de Paris* (*année* 3) *a.* 1807. p. 71. C. Chisholm *two examples of the effects of mercury in severe affections of the brain. Med. chir. transact. Vol.* 4. p. 35. Schulz in *Fort-Sättning of Provincial Doctorernas Berättelser.* p. 271. Belino in *Memorabilien der Heilkunde v.* Kausch. *Züllichau* 1813.

170) Sic duas hystericas, praeviis capitis et hypochon-

rebro extravasatum absorbendum [171]), ad salivationem salutarem excitandam [172]), quandoque nocivam cohibendam [173]) et vitium scrophulosum debellandum. Quo ultimo in casu plerumque *oxydum hydrargyri et antimonii sulphuratum*, alternatim cum *muriate calcis* aut *muriate barytis* [174]) exhibemus, in reliquis vero vel *muriatem hydrargyri* vel *unguentum hydrargyri griseum* praescribere solemus. Ad *tonica* recurrimus, nullo habito respectu formae maniae, si aeger fuerit exhaustus, debilis, et absente primarum viarum saburra. Maxime hic sese commendant *cortex cinchonae officinalis* [175]) et *mars* [176]), illud sub forma *infusi frigidi*, hic in *aquis* sic dictis *ferruginosis* [177]). Si labefactatum systema nervosum tonica simplicia respuat, ea cum *aromaticis* exhi-

drii dextri doloribus maniacas redditas, mercurii ope sanavit Chisholme l. c.

171) Quo in casu vires hydrargyri ope *florum arnicae montanae* sustinere soleo.

172) Perfect l. c. No. 2.

173) Judaeam Vilnensem, mania melancholica attonita cum magno ptyalismo laborantem, frictionum mercurialium ope, sanitati restituit Dr. Liboschitz.

174) Hufeland *vollständige Darstellung* etc. 2. *Abschn. Berlin* 1794.

175) Lorry l. c. p. 237. Ferriar l. c. p. 93. Reil l. c. p. 467.

176) Lorry l. c. p. 101. Vide supra §. CIX. 22.

177) Lorry l. c. p. 216.

exhiberi debent. Inter haec laudem acquisiverunt *siliqua epidendron vanillae*[178], *stirps hyperici perforati*[179], et *hyacinthus*[180]. Maniâ ab imperio, quod partes genitales in cerebrum exercent, pendente, eaque sub forma nymphomaniae, satyriasis obveniente, aut quocunque demum in casu, si pollutiones urgeant, vel morbus ex puerperio originem ducat, dummodo plethora et sordes primarum viarum non obstent, *camphora* veluti specificum agit[181]. Neque ad hoc semper

 indi-

178) *Medical museum. Lond.* 1781. *Vol.* 3. p. 342. PARGETER l. c. p. 110. REIL l. c. p. 468.

179) WELSCH lib. obstr. c. 38. ANGELUS SALA oper. med. chimica. p. 7. LOCHER (observat. pract. p. 71) hoc remedium sub forma infusi incassum adhibuit.

180) CARDANUS curat. mirab. 3. Pro specifico habuit.

181) Sic jure testantur: PARACELSUS *Bücher und Schriften* de morbis ament. tract. II. c. 2. T. I. p. 501. ETTMÜLLER opp. Francf. T. I. p. 578. SENNERT op. c. lib. IV. P. 2. sect. 3. c. 5. WERLHOF Commerc. Norimb. 1733. p. 221. JOERDENS ibid. 1736. p. 5. D. KINNEITH *on the efficacy of camphor in maniacal disorder. Philosoph. transact. Y.* 1727. p. 347. J. WILLEMSE *Waarneeming van eene* m a n i a c u m m o e r o r e *met de Kamfer geneezen. Verhandl. van der Maatsch. te Haarlem. Deel* 14. *Ber. Bl.* 28. M. TRIEWALD *Rön angäende camphers Stora ock underbara värken i mania eller hos månads rasende människor. Svenska Vetensk. acad. Handl. A.* 1744. p. 53. BERNDT l. c. PAULIZKI *med. prakt. Beobacht.* 2. *Th.* HERZ in SEL-

indicationes ab AUENBRUGGERO [182]) et aliis [183]) stabilitae requiruntur. Exhiberi solet cum *aceto* [184]), aut cum *nitrate potassae* [185]), et quidem eousque,

LE's *Beyträge zur Natur- und Arzneywissenschaft.* 1. *Th.* p. 127. Interea camphoram et incassum hio exhibitam fuisse, praeter nonnullas proprias observationes docent MUZELL (*med. und chir. Wahrnehm.* 1. *Samml.* p. 50. 65), CULLEN (*first lines of the practice. Vol.* 4. p. 164) et RICHTER (*med. chir. Bemerk. Berlin* 1813. 2. *B.*).

182) Experimentum nascens de remedio specifico sub signo specifico in mania virorum. Viennae 1776. Docet camphoram apud eos maniacos indicari, quorum membrum virile sub paroxysmo contractum, mirabiliter exile, duriusculum, leniter ad anteriora flexum est, quorum scrotum corrugatum et manibus palpatum vacuum cernitur, ambis testiculis revulsis et ad superiora quasi inclavatis, ac genitalibus subfrigidis. In feminis vero camphorae usum ex tremore digitorum, praecipue vero ex singulari manuum ad interiora intorsione colligit, dum pulsus carpi contractentur, quae quidem signa et sese supra dictis associare in viris refert. l. c. p. 6. 145.

183) Camphoram tutius dari illis, quorum facies pallet, extrema frigent, respiratio lenta et arteriarum ictus torpent, creditum fuit, unde BURSERIUS illam maxime melancholicis conducere asserit (inst. med. pract. Vol. III. p. 189).

184) Formula LOCHERI (l. c. p. 64): R. Camphorae drachmam semis, sacchari et gummi arabici ââ drachmas duas. Subige et adde aceti calidi unciam semis. Aquae florum sambuci uncias sex. Syrupi florum

cousque, donec motus febrilis, sudor et somnus inducantur [186]). Ad *moschum* in maniis a suppressis sive morbis cutaneis, sive transpiratione, et maxime in juvenibus et feminis admodum sensibilibus, confugimus [187]). Sensibilitatis enim in maniis tanta habenda est ratio, ut, quo primum ea valde exaltata animadvertitur, a stimulantibus [188]) abstinendum, et ad *emulsiones* [189]), ad *acida vegetabilia* ac inprimis ad *acetum* [190]) devenien-

rhoeados unciam unam. M. — Cfr. Schönheyder in Soc. med. Havn. collect. Vol. II. p. 107.

185) Boenneken *Fränkische Samml. Vol.* 5. p. 294.

186) Percival hunc ad scopum camphoram omni hora ad scrupulum exhibebat (*Mem. of the medical society of London. Vol.* 2. p. 288); minori dosi contentus sum.

187) Vide de usu moschi in maniis: Locher l. c. p. 62. Paroeter l. c. p. 64. Gmelin diss. sistens specificum novum adversus morsus rabidi canis, manias et melancholias. Tüb. 1750. Teukenmüller diss. affectus melancholici historia. Erlang. 1786. Thilenius l. c. p. 233. Medicus *Beobachtungen.* 2. *B.* p. 603. et: *Abhandl. der Baier. Academie.* 2. *B.* p. 299. Perfect l. c. p. 364. G. H. Sebastiani observationes de maniaco, usu pulveris tunquinensis sanato. Act. acad. Moguntinae. T. II. p. 483.

188) Inter haec etiam *oleum terebinthinae* commendatum fuit (E. Percival in *Dublin hospital reports.* T. 1. p. 116), quod reprobat Burrows (*comment.* cit.).

189) Morgagni op. c. epist. VIII. art. 5.

190) Lorry l. c. 2. *B.* p. 380. Bano in Act. R. soc.

veniendum sit. — *Opii* in maniis usum ad angustos limites reducimus. Utimur enim eo solummodo in maniis periodicis et puerperarum, praemissis indicatis sanguinis et saburrarum evacuationibus, ac urgente vigilia, convalescentiam impediente, — in maniis unis animi pathematibus originem debentibus, — et in maniis melancholicis aut phantasticis [191]), peculiari moerore vel anxietate stipatis. Sunt, qui indicationibus pro opii usu majorem latitudinem concedant [192]). Quocunque in casu quoties id revera indicatur, liberali manu incedendum [193]). Vix unquam morem,

med. Havn. Vol. I. p. 95. 106. 114. Vol. II. p. 52. Lochar l. c. p. 66. Buchoz *diss. en forme de lettre sur la propriété du vinaigre distillé pour guérir la manie. Paris l'an. VI.*

191) N. Friborg casus duplex de mania cum et sine opio curata. Soc. med. Havniensis collectanea. Vol. II. p. 176. Hargt de melancholia religiosa opio sanata. Jen. 1804. *Remède contre la mélancholie (Laudanum par gouttes dans le café). Annuaire de la soc. de méd. du Départ. de l'Eure. a.* 1810. p. 93. Cfr. Sonnini *biblioth. phys. oeconom. a.* 1809. *T.* 2. p. 402.

192) Sic asserit Cox (l. c. p. 150) emetica postridie exhibenda facilius vomitum ciere, si aegro ante cubitum debita opii dosis porrigatur. Et Odier, in notis ad versionem gallicam Coxii, opii usum in mania extendere optat.

193) Exemplo Wendelstaadt *Samml. med. Aufs.* 1. *B. Cap.* 3. *No.* 7. Winikar in Horn's *Archiv für med. Erfahrung.* 3. *B.* 1. *St.* p. 161. Robert in *Journ. de*

rem, *opium* aliis pharmacis, ut *nitrati potassae* [194]), *camphorae* [195]), *cinchonae* [196]), *acidisque vegetabilibus* [197]) miscendi, sequimur. *Extractum hyoscyami nigri*, iisdem circiter sub rerum positionibus ac opium, et tutius quidem, cum alvum non cohibeat, sed minori cum effectu, exhibetur. FOTHERGILLIO [198]) vero et STÖRKIO [199]), utpote vires hyoscyami nimis extollentibus, cum GREDINGIO [200]) non assentimur. Majoris certe momenti *atropam belladonnam* facimus, praesertim si mania cum epilepsia [201]) aut cum visionibus obveniat [202]). Dosis sive foliorum

méd. Vol. 13. p. 265. BINNS in *New medical journal. Vol. I. P.* 2. BRANDRETH in *Medical comment. of Edimburgh.* 2. *dec. Vol.* 6.

194) PERFECT l. c. No. 88.

195) FRIBORG Coll. soc. med. Havn. Vol. II. p. 176.

196) FERRIAR l. c. p. 93. HEROT apud HUFELAND l. c. 27. *B.* 1. *St.* p. 48.

197) COX l. c. p. 151.

198) *Of the efficacy of hyoscyamus, or henbane, in certain cases of insanity. Memoir. of the medic. society of Lond. Vol.* 1. p. 310.

199) Lib. de stramonio, hyoscyamo etc. p. 26.

200) Op. c. 1. *B.* p. 1—36.

201) GREDING l. c. p. 114—168. KAEFER in *Journ. der Erfind.* 6. *B.* p. 130.

202) EVERS in *Berl. Samml.* 2. *Beförderung der Arzneywissenschaft. Th.* 5. p. 565. MÜNCH diss. observat. prop. circa usum belladonnae in melancholia, mania

rum sive extracti ab uno ad quinque grana, bis terve de die. *Datura stramonium*, sub forma vel *extracti*, a grano uno ad scrupulum, vel *tincturae*, a guttis decem ad sexaginta, dosibus bis terve de die repetitis, in maniis inquietudine, vigiliis, alvo tarda, cuti sicca, urina pauca stipatis, exhibitum, singulis istis incommodis, monente jam GREDINGIO [203]), occurrere solet. Stramonio praesertim ibi utimur, ubi latentis vitii carcinomatici occurrit suspicio; quo in casu et *arsenico* [204]) prudentissime locus foret. Ceterum uno casu excepto, nullam maniam radicitus ope stramonii curare licuit. Feliciores hinc fuere STÖRK [205]), REEF [206]), ALLIONI [207]), GRANDIDIER [208]) aliique [209]). Miramur *agaricum muscarium*,

et epilepsia. Goett. 1783. LUDWIG diss. de belladonna ejusque usu in vesania. Jen. 1789. REMER apud HUFELAND op. c. 17. *B.* 2. *St.* p. 127. *Annalen* 1. B. p. 215. SCHMALZ *seltenere Fälle*. p. 79.

203) Op. c. 1. *B.* p. 37 — 103.

204) ACKERMANN in BALDING, *n. Magazin für Aerzte*. 2. *B.* 5. *St.* 1780.

205) Lib. de stramon.

206) STRANDENBERG *om chron. Spikd.* p. 16.

207) Flora pedemontana. T. I. p. 113.

208) MÖNCH's *Arzneymittellehre*. p. 282.

209) REIL *Fieberlehre B.* 4. p. 437. SCHMALZ *chir. med. Vorfälle*. p. 178. NEUBECK in HUFELAND's *Journ.* B. 36. *St.* 2. p. 107. BANTOU (EBERLE *treat. of mat. med. Vol.* 2). BERNARD in GERSON *Magaz.* B. 8.

rium, utpote vehementem in cerebrum actionem exercentem, necdum in maniis tentatum fuisse. Postremo *digitalis purpurea* nobis auxilium exhibet, certe non idoneum ad manias inveteratas, ex vitiis organicis pullulantes debellandas, sed saepe par, praedispositioni ad manias, ex caussa scrophuloso-inflammatoria pendenti, frenum injiciendo [210]), affluxui sanguinis ad caput imminuendo, obstructionibus glandularum lymphaticarum resolvendis, humoribus extravasatis absorbendis, eliminandis, sensuum, inprimis visus exaltationi compescendae, atque salutari nauseae aut vomitui promovendo, hinc communissimis in maniis indicationibus satisfaciendis. Quam ob rem digitalem hic libenter cum Perfect [211]), Cox [212]), multisque aliis [213]) canimus. — De *pro-*

p. 291. C. A. Tott in Horn's *Archiv für med. Erfahr.* 1828. *Mai. Jun.* p. 441. Günther in Hufeland's *Journ.* 1829. *Novembr.* p. 111.

210) Sic pluries expertus sum. Formâ fortis infusi foliorum utor.

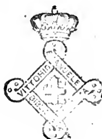
211) l. c. p. 375. 212) l. c. p. 131—136.

213) Ferriar l. c. p. 92. Currie in *Mem. of the medical society of Lond. Vol.* 6. *No.* 2. Darwin *Arzneyk. Abh. v. London.* 3. *B.* p. 214. Jones in *medic. comm. v. Edinb.* 2. *Dec.* 1. *B.* p. 18. 13. *B.* p. 23. Pideritt *prakt. Annalen* 1. *St.* p. 76. Fanzago *sulle virtù della digitale purpurea nelle alienazioni mentali. Padova* 1810. Sander *von der* digitalis purpurea *als Heilmittel gegen die Geistesverwirrung. Annalen für*

prophylactica maniarum [214]) *cura*, praesertim *hereditariarum* agendum nunc foret, ast, cum omnia, quae ad hujusmodi spectant argumentum, ex rebus hucusque in medium allatis sponte intelligi possint, praesenti *capiti*, quin immo *tractatui de morbis cerebri* finem imponimus.

die gesammte Heilk. unter der Redaktion der Grossh. Badisch. Sanitäts-Commission. Jahrgang 1. *Heft* 2. p. 28.

214) Legi meretur ESQUIROL *Dict.* p. 237.

In bibliopolio Kuehniano prodierunt:

Athenaei deipnosophistarum libri XV. Ad edit. Lugd. postrem. emend. expressi. Acc. Villebrunii interp. gall. et notae, itemque Jo. Casaub. anim. integr. Curav. vir. doct. emend. adnot. vel edit. vel ined. adiec. indices nov. conf. H. G. Schaefer. Tom. I, Pars I, II, III. 8 maj. 4 Rthlr. Charta script. 6 Rthlr.

Abbildung u. Beschreib. e. neuen u. geschmackvoll. Blumengestells f. Zimmer u. Gärten brauchbar u. s. w. mit Kupf. 8. *broch.* 9 *Gr.*

Briefe üb. d. sächsische Erzgebirge. 8. 18 *Gr.*

Demosthenis orat. de pace. Rec. adnot. et crit. et exeget. instrux. ind. adiec. Ch. Dan. Beck. Acc. A. Dounaei praelect. 8. 1 Rthlr. 16 Gr. Charta script. 2 Rthlr. 12 Gr.

Deutschlands vorzüglichste Messplätze, e. Handb. f. Kaufleute, Gelehrte, Statistiker u. Reisende. 8. *broch.* 1 *Rthlr.* 4 *Gr.*

Dindorfii, Guil., grammatici graeci. Vol. I. Ael. Herodiani de irregulari dictione libri II. *primum edidit.* — Arcadius de accentibus ex libro MS. auct. et emend. — Favorini eclogae. Editoris annotat. critica. 8 maj. 2 Rthlr. 16 Gr. Charta script. 4 Rthlr. Charta membr. 5 Rthlr. 8 Gr.

Eichstaedt, H. C. Abr., quaestion. philolog. specim. 4. 12 Gr.

Erhard, Chr. Dan., *Versuch e. Kritik d. allgem. Gesetzb. f. d. preuss. Staaten. B.* 1. *Abth.* 1. *gr.* 8. 1 *Rthlr.* 8 *Gr.*

Fischer, Chr. Aug., *neues spanisch. Lesebuch.* 8. 21 *Gr.*

Flandrin, Pet., *üb. d. Kunst, Schafe zu ziehen u. d. Wolle zu veredeln. A. d. Franz. mit Anmerk. v.* M. G. A. Wichmann. *gr.* 8. 20 *Gr.*

Fragmenta Theognidis, Archilochi, Solonis, Simonidis, Mimnermi, Callini, Tyrtaei, Phocylidis, Naumachii, Lini, Panyasidis, Rhiani, Eueni, Pythagorae, Empedoclis, Parmenidis, Sapphonis, Alcaei, Stesichori, Antimachi (*mit Anmerk. v.* Brunck, Jacobs, Gaisford, Blomfield, Dindorf *u. a.* — *aus* Poetae min. graeci *besonders*). 8 maj. 2 Rthlr. 16 Gr.

Genfs Schicksal, geschildert durch e. Gesellsch. v. Schweizern. Herausgeg. v. E. A. W. Zimmermann. 8. 5 *Gr.*

Gruner, Joh. Ernst, *üb. d. Abschaffung d. Lehnwesens.* 8. 15 *Gr.*

Hedwig, Jo., filicum genera et species recent. method. accommodatae, icon. ad nat. pict. illustratae a Rom. Hedwig. IV Fasc. fol. a 3 Rthlr. 12 Rthlr.

— Rom., *Aphorismen üb. d. Pflanzenkunde, z. Gebrauch sein. Vorlesungen.* 8. 12 *Gr.*

— observat. botanic. Fasc. I. Tabb. XI. color. 4. 3 Rthlr.

Hesiodi carmina et fragmenta, cum schol. Ed. Th. Gaisford. Ed. nova et aucta. II Voll. (*aus* Poetae min. graeci *besonders*). 8 maj. 5 Rthlr. 16 Gr.

Hindenburgs, Chr. Fr., *Archiv d. rein. u. angewandt. Mathemat. XI Hefte m. viel. Kupf.* gr. 8. à 12 *Gr.* 5 *Rthlr.* 12 *Gr.*

Hübler, D. G. J., *Beiträge z. Bibliopöie in prakt. Anmerk. f. Schriftstell. u. Verleger.* 8. 10 *Gr.*

Ingenhouss, Joh., *üb. Ernähr. d. Pflanzen u. Fruchtbark. d. Bodens. A. d. Engl. m. Anmerk. v.* Gottfr. Fischer. *nebst e. Einleit. üb. ein. Gegenstände d. Pflanzenphysiologie v.* F. A. v. Humboldt. 8. 18 *Gr.*

Justini histor. Philipp. Ex rec. Abr. Gronovii et cum div lect. Graevianae accur. edid. Carol. Henr Frotscher. Praemitt. notitia litterar. et A. H. J. Herenii comment. de Trogi Pompeii fontib. et auctoritate. 8 maj. 1 Rthlr. 8 Gr. Charta script. 2 Rthlr. Charta membr. 2 Rthlr. 16 Gr.

Kinderstube, die, von ihr. moral. u. physisch. Seite dargestellt, z. Beherzig. f. Hausväter u. Hausmütter u. s. w. nebst e. Vorrede v. D. J. C. Rosenmüller. *m. Kupf.* 8. 20 *Gr.*

Kretschmann *Handbuch f. Sachsen u Ausländer, enth. e. alphab. Verzeichn. d. in Sachsen u. incorpor. Landen befindl. Besitz. u Ortschaften.* gr. 8. 1 *Rthlr.* 16 *Gr.*

Lambert, J. H., *Grundregeln d. Perspektiv aus Betracht. e. perspekt. gezeichn. Landsch. abgeleitet. Zum Druck befördert v.* C. H. Hindenburg. *m.* 1. *Fol. Kupf.* 8. 10 *Gr.*

Leonhardi, Fr. G., ***der Frühlings- und Sommer-Gärtner in Zimmern u. Gärten, od. Anweis. wie man jede Art Blumen, wohlriechende Stauden-, Strauch- u. Küchen-Gewächse, desgl. nach d. vortreffl. chinesisch. Art jede Sorte Fruchtbäume in Scherben pflanzen, erziehen, warten u. f. d. Winter aufbewahr. soll u. s. w. m. illum. u. schwarz. Kupf.*** **8. 1 *Rthlr.* 12 *Gr.***

Leipzig, e. Handb f. Kaufleute u. s. w. **(*s. Deutschlands Messplätze*).**

Lipsii, J. G., bibliotheca numaria s. catal. auct. qui usque ad fin. sec. XVIII. de re numar. scrips. Praef. est Ch. Glo. Heyne. II Tom. 8 maj. 3 Rthlr.

Lüntze, Jo. Glo., monimentor. typograph. decas. 8. 3 Gr.
— — — — — — triadecas. 8. 4 Gr.

Marx, M. A. F., *Predigt üb. d. landesherrl. Abschaffung d. Bettelns in Sachsen, am Feste Mariä Heimsuch. gehalt.* 8. *broch.* 8 *Gr.*

Michaelis, C. Fr., *üb. d. Geist d. Tonkunst. e. Beitr. z.* Kant's *Kritik der ästhet. Urtheilskr. m. Vignett.* gr. 8. 9 *Gr.* 2r. *Vers.* 16 *Gr.*

Murr, Chph. G. v., *neues Journ. z. Kunst u. Literat. m. Kupf.* 8. 1. *Th.* 1 *Rthlr.* 12 *Gr.* 2. *Th.* 1 *Rthlr.* 8 *Gr.*

Pausaniae Graeciae descriptio, gr. lat. Rec. emend. explan. Jo. Fr. Facius. IV Tomi. 8 maj. 7 Rthlr.

Plutarchi vitae parall. Demosthenis et Ciceronis. Graeca recognov. et in us. schol. ed. Carol. Henr. Frotscher. 8. 9 Gr. Charta script. 12 Gr. Charta membr. 1 Rthlr.

